

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Ing. Mgr. Barbora Křížová

Právní úprava ochrany volně žijících živočichů

Disertační práce

Školitel: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Studijní program: Teoretické právní vědy – Právo životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 13. srpna 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 793 244 znaků včetně mezer.

Barbora Křížová

V Rožmitále pod Třemšínem dne 13. srpna 2021

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala svému školiteli, doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D., za veškerou pomoc, cenné rady a připomínky k této disertační práci, ale také za vstřícnost a milý přístup v průběhu mého doktorského studia.

Dále moc děkuji své rodině za podporu během všech mých studijních let.

Obsah

Úvod.....	1
Vymezení tématu, klíčová literatura a metodika disertační práce.....	3
Cíle práce a výzkumné otázky	9
1. Základní pojmy	11
1.1. Biodiverzita	11
1.2. Volně žijící živočich.....	12
1.3. Shrnutí a dílčí závěry kapitoly.....	14
2. Mezinárodněprávní úprava.....	15
2.1. Úmluva o biologické rozmanitosti	19
2.1.1. Základní cíle a definice CBD	20
2.1.2. Ochrana volně žijících živočichů v rámci CBD	23
2.1.3. Protokoly k CBD	26
2.1.4. Povaha CBD	28
2.1.5. Strategický plán pro biodiverzitu	31
2.2. Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.....	34
2.2.1. Základní cíle a definice CITES	36
2.2.2. Přílohy CITES	37
2.2.3. Výhrady k přílohám CITES	40
2.2.4. Regulace mezinárodního obchodu	41
2.2.5. Implementace CITES a její kontrola.....	42
2.2.6. Naplňování úmluvy v ČR.....	45
2.2.7. Strategická vize 2021–2030	46
2.3. Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů	47
2.3.1. Základní cíle a definice CMS	47
2.3.2. Přílohy CMS.....	50
2.3.3. Dohody a memoranda CMS	52
2.3.4. Rozšiřování interpretace pojmu „stěhovavý druh“	56
2.4. Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť	59
2.4.1. Základní cíle a povinnosti podle Bernské úmluvy	59
2.4.2. Přílohy Bernské úmluvy	61
2.4.3. Oblast, na kterou se Bernská úmluva vztahuje	63
2.4.4. Ochrana stěhovavých druhů	66
2.4.5. Vysazování původních a kontrola nepůvodních druhů	66
2.4.6. Soustava Smaragd	67

2.4.7.	Kontrolní mechanismus Bernské úmluvy	68
2.4.8.	Naplňování úmluvy v ČR.....	69
2.5.	Shrnutí a dílčí závěry kapitoly	70
3.	Právní úprava Evropské unie.....	72
3.1.	Strategické dokumenty koncepční povahy	72
3.1.1.	Akční programy.....	72
3.1.2.	Zelená dohoda pro Evropu	74
3.1.3.	Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti.....	75
3.1.4.	Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s druhy	80
3.2.	Primární prameny práva	82
3.2.1.	Smlouva o Evropské unii	83
3.2.2.	Smlouva o fungování Evropské unie	83
3.3.	Sekundární prameny práva	85
3.3.1.	Směrnice o ptácích	90
3.3.2.	Směrnice o stanovištích.....	101
3.3.3.	Směrnice o zoologických zahradách	113
3.3.4.	Nařízení o regulování obchodu s druhy	120
3.3.5.	Nařízení o invazních nepůvodních druzích	131
3.4.	Shrnutí a dílčí závěry kapitoly	144
4.	Česká právní úprava.....	146
4.1.	Pojem volně žijící živočich.....	147
4.2.	Strategické dokumenty koncepční povahy	152
4.2.1.	Státní politika životního prostředí ČR.....	152
4.2.2.	Strategie ochrany biologické rozmanitosti.....	156
4.2.3.	Státní program ochrany přírody a krajiny	161
4.2.4.	Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů.....	162
4.2.5.	Akční plán pro potírání nelegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin.....	165
4.3.	Ochrana volně žijících živočichů v rámci právní úpravy ochrany přírody a krajiny	167
4.3.1.	Obecná druhová ochrana volně žijících živočichů.....	169
4.3.2.	Zvláštní druhová ochrana volně žijících živočichů.....	188
4.4.	Poskytování náhrad škod způsobených vybranými živočichy	205
4.4.1.	Náhrada škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy	207
4.4.2.	Náhrada škod způsobených kormoránem velkým.....	210
4.4.3.	Otázka povahy náhrady škod ve světle judikatury SDEU	215
4.5.	Regulace a kontrola obchodování s ohroženými druhy.....	217
4.5.1.	Obchod se zvláště chráněnými druhy.....	219

4.5.2.	Obchod s výrobky z tuleňů.....	220
4.5.3.	Regulace lovu některých druhů mořských živočichů.....	221
4.5.4.	Registrace a značení exemplářů	221
4.5.5.	Prokázání původu	223
4.5.6.	Zadržení a zabavení exempláře	224
4.5.7.	Deliktní odpovědnost na úseku obchodování s ohroženými druhy.....	227
4.6.	Ochrana volně žijících živočichů v rámci provozování zoologických zahrad	230
4.6.1.	Definice zoologické zahrady	232
4.6.2.	Udělování licence	235
4.6.3.	Práva a povinnosti provozovatelů zoologických zahrad	236
4.6.4.	Zrušení nebo zánik licence	237
4.6.5.	Darování zvířat a přijímání zvířat darem	237
4.6.6.	Podpora provozovatelů.....	238
4.6.7.	Kontrola a deliktní odpovědnost	238
4.7.	Ochrana volně žijících živočichů v rámci ochrany zvířat jako jedinců.....	239
4.7.1.	Ochrana volně žijících zvířat.....	241
4.7.2.	Zakázané činnosti s volně žijícími zvířaty	242
4.7.3.	Chov zvířat vyžadujících zvláštní péči.....	244
4.7.4.	Ochrana volně žijících zvířat v rámci provádění pokusů.....	247
4.7.5.	Trestné činy na úseku ochrany zvířat jako jedinců	248
4.8.	Ochrana volně žijících živočichů v rámci regulace lovu.....	251
4.8.1.	Základní pojmy	252
4.8.2.	Právní úprava ochrany zvěře v rámci myslivosti	255
4.8.3.	Právní úprava ochrany ryb a vodních organismů v rámci rybníkářství a rybářství.....	261
4.8.4.	Regulace nepůvodních druhů v rámci zákona o myslivosti a zákona o rybářství.....	264
4.8.5.	Lov ve zvláště chráněných územích.....	267
4.8.6.	Trestný čin pytláctví.....	268
4.9.	Shrnutí a dílčí závěry kapitoly.....	270
	Závěry	273
	Seznam zkratk	300
	Seznam použitých zdrojů	307
	Abstrakt	341
	Abstract	343

Úvod

Mezivládní panel pro biodiverzitu a ekosystémové služby (*Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*) a Mezivládní panel pro změnu klimatu (*Intergovernmental Panel on Climate Change*) identifikovaly v červnu 2021 úbytek biologické rozmanitosti jako jednu z nejpálčivějších otázek antropocénu vedle změn klimatu.¹ I Světové ekonomické fórum ve svém reportu z roku 2020 označilo úbytek biologické rozmanitosti jako jednu z největších hrozeb, kterým bude lidstvo v příštím desetiletí čelit.² Pro lidskou existenci je přitom biologická rozmanitost naprosto klíčová.³ Její hodnota spočívá v tom, že veškeré geny, druhy a ekosystémy vznikaly evolucí přes 3 miliardy let a jsou tudíž základem pro přežití našeho vlastního druhu. Budoucí využití biodiverzity je navíc nepředvídatelné, rozmanitost je zajímavá a atraktivnější již ze své samotné podstaty a naše dosavadní poznatky nejsou dostatečné k tomu, abychom mohli jednoznačně říct, jaký dopad bude mít zničení některé z částí ekosystému.⁴

Vedle toho umožňuje biodiverzita zachovávat ekologické funkce a odolnost, stejně jako přístup k ekosystémovým službám⁵, které můžeme dělit na zásobovací (např. pitná voda, hospodářská zvířata nebo zemědělské produkty), kulturní (např. rekreace, výchova a osvěta), regulační (např. filtrování znečišťujících látek nebo regulace přírodních katastrof) a podpůrné (spojující všechny ostatní služby – např. půdotvorné procesy).⁶ Z těchto konkrétních příkladů je již asi každému zřejmé, proč je biodiverzita tak důležitá. Pokud ne, tak kromě biologických a ekologických důvodů existují pro její ochranu rovněž ekonomické důvody. Uvádí se totiž, že nám ekosystémové služby přináší užitky, které lze ocenit na 102–114 trilionů EUR za rok. Náklady, které souvisejí s nečinností, jsou velmi vysoké a očekává se, že nadále porostou.⁷

¹ IPBES a IPCC. *IPBES-IPCC co-sponsored workshop report on biodiversity and climate change*. Bonn: IPBES secretariat, 2021, s. 4. [online]. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: https://www.ipbes.net/sites/default/files/2021-06/20210609_workshop_report_embargo_3pm_CEST_10_june_0.pdf.

² The Global Risks Report 2020. In Weforum.org [online]. [cit. 28. 11. 2020]. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf.

³ WWF. *Living Planet Report 2020 - Bending the curve of biodiversity loss*. Gland: WWF, 2020, s. 12.

⁴ GLOWKA, Lyle a kolektiv. *A Guide to the Convention on Biological Diversity*. Gland a Cambridge: IUCN, 1994, s. 18.

⁵ EBBESSON, Jonas. Plenary Boundaries and the Matching of International Treaty Regimes. In: WAHLGREN, Peter [ed.]. *Scandinavian Studies in Law Volume 59 - Environmental law*. Stockholm: Stockholm Institute for Scandinavian Law, 2014, s. 259–284.

⁶ TOWNSEND, Colin R. — BEGON, Michael — HARPER, John L. *Základy ekologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 427.

⁷ OECD. *Biodiversity: Finance and the Economic and Business Case for Action, report prepared for the G7 Environment Ministers' Meeting, 5-6 May 2019*. Paříž: OECD Publishing, 2019, s. 12.

I přes její důležitost se však biodiverzita snižuje rychleji než kdykoliv předtím v historii lidstva.⁸ Jako pět hlavních přímých příčin jejího úbytku byly identifikovány změny ve využívání půdy a vody, nadměrné využívání organismů, změny klimatu, znečištění a invazní nepůvodní druhy.⁹

Středem pozornosti v rámci ochrany biodiverzity bývá často vymírání druhů, a to jak rostlinných, tak právě i živočišných. Běžné vymírání druhů je přirozeným a obvyklým jevem, který může být způsoben např. predátory, kompeticí nebo živelní pohromou. Avšak masové vymírání, tedy rozšířené a rychlé vymírání tisíců druhů, už tak obvyklé není. Hunter a kolektiv uvádí, že svět vstoupil již do šesté vlny masového vymírání druhů, které je ovšem tisíckrát větší, než by bylo přirozené.¹⁰ Living Planet Index v roce 2020 ukázal, že v období 1970–2016 klesly populace savců, ptáků, plazů, obojživelníků a ryb průměrně o 68 %.¹¹ Od předchozích pěti se tato vlna navíc liší tím, že je výsledkem každodenního rozhodování 7 miliard lidí, tedy jednoho druhu, který sdílí planetu se všemi ostatními.¹²

Celosvětové uznání přetrvávající potřeby zachování biologické rozmanitosti je zdůrazněno Červeným seznamem ohrožených druhů IUCN, pro který bylo k březnu 2021 vyhodnoceno celkem 134 425 všech druhů (z toho 54 807 obratlovců a 25 051 bezobratlých). Za ohrožené vyhnutím je pak považováno 37 480 všech druhů (z toho 9 914 obratlovců a 5 588 bezobratlých), tedy zhruba 28 %.¹³

Co se týče České republiky, ta patří v evropském měřítku i přes svou poměrně malou rozlohu k územím s relativně vysokou bohatostí druhů i přírodních stanovišť, což je dáno především zeměpisnou polohou a historickým vývojem krajiny. Odhaduje se, že se na našem území v současnosti vyskytuje více než 35 000 živočišných druhů.¹⁴ Celosvětový pokles biodiverzity se ovšem projevuje i zde, přičemž negativní vliv má zde především degradace

⁸ IPBES. *Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Bonn: IPBES secretariat, 2019, s. 10.

⁹ EVROPSKÁ AGENTURA PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ. *The European environment - state and outlook 2020. Knowledge for transition to a sustainable Europe*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2019, s. 74.

¹⁰ HUNTER, David — SALZMAN, James — ZAELKE, Durwood. *International environmental law and policy*. New York: Foundation Press, 1998, s. 5.

¹¹ WWF. *Living Planet Report 2020 - Bending the curve of biodiversity loss*. Gland: WWF, 2020, s. 4.

¹² DIAMOND, Jared M. *The present, past and future of human-caused extinctions*. In: *Philosophical Transactions of the Royal Society of London* č. 1228/1989 (325), s. 469–477.

¹³ IUCN Red List version 2021-1: Table 1a: Number of species evaluated in relation to the overall number of described species, and numbers of threatened species by major groups of organisms. In [iucnredlist.org](https://nc.iucnredlist.org/redlist/content/attachment_files/2021-1_RL_Stats_Table1a.pdf) [online]. [cit. 23. 5. 2021]. Dostupné z: https://nc.iucnredlist.org/redlist/content/attachment_files/2021-1_RL_Stats_Table1a.pdf.

¹⁴ Státní politika životního prostředí České republiky 2012–2020. In [mzp.cz](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/$FILE/OPZPUR-Aktualizace_SPZP_2012_2020-20210112.pdf) [online]. [cit. 21. 1. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/\\$FILE/OPZPUR-Aktualizace_SPZP_2012_2020-20210112.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/$FILE/OPZPUR-Aktualizace_SPZP_2012_2020-20210112.pdf).

stanovišť, nešetrné způsoby hospodaření v lesích a na zemědělské půdě nebo působení nepůvodních druhů.¹⁵ Podle Státní politiky životního prostředí 2012–2020 je u nás přibližně třetina druhů rostlin i živočichů ohrožená vyhubením nebo vyhynutím.¹⁶

Pojem „ochrana přírody“ (ve smyslu zachování přírody, anglicky *nature conservation*) byl jako primární pojem používaný při regulaci lidské činnosti vůči jiným složkám živého světa vystřídán pojmem „biodiverzita“. Tento novější pojem je širší, jelikož zahrnuje všechny geny, druhy, stanoviště a ekosystémy na Zemi, čímž se stává sjednocujícím principem, který označuje všechny živé organismy a jejich složitou vzájemnou závislost. Definice v sobě zahrnuje všechny volně žijící i domestikované živočichy a planě rostoucí i kultivované rostliny, a to jak na pevnině, tak v oceánech.¹⁷

Vymezení tématu, klíčová literatura a metodika disertační práce

Z výše uvedeného vyplývá, že pojem biodiverzita je velmi široký. Za téma disertační práce byla proto zvolena jen část tohoto pojmu, a to **volně žijící živočichové** a jejich ochrana právními prostředky. Vedle ochrany biodiverzity se na volně žijící živočichy vztahuje rovněž ochrana přírody a krajiny, kterou dělíme na územní a druhovou. V této disertační práci je pozornost věnována hlavně právní úpravě **druhové ochrany**, nicméně územní ochrana je pro volně žijící živočichy rovněž klíčová, jelikož se zaměřuje na ochranu jejich přírodních stanovišť, a proto je v některých kapitolách zmíněna v potřebných souvislostech.

V práci jsou použity metody, které jsou využívané právní vědou, a to metoda deskriptivní, komparativní, analytická, syntetická a logická. Deskriptivní metoda je využita hlavně při popisu jednotlivých mezinárodních, unijních i vnitrostátních pramenů práva, které tvoří jádro disertační práce a poskytují kompletní vhled do problematiky. Komparativní metodou pak dochází ke srovnání jednotlivých právních pramenů, a to především české a unijní právní úpravy a jednotlivých českých právních předpisů mezi sebou. Pomocí analytické metody jsou právní prameny všech tří úrovní rozebrány, čímž dochází k jejich pečlivému prostudování, zjištění vzájemných vazeb a poznání jejich podstatných rysů. V návaznosti na to jsou za použití

¹⁵ Státní politika životního prostředí České republiky 2030 s výhledem do 2050. In Mzp.cz [online]. [cit. 21. 1. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/OPZPUR-statni_politika_zp_2030_s_vyhledem_2050-20210111.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OPZPUR-statni_politika_zp_2030_s_vyhledem_2050-20210111.pdf).

¹⁶ Státní politika životního prostředí České republiky 2012–2020. In Mzp.cz [online]. [cit. 21. 1. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/\\$FILE/OPZPUR-Aktualizace_SPZP_2012_2020-20210112.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/$FILE/OPZPUR-Aktualizace_SPZP_2012_2020-20210112.pdf).

¹⁷ KISS, Alexandre C. — SHELTON, Dinah. *International environmental law*. Ardsley: Transnational Publishers, 2004, s. 352.

syntetické metody vytvořeny závěry a sepsány vlastní poznatky získané studiem platných právních předpisů a odborné literatury. Jelikož některé právní předpisy čeká v brzké budoucnosti novelizace (např. v souvislosti s adaptací českého právního řádu na unijní právní úpravu týkající se invazních nepůvodních druhů), je v rámci návrhů *de lege ferenda* s využitím logické metody navrženo několik úprav, na které by mohla cílit tato a eventuálně i jiné budoucí novely v případě nevhodné právní úpravy.

Tématu disertační práce se zatím nevěnuje žádná odborná publikace komplexně, a proto došlo ke studiu velkého množství jednotlivých kapitol učebnic a monografií, které se věnují zejména právu životního prostředí, ochraně přírody a krajiny nebo biodiverzitě. Tyto zdroje byly vyhledávány hlavně ve vědeckých knihovnách, konkrétně v knihovně Právnické fakulty Univerzity Karlovy, Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, České zemědělské univerzity a také Helsinské univerzity (*Helsingin yliopiston kirjasto*), kde jsem měla možnost strávit krátkodobý studijní pobyt. Klíčová slova pro vyhledávání relevantních zdrojů byla hlavně „volně žijící živočichové“, „biodiverzita“ nebo „druhová ochrana“ a jejich anglické ekvivalenty. K problematice existuje rovněž spousta vědeckých článků, které byly dohledány ve vědeckých časopisech (např. České právo životního prostředí, Ochrana přírody nebo Živa) a online databázích (např. online katalog knihovny ČGS, EBSCO nebo UKAŽ).

Mezi hlavní zdroje psané v českém jazyce patří především vysokoškolské učebnice od kolektivu DAMOHORSKÝ, Milan — DROBNÍK, Jaroslav — SMOLEK, Martin — SOBOTKA, Michal — STEJSKAL, Vojtěch. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 630 s. ISBN 978-80-7400-338-7, JANČÁŘOVÁ, Ilona — DUDOVÁ, Jana — HANÁK, Jakub — PEKÁREK, Milan — PRŮCHOVÁ, Ivana — TKÁČIKOVÁ, Jana. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 623 s. Učebnice Právnické fakulty MU. ISBN 978-80-210-8041-6, a DAMOHORSKÝ, Milan — ŠTURMA, Pavel — ONDŘEJ, Jan — ZÁSTĚROVÁ, Jana — SMOLEK, Martin — SOBOTKA, Michal — STEJSKAL, Vojtěch — ŽÁKOVSKÁ, Karolina. *Mezinárodní právo životního prostředí - II. část (zvláštní)*. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, 318 s. ISBN 978-80-903409-8-9, respektive jejich kapitoly týkající se ochrany přírody a krajiny a ochrany živočišstva. Další významné zdroje jsou pak monografie STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, 590 s. ISBN 80-7201-609-1, MÜLLEROVÁ, Hana — STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, 490 s. ISBN 978-80-200-2317-9, a STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. Praha: Eva Rozkotová - IFEC, 200, 242 s. ISBN 80-

903409-5-4, a komentáře k zákonům STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 576 s. ISBN 978-80-7552-229-0, VOMÁČKA, Vojtěch a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018, 676 s. ISBN 978-80-7400-675-3, a STEJSKAL, Vojtěch — VILÍMKOVÁ, Veronika. *Zákon o obchodování s ohroženými druhy, prováděcí a související předpisy*. Komentář. Praha: Linde Praha, a. s., 2005, 420 s. ISBN 80-7201-512-5.

Mezi cizojazyčné zdroje patří zejména knihy o mezinárodním právu životního prostředí, respektive jejich kapitoly týkající se ochrany přírody a krajiny a ochrany biodiverzity, jako je BEYERLIN, Ulrich — MARAUHN, Thilo. *International environmental law*. Oxford: Hart Publishing, 2011, 452 s. ISBN 978-1-84113-924-1, HUNTER, David — SALZMAN, James — ZAELKE, Durwood. *International environmental law and policy*. New York: Foundation Press, 1998, 500 s. ISBN 1-56662-589-0, a KISS, Alexandre C. — SHELTON, Dinah. *International environmental law*. Ardsley: Transnational Publishers, 2004, 837 s. ISBN 1-57105-309-3, dále monografie LYSTER, Simon. *International Wildlife Law: an Analysis of International Treaties concerned with the Conservation of Wildlife*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1985, 470 s. ISBN 0-906496-22-5, a DE KLEMM, Cyrille — SHINE, Clare. *Biological Diversity Conservation and the Law: Legal Mechanisms for Conserving Species and Ecosystems*. Gland a Cambridge: IUCN, 1993, 292 s. ISBN 2-8317-0192-9, nebo příručky a komentáře k jednotlivým úmluvám GLOWKA, Lyle a kolektiv. *A Guide to the Convention on Biological Diversity*. Gland a Cambridge: IUCN, 1994, 161 s. ISBN 2-8317-0222-4, a WIJNSTEKERS, Willem. *The Evolution of CITES*. 11th edition. Budakeszi: CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation, 2018, 1022 s.

V kapitole 1 této disertační práce budou vysvětleny dva základní pojmy, které jsou v celé práci hojně používány, a to biodiverzita a volně žijící živočichové. Terminologie používaná v ekologické literatuře se může od té legislativní lišit, avšak ani v legislativní rovině nejsou definice některých pojmů sjednoceny. Proto jsou i v jiných podkapitolách disertační práce další pojmy rozebrány samostatně. Při vysvětlování všech základních pojmů byly využity mimo jiné komplexní systémy pro práci s právními informacemi, a to hlavně ASPI a Beck-online, které obsahují komentáře k českým právním předpisům, z kterých bylo možné čerpat.

Po vysvětlení základních pojmů se disertační práce postupně věnuje třem hlavním částem týkajícím se mezinárodní, unijní a české právní úpravy (kapitoly 2–4), které jsou dále děleny na podkapitoly věnující se především jednotlivým právním předpisům nebo právním institutům.

Česká republika je smluvní stranou řady mezinárodních úmluv z oblasti ochrany biodiverzity, přírody a krajiny. Dále pro ni platí systém sekundárních pramenů ze stejné oblasti ochrany z titulu členství v EU. Český právní řád tudíž není izolovaný, naopak je velmi ovlivňován jak mezinárodní, tak unijní právní úpravou. Nejdříve bylo nutné zvolit, které právní předpisy mají pro účely této práce největší význam.

Z mezinárodní úrovně byly do kapitoly 2 vybrány celkem čtyři úmluvy, které byly na základě jejich rozboru identifikovány jako nejvíce relevantní ve vztahu k volně žijícím živočichům a České republice, jelikož je ČR jejich smluvní stranou. Jednou z nejvýznamnějších mezinárodních úmluv z oblasti životního prostředí je zcela jistě **Úmluva o biologické rozmanitosti** (*Convention on the Biological Diversity*, dále také „CBD“), která se komplexně věnuje biodiverzitě. Využívání volně žijících živočichů pro účely mezinárodního obchodu patří mezi největší hrozby, kterým živočichové čelí¹⁸, a proto je důležitou úmluvou také **Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin** (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*, dále jen „CITES“). Disertační práce nezapomíná ani na **Úmluvu o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů** (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*, dále jen „CMS“ nebo „Úmluva o ochraně stěhovavých druhů“), která se věnuje také jejich stanovištím, tahovým cestám a zastávkám, a na **Úmluvu o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť** (*Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*, dále jen „Bernská úmluva“), která je významnou regionální úmluvou řešící územní i druhovou ochranu. Každé z těchto úmluv se pak věnuje samostatně příslušná podkapitola.

Kapitola 3 se věnuje ochraně volně žijících živočichů v rámci právní úpravy Evropské unie. Před samotným rozбором relevantních primárních a sekundárních pramenů práva EU jsou nastíněny příslušné strategické dokumenty koncepční povahy, které často slouží mimo jiné jako základ pro budoucí právní úpravu. Přelom let 2020–2021 byl v tomto ohledu významný tím, že několika strategickým dokumentům skončila v roce 2020 platnost a od roku 2021 byly nahrazeny novými. V takovém případě jsou zmíněny jak jejich staré, tak nové verze. Poté už se disertační práce vedle hlavních primárních pramenů práva EU zabývá vybranými směnicemi a nařízeními. Na začátek je pozornost zaměřena na tzv. naturové směrnice, tedy směrnici Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících

¹⁸ REEVE, Rosalind. *Policing International Trade in Endangered Species: The CITES Treaty and Compliance*. Londýn: Earthscan Publications, 2002, s. 8.

ptáků (dále jen „**směrnice o ptácích**“) a směrnicí Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (dále jen „**směrnice o stanovištích**“), které tvoří základ pro právní ochranu biologické rozmanitosti. Dále je rozebrána směrnice Rady 1999/22/ES ze dne 29. března 1999 o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách (dále jen „**směrnice o zoologických zahradách**“), která je základem pro ochranu *ex situ* (k tomuto pojmu více viz kapitolu 2.1.1). Problematiku CITES provádí na unijní úrovni nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (dále jen „**nařízení o regulování obchodu s druhy**“), kterému je také věnována pozornost odpovídající jeho významu pro ochranu biodiverzity. Kapitola o unijní právní úpravě nezapomíná ani na nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů (dále jen „**nařízení o invazních nepůvodních druzích**“), jelikož jsou invazní nepůvodní druhy považovány za jednu z největších biologických hrozeb pro životní prostředí, biodiverzitu i ekonomický blahobyt.¹⁹

Zásadní vliv na interpretaci, aplikaci a prosazování unijního práva i na úseku ochrany volně žijících živočichů má Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „SDEU“). Jedním z nejpoužívanějších a nejdůležitějších prostředků vynucování unijního práva je tzv. řízení o porušení Smlouvy podle čl. 258 a řízení o žalobě pro nesplnění povinnosti členského státu vyhovět rozsudku podle čl. 260 Smlouvy o fungování Evropské unie vedené Evropskou komisí (dále jen „Komise“) proti členskému státu.²⁰ Významnou část agendy SDEU tvoří rovněž rozhodování o předběžných otázkách podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie týkající se výkladu a platnosti určité právní normy EU.²¹ Z těchto důvodů je součástí práce i představení a analýza vybrané judikatury SDEU z oblasti ochrany volně žijících živočichů.

Po mezinárodní a unijní právní úpravě je již pozornost zaměřena na českou právní úpravu v kapitole 4. Nejdříve jsou nastíněny vybrané české strategické dokumenty koncepční povahy týkající se ochrany přírody a biodiverzity. Před samotným rozbořením právní úpravy je pak ještě nutné vysvětlit pojem „volně žijící živočich“ a odlišit ho především od pojmů „zvíře“ a „zvěř“. V následujících podkapitolách se pak disertační práce věnuje ochraně volně žijících

¹⁹ MCNEELY, Jeffrey A. — MOONEY, Harold A. — NEVILLE, Laurie E. — SCHEI, Peter J. — WAAGE, Jeffrey K. [ed.]. *A Global Strategy on Invasive Alien Species*. Gland a Cambridge: IUCN, 2001, s. 2.

²⁰ TOMÁŠEK, Michal — TÝČ, Vladimír — PETRLÍK, David a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 3. akt. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 420.

²¹ TOMÁŠEK, Michal — TÝČ, Vladimír — PETRLÍK, David a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 3. akt. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 402.

živočichů v rámci vybraných právních předpisů. Pomyslné jádro české právní úpravy nalezneme v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o ochraně přírody a krajiny**“), který dělí ochranu přírody a krajiny na obecnou a zvláštní, přičemž se disertační práce věnuje institutům obou druhů ochrany. Ochrana se dále může dělit na územní a druhovou, ale jak již bylo řečeno výše, disertační práce se zaměřuje především na tu druhovou. Nejde však o jediný zákon, který se dotýká ochrany volně žijících živočichů, a proto jsou v kapitole o naší vnitrostátní právní úpravě zahrnuty také zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o poskytování náhrad škod**“), zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o obchodování s ohroženými druhy**“), zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o zoologických zahradách**“), zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o myslivosti**“), a zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o rybářství**“). S druhovou ochranou živočichů pak souvisí ochrana zvířat jako jedinců, která je obsažena v zákoně č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon na ochranu zvířat proti týrání**“), jehož úpravě je rovněž věnována jedna z podkapitol.

Na závěr teoretické badatelské činnosti, v rámci které jsou použity výše zmíněné výzkumné metody, dochází k vytvoření dostatečného podkladu pro konečnou fázi, kterou je rozbor a vyhodnocení poznatků získaných studiem platných právních předpisů a odborné literatury. Každá z kapitol 1–4 obsahuje na konci stručné shrnutí a dílčí závěry. V poslední kapitole jsou zodpovězeny výzkumné otázky a prezentovány výsledky, které z analýzy právních předpisů vyplývají. Na to navazují vlastní názory, komplexní zhodnocení právní úpravy a návrhy *de lege ferenda* na její zlepšení.

Právní stav této disertační práce je k 1. srpnu 2021.

Cíle práce a výzkumné otázky

Základním cílem práce je komplexně popsat a podrobně analyzovat současnou právní úpravu včetně jejího aktuálního legislativního vývoje, která se týká ochrany volně žijících živočichů, a tím tedy zpracovat ucelený soubor mezinárodních, unijních a českých právních předpisů v této oblasti. Poté je cílem tuto právní úpravu zhodnotit a navrhnout její případné změny, které by mohly vést k sjednocení všech tří úrovní (mezinárodní, unijní a české) mezi sebou a k odstranění jejich případných nedostatků, aby lépe odpovídala potřebám praxe.

Základní výzkumné otázky této disertační práce jsou proto následující:

- 1) Je právní úprava ochrany volně žijících živočichů na mezinárodní, unijní a české úrovni upravena komplexně (tedy v jediné mezinárodní úmluvě, v jediném právním předpisu EU nebo v jediném vnitrostátním zákoně ČR)?
- 2) Existuje v mezinárodní, unijní a české právní úpravě definice pojmu „volně žijící živočich“? A pokud ano, je tato definice používána v rámci dané úrovně jednotně?
- 3) Je česká právní úprava ochrany volně žijících živočichů v souladu s unijní právní úpravou?
- 4) Odpovídá česká právní úprava ochrany volně žijících živočichů praxi, nebo je vhodné tuto právní úpravu novelizovat?

Jelikož jednotlivé úrovně právní úpravy poskytují řadu zajímavých konkrétních námětů, rozhodla jsem se též zaměřit na následující dílčí výzkumné otázky:

I. K mezinárodněprávní úpravě

- 1) Jaký charakter má Úmluva o biologické rozmanitosti z hlediska formulace jejích závazků a čeho by se mohl týkat její případný další protokol?
- 2) Je třeba přijmout nějakou další dohodu nebo memorandum o porozumění v rámci Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů, co se týče pokrytí všech druhů z přílohy II CMS takovými dohodami nebo memorandy? A měla by ČR přistoupit k nějaké další dohodě nebo memorandu z hlediska toho, zda je tzv. areálovým státem?

- 3) Pokud jsou do příloh Bernské úmluvy zahrnuty všechny druhy určitého řádu nebo čeledi, myslí se tím i druhy, které se na území smluvních stran ve volné přírodě nevyskytují?

II. K unijní právní úpravě

- 1) V čem se směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích inspirovaly Bernskou úmluvou a v čem se naopak liší?
- 2) Měla by být v rámci nařízení o invazních nepůvodních druzích upravena také regulace nepůvodních druhů, které nejsou invazní?
- 3) Jaké problémy vyplývají z přechodných opatření podle nařízení o invazních nepůvodních druzích?

III. K české právní úpravě

- 1) Jsou české seznamy druhů ptáků, na které se vztahují výjimky ze zákazů podle § 5a zákona o ochraně přírody a krajiny, v souladu se směrnicí o ptácích, respektive jejími přílohami II a III?
- 2) Je právní úprava podmínek pro vývoz zvláště chráněných druhů živočichů, které nejsou exemplářem podle nařízení o regulování obchodu s druhy, v zákoně o obchodování s ohroženými druhy dostatečná?
- 3) Je výčet druhů zvěře, kterou lze obhospodařovat lovem podle § 2 písm. d) zákona o myslivosti, v souladu s ochranou ptáků a zvláště chráněných druhů podle zákona o ochraně přírody a krajiny, resp. směrnicí o ptácích a směrnicí o stanovištích?

Hlavní záměr práce spočívá v popisu a analýze platné právní úpravy, v jejím zhodnocení a v návrzích *de lege ferenda* na její zlepšení. Práce proto potenciálně může sloužit jako studijní materiál pro zájemce o hlubší znalost této problematiky, eventuálně jako podklad pro další odborné práce nebo případnou legislativní činnost.

1. Základní pojmy

Před samotným rozbořem jednotlivých pramenů právní úpravy je třeba definovat základní pojmy, které se k tématu disertační práce vztahují a které jsou v ní dále používány.

1.1. Biodiverzita

Ochranařské snahy bývaly v minulosti zaměřeny hlavně na tzv. *wildlife* neboli divokou přírodu. Avšak na počátku 70. let 20. století²² začalo být spousta biologů zneklidněno tím, že je tento přístup velmi úzký, týká se hlavně charismatických druhů savců nebo krásných druhů ptáků a naopak zapomíná na ostatní druhy. Proto začali doporučovat, aby se ochranařské snahy zaměřily na biologickou rozmanitost, která zahrnuje všechny formy života.²³

Ačkoliv se pojem biodiverzita neboli biologická rozmanitost (*biological diversity*) neobjevuje v názvu disertační práce, jedná se o klíčový pojem, který je používán napříč celou disertační prací, a proto je nutné ho zde alespoň základním způsobem vysvětlit.

Definice biodiverzity existuje hned několik, jelikož se jedná o složitý jev. Světový fond na ochranu přírody (*World Wildlife Fund*) definoval v roce 1989 biodiverzitu jako „bohatství života na Zemi, miliony rostlin, živočichů a mikroorganismů, včetně genů, které obsahují, a složité ekosystémy, které vytvářejí životní prostředí“.²⁴

CBD, která cílí právě na ochranu biodiverzity, ji definuje jako variabilitu všech žijících organismů včetně ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí.²⁵ Jinými slovy představuje biologická rozmanitost variabilitu života ve všech formách, úrovních a kombinacích. Týká se jak druhů vyskytujících se v přírodě (*wild* – tedy např. planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů), tak domestikovaných druhů (*domesticated* – tedy např. kultivovaných rostlin a zdomácnělých živočichů).²⁶ Nejedná se o pouhý soubor všech

²² 70. léta 20. století jsou pro ochranu životního prostředí a její právní úpravu významné z hlediska Stockholmské konference v roce 1972, která byla první celosvětově mezinárodní konferencí o životním prostředí, konanou pod záštitou OSN. Základem pro její svolání byla rezoluce Valného shromáždění OSN ze dne 3. prosince 1968 (2398 – XXIII), která byla reakcí na prudce se zhoršující kvalitu životního prostředí v celosvětovém měřítku. Více viz DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 102–103.

²³ HUNTER, David — SALZMAN, James — ZAELKE, Durwood. *International environmental law and policy*. New York: Foundation Press, 1998, s. 934.

²⁴ PRIMACK, Richard B. — KINDLMANN, Pavel — JERSÁKOVÁ, Jana. *Biologické principy ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 18–19.

²⁵ Čl. 2 CBD.

²⁶ HUNTER, David — SALZMAN, James — ZAELKE, Durwood. *International environmental law and policy*. New York: Foundation Press, 1998, s. 934.

genů, druhů a ekosystémů, ale spíše o variabilitu uvnitř a mezi nimi. Biodiverzita tedy není totožná s druhovým bohatstvím, naopak jde o pojem mnohem širší a komplexnější.²⁷

Ochranářští biologové používají termín pro označení celkové šíře druhů a biologických společenstev, pro genetickou variabilitu uvnitř druhů a pro všechny ekosystémové procesy. Podle toho musí být biodiverzita zvažována na čtyřech úrovních jako diverzita:

- druhová – zahrnuje všechny druhy na Zemi;
- genetická – obsahuje genetickou variabilitu uvnitř druhu;
- ekosystémová – zahrnuje různá biologická společenstva a procesy;
- kulturní – znamená diverzitu lidských společností a kultur.²⁸

1.2. Volně žijící živočich

Z biologického hlediska je říše živočichů (*Animalia*) jednou z pěti říší živých organismů (vedle rostlin, hub, protistů a bakterií).²⁹ Odhady počtu existujících druhů živočichů se celosvětově liší, nicméně podle statistických výpočtů byl v roce 2016 stanoven počet přibližně 7,7 milionu. V České republice známe v současné době něco přes 40 000 druhů, což odpovídá asi 2,5 % ze všech dosud celosvětově popsanych druhů, kterých je cca 1,6 milionu, a z toho až 90 % představují bezobratlí.³⁰

Když k pojmu „živočich“ přidáme přívlastek „volně žijící“ (*wild*), chceme tím vyjádřit, že živočich nebyl domestikován a *obvykle* žije v přirozeném prostředí. K volně žijícím živočichům totiž řadíme i ty, kteří žijí v zařízeních typu zoologické zahrady či záchranná centra. To je v souladu s definicí pojmu *wild species*, který definuje glosář CBD³¹ jako organismy chované v zajetí nebo žijící ve volné přírodě, které nebyly předmětem šlechtění, jímž by došlo ke změně jejich původního stavu.

Do angličtiny bývá slovní spojení „volně žijící živočichové“ nejčastěji překládáno jako *wild animals* anebo také *wildlife*. Glosář CBD definuje pojem *wildlife* jako živé, nedomestikované živočichy, avšak uvádí, že někteří odborníci pod pojem *wildlife* řadí i planě

²⁷ ZICHA, Jiří. *Právní problematika ochrany biodiverzity*. In: České právo životního prostředí č. 1/2011 (29), s. 13–152. [online]. [cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf.

²⁸ PRIMACK, Richard B. — KINDLMANN, Pavel — JERSÁKOVÁ, Jana. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 35.

²⁹ BURNIE, David [ed.]. *Zvíře: obrazová encyklopedie živočichů všech kontinentů*. 5. vyd. Přeložil Jiří ŠMAHA. Praha: Euromedia Group, 2020, s. 14.

³⁰ KRUMPÁL, Miroslav a kolektiv. *Velká kniha živočichů*. Bratislava: IKAR, a.s., 2019, s. 10–27.

³¹ Biodiversity Glossary. In Cbd.int [online]. [cit. 19. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/cepa/toolkit/2008/doc/CBD-Toolkit-Glossaries.pdf>.

rostoucí rostliny. Francouzština používá pojem *l'animal* a němčina pojem *das Tier*, a to jak pro zvíře, tak živočicha. Záleží zde na kontextu, tedy zda jde o právní předpis z oblasti ochrany biodiverzity, nebo z oblasti ochrany zvířat jako jedinců (zejména proti týrání).

V právní terminologii není pojem „živočich“ nikde definován. Nejvýznamnější mezinárodní úmluvy, které se týkají ochrany živočichů a které jsou uvedeny v této disertační práci, sice s pojmem pracují, ale jeho jednoznačnou definici neobsahují:

- CBD hovoří o „živočiších“ (*animal*) pouze v rámci definice ekosystému, avšak bez jejich hlubšího vymezení. Z žádného ustanovení úmluvy nevyplývá, že by se pod pojmem živočich rozuměly pouze obratlovci, a proto můžeme říct, že se CBD vztahuje i na bezobratlé.
- CITES používá pojem „živočich“ (*animal*) a „volně žijící živočichové“ (*wild fauna*).
- CMS pracuje s pojmem „volně žijící živočich“ (*wild animal*).
- Bernská úmluva používá souhrnný pojem „volně žijící živočichové a planě rostoucí rostliny“ (*wildlife*) a pak samostatně „volně žijící živočichové“ (stejný překlad pro *wild fauna* a *wild animal*).

Z uvedeného můžeme vypožorovat, že anglická terminologie ani překlad do českého jazyka nejsou zcela jednotné a různé úmluvy používají trochu jiné pojmy. Dále je nutné zmínit, že úmluvy sice neobsahují definici pojmu živočich, avšak kromě CBD, jejímž hlavním pojmem je ovšem biodiverzita, která znamená variabilitu všech žijících organismů, a proto se týká i živočichů, obsahují ostatní tři úmluvy přílohy se seznamem druhů, na které se úmluva vztahuje, a dokážeme tedy přesně určit, co má úmluva na mysli, když hovoří o živočiších. Všechny tyto tři úmluvy obsahují ve svých přílohách obratlovce i bezobratlé [ačkoliv CMS pouze jednoho – monarchu stěhovavého (*Danaus plexippus*)].

Na unijní úrovni je situace obdobná, definice pojmu živočich nebo volně žijící živočich není nikde uvedena a český překlad terminologie není zcela sjednocen.

- Směrnice o ptácích – Hlavním pojmem této směrnice je „pták“ (*bird*), jehož definice není uvedena, avšak v přílohách směrnice jsou obsaženy seznamy druhů ptáků, na které se vztahuje. Směrnice se ve svých ustanoveních nezmiňuje o živočiších.

- Směrnice o stanovištích – Směrnice uvádí pojem „živočich“ (*animal*) a „volně žijící živočichové“ (*wild fauna*). Ačkoliv definice pojmů není uvedena, obsahuje směrnice seznamy druhů, které jsou chráněny a kterých se tedy týká.
- Směrnice o zoologických zahradách – Tato směrnice pracuje s pojmem „živočich“ (*animal*) a „volně žijící živočichové“ (*wild fauna*). Na rozdíl od výše uvedených naturových směrnic neobsahuje tato seznam dotčených druhů.
- Nařízení o regulování obchodu s druhy – Český překlad nařízení obsahuje pojem „zvíře“ i „živočich“ (nekonzistentní překlad slova *animal*) a „volně žijící živočichové“ (*wild fauna*). V jeho přílohách jsou rovněž obsaženy seznamy druhů.
- Nařízení o invazních nepůvodních druzích – I toto nařízení obsahuje v češtině pojem „zvíře“ i „živočich“ (opět nekonzistentní překlad slova *animal*). Pojem „volně žijící živočich“ nezmiňuje.

Co se týče definice pojmu „volně žijící živočich“ v českých právních předpisech a jeho odlišení od pojmů „zvíře“ a „zvěř“, je toto samostatně rozebráno v podkapitole 4.1.

1.3. Shrnutí a dílčí závěry kapitoly

Biodiverzita je složitým jevem, který bývá definován hned několika způsoby. Obecně se dle CBD jedná o variabilitu všech žijících organismů, mezi které se řadí i volně žijící živočichové. Ti bývají v angličtině označováni nejčastěji jako *wild animals* nebo *wildlife*.

Samotný pojem „živočich“ (*animal*) není v právní terminologii nikde definován, ačkoliv je hojně užíván. Vybrané mezinárodní úmluvy a unijní právní předpisy, kterým se tato disertační práce věnuje, pracují s různými pojmy (*animal*, *wild animal*, *wildlife*, *wild fauna*), jejichž překlad do českého jazyka není zcela jednotný. Většina z nich ovšem obsahuje druhové seznamy, a tak dokážeme jednoznačně určit, na které živočichy se daná úprava vztahuje.

2. Mezinárodněprávní úprava

Ochrana volně žijících živočichů je věnována pozornost na všech třech úrovních právní úpravy, a to na mezinárodní úrovni, na úrovni Evropské unie a na vnitrostátní úrovni jednotlivých států.

Obecně má většina problémů životního prostředí globální povahu, a proto nemůžou být efektivně řešeny pouze na vnitrostátní úrovni. Z toho důvodu se v posledních zhruba 50 letech začalo jako samostatná oblast mezinárodního práva veřejného vyvíjet mezinárodní právo životního prostředí, které můžeme definovat jako soubor norem mezinárodního práva vztahujících se k problematice životního prostředí.³² Mezinárodní právo životního prostředí nepokrývá všechny oblasti životního prostředí, ale soustředí se spíše na úpravu některých otázek ohrožování nebo poškozování jeho složek, které překračuje hranice jednotlivých států.³³ K těmto otázkám se jistě řadí i ochrana biodiverzity, potažmo ochrana volně žijících živočichů. Ani otázky jejich ochrany nelze efektivně řešit jinak než na mezinárodní úrovni. Příkladem může být ochrana stěhovavých druhů a regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy.³⁴

Využívání a ochrana volně žijících živočichů byly tradičně považovány za součást suverenity státu nad přírodními zdroji a právní úprava se často zabývala hlavně lovem a rybolovem určitých druhů. Na konci 19. století se začaly objevovat mezinárodní úmluvy zaměřené na ochranu různých druhů volně žijících živočichů, a to především ze dvou důvodů. Zaprvé vyžadovaly stěhovavé druhy spolupráci areálových států k zachování jejich populací. Ty v přírodě nerespektují státní hranice, a proto je třeba, aby mezi sebou jednotlivé státy spolupracovaly a řešily problematiku na mezinárodní úrovni. Zadruhé musely být komerčně využívané druhy na volném moři chráněny před nadměrnou exploatací. Později k těmto důvodům přistoupil ještě třetí – spolupráci více států začaly vyžadovat i druhy, které sice nejsou stěhovavé, ale jejichž habitat zasahuje do více sousedních států.³⁵

Za první mnohostrannou úmluvu z oblasti ochrany ekonomicky nevyužívaných druhů volně žijících živočichů bývá považována Úmluva o ochraně užitečného ptactva v zemědělství (Paříž, 1902). Ta ovšem neobsahovala dostatečně vynutitelné právní nástroje, nevěnovala se životnímu prostředí jako celku a její podpora ze strany hospodářsky vyspělých států byla slabá.

³² BIRNIE, Patricia — BOYLE, Alan. *International law and the environment*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2002, s. 1–3.

³³ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 98–99.

³⁴ STEJSKAL, Vojtěch. *Právní prostředky ochrany biologické rozmanitosti*. In: *České právo životního prostředí* č. 1/2011 (29), s. 6–12. [online]. [cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf.

³⁵ KISS, Alexandre C. — SHELTON, Dinah. *International environmental law*. Ardsley: Transnational Publishers, 2004, s. 355.

Z doby před 2. světovou válkou stojí za zmínku také Úmluva o ochraně přírody a zachování divoké fauny a flóry na západní polokouli (Washington, 1940). Zájem o problémy životního prostředí se ovšem zvýšil až po 2. světové válce, kdy vzniklo několik dodnes platných mezinárodních úmluv, jako je Úmluva o regulaci velrybářství (Washington, 1946), Mezinárodní úmluva o ochraně ptáků (Paříž, 1950) nebo tzv. Ženevské dohody o regulaci mořského rybolovu z roku 1958. První pokusy o řešení problémů životního prostředí kombinovaným způsobem (územní, druhová a individuální ochrana ohrožených objektů) představují Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zejména jako biotopy vodního ptactva (Ramsar, 1971) a Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (Paříž, 1972). První globální setkání věnované péči o životní prostředí se uskutečnilo v roce 1972 na Konferenci OSN o lidském životním prostředí ve Stockholmu, kde vznikl Program OSN pro životní prostředí (*United Nations Environment Programme*, dále jen „UNEP“) a která byla impulzem pro vznik několika dalších mezinárodních úmluv v oblasti životního prostředí.³⁶ Jako další příklady mezinárodních úmluv, u kterých je smluvní stranou i ČR, by zde měly být alespoň zmíněny Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě (Madrid, 1991), jehož příloha II upravuje uchování fauny a flóry Antarktidy, nebo Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat (Kyjev, 2003), jejíž smluvní strany mimo jiné provádějí politiky, strategie, koncepce a programy jednak usilující o ochranu, udržitelné využívání a obnovu biodiverzity na celém území Karpat, k čemuž přijmou vhodná opatření k zajištění vysoké úrovně ochrany a udržitelného využívání živočišných druhů charakteristických pro Karpaty (zejména ohrožených a endemických druhů a velkých šelem), a jednak zaměřené na prevenci zavlékání či vysazování invazních nepůvodních druhů a na jejich regulaci nebo odstranění z prostředí³⁷. Tato tzv. Karpatská úmluva je rámcovou úmluvou, která předpokládá vypracování a přijímání protokolů, přičemž biodiverzity se týká Protokol o ochraně a udržitelném využívání biologické a krajinné rozmanitosti.

O ochraně volně žijících živočichů se na mezinárodní úrovni věnuje velké množství právních pramenů, především mezinárodních smluv globální i regionální povahy, a problematika tedy není upravena komplexně. Každá z takových mezinárodních smluv přitom řeší ochranu volně žijících živočichů jiným způsobem nebo z jiného pohledu. Podle toho je lze dělit na ty, které se potenciálně aplikují na všechny druhy a přírodní stanoviště na planetě Zemi,

³⁶ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 63–75.

³⁷ Čl. 4 odst. 1 a 3 Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném využívání Karpat.

dále na ty, které se týkají všech druhů a přírodních stanovišť, ale pouze v určitém regionu, a konečně na ty, které se vztahují pouze na vybrané druhy, případně přírodní stanoviště.³⁸

Pro účely této disertační práce do ní nebylo možné zahrnout všechny mezinárodní úmluvy, které se různou měrou vztahují k volně žijícím živočichům, a proto se tato kapitola věnuje pouze klíčovým z nich.

Rozdělení na *hard law* a *soft law*

V mezinárodním právu rozdělujeme smlouvy na *hard law* a *soft law*. *Hard law* neboli tzv. tvrdé právo znamená, že mezinárodní norma má obsah, který je dostatečně určitý a jednoznačný, aby z něho subjekty mohly vyčíst oprávnění a povinnosti, a formu, která podmiňuje závaznost pravidla chování, jehož porušení vyvolává právní odpovědnost. Pokud obsah nebo forma nenaplnují oba uvedené znaky, jedná se o *soft law* neboli tzv. měkké právo.

V prvním případě *soft law*, kdy obsah nenaplnuje uvedené znaky, jde o dokumenty, které jsou sice právně závazné, ale obsah je tvořen zcela či zčásti měkce nebo neurčitě formulovanými závazky. Znění takových norem obsahuje formulace typu „*státy se budou snažit*“, „*státy budou usilovat*“ nebo „*státy budou vytvářet podmínky*“.^{39, 40} V některých oblastech mezinárodního práva, jako je právě životní prostředí, dochází k tomu, že státy nejsou ochotny přijmout konkrétně formulované závazky, které by pro ně byly závazné. Přistoupí raději k neurčitě formulovaným závazkům směřujícím do budoucna, které často stanoví spíše povinnost států spolupracovat, aby bylo dosaženo určitého cíle v oblasti životního prostředí než samotnou povinnost jeho dosažení. Další technikou jsou rámcové smlouvy, které stanoví jen hlavní zásady chování a podrobnější rozpracování závazků ponechají na dodatkových protokolech. Nevýhoda *soft law* úmluv samozřejmě spočívá v tom, že obsah není právně vynutitelný a nezakládá smluvním státům odpovědnost. Na druhou stranu, pokud by všechny mezinárodní smlouvy měly být charakteru *hard law*, nejspíš by většinu z nich nebyly státy ochotny přijmout.

V druhém případě *soft law* jde o pravidla, kterým chybí náležitá právní forma. Jedná se především o akty mezinárodní organizace nebo konference smluvních stran. Taková pravidla

³⁸ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Mezinárodní právo životního prostředí - II. část (zvláštní)*. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, s. 126.

³⁹ MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 7. upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 190–193.

⁴⁰ ČEPELKA, Čestmír — ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. Vydání druhé. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 83–84.

se v oblasti mezinárodního práva životního prostředí vyskytují často, jelikož je jejich přijetí zpravidla jednodušší a rychlejší než sjednání mezinárodní smlouvy. Tyto akty nejsou ve většině případů právně závazné, ale mají jen doporučující účinky.⁴¹

Vytváření mezinárodních smluv z oblasti životního prostředí

Pro mezinárodní smlouvy z oblasti životního prostředí je charakteristické, že existují dva způsoby jejich vytváření – tzv. *piecemeal approach* a *framework convention and protocol approach*. První z nich spočívá ve výběru dílčího problému životního prostředí a jeho následné izolované regulaci, což je využíváno v případě nutnosti rychlého a efektivního řešení. Druhá metoda zahrnuje komplexní úpravu určitého problému, který má globální povahu, a k jehož řešení je vhodná celistvá regulace (např. ztráta biologické rozmanitosti). Vzhledem k tomu, že je velmi náročné přijmout takto komplexní mezinárodní smlouvu, uzavírají státy často nejdříve rámcovou smlouvu obsahující neurčitě formulované povinnosti, které nemají prakticky žádný účinek, a pak až na ni navazující protokoly, které již obsahují konkrétní ujednání a detailnější úpravu.⁴²

Obecným nedostatkem mezinárodních smluv z oblasti životního prostředí je však dlouhý proces jejich vyjednávání a pomalost jejich uzavírání. Problémy životního prostředí včetně přírody a biodiverzity je potřeba řešit zpravidla co nejrychleji, což je ale pro oblast mezinárodní diplomacie problematické. Konkrétní druh, kterému hrozí vyhynutí, nebo přírodní stanoviště, kterému hrozí zánik, nemohou počkat, než se státy dohodnou na formě a obsahu mezinárodní smlouvy. Dlouhý proces vyjednávání může i přes konečný úspěšný výsledek vést tedy do ztracena, pokud již předmět ochrany zanikl.⁴³ Smutným příkladem je Memorandum o porozumění týkající se opatření k ochraně kolihy tenkozobé (*Numenius tenuirostris*) pod CMS, kdy je současná populace odhadována na méně než 50 jedinců.⁴⁴

⁴¹ ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo životního prostředí: I. část (obecná)*. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, s. 103–104.

⁴² DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 114–115.

⁴³ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Mezinárodní právo životního prostředí - II. část (zvláštní)*. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, s. 127.

⁴⁴ Slender-billed Curlew. In [iucnredlist.org](https://www.iucnredlist.org) [online]. [cit. 16. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.iucnredlist.org/species/22693185/131111201>.

2.1. Úmluva o biologické rozmanitosti

V oblasti ochrany přírody existovalo na počátku 80. let 20. století několik mezinárodních mnohostranných úmluv, z nichž byla ale většina zaměřena pouze na ochranu specifických druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, jejich stanovišť nebo na regulaci mezinárodního obchodu. Ochranná veřejnost proto především aktivitami UNEP nebo Světového svazu ochrany přírody (*International Union for Conservation of Nature*, dále jen „IUCN“) hledala možnosti přijetí mezinárodní mnohostranné úmluvy, která by se týkala ochrany biologické rozmanitosti, a tím integrovala ochranu druhovou i územní.⁴⁵

IUCN začal přemýšlet o takové úmluvě již na Světovém kongresu o chráněných územích, který se konal v roce 1982 na Bali v Indonésii. Pojem „biodiverzita“ nebyl tenkrát v širší veřejnosti ještě tolik znám, a proto se mluvílo nejdříve o ochraně genetických zdrojů.⁴⁶ UNEP ustanovil v rámci spolupráce s IUCN, UNESCO a FAO v roce 1987 ad hoc Pracovní skupinu na biologickou rozmanitost (*Ad Hoc Working Group of Expert on Biological Diversity*), která měla ověřit možnost a vhodnost případné úmluvy.⁴⁷ Skupina došla k závěru, že existující mezinárodní úmluvy řeší různé otázky ochrany přírody, ale tím, jak jsou specificky zaměřené, neumožňují zajištění ochrany biologické rozmanitosti z celosvětového hlediska. Na druhé straně ale uznala, že vytvoření zastřešující úmluvy, která by sloučila úplně všechny existující úmluvy, by bylo nemožné. Skupina se proto shodla na potřebě nové mezinárodní úmluvy, která bude mít rámcovou podobu a bude založena na již existujících úmluvách.⁴⁸

CBD byla schválena v keňském Nairobi dne 22. května 1992 a předložena k podpisu od 5. června 1992 v brazilském Rio de Janeiru na Konferenci OSN o životním prostředí a udržitelném rozvoji. Dne 29. prosince 1993 vstoupila úmluva v účinnost.⁴⁹ Sekretariát úmluvy sídlí v kanadském Montréalu a nejvyšším rozhodovacím orgánem je Konference

⁴⁵ STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. Praha: Eva Rozkotová - IFEC, 2006, s. 30.

⁴⁶ MCNEELY, Jeffrey A. *IUCN and the CBD*. In: *The Convention on Biological Diversity: from conception to implementation. Historical perspectives on the occasion of the 10th Anniversary of the entry into force of the Convention on Biological Diversity*. Montréal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2004, s. 5. [online]. [cit. 21. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/publications/CBD-10th-anniversary.pdf>.

⁴⁷ SECRETARIAT OF THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY. *Handbook of the Convention on Biological Diversity Including its Cartagena Protocol on Biosafety*. 3rd edition. Montréal: CBD, 2005, s. xxiii–xxiv.

⁴⁸ PLESNÍK, Jan. *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. Přeložil Petr ROTH. Praha: Scientia spol. s r. o., 2004, s. 65.

⁴⁹ History of the Convention. In [Cbd.int](https://www.cbd.int/history/) [online]. [cit. 21. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/history/>.

smluvních stran (COP), která se schází každé dva roky.⁵⁰ K srpnu 2021 má úmluva celkem 196 smluvních stran.^{51,52}

Konečný text vynechal několik ustanovení, na kterých se smluvní strany nedokázaly dohodnout, mezi něž patří např. princip předběžné opatrnosti (na který je pouze odkázáno v preambuli), odpovědnost za újmu na biodiverzitě nebo seznam chráněných území a druhů.⁵³ I přesto je však přijetí CBD často považováno za velký úspěch mezinárodního práva životního prostředí a změnu v ochraně fauny a flóry, která se poté začala vztahovat na biodiverzitu jako celek, včetně všech jejích částí, namísto dosavadní ochrany pouze jednotlivých kategorií druhů nebo jednotlivých ekosystémů.^{54,55,56}

Česká republika podepsala CBD dne 4. června 1993 a vyhlásila ve Sbírce zákonů jako sdělení č. 134/1999 Sb.⁵⁷ V právním řádu České republiky je úmluva naplňována především v zákoně o ochraně přírody a krajiny, v zákoně č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty, a v zákoně č. 93/2018 Sb., o podmínkách využívání genetických zdrojů podle Nagojského protokolu.

2.1.1. Základní cíle a definice CBD

CBD není zastřešující úmluvou, která by zahrnovala úpravu všech již platných mezinárodních úmluv o ochraně přírody. Místo toho funguje jako rámcová úmluva, která stanoví obecné povinnosti, pravidla a zásady ochrany biologické rozmanitosti.⁵⁸ Význam CBD spočívá především v tom, že zaujímá komplexní přístup k ochraně biodiverzity, kterou považuje za společný zájem lidstva, jelikož se týká všech živých organismů a typů prostředí.

Státy mají suverénní právo využívat své zdroje v souladu s vlastní politikou ochrany životního prostředí, ale zároveň mají odpovědnost zajistit, aby aktivity v rámci jejich

⁵⁰ Úmluva o biologické rozmanitosti. In Mzp.cz [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/\\$file/CBD.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/$file/CBD.pdf).

⁵¹ List of Parties. In Cbd.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/information/parties.shtml>.

⁵² Smluvní stranou nejsou např. USA, které sice CBD podepsaly, ale nikdy ji neratifikovaly. Důvodem je pravděpodobně to, že podle čl. 37 CBD nemohou být k Úmluvě činěny žádné výhrady.

⁵³ BIRNIE, Patricia — BOYLE, Alan. *International law and the environment*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2002, s. 570.

⁵⁴ BEYERLIN, Ulrich — MARAUHN, Thilo. *International environmental law*. Oxford: Hart Publishing, 2011, s. 192.

⁵⁵ COUZENS, Ed. *Whales and Elephants in International Conservation Law and Politics: A Comparative Study*. Abingdon a New York: Routledge, 2014, s. 199–202.

⁵⁶ LAUSCHE, Barbara J. *Weaving a Web of Environmental Law*. Bonn: IUCN/ICEL, 2008, s. 316.

⁵⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 134/1999 Sb., o sjednání Úmluvy o biologické rozmanitosti.

⁵⁸ DE KLEMM, Cyrille — SHINE, Clare. *Biological Diversity Conservation and the Law: Legal Mechanisms for Conserving Species and Ecosystems*. Gland a Cambridge: IUCN, 1993, s. 24.

působnosti nebo dohledu nezpůsobily škody životnímu prostředí jiných států nebo území za hranicemi národní působnosti.⁵⁹

Úmluva má tři hlavní cíle, které stanoví základní rámec pro všechna následující ustanovení CBD a vodítko pro její interpretaci, implementaci a další vývoj. Tyto cíle jsou uvedeny v článku 1 jako:

- ochrana biologické rozmanitosti,
- trvale udržitelné využívání jejích složek,
- spravedlivé a rovnoměrné rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů.

V rámci prvního cíle je klíčovým pojmem **biologická rozmanitost** neboli biodiverzita, která je definována jako variabilita všech žijících organismů včetně mj. suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí.⁶⁰ Kromě suchozemské biodiverzity pokrývá CBD tedy navíc také mořskou a jinou vodní biodiverzitu. Na 1. konferenci smluvních stran bylo rozhodnuto, že biodiverzita dle CBD naopak nezahrnuje lidské bytosti, orgány a genetický materiál.⁶¹

Úmluva rozlišuje tři druhy biologické rozmanitosti, a to genetickou, druhovou a ekosystémovou. Genetická biodiverzita představuje genetickou variabilitu uvnitř druhu, tedy frekvenci a rozmanitost různých genů a/nebo genomů; druhová biodiverzita zahrnuje všechny druhy živých organismů na Zemi, představuje tedy biodiverzitu mezi druhy neboli frekvenci a rozmanitost odlišných druhů; ekosystémová biodiverzita obsahuje různá biologická společenstva a procesy, tedy frekvenci a rozmanitost odlišných ekosystémů.^{62,63}

Ochrana biologické rozmanitosti je realizována dvěma základními přístupy – *in situ* a *ex situ*. Prvotním způsobem by měla být ochrana *in situ*, kterou se rozumí ochrana a uchování v přirozeném prostředí, ve volné přírodě, na místě samém. Zaprvé jde o ochranu ekosystémů a přírodních stanovišť, na kterých jsou populace druhů závislé, a proto by bez toho jejich ochrana nebyla úspěšná. Zadruhé sem spadá i udržování a obnova životaschopných populací druhů v jejich přirozeném prostředí. V případě zdomácnělých nebo pěstovaných druhů má CBD

⁵⁹ Čl. 3 CBD.

⁶⁰ Čl. 2 CBD.

⁶¹ KISS, Alexandre C. — SHELTON, Dinah. *International environmental law*. Ardsley: Transnational Publishers, 2004, s. 352.

⁶² PRIMACK, Richard B. — KINDLMANN, Pavel — JERSÁKOVÁ, Jana. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 35.

⁶³ GLOWKA, Lyle a kolektiv. *A Guide to the Convention on Biological Diversity*. Gland a Cambridge: IUCN, 1994, s. 16.

na myslí jejich udržování a obnovu v prostředí, kde se vyvinuly jejich charakteristické vlastnosti, tedy v oblasti, kde lidé vytvořili zemědělské systémy, ve kterých se vyvinuly identifikovatelné rostlinné odrůdy nebo plemena zvířat.⁶⁴ Mezi základní povinnosti v rámci ochrany *in situ* patří zejména to, že pokud je to možné a vhodné, vytvoří smluvní strany systém chráněných území nebo území, kde je třeba přijmout zvláštní opatření k ochraně biologické rozmanitosti, vypracují plány pro výběr, zřízení a péči o tato území, budou regulovat nebo pečovat o biologické zdroje významné pro ochranu biodiverzity, budou podporovat ochranu ekosystémů a přírodních stanovišť a udržování životaschopných populací v jejich přirozeném prostředí, budou obnovovat přirozené ekosystémy a podporovat záchranu ohrožených druhů, nebo budou regulovat nebo řídit příslušné procesy a typy činností tam, kde byl zjištěn závažný nepříznivý vliv na biodiverzitu.⁶⁵ Ochrana *in situ* je důležitá hlavně pro přežití druhů, které je obtížné chovat v lidské péči, jako je např. panda velká (*Ailuropoda melanoleuca*).⁶⁶

Pro mnoho živočišných druhů však již není ochrana *in situ* kvůli dopadům lidské činnosti na přírodní stanoviště a ekosystémy v současné době možná. V takovém případě se přistoupí k ochraně *ex situ*, která probíhá naopak mimo přirozená stanoviště druhů, tedy v umělých podmínkách v lidské péči. Příkladem ochrany *ex situ* jsou zoologické zahrady, akvária nebo záchranné stanice.⁶⁷ Ochrana *ex situ* poskytuje těmto institucím skvělou příležitost pro výzkum složek biologické rozmanitosti. Ačkoliv je tento druh ochrany nepochybně velmi významný, mělo by se k němu přistoupit vždy až jako k druhé variantě, pokud není možná ochrana *in situ*. Mezi konkrétní povinnost v rámci ochrany *ex situ* patří, aby smluvní strany, pokud je to možné a vhodné, přijaly opatření na ochranu složek biodiverzity především v zemích původu takových složek, vytvořily a udržovaly zařízení na ochranu a výzkum, regulovaly a řídily získávání biologických zdrojů z přírodních stanovišť, nebo spolupracovaly při poskytování finanční a jiné podpory této ochrany.⁶⁸

Druhý hlavní cíl CBD se týká trvale udržitelného využívání složek biologické rozmanitosti. Tím se myslí využívání takovým způsobem a v takovém rozsahu, který nevede k dlouhodobému poklesu biodiverzity, čímž se udržuje její schopnost uspokojovat potřeby a naděje současných i budoucích generací.⁶⁹ Zdůrazněním tohoto cíle se CBD odlišila od

⁶⁴ GLOWKA, Lyle a kolektiv. *A Guide to the Convention on Biological Diversity*. Gland a Cambridge: IUCN, 1994, s. 22.

⁶⁵ Čl. 8 CBD.

⁶⁶ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 167.

⁶⁷ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 350.

⁶⁸ Čl. 9 CBD.

⁶⁹ Čl. 2 CBD.

dosavadních úmluv na ochranu přírody, které byly založeny na koncepci zákazů nebo regulace využívání přírodních zdrojů.⁷⁰ Základní principy pro trvale udržitelné využívání složek biologické rozmanitosti stanoví čl. 10 CBD, který ale nenavrhuje žádné kvantitativní metody pro zajištění této udržitelnosti.⁷¹ Mezi opatření na podporu ochrany a udržitelného využívání biodiverzity lze zařadit motivační opatření, výzkum a školení, veřejné vzdělávání a uvědomění, hodnocení vlivů a omezování nepříznivých vlivů.⁷² S tímto cílem souvisí čtrnáct prolínajících se zásad pro udržitelné využívání biologické rozmanitosti, tzv. zásad z Addis Abeba⁷³, založených na mimořádně pružné péči o biodiverzitu.

Třetím hlavním cílem, kterého se týkají čl. 15–21 CBD, je spravedlivé a rovnoměrné rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů, které může vést k posílení schopnosti světa čelit ubývání biodiverzity. Genetickým zdrojem je genetický materiál, tedy jakýkoliv materiál rostlinného, živočišného, mikrobiálního nebo jiného původu obsahující funkční jednotky dědičnosti, pokud jsou skutečné nebo potenciální hodnoty.⁷⁴ Problematiku genetických zdrojů více rozvádí Nagojský protokol, který je zmíněn níže.

2.1.2. Ochrana volně žijících živočichů v rámci CBD

Jak vyplývá již ze samotného názvu úmluvy, vztahuje se tato na ochranu biodiverzity, v rámci které je ochrana volně žijících živočichů spíše jen zahrnuta. Důraz je kladen na ochranu ekosystémů jako součásti globálního přístupu k ochraně a je třeba zde tedy zdůraznit, že se jen málo ustanovení věnuje přímo ochraně druhů jako takových, potažmo tedy ochraně volně žijících živočichů. Z tohoto důvodu úmluva ani nedefinuje pojem „volně žijící živočich“.

Na rozdíl od jiných úmluv CBD ani neuvádí žádné druhové seznamy, které by kategorizovaly jednotlivé chráněné druhy, což je opět v souladu s jejím obecnějším přístupem. Vzhledem k neexistenci takového seznamu, který by byl mezinárodně odsouhlasený, spadá rozhodnutí o tom, do jaké míry mají být jednotlivá ustanovení naplňována, do působnosti smluvních stran⁷⁵, které mají určovat složky biologické rozmanitosti důležité pro její ochranu

⁷⁰ STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. Praha: Eva Rozkotová - IFEC, 2006, s. 32.

⁷¹ PLESNÍK, Jan. *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. Přeložil Petr ROTH. Praha: Scientia spol. s r. o., 2004, s. 75.

⁷² Čl. 11–14 CBD.

⁷³ Addis Ababa Principles and Guidelines. In Cbd.int [online]. [cit. 21. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/sustainable/addis.shtml>.

⁷⁴ Čl. 2 CBD.

⁷⁵ PLESNÍK, Jan. *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. Přeložil Petr ROTH. Praha: Scientia spol. s r. o., 2004, s. 66–68.

a trvale udržitelné využívání s ohledem na seznam kategorií, který je uveden v příloze I, a pravidelně a dlouhodobě tyto složky sledovat prostřednictvím odběru vzorků a jiných metod.⁷⁶ Tato příloha I obsahuje přehled významných kategorií ekosystémů, stanovišť, druhů a společenstev. Jde o ekosystémy a přírodní stanoviště, které např. mají vysokou diverzitu, velké množství endemických, ohrožených nebo volně žijících druhů nebo jsou vyžadované pro stěhovavé druhy. U druhů a společenstev jde o ty, které jsou ohrožené, volně žijící příbuzní zdomácnělých nebo pěstovaných druhů, lékařské, zemědělské nebo jiné ekonomické hodnoty, sociálního, vědeckého nebo kulturního významu, nebo významné pro výzkum ochrany a trvale udržitelného využívání biodiverzity (např. indikační druhy).

V rámci výše zmíněné ochrany *in situ* dle čl. 8 CBD mají tedy smluvní strany tyto povinnosti vztahující se mimo jiné k volně žijícím živočichům:

- Podporovat udržování životaschopných populací druhů v jejich přirozeném prostředí – Životaschopnou populací je ta, která udržuje svou genetickou rozmanitost, udržuje svůj potenciál pro evoluční adaptaci a čelí minimálnímu riziku vyhynutí kvůli demografickým výkyvům, změnám životního prostředí a potenciálním katastrofám, včetně nadměrného využívání.⁷⁷
- Podporovat záchranu ohrožených druhů (mimo jiné prostřednictvím tvorby a realizace záchranných programů nebo jiných přístupů v péči o ně) – Na rozdíl od ostatních mezinárodních úmluv, které obvykle ukládají státům povinnost chránit (*protect*) druhy a nevyžadují nutně pozitivní kroky k jejich obnově, CBD ukládá povinnost podporovat jejich záchranu (*promote the recovery*). Opatření na podporu záchrany pak mohou napomáhat opatření na ochranu ekosystémů a přírodních stanovišť, jelikož spousta druhů je jejich ničením ohrožováno.
- Zabránit zavádění, kontrolovat a vyhubit ty cizí druhy, které ohrožují ekosystémy, přírodní stanoviště nebo druhy – K problematice nepůvodních druhů v rámci CBD více v následující podkapitole.
- Vytvořit nebo udržovat nezbytné právní normy a jiná regulační opatření na ochranu druhů a populací – Tato povinnost je velmi důležitá, jelikož právní normy jsou nezbytné k tomu, aby se zabránilo vymírání druhů.

⁷⁶ Čl. 7 písm. a) a b) CBD.

⁷⁷ GLOWKA, Lyle a kolektiv. *A Guide to the Convention on Biological Diversity*. Gland a Cambridge: IUCN, 1994, s. 42.

Na to navazující ochrana *ex situ* dle čl. 9 CBD pak ukládá povinnost:

- Vytvořit a udržovat zařízení na ochranu a výzkum zvířat *ex situ* – Jak již bylo zmíněno výše, u zvířat jsou to především zoologické zahrady a akvária.
- Přijmout opatření pro obnovu a záchranu ohrožených druhů a pro jejich opětovné vysazování na jejich přirozená stanoviště za příhodných podmínek – Toto ustanovení navazuje na povinnost podporovat záchranu ohrožených druhů, avšak jde ještě dál v tom smyslu, že zmiňuje opětovné vysazování druhů. Z toho vyplývá, že konečným účelem některých *ex situ* opatření má být jejich opětovné vysazování do přírody. Příkladem, kdy se chovem v zajetí podařilo zachránit druh, jehož populace byla posléze opětovně vysazena do přírody, je přímorožec arabský (*Oryx leucoryx*).⁷⁸
- Regulovat a řídit získávání biologických zdrojů z přírodních stanovišť pro účely ochrany *ex situ* tak, aby nedošlo k ohrožení ekosystémů a populací druhů *in situ* – Toto ustanovení v zásadě znamená, že by odběr vzorků pro ochranu *ex situ* neměl ohrozit druhy a genetické zdroje, nemělo by dojít k jejich poškození, ani k poškození dotčeného ekosystému.

V rámci trvale udržitelného využívání složek biodiverzity podle čl. 10 CBD jsou pak smluvní strany povinny přijmout opatření vztahující se k využívání biologických zdrojů, která by omezila nepříznivé dopady na biodiverzitu na nejmenší možnou míru nebo by umožnila se jim vyhnout. Toto ustanovení by mělo být chápáno v širším smyslu, a tedy zahrnovat i nadměrné využívání druhů, vliv odebírání cílových druhů na necílové druhy a ekosystém jako celek, a problém vedlejšího odebírání druhů. Toto ustanovení by pak mohlo být použito jako celosvětový základ pro zákaz tzv. unášených (neboli volně plovoucích či tenatových) sítí (*drift nets*).⁷⁹

⁷⁸ GLOWKA, Lyle a kolektiv. *A Guide to the Convention on Biological Diversity*. Gland a Cambridge: IUCN, 1994, s. 54.

⁷⁹ DE KLEMM, Cyrille — SHINE, Clare. *Biological Diversity Conservation and the Law: Legal Mechanisms for Conserving Species and Ecosystems*. Gland a Cambridge: IUCN, 1993, s. 50–51.

2.1.3. Protokoly k CBD

Jelikož je CBD typickým příkladem rámcové úmluvy^{80,81,82}, je třeba k ní přijímat prováděcí protokoly. Ty jsou přijímány na základě čl. 28 CBD, který stanoví, že smluvní státy budou při formulování a přijímání protokolů k CBD spolupracovat, tyto protokoly budou přijímány na zasedání konference smluvních stran a text navrženého protokolu bude sdělen smluvním stranám Sekretariátem nejméně 6 měsíců před takovým zasedáním. Ustanovení detailně neupravuje, jakých témat se mohou protokoly týkat, a proto jakákoliv záležitost upravená úmluvou může být obsahem protokolu, pokud to smluvní strany považují za žádoucí. Prozatím byly k CBD přijaty dva protokoly – Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti a Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání.

Cartagenský protokol byl přijat v roce 2000 a v České republice vyhlášen jako sdělení č. 89/2005 Sb. m. s.⁸³ Jeho cílem je zajistit bezpečné nakládání, přenos a využívání živých modifikovaných organismů (*Living Modified Organisms*) vzniklých použitím moderních biotechnologií, které by mohly mít negativní vliv na biologickou rozmanitost. K srpnu 2021 má tento protokol 173 stran.⁸⁴

Nagojský protokol⁸⁵ byl přijat později, a to v roce 2010 a v České republice vyhlášen jako sdělení č. 36/2016 Sb. m. s.⁸⁶ Jak už celý název protokolu napovídá, cílem je spravedlivé a rovnocenné sdílení přínosů, které plynou z využívání genetických zdrojů, čímž se protokol snaží naplnit jeden ze základních cílů CBD. Za tímto účelem vytváří transparentní pravidla pro přístup ke genetickým zdrojům.⁸⁷ K srpnu 2021 má tento protokol 130 stran.⁸⁸

Vezmeme-li v úvahu, že oba protokoly od sebe dělí 10 let, vyvstává otázka, zda není na čase přijmout po více než 10 letech nějaký další protokol. Jedním z témat, kterého by se tento

⁸⁰ BEYERLIN, Ulrich — MARAUHN, Thilo. *International environmental law*. Oxford: Hart Publishing, 2011, s. 179.

⁸¹ GLOWKA, Lyle a kolektiv. *A Guide to the Convention on Biological Diversity*. Gland a Cambridge: IUCN, 1994, s. 1–2.

⁸² SWANSON, Timothy. *Global Action for Biodiversity*. Londýn: Earthscan Publications, 1997, s. 108–109.

⁸³ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 89/2005 Sb. m. s., o sjednání Cartagenského protokolu o biologické bezpečnosti k Úmluvě o biologické rozmanitosti.

⁸⁴ The Cartagena Protocol on Biosafety. In Cbd.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <http://bch.cbd.int/protocol>.

⁸⁵ K Nagojskému protokolu více viz ZICHA, Jiří — ROLFOVÁ, Eliška. *Aktuální vývoj právního rámce využívání genetických zdrojů*. In: České právo životního prostředí č. 1/2018 (47), s. 11–18. [online]. [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_47.pdf.

⁸⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 36/2016 Sb. m. s., o sjednání Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání k Úmluvě o biologické rozmanitosti.

⁸⁷ Nagojský protokol. In Mzp.cz [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/nagojsky_protokol.

⁸⁸ Parties to the Nagoya Protocol. In Cbd.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/abs/nagoya-protocol/signatories/>.

protokol mohl případně týkat, jsou **invazní nepůvodní druhy**. Podle čl. 8 písm. h) CBD každá smluvní strana, pokud je to možné a vhodné, zabrání zavádění, bude kontrolovat nebo vyhubí ty cizí druhy, které ohrožují ekosystémy, přírodní stanoviště nebo druhy. V tomto ustanovení ovšem spatřuji dva nedostatky. Zaprvé se na něj vztahuje formulace „pokud je to možné a vhodné“, která uvedené povinnosti značně oslabuje. CBD navíc neuvádí žádný mechanismus, jak určit, zda je splnění tohoto ustanovení možné a vhodné. Smluvní strany si tedy samy určí, jak bude toto ustanovení naplňováno. Zadruhé není v tomto ani v jiném ustanovení CBD pojem „cizí druhy“ definován. Anglický originál uvádí pojem *alien species*, který by měl být do češtiny překládán spíše jako „nepůvodní druhy“, protože s tímto pojmem pracují české právní předpisy.

Nepůvodní druhy dostávají v rámci CBD v posledních letech značnou pozornost a postupně se jimi začalo zabývat několik rozhodnutí přijatých konferencí smluvních stran, jejichž naplňování je pro smluvní strany závazné.⁸⁹ Prvním z nich je rozhodnutí COP 5 V/8 z roku 2000⁹⁰, které obsahuje dočasné principy prevence, introdukce a zmírnění dopadů nepůvodních druhů. Pro účely těchto dočasných principů jsou uvedeny definice pojmů *alien species* a *alien invasive species*. Plnohodnotnou definici těchto pojmů a s tím související odstranění druhého z výše zmíněných nedostatků ustanovení čl. 8 písm. h) CBD nalezneme v rozhodnutí COP 6 VI/23, které bylo přijato v roce 2002⁹¹. Nepůvodním druhem je podle něj druh, poddruh nebo nižší taxon, zavlečený mimo svůj přirozený minulý nebo současný areál rozšíření, včetně části, gamety, semena, vajíčka nebo propagule takových druhů, které by mohly přežít a následně se rozmnožovat. Pokud navíc jeho zavlečení nebo rozšíření ohrožuje biologickou rozmanitost, jedná se o invazní nepůvodní druh. Kromě poskytnutí definice toto rozhodnutí konstatuje, že invazní nepůvodní druhy jsou jedním z hlavních zdrojů ohrožení pro biologickou rozmanitost, a proto je úplná a účinná implementace čl. 8 písm. h) CBD prioritou. Mimoto rozhodnutí obsahuje 15 principů, které se téměř shodují s dočasnými principy uvedenými v rozhodnutí COP 5 V/8, a také tříступňový hierarchický systém, podle kterého je primární prevence, která je ekonomicky a ekologicky nejvhodnější. Za prevencí následuje rychlé zjištění a eradikace, případně pak kontrola a dlouhodobé omezení. Následně byla přijímána rozhodnutí, která se týkají nepůvodních druhů, na každém zasedání konference smluvních stran, tedy každé 2 roky.

⁸⁹ Úmluva o biologické rozmanitosti. In Mzp.cz [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/\\$file/CBD.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/$file/CBD.pdf).

⁹⁰ COP 5 Decision V/8. In Cbd.int [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7150>.

⁹¹ COP 6 Decision VI/23. In Cbd.int [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7197>.

Prozatím poslední 14. konference smluvních stran proběhla v listopadu 2018 v Egyptě. Jejím výstupem je mimo jiné rozhodnutí COP 14/11 týkající se invazních nepůvodních druhů, které hned na prvním místě zdůrazňuje rostoucí elektronické obchodování s nimi. Dále poskytuje dobrovolné pokyny k zabránění nechtěných introdukcí invazních nepůvodních druhů v rámci obchodu s živými organismy.⁹²

Invazní nepůvodní druhy jsou považovány za jeden z hlavních důvodů ztráty biologické rozmanitosti⁹³, a proto se jeví jako vhodné téma, kterého by se mohl týkat další protokol k CBD. Tento názor podporuje i fakt, že konference smluvních stran uvažovala o přijetí protokolu k CBD s tímto tématem již několikrát. Některé, především rozvojové státy by preferovaly sjednání závaznější právní normy, jako je protokol, zatímco jiné by ponechaly tuto problematiku pouze v pravomoci vlád jednotlivých států.⁹⁴ Toto řešení však nepovažují za vhodné, protože nepůvodní druhy v přírodě nerespektují státní hranice a nebudou se řídit rozdílnými právními úpravami jednotlivých států. Jako východisko pro tento protokol by mohl sloužit Aichi cíl 9 (viz níže) a výše zmíněné rozhodnutí COP 6 VI/23.

2.1.4. Povaha CBD

Co se týče povahy této mezinárodní smlouvy z pohledu, zda se jedná o *hard law* nebo *soft law*, Stejskal⁹⁵ nebo Damohorský a kolektiv⁹⁶ uvádí, že jde o jeden z pramenů typu *hard law*. Naproti tomu se DiMento⁹⁷, Harrop⁹⁸ nebo Fisher⁹⁹ přiklání k názoru, že jde o *hard law* mezinárodní úmluvu, která má *soft law* povahu.

Jak již bylo řečeno výše, prameny typu *hard law* musí mít určitý a jednoznačný obsah a formu podmiňující závaznost pravidla, jehož porušení vyvolá právní odpovědnost. CBD přitom smluvním stranám ukládá pouze malé množství přesných a závazných povinností nebo

⁹² COP 14 Decision 14/11. In Cbd.int [online]. [cit. 9. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-14/cop-14-dec-11-en.pdf>.

⁹³ Invasive Alien Species. In Cbd.int [online]. [cit. 12. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/invasive/>.

⁹⁴ PLESNÍK, Jan. *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. Přeložil Petr ROTH. Praha: Scientia spol. s r. o., 2004, s. 94–95.

⁹⁵ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 160.

⁹⁶ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Mezinárodní právo životního prostředí - II. část (zvláštní)*. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, s. 134.

⁹⁷ DIMENTO, Joseph F. C. *The Global Environment and International Law*. Austin: University of Texas Press, 2003, s. 13–56.

⁹⁸ HARROP, Stuart H. *Living In Harmony With Nature? Outcomes of the 2010 Nagoya Conference of the Convention on Biological Diversity*. In: *Journal of Environmental Law* č. 1/2011 (23), s. 117–128.

⁹⁹ FISHER Elizabeth — LANGE, Bettina — SCOTFORD, Eloise. *Environmental Law: Text, Cases & Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 924–925.

opatření, která mají být přijata k ochraně biodiverzity.¹⁰⁰ To souvisí s obecným problémem mezinárodních smluv z oblasti životního prostředí, u kterých platí, že čím více jsou globální a zahrnují obsáhlou materii, tím méně konkrétní jsou jejich ustanovení. A předmětem CBD je opravdu velmi široké téma, které svádí k vršení nových a nových úkolů, přičemž je často opomínána jejich skutečná realizace a vyhodnocování přijatých opatření.¹⁰¹ Většina závazků smluvních stran v CBD je podmíněčná a jejich naplňování závisí na konkrétních okolnostech, prioritách, politice a finančních možnostech jednotlivých smluvních stran. Možnost donucení splnění závazků je navíc velmi slabá, odpovědnost států je pouze politická a žádné sankce za nedodržení ustanovení neexistují.

Podle pracovní skupiny pro přezkum implementace Úmluvy¹⁰² je jedinou bezvýhradní povinností smluvních stran povinnost předkládat konferenci smluvních stran zprávy o opatřeních, která strany přijaly pro realizaci ustanovení CBD, a o jejich účinnosti při naplňování cílů CBD podle čl. 26.¹⁰³ Většina článků CBD obsahuje ustanovení, která jsou nepřesná nebo neurčitá, což umožňuje smluvním stranám provádět tato ustanovení takřka jakýmkoliv způsobem. Typickým příkladem je čl. 8 písm. j) CBD, který stanoví, že každá smluvní strana, pokud je to možné a vhodné:

- v mezích své národní legislativy bude *respektovat*, chránit a udržovat poznatky, inovace a postupy domorodých a místních společenství,
- bude *podporovat* jejich širší využívání se souhlasem a zapojení jejich vlastníků,
- *zasadí se* o spravedlivé rozdělení zisku vyplývajícího z jejich využívání.

Termíny „respektovat“, „podporovat“ nebo „zasadit se“ jsou sice projevem politické snahy, nicméně je obtížné je implementovat do vnitrostátní právní úpravy.¹⁰⁴ Slovo „bude“ sice jednoznačně vyjadřuje povinnost smluvních stran, ale zároveň je oslabeno spojením „v mezích své národní legislativy“. Navíc jsou všechny tři povinnosti v tomto článku uvozeny spojením

¹⁰⁰ EBBESSON, Jonas. Plenary Boundaries and the Matching of International Treaty Regimes. In: WAHLGREN, Peter [ed.]. *Scandinavian Studies in Law Volume 59 - Environmental law*. Stockholm: Stockholm Institute for Scandinavian Law, 2014, s. 259–284.

¹⁰¹ PLESNÍK, Jan. 7. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti: od plánování k realizaci. In: *Ochrana přírody* č. 8/2004, s. 251–254.

¹⁰² *Ad Hoc Open-ended Working Group on the Review of Implementation of the Convention (WGRI)* byla ustanovena v roce 2004, aby přezkoumávala a zhodnotovala proces implementace Úmluvy o biologické rozmanitosti. Více viz *Ad Hoc Open-ended Working Group on the Review of Implementation of the Convention (WGRI)*. In *Cbd.int* [online]. [cit. 8. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/wgri>.

¹⁰³ Reporting mechanisms under the Convention and other conventions. In *Cbd.int* [online]. [cit. 18. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/meetings/wgri/wgri-01/official/wgri-01-10-en.pdf>.

¹⁰⁴ HARROP, Stuart H. *Human diversity and the diversity of life: international regulation of the role of indigenous and rural human communities in conservation*. In: *Malayan Law Journal*, vol. 4/2003, s. xxxviii–lxxx.

„pokud je to možné a vhodné“, které *změkčuje* na první pohled *tvrdě* vypadající povinnost, přičemž v žádném ustanovení CBD není stanoveno, jak se posuzuje, zda je splnění povinnosti možné a vhodné. Toto a obdobné spojení nalezneme v českém překladu CBD ještě několikrát (např. čl. 5, 7, 10).

Nedostatečnou právní úpravu můžeme nalézt i v čl. 22, který upravuje vztah k ostatním mezinárodním úmluvám. Podle něho se ustanovení CBD nesmí dotknout práv a povinností kterékoliv smluvní strany vyplývající z jakékoliv stávající mezinárodní dohody. Výjimkou je ale případ, kdy by výkon takových práv a povinností způsobil vážné poškození nebo ohrožení biodiverzity. V textu CBD však nenalezneme definici toho, co se považuje za „vážné ohrožení nebo poškození biodiverzity“, a proto by se tato výjimka dala využít jen stěží.

Při posuzování povahy CBD z pohledu *hard law* nebo *soft law* musíme přihlídnout také k tomu, že se jedná o rámcovou úmluvu. Mezi její znaky patří, že ponechává na jednotlivých státech, aby si samy určily, jak budou její ustanovení implementovat, což souvisí s tím, že jsou tato vyjádřena jako obecné cíle, nikoliv jako tvrdé a jasně stanovené závazky. Jak bylo zmíněno výše, k takovýmto rámcovým úmluvám jsou přijímány protokoly. Při vyjednávání samotné CBD se předpokládalo, že její základní principy budou rozvíjeny právě v těchto *hard law* protokolech, které budou obsahovat podrobnější úpravu. Již samotný vstup CBD v platnost je považován za začátek tohoto procesu¹⁰⁵, avšak po necelých 28 letech od vstupu v platnost byly k CBD sjednány zatím pouze dva protokoly.

Zároveň s tím, že nedochází k procesu tvorby dalších *hard law* nástrojů, můžeme pozorovat *měkký* přístup také v tom, že se CBD spoléhá na národní strategie, plány a programy, které jsou smluvní strany povinny vytvářet podle čl. 6 písm. a) CBD v souladu se svými specifickými podmínkami a možnostmi. Důraz na vnitrostátní podmínky je důležitý, protože státy upřednostňují priority vypracované na národní úrovni z toho důvodu, že se s ochranou biologické rozmanitosti musí začít na vnitrostátní a nižší úrovni, aby byla skutečně účinná. Státy budou pravděpodobně navíc ochotnější dodržovat své vnitrostátní priority než ty, které byly sjednány zejména s ohledem na globální zájmy. Navíc ochrana biologické rozmanitosti a udržitelné využívání biologických zdrojů je tak složitým tématem, že přesné úkoly lze stanovit a efektivně provádět pouze na vnitrostátní nebo ještě nižší úrovni.¹⁰⁶

¹⁰⁵ BRAGDON, Susan. *The Convention on Biological Diversity*. In: Global Environmental Change č. 2/1996 (6), s. 177–179.

¹⁰⁶ GLOWKA, Lyle a kolektiv. *A Guide to the Convention on Biological Diversity*. Gland a Cambridge: IUCN, 1994, s. 5.

V České republice jsou takovéto strategie, plány a programy řazeny mezi koncepční nástroje. Ty jsou důležitým prostředkem ochrany životního prostředí a pomáhají při aplikaci a interpretaci právních předpisů. Ne všechny jsou však právně závazné.¹⁰⁷ V České republice je tímto nástrojem Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR 2016–2025¹⁰⁸ (více viz podkapitulu 4.2.2). Obdobnou strategii nebo jiný koncepční nástroj vytváří i další smluvní strany, nicméně je všeobecně známo, že problémem zůstává implementace těchto nástrojů, která je nedostatečná k tomu, aby bylo možné řešit tlak na biologickou rozmanitost na většině míst.¹⁰⁹

Ačkoliv tedy byla CBD vytvořena s myšlenkou, že se bude jednat o *hard law* úmluvu, jejíž ustanovení budou více rozvedena v protokolech, které některá neurčitá z nich vyjasní a zpřesní, dochází spíše k tomu, že jsou přijímány strategické plány a cíle, které nejsou právně závazné a vynutitelné.

Z výše popsaných důvodů lze tedy dovodit, že CBD je sice *hard law* úmluva, u které ale dochází k tzv. *měknutí*. CBD odmítá *tvrdé* environmentální závazky, které by byly právně závazné, a využívá spíše vyzývání smluvních států a *měkká* ustanovení s výhradou.¹¹⁰ Situace by se přitom mohla podstatně zlepšit, kdyby CBD přímo vyžadovala, aby smluvní státy implementovaly jednotlivá ustanovení do svých vnitrostátních právních předpisů tak, jako to vyžaduje např. Bernská úmluva.¹¹¹

2.1.5. Strategický plán pro biodiverzitu

Na 10. zasedání konference smluvních stran v říjnu 2010 v Nagoji byl rozhodnutím COP 10 X/2¹¹² přijat Strategický plán pro biodiverzitu 2011–2020¹¹³. Jeho účelem bylo na

¹⁰⁷ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 40–41.

¹⁰⁸ Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR 2016–2025. In Mzp.cz [online]. [cit. 18. 1. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/\\$file/SOBR_CR_2016-2025.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/$file/SOBR_CR_2016-2025.pdf).

¹⁰⁹ SECRETARIAT OF THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY. *Global Biodiversity Outlook 3*. Montréal: CBD, 2010, s. 9–10.

¹¹⁰ GURUSWAMY, Lakshman D. *The Convention on Biological Diversity: Exposing the flawed foundations*. In: *Environmental Conservation* č. 2/1999 (26), s. 79–82. [online]. [cit. 21. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/articles/2002-/A-00100.pdf>.

¹¹¹ HARROP, Stuart R. — PRITCHARD, Diana J. *A hard instrument goes soft: The implications of the Convention on Biological Diversity's current trajectory*. In: *Global Environmental Change* č. 2/2011 (21), s. 474–480.

¹¹² COP 10 Decision X/2. In Cbd.int [online]. [cit. 18. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>.

¹¹³ Strategic Plan for Biodiversity 2011–2020 and the Aichi Targets – „Living in Harmony with Nature“. In Cbd.int [online]. [cit. 18. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/strategic-plan/2011-2020/Aichi-Targets-EN.pdf>.

stanovené období podporovat účinné provádění CBD. Tento strategický plán obsahuje celkem 20 Aichi cílů¹¹⁴, které jsou řazeny do těchto 5 strategických cílů:

- A. Zaměřit se na základní příčiny úbytku biologické rozmanitosti širším začleněním biologické rozmanitosti v rámci vlády a společnosti.
- B. Snížit přímé tlaky na biodiverzitu a podporovat její udržitelné využívání.
- C. Zlepšit stav biologické rozmanitosti prostřednictvím ochrany ekosystémů, druhů a genetické rozmanitosti.
- D. Zvýšit přínosy z biodiverzity a služeb ekosystémů ku prospěchu všech.
- E. Zlepšit naplňování prostřednictvím participativního plánování, řízení znalostí a budování kapacit.

K tématu disertační práce se vztahují především tyto Aichi cíle:

- Cíl 6, který byl zaměřený mimo jiné na to, že do roku 2020 budou všechny populace ryb a bezobratlých využívány a obhospodařovány udržitelným způsobem a legálně, takže bude zabráněno nadměrnému rybolovu a rybolov nebude mít žádné významné nepříznivé dopady na ohrožené druhy a zranitelné ekosystémy.
- Cíl 9, který sliboval, že do roku 2020 budou identifikovány invazní nepůvodní druhy a cesty jejich šíření, budou podniknuta opatření ke kontrole těchto cest, aby se zabránilo introdukci a uchycení invazních nepůvodních druhů, a stanovené prioritní druhy budou pod kontrolou a vyhubeny.
- Cíl 12, který směřoval k tomu, že do roku 2020 bude zabráněno vyhynutí popsaných ohrožených druhů a jejich stav z hlediska ochrany, zvláště těch s největší mírou poklesu, bude zlepšen a zachován.
- Cíl 13, který mířil mimo jiné k tomu, že do roku 2020 bude udržována genetická rozmanitost domestikovaných zvířat a jejich volně žijících příbuzných a budou vyvinuty a realizovány strategie pro zachování jejich genetické rozmanitosti.

Negativem strategického plánu bylo samozřejmě to, že neměl závaznou formu, takže byly smluvní státy sice nabádány (z anglického *urges*), aby Aichi cíle implementovaly do svých vnitrostátních úprav a rozvinuly z nich své vlastní národní a regionální cíle, ale nebylo to od

¹¹⁴ Aichi Biodiversity Targets. In Cbd.int [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/sp/targets/>.

nich přímo vyžadováno. Nesplnění požadavků tedy nebylo možné vynutit. Tomu pak odpovídá vyhodnocení Aichi cílů, které ukázalo, že žádný z 20 cílů nebyl splněn zcela, přičemž 6 cílů bylo splněno alespoň částečně. Pro výše uvedené cíle je vyhodnocení následující:

- Cíl 6 – V některých zemích a regionech sice došlo k podstatnému pokroku při plnění tohoto cíle, nicméně třetina mořských populací je stále lovena nadměrně a mnoho rybářských oblastí stále způsobuje neudržitelné úrovně vedlejších úlovků necílových druhů (tzv. *by-catch*) a poškozují mořská stanoviště. Cíl tedy nebyl splněn.
- Cíl 9 – Jako jeden z mála cílů byl tento splněn alespoň částečně. Během posledního desetiletí bylo dosaženo pokroku v identifikaci a stanovení prioritních invazních nepůvodních druhů. Důkazy o zpomalení počtu nových introdukcí nepůvodních druhů ovšem neexistují.
- Cíl 12 – Druhy se i nadále přibližují k vyhynutí. Nicméně bez ochranných opatření by počet vyhynulých savců a ptáků byl pravděpodobně nejméně dvakrát až čtyřikrát vyšší než nyní. Z dobře hodnocených taxonomických skupin bude téměř jedna čtvrtina druhů ohrožena vyhynutím, pokud nebudou drasticky sníženy faktory úbytku biologické rozmanitosti. Populace volně žijících živočichů poklesly od roku 1970 o více než dvě třetiny a po roce 2010 i nadále klesají. Cíl tedy nebyl splněn.
- Cíl 13 – Genetická rozmanitost je i nadále narušovaná. Podíl ohrožených nebo vyhynulých plemen hospodářských zvířat se zvyšuje, i když pomaleji než v předchozích letech, což naznačuje určitý pokrok v prevenci poklesu tradičních plemen. Volně žijící příbuzní hospodářských ptáků a savců se přibližují k vyhynutí.¹¹⁵

Vyhodnocení strategického plánu tedy nedopadlo vůbec dobře. Další nadějí může být globální strategický rámec post-2020, který měl být přijat již v roce 2020 na 15. zasedání konference smluvních stran, které bylo ovšem vzhledem k pandemii COVID-19 přeloženo na rok 2021, a proto bude tento rámec přijat až pravděpodobně letos.

¹¹⁵ SECRETARIAT OF THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY. *Global Biodiversity Outlook 5*. Montréal: CBD, 2020, s. 10–15.

Podle prvního návrhu nového strategického rámce by mělo být hlavní vizí to, že do roku 2050 bude biologická rozmanitost ceněna, chráněna, obnovena a moudře využívána, přičemž budou zachovávány ekosystémové služby, udržována zdravá planeta a poskytovány výhody nezbytné pro všechny lidi.¹¹⁶ Návrh obsahuje 4 dlouhodobé cíle s milníky do roku 2050 a 21 akčních cílů do roku 2030 (např. zajištění opatření, která umožní obnovu a zachování druhů a genetické rozmanitosti volně žijících i domestikovaných druhů živočichů, mimo jiné i prostřednictvím ochrany *ex situ*; zajištění toho, že využívání a obchod s rostlinnými a živočišnými druhy bude udržitelný, legální a bezpečný pro lidské zdraví; prevence či snižování míry introdukce a usazování invazních nepůvodních druhů alespoň o 50 % a kontrola nebo eradikace zejména prioritních invazních nepůvodních druhů za účelem eliminace nebo snížení jejich dopadů).

2.2. Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Mezinárodní obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (tzv. *wildlife trade*) sice není hlavním důvodem úbytku biologické rozmanitosti, ale i přesto má výrazný negativní dopad na spoustu jednotlivých druhů.¹¹⁷ V rámci mezinárodního obchodu je nejčastěji obchodováno s kožešinami, loveckými trofejemi, výrobky ze slonoviny, kůží plazů, tradiční přírodní medicínou, okrasnými rostlinami, ale i živými živočichy – hlavně primáty, papoušky, plazy nebo korály.^{118,119} Co se týče objemu legálního obchodu s rostlinnými a živočišnými druhy, mezi lety 1997–2016 byl odhadován na částku 2,9–4,4 bilionů amerických dolarů.¹²⁰ Odhadnout objem nelegálního obchodu je těžší, protože podle celních orgánů je odhaleno přibližně jen 10 % nelegálně dováženého zboží.¹²¹ Odhady se nicméně pohybují mezi 10–20 miliardy amerických dolarů za rok.¹²² Nelegální obchod s rostlinnými

¹¹⁶ First Draft of the Post-2020 Global Biodiversity Framework. In Cbd.int [online]. [cit. 28. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/c/abb5/591f/2e46096d3f0330b08ce87a45/wg2020-03-03-en.pdf>.

¹¹⁷ REEVE, Rosalind. *Policing International Trade in Endangered Species: The CITES Treaty and Compliance*. Londýn: Earthscan Publications, 2002, s. 8.

¹¹⁸ OECD. *Trade Measures in Multilateral Environmental Agreements*. Paříž: OECD Publishing, 2000, s. 12.

¹¹⁹ UNEP-WCMC. *EU Wildlife Trade 2018: Analysis of the European Union and candidate countries' annual reports to CITES 2018*. Brusel: Evropská komise, 2020, s. 4.

¹²⁰ ANDERSSON, Astrid A. a kolektiv. *CITES and beyond: Illuminating 20 years of global, legal wildlife trade*. In: *Global Ecology and Conservation*, vol. 26/2021. [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2351989421000056>.

¹²¹ ŘÍHOVÁ, Pavla. *Wildlife crime. Příručka pro kontrolní orgány*. Praha: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2012, s. 6.

¹²² GILLESPIE, Alexander. *Conservation, Biodiversity and International Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2011, s. 196.

a živočišnými druhy je po obchodu s drogami a zbraněmi třetím nejvýdělečnějším¹²³ a týká se širokého spektra chráněných druhů, včetně slonů a nosorožců, korálů, luskounů, tygrů a lidoopů.¹²⁴

To, že je regulace mezinárodní obchodu s ohroženými druhy zásadní, si začalo mezinárodní společenství uvědomovat již na počátku 60. let 20. století, a proto byla v roce 1973 ve Washingtonu v rámci UNEP sjednána CITES, která má k srpnu 2021 celkem 183 smluvních stran včetně Evropské unie.¹²⁵

CITES je jednou z nejúspěšnějších mezinárodních úmluv zabývajících se ochranou druhů, což bývá odůvodněno tím, že obsahuje jednoduché základní principy, které jsou státy ochotné akceptovat, a je lépe vynutitelná než ostatní úmluvy.¹²⁶

Rozhodovacím orgánem je Konference smluvních stran, jejímž hlavním úkolem je zejména hodnotit efektivitu prosazování jednotlivých ustanovení a přijímat změny úmluvy a příloh I a II. Výsledky jejích jednání jsou zaznamenány v rezolucích (*resolutions*) nebo rozhodnutích (*decisions*).¹²⁷ Rezoluce jsou dlouhodobá opatření, která obsahují pokyny konference smluvních stran ohledně interpretace jednotlivých ustanovení úmluvy, a dále dokumenty ustavující trvalé výbory, řešící rozpočet a pracovní program Sekretariátu nebo pravidla pro kontrolu obchodu.¹²⁸ Bylo přijato již několik rezolucí, které rozvinuly a dále rozpracovaly jednotlivá ustanovení úmluvy, což je velice pozitivní, protože tím je CITES více adaptabilní. Rozhodnutí mají naopak povahu krátkodobějších opatření a většinou obsahují pokyny určitému výboru nebo Sekretariátu.¹²⁹ Rezoluce i rozhodnutí mají pouze *soft law* povahu, a proto je na úvaze jednotlivých členských států, jestli je implementují do svých vnitrostátních právních řádů.

¹²³ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 345.

¹²⁴ EVROPSKÁ UNIE. *EU Action Plan against Wildlife Trafficking*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2016, s. 7 [online]. [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/WAP_EN_WEB.PDF.

¹²⁵ List of Contracting Parties. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php>.

¹²⁶ Lyster, Simon. *International Wildlife Law: an Analysis of International Treaties concerned with the Conservation of Wildlife*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1985, s. 240.

¹²⁷ Conference of the Parties. In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/disc/cop.php>.

¹²⁸ Resolutions of the Conference of the Parties in effect after the 18th meeting. In Cites.org [online]. [cit. 14. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/res/index.php>.

¹²⁹ Decisions of the Conference of the Parties to CITES in effect after the 18th meeting. In Cites.org [online]. [cit. 14. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/dec/index.php>.

2.2.1. Základní cíle a definice CITES

Ačkoliv by se to mohlo na první pohled zdát, CITES není obchodní úmluvou, která by sloužila k usnadnění mezinárodního obchodu s ohroženými druhy, ale úmluvou na ochranu biologické rozmanitosti. Účelem úmluvy není zcela omezit veškerý mezinárodní obchod s ohroženými druhy, ale účinně ho kontrolovat a zabránit tomu, aby byly tyto druhy v důsledku jejich nadměrného využívání vyhubeny. Úmluva tedy slouží především k tomu, aby byl mezinárodní obchod s ohroženými druhy celosvětově regulován, jeho rozsah monitorován a aby odrazující účinek kontrol a sankcí sloužil jako prevence.¹³⁰ Cílem je hlavně ochrana a zachování druhové rozmanitosti volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, jakožto nenahraditelné součásti přírodních systémů, které musí být chráněny pro současné i budoucí generace.¹³¹

Druhem se v případě CITES myslí kterýkoliv druh, poddruh nebo geograficky oddělená populace.¹³² Za obchod je pak považován vývoz, reexport (tedy vývoz exempláře, který byl předtím dovezen), dovoz a introdukce z moře (tedy dovoz kteréhokoliv druhu, který byl uloven v mořských vodách, které nejsou pod právní svrchovaností žádného státu).¹³³ Tato definice omezuje působnost CITES pouze na mezinárodní obchod. Vnitrostátní obchod je z působnosti CITES vyňat, nicméně to neznamena, že konference smluvních stran nemůže přijmout rozhodnutí, které by ovlivnilo i vnitrostátní obchod, především pokud je příčinou nelegálního mezinárodního obchodu. Pokud jsou např. druhy uvedené v příloze I volně dostupné na vnitrostátním trhu daného státu, měla by konference smluvních stran přijmout nápravná opatření, což se už stalo např. v případě kaviáru, slonoviny, tygrů nebo nosorožců.¹³⁴

Základním pojmem, který CITES používá, je tzv. **exemplář**, což je živý i mrtvý živočich nebo rostlina, každá jejich snadno rozpoznatelná část a výrobek z nich.¹³⁵ Podle rezoluce č. 9.6 (Rev. CoP16)¹³⁶ by měl být pojem „snadno rozpoznatelná část a výrobek z nich“ interpretován extenzivně, tedy měl by se vztahovat i na části a výrobky, které se z průvodních

¹³⁰ ŘÍHOVÁ, Pavla. *Wildlife crime. Příručka pro kontrolní orgány*. Praha: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2012, s. 10.

¹³¹ Preambule CITES.

¹³² Čl. I písm. a) CITES.

¹³³ Čl. I písm. c), d) a e) CITES.

¹³⁴ WIJNSTEKERS, Willem. *The Evolution of CITES*. 11th edition. Budakeszi: CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation, 2018, s. 60.

¹³⁵ Čl. I písm. b) CITES.

¹³⁶ Resolution Conf. 9.6 (Rev. CoP16). In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: https://cites.org/sites/default/files/document/E-Res-09-06-R16_0.pdf.

dokumentů, obalu, značení, štítku nebo jiných okolností jeví jako části nebo výrobky z druhu zařazeného do některé přílohy, ledaže jsou výslovně vyloučeny z působnosti ustanovení CITES. Tento výklad je velmi důležitý, protože k tomu, aby byl výrobek považovaný za exemplář, postačí např. i jen označení na obalu, že výrobek obsahuje prášek z rohu nosorožce, ačkoliv se ve skutečnosti jedná o jedlou sodu.¹³⁷

Problémy mohou nastat u tzv. hybridních jedinců rostlin a živočichů neboli kříženců, jejichž předkové jsou rozdílných druhů. Může u nich dojít k tomu, že někteří předkové jsou zařazeni do přílohy CITES a jiní nikoliv, případně jsou zařazeni každý do jiné přílohy. U hybridních živočichů platí, že pokud je v rodokmenu hybrida až do čtyř generací alespoň jeden předek, jehož druh je zařazen do přílohy I, je s hybridem zacházeno jako s exemplářem z této přílohy. Pokud je druh alespoň jednoho předka zařazen do přílohy II a zároveň není druh žádného předka zařazen do přílohy I, je s hybridem zacházeno jako s exemplářem z přílohy II.¹³⁸ Tuto zásadu ochrany hybridů lze hodnotit kladně, protože ke křížení některých druhů dochází běžně [např. v sokolnictví jsou běžně produkovány kříženci sokolů stěhovavých (*Falco peregrinus*) a rarohů velkých (*Falco cherrug*)].¹³⁹

2.2.2. Přílohy CITES

CITES se vztahuje pouze na vybrané chráněné druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou ohrožené nebo alespoň potenciálně ohrožené na přežití ve volné přírodě a existuje po nich poptávka ze strany mezinárodního obchodu. Neposkytuje tedy ochranu domestikovaným zvířatům a kulturním rostlinám. K srpnu 2021 je podle údajů CITES chráněno touto úmluvou zhruba 5950 druhů volně žijících živočichů.¹⁴⁰ Vybrané druhy, kterých se ochrana týká, jsou řazeny podle stupně ohrožení do tří skupin a podle toho uvedeny v jedné ze tří příloh, které se liší stupněm právní ochrany. Obecně by druh neměl být zařazen současně do více příloh (tzv. *split-listing*). Pokud k současnému zařazení do více příloh dojde, mělo by to být obecně založeno na národnostních nebo regionálních populacích, spíše než na

¹³⁷ WIJNSTEKERS, Willem. *The Evolution of CITES*. 11th edition. Budakeszi: CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation, 2018, s. 55–56.

¹³⁸ Resolution Conf. 10.17 (Rev. CoP14). In Cites.org [online]. [cit. 14. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-10-17-R14.pdf>.

¹³⁹ ŘÍHOVÁ, Pavla. *Wildlife crime. Příručka pro kontrolní orgány*. Praha: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2012, s. 15.

¹⁴⁰ The CITES species. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/disc/species.php>.

poddruzích.¹⁴¹ Samotný text úmluvy neobsahuje podmínky pro zařazení druhu do příloh I a II, nicméně hned na 1. konferenci smluvních stran v Bernu v roce 1976 byla přijata tzv. Bernská kritéria pro zařazení.¹⁴²

Příloha I zahrnuje všechny druhy, které jsou ohrožené vyhubením a jsou nebo mohou být nepříznivě ovlivňovány obchodem. Úmluva nevysvětluje, co přesně znamená, že druh musí být ohrožen vyhubením, aby mohl být do přílohy I zařazen, nicméně Bernská kritéria uvádí znaky, podle kterých to lze určit (velikost populace, areál rozšíření, potenciální příčiny vyhubení). Obchod s exempláři těchto druhů musí podléhat zvláště přísným opatřením, aby nadále neohrožoval jejich přežití, a obecně je zakázán, resp. může být povolen pouze za výjimečných okolností (např. věda a výzkum).¹⁴³ K vývozu a dovozu takového exempláře je nutné předložit povolení, které může být uděleno jen za splnění přísných podmínek uvedených v čl. III CITES (např. vývoz neohrozí přežití dotčeného druhu nebo výkonný orgán dovážejícího státu je ubezpečen, že exemplář nebude použit přednostně pro obchodní účely). V této příloze bychom našli např. slona indického (*Elephas maximus*), gorilu východní (*Gorilla beringei*), tygra (*Panthera tigris*), některé druhy z čeledi papouškovití (*Psittacidae*) nebo čeled' karetovití (*Cheloniidae*).

Příloha II zahrnuje všechny druhy, které sice nejsou bezprostředně ohroženy vyhubením, ale mohly by se bezprostředně ohroženými stát, pokud by obchod s exempláři těchto druhů nebyl podřízen přísným opatřením, a další druhy, které musí být předmětem opatření, aby obchod s prve uvedenými druhy mohl být účinně kontrolován (jedná se o tzv. *look-alike species*, které mohou být snadno zaměnitelné s jinými exempláři).¹⁴⁴ Projevuje se zde tedy princip předběžné opatrnosti. Tato příloha zahrnuje např. žirafu (*Giraffa camelopardis*), a primáty (*Primates* spp.), kytovce (*Cetacea* spp.), kolibříkovité (*Trochilidae* spp.) nebo krokodýly (*Crocodylia* spp.), kteří nejsou zahrnuti v příloze I.

Podmínky pro vývoz druhů z přílohy II jsou podobné jako u druhů z přílohy I. Zato podmínky pro jejich dovoz jsou méně přísné, jelikož se nevyžaduje dovozní povolení. Není zde ani podmínka, aby byl výkonný orgán dovážejícího státu ubezpečen, že exemplář nebude použit přednostně pro obchodní účely, což znamená, že dovoz pro obchodní účely je možný. I zde

¹⁴¹ Resolution Conf. 9.24 (Rev. CoP17). In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-09-24-R17.pdf>.

¹⁴² Resolution Conf. 9.24 (Rev. CoP17). In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-09-24-R17.pdf>.

¹⁴³ Čl. II odst. 1 CITES.

¹⁴⁴ Čl. II odst. 2 CITES.

však platí, že vědecký orgán vyvážejícího státu musí sdělit, že vývoz neohrozí přežití dotčeného druhu. K identifikování druhů, které mohou podléhat v neudržitelné míře mezinárodnímu obchodu, a problémů a řešení týkajících se účinného provádění úmluvy byl rezolucí č. 12.8 (Rev. CoP18)¹⁴⁵ stanoven postup přezkumu významného obchodu (*Review of Significant Trade*) týkající se druhů z přílohy II, jehož cílem je zajistit, aby byl obchod s druhy z této přílohy prováděn udržitelně a v souladu s CITES.¹⁴⁶ Tento postup spočívá v tom, že jsou nejdříve vybrány kombinace druhů a států, které mají být přezkoumány. Poté následují konzultace s těmito státy a shromažďování informací, z kterých Sekretariát vyhotoví report. Ten je následně přezkoumán Výborem pro živočichy (*Animals Committee*) nebo Výborem pro rostliny (*Plants Committee*), který formuluje vhodná doporučení. Sekretariát předá doporučení dotčenému státu a sleduje další vývoj, tedy zda byla doporučení splněna. Pokud ano, tak Sekretariát informuje dotčený stát, že kombinace druhu a státu byla z procesu přezkumu odstraněna. Pokud ne, Sekretariát doporučí Stálému výboru (*Standing Committee*) vhodná opatření, která mohou jako nejzazší možnost zahrnovat i pozastavení obchodu s dotčeným druhem s tímto státem.

Poslední příloha III obsahuje druhy, o nichž kterákoliv strana prohlásí, že v mezích její právní svrchovanosti jsou předmětem opatření, která mají preventivně zabránit jejich exploataci nebo ji omezit, a které vyžadují spolupráci jiných stran při kontrole pohybu.¹⁴⁷ Tyto druhy jsou tedy ohroženy jen na území určitého státu, kde se přirozeně vyskytují a jsou chráněny národní legislativou příslušné země, která potřebuje součinnost ostatních států. Obchod může být uskutečňován na základě vývozního povolení nebo potvrzení o původu exempláře. Česká republika nemá v příloze III uveden žádný druh. Mezi příklady z jiných zemí patří např. medojed kapský (*Mellivora capensis*) – Botswana, kondor královský (*Sarcoramphus papa*) – Honduras, nebo zmije řetízková (*Daboia russelli*) – Indie.¹⁴⁸

Jak bylo zmíněno výše, z definice pojmu „druh“ podle čl. I písm. a) CITES vyplývá, že se druhem myslí i poddruh nebo geograficky oddělená populace. To umožňuje zařazení různých populací stejného druhu do různých příloh. Stát, na jehož území se nachází dobře obhospodařovaná a neohrožená populace jinak ohroženého druhu, pak může tuto populaci zahrnout do přílohy II, a tedy omezeně povolit komerční obchod, který by byl jinak znemožněn,

¹⁴⁵ Resolution Conf. 12.8 (Rev. CoP18). In Cites.org [online]. [cit. 16. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-12-08-R18.pdf>.

¹⁴⁶ Review of Significant Trade (RST). In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/imp/sigtradereview>.

¹⁴⁷ Čl. II odst. 3 CITES.

¹⁴⁸ Appendices. In Cites.org [online]. [cit. 8. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/app/appendices.php>.

pokud by byl do přílohy I zahrnut celý druh. To samé platí samozřejmě i naopak a je tedy možné zahrnout do přílohy I ohroženou populaci druhu, který jinde ohrožen není. Příkladem druhu, jehož geograficky oddělené populace jsou zařazeny v různých přílohách, je slon africký (*Loxodonta africana*) nebo vlk obecný (*Canis lupus*).

2.2.3. Výhrady k přílohám CITES

Proti ustanovením samotné úmluvy nelze vznést výhrady, nicméně při ukládání listiny o ratifikaci, přijetí, schválení nebo přistoupení je možné vznést přesně vymezené výhrady týkající se kteréhokoliv druhu zařazeného do některé z příloh I, II a III a kterékoli části nebo výrobku výslovně uvedeného u jednotlivých druhů zařazených do přílohy III. Dokud strana svou výhradu neodvolá, bude s ní ve věcech obchodu s dotyčnými druhy, částmi nebo výrobky z nich, které jsou uvedené v této výhradě, jednáno jako se státem, který není stranou CITES.¹⁴⁹

V případě pozměňovacích návrhů k přílohám I a II může kterákoliv strana učinit písemným oznámením výhradu u depozitní vlády (kterou je švýcarská vláda¹⁵⁰) k tomuto návrhu, a to do 90 dnů po zasedání konference smluvních stran, na které byly pozměňovací návrhy přijaty.¹⁵¹

Co se týče pozměňovacích návrhů k příloze III, výhradu ke kterémukoliv druhu, jeho části nebo výrobku z nich lze uplatnit kdykoliv.¹⁵² Režim výhrad se tedy u druhů z přílohy III liší tím, že je možné učinit výhradu i vůči jejich částem nebo výrobkům z nich a navíc kdykoliv bez časového omezení.

Uplatňováním výhrad k přílohám CITES může být faktický dopad úmluvy značně oslaben, když právě přílohy vymezují předmět ochrany. Konference smluvních stran doporučila, aby se v případě vznesené výhrady k druhu zařazenému v příloze I s exemplářem dotčeného druhu zacházelo alespoň jako s druhem zařazeným v příloze II, a tím mu byla poskytnuta alespoň určitá míra ochrany.¹⁵³

¹⁴⁹ Čl. XXIII CITES.

¹⁵⁰ BROOMAN, Simon — LEGGE, Deborah. *Law Relating to Animals*. Londýn: Cavendish Publishing Limited, 1997, s. 379.

¹⁵¹ Čl. XV odst. 3 CITES.

¹⁵² Čl. XVI odst. 2 CITES.

¹⁵³ Resolution Conf. 4.25 (Rev. CoP18). In Cites.org [online]. [cit. 16. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/document/E-Res-04-25-R18.pdf>.

2.2.4. Regulace mezinárodního obchodu

Základním administrativním nástrojem v rámci CITES jsou dovozní a vývozní povolení (*permity*) a potvrzení (*certificate*) o zpětném vývozu, která jsou vydávána výkonným orgánem¹⁵⁴ a nelze bez nich vývoz ani dovoz uskutečnit. Každé povolení i potvrzení musí obsahovat název úmluvy, úřední název a razítko výkonného orgánu, který je vydal, a kontrolní číslo připojené tímto výkonným orgánem. Jejich kopie musí být jasně označeny a nesmí být použity místo originálu, pokud na nich není potvrzen jiný rozsah platnosti. Konference smluvních stran v rezoluci č. 12.3 (Rev. CoP18)¹⁵⁵ doporučila, aby platnost vývozního povolení a potvrzení o zpětném vývozu byla omezena na dobu 6 měsíců od jejich vydání a platnost dovozního povolení na dobu 12 měsíců od jeho vydání. Pro každou zásilku exemplářů je třeba samostatné povolení nebo potvrzení, které lze použít jen jednou, takže při dovezení exempláře výkonný orgán dovážejícího státu zruší platnost a odebere vývozní povolení a potvrzení o zpětném vývozu i všechna jim odpovídající povolení k dovozu.¹⁵⁶ Výjimkou, kdy není povolení potřeba, jsou případy vyjmenované v čl. VII CITES, což je např. tranzit exempláře nebo exemplář osobního nebo rodinného charakteru. Další výjimka je, že na exempláře druhů živočichů z přílohy I a odchované v zajetí pro obchodní účely se hledí tak, jako by to byly exempláře druhů zařazených do přílohy II. Procesní stránka vydávání dokladů není v úmluvě upravena, a je tedy ponechána na jednotlivých smluvních stranách.

CITES nezapomíná regulovat ani obchod se státy, které nejsou stranou této úmluvy. Při vývozu nebo zpětném vývozu do státu nebo dovozu ze státu, který není smluvní stranou, mohou strany místo povolení a potvrzení požadovaných touto úmluvou uznat podobné dokumenty, které vydaly kompetentní orgány dotyčného státu, pokud v zásadě odpovídají požadavkům této úmluvy.¹⁵⁷ To znamená, že státy, které nejsou stranou této úmluvy, nemají v tomto ohledu vlastně žádné zvýhodnění oproti smluvním stranám. Naopak mohou pociťovat znevýhodnění, že nemohou ovlivňovat vývoj úmluvy. I to může být důvodem, proč má CITES tak velký počet smluvních stran.

Na mezinárodní úrovni probíhají již od samého počátku v rámci jednání o CITES střety mezi dvěma protichůdnými názory, jak vlastně mezinárodní obchod s ohroženými druhy regulovat. Na jedné straně je zde striktně ochránářský přístup, který je v souladu s principem

¹⁵⁴ Čl. IX odst. 1 písm. a) CITES.

¹⁵⁵ Resolution Conf. 12.3 (Rev. CoP18). In Cites.org [online]. [cit. 14. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-12-03-R18.pdf>.

¹⁵⁶ Čl. VI CITES.

¹⁵⁷ Čl. X CITES.

předběžné opatrnosti a týká se toho, že by co nejvíce ohrožených druhů mělo být v rámci CITES přísně chráněno. Podle tohoto přístupu by druhy měly v příloze I zůstat i tehdy, když to vzhledem k jejich početnosti, rozšíření a dopadu mezinárodního obchodu není již nezbytně nutné. Tento přístup zastávají hlavně USA a některé státy západní Evropy a střední a východní Afriky. Zastánci druhého názoru zase tvrdí, že není důvod, aby u některých komerčně přitažlivých druhů, které nejsou obchodem bezprostředně dotčeny, nemohl být odlov nebo sběr části populace ve volné přírodě povolen. S tím spojený návrh spočívá např. ve zpětném investování části zisku do ochrany těchto druhů. Typickým příkladem zemí, které zastávají tento názor, jsou Japonsko, Norsko, státy jižní Afriky a řada rozvojových států.¹⁵⁸

Regulování obchodu s ohroženými druhy s sebou bohužel nese to, že zákazy a příkazy vyvolávají větší poptávku po exemplářích, čímž se zvyšuje jejich cena na černém trhu. Vzhledem k tomuto důvodu spolupracují orgány CITES s Interpolem a Světovou organizací celních orgánů (WCO).¹⁵⁹

2.2.5. Implementace CITES a její kontrola

CITES patří mezi úmluvy, které mají *hard law* charakter, a je tedy pro smluvní strany právně závazná a ty ji musí řádně implementovat.¹⁶⁰ Strany mají učinit přiměřená opatření k tomu, aby ustanovení CITES uvedly v život a znemožnily takové obchodování s exempláři, které by ji porušovalo. Tato opatření se mají týkat sankcionování obchodu s exempláři a jejich držby, což je samozřejmě nezbytné pro řádné provádění úmluvy, a provedení konfiskace exemplářů nebo jejich navrácení do státu, který je vyvezl.¹⁶¹ Nestačí však jen uložit smluvním stranám povinnosti, které mají být implementovány do jejich vnitrostátních právních řádů, ale je potřeba, aby byla ustanovení skutečně prosazována. Prosazování se skládá z kontroly naplňování povinností jednotlivých států a z postupu v případě zjištění jejich nedodržení, tzv. konstatování nedodržení povinnosti (*non-compliance procedure*).¹⁶²

Kontrola naplňování povinností spočívá v ověřování souladu činnosti států s přijatými závazky, a to s cílem odradit státy od porušování závazků, a tím působit na jejich dodržování,

¹⁵⁸ PLESNÍK, Jan — STEJSKAL, Vojtěch — STAŇKOVÁ, Jindřiška. *Naplňování úmluvy CITES v České republice: současný stav a perspektivy*. In: EKO č. 4/2001, s. 4–8.

¹⁵⁹ OECD. *Trade Measures in Multilateral Environmental Agreements*. Paříž: OECD Publishing, 2000, s. 34.

¹⁶⁰ What is CITES?. In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/disc/what.php>.

¹⁶¹ Čl. VIII odst. 1 CITES.

¹⁶² STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. Praha: Eva Rozkotová - IFEC, 2006, s. 66–67.

včas upozornit na možné porušení příslušných norem, a dovolit tak státům na vzniklou situaci adekvátně reagovat, a předcházet možným sporům, jelikož zvyšuje transparentnost implementace závazků jednotlivými státy. Může být buď preventivní, která spočívá v pravidelném vyhodnocování zpráv poskytovaných smluvními státy, nebo následná, která probíhá v případě existence podezření, že smluvní strana má konkrétní problémy s plněním svých závazků.¹⁶³ Za preventivní kontrolu můžeme považovat pravomoc Sekretariátu studovat hlášení stran, která jsou všechny strany povinny vypracovávat včetně ročních záznamů o obchodu s exempláři druhů zařazených do příloh, a vyžadovat od nich doplňující údaje, které jsou podle jeho mínění nezbytné k zajištění plnění úmluvy.¹⁶⁴ Za následnou kontrolu pak lze označit postup, kdy si Sekretariát na základě doručených zpráv ověří, že některý druh zařazený do přílohy I nebo II je nepříznivě ovlivňován obchodem s exempláři tohoto druhu, nebo že ustanovení úmluvy nejsou účinně plněna, což sdělí oprávněnému výkonnému orgánu dotčené smluvní strany nebo stran. Ta má pak povinnost co nejdříve a pokud to její zákonné předpisy dovolují informovat Sekretariát o všech závažných faktech a navrhnout případně nápravná opatření. Strana může, uzná-li to za vhodné, zavést i vyšetřování provedené jednou nebo více osobami, které k tomu zmocní. U tohoto ustanovení spatřuji menší nedostatek v tom, že by mělo být vyšetřování provedeno, i pokud by to uznal za vhodné Sekretariát. Příští konference smluvních stran pak přezkoumá informace poskytnuté stranou nebo zjištěné vyšetřováním a může vydat jakákoliv doporučení, která uzná za vhodná.¹⁶⁵

Při zjištění porušení naplňování závazků jednotlivých smluvních stran pak přichází v úvahu postup v případě zjištění jejich nedodržení (tzv. *non-compliance procedure*). Tento postup je zamýšlen jako nekonfrontační a má sloužit spíše k usnadnění a povzbuzení dodržování závazků, než k postihu státu, u kterého se nesoulad zjistí.¹⁶⁶ V rámci CITES řeší tyto postupy příručka k postupu dodržování CITES (*Guide to CITES compliance procedures*)¹⁶⁷, která ale není právně závazná. Při zjištění problému s dodržováním úmluvy dochází obecně ke konzultaci Sekretariátu s dotčenou stranou. Pokud strana nepřijme v přiměřené lhůtě dostatečné nápravné opatření, věc je předána Stálému výboru, který rozhodne

¹⁶³ STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. Praha: Eva Rozkotová - IFEC, 2006, s. 67–68.

¹⁶⁴ Čl. VIII odst. 6 a 7 a čl. XII odst. 2 písm. d) CITES.

¹⁶⁵ Čl. XIII CITES.

¹⁶⁶ ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo životního prostředí: I. část (obecná)*. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, s. 166.

¹⁶⁷ Resolution Conf. 14.3 (Rev. CoP18). In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-14-03-R18.pdf>.

o přijetí opatření k zajištění plnění úmluvy. Tato opatření mají různou podobu od poskytnutí poradenství přes písemné upozornění až k oznámení záležitosti všem stranám. V některých případech může Stálý výbor dokonce rozhodnout o doporučení pozastavení obchodu s exempláři jednoho nebo více druhů. V současné době je doporučeno pozastavení obchodu celkem s 25 zeměmi.¹⁶⁸

Nedostatečné provádění úmluvy je jedním ze zásadních problémů, kvůli kterým nemůže úmluva řádně plnit své cíle. Tomu nepomáhá ani to, že na mezinárodní úrovni neexistuje žádná autorita, která by mohla její plnění vynucovat. Úplné dodržování úmluvy a provádění mnoha rezolucí, rozhodnutí a doporučení konference smluvních stran, jejích výborů a Sekretariátu je obtížné, a to zejména pro rozvojové státy.¹⁶⁹ Konference smluvních stran ve svých rezolucích opakovaně vyzývá smluvní státy, aby poskytly peněžitou pomoc nebo potřebné informace státům za účelem zlepšení implementace.¹⁷⁰

Typickým příkladem, kdy nedochází k dostatečnému provádění úmluvy, je neustavení vědeckých orgánů¹⁷¹, nepodávání nebo opožděné podávání ročních zpráv¹⁷² nebo nedostatečná vnitrostátní legislativa. Tyto nedostatky přetrvávají i navzdory *non-compliance procedure*, kdy i v případě doporučení pozastavení obchodu s danými státy toto některé z nich ignorují.

V srpnu 2021 se nejdéle stále trvající doporučení pozastavení obchodu vztahují na obchod s Madagaskarem [týká se vazy velkého (*Coracopsis vasa*), chameleona Labordova (*Furcifer labordi*) a některých druhů felsemy (*Phelsuma*)] a Šalamounovými ostrovy [týká se některých druhů ptakokřídlece (*Ornithoptera*)], obě z 20. ledna 1995. U obou států bylo doporučeno pozastavit obchod na základě významného obchodu (*Significant Trade*).¹⁷³ Naopak v některých případech dokáží státy reagovat na doporučení pozastavit obchod s nimi poměrně rychle. Nedávným příkladem mohou být opět Šalamounovy ostrovy a Island, u kterých bylo doporučení pozastavení obchodu z důvodu nepodávání ročních zpráv oznámeno

¹⁶⁸ Countries currently subject to a recommendation to suspend trade. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/resources/ref/suspend.php>.

¹⁶⁹ WIJNSTEKERS, Willem. *The Evolution of CITES*. 11th edition. Budakeszi: CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation, 2018, s. 259.

¹⁷⁰ Jedná se např. o rezoluce Conf. 8.4 (Rev. CoP15) nebo Conf. 11.3 (Rev. CoP18).

¹⁷¹ WIJNSTEKERS, Willem. *The Evolution of CITES*. 11th edition. Budakeszi: CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation, 2018, s. 127.

¹⁷² OECD. *Trade Measures in Multilateral Environmental Agreements*. Paříž: OECD Publishing, 2000, s. 32.

¹⁷³ Notification to the Parties No. 2020/006. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2020-006.pdf>.

11. ledna 2019^{174,175} a následně po dodání příslušných zpráv staženo 15. ledna 2019 pro Šalamounovy ostrovy¹⁷⁶, tedy po 4 dnech, a 23. ledna 2019¹⁷⁷ pro Island, tedy po 12 dnech. Nutno poznamenat, že nepodávání ročních zpráv je spíše formálním nedostatkem, který se dá poměrně snadno odstranit. V některých případech lze tedy *non-compliance procedure* hodnotit jako velmi účinný.

Ačkoliv je zřejmé, že CITES má v určitých případech problém s implementací, podařilo se díky ní zachránit několik druhů před vyhynutím [např. slona afrického (*Loxodonta africana*) nebo krokodýla nilského (*Crocodylus niloticus*)].¹⁷⁸

2.2.6. Naplňování úmluvy v ČR

Česká republika je smluvní stranou CITES od 1. ledna 1993, nicméně jako ČSFR byla členem již od 28. května 1992. V ČR byla CITES vyhlášena jako sdělení č. 572/1992 Sb.,¹⁷⁹ v jehož názvu chybí předložka „s“ a přívlastek „planě rostoucích“ u rostlin, a tudíž zní český překlad názvu úmluvy jako „Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin“.

Úmluva je v ČR zajišťována prostřednictvím přímo účinného nařízení o regulování obchodu s druhy, jeho prováděcích nařízení Komise a na vnitrostátní úrovni zákonem o obchodování s ohroženými druhy. Problematiky CITES se dále dotýkají zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „veterinární zákon“), zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů, nebo zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“ nebo „tr. zák.“).

¹⁷⁴ Notification to the Parties No. 2019/003. In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2019-003.pdf>.

¹⁷⁵ Notification to the Parties No. 2019/001. In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2019-001.pdf>.

¹⁷⁶ Notification to the Parties No. 2019/006. In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2019-006.pdf>.

¹⁷⁷ Notification to the Parties No. 2019/007. In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2019-007.pdf>.

¹⁷⁸ BEYERLIN, Ulrich — MARAUHN, Thilo. *International environmental law*. Oxford: Hart Publishing, 2011, s. 186.

¹⁷⁹ Sdělení č. 572/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin.

Hlavním výkonným orgánem, který uděluje povolení a potvrzení, je v České republice Ministerstvo životního prostředí (dále jen „MŽP“).¹⁸⁰ Odborné podklady a vyjádření k žádostem o vydání povolení poskytuje výkonnému orgánu vědecký orgán, který potvrzuje, že odběrem rostliny nebo živočicha nedojde k ohrožení druhu vyhoubením. Vědeckým orgánem je v ČR Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky (dále jen „AOPK“).¹⁸¹

2.2.7. Strategická vize 2021–2030

Na prozatím posledním 18. zasedání konference smluvních stran v Ženevě v roce 2019 byla přijata rezoluce 18.3¹⁸² obsahující strategickou vizi pro roky 2021–2030, která cílí na to, aby byl veškerý mezinárodní obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami do roku 2030 legální, udržitelný a v souladu s dlouhodobou ochranou druhů, čímž bude přispívat k zastavení ztráty biologické rozmanitosti a k zajištění jejího udržitelného využívání. K naplnění této vize bylo stanoveno pět strategických cílů:

1. Obchod s druhy zařazenými do seznamu CITES se provádí v souladu s úmluvou, aby bylo dosaženo jejich ochrany a udržitelného využívání.
2. Rozhodnutí stran se podpírají o nejlepší dostupnou vědu a informace.
3. Strany (jednotlivě i společně) mají nástroje, zdroje a kapacitu pro účinné provádění a prosazování úmluvy, což přispívá k ochraně, udržitelnému využívání a omezování nezákonného obchodu s druhy uvedenými na seznamu CITES.
4. Rozvoj politiky CITES přispívá k mezinárodnímu úsilí k dosažení udržitelného rozvoje a poučí se z něj.
5. Realizace této strategické vize je zlepšena díky spolupráci.

Strategická vize je samozřejmě koncepčním dokumentem. Pokud tyto cíle nebudou do roku 2030 splněny, nehrozí státům žádné sankce, jelikož nejsou právně vymahatelné. I přesto je však strategická vize významná, a to v tom ohledu, že má sloužit hlavně jako interpretační pomůcka a vodítko pro následný vývoj politiky CITES.

¹⁸⁰ § 25 odst. 2 písm. a) zákona o obchodování s ohroženými druhy.

¹⁸¹ § 27 odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

¹⁸² Resolution Conf. 18.3. In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: https://cites.org/sites/default/files/document/E-Res-18-03_0.pdf.

2.3. Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů

CMS byla sjednána pod záštitou UNEP v roce 1979 v německém Bonnu, podle kterého bývá označována také jako Bonnská úmluva, a vstoupila v platnost v roce 1983. CMS vznikla jako reakce na doporučení č. 32 Akčního plánu přijatého na konferenci OSN ve Stockholmu v roce 1972.¹⁸³ Jedná se o jedinou globální úmluvu, která věnuje pozornost ochraně stěhovavých druhů, jejich stanovištím a tahovým cestám. Pro Českou republiku vstoupila úmluva v platnost dne 1. května 1994 a byla vyhlášena sdělením č. 127/1994 Sb.¹⁸⁴ Ochranu stěhovavých druhů podle požadavků CMS zajišťuje v ČR zákon o ochraně přírody a krajiny. K srpnu 2021 má úmluva 132 smluvních stran.¹⁸⁵ Rozhodovacím orgánem je Konference smluvních stran, která zasedá každé 3 roky.¹⁸⁶

2.3.1. Základní cíle a definice CMS

Hlavním cílem úmluvy je již podle jejího názvu ochrana stěhovavých druhů, která se týká všech stěhovavých druhů živočichů, a to v celém areálu jejich rozšíření, zejména na tahových cestách. Podle čl. I odst. 1 písm. a) stěhovavý druh pro účely této úmluvy znamená „celou populaci nebo kteroukoliv geograficky oddělenou část populace jakéhokoliv druhu nebo nižšího taxonu volně žijících živočichů, pro něž platí, že významná část jejich příslušníků cyklicky a předvídatelně překračuje jedno nebo více hranic jurisdikce státu“. Zde je vhodné zmínit následující:

- Pojem „geograficky oddělená část populace“ – CMS umožňuje nezávisle posuzovat geograficky oddělenou část populace, čímž následuje CITES, která umožňuje státům omezeně využívat neohroženou a dobře řízenou populaci ohroženého druhu, a naopak vyčlenit určitý druh ke zvláštní ochraně, ačkoliv jinde ohrožen není. Proto je v příloze I uvedena populace gazely dorkas (*Gazella dorcas*) v severozápadní Africe, delfína obecného (*Delphinus delphis*)

¹⁸³ Report of the United Nations Conference on the Human Environment. Stockholm, 5-16 June 1972. In Un.org [online]. [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z <https://digitallibrary.un.org/record/523249>.

¹⁸⁴ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 127/1994 Sb., o přístupu České republiky k Úmluvě o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, přijaté v Bonnu dne 23. června 1979.

¹⁸⁵ Parties and Range States. In Cms.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/parties-range-states>.

¹⁸⁶ Bonnská úmluva. In Ochrana přírody.cz [online]. [cit. 25. 1. 2020]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvyy/bonnska-umluva>.

ve Středozezemním moři nebo pelikána bílého (*Pelecanus onocrotalus*) v palearktické oblasti.

- Pojem „významná část“ – Do příloh CMS mohou být zařazeny i druhy, které jsou relativně stálé. Např. dospělí jedinci tuleně středomořského (*Monachus monachus*) nejsou stěhovaví, ale přesto je tento druh uveden v příloze I, jelikož je ohrožen vyhynutím a při disperzi mláďat pravidelně překračuje hranice států.¹⁸⁷
- Pojem „cyklicky a předvídatelně“ – V druhém revidovaném návrhu textu CMS z roku 1978 se místo spojení „cyklicky a předvídatelně“ počítalo původně s pojmem „periodicky“, přičemž záměrem bylo, aby definice zahrnovala druhy, které žijí v blízkosti státních hranic, jsou relativně stálé, ale pravidelně putují tam a zpátky přes státní hranice. Zpráva delegace USA z roku 1979 ovšem navrhovala, aby druhy žijící v blízkosti státních hranic nebyly do CMS zahrnuty, pokud jejich přeshraniční pohyb není reakcí na sezonní nebo dlouhodobější vlivy prostředí.¹⁸⁸ Finální text tedy obsahuje pojem „cyklicky“, který se má týkat cyklu jakékoli povahy [např. astronomického (cirkadiánního, ročního, ...), životního nebo klimatického] a jakékoli frekvence, a pojem „předvídatelně“, který předpokládá, že jev se za daných okolností opakuje, i když ne nutně pravidelně včas.¹⁸⁹
- Rozsah definice – I přes snahy několika států (Austrálie, Japonska, Kanady, Nového Zélandu, tehdejšího Sovětského svazu a USA) o vynětí některých mořských druhů (např. koryšů) se definice týká všech stěhovavých druhů.¹⁹⁰ Definici se ovšem zjevně nevztahuje na druhy, které se vyskytují výhradně na volném moři.¹⁹¹

¹⁸⁷ Explanatory Notes on Second Revised Draft Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild. In Library.lclark.edu [online]. [cit. 19. 1. 2021]. Dostupné z: <https://library.lclark.edu/law/cms>.

¹⁸⁸ Lyster, Simon. *The Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (The „Bonn Convention“)*. In: *Natural Resources Journal* č. 4/1989 (29), s. 979–1000.

¹⁸⁹ Resolution 2.2. Guidelines for the Application of Certain Terms of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 9. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/Res2.2_E_0_0.pdf.

¹⁹⁰ Explanatory Notes on Second Revised Draft Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild. In Library.lclark.edu [online]. [cit. 19. 1. 2021]. Dostupné z: <https://library.lclark.edu/law/cms>.

¹⁹¹ DE KLEMM, Cyrille — SHINE, Clare. *Biological Diversity Conservation and the Law: Legal Mechanisms for Conserving Species and Ecosystems*. Gland a Cambridge: IUCN, 1993, s. 40.

Smluvní strany se zavazují, že podniknou akce za účelem ochrany stěhovavých druhů, přičemž věnují zvláštní pozornost druhům, jejichž zachovný status je nepříznivý, a že podniknou kroky k ochraně těchto druhů a jejich stanovišť.¹⁹² Je zde tedy opět patrné prolínání územní a druhové ochrany.

Úmluva nezapomíná definovat, co považuje za „zachovný status“. Jde o souhrn vlivů, které působí na stěhovavé druhy a mohou se projevit na jejich dlouhodobém rozšíření a početnosti.¹⁹³ Aby byl zachovný status považován za příznivý, musí být kumulativně splněny tyto podmínky:

- údaje o populační dynamice naznačují, že se stěhovavý druh udržuje na dlouhodobém základě jako životaschopná složka svého ekosystému,
- areál stěhovavého druhu se v současnosti nezmenšuje, ani se pravděpodobně v dlouhodobém výhledu nezmenší,
- současně existuje a v dohledné budoucnosti bude existovat dostatek stanovišť pro dlouhodobé udržení populace stěhovavého druhu, a
- rozšíření a početnost stěhovavého druhu se blíží historickému výskytu a úrovni v rozsahu výskytu potenciálních vhodných ekosystémů v rozsahu, který je v souladu s rozumným hospodařením s živou přírodou.¹⁹⁴

Podmínky zachovného statusu kombinují územní a druhovou ochranu a musí být splněny všechny dohromady, jinak se zachovný status považuje za nepříznivý.¹⁹⁵

CMS klade zvláštní požadavky na tzv. areálové státy (*Range States*), kterými jsou ve vztahu k určitému stěhovavému druhu státy, které vykonávají jurisdikci nad kteroukoliv částí areálu stěhovavého druhu, nebo státy, pod jehož vlajkou plují lodě, které se zabývají lovem tohoto stěhovavého druhu mimo hranice státní jurisdikce. Areálem se rozumí všechny suchozemské či vodní plochy, které stěhovavý druh obývá, v nichž se dočasně zdržuje, nebo které překračuje či přelétá v kterékoli době na své normální migrační cestě.¹⁹⁶

¹⁹² Čl. II odst. 1 CMS.

¹⁹³ Čl. I odst. 1 písm. b) CMS.

¹⁹⁴ Čl. I odst. 1 písm. c) CMS.

¹⁹⁵ Čl. I odst. 1 písm. d) CMS.

¹⁹⁶ Čl. I odst. 1 písm. f) a h) CMS.

2.3.2. Přílohy CMS

Nedílnou součástí úmluvy jsou její dvě přílohy. Příloha I obsahuje seznam stěhovavých druhů, které jsou ohroženy.¹⁹⁷ Prvním znakem je tudíž, že druh musí být *stěhovavý* a druhým znakem, že musí být *ohrožený*, tedy v nebezpečí vyhynutí v celém areálu nebo v jeho významné části.¹⁹⁸ To znamená, že sice nemusí být v nebezpečí vyhynutí úplně všude, ale na druhou stranu musí jít alespoň o významnou část areálu. Ohroženost druhu musí naznačovat spolehlivé důkazy, včetně nejlepších dosažitelných vědeckých důkazů.¹⁹⁹ Toto navázání právní úpravy na dosažené vědecké znalosti lze považovat za velmi důležité. Stěhovavý druh může být z přílohy I vyškrtnut, pokud konference smluvních stran rozhodne, že spolehlivé důkazy naznačují, že druh již není ohrožen, a pravděpodobně se nestane znovu ohroženým kvůli tomu, že byl z přílohy I vyškrtnut.²⁰⁰

Smluvní strany usilují o zajištění bezprostřední ochrany stěhovavých druhů uvedených v příloze I.²⁰¹ Areálové státy se nadto vynasnaží zachovat a případně obnovit stanoviště těchto druhů důležitá pro odstranění nebezpečí jejich vyhynutí, dále zabraňovat, odstraňovat, kompenzovat nebo minimalizovat nepříznivé účinky činností nebo překážky, které vážně ohrožují nebo zabraňují stěhování těchto druhů, a zabraňovat, zmenšovat nebo regulovat činitele, které ohrožují nebo pravděpodobně budou ohrožovat tyto druhy, včetně kontroly nepůvodních druhů.²⁰² Tyto povinnosti jsou „změkčeny“ tím, že jsou státy povinny pouze „vynasnažit se“, a to často pouze „kde je to proveditelné a vhodné“ nebo v „možném a vhodném rozsahu“.

„Tvrďší“ povinnost je stanovena u lovu zvířat, kterým se míní sběr, lovení, rybolov, chytání, vyrušování, záměrné zabíjení nebo pokusy o takovouto činnosti.²⁰³ Zákaz lovu požaduje úmluva po areálových státech bez dalšího, tedy nejen v případech, kdy by to bylo možné a vhodné. Důvodem je pravděpodobně to, že zákaz lovu nemá takové dopady na zemědělství a průmysl jako např. ochrana stanovišť nebo odstraňování nepříznivých účinků činností. Spousta smluvních stran navíc měla upravené podmínky lovu již před přistoupením

¹⁹⁷ Čl. III odst. 1 CMS.

¹⁹⁸ Čl. I odst. 1 písm. e) CMS.

¹⁹⁹ Čl. III odst. 2 CMS.

²⁰⁰ Čl. III odst. 3 CMS.

²⁰¹ Čl. II odst. 3 písm. b) CMS.

²⁰² Čl. III odst. 4 CMS.

²⁰³ Čl. I odst. 1 písm. i) CMS.

k úmluvě.²⁰⁴ Ze zákazu lovu jsou sice povoleny výjimky, ty ale můžeme považovat za pochopitelné, jelikož jde o vědecké účely, podporu rozmnožení nebo přežití postiženého druhu, uspokojení potřeb těch, kdo takový druh užívají k uhájení svého živobytí, a mimořádné okolnosti. Tyto výjimky musejí být přesně vymezené, co se týče obsahu, a omezené, co se týče doby a místa. Takový lov navíc nemá druhu přinášet nevýhody.²⁰⁵

Česká republika je v současnosti areálovým státem pro 11 druhů ptáků z přílohy I: husu malou (*Anser erythropus*), bernešku rudokrku (*Branta ruficollis*), mandelíka hajního (*Coracias garrulus*), rooha velkého (*Falco cherrug*), poštolku rudonohou (*Falco vespertinus*), poláka malého (*Aythya nyroca*), orla mořského (*Haliaeetus albicilla*), orla volavého (*Clanga clanga*), orla královského (*Aquila heliaca*), dropa velkého (*Otis tarda*) a rákosníka ostřicového (*Acrocephalus paludicola*).²⁰⁶

Příloha II zahrnuje stěhovavé druhy, které mají být předmětem DOHOD²⁰⁷. Obsahuje seznam stěhovavých druhů s nepříznivým zachovným statusem, pro jejichž zachování a hospodaření s nimi se vyžadují mezinárodní dohody, a také seznam těch, které mají takový zachovný status, kterému by významně prospěla mezinárodní spolupráce, jíž by se dosáhlo pomocí mezinárodní dohody.²⁰⁸ Z toho vyplývá, že klíčovým kritériem pro zařazení druhu do přílohy II není, jestli je ohrožen vyhynutím, nýbrž jestli jeho zachovnému statusu může prospět mezinárodní spolupráce. Není vyloučeno, aby byl druh zařazen v obou přílohách I a II zároveň, pokud to opravňují okolnosti.²⁰⁹ CMS neobsahuje ustanovení, které by upravovalo vyškrtnutí druhu z přílohy II, pravděpodobně kvůli tomu, že to, jestli druhu prospívá mezinárodní spolupráce, se nemění, ani pokud se změní stupeň jeho ohrožení.

Co se týče ustanovení o výhradách, úprava je obdobná CITES. Vůči ustanovením samotné úmluvy nelze vznášet všeobecné výhrady, nicméně specifické výhrady je možné vznášet vůči zanesení kteréhokoliv druhu do přílohy I nebo II. Takovou výhradu může vznést kterýkoli stát nebo regionální organizace ekonomické integrace při ukládání svého dokumentu o ratifikaci, přijetí, souhlasu či přístupu a nebude poté považován za stranu ve vztahu

²⁰⁴ LYSTER, Simon. *The Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (The „Bonn Convention“)*. In: *Natural Resources Journal* č. 4/1989 (29), s. 979–1000.

²⁰⁵ Čl. III odst. 5 CMS.

²⁰⁶ List of Range State of Migratory Species Covered by the CMS Appendices. In *Cms.int* [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop13_inf.41_rangestatelist_e.pdf.

²⁰⁷ Pro odlišení více druhů dohod, o kterých bude pojednávat následující podkapitola 2.3.3., bude tento druh dohod označen velkými písmeny, stejně jako v anglickém textu CMS.

²⁰⁸ Čl. IV odst. 1 CMS.

²⁰⁹ Čl. IV odst. 2 CMS.

k předmětu této výhrady až do doby 90 dnů poté, kdy depozitář zaslal stranám oznámení, že taková výhrada byla odvolána.²¹⁰

2.3.3. Dohody a memoranda CMS

Jak bylo zmíněno výše, čl. IV odst. 1 CMS hovoří o mezinárodních dohodách. Ty můžeme dělit na DOHODY podle čl. IV odst. 3 CMS a *dohody* podle čl. IV odst. 4 CMS (v této podkapitole vyznačeny kurzivou²¹¹). Z textu úmluvy není jasné, zda má pojem „mezinárodní“ znamenat, že má být taková dohoda právně závazná. Na 1. konferenci smluvních stran uvedla Francie, že DOHODY by měly být flexibilní a neměly by vyžadovat ratifikaci, což znamená, že nemusejí být právně závazné.²¹² Někteří autoři s tímto názorem ale nesouhlasí a domnívají se, že DOHODY i *dohody* mají být právně závazné.²¹³

Co se týče DOHOD, Úmluva ukládá všem smluvním stranám, aby usilovaly o uzavření DOHOD o ochraně a hospodaření, pokud jde o druhy z přílohy II.²¹⁴ Areálové státy se navíc mají vynasnažit uzavírat tyto DOHODY, které by těmto druhům přinesly prospěch, a měly by dát přednost druhům, které mají nepříznivý zachovný status.²¹⁵

Taková DOHODA se vztahuje k zachování jednoho či více druhů stěhovavých živočichů.²¹⁶ Jejím cílem má být obnova nebo zachování příznivého zachovného statusu stěhovavého druhu, kterého se týká. Každá DOHODA má pojednávat o těch aspektech ochrany a obhospodařování stěhovavého druhu, které slouží k dosažení tohoto cíle, dále se má vztahovat na celý areál stěhovavého druhu, umožňovat, aby k ní mohly přistoupit všechny areálové státy tohoto druhu, ať už jsou nebo nejsou stranou ve smyslu CMS, a pokud je to možné, pojednávat o více než o jednom stěhovavém druhu.²¹⁷ CMS dále stanoví, co by tato DOHODA měla obsahovat (např. přesné označení stěhovavého druhu, na který se vztahuje, popis jeho areálu

²¹⁰ Čl. XIV CMS.

²¹¹ I konference smluvních stran CMS na svém 2. zasedání v roce 1988 vzala na vědomí, že by se tyto *dohody* měly kvůli odlišení od DOHOD psát malými písmeny. Viz Resolution 2.6. Implementation of Articles IV and V of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/Res2.6_E_0_0.pdf.

²¹² Proceeding of the Second Meeting of the Conference of the Parties. In Cms.int [online]. [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/publication/COP2%20Proceedings_en_0.pdf.

²¹³ Např. LAUSCHE, Barbara J. *Weaving a Web of Environmental Law*. Bonn: IUCN/ICEL, 2008, s. 173. nebo LYSTER, Simon. *The Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (The „Bonn Convention“)*. In: Natural Resources Journal č. 4/1989 (29), s. 992.

²¹⁴ Čl. II odst. 3 písm. c) CMS.

²¹⁵ Čl. IV odst. 3 CMS.

²¹⁶ Čl. I odst. 1 písm. j) CMS.

²¹⁷ Čl. V odst. 1–3 CMS.

a cesty tahu nebo požadavek, aby každá strana vyznačila svůj státní pravomocný orgán pověřený realizací DOHODY)²¹⁸ a co má obsahovat, pokud je to vhodné a proveditelné (např. periodické přezkoumání zachovného statusu stěhovavého druhu, koordinované plány ochrany a obhospodařování, výměnu informací atd.).²¹⁹

Vedle toho se *dohody* týkají jakékoliv populace nebo geograficky samostatné části populace kteréhokoliv druhu nebo nižšího taxonu volně žijících živočichů, jejichž příslušníci periodicky překračují hranice jurisdikce jednoho nebo více států.²²⁰ Hlavní odlišností od DOHOD je tedy to, že *dohody* mají širší rozsah, jelikož se týkají jakékoliv populace jakéhokoliv druhu, jehož příslušníci periodicky²²¹ překračují hranici jurisdikce i jen jednoho státu. To znamená, že se *dohody* mohou vztahovat na druhy, které nejsou uvedené v příloze II nebo dokonce na druhy, které nejsou podle CMS ani považovány za stěhovavé. Účelem tohoto ustanovení je vyzvat státy, aby zahájily jednání o uzavření těchto *dohod* s cílem ochránit druhy, kterým by prospěla mezinárodní spolupráce v případech, kdy tyto druhy nebyly z nějakého důvodu zařazeny do přílohy II nebo nesplňují podmínky pro zařazení do přílohy I.²²² Konference smluvních stran na svém 2. zasedání poznamenala, že tyto *dohody* mohou mít podobu rezolucí konference smluvních stran, správního rozhodnutí nebo memorand o porozumění. Stejně jako DOHODY by se měly vztahovat na celý areál stěhovavého druhu, o který jde, a měly by umožňovat, aby k nim mohly přistoupit všechny areálové státy tohoto druhu, ať jsou či nejsou stranami ve smyslu CMS.²²³ Jinými slovy, tyto *dohody* mohou být i právně nezávazné, avšak v každém případě by měly pokrývat celou škálu dotčených druhů a měly by být otevřeny všem areálovým státům.²²⁴ Konference smluvních stran na svém 3. zasedání ovšem odsouhlasila, že toto není nezbytně nutné, pokud by to nepříznivě ovlivnilo uzavření nebo implementaci takové *dohody*.²²⁵

²¹⁸ Čl. V odst. 4 CMS.

²¹⁹ Čl. V odst. 5 CMS.

²²⁰ Čl. IV odst. 4 CMS.

²²¹ K definici pojmu „periodicky“ více viz definici stěhovavého druhu v podkapitole 2.3.1.

²²² LYSTER, Simon. *The Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (The „Bonn Convention“)*. In: *Natural Resources Journal* č. 4/1989 (29), s. 979–1000.

²²³ Resolution 2.6. Implementation of Articles IV and V of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/Res2.6_E_0_0.pdf.

²²⁴ A History of “AGREEMENTS” under Article IV.3 and “agreements” under Article IV.4 in the Convention on Migratory Species. In Cms.int [online]. [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/COP11_Inf_31_History_of_Agreements_Eonly.pdf.

²²⁵ Resolution 3.5. Implementation of Article IV, paragraph 4, of the Convention concerning Agreements. In Cms.int [online]. [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/Res3.5_E_0_0.pdf.

Samotná CMS je relativně rámcová a z velké části je naplňována právě až systémem dohod, přičemž v praxi existují dva druhy:

1. Dohody v užším slova smyslu (*Agreements*) – Věnují se podrobně spíše ochraně skupin druhů volně žijících stěhovavých druhů a v současné době jich existuje celkem 7.²²⁶ Všechny tyto dohody jsou právně závazné, čtyři z nich jsou uzavřené jako DOHODY podle čl. IV odst. 3 CMS (Dohoda o ochraně albatrosů a buňáků, Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků, Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů, Dohoda o ochraně goril a jejich přírodních stanovišť) a tři z nich jsou uzavřené jako *dohody* podle čl. IV odst. 4 CMS (Dohoda o ochraně kytovců v Černém moři, Středozemním moři a v přilehlé atlantské oblasti, Dohoda o zachování malých kytovců Baltského a Severního moře, Dohoda o ochraně tuleňů ve Waddenském moři).²²⁷
2. Memoranda o porozumění (*Memorandum of Understanding*) – Věnují se podrobně spíše jednotlivým migrujícím druhům (ovšem jsou i výjimky – např. Memorandum o porozumění při ochraně stěhovavých dravců a sov Eurasie nebo Memorandum o porozumění při ochranných opatřeních u mořských želv na atlantském pobřeží Afriky) a v současné době jich existuje celkem 19.²²⁸ Všechna memoranda o porozumění jsou právně nezávazná a mají formu *dohody* podle čl. IV odst. 4 CMS.²²⁹

Z výše uvedeného zatím vyplývá nepsané pravidlo, že všechny dohody v užším slova smyslu jsou právně závazné a všechna memoranda o porozumění naopak právně nezávazná. Bylo by ovšem vhodné, aby si smluvní strany toto vyjasnily např. ve formě nějakého vodítka (*guideline*).

Pro Českou republiku jsou významné následující dohody, jejichž je smluvním státem, a memoranda o porozumění, která podepsala²³⁰:

²²⁶ Agreements. In Cms.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/cms-instruments/agreements>.

²²⁷ Developing, Resourcing and Servicing CMS Agreements: a Policy Approach. In Cms.int [online]. [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/COP11_Doc_22_2_Developing_Resourcing_%26_Servicing_Agreements_E.pdf.

²²⁸ Memoranda of Understanding. In Cms.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/cms-instruments/mou>.

²²⁹ Developing, Resourcing and Servicing CMS Agreements: a Policy Approach. In Cms.int [online]. [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/COP11_Doc_22_2_Developing_Resourcing_%26_Servicing_Agreements_E.pdf.

²³⁰ Czech Republic. In Cms.int [online]. [cit. 25. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cms.int/country/czech-republic>.

- Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů (*Agreement on the Conservation of Populations of European Bats – EUROBATS*), která vstoupila v platnost v roce 1994 a jejíž cílem je ochrana populací všech evropských druhů netopýrů, kteří jsou jednou z nejohroženějších skupin obratlovců, jelikož citlivě reagují na nepříznivé změny v prostředí;²³¹
- Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků (*Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds – AEWa*), která vstoupila v platnost v roce 1999 a jejíž cílem je ochrana, monitoring a výzkum populací druhů stěhovavých vodních ptáků na rozsáhlém území od hnízdišť v Evropě a přiléhající části Asie, přes tahové cesty a shromaždiště ptáků až po zimoviště na africkém kontinentu;²³²
- Memorandum o porozumění o ochraně a managementu středoevropské populace dropa velkého (*Memorandum of Understanding on the Conservation and Management of the Middle-European Population of the Great Bustard – Great Bustard MoU*), které vstoupilo v platnost v roce 2001 a zaměřuje se na středoevropské populace celosvětově kriticky ohroženého ptačího druhu dropa evropského (*Otis tarda*);²³³
- Memorandum o porozumění při ochraně stěhovavých dravců a sov Eurasie (*Memorandum of Understanding on the Conservation of Migratory Birds of Prey in Africa and Eurasia – Raptors MoU*), které vstoupilo v platnost v roce 2008 a jehož cílem je dosažení a udržení příznivého zachovného statusu stěhovavých dravců a sov v celém africko-euroasijském regionu, a také odvrácení poklesu jejich početnosti v místech, kde je to žádoucí.²³⁴

Česká republika se snaží své závazky k ochraně stěhovavých druhů naplňovat svědomitě, jelikož je smluvní stranou a podepisujícím státem všech dohod a memorand, která

²³¹ Introduction to the Agreement. In Eurobats.org [online]. [cit. 7. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.eurobats.org/about_eurobats/introduction_to_agreement.

²³² AEWa. In Unep-awea.org [online]. [cit. 7. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.unep-awea.org/en/legalinstrument/awea>.

²³³ Middle-European Great Bustard. In Cms.int [online]. [cit. 7. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cms.int/great-bustard/en/legalinstrument/middle-european-great-bustard>.

²³⁴ Birds of Prey (Raptors). In Cms.int [online]. [cit. 7. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cms.int/raptors/en/legalinstrument/birds-prey-raptors>.

ji označují jako areálový stát. Prozatím tedy není nutné, aby přistoupila k některé z dalších existujících dohod nebo memorand o porozumění.

Jinou otázkou je však to, zda jsou všechny druhy z přílohy II chráněny některou z dohod nebo memorand o porozumění. Při porovnání přílohy II²³⁵ a seznamu druhů, které jsou chráněny jednotlivými dohodami a memorandy²³⁶, dojdeme k závěru, že nikoliv. To považuji za problematické, jelikož druhům z přílohy II, které nejsou chráněny některou z dohod nebo memorand o porozumění, a ani nejsou uvedeny zároveň v příloze I, neposkytuje CMS *de facto* žádnou ochranu. Příkladem může být polární medvěd (*Ursus maritimus*) nebo krokodýl mořský (*Crocodylus porosus*). Je zde tedy určitě ještě velký prostor pro vznik nových dohod nebo memorand o porozumění. Mezi připravované patří např. dohoda o ochraně dropa hřívnatého (*Chlamydotis undulata macqueenii*).²³⁷

2.3.4. Rozšiřování interpretace pojmu „stěhovavý druh“

Zatímco ochrana některých stěhovavých druhů není kvůli neexistenci příslušné dohody nebo memoranda o porozumění dostatečná, na druhé straně jsou do příloh I a II zařazovány druhy, u kterých ani nepanuje konsenzus na tom, zda jsou vůbec stěhovavé.

Příkladem mohou být návrhy na zařazení lva (*Panthera leo*)²³⁸ nebo levharta skvrnitého (*Panthera pardus*)²³⁹ do přílohy II. Oba návrhy se na 12. zasedání konference smluvních stran v roce 2017 setkaly s odporem ze strany několika areálových států (např. Jihoafrická republika, Tanzanie, Uganda a Zimbabwe) a byly vnímány velmi kontroverzně, jelikož se úplně poprvé na zasedání konference smluvních stran hlasovalo. V minulosti se totiž vždy podařilo dosáhnout

²³⁵ Appendices I and II of the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS). In Cms.int [online]. [cit. 26. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/basic_page_documents/cms_cop12_appendices_e_0.pdf.

²³⁶ UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME — CONVENTION ON MIGRATORY SPECIES. *CMS Family Guide. The Encyclopaedia of the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. CMS Agreements and MOUs*. Bonn: UNEP/CMS Secretariat, 2015, s. 1–27. [online]. [cit. 26. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/publication/Agreements%20%26%20MOUs_en_1.pdf.

²³⁷ Progress in the Implementation of Article IV Agreements Already Concluded, and Development of New Agreements. In Cms.int [online]. [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/doc_09_%20article_iv_agreements_e_0.pdf.

²³⁸ Proposal for the inclusion of the lion (*Panthera leo*) on Appendix II of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_doc.25.1.3_listing-proposal-lion-appII-chad-niger-togo_e.pdf.

²³⁹ Proposal for the inclusion of the leopard (*Panthera pardus*) on Appendix II of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_doc.25.1.4_listing-proposal-leopard-appII_gha-irn-ken-sau_e.pdf.

závěrů konsensem.²⁴⁰ Neshody se z velké části týkaly rozsahu definice stěhovavého druhu a otázky, zda tyto šelmy definici splňují, či nikoliv. Podle výše uvedených států totiž nemusí přeshraniční pohyb živočichů vždy nutně znamenat, že jde o migraci. U lva bylo přítom na 11. zasedání konference smluvních stran v roce 2014 výslovně uznáno, že *Panthera leo* a všechny jeho evolučně významné jednotky splňují definici stěhovavého druhu.²⁴¹ Argumentem proti zařazení bylo, že stav ochrany těchto druhů je na území těchto států na dobré úrovni a neplatí, že by zařazení prospělo záchovnému statusu druhu.²⁴² Historicky byly spory ohledně zařazení druhu řešeny tak, že konkrétní populace byly ze seznamu vyloučeny.²⁴³ Nicméně tento postup byl v tomto případě odmítnut, protože se populace dotyčných areálových států biologicky neodlišují od sousedících populací. Takové vyloučení populace z důvodu mezinárodní hranice mezi zeměmi, tedy nikoliv ekologicky odůvodnitelné hranice, by skutečně bylo v rozporu se smyslem CMS.²⁴⁴

Obdobně kontroverzní byl návrh na zařazení žirafy severní (*Giraffa camelopardalis*) do přílohy II, který byl řešen rovněž na 12. zasedání konference smluvních stran v roce 2017.²⁴⁵ Stejně jako v případě lva a levharta skvrnitého nebylo dosaženo konsenzu a muselo se přejít k hlasování. Největší neshoda panovala opět v názoru, zda žirafa vůbec naplňuje definici stěhovavého druhu s ohledem na stávající značnou izolovanost jednotlivých populací tohoto druhu.²⁴⁶ Nakonec však byl návrh v hlasování podpořen a žirafa byla do přílohy II přeci jen zařazena. Zařazení by mělo zvýšit povědomí o ochraně žiraf v jejich areálu, prohloubit spolupráci mezi africkými státy za účelem jejich lepší ochrany a napomoci získat finanční

²⁴⁰ Lions, Leopards and Giraffes Now Migratory Species, But at What Cost?. In Firstforwildlife.wordpress.com [online]. [cit. 13. 1. 2021]. Dostupné z: <https://firstforwildlife.wordpress.com/2017/11/10/lions-leopards-and-giraffes-now-migratory-species-but-at-what-cost/>.

²⁴¹ Resolution 11.32. Conservation and Management of the African lion, *Panthera leo*. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/Res_11_32_African_Lion_Panthera_leo_E_1.pdf.

²⁴² Report of the 12th Meeting of the Conference of the Parties to the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_report_e.pdf.

²⁴³ LEWIS, Melissa — TROUWBORST, Arie. *Large Carnivores and the Convention on Migratory Species (CMS) - Definitions, Sustainable Use, Added Value, and Other Emerging Issues*. In: *Frontiers in Ecology and Evolution* č. 7/2019. [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fevo.2019.00491/full>.

²⁴⁴ HODGETTS, Timothy a kolektiv. *Improving the role of global conservation treaties in addressing contemporary threats to lions*. In: *Biodiversity and Conservation* č. 10/2018 (27), s. 2747–2765.

²⁴⁵ Proposal for the inclusion of the giraffe (*Giraffa camelopardalis*) on Appendix II of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 26. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_doc.25.1.10_listing-proposal-giraffe-appII-angola_e.pdf.

²⁴⁶ Report of the 12th Meeting of the Conference of the Parties to the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_report_e.pdf.

prostředky, které by tato opatření uváděly do praxe.²⁴⁷ Žirafa byla totiž v roce 2016 přeřazena v Červeném seznamu IUCN do vyššího stupně ohrožení vyhubením nebo vyhynutím, a to do kategorie zranitelná (*vulnerable VU*).²⁴⁸

Je možné, že hlasováním o zařazení lva, levharta skvrnitého a žirafy vznikl nebezpečný precedens, kdy zařazování druhů do příloh nebude probíhat „automaticky“ konsenzuálně, jako tomu bylo dříve, ale návrhy na zařazení budou spornější a předmětem delší debaty. Historicky byla většina návrhů na zařazení přijata dokonce bez jakéhokoliv sporu, a to byly bez debaty do seznamu zařazeny i méně stěhovavé druhy.²⁴⁹ Dohodnutý výklad pojmu „stěhovavý druh“ má pravděpodobně tendenci být zpochybňován, jen pokud mají být do příloh zařazeny ostře sledované druhy. Na stejném zasedání v roce 2017 byl (a to dokonce do přílohy I) totiž zařazen i medvěd plavý (*Ursus arctos isabellinus*), u kterého byly důkazy o jeho přeshraničním pohybu omezeny na jedinou zdokumentovanou zpáteční cestu přes čínské hranice, přičemž jeho známý areál je jinak omezen na Mongolsko. Samotný návrh na zařazení upřímně uznával, že pokud jde o podmínku cyklického a předvídatelného pohybu, tak ten dosud zdokumentován nebyl.²⁵⁰ Ani jedna ze smluvních stran ovšem návrh, který byl přijat konsenzem, nezpochybnila a ani proti němu nevznesla výhradu. Roli zde možná sehrála i zásada předběžné opatrnosti vyplývající z pokynů pro posuzování návrhů na zařazení druhů do příloh I a II, podle kterých budou strany na základě předběžné opatrnosti a v případě nejistoty ohledně statusu druhu jednat v nejlepším zájmu ochrany dotčených druhů a přijmou opatření, která jsou úměrná očekávaným rizikům pro daný druh.²⁵¹

I přes určité kontroverze je zařazení výše uvedených druhů do příloh úspěchem pro ochranu živočichů a zajištění jejich dobrých životních podmínek (*welfare*). V návaznosti na širší výklad pojmu „stěhovavý druh“ bychom mohli rozsah CMS chápat také tak, že se týká i ochrany přeshraničních druhů (*transboundary species*), které žijí v blízkosti státních hranic

²⁴⁷ JELÍNKOVÁ, Jindřiška — PLESNÍK, Jan — PELC, František. *Je žirafa až tak ohroženým druhem? A měla by být chráněna CITES?*. In: Ochrana přírody č. 2/2018, s. 44–48.

²⁴⁸ Giraffe. In [iucnredlist.org](https://www.iucnredlist.org) [online]. [cit. 26. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.iucnredlist.org/species/9194/136266699>.

²⁴⁹ HODGETTS, Timothy a kolektiv. *Improving the role of global conservation treaties in addressing contemporary threats to lions*. In: Biodiversity and Conservation č. 10/2018 (27), s. 2747–2765.

²⁵⁰ Proposal for the inclusion of the gobi bear (*Ursus arctos isabellinus*) on Appendix I of the Convention. In [Cms.int](https://www.cms.int) [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_doc.25.1.5_listing-proposal-gobi-bear-app%20%20-mongolia_e.pdf.

²⁵¹ Resolution 11.33 (Rev.COP12). Guidelines for Assessing Listing Proposals to Appendices I and II of the Convention. In [Cms.int](https://www.cms.int) [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_res.11.33%28rev.cop12%29_e.pdf.

a pravidelně přes ně putují tam a zpátky, než jen ochrany stěhovavých druhů v klasickém slova smyslu (*migratory species*).²⁵²

2.4. Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť

V rámci Rady Evropy byla v roce 1979 vypracována v Bernu Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť, která bývá podle tohoto švýcarského města označována také jako „Bernská úmluva“. Na rozdíl od výše zmíněných globálních mezinárodních úmluv, je tato úmluva pouze regionální, avšak jediná svého druhu. Hlavním rozhodovacím orgánem je Stálý výbor, který se schází alespoň jednou za dva roky.²⁵³

Úmluva vstoupila v platnost v roce 1982 a k srpnu 2021 má 51 smluvních stran, kterými jsou hlavně evropské státy (kromě Ruska a San Marina), dále Evropská unie, ale také čtyři africké státy – Burkina Faso, Maroko, Senegal a Tunisko²⁵⁴, a to buď z toho důvodu, že se na území některých z nich díky geografickým a klimatickým podmínkám vyskytují stejné habitaty jako v Evropě, a tudíž i řada rostlinných a živočišných druhů, které jsou úmluvou chráněny, nebo tam pravidelně zimují migrující druhy (zejména ptáků) a tyto státy se ztotožňují s cíli úmluvy.²⁵⁵

2.4.1. Základní cíle a povinnosti podle Bernské úmluvy

Cílem úmluvy je zaprvé chránit planě rostoucí rostliny a volně žijící živočichy a jejich přírodní stanoviště, a to zejména ty druhy a stanoviště, jejichž ochrana vyžaduje spolupráci několika států, a zadruhé takovou spolupráci podporovat. Zvláštní důraz je přitom kladen na ohrožené a zranitelné druhy, a to i včetně těch stěhovavých.²⁵⁶ Opět zde tedy můžeme vidět prolínání územní a druhové ochrany, kdy se jedna bez druhé neobejde. Opakovaně se totiž

²⁵² LEWIS, Melissa — TROUWBORST, Arie. Bonn Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals 1979 (CMS). In: FITZMAURICE, Malgosia — TANZI, Attila — PAPANTONIOU, Angeliki [ed.]. *Multilateral Environmental Treaties*. Cheltenham: Edward Elgar, 2017, s. 25–34.

²⁵³ Čl. 13 Bernské úmluvy.

²⁵⁴ Chart of signatures and ratifications of Treaty 104. In Coe.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/104/signatures?module=signatures-by-treaty&treaty=104>.

²⁵⁵ SAND, Peter H. *The Effectiveness of International Environmental Agreements: A Survey of Existing Legal Instruments*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1992, s. 98–99.

²⁵⁶ Čl. 1 Bernské úmluvy.

potvrdilo, že péče o biotopy zůstává nejúčinnějším a zároveň nejlevnějším způsobem, jak udržet životaschopné populace rostlinných a živočišných druhů.²⁵⁷

Kladně lze zhodnotit především to, že úmluva stanoví, že smluvní státy přijmou nezbytná opatření, aby se rostlinné a živočišné populace udržely na úrovni nebo přizpůsobily stavu, který odpovídá zejména ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům.²⁵⁸ Z toho vyplývá, že podle Bernské úmluvy je ekonomické a rekreační kritérium až na druhém místě, protože v tomto ustanovení není vůbec zmíněno. V případě konfliktu mezi ekonomickým a ekologickým požadavkem by tedy měly smluvní státy dát přednost tomu ekologickému.²⁵⁹ Navíc zde není žádné „pokud je to možné a vhodné“ nebo „státy se vynasnaží“. To samé platí pro další závazky, kdy smluvní strany:

- podniknou kroky k prosazení svých celostátních politik ochrany planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a přírodních stanovišť,
- zavazují se v rámci své politiky plánování a rozvoje a v opatření proti znečišťování přihlídnout k ochraně planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů,
- budou podporovat vzdělání a šířit informace o potřebě zachování druhů a jejich stanovišť,²⁶⁰
- přijmou vhodná a potřebná právní a správní opatření k zajištění zachování přírodních stanovišť všech druhů (zejména těch v přílohách I a II) a ohrožených přírodních stanovišť, a k zajištění ochrany druhů uvedených v přílohách I–III.²⁶¹

Tímto způsobem formulování většiny svých ustanovení se Bernská úmluva liší od velké části ostatních mezinárodních smluv týkajících se ochrany volně žijících živočichů, které většinou pouze povzbuzují smluvní státy k určité činnosti, ale neobsahují jasně stanovené povinnosti.²⁶²

²⁵⁷ PLESNÍK, Jan. *Bernská úmluva oslavila 25. výročí*. In: *Ochrana přírody* č. 3/2005, s. 85–89.

²⁵⁸ Čl. 2 Bernské úmluvy.

²⁵⁹ LYSTER, Simon. *International Wildlife Law: an Analysis of International Treaties concerned with the Conservation of Wildlife*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1985, s. 131–132.

²⁶⁰ Čl. 3 Bernské úmluvy.

²⁶¹ Čl. 4 odst. 1, čl. 5, 6 a 7 Bernské úmluvy.

²⁶² LYSTER, Simon. *International Wildlife Law: an Analysis of International Treaties concerned with the Conservation of Wildlife*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1985, s. 130.

2.4.2. Přílohy Bernské úmluvy

Nedílnou součástí Bernské úmluvy jsou její čtyři přílohy. Příloha I obsahuje přísně chráněné druhy planě rostoucích rostlin, příloha II přísně chráněné druhy volně žijících živočichů, příloha III pak jen „běžně“ chráněné druhy volně žijících živočichů, a příloha IV stanoví zakázané prostředky a způsoby zabíjení, odchytu a jiných forem využívání. Vzhledem k tématu disertační práce bude příloha I dále vynechána a pozornost bude věnována pouze přílohám II–IV.

Příloha II²⁶³ obsahuje seznam přísně chráněných druhů volně žijících živočichů. U těchto druhů je dle čl. 6 zakázán zejména:

- a) jakýkoliv záměrný odchyt, držení a usmrcení,
- b) záměrné poškozování nebo ničení *důležitého*²⁶⁴ místa sloužícího k rozmnožování nebo k odpočinku,
- c) záměrné vyrušování zejména v době rozmnožování, odchovu mláďat a přezimování,
- d) záměrné ničení nebo odebrání vajec z volné přírody nebo ponechání si vajec, a to i včetně prázdných,
- e) držení a obchod s těmito živočichy v rámci vnitřního trhu, ať už jde o živé či mrtvé exempláře, preparované živočichy, kterékoliv jejich běžně rozpoznatelné části nebo odvozeniny, a to jestliže tento zákaz přispěje k účinnosti těchto ustanovení.²⁶⁵

Ze slova „zejména“ můžeme odvodit, že výčet zákazů je pouze demonstrativní, tudíž se jedná o minimální standard, který je potřeba dodržet. Nic tedy nebrání tomu, aby smluvní strany stanovily i další zákazy ve vztahu k živočichům uvedeným v této příloze.

Až na poslední bod jsou zákazy vztaženy vždy jen k záměrné formě jednání. Držení a obchod s živočichy má být tedy zakázán, i co se týče nezáměrné formy jednání, nicméně zde platí výše uvedené „*jestliže tento zákaz přispěje k účinnosti ustanovení tohoto článku*“. Metodika jak určovat, zda k účinnosti ustanovení tento zákaz přispěje, neexistuje, a proto je

²⁶³ Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats - Appendix II. In Coe.int [online]. [cit. 31. 1. 2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168078e2ff>.

²⁶⁴ Ze samotného textu Bernské úmluvy sice nevyplývá, že tato místa mají být důležitá, ale ve svém bodě 29 to zmiňuje důvodová zpráva k Bernské úmluvě. Viz Explanatory Report to the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. In Coe.int [online]. [cit. 7. 1. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16800ca431>.

²⁶⁵ Čl. 6 Bernské úmluvy.

stanovení zákazu na zvážení každé smluvní strany. Zákaz vztahuje Bernská úmluva pouze na vnitřní obchod, jelikož mezinárodnímu obchodu se věnuje CITES.

Nedostatkem, respektive matoucí skutečností, je v českém překladu Bernské úmluvy, že obě písm. a) i e) obsahují slovo „držení“. U písm. a), které se týká záměrného držení, jde o překlad slova *keeping*, zatímco u písm. e), kde není explicitně uvedeno, že jde o záměrné držení, jde o překlad slova *possession*. Ve smyslu písm. a) je držením pravděpodobně myšleno spíše následné ponechání si živočicha po jeho odchytu (z anglického *deliberate capture and keeping*), tedy jeho fyzické ovládnutí, zatímco u písm. e) jde spíše o držení ve smyslu majetkovém (z anglického *possession*, které znamená také vlastnictví nebo majetek).

Příloha III²⁶⁶ obsahuje seznam chráněných druhů volně žijících živočichů a od přílohy II se tato příloha liší tím, že nejde o přísnou ochranu, ale pouze o „běžnou“ ochranu. Jakékoliv využívání živočichů uvedených v této příloze je regulováno tak, aby byly jejich populace udrženy mimo nebezpečí. Opatření, která mají být přijata, zahrnují doby hájení a jiné postupy regulace využívání, případný dočasný nebo místní zákaz využívání potřebný k obnově uspokojivých úrovní stávajících populací, a případná pravidla prodeje, držení a dopravy za účelem prodeje nebo nabídky k prodeji živých nebo mrtvých volně žijících živočichů.²⁶⁷ Úmluva tedy nestanoví konkrétní zákazy jako u přísně chráněných druhů, ale jde zde spíše o ochranu celé populace než jednotlivých živočichů.

Jedním z úspěchů Bernské úmluvy je bezpochyby to, že jako jedna z prvních věnovala pozornost také bezobratlým, kteří byli začleněni do příloh v roce 1988, což způsobilo, že se jejich ochrana začala řešit i v národních právních úpravách a že se změnilo jejich postavení na chráněné druhy, které mají být zachovány.²⁶⁸ V roce 2007 byla pod Radou Evropy dokonce vydána evropská strategie ochrany bezobratlých, jejíž vizí je svět, ve kterém jsou bezobratlí živočichové ceněni a chráněni obdobně jako ostatní skupiny organismů.²⁶⁹ Obě přílohy II a III zahrnují bezobratlé druhy dodnes.

Ze všech zákazů a povinností, které se vztahují k ochraně stanovišť a druhů, lze stanovit výjimky, pokud neexistuje jiné uspokojivé řešení a pokud to nebude na újmu přežití příslušné

²⁶⁶ Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats - Appendix III. In Coe.int [online]. [cit. 31. 1. 2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168097eb57>.

²⁶⁷ Čl. 7 Bernské úmluvy.

²⁶⁸ The Bern Convention. The European treaty for the conservation of nature. In Coe.int [online]. [cit. 7. 1. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168048dfb4>.

²⁶⁹ HASLETT, John R. *European Strategy for the conservation of invertebrates*. Štrasburk: Council of Europe Publishing, 2007, s. 14.

populace. Takové výjimky ze zákazů jsou možné např. v zájmu ochrany rostlin a živočichů, za účelem předcházení vážným škodám na majetku, v zájmu veřejného zdraví a bezpečnosti, pro účely výzkumu a výuky nebo obnovení populace. Smluvní státy předloží Stálému výboru každé 2 roky zprávu o těchto výjimkách.²⁷⁰

Pokud jde o odchyt nebo usmrcování druhů volně žijících živočichů uvedených v příloze III a v případech, kdy se stanoví výjimky pro druhy uvedené v příloze II, zabrání smluvní strany užívání veškerých bezohledných prostředků odchytu a usmrcování a užívání veškerých prostředků, které by mohly způsobit, že v místě vymizí nebo bude vážně rušena populace určitého druhu, zvláště pak prostředků uvedených v příloze IV.²⁷¹ Tato příloha²⁷² tedy stanoví zakázané prostředky a způsoby zabíjení, odchytu a jiných forem využívání. Příkladem jsou pro savce a ptáky oka, sítě, jedy, živá slepá nebo zmrzačená zvířata použitá jako návnada, elektrická zařízení schopná zabíjet nebo omráčit, výbušniny nebo pohybuující se motorová vozidla, a pro sladkovodní ryby palné zbraně, výbušniny, jedy nebo anestetika. Všechny způsoby zabíjení a odchytu uvedené v této příloze můžeme obecně označit za nehumánní, čímž představovala Bernská úmluva v době svého vzniku pověstnou vlašťovku pro úpravu této problematiky.²⁷³

2.4.3. Oblast, na kterou se Bernská úmluva vztahuje

Co se týče geografické oblasti, na kterou se Bernská úmluva vztahuje, dle jejího celého názvu „Úmluva o ochraně *evropských* planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť“ to na první pohled vypadá, že se týká pouze evropských území a evropských druhů. Celá situace je ale o něco složitější.

Nejprve je potřeba vyřešit, zda se zákazy podle čl. 6, týkající se druhů z přílohy II, vztahují jen na jednání uskutečněná na území národní jurisdikce smluvní strany, nebo i na jednání občanů mimo její národní jurisdikci či na volném moři. Pokud se totiž zákazy vztahují i na jednání mimo národní jurisdikci, znamená to, že občané smluvní strany nemohou bez stanovené výjimky podle čl. 9 např. lovit levharta skvrnitého (*Panthera pardus*) v Africe nebo odebírat vejce karety obrovské (*Chelonia mydas*) z pláží jihovýchodní Asie. Pravděpodobně

²⁷⁰ Čl. 9 Bernské úmluvy.

²⁷¹ Čl. 8 Bernské úmluvy.

²⁷² Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats - Appendix IV. In Coe.int [online]. [cit. 31. 1. 2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168097eb58>.

²⁷³ PLESNÍK, Jan. *Bernská úmluva oslavila 25. výročí*. In: Ochrana přírody č. 3/2005, s. 85–89.

ještě větší dopad by měl zákaz záměrného poškozování nebo ničení místa sloužícího k rozmnožování nebo k odpočinku podle čl. 6 písm. b), jelikož několik evropských společností a vlád je zapojeno do rozvojových projektů, které mají dopad na zimoviště ptáků zahrnutých v příloze II.²⁷⁴

Z textu samotné úmluvy odpověď na tuto otázku nevyplývá. Základním pravidlem mezinárodního smluvního práva je ale požadavek, aby smlouva byla vykládána mimo jiné v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy.²⁷⁵ Obvyklý význam čl. 6 je poměrně jasný a není geograficky omezen na nějaké území, na kterém by měly jeho zákazy platit. Cíl úmluvy podle čl. 1, tedy ochrana planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a jejich přírodních stanovišť, by mohl být jen těžko dosažen, kdyby smluvní strany aplikovaly čl. 6 pouze na jednání na území jejich národní jurisdikce. Tento názor je podpořen důvodovou zprávou k Bernské úmluvě, která uvádí, že i když je zřejmé, že cílem úmluvy je v zásadě ochrana evropské původní fauny a flóry, při vyjednávání textu úmluvy bylo rozhodnuto, že v čl. 1 budou záměrně vynechána slova „v Evropě“ nebo „evropský“, aby oblast, na kterou se Bernská úmluva vztahuje, nebyla omezena pouze na evropský kontinent, když se spousta druhů rostlin i živočichů Evropy vyskytuje i mimo Evropu (výrazem čehož je skutečnost, že je Bernská úmluva otevřena k podpisu i neevropským státům, což se v případě čtyř afrických zemí skutečně stalo), a aby se týkala i neevropských stěhovavých druhů, které do Evropy migrují.²⁷⁶ To jsou poměrně silné důvody pro tvrzení, že se zákazy podle čl. 6 mají vztahovat i na jednání občanů smluvních stran mimo území národní jurisdikce.

Jinou otázkou je však to, zda smluvní strany zákaz v tomto rozsahu implementují do svých vnitrostátních právních řádů. Co se týče členských států Evropské unie, ty jsou vázány směrnicí o ptácích a směrnicí o stanovištích, které jsou obě inspirované právě Bernskou úmluvou. Nicméně jejich obsah není úplně totožný a příloha II Bernské úmluvy obsahuje několik druhů, které nejsou uvedeny v přílohách těchto dvou směrnic. Dohody uzavřené Evropskou unií jsou závazné pro její orgány a členské státy.²⁷⁷ Komise má navíc zajišťovat uplatňování Smlouvy o Evropské unii, Smlouvy o fungování Evropské unie a opatření přijatých

²⁷⁴ LYSTER, Simon. *International Wildlife Law: an Analysis of International Treaties concerned with the Conservation of Wildlife*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1985, s. 146.

²⁷⁵ Čl. 31 odst. 1 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

²⁷⁶ Explanatory Report to the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. In Coe.int [online]. [cit. 7. 1. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16800ca431>.

²⁷⁷ Čl. 216 odst. 2 SFEU.

na jejich základě, tedy např. úmluv.²⁷⁸ Komise nicméně zřídkakdy podává žalobu k prosazení ustanovení úmluvy, které nebylo transponováno do unijního práva.²⁷⁹ I samotný Výbor pro zemědělství, životní prostředí a teritoriální záležitosti v rámci Rady Evropy poukázal na to, že Komise je, co se týče Bernské úmluvy, aktivní téměř výlučně jen v rámci toho, co bylo zahrnuto do směrnic.²⁸⁰

Odpovědí na otázku, zda se tedy zákazy podle čl. 6 Bernské úmluvy vztahují i na jednání občanů smluvních stran mimo území národní jurisdikce, je tedy patrně ano, ale problém je v tom, že toto ustanovení není dostatečně implementováno do právních řádů smluvních stran, a Bernská úmluva nemá (stejně jako většina ostatních mezinárodních smluv) dostatečně silný vynucovací mechanismus. Tento problém by se dal částečně vyřešit tak, že by směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, respektive jejich přílohy, zahrnuly do svých seznamů i zbývající druhy Bernské úmluvy, které tam v současné době nejsou (např. výše zmíněný levhart skvrnitý). Vynucovací mechanismus těchto dvou směrnic je totiž ve srovnání s Bernskou úmluvou daleko silnější.²⁸¹

Dále je třeba vyřešit, jakých druhů se úmluva konkrétně týká. Podle přílohy II jsou totiž chráněni všechny druhy např. z čeledi medvědovitých (*Ursidae*). Znamená to tedy, že se má ochrana vztahovat i např. na pandu velkou (*Ailuropoda melanoleuca*), která se na území smluvních stran ve volné přírodě nevyskytuje, nebo se má vztahovat pouze na ty druhy, které se na území smluvních stran vyskytují? Několik ustanovení Bernské úmluvy sice mluví o ochraně volně žijících živočichů obecně, tedy bez upřesnění, zda mají být evropské, ale z názvu úmluvy i z výše uvedené argumentace důvodové zprávy („*spousta druhů rostlin i živočichů Evropy se vyskytuje i mimo Evropu*“²⁸²) vyplývá, že záměrem úmluvy bylo omezit její rozsah na druhy, které mají nějakou spojitost s Evropou.²⁸³

²⁷⁸ Čl. 17 odst. 1 SEU.

²⁷⁹ EPSTEIN, Yaffa. *The Habitats Directive and Bern Convention: Synergy and Dysfunction in Public International and EU Law*. In: Georgetown International Environmental Law Review (GIELR) č. 2/2014 (26), s. 139–173.

²⁸⁰ Doc. 12459. The need to assess progress in the implementation of the Bern Convention. In Coe.int [online]. [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <https://pace.coe.int/pdf/76c6e28e1ac0cca28c056dfa0a1aa0d7426390e53326667a8259ffe25682ae848428feba12/doc.%2012459.pdf>.

²⁸¹ FLEURKE, Floor — TROUWBORST, Arie. European Regional Approaches to the Transboundary Conservation of Biodiversity: The Bern Convention and the EU Birds and Habitats Directive. In: KOTZÉ, Louis J. — MARAUHN, Thilo [ed.]. *Transboundary Governance of Biodiversity*. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2014, s. 128–162.

²⁸² Viz anglický originál „*any species of flora and fauna of Europe are found outside Europe*“ v bodě 17 důvodové zprávy. Explanatory Report to the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. In Coe.int [online]. [cit. 7. 1. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16800ca431>.

²⁸³ LYSTER, Simon. *International Wildlife Law: an Analysis of International Treaties concerned with the Conservation of Wildlife*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1985, s. 145–149.

2.4.4. Ochrana stěhovavých druhů

Bernská úmluva klade zvláštní důraz i na stěhovavé druhy. Smluvní strany se zavazují, že věnují zvláštní pozornost ochraně území, která jsou pro stěhovavé druhy z příloh II a III důležitá. Tato území musí být vhodně umístěna na migračních tazích, jde tedy např. o zimoviště, místa odpočinku během tahu, místa, kde druhy získávají potravu, rozmnožují se, línají nebo pelichají. Stěhovavé druhy při své migraci samozřejmě nerespektují státní hranice, a proto se smluvní strany zavazují, že budou koordinovat své snahy o ochranu těchto druhů, jejichž areál rozšíření zasahuje na území těchto států.²⁸⁴

Několik stěhovavých druhů z příloh II a III zimuje v afrických a asijských státech, které nejsou smluvní stranou Bernské úmluvy. Povinnost věnovat zvláštní pozornost ochraně výše zmíněných důležitých území ovšem není výslovně omezena pouze na území v rámci národní jurisdikce jednotlivých smluvních států, a proto se má za to, že smluvní strany mají povinnost udělat cokoliv, co bude možné k ochraně takovýchto území, ať už se nachází uvnitř nebo vně jejich národní jurisdikce. Na svém státním území mohou smluvní strany např. kontrolovat použití pesticidů nebo zvyšovat ochranu mokřadů a ostatních habitatů. Mimo své státní území pak mohou smluvní strany např. poskytnout technickou nebo finanční pomoc ostatním státům, ve kterých stěhovavé druhy zimují.²⁸⁵

2.4.5. Vysazování původních a kontrola nepůvodních druhů

V rámci doplňujících ustanovení se každá smluvní strana zavazuje podporovat vysazování druhů volně žijících živočichů do původních areálů výskytu, pokud by to přispělo k zachování nějakého ohroženého druhu. Předpokladem je, že bude nejdříve vypracována studie s využitím zkušeností jiných smluvních stran, aby se zajistilo, že toto opětovné vysazení bude účinné a přijatelné.²⁸⁶ Bernská úmluva je první úmluvou z oblasti ochrany volně žijících živočichů, která nabádá smluvní strany k reintrodukcii původních druhů jako jednomu ze způsobů podpory jejich zachování.²⁸⁷

²⁸⁴ Čl. 4 odst. 3 a čl. 10 odst. 1 Bernské úmluvy.

²⁸⁵ Lyster, Simon. *International Wildlife Law: an Analysis of International Treaties concerned with the Conservation of Wildlife*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1985, s. 137–138.

²⁸⁶ Čl. 11 odst. 2 písm. a) Bernské úmluvy.

²⁸⁷ Lyster, Simon. *International Wildlife Law: an Analysis of International Treaties concerned with the Conservation of Wildlife*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1985, s. 145.

Úmluva rovněž nezapomíná na problematiku nepůvodních druhů, a proto se každá smluvní strana zavazuje přísně kontrolovat vysazování druhů, které nejsou v daném místě původní.²⁸⁸ Stálý výbor ustanovil již v roce 1992 speciální Skupinu expertů pro invazní nepůvodní druhy, která analyzuje národní zákony týkající se invazních druhů a navrhuje změny, které povedou k harmonizaci národních úprav. Jedním z hlavních výsledků činnosti této skupiny je vydání Celoevropské strategie pro invazní nepůvodní druhy, která dává smluvním stranám doporučení ohledně opatření, jak zabránit nežádoucím vysazováním invazních nepůvodních druhů.²⁸⁹

2.4.6. Soustava Smaragd

V roce 1989 doporučil Stálý výbor²⁹⁰, reagující na rostoucí potřebu ochrany přírodních stanovišť, vytvoření soustavy celoevropsky významných lokalit s výskytem cílových druhů a poddruhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, která je označovaná jako soustava Smaragd (*Emerald Network*).²⁹¹ První lokality byly Stálým výborem přijaty až v roce 2012, přičemž se jednalo o 37 lokalit ve Švýcarsku.²⁹²

Navrhované lokality jsou nazývány oblastmi zvláštního zájmu ochrany přírody (*Areas of Special Conservation Interest*, dále jen „ASCI“) a mají být vyhlášována ve všech členských státech Rady Evropy. Rezoluce č. 5 (1998) stanoví, že pro smluvní strany, které jsou zároveň členskými státy EU, jsou lokality soustavy Smaragd ustanovovány lokalitami soustavy Natura 2000.²⁹³ Pro členské státy EU je tedy tato soustava stejná jako soustava Natura 2000. Vytváření soustavy Natura 2000 je ovšem věnována vyšší pozornost, jelikož se v jejím případě na rozdíl od soustavy Smaragd jedná o právně vymahatelný závazek.

Do soustavy Smaragd není možné zařadit jakékoliv území. Doporučení č. 16 (1989) uvádí podmínky pro vyhlášení území jako ASCI, přičemž musí být vždy splněna alespoň jedna podmínka. Takové území:

²⁸⁸ Čl. 11 odst. 2 písm. b) Bernské úmluvy.

²⁸⁹ Group of Experts on Invasive Alien Species (IAS). In Coe.int [online]. [cit. 28. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/on-invasive-alien-species>.

²⁹⁰ Recommendation No. 16 (1989) of the standing committee on areas of special conservation interest. In Coe.int [online]. [cit. 7. 2. 2020]. Dostupné z: https://search.coe.int/bern-convention/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680746c25.

²⁹¹ RIVOLA, Martin. *Soustava Smaragd*. In: NIKA č. 2/2001 (22), s. 13.

²⁹² Emerald Network Reference Portal bis. In Coe.int [online]. [cit. 19. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network-reference-portal-bis>.

²⁹³ Resolution No. 5 (1998) concerning the rules for the Network of Areas of Special Conservation Interest (Emerald Network). In Coe.int [online]. [cit. 19. 6. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680746bfa>.

- a) přispívá podstatným způsobem k přežívání ohrožených, endemických nebo v příloze I nebo II uvedených druhů,
- b) hostí četné význačné druhy na území s velkou druhovou rozmanitostí nebo hostí významné populace jednoho či více druhů,
- c) obsahuje významnou anebo reprezentativní ukázkou typů ohrožených stanovišť,
- d) obsahuje významný příklad určitého typu stanoviště nebo mozaiku různých typů stanovišť,
- e) představuje důležité území pro jeden nebo více stěhovavých druhů,
- f) významně přispívá jiným způsobem k realizaci Bernské úmluvy.

2.4.7. Kontrolní mechanismus Bernské úmluvy

Jedním z důvodů, proč je Bernská úmluva považována za tak úspěšnou v porovnání s jinými mezinárodními mnohostrannými úmluvami, je vytvoření unikátního kontrolního mechanismu. Občan nebo organizace kteréhokoliv signatáře Bernské úmluvy může dát podnět Sekretariátu, že podle jejich názoru vláda této země v určitém konkrétním případě nedodrжуje závazky, které na sebe převzala ratifikací, přijetím, schválením nebo přistoupením k této mezinárodní úmluvě. Nevládní organizace, spolek či odborná společnost, která stížnost podala, ji může na zasedání Stálého výboru dokonce přednést. Pokud je tato stížnost oprávněná, Stálý výbor požádá vládu příslušné země o oficiální stanovisko. Jestliže uzná, že stěžovatel je v právu, navrhne tomuto státu jedno nebo více konkrétních doporučení k nápravě a vyzve jej, aby je splnil. Na dalším zasedání přednese delegát uvedeného státu zprávu o tom, jak se s doporučeními jeho vláda vypořádala. Případ je uzavřen, až když Stálý výbor dojde k závěru, že tento stát naplnil doporučení dostatečným způsobem.²⁹⁴ Většinu účastníků zasedání Stálého výboru proto tvoří zástupci nevládních organizací a odborných sdružení.²⁹⁵ Stálý výbor může též pověřit nevládní organizaci o prověření skutečností uvedených v podnětu a vypracování odborného názoru na daný problém.

²⁹⁴ Application of the Convention - Summary of Case files and complaints - Reminder on the processing of complaints and new on-line form. In Coe.int [online]. [cit. 28. 7. 2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680746b75>.

²⁹⁵ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost. Praha: Linde, 2006, s. 151–152.

Nutno podotknout, že se naprostá většina smluvních stran opravdu snaží, aby se na „černé listině“ Stálého výboru neobjevila.²⁹⁶ Od roku 1984, kdy uvedený proces začal fungovat, se úspěšně podařilo vyřešit více než 200 stížností.²⁹⁷

Zajímavostí kontrolního mechanismu je také skutečnost, že jeho existence není založena na žádném z ustanovení Bernské úmluvy, ale vyplývá z rozhodnutí přijatých Stálým výborem.²⁹⁸

2.4.8. Naplňování úmluvy v ČR

Pro Českou republiku vstoupila úmluva v platnost dne 1. června 1998 a byla vyhlášena jako sdělení 107/2001 Sb. m. s.²⁹⁹ V ČR upravují závazky vyplývající z Bernské úmluvy zákon o ochraně přírody a krajiny, zákon o myslivosti a zákon na ochranu zvířat proti týrání.

V souladu s čl. 22 odst. 1 Bernské úmluvy byly při podpisu a schválení uplatněny výhrady k příloze II, které se týkají vlka (*Canis lupus*), medvěda hnědého (*Ursus arctos*), výra velkého (*Bubo bubo*), káně lesní (*Buteo buteo*), káně rousné (*Buteo lagopus*), jestřába lesního (*Accipiter gentilis*) a poštolky obecné (*Falco tinnunculus*), a to z důvodu současného šíření těchto druhů na území ČR, z důvodu potřeby regulace potravních specialistů nebo z důvodu běžného využívání v sokolnictví, a dále kozy bezoárové (*Capra aegagrus*) z důvodu existence pouze oborového chovu geneticky nevhodných jedinců tohoto v ČR nepůvodního druhu. Další výhrada byla uplatněna vůči příloze IV, a ta se týká poloautomatických nebo automatických zbraní se zásobníkem schopným pojmout více než dva náboje, a to z důvodu povoleného používání těchto zbraní k lovu tehdejšími zákonem o myslivosti³⁰⁰ a jeho prováděcí vyhláškou³⁰¹. Od 1. července 2002 se tato výhrada týkala i nového zákona o myslivosti.³⁰² Po vstupu ČR do EU se uvedené výhrady dostaly do rozporu s unijním právem. Z politických důvodů [negativní postoj Ministerstva zemědělství (dále jen „MZE“)] nechce ČR své výhrady

²⁹⁶ PLESNÍK, Jan. *Je Bernská úmluva již překonaným nástrojem celoevropské péče o přírodní dědictví?*. In: Zpravodaj MŽP č. 2/2003, s. 22–23.

²⁹⁷ PLESNÍK, Jan. *Bernská úmluva slaví 40. výročí*. In: Ochrana přírody č. 5/2019, s. I–III.

²⁹⁸ Case-files. In: Coe.int [online]. [cit. 28. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/case-files>.

²⁹⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 107/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť.

³⁰⁰ Zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti.

³⁰¹ Vyhláška č. 134/1996 Sb., kterou se provádí zákon o myslivosti.

³⁰² Čl. 45 odst. 1 písm. l) zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, v tehdejší znění.

formálně stáhnout³⁰³, ačkoliv se po vstupu do EU (vzhledem k plnění závazků, které stejně vyplývají ze směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích) jeví již jako obsoletní³⁰⁴.

2.5. Shrnutí a dílčí závěry kapitoly

Mezinárodní právo ochrany volně žijících živočichů prošlo za několik posledních desetiletí velkou změnou. Naši předkové by se možná podivovali, že dnes již nechráníme jen druhy, které jsou užitečné v zemědělství, lesnictví nebo průmyslu, ale ochranu vztahujeme také na plazy, obojživelníky nebo hmyz a jiné bezobratlé, kteří hrají v ekosystému stejně nezanedbatelnou roli. Mezinárodní úmluvy se navíc dříve zaměřovaly hlavně na omezování zabíjení zvířat, jelikož ničení přírodních stanovišť nebyl takový problém jako v dnešní době. Proto je správné, že mezinárodní úmluvy z oblasti životního prostředí nyní často kombinují územní a druhovou ochranu.

Globální úmluva, která by se zcela komplexně věnovala ochraně volně žijících živočichů, prozatím neexistuje. Nejblíže se tomuto modelu přibližuje CBD, která se však zaměřuje na ochranu biodiverzity jako takové, v které je ochrana volně žijících živočichů spíše jen zahrnuta, nebo částečně i CMS, která v posledních letech zařadila do své přílohy i druhy, u kterých bylo kontroverzně vnímáno, zda jsou vůbec stěhovavé, a proto má možná potenciál se v budoucnu stát úmluvou, která začne chránit i jiné než jen stěhovavé druhy v klasickém slova smyslu (např. druhy, které se pohybují v blízkosti státních hranic). **Úprava je tedy roztržštěna do většího množství mezinárodních úmluv**, které se často věnují buď jen vybraným druhům uvedeným v přílohách úmluv, nebo mají pouze regionální charakter. Vytvoření nové úmluvy, která by zaplnila stávající mezeru, je samozřejmě důležité, ale stejně důležité a hlavně časově méně náročné by bylo zlepšení implementace a zajištění dodržování již existujících úmluv. Obecným nedostatkem mezinárodních úmluv je totiž dlouhý proces jejich vyjednávání, což v případě druhů přímo ohrožených vyhynutím může znamenat problém.

Vedle dlouhého procesu vyjednávání patří mezi hlavní nedostatky mezinárodních úmluv obecnost jejich úpravy, kdy platí, že čím většího globálního problému se úmluva týká, tím méně je její text konkrétní. Např. CBD se týká velkého globálního fenoménu, biodiverzity, a je proto značně obecná. Na druhé straně se jednotlivé dohody nebo memoranda v rámci CMS týkají pouze úzkého výčtu druhů, a obsahují tedy velmi konkrétní pravidla. Problémem je,

³⁰³ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 152.

³⁰⁴ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 352–353.

pokud smluvní stranou těchto dohod a memorand v rámci CMS nejsou všechny areálové státy, a druh pak tedy není v těchto státech rozšíření chráněn (příkladem může být Memorandum o porozumění týkající se ochrany stěhovavých druhů žraloků).

Jako další nedostatek mezinárodních úmluv můžeme jmenovat otázku podpory řešení určitého problému ochrany přírody ze strany klíčových mocností (např. USA nejsou smluvní stranou CBD nebo Rusko není smluvní stranou Bernské úmluvy) nebo uplatňování výhrad k některým ustanovením či přílohám úmluv, čímž může být faktický dopad úmluvy značně oslaben. Negativem je rovněž, že většina úmluv zakládá smluvním státům pouze politickou odpovědnost. Možnost donucení splnění závazků je tedy slabá a až na výjimky (např. CITES) neexistují sankce za jejich porušení.

Na mezinárodní úrovni **není pojem „volně žijící živočich“ nikde definován**. CBD jako klíčový používá pojem „biodiverzita“. U CITES, CMS a Bernské úmluvy dokážeme ovšem odvodit, co mají tyto úmluvy na mysli, když hovoří o živočiších, resp. volně žijících živočiších, jelikož obsahují přílohy, které uvádí výčet konkrétních druhů, na které se úmluva vztahuje. Jediná CBD k tomuto modelu nepřistoupila a místo toho obsahuje ve své příloze I pouze orientační kategorie, kterým mají smluvní strany věnovat pozornost při realizaci konkrétních opatření na ochranu biodiverzity.

3. Právní úprava Evropské unie

Česká republika se 1. května 2004 stala členským státem Evropské unie, a tím jí vznikly práva a povinnosti, které z tohoto členství vyplývají. Právo Evropské unie neboli unijní právo je v dnešní době v oblasti životního prostředí velmi rozsáhlým souborem environmentálních norem, který významně ovlivňuje vnitrostátní právní řády členských států a také kandidátských zemí.³⁰⁵ Z tohoto důvodu je třeba těmto pramenům věnovat náležitou pozornost.

System unijního práva má dvě základní složky, podle kterých dělíme prameny práva EU na primární a sekundární právo. Ochrana přírody a potažmo biologické rozmanitosti je na unijní úrovni řešena jak v primárních pramenech, ačkoliv spíše v obecné rovině, tak především v sekundárních pramenech, kde nalezneme celou řadu právních předpisů.

3.1. Strategické dokumenty koncepční povahy

Ještě před samotným rozbohem primárních a sekundárních pramenů je třeba se alespoň letmo zaměřit na koncepční nástroje, jako jsou strategie nebo akční plány. Ty jsou rovněž důležitým nástrojem ochrany, jelikož v mnoha případech představují předstupeň budoucí právní úpravy nebo pro ni vytváří potřebný koncepční rámec.³⁰⁶

V roce 2020 skončily dva důležité strategické dokumenty, a to 7. Akční program EU pro životní prostředí do roku 2020 (dále jen „7. Akční program“) a Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020, na které od roku 2021 navazují 8. Akční program EU pro životní prostředí do roku 2030 (dále jen „8. Akční program“) a Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030, která je hlavní součástí Zelené dohody pro Evropu. Na úrovni EU ale existují i další strategické dokumenty koncepční povahy, které se týkají ochrany volně žijících živočichů, přičemž v této kapitole bude podrobněji probrán Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy.

3.1.1. Akční programy

Jelikož původní Smlouva o Evropském hospodářském společenství neobsahovala ustanovení, která by mohla být na unijní úrovni základem pro přijímání opatření z oblasti

³⁰⁵ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 149.

³⁰⁶ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 173–174.

životního prostředí, byly od 70. let 20. století přijímány akční programy pro životní prostředí, což se zachovalo i po přijetí environmentálních ustanovení.³⁰⁷

7. Akční program³⁰⁸ s názvem „Spokojený život v mezích naší planety“ byl přijat Evropským parlamentem a Radou EU v listopadu 2013 a zahrnoval období do roku 2020. 7. Akční program určoval celkem 9 prioritních cílů, přičemž tématu disertační práce se nejvíce týkal prioritní cíl 1 – chránit, zachovávat a rozvíjet přírodní bohatství Unie. 7. Akční program připomínal, že v EU stále dochází k úbytku biologické rozmanitosti a mnoho ekosystémů je vážně poškozeno, a proto je zapotřebí zejména zintenzivnit realizaci cílů Strategie v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020 a plánů na ochranu vodních zdrojů Evropy. Dále byla vyžadována mimo jiné ochrana a udržitelné využívání půdy, ochrana lesních zdrojů, ochrana oceánů a moří, zabezpečení populace ryb nebo snižování odpadu v mořích.³⁰⁹

Hodnocení 7. Akčního programu ukázalo, že program je vnímán jako účinný strategický nástroj na vysoké úrovni, kterým se řídí environmentální politika. Kromě pozitivního vlivu na začleňování a zefektivnění environmentální politiky funguje také jako plánovací nástroj, který zajišťuje kontinuitu environmentální politiky. Prioritní cíle jsou považovány za stále platné, zejména co se týče vize pro rok 2050.³¹⁰ Vyhodnocení přiznává nepravděpodobnost splnění cílů souvisejících s ochranou přírody (ukazatele týkající se např. biologické rozmanitosti), a ochrana biodiverzity je tedy hodnocena negativně.³¹¹

Jelikož platnost 7. Akčního programu skončila 31. prosince 2020, Komise v říjnu 2020 zveřejnila návrh 8. Akčního programu.³¹² Ke dni uzavření rukopisu disertační práce nebyl tento návrh zatím přijat Evropským parlamentem a Radou EU. Návrh podporuje environmentální a klimatické cíle Zelené dohody pro Evropu a jeho hlavním cílem je urychlení přechodu EU na klimaticky neutrální, čisté a oběhové hospodářství účinně využívající zdroje spravedlivým

³⁰⁷ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 175.

³⁰⁸ Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1386/2013/EU ze dne 20. listopadu 2013 o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 „Spokojený život v mezích naší planety“. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 20. 11. 2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1386&from=EN>.

³⁰⁹ Spokojený život v mezích naší planety. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 20. 11. 2020]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/cs.pdf>.

³¹⁰ Zpráva Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů o hodnocení 7. rámcového programu pro životní prostředí. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 1. 2. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0233&qid=1612170729435&from=CS>.

³¹¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Nové evropské unijní strategie v oblasti ochrany biologické rozmanitosti a vztahu zemědělské politiky a environmentální politiky*. In: *České právo životního prostředí* č. 3/2020 (57), s. 125–132. [online]. [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_57.pdf.

³¹² Návrh rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2030. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 1. 2. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0652&qid=1612169014913&from=CS>.

a inkluzivním způsobem a dosažení cílů v oblasti životního prostředí z Agendy OSN pro udržitelný rozvoj 2030 a jejích cílů udržitelného rozvoje. 8. Akční program má celkem 6 prioritních cílů, přičemž se pátý z nich týká ochrany, zachování a obnovy biologické rozmanitosti a posilování přírodního kapitálu, zejména vzduchu, vody, půdy a lesa, sladkovodních, mokřadních a mořských ekosystémů.

3.1.2. Zelená dohoda pro Evropu

V prosinci 2019 vydala Komise sdělení s názvem Zelená dohoda pro Evropu (*European Green Deal*)³¹³, které formuluje odhodlání řešit problémy způsobené změnou klimatu a životního prostředí a je integrální součástí strategie Komise zaměřené na splnění Agendy OSN pro udržitelný rozvoj 2030 a jejích cílů udržitelného rozvoje. Hlavním cílem Zelené dohody je jednak transformovat EU na spravedlivou a prosperující společnost s moderní a konkurenceschopnou ekonomikou efektivně využívající zdroje, která v roce 2050 nebude produkovat žádné emise skleníkových plynů a ve které bude hospodářský růst oddělen od využívání zdrojů, a jednak chránit, zachovávat a posilovat přírodní kapitál EU a chránit zdraví a blahobyt občanů před environmentálními riziky.

Zelená dohoda obsahuje několik opatření z různých oblastí jako je např. klima, oběhové hospodářství, udržitelná mobilita, zemědělství, ale také ochrana a obnovení ekosystémů a biologické rozmanitosti. V této oblasti byla stanovena následující opatření:

1. Představení nové strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti (více k ní v následující podkapitole), na kterou od roku 2021 navážou opatření řešící hlavní příčiny úbytku biodiverzity (např. rozšiřování plochy chráněné půdy a mořských oblastí, posílení přeshraniční spolupráce s cílem ochrany a obnovy oblastí, které jsou součástí soustavy Natura 2000, nebo zlepšení a obnova dobrého ekologického stavu poškozených ekosystémů);
2. Vypracování nové strategie EU v oblasti lesnictví, jejímž hlavním cílem bude účinné zalesňování a ochrana a obnova lesů v Evropě, a přijetí opatření na podporu hodnotových řetězců nezpůsobujících odlesňování;

³¹³ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Evropské radě, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů COM/2019/640 final – Zelená dohoda pro Evropu. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 20. 6. 2021]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0010.02/DOC_1&format=PDF.

3. Omezení potenciálního negativního dopadu rybolovu na ekosystémy, podpora propojenějších a dobře obhospodařovaných chráněných mořských oblastí, provedení analýzy zjištění, která jsou uvedena ve zvláštní zprávě IPCC o oceánech³¹⁴, navržení opatření v námořní oblasti a uplatňování nulové tolerance vůči nezákonnému, nehlášenému a neregulovanému rybolovu.

Ambiciózní opatření z oblasti jednotlivých politik jsou pak doplněna těmi z oblasti začleňování hlediska udržitelnosti do všech politik EU, dále z globální oblasti, kde chce být EU v čele mezinárodních jednání o klimatu a biologické rozmanitosti, a z oblasti evropského klimatického paktu.

3.1.3. Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti

Strategie do roku 2020 s názvem „Naše životní pojistka, náš přírodní kapitál“ byla Komisí přijata v květnu 2011. Obsahovala celkem 6 cílů, které spolu navzájem souvisí, aby byl do roku 2020 zastaven úbytek biologické rozmanitosti a degradace ekosystémových služeb v EU. **Cíl 1** směřoval k naplnění směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, aby bylo zastaveno zhoršování stavu všech druhů a přírodních stanovišť, na které se předpisy EU vztahují, a dosaženo zlepšení jejich stavu do roku 2020. To mělo být dosaženo dokončením vytvoření soustavy Natura 2000 a zajištěním jejího financování, zvýšením informovanosti a zapojení zúčastněných stran, zlepšením dodržování právních předpisů a zlepšením monitoringu. **Cílem 2** bylo zachovat a posílit ekosystémy a jejich služby a obnovit nejméně 15 % poškozených ekosystémů mimo jiné tím, že se o nich zlepší znalosti a zajistí se nulový čistý úbytek biodiverzity. **Cíl 3** mířil na zvýšení podílu zemědělství a lesnictví na udržení a posílení biodiverzity a **cíl 4** pak na zajištění udržitelného využívání rybolovných zdrojů. **Cíl 5** se týkal boje proti nepůvodním invazním druhům a více je rozveden v podkapitole 3.3.5, která se jimi zabývá. Poslední **cíl 6** směřoval k odvrácení úbytku celosvětové biologické rozmanitosti, což mělo být dosaženo snížením nepřímé příčiny úbytku biodiverzity, mobilizací dodatečných zdrojů pro její ochranu, rozvojovou spoluprací EU, která neohrožuje biodiverzitu, a regulací přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivého a vyváženého sdílení přínosů plynoucích

³¹⁴ Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate. In [ipcc.ch](https://www.ipcc.ch/srocc/) [online]. [cit. 20. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.ipcc.ch/srocc/>.

z jejich využívání.³¹⁵ Ke dni uzavření rukopisu této disertační práce nebylo vyhodnocení strategie prozatím zveřejněno.³¹⁶

Nová strategie do roku 2030³¹⁷ s názvem „Navrácení přírody do našeho života“ na rozdíl od té předchozí neobsahuje výčet jednotlivých cílů. Na úvod je čtenářům vysvětleno, proč je biodiverzita pro lidstvo důležitá – její ochrana a obnova je klíčem k posílení naší odolnosti a předcházení vzniku a šíření budoucích chorob, příroda nám může pomoci v boji proti změně klimatu, náklady související s nečinností jsou vysoké atd. Hlavním účelem strategie je, že stanoví, jak může Evropa přispět k tomu, že do roku 2050 budou všechny světové ekosystémy obnoveny, budou odolné a přiměřeně chráněné. Obecným cílem této strategie je tedy zajistit, že do roku 2030 bude biologická rozmanitost v Evropě na cestě k oživení, což bude ve prospěch lidí, planety, klimatu a hospodářství. Klíčová opatření k dosažení tohoto cíle jsou následující:

1. Soudržná síť chráněných území – Strategie zmiňuje, že biodiverzitě se lépe daří v chráněných územích, a proto je nutné vybudovat soudržnou transevropskou síť pro přírodu a rozšířit chráněné oblasti. Konkrétně by mělo být v EU chráněno nejméně 30 % půdy a 30 % moří (pro porovnání – v současné době je chráněno 26 % půdy a 11 % moří). Zvláštní pozornost ve formě přísné ochrany by měla být navíc věnována oblastem s velmi vysokou hodnotou nebo potenciálem biologické rozmanitosti. To se má týkat jedné třetiny chráněných území, tedy 10 % půdy a 10 % moří (pro porovnání – v současné době jsou přísně chráněna 3 % půdy a méně než 1 % moří). Na tomto opatření je třeba vyzdvihnout zejména to, že je velmi konkrétně určeno. V rámci přísné ochrany je rovněž nezbytné chránit všechny zbývající primární a původní lesní porosty EU. Důležité bude také vytvoření ekologických koridorů, aby se zabránilo genetické izolaci a umožnila se migrace druhů. Všechna tato opatření mají být přiměřeně sledována a každý členský stát musí vynaložit spravedlivý podíl úsilí.

³¹⁵ EVROPSKÁ UNIE. *The EU Biodiversity Strategy to 2020*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2011, s. 11–22.

³¹⁶ Evaluation of the EU Biodiversity Strategy to 2020. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 13. 8. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/1832-Evaluation-of-the-EU-Biodiversity-Strategy-to-2020_cs.

³¹⁷ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 20. května 2020 – Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 - Navrácení přírody do našeho života. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 1. 11. 2020]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0013.02/DOC_1&format=PDF.

2. Plán EU na obnovu přírody – Současná ochrana nestačí k tomu, aby byla příroda dostatečně obnovována. Toto klíčové opatření je ze všech nejobsáhlejší a obsahuje tato dílčí opatření:

- Posílení právního rámce EU – Jelikož pokroku brání nedostatky v provádění právních předpisů EU (např. směrnice o ptácích nebo směrnice o stanovištích) a v samotné regulaci (např. neexistence požadavku, že členské státy musí mít plány obnovy biologické rozmanitosti), je třeba předložit návrh právně závazných cílů EU v oblasti obnovy přírody a zvýšit úroveň provádění stávajících právních předpisů v konkrétně stanovených lhůtách. Členské státy by navíc měly zajistit, že minimálně 30 % druhů a přírodních stanovišť, které v současné době nejsou v příznivém stavu, bude dosahovat příznivého stavu z hlediska ochrany nebo alespoň vykazovat pozitivní trend.
- Návrat přírody na zemědělskou půdu – Zemědělci hrají zásadní roli při zachování biodiverzity, jelikož jsou některé zemědělské postupy hlavním důvodem jejího úbytku. Hlavními ukazateli zdraví zemědělských ekosystémů jsou polní ptáci a hmyz, zejména opylovači, jejichž úbytek má být zvrácen. Aby bylo možné poskytnout prostor pro volně žijící živočichy, je nutné, aby nejméně 10 % zemědělské plochy mělo velmi rozmanité krajinné prvky (např. ochranná pásma, živé ploty, terasovité zdi a rybníky). Dále musí být nejméně 25 % zemědělské půdy obděláváno ekologicky a je třeba zvrátit pokles genetické rozmanitosti (např. používáním tradičních odrůd plodin). Do roku 2030 má být sníženo celkové používání a riziko chemických pesticidů o 50 % a rovněž používání vysoce rizikových pesticidů o 50 %.
- Řešení záborů půdy a obnova půdních ekosystémů – Půda je velmi důležitým neobnovitelným zdrojem a domovem rozmanitosti organismů, a proto je třeba chránit její úrodnost, snížit její erozi a zvýšit v ní obsah organické složky. To má být dosaženo mimo jiné aktualizací tematické strategie EU pro ochranu půdy, přijetím akčního plánu nulového znečištění pro ochranu ovzduší, vody a půdy nebo sanací kontaminovaných půdních stanovišť.

- Zvýšení rozlohy lesů a zlepšení jejich zdraví a odolnosti – Pro biodiverzitu jsou rovněž velmi důležité lesy, a proto musí EU zvýšit jejich množství, kvalitu a odolnost. Za tímto účelem byla přijata Strategie EU v oblasti lesnictví, která obsahuje plán zasadit v EU do roku 2030 až 3 miliardy dalších stromů.³¹⁸
- Oboustranně výhodná řešení pro výrobu energie – Energie z obnovitelných zdrojů bude zásadní pro snížení úbytku biodiverzity. Komise vypracuje nová kritéria udržitelnosti na využívání lesní biomasy pro energetické účely.
- Obnovení dobrého stavu prostředí mořských ekosystémů – Obnova a ochrana mořských ekosystémů přinese užitek nejen pobřežním komunitám, ale i EU jako celku. Aby nebylo nadále ohrožováno samotné odvětví rybolovu, je třeba mořské zdroje lovit udržitelným způsobem a uplatňovat nulovou toleranci vůči nezákonným praktikám. Za účelem zachování rybolovných zdrojů a ochrany mořských ekosystémů by měla Komise v roce 2021 vypracovat nový akční plán.
- Obnova sladkovodních ekosystémů – Pro obnovení sladkovodních ekosystémů a přirozených funkcí řek je třeba odstranit nebo přizpůsobit překážky bránící migraci ryb a zlepšit průtok vody a usazenin. To bude zajištěno obnovením přirozeného toku na nejméně 25 000 km řek.
- Ekologizace městských a příměstských oblastí – Jelikož je městská zeleň důležitá pro naši fyzickou i psychickou pohodu, je třeba zastavit její úbytek, odstranit v ní používání pesticidů a začleňovat řešení inspirovaná přírodou do územního plánování. Města s alespoň 20 000 obyvateli by měla vypracovat plány pro městskou zeleň, které budou obsahovat opatření k vytvoření např. biologicky rozmanitých městských lesů, parků a zahrad, zelených střech nebo ulic se stromořadím.
- Snížování znečištění – Jednou z hlavních příčin úbytku biodiverzity je právě znečištění. Je tedy nutné vyvinout větší úsilí k jeho snížení

³¹⁸ Více viz Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 16. července 2021 – Nová strategie EU v oblasti lesnictví do roku 2030. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 28. 7. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-new-eu-forest-strategy-2030_with-annex_en.pdf.

a např. snížit ztráty živit z hnojiv o 50 % a používání hnojiv alespoň o 20 %, posílit vyhodnocování environmentálních rizik pesticidů a vypracovat soubor ukazatelů pro postupné snižování znečištění.

- Řešení invazních nepůvodních druhů – Strategie zdůrazňuje potřebu posílit provádění nařízení o invazních nepůvodních druzích. Cílem tohoto dílčího opatření je vyloučit nebo alespoň minimalizovat zavlékání a usazování nepůvodních druhů v životním prostředí EU, řídit již usazené invazní nepůvodní druhy a snížit o 50 % počet druhů na Červeném seznamu IUCN, které jsou jimi ohrožovány.

3. Umožnění transformační změny

- Nový rámec pro správu a řízení – Komise plánuje zavedení nového evropského rámce v oblasti biologické rozmanitosti, který pomůže mapovat povinnosti a závazky. Mechanismus sledování pak umožní přezkum provádění právních předpisů v oblasti životního prostředí.
- Zintenzivnění provádění a vymáhání právních předpisů EU v oblasti životního prostředí – Další dílčí opatření míří k plnému provádění a prosazování právních předpisů EU v oblasti životního prostředí a zlepšení zajišťování souladu s těmito předpisy. Co se týče směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, měla by být dokončena soustava Natura 2000 a účinně spravovány všechny druhy a přírodní stanoviště, které vykazují klesající trendy.
- Rozvoj integrovaného přístupu zahrnujícího celou společnost – Komise v roce 2021 předloží novou iniciativu týkající se udržitelné správy a řízení společností, aby bylo zajištěno, že environmentální a sociální zájmy budou začleněny do obchodních strategií. Konkrétní číslo pak obsahuje závazek každoročního uvolnění 20 miliard EUR na výdaje na přírodu. Jelikož jsou pro boj proti úbytku biodiverzity důležité spolehlivé vědecké poznatky, bude klíčové investovat do výzkumu, inovací a výměny znalostí.

4. EU na cestě k ambiciózní globální agendě v oblasti biologické rozmanitosti – Pokud jde o řešení celosvětové krize v oblasti biodiverzity, chce mít EU vedoucí postavení ve světě. Komise navrhuje, aby EU předložila své ambiciózní závazky

na 15. konferenci smluvních stran CBD, na které se má přijímat nový globální strategický rámec post-2020 (více k němu viz podkapitulu 2.5.1). Dále chce EU uplatňovat nulovou toleranci vůči nezákonnému, nehlášenému a neregulovanému rybolovu. V rámci obchodní politiky má Komise přijmout několik opatření k potírání nezákonného obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy, revidovat Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy a navrhnout další zpřísnění pravidel pro obchodování se slonovinou v EU.

Při porovnání obou strategií dojdeme k názoru, že nová strategie do roku 2030 je o něco rozsáhlejší. Na rozdíl od té předchozí neobsahuje konkrétně vyjmenované cíle, ale spíše řadu opatření, která mají být provedena, aby byla biologická rozmanitost v Evropě do roku 2030 na cestě k oživení. Nová strategie je také více ambiciózní, jelikož obsahuje spoustu závazků s konkrétním číslem (např. ochrana 30 % půdy a 30 % moří, obnovení přirozeného toku na alespoň 25 000 km řek nebo výsadba 3 miliard nových stromů). Bude jistě zajímavé sledovat, jaké bude její vyhodnocení po roce 2030.

3.1.4. Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s druhy

V únoru 2016 přijala Komise Akční plán EU zaměřený na boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy³¹⁹ (tzv. *wildlife trafficking*), jehož snahou je bojovat proti *wildlife crime* uvnitř EU a rovněž posílit roli EU v celosvětovém boji proti této nezákonné činnosti. V červnu 2016 pak ministři životního prostředí členských států EU přijaly závěry rady o Akčním plánu, v kterých potvrdili jeho priority.³²⁰ Akční plán se skládá z několika opatření, která mají být přijata orgány EU nebo členskými státy, přičemž základní priority jsou následující:

- Zamezení nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy a odstranění jeho hlavních příčin – V rámci této priority je snahou snížit poptávku po nelegálních produktech a jejich nabídku, dále zajistit, že se venkovské komunity

³¹⁹ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropské hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 26. února 2016 – Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 18. 11. 2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0087&from=CS>.

³²⁰ Závěry Rady o akčním plánu EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy, přijaté Radou na jejím 3476. zasedání konaném dne 20. června 2016. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 19. 4. 2021]. Dostupné z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10512-2016-INIT/cs/pdf>.

v zemích původu zapojí do ochrany druhů, zapojit obchodní odvětví do aktivního boje proti nezákonnému obchodu a podpořit získávání produktů trvale udržitelným způsobem nebo vypořádat se s korupcí související s nezákonným obchodem s druhy.

- Účinnější uplatňování a prosazování stávajících pravidel a boj proti organizované trestné činnosti v oblasti obchodu s druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin – Akční plán identifikuje stávající mezinárodní pravidla a pravidla EU v oblasti obchodu s druhy celkově jako vhodná, nicméně uvádí, že problémem je jejich uplatňování a prosazování, a proto je důležitým cílem zajistit, že stávající pravidla budou v celé EU prosazována důsledněji a stejnoměrněji. Dále je potřeba zvýšit kapacitu všech článků řetězce donucovacích subjektů a soudnictví pro boj proti nezákonnému obchodu s druhy, bojovat účinněji proti organizované trestné činnosti v této oblasti a zlepšit mezinárodní spolupráci v oblasti vymáhání práva.
- Posilování globálního partnerství zemí původu, zemí spotřeby a tranzitních zemí v oblasti boje proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy – Za účelem rozsáhlejší a strategičtější podpory rozvojových zemí v jejich úsilí o boj proti nezákonnému obchodu s druhy budou přijata různá opatření s účelem navýšit financování. K posílení globálního partnerství je třeba účinněji využívat diplomatické nástroje EU a členských států a další nástroje, např. obchodní politiku EU.

Nedostatkem akčního plánu je neexistence indikátorů nebo výchozích hodnot, podle kterých by se dal měřit dosažený pokrok. Navíc je do něj nedostatečně zapojen soukromý sektor a občanská společnost. Rovněž chybí vyhrazený rozpočet nebo plánovaný odhad finančních zdrojů potřebných k jeho plnění.

V roce 2018 byla Komisí předložena zpráva o pokroku v provádění akčního plánu, která uvádí, že v EU došlo ke zvýšení povědomí o nezákonném obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy, což vedlo k přijetí různých iniciativ za účelem splnění cílů akčního plánu. Mezi další pozitivní dopady patří např. zákaz vývozu surové slonoviny, více donucovacích opatření v EU nebo návrhy ze strany EU týkající se boje proti nezákonnému obchodu s druhy v rámci vícestranných fór (zejména v rámci CITES). Z 32 opatření bylo dosaženo dobrého pokroku u většiny z nich. Z důvodu chybějících identifikátorů bylo toto posouzeno pouze na základě úrovně nezákonného lovu a obchodování, nicméně počáteční úroveň v akčním plánu

rovněž chybí. I přes tyto povzbudivé signály zpráva apeluje, že nezákonný obchod s druhy nadále vzkvétá, a proto jsou stanovené priority a cíle i nadále přiměřené a vhodné.³²¹

Akční plán se vztahuje na pětileté období, které končilo v roce 2020, a proto by již mělo být dostupné vyhodnocení, na základě kterého Komise zváží, jaká další opatření budou třeba. Ke dni uzavření rukopisu disertační práce ovšem nebylo hodnocení zatím zveřejněno. Co se týče nového akčního plánu po roce 2020, mohlo být jedním z řešení začlenění problematiky *wildlife trafficking* do Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030. Nicméně k tomu nedošlo a tato strategie místo toho slibuje, že bude akční plán v roce 2021 revidován.

3.2. Primární prameny práva

Pokud bychom chtěli unijní právo přirovnat k vnitrostátnímu právnímu řádu, bylo by primární právo na ústavní úrovni. Všechny ostatní složky unijního práva vznikají na jeho základě a musí s ním být obsahově v souladu. Na základě primárního práva vznikla jednotlivá Společenství, později EU, a nyní stanovuje základní pravidla pro celé její fungování.

Mezi prameny primárního práva tedy řadíme zřizovací neboli zakládající smlouvy (historicky to jsou Smlouva o Evropském společenství uhlí a oceli, jejíž platnost skončila v roce 2002, Smlouva o Evropském hospodářském společenství a Smlouva o Euroatomu), rozpočtové smlouvy, smlouvy o přístupu nových členů a Listina základních práv Evropské unie (dále jen „LZP EU“). Smlouva o Evropském hospodářském společenství se od roku 1993 nazývala Smlouva o založení Evropského společenství a od roku 2009 existuje pod názvem Smlouva o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“). Spolu se Smlouvou o Evropské unii (dále jen „SEU“), která byla zavedena Maastrichtskou smlouvou, představuje základ právního systému EU. Všechny tři zakládající smlouvy byly postupně revidovány, měněny a doplňovány Úmluvou o některých orgánech společných Evropským společenstvím, Jednotným evropským aktem, Maastrichtskou smlouvou, Amsterdamskou smlouvou, Niceskou smlouvou a Lisabonskou smlouvou.³²²

Právní úprava ochrany přírody v rámci primárních pramenů sice není speciální, ale slouží jako základ pro další právní úpravu.

³²¹ Zpráva Komise Radě a Evropskému parlamentu ze dne 24. října 2018 – Zpráva o pokroku v provádění akčního plánu EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0711&from=en>.

³²² TOMÁŠEK, Michal — TÝČ, Vladimír — PETRLÍK, David a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 3. akt. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 95–96.

3.2.1. Smlouva o Evropské unii

Pokud budeme pokračovat v porovnání unijního práva s vnitrostátním právním řádem, označili bychom SEU pravděpodobně za ústavu. Smlouva je založena na zásadě svěřených pravomocí, stanoví zejména základní hodnoty EU a její cíle, zásady jejího fungování, základní ustanovení o unijních orgánech a vznik a zánik členství.³²³

Již v samotné preambuli SEU se státy přihlásily k zásadě trvale udržitelného rozvoje a k ochraně životního prostředí. Podle čl. 3 odst. 3 SEU usiluje EU o udržitelný rozvoj Evropy, založený mimo jiné na vysokém stupni ochrany a zlepšování kvality životního prostředí, čímž má na mysli nepochybně i ochranu živočichů. V souladu s čl. 21 odst. 2 SEU Unie vymezuje a provádí společné politiky a činnosti a usiluje o dosažení vysokého stupně spolupráce ve snaze přispívat k vypracování mezinárodních opatření pro ochranu a zlepšení kvality životního prostředí. Kromě těchto obecněji zaměřených ustanovení neobsahuje SEU žádnou konkrétní právní úpravu ochrany životního prostředí, natož pak přímo zmínku o volně žijících živočiších.

3.2.2. Smlouva o fungování Evropské unie

Vlastní činnost EU upravuje podrobněji SFEU. Obsahuje hlavně ustanovení o orgánech, vynuocování práva a o rozpočtu, a dále stanoví jednotlivé oblasti integrace, včetně specifikace pravomocí svěřených členskými státy Unii.³²⁴

Fungování EU je podřízeno zásadě svěřených pravomocí, která vyplývá z toho, že členské státy jako původní nositelé pravomocí rozhodují prostřednictvím zakládajících smluv o tom, které pravomoci a v jakém rozsahu budou na EU přeneseny. Podle toho se pak pravomoci EU rozdělují na pravomoci výlučné, sdílené, koordinační a podpůrné.³²⁵ V oblasti životního prostředí se uplatňuje sdílená pravomoc EU a členských států.³²⁶ To znamená, že mohou v této oblasti vytvářet a přijímat právně závazné akty EU i členské státy, které vykonávají svou pravomoc v rozsahu, v jakém ji EU dosud nevykonala nebo se rozhodla ji přestat vykonávat.³²⁷

³²³ TOMÁŠEK, Michal — TÝČ, Vladimír — PETRLÍK, David a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 3. akt. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 97.

³²⁴ TOMÁŠEK, Michal — TÝČ, Vladimír — PETRLÍK, David a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 3. akt. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 97.

³²⁵ TOMÁŠEK, Michal — TÝČ, Vladimír — PETRLÍK, David a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 3. akt. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 144–151.

³²⁶ Čl. 4 odst. 2 písm. e) SFEU.

³²⁷ Čl. 2 odst. 2 SFEU.

V rámci SFEU se životnímu prostředí věnuje celá hlava XX. Tento pojem sice není nikde v primárním ani sekundárním právu definován, ale ze znění článků 191–193 SFEU lze dovodit, že zahrnuje mimo jiné i ochranu flóry a fauny včetně jejich stanovišť. Tato ustanovení nejsou bezprostředně aplikovatelná, a proto je třeba jim dát konkrétní podobu v rámci sekundárních pramenů práva.³²⁸

Článek 191 odst. 1 SFEU vyjmenovává cíle, na kterých je politika EU v oblasti životního prostředí postavena. Mezi nimi je i zachování, ochrana a zlepšování kvality životního prostředí nebo podpora opatření na mezinárodní úrovni určených k řešení regionálních a celosvětových problémů životního prostředí. K dosažení těchto cílů rozhodne Evropský parlament a Rada v rámci řádného legislativního procesu o tom, jakou činnost bude EU vyvíjet. Je zde stanovena povinná konzultace s Hospodářským a sociálním výborem a s Výborem regionů.³²⁹ Řádný legislativní postup spočívá v tom, že Evropský parlament a Rada přijímají na návrh Komise nařízení, směrnice nebo rozhodnutí.³³⁰

Ustanovení čl. 193 SFEU vyjadřuje tzv. *gold-plating*, tedy praxi překračování minimálních harmonizačních standardů v oblasti ochrany životního prostředí, což konkrétně znamená přidávání dalších požadavků nad rámec právních předpisů EU při provádění směrnic do vnitrostátního práva. Je třeba uvést, že se i v rámci sekundárních předpisů z oblasti unijního práva životního prostředí objevují ustanovení obdobného charakteru jako v čl. 193 SFEU. Například čl. 14 směrnice o ptácích uvádí, že členské státy mohou zavést přísnější ochranná opatření, než stanoví tato směrnice.

Lisabonskou smlouvou došlo k vložení nového čl. 13 SFEU, který stanoví, že EU a členské státy plně zohledňují při stanovování a provádění politik Unie v oblastech zemědělství, rybolovu, dopravy, vnitřního trhu, výzkumu, technologického rozvoje a vesmíru požadavky na dobré životní podmínky zvířat jako vnímajících bytostí. Nicméně přitom zohlední právní nebo správní předpisy a zvyklosti členských států spojené zejména s náboženskými obřady, kulturními tradicemi a regionálním dědictvím. Tato věta význam celého článku mírně snižuje, protože může v praxi dojít ke střetu zájmu na ochranu zvířat s náboženskými a kulturními tradicemi, jako je např. rituální usmrcování zvířat (tradiční židovské porážky pro získání *košer* masa a muslimské porážky *halal*).³³¹

³²⁸ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 150.

³²⁹ Čl. 192 odst. 1 SFEU.

³³⁰ Čl. 289 odst. 1 SFEU.

³³¹ MÜLLEROVÁ, Hana — STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 168.

3.3. Sekundární prameny práva

Nižší úroveň unijní právní úpravy představují sekundární prameny. Smlouvy primárního práva zmocňují orgány EU k přijímání závazných právních aktů, a to v určitých oblastech a za určitých podmínkách. Těmito právními akty tedy vykonává EU své pravomoci. Nedisponuje však univerzální pravomocí k jejich vydávání, nýbrž se konkrétní pravomoc k přijetí aktu musí opírat o příslušné ustanovení některé ze základních smluv. Sekundární právo je odvozené od primárního práva, a proto s ním musí být vždy v souladu. V opačném případě ho může SDEU prohlásit za neplatné.³³² Mezi prameny sekundárního práva řadíme nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska.³³³

Problematika ochrany životního prostředí, a tedy i volně žijících živočichů, je v sekundárním právu řešena přirozeně o mnoho více a podrobněji než v primárním právu, a to hlavně ve směrnících (ty tvoří asi 80 % environmentální legislativy) a v nařízeních (ty asi 10 %)³³⁴, která se využívají např. v oblasti obchodování s ohroženými druhy.

Nařízení má obecnou působnost, je závazné v celém rozsahu a přímo použitelné ve všech členských státech.³³⁵ Vztahuje se tedy na kterýkoliv subjekt práva v rámci EU a má v zásadě charakter zákona s celounijní působností. Proto se používá tam, kde je třeba přijmout jednotnou úpravu pro celou EU. Pokud je stejná problematika řešena i v rámci vnitrostátního zákona, tento zákon se nepoužije, protože je v souladu s principem přednosti unijního práva aplikačně nahrazen nařízením. Tato forma je typická pro oblasti, které spadají do výlučné pravomoci EU, ale uplatňuje se i v oblastech, kde je pravomoc sice sdílená, ale je potřeba zajistit jednotnou úpravu pro celou EU. Obecně ale platí pravidlo, že oblasti, které lze upravit směrnicí, by neměly být upraveny nařízením. Jelikož je nařízení přímo použitelné, není nutné ho transponovat do vnitrostátního práva a z toho důvodu se nevyhlašuje ve vnitrostátních sbírkách právních předpisů. Členské státy dokonce ani nesmějí přenést obsah nařízení do svých vnitrostátních předpisů, mohou pouze přijmout právní předpisy nutné k jejich aplikaci, což je někdy požadováno přímo nařízením (např. zřízení kompetentních orgánů nebo úprava dohledu a kontroly). V takovém případě mluvíme o adaptaci vnitrostátního právního řádu. Nařízení mají

³³² TOMÁŠEK, Michal — TÝČ, Vladimír — PETRLÍK, David a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 3. akt. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 102–103.

³³³ Čl. 288 SFEU.

³³⁴ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 152.

³³⁵ Čl. 288 SFEU.

přímý účinek, a proto se jednotlivci mohou dovolávat právní normy obsažené v nich u vnitrostátního orgánů, který má povinnost danou právní normu aplikovat.³³⁶

Ve většině oblastí je účelné zachovat v členských státech vnitrostátní právní úpravu, kterou není třeba přímo unifikovat, ale postačí její harmonizace. Nástrojem, který slouží k sbližování právních řádů členských států, jejichž systematika se často podstatě liší, je **směrnice**. Ta je závazná pro každý členský stát, co se týče jejího výsledku, kterého má být dosaženo. Volba formy a prostředků je přitom ponechána vnitrostátním orgánům, avšak vždy musí jít o obecně závazný právní předpis. Směrnice stanoví pouze základní zásady nebo minimální standard a vlastní úprava v tomto rámci zůstává na zvážení členských států. Ty jsou povinny směrnici transponovat a implementovat ve stanovené lhůtě do svého právního řádu. Transpozicí je myšleno obsahové zapracování směrnice do vnitrostátních právních předpisů a implementace znamená aplikaci těchto předpisů a jejich výklad v souladu se směrnicí. Pokud není směrnice transponována řádně a včas, Komise může zahájit proti členskému státu řízení pro porušení povinnosti. Směrnice jsou adresovány členským státům, což znamená, že soukromé fyzické a právnické osoby nemohou být směrnicí bezprostředně vázány. Nicméně mohou ze směrnice bezprostředně nabývat práva, a to v případě, že jsou její ustanovení dostatečně konkrétní, přesná a bezpodmínečná a členský stát netransponoval směrnici řádně a včas.³³⁷

Směrnice je vzhledem k její povaze využívána zejména v oblasti sdílených pravomocí, do které spadá i oblast životního prostředí. Směrnice z této oblasti vykazují oproti jiným směrnicím určitou specifikaci, která spočívá v jejich obecnější povaze. Jejich základním obsahem jsou totiž obecná pravidla, rámcová ustanovení a základní požadavky.³³⁸

Ochrana přírody, včetně volně žijících živočichů, a péče o biodiverzitu je v unijním právu řešena hlavně v rámci ochrany životního prostředí, nicméně se jí dílčím způsobem týkají i další právní předpisy, např. z oblasti společné zemědělské politiky. Problematika není upravena komplexním způsobem pokrývajícím všechny její oblasti, ale spíše jednotlivými dílčími prameny unijního práva, které se zaměřují na oblasti vyžadující širší nadnárodní spolupráci.

³³⁶ TOMÁŠEK, Michal — TÝČ, Vladimír — PETRLÍK, David a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 3. akt. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 104.

³³⁷ TOMÁŠEK, Michal — TÝČ, Vladimír — PETRLÍK, David a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 3. akt. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 105–106.

³³⁸ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 155.

Vzhledem k šíři relevantní unijní právní úpravy je tato kapitola disertační práce zúžena pouze na prameny týkající se volně žijících živočichů v rámci ochrany biodiverzity. Další prameny řeší především ochranu jednotlivých zvířat před týráním nebo chovaných v lidské péči. Pro úplnost zde budou alespoň zmíněny směrnice a nařízení, které souvisejí s jedinečným systémem dohod Rady Evropy³³⁹, který tyto právní prameny ovlivnil a poskytl základ pro jejich právní úpravu. Jedná se o tyto unijní předpisy:

- nařízení č. 1/2005 o ochraně zvířat během přepravy,³⁴⁰
- nařízení č. 1099/2009 o ochraně zvířat při usmrcování,³⁴¹
- směrnice 98/58/ES o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely,³⁴²
- směrnice 2010/63/EU o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely.³⁴³

Pro zajištění jednotného pochopení, aplikace a prosazování sekundárních pramenů unijního práva je nezbytná role SDEU, který se skládá ze Soudního dvora a Tribunálu. Ochrana přírody je v rámci ochrany životního prostředí třetí nejčastější oblastí, kterou se SDEU zabývá. Více jich rozhoduje jen v oblasti ochrany vod a nakládání s odpady.³⁴⁴

V oblasti ochrany přírody jsou nejdůležitější především dvě směrnice, které společně nazýváme jako naturové směrnice. Jedná se o směrnici o ptácích a směrnici o stanovištích.

Natura 2000 a naturové směrnice

Společný název „naturové směrnice“ pro směrnici o ptácích a směrnici o stanovištích je odvozen od soustavy Natura 2000, což je spojená evropská ekologická soustava, která představuje minimální společný základ územní ochrany v rámci EU. Jde o soustavu chráněných území evropského významu, která je vytvářena podle jednotných kritérií pro celou EU.³⁴⁵ Je třeba zde zmínit, že tato soustava nenahrazuje národní ochranu přírody, ale spíše ji doplňuje, a proto mají členské státy právo chránit i další svá území. Z pohledu volně žijících živočichů je tato soustava důležitá, jelikož umožňuje ve zvláštních oblastech ochrany zachovat, případně

³³⁹ Více viz MÜLLEROVÁ, Hana — STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 155–160.

³⁴⁰ Nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činnostech a o změně směrnic 64/432/EHS a 93/119/ES a nařízení (ES) č. 1255/97.

³⁴¹ Nařízení Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009 o ochraně zvířat při usmrcování.

³⁴² Směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998 o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely.

³⁴³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010 o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely.

³⁴⁴ STEJSKAL, Vojtěch — ZICHA, Jiří. *Judikatura Soudního dvora Evropské unie v oblasti ochrany přírody*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2011, s. 6.

³⁴⁵ ROTH, Petr. *Nejčastější omyly kolem Natury 2000 v České republice*. In: *Ochrana přírody* č. 10/2005, s. 310.

obnovit typy přírodních stanovišť, populace ohrožených druhů a jejich stanoviště na úroveň stavu příznivého z hlediska ochrany.

Na území České republiky je soustava tvořena evropsky významnými lokalitami (upravenými ve směrnici o stanovištích) a ptačími oblastmi (upravenými ve směrnici o ptácích).³⁴⁶ Obě tato území se u nás vyhláší formou nařízení vlády.³⁴⁷

Směrnice o stanovištích popisuje Naturu 2000 v českém překladu jako spojitou evropskou ekologickou síť (*coherent European ecological network*).³⁴⁸ Český termín „sít“ je ale v daném případě trochu zavádějící, protože síť je charakterizována propojením uzlových bodů, zatímco v případě Natury 2000 jde o soubory míst, které nejsou vzájemně propojené. Z tohoto důvodu je tedy vhodnější používat termín „soustava“, který bude v disertační práci následně uváděn, v souladu s čímž je i terminologie české právní úpravy³⁴⁹ a odborná literatura³⁵⁰.

Směrnice o stanovištích rozlišuje dva typy území, a to lokalitu významnou pro Společenství³⁵¹ (*Site of Community Importance – SCI*) a zvláštní oblast ochrany³⁵² (*Special Area of Conservation – SAC*). Za třetí typ území by se dala označit navržená lokalita významná pro společenství (*proposed Sites of Community Importance – pSCI*). Česká republika používá bez ohledu na toto rozlišení pro všechny typy území jednotný termín evropsky významné lokality (dále také „EVL“), což by se dalo hodnotit poměrně kladně, jelikož u rozlišování pSCI, SCI a SAC jde spíše jen o jednotlivé časové odlišení té samé lokality, které ale může působit zmatečně, a proto je zde zjednodušení názvu žádoucí.

V ČR jsou EVL vyhlášovány v nařízení vlády č. 318/2013 Sb., o stanovení národního seznamu evropsky významných lokalit, čímž dojde k jejich zařazení na tzv. národní seznam

³⁴⁶ Čl. 2 odst. 2 písm. r) zákona o ochraně přírody a krajiny.

³⁴⁷ § 45a odst. 2 a § 45e odst. 1 a 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

³⁴⁸ Čl. 3 odst. 1 směrnice o stanovištích.

³⁴⁹ Viz čl. 2 odst. 2 písm. r) zákona o ochraně přírody a krajiny.

³⁵⁰ Viz např. STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006.

³⁵¹ Podle čl. 1 písm. k) směrnice o stanovištích se lokalitou významnou pro Společenství rozumí „*lokalita, která v biogeografické oblasti nebo oblastech, k nimž náleží, významně přispívá k udržení nebo obnově stavu přírodního stanoviště uvedeného v příloze I nebo druhu uvedeného v příloze II z hlediska jejich ochrany a může též významně přispívat k soudržnosti sítě NATURA 2000 uvedeně v článku 3 a/nebo významně přispívá k udržení biologické rozmanitosti příslušné biogeografické oblasti nebo oblastí*“.

³⁵² Podle čl. 1 písm. l) směrnice o stanovištích se lokalitou významnou pro Společenství rozumí „*lokalita významná pro Společenství a vyhlášená členskými státy prostřednictvím právního, správního a/nebo smluvního aktu, u které jsou pro přírodní stanoviště a/nebo populace druhů, pro něž je lokalita určena, uplatněna ochranná opatření nezbytná k jejich zachování nebo obnově ve stavu z hlediska jejich ochrany příznivém*“.

a dle unijní terminologie je můžeme označovat jako navržené lokality významné pro Společenství (pSCI). Tento seznam je poté předkládán Komisi, která EVL přijímá prováděcím rozhodnutím jako lokality významné pro Společenství (SCI) do tzv. evropského seznamu. Následně má členský stát lhůtu, aby do 6 let od publikace rozhodnutí v Úředním věstníku EU vyhlásil lokalitu jako zvláštní oblast ochrany (SAC), a tedy zajistil její ochranu v souladu se směrnicí o stanovištích.³⁵³ Komise může v tzv. evropském seznamu vyhlásit jako lokalitu významnou pro Společenství (SCI) i plochu, kterou členský stát sám nenavrhl, ale která je z hlediska zájmů ochrany přírody tzv. prioritní³⁵⁴, a tedy za jejíž ochranu a zachování má Společenství zvláštní odpovědnost.³⁵⁵

Ptačí oblasti (*Special Protection Area – SPA*) oproti tomu vyhláší každý členský stát samostatně a Komise pouze hlídá soulad vyhlášení s unijními právními předpisy.³⁵⁶ K srpnu 2021 je v ČR celkem 1113 evropsky významných lokalit³⁵⁷ a 41 ptačích oblastí³⁵⁸, které dohromady představují zhruba 14 % území ČR³⁵⁹.

Jelikož je právní úprava soustavy Natura 2000 obsažena ve směrnicích, jednotlivé členské státy zaujímají různý postoj k jejich transpozici a implementaci, což může být trochu problematické kvůli neznalosti obsahu směrnic, střetu mezi různými ministerstvy na vládní úrovni nebo střetu členských států s vlastníky nebo uživateli dotčených pozemků, přičemž některé tyto spory končí i před národními soudy.³⁶⁰ Transpozice obou směrnic představuje pro členské státy poměrně problém a je nejčastějším předmětem stížností, které Komise obdrží, a jedním z nejčastějších předmětů procesu infringementu v oblasti ochrany životního prostředí.³⁶¹

U obou směrnic se EU nikdy netajila tím, že se při jejich přípravě inspirovala Bernskou úmlouvou, jejíž je signatářem, a proto se jedná o legislativní nástroj, který tuto mezinárodní

³⁵³ Čl. 4 směrnice o stanovištích.

³⁵⁴ Viz čl. 1 písm. d) a h) směrnice o stanovištích.

³⁵⁵ Čl. 5 směrnice o stanovištích.

³⁵⁶ STEJSKAL, Vojtěch. *Komunitární legislativa územní a druhové ochrany přírody a její transpozice a implementace v České republice*. In: *Ekologie a právo* č. 1/2005, s. 7–16.

³⁵⁷ Evropsky významné lokality. In *Drusop.nature.cz* [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/evl/index.php?>

³⁵⁸ Ptačí oblasti. In *Drusop.nature.cz* [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/ptacob/index.php?>

³⁵⁹ Natura 2000. In *Mzp.cz* [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/natura_2000.

³⁶⁰ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 295–298.

³⁶¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Komunitární legislativa územní a druhové ochrany přírody a její transpozice a implementace v České republice*. In: *Ekologie a právo* č. 1/2005, s. 7–16.

úmluvu realizuje a dal některým jejím myšlenkám a doporučením přesnou právní podobu. Směrnice o stanovištích z ní dokonce přebírá celou řadu pasáží, jelikož se cíle Bernské úmluvy a této směrnice dokonale shodují. Rozdíl můžeme nalézt v území, na které se vztahují, kdy Bernská úmluva dopadá na řadu států Evropy a částečně i Afriky, zatímco směrnice zavazuje jen členské státy EU. Dalším rozdílem je konkrétnější stanovení povinností týkajících se ochrany stanovišť ve směrnici, což vyplývá i z jejich právní povahy oproti povaze mezinárodní úmluvy.³⁶² Co se týče soustavy Smaragd, kterou Bernská úmluva upravuje, pro členské státy EU je tato soustava totožná se soustavou Natura 2000.³⁶³ Vybudování soustavy Natura 2000 je ale na rozdíl od soustavy Smaragd soudně vynutitelné.³⁶⁴

3.3.1. Směrnice o ptácích

Ptáci patří mezi obratlovce a tvoří samostatnou třídu *Aves*. Mezinárodní nevládní organizace BirdLife Int. uvádí, že na světě žije zhruba 11 147 ptačích druhů, přičemž 1 486 druhů je považováno za globálně ohrožené.³⁶⁵ Největším zdrojem jejich ohrožení je rozšiřování a intenzifikace zemědělství (ovlivňuje 74 % ohrožených ptáků), těžba dřeva (50 %), invazní nepůvodní druhy (39 %), lov (35 %) a klimatická změna (33 %).³⁶⁶ Pro lidstvo mají ptáci přitom kulturní, umělecký, filozofický i ekonomický význam, ze všech druhů jsou dlouhodobě nejprozkoumanější skupinou a z hlediska ochrany životního prostředí jsou výjimečným indikátorem stavu biologické rozmanitosti.³⁶⁷ Početnost těchto druhů ale na území členských států poměrně rychle klesá, což ohrožuje celou biologickou rovnováhu.

Již v 1. Akčním programu Evropských společenství v oblasti životního prostředí z roku 1973 vyzvala Rada EU k přijetí opatření na ochranu ptáků. V roce 1979 pak byla přijata původní směrnice o ochraně volně žijících ptáků³⁶⁸, která byla několikrát podstatně změněna a postupem

³⁶² MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Evropská soustava Smaragd*. In: Planeta č. 1/2001, s. 5.

³⁶³ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 151.

³⁶⁴ EVANS, Doug. *Natura 2000 - síť území EU k zachování její flóry a fauny*. In: Ochrana přírody č. 10/2005, s. 291.

³⁶⁵ State of the World's Birds – Species Dashboard. In Datazone.birdlife.org [online]. [cit. 1. 6. 2021]. Dostupné z: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiaWU1ZjVmYjgtYjIwMC00ZmUyLWI1MGYtODJiODEzZGFjMzc3IiwidCI6IjMxNTUyMGY1LTJhYmUtNGRhZi1hMjY4LTk5NTU5ODgzYTY4NSIsImMiOjIh9>.

³⁶⁶ BIRDLIFE INTERNATIONAL. *State of the world's birds: taking the pulse of the planet*. Cambridge: BirdLife International, 2018, s. 30–31. [online]. [cit. 14. 3. 2020] Dostupné z: https://www.birdlife.org/sites/default/files/attachments/BL_ReportENG_V11_spreads.pdf.

³⁶⁷ BIRDLIFE INTERNATIONAL. *Birds and biodiversity targets: what do birds tell us about progress to the Aichi Targets and requirements for the post-2020 biodiversity framework? A State of the World's Birds report*. Cambridge: BirdLife International, 2020, s. 7. [online]. [cit. 11. 2. 2021] Dostupné z: https://www.birdlife.org/sites/default/files/attachments/birds_and_biodiversity_targets_report.pdf.

³⁶⁸ Směrnice Rady 79/409/EHS z 2. dubna 1979 o ochraně volně žijících ptáků.

času se stala nesrozumitelnou a nepřehlednou. V roce 2010 byla proto nahrazena novou směrnici o ptácích, která v odůvodnění uvádí, že druhy volně žijících ptáků jsou zejména stěhovavé druhy, tudíž je jejich účinná ochrana problémem překračujícím hranice jednotlivých států, a proto se vyžaduje společná odpovědnost, což činí regulaci na unijní úrovni nezbytnou.

Směrnice se týká ochrany všech druhů ptáků, kteří se přirozeně vyskytují ve volné přírodě na evropském území členských států. Jelikož je územní působnost omezena pouze na takovéto území, znamená to, že neupravuje např. zákaz prodeje mrtvých ptáků dovezených z třetích zemí nebo zákaz lovu ptáků v zámořských územích členských států.³⁶⁹ Naopak však dopadá na evropské území členských států jako celek, což souvisí i s tím, že podle odůvodnění směrnice jsou druhy volně žijících ptáků přirozeně se vyskytující na tomto území společným dědictvím. V souladu s tímto názorem je i judikatura SDEU, z které vyplývá, že členské státy jsou povinny zajistit ve svých národních právních předpisech stejnou ochranu i evropským druhům, které se na jeho území přirozeně nebo obvykle nevyskytují.³⁷⁰ Kromě ptáků samotných se směrnice vztahuje také na jejich vejce, hnízda a stanoviště. Naopak se nevztahuje na ty jedince příslušného druhu, kteří se vylíhli a byli odchováni v lidské péči.³⁷¹

Směrnice ukládá členským státům přijetí opatření nezbytných k tomu, aby populace druhů, na které se směrnice vztahuje, byly zachovány na úrovni nebo přivedeny na úroveň, která odpovídá zejména ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, přičemž budou brát v úvahu hospodářské požadavky a požadavky rekreace.³⁷² Rekreční aktivitou, kterou by bylo možné zohledňovat ve vztahu k tomuto článku, ovšem není lov ptáků.³⁷³

Ochranu ptáků podle této směrnice můžeme dělit na územní a druhovou.

Územní ochrana

V rámci územní ochrany je členským státům uložena povinnost přijmout nezbytná opatření na ochranu, zachování nebo obnovení dostatečné rozmanitosti a rozlohy stanovišť. To má zahrnovat zejména zřizování chráněných území, udržování a péči uvnitř chráněných území i mimo ně, obnovu zničených biotopů a vytváření nových biotopů.³⁷⁴ Tento výčet je pouze

³⁶⁹ WILS, Wouter P. J. *The Birds Directive 15 Years Later: A Survey of the Case Law and a Comparison with the Habitats Directive*. In: *Journal of Environmental Law* č. 2/1994, s. 225.

³⁷⁰ Viz rozsudky SDEU C-247/85 nebo C-252/85.

³⁷¹ Viz rozsudek SDEU C-149/94.

³⁷² Čl. 2 směrnice o ptácích.

³⁷³ Viz rozsudky SDEU C-435/92, C-247/85 nebo C-262/85.

³⁷⁴ Čl. 3 směrnice o ptácích.

demonstrativní, a proto může být územní ochrana poskytována i jiným vhodným způsobem. Ve spoustě případů zejména v západní Evropě již není možné vyhovět nárokům některých druhů ptáků na prostředí jinak, než úplnou obnovou původních, ale zničených biotopů.³⁷⁵

Zvláštní ochrana je pak poskytována druhům uvedeným v příloze I tím, že musí být předmětem zvláštních opatření týkajících se ochrany jejich stanovišť s cílem zajistit přežití těchto druhů a rozmnožování v jejich areálu rozšíření. Na rozdíl od Bernské úmluvy nelze ke směrnici a jejím přílohám vznést výhrady, a proto je nutné přísně chránit všechny druhy v příloze I, ačkoliv mohou v daném členském státě dosahovat značné početnosti, jelikož směrnice důsledně uplatňuje pohled z hlediska celé EU.

Členské státy především označí území nejvhodnější z hlediska počtu druhů a rozlohy jako zvláště chráněné oblasti (*Special Protection Areas – SPA*) určené pro ochranu těchto druhů.³⁷⁶ Tato území jsou v ČR označována v zákoně o ochraně přírody a krajiny jako ptačí oblasti a spolu s EVL podle směrnice o stanovištích tvoří soustavu Natura 2000.³⁷⁷ Na rozdíl od EVL vyhláší členské státy ptačí oblasti samostatně a Komisi dávají tyto kroky pouze na vědomí.³⁷⁸

Pokud však členské státy některé území nenavrhnou, ačkoliv splňuje kritéria pro vyhlášení, může SDEU na návrh Komise rozhodnout o rozporu se směrnicí.³⁷⁹ Konkrétní kritéria pro výběr ptačích oblastí nejsou stanovena, takže mají členské státy při výběru nejvhodnějších míst volnost, ale výběr musí být proveden na základě platných ornitologických kritérií, přičemž jsou členské státy povinny klasifikovat jako ptačí oblasti všechna místa, která se při použití takových ornitologických kritérií ukazují jako nejvhodnější pro ochranu dotčeného druhu.³⁸⁰ Jedná se o kritéria pro výběr významných ptačích území (*Important Bird and Biodiversity Areas – IBA*), která jsou navržena mezinárodní nevládní organizací BirdLife Int.³⁸¹ Dokument sice není právně závazný, ale z rozhodovací praxe SDEU vyplývá, že umožňuje posoudit, zda členský stát splnil svou povinnost určit ptačí oblasti co do počtu i rozlohy.³⁸²

³⁷⁵ HORA, Jan a kol. *Legislativa EU a ochrana přírody*. Praha: Česká společnost ornitologická, 1998, s. 47.

³⁷⁶ Čl. 4 odst. 1 směrnice o ptácích.

³⁷⁷ Čl. 3 odst. 1 směrnice o stanovištích.

³⁷⁸ Čl. 4 odst. 3 směrnice o ptácích.

³⁷⁹ Viz rozsudek SDEU C-374/98.

³⁸⁰ Viz rozsudek SDEU C-3/96.

³⁸¹ Important Bird and Biodiversity Areas (IBAs). In Birdlife.org [online]. [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.birdlife.org/worldwide/programme-additional-info/important-bird-and-biodiversity-areas-ibas>.

³⁸² Jedná se např. o rozsudek SDEU C-44/95, C-3/96 nebo C-374/98.

Jedním z důležitých rozhodnutí SDEU je rozsudek C-355/90 Komise v. Španělsko. Španělsko sice vyhlásilo mokřady Marismas de Santoña chráněné podle Ramsarské úmluvy za ptačí oblast, ale na menším území, ačkoliv zbylých zhruba 40 000 m², které byly hospodářsky značně využívány, také splňovaly kritéria směrnice, a dále v oblasti nezabezpečilo konkrétní ochranná opatření. Soud následně rozhodl, že členské státy musí za zvláště chráněné vyhlásit takové území, které objektivně splňuje podmínky podle směrnice, a tedy zohlednit vědecká ornitologická kritéria. Dále rozhodl, že nelze zasahovat do vymezení území z důvodů hospodářských zájmů a že je třeba klást důraz na péči o ptačí lokality i mimo chráněná území. Na toto rozhodnutí pak v případě zmenšení chráněného území Medway o lokalitu Lappel Bank navazuje rozsudek C-44/95 Lappel Bank, kdy soud rozhodl, že zmenšit chráněné území lze jen ve výjimečných případech, kdy nad veřejným zájmem ochrany přírody převažuje jiný veřejný zájem, kterým ale není ekonomický zájem bez dalšího.

Obdobná opatření týkající se ochrany stanovišť přijmou členské státy pro pravidelně se vyskytující stěhovavé druhy, které nejsou v příloze I uvedeny, přičemž vezmou v úvahu potřebu jejich ochrany na moři a na pevnině v oblasti, na kterou se směrnice o ptácích vztahuje, pokud jde o zimoviště, místa zastávek na jejich tahových cestách a místa, kde se rozmnožují nebo pelichají (neboli přepeřují).³⁸³ Pro ochranu stěhovavých druhů je spolupráce na mezinárodní úrovni klíčová, neboť tyto druhy při své migraci obvykle překračují hranice států, případně i kontinentů. Příkladem stěhovavých druhů jsou především vodní ptáci, jako jsou druhy hus, kachen, racků atd.³⁸⁴ Bohužel jde často o druhy, které jsou zároveň uvedeny na seznamu přílohy II, a tedy mohou být za určitých podmínek loveny.

S ohledem na ochranu těchto oblastí členské státy přijmou vhodná opatření pro předcházení znečišťování nebo poškozování stanovišť nebo jakýmkoliv rušivým zásahům, které negativně ovlivňují ptáky, pokud by mohly být významné z hlediska cílů směrnice. Členské státy mají rovněž povinnost usilovat o předcházení znečišťování nebo poškozování stanovišť i mimo tyto chráněné oblasti.³⁸⁵ Takové zdroje znečištění sice leží mimo hranice ptačí oblasti, ale svým dopadem bezprostředně ohrožují cílové druhy ptáků, kvůli kterým byla ptačí oblast vyhlášena.

³⁸³ Čl. 4 odst. 2 směrnice o ptácích.

³⁸⁴ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 267.

³⁸⁵ Čl. 4 odst. 4 směrnice o ptácích.

Druhová ochrana

Obecná ochranná opatření v rámci druhové ochrany spočívají v tom, že jsou členské státy povinny přijmout opatření nezbytná k vytvoření obecné právní úpravy ochrany všech druhů ptáků, na které se směrnice vztahuje, a proto se zakazují aktivity, které by mohly negativně ovlivnit početnost ptačích populací. Tím je myšlen zejména zákaz:

- úmyslného usmrcování nebo odchytu,
- úmyslného ničení nebo poškozování hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd,
- sběr vajec ve volné přírodě a jejich držení, a to i prázdných,
- úmyslné vyrušování zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, a
- držení druhů, jejichž lov a odchyt jsou zakázány.³⁸⁶

SDEU judikoval, že uplatnění těchto zákazů není nijak vyhrazeno pouze druhům vyjmenovaným v příloze I této směrnice, druhům ohroženým na určité úrovni nebo druhům trpícím dlouhodobým poklesem populace, ale naopak je nutné zakazy vztahovat na všechny druhy ptáků, na které se směrnice vztahuje.³⁸⁷

Ve vztahu k zakazu úmyslného ničení, poškozování a odstraňování hnízd je třeba poznamenat, že na unijní úrovni není pojem „hnízd“ nikde definován. Je tedy otázkou, zda by měl být tento zákaz vykládán extenzivně, aby dopadal opravdu na všechny druhy hnízd, nebo restriktivně, aby zahrnoval pouze ta, která např. mají určitou ekologickou hodnotu, plní ekologickou funkci nebo přispívají k ochraně daného druhu. V praxi totiž existuje rozdíl mezi hnízdy jednotlivých ptáků. Některá mohou dosahovat rozměrů až 2 m, přičemž ptáci se do nich každoročně vrací a upravují je [např. hnízda orlů skalních (*Aquila chrysaetos*) nebo čápů bílých (*Ciconia ciconia*)]. Některá jsou však stavěna pouze z vetché kupky materiálu, kusů slámy, mechu atd. a na první pohled není ani poznat, že jde o hnízdo (např. hnízda některých pěvců).^{388,389}

Další zakazy se týkají tzv. uvádění ptáků na trh, což je prodej živých nebo mrtvých ptáků a jakýchkoliv snadno rozpoznatelných částí těchto ptáků nebo odvozenin, a také jejich přeprava, držení a nabízení za účelem prodeje. Zákaz se na tyto činnosti nevztahuje, pokud se týkají druhu uvedeného v příloze III části A za předpokladu, že ptáci byli legálně usmrceni nebo

³⁸⁶ Čl. 5 směrnice o ptácích.

³⁸⁷ Viz rozsudek SDEU C-473/19 a C-474/19.

³⁸⁸ KRUMPÁL, Miroslav a kolektiv. *Velká kniha živočichů*. Bratislava: IKAR, a.s., 2019, s. 252–296.

³⁸⁹ WALLACE, Alfred R. *The Philosophy of Birds' Nests*. In: *Contributions to the Theory of Natural Selection: A Series of Essays*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 211–230.

odchycení či získání jiným zákonným způsobem. Za stejného předpokladu mohou členské státy tyto činnosti na svém území povolit u druhů uvedených v příloze III části B, ale nejdříve musí takové povolení projednat s Komisí, se kterou společně posoudí, zda by uvádění druhu na trh ohrozilo nebo mohlo ohrozit početnost populace, zeměpisné rozšíření nebo úspěšnost rozmnožování.³⁹⁰

Lov ptáků je obecně zakázán v rámci zákazu jejich úmyslného usmrcování nebo odchyty. Směrnice o ptácích ale plně uznává legitimitu lovu volně žijících ptáků jako formy jejich udržitelného využívání, a proto umožňuje z tohoto obecného zákazu výjimku. Druhy uvedené v příloze II mohou být loveny s ohledem na vysokou početnost jejich populací, zeměpisné rozšíření a reprodukční potenciál podle vnitrostátních právních předpisů daného státu. Druhy uvedené v části A přílohy II mohou být loveny na moři i na pevnině na celém území členských států, zatímco druhy uvedené v části B přílohy II pouze v členských státech, které jsou u jejich jmen v seznamu uvedeny. Seznam druhů v příloze II neukládá členským státům povinnost umožňovat lov těchto druhů, ty se mohou tedy rozhodnout, že jejich lov přesto zakážou ve svých vnitrostátních předpisech. Členské státy musí zajistit, aby byl lov včetně případného sokolnictví prováděn v souladu s platnými vnitrostátními předpisy a se zásadami rozumného využívání a ekologicky vyvážené regulace příslušných ptačích druhů, a dále se musí postarat o to, aby druhy nebyly loveny během období chovu mláďat ani v jednotlivých stádiích rozmnožování, a v případě stěhovavých druhů také v období jejich návratu na hnízdiště.³⁹¹ SDEU judikoval, že lov volně žijících ptáků pro rekreační účely za podmínek stanovených směrnicí může představovat „rozumné využívání“ povolené touto směrnicí. Pod pojem „rozumné využívání“ mohou spadat rovněž tradiční metody lovu, nicméně je třeba připomenout, že hlavním cílem směrnice je ochrana ptáků, a proto zachování tradičních činností nepředstavuje autonomní odchylku od režimu ochrany zavedeného směrnicí.³⁹²

V zásadě není možné zavádět pro různé druhy ptáků různá data ukončení lovecké sezóny podle období stěhování většiny ptáků, a to z důvodu rušení jiných druhů ptáků nebo jejich možné záměny. Členské státy však mohou na základě vědeckých údajů prokázat, že stanovení rozdílných dat ukončení lovecké sezóny nenarušuje cíle směrnice.³⁹³

³⁹⁰ Čl. 6 směrnice o ptácích.

³⁹¹ Čl. 7 směrnice o ptácích.

³⁹² Viz rozsudky SDEU C-217/19 nebo C-900/19.

³⁹³ Viz rozsudek SDEU C-435/92.

V případě lovu, odchytu a usmrcování v souladu se směrnicí mají členské státy povinnost zakázat užití všech prostředků, zařízení nebo metod, jimiž jsou ptáci ve velkém měřítku nebo nevýběrovým způsobem chytáni nebo usmrcováni nebo jejichž použití by mohlo způsobit vymizení druhů v určitých územích.³⁹⁴ Demonstrativní výčet těchto prostředků, zařízení a metod uvádí příloha IV. Ta se podobá příloze IV Bernské úmluvy a uvádí např. smyčky, háčky, slepá nebo zmrzačená živá zvířata použitá jako návnada, zrcadla, výbušniny, sítě, jedy a další. Jsou zde uvedeny i poloautomatické zbraně a automatické zbraně se zásobníkem schopným pojmout více než dva náboje, které byly v ČR před jejím vstupem do EU povoleny tehdejším zákonem č. 23/1962 Sb., o myslivosti, a poté i novým zákonem o myslivosti (do dne vstupu smlouvy o přistoupení ČR k EU v platnost), a vůči kterým vznesla ČR v případě Bernské úmluvy výhradu. Ta se po vstupu ČR do EU stala samozřejmě obsoletní, protože ke směrnici nelze uplatňovat výhrady.

Podle zjištění SDEU jsou v prosazování článků směrnice, které se týkají lovu, nejhorší Španělsko³⁹⁵, Itálie³⁹⁶, Francie³⁹⁷ a Malta³⁹⁸. Nejčastěji jde o tolerování nezákonného lovu druhů zařazených do přílohy II, prodloužení lovecké sezóny, používání zakázaných prostředků lovu nebo posouvání dob lovu u stěhovavých ptáků.

Ze všech uvedených povinností a zákazů³⁹⁹ jsou umožněny odchylky při současném splnění těchto tří podmínek:

1. Neexistence jiného uspokojivého řešení – V souladu se zásadou subsidiarity je na příslušných vnitrostátních orgánech, aby provedly nezbytná srovnání a vyhodnotily alternativní řešení, kdy je třeba zkoumat, jaký problém nebo specifickou situaci je třeba řešit, dále zda existuje jiné řešení a pokud ano, zda vyřeší daný problém nebo situaci, pro kterou je odchylka požadována.
2. Naplnění alespoň jednoho z důvodů taxativně vymezených v čl. 9 odst. 1 písm. a) až c), kterým je např. zájem veřejného zdraví a bezpečnosti, zájem bezpečnosti leteckého provozu, předcházení závažným škodám (ovšem na rozdíl od směrnice o stanovištích je výčet škod taxativní a vztahuje se pouze na škodu na úrodě, dobytku, lesích, rybách a vodním hospodářství), ochrana rostlin

³⁹⁴ Čl. 8 směrnice o ptácích.

³⁹⁵ Viz rozsudky SDEU C-79/03 nebo C-135/04.

³⁹⁶ Viz rozsudky SDEU C-262/85, C-573/08 nebo C-164/09.

³⁹⁷ Viz rozsudky SDEU C-252/85, C-182/02 nebo C-38/99.

³⁹⁸ Viz rozsudky SDEU C-76/08 nebo C-557/15.

³⁹⁹ Čl. 5–8 směrnice o ptácích.

a živočichů nebo výzkum a výuka – Naplnění tohoto důvodu by mělo být zkoumáno jako první, jelikož z praktického hlediska nemá smysl zkoumat otázku existence jiného uspokojivého řešení a splnění formálních požadavků na upřesnění odchylky, pokud činnost, na kterou se má odchylka vztahovat, nespadá pod některé z písmen a) až c).

3. Splnění formálních požadavků, které stanovují, co všechno musí dané odchylky upřesnit, což jsou např. druhy, na něž se odchylky vztahují, prostředky, zařízení nebo metody povolené pro odchyt a usmrcování, nebo kontroly, které budou prováděny – Tyto formální podmínky mají za cíl omezit odchylky jen na nezbytně nutné případy a umožnit Komisi, aby na ně mohla dohlížet.⁴⁰⁰ Podmínky musí být splněny kumulativně a odchylky tedy musí upřesnit všechny požadované informace zároveň.⁴⁰¹

Členské státy nemusí předem konzultovat udělení odchylky s Komisí, ale každoročně jí musí zaslat zprávu o provádění odchylek.⁴⁰² Důkazy, které prokazují, že jsou splněny podmínky pro připuštění odchylky, se musí zakládat na přesvědčivých vědeckých poznatcích.⁴⁰³ Judikatura SDEU je v případě porušování tohoto ustanovení poměrně bohatá, dochází především k porušení předpisů na ochranu ptáků proti nelegálním způsobům lovu nebo nezákonné právní úpravě odchylek.⁴⁰⁴

Dva relativně nové rozsudky SDEU z dubna 2020, které se vztahují k čl. 7 odst. 4 (podle kterého musí být lov prováděn v souladu s platnými vnitrostátními předpisy a se zásadami rozumného využívání a ekologicky vyvážené regulace příslušných ptačích druhů) a čl. 9 odst. 1 (který uvádí důvody pro udělení odchylky), se týkají ochrany sluky lesní (*Scolopax rusticola*) a kajky mořské (*Somateria mollissima*).

V prvním případě⁴⁰⁵ Komise požadovala, aby SDEU určil, že Rakousko porušilo povinnosti, které vyplývají z čl. 7 odst. 4 směrnice o ptácích tím, že byl ve spolkové zemi Dolní Rakousko povolován jarní lov samců sluky lesní, který zasahoval do jednotlivých stádií rozmnožování. Rakousko tvrdilo, že se na právní úpravu vztahuje výjimka podle čl. 9 odst. 1 písm. c) směrnice o ptácích, podle které se mohou členské státy, pokud neexistuje jiné

⁴⁰⁰ Viz rozsudek SDEU C-118/94.

⁴⁰¹ Viz rozsudek SDEU C-247/85.

⁴⁰² Čl. 9 směrnice o ptácích.

⁴⁰³ Viz rozsudky SDEU C-344/03, C-217/19 nebo C-900/19.

⁴⁰⁴ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 273.

⁴⁰⁵ Viz rozsudek SDEU C-161/19.

uspokojivé řešení, odchýlit od ustanovení čl. 7 odst. 4 směrnice o ptácích, aby v malém množství za přísně kontrolovaných podmínek a na základě výběru umožnily odchyt, držení nebo jiné rozumné využívání některých druhů ptáků. SDEU sice již v minulosti konstatoval, že lov volně žijících ptáků za účelem rekreačního lovu během období rozmnožování a období návratu na hnízdiště může představovat „rozumné využívání“ ve smyslu čl. 9 odst. 1 směrnice o ptácích⁴⁰⁶, nicméně je třeba, aby orgán, který o odchylce rozhoduje, unesl důkazní břemeno pro prokázání, že požadované podmínky existují.⁴⁰⁷ Podle SDEU chtěl zákonodárce použitím výrazu „jiné uspokojivé řešení“ umožnit, aby se z ustanovení činily výjimky pouze v nezbytném rozsahu, pokud možnosti lovu během těchto období jsou natolik omezené, že by byla narušena rovnováha mezi ochranou druhů a určitými rekreačními aktivitami, o jejíž dosažení směrnice usiluje.⁴⁰⁸ SDEU ovšem upozornil, že se sluka lesní ve stejných lovištích nachází také na podzim, kdy může být na rozdíl od období rozmnožování lovena v souladu s čl. 7 odst. 4 směrnice o ptácích. Na to Rakousko argumentovalo, že selektivní jarní lov samců v praxi zvyšuje početnost populace druhu, zatímco lov obou pohlaví na podzim by populaci tohoto druhu snížil, přičemž toto tvrzení opřelo o studii týkající se lovu jelenů. SDEU tento argument odmítl s tím, že v případě lovu vždy dochází k určitému úbytku populace, neboť se zúží soubor všech jednotlivců, kteří tvoří „reprodukční komunitu“. Z toho dle SDEU vyplývá, že ochrana poskytovaná po období hnízdění a celé období rozmnožování podle čl. 7 odst. 4 je zaměřena jak na samce, tak na samice. Nelze proto mít za to, že změna rovnováhy mezi samci a samicemi v důsledku selektivního odběru jedinců, který se týká pouze samců, může splňovat požadavky čl. 7 směrnice o ptácích. Co se týká splnění podmínky „malého množství“, SDEU připomněl, že je nutné situaci posuzovat podle skutečností v době uplynutí lhůty pro vyjádření k odůvodněnému stanovisku.⁴⁰⁹ V rozhodné době však Rakousko nedisponovalo přesnými referenčními údaji o počtu a výskytu sluky lesní, a tak nemohlo splnit požadavek „malého množství“ stanovený v čl. 9 odst. 1 směrnice o ptácích.

V druhém případě⁴¹⁰ Komise požadovala, aby SDEU určil, že Finsko porušilo povinnosti, které mu vyplývají z čl. 7 odst. 4 a čl. 9 odst. 1 písm. c) směrnice o ptácích tím, že od roku 2011 opakovaně udělovalo povolení k jarnímu lovu samců kajky mořské v regionu Ålandy, což zasahovalo do období rozmnožování. Překrytí období jarního lovu s obdobím

⁴⁰⁶ Viz rozsudek SDEU C-182/02.

⁴⁰⁷ Viz rozsudek SDEU C-60/05.

⁴⁰⁸ Viz rozsudek SDEU C-76/08.

⁴⁰⁹ Viz rozsudek SDEU C-140/14.

⁴¹⁰ Viz rozsudek SDEU C-217/19.

rozmnožování bylo považováno za prokázané vzhledem k tomu, že SDEU již v minulosti tuto skutečnost potvrdil v jiném rozsudku, když bylo Finsko žalováno pro obdobné porušení směrnice o ptácích.⁴¹¹ Finsko se stejně jako Rakousko v předchozím případě odvolávalo na výjimku upravenou v čl. 9 odst. 1 písm. c) směrnice o ptácích. I zde SDEU ovšem poukazoval na stejnou judikaturu jako v prvním případě, a tedy konstatovat, že odchylka dle čl. 9 odst. 1 směrnice o ptácích musí být přiměřená potřebám, které ji odůvodňují.⁴¹² Dále upozornil, že podmínkou pro to, aby byl odchyt ptáků považován za rozumné využití, je skutečnost, že populace dotčených druhů bude zachována na „uspokojivé úrovni“⁴¹³, přičemž se splnění této podmínky musí zakládat na přesvědčivých vědeckých poznacích.⁴¹⁴ Tyto podmínky však Finsko nespĺnilo, jelikož některé vědecké podklady byly vydány až poté, co byl lov povolen, nebo naopak předcházely vydání povolení i o 7 let, a tak bylo možné pochybovat o jejich aktuálnosti. Finsko nedokázalo přesvědčivě doložit ani splnění podmínky zachování populace na uspokojivé úrovni, jelikož byl v době povolování lovu druh zařazen jako „téměř ohrožený druh“ v Červeném seznamu IUCN. Co se týče podmínky „malého množství“, SDEU připomněl, že za „malé množství“ je nutné považovat úbytek způsobený lovením přibližně o 1 % pro druhy, které mohou být předmětem lovu, přičemž u stěhovavých druhů se dotčenou populací rozumí populace z regionů, které dodávají hlavní díl stěhovavých ptáků přelétajících přes region, kde se odchylka použije v průběhu období jejího uplatnění.⁴¹⁵ Dalším kritériem pro určení „malého množství“ je skutečnost, že kajka mořská měla být lovena v době rozmnožování, kdy setrvává na jednom místě, a proto se stěhovanými druhy v rozsahu, v němž setrvávají na jednom místě během období rozmnožování, mělo být zacházeno jako se sedavými druhy. Posledním kritériem je pak povinnost přistupovat k ochraně volně žijících ptáků s ohledem na zásadu obezřetnosti.⁴¹⁶ Tato kritéria však Finsko nespĺnilo, jelikož vycházelo z výpočtů provedených na základě celé populace migrující v oblasti Baltského a Waddenského moře, avšak podle výše uvedených kritérií mělo jako referenční základ použít populaci dotčeného druhu hnízdící na ostrovech v provincii Ålandy. K rozhodnému datu tedy regionální vláda Ålandských ostrovů neměla k dispozici údaje umožňující správný výpočet množství ptáků z dotčené populace, kteří mohli být odloveni, a Finsko tedy nespĺnilo podmínku „malého množství“ stanovenou v čl. 9 odst. 1 písm. c) směrnice o ptácích.

⁴¹¹ Viz rozsudek SDEU C-344/03.

⁴¹² Viz rozsudek SDEU C-76/08.

⁴¹³ Viz rozsudky SDEU C-60/05 a C-76/08.

⁴¹⁴ Viz rozsudek SDEU C-344/03.

⁴¹⁵ Viz rozsudek SDEU C-557/15.

⁴¹⁶ Viz rozsudek SDEU C-573/08.

Vědecký výzkum ptáků

Významnou součástí směrnice tvoří pravidla vědeckého výzkumu, bez kterého by nebylo možné efektivně realizovat opatření k dosažení cílů směrnice. Členské státy jsou povinny podpořit výzkum a jakékoli činnosti nezbytné pro ochranu, využívání populací všech druhů ptáků a pro péči o ně.⁴¹⁷ SDEU potvrdil, že toto ustanovení ukládá členským státům povinnost a musí být transponováno a implementováno do vnitrostátních právních řádů.⁴¹⁸ Zvláštní pozornost je věnována výzkumu a činnostem zaměřeným na jednotlivé body přílohy V, která obsahuje různé seznamy a metodiky výzkumu populací a jejich stanovišť.

Ochrana ptáků před nepůvodními druhy

Jelikož jsou invazní nepůvodní druhy jedním z hlavních zdrojů ohrožení pro ptáky, věnuje směrnice pozornost i této problematice. Členské státy mají povinnost dbát na to, aby vysazování druhů ptáků, které se ve volné přírodě na evropském území členských států nevyskytují, nepříznivě neovlivnilo místní rostliny a živočichy. V této souvislosti musí členské státy jakékoliv aktivity konzultovat s Komisí.⁴¹⁹ Stanovená povinnost odráží princip prevence a předběžné opatrnosti. Jedním z nejčastěji zaznamenávaných případů je hrozba, kterou představuje kachnice kaštanová ze severní Ameriky (*Oxyura jamaicensis*) pro původní ohroženou kachnici bělohlovou (*Oxyura leucocephala*) kvůli křížení, konkurenci a přemístování.⁴²⁰ Mezi další invazní druhy ptáků patří např. husice nilská (*Alopochen aegyptiaca*), majna obecná (*Acridotheres tristis*), vrána domácí (*Corvus splendens*) nebo ibis posvátný (*Threskiornis aethiopicus*), kteří jsou uvedeni na seznamu invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii.

Pravidla pro ochranu přírody členského státu ve vztahu ke společné unijní úpravě

Na závěr je nutné zmínit ještě dvě ustanovení směrnice, která garantují ochranu přírody členských států nezávisle na společné unijní právní úpravě. Podle čl. 13 nesmí uplatnění opatření přijatých na základě směrnice o ptácích vést ke zhoršení současné situace, pokud jde o ochranu všech druhů ptáků přirozeně se vyskytujících ve volné přírodě na evropském území

⁴¹⁷ Čl. 10 směrnice o ptácích.

⁴¹⁸ Viz rozsudek SDEU C-418/04.

⁴¹⁹ Čl. 11 směrnice o ptácích.

⁴²⁰ Guidance document on hunting under Council Directive 79/409/EEC on the conservation of wild birds “The Birds Directive”. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/hunting_guide_en.pdf.

členských států. Podle čl. 14 pak mohou členské státy zavést přísnější ochranná opatření, než které stanoví směrnice o ptácích.

3.3.2. Směrnice o stanovištích

Pro ochranu volně žijících živočichů (s výjimkou ptáků) představuje směrnice o stanovištích hlavní a nejvýznamnější pramen unijního práva, který se týká biologické rozmanitosti. Směrnice již ve svém odůvodnění upozorňuje na to, že na evropském území členských států se stav přírodních stanovišť neustále zhoršuje a stále více druhů je ve volné přírodě vážně ohroženo. Právní úprava na unijní úrovni je tedy nezbytná, jelikož ohrožená stanoviště a druhy představují část přírodního dědictví EU a jejich ohrožení má často charakter překračující hranice státu.

Hlavním cílem směrnice je přispět k zajištění biologické rozmanitosti prostřednictvím ochrany přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin na evropském území členských států, na které se vztahuje SFEU.⁴²¹ Stejně jako u směrnice o ptácích je tedy územní působnost omezena pouze na evropské území a nedotýká se zámořských území členských států. Toto ustanovení sice samo o sobě neukládá členským státům konkrétní povinnost, ale je důležité v tom ohledu, že slouží k interpretaci ostatních ustanovení směrnice.

Cílem opatření, která jsou na základě této směrnice přijímána, má být zachování nebo obnova příznivého stavu z hlediska ochrany u přírodních stanovišť, druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin v zájmu Společenství.⁴²² Vzhledem k tomu, že není stanovena povinnost pouze dosažení příznivého stavu z hlediska ochrany, ale také jeho zachování po jeho dosažení, musí být druhy, které dosáhly takového stavu z hlediska ochrany, chráněny proti jakémukoliv zhoršení tohoto stavu.⁴²³

Stavem druhu z hlediska ochrany se rozumí souhrn vlivů působících na příslušný druh, které mohou ovlivnit jeho dlouhodobé rozšíření a početnost jeho populací na evropském území členských států. Tento stav bude považován za příznivý, pokud údaje o populační dynamice příslušného druhu naznačují, že se dlouhodobě udržuje jako životaschopný prvek svého přírodního stanoviště, dále pokud přirozený areál rozšíření druhu není a pravděpodobně nebude v dohledné budoucnosti omezen, a existují a pravděpodobně budou v dohledné době i nadále

⁴²¹ Čl. 2 odst. 1 směrnice o stanovištích.

⁴²² Čl. 2 odst. 2 směrnice o stanovištích.

⁴²³ Viz rozsudek SDEU C-473/19 a C-474/19.

existovat dostatečně velká stanoviště k dlouhodobému zachování jeho populací.⁴²⁴ Termín „příznivý stav z hlediska ochrany“ je pak používán v rámci směrnice na několika místech a jeho pochopení je tedy klíčové pro její správnou aplikaci. Ačkoliv tento termín není explicitně zmíněn ve směrnici o ptácích, principy, o které se opírá, jsou použitelné i pro cíle směrnice o ptácích.⁴²⁵

Co se týče úrovně, na které by mělo být posuzováno, zda je stav z hlediska ochrany příznivý, směrnice toto konkrétně neupravuje. Z textu čl. 1 písm. i) a čl. 2 odst. 1 směrnice (*stavem druhu z hlediska ochrany se rozumí souhrn vlivů působících na příslušný druh... na evropském území členských států, na které se vztahuje Smlouva*) vyplývá, že stav druhu by měl být posuzován spíše na úrovni EU, než na globální úrovni, a pouze na evropském území, nikoliv tedy v zámořských území členských států. Komise vyžaduje posuzování a podávání zpráv o stavu druhu z hlediska ochrany pro každou biogeografickou oblast na území členského státu.⁴²⁶ Nicméně samotný *Guidance*⁴²⁷ ke směrnici přiznává, že v několika případech by posuzování mělo probíhat na nižší úrovni než na úrovni biogeografické oblasti, což znamená na úrovni lokálních populací. Toto podporuje i text čl. 16 odst. 1 směrnice, který hovoří o populacích příslušného druhu. Je však třeba vždy zohlednit daný druh, a proto *Guidance* jako příklad uvádí, že zabití jedince velkých šelem má být posouzeno na úrovni populace, zatímco vliv ničení míst rozmnožování obojživelníků na úrovni lokality nebo meta-populace. Na takové posouzení na nižší úrovni je pak třeba pohlížet v rámci celé vyšší úrovně (např. národní nebo biogeografické).

Tam, kde je to relevantní, by podle *Guidance* mohlo být posuzování na úrovni populací velkých šelem dokonce přeshraniční, což se týká druhů s přeshraničními populacemi nebo druhů, které migrují přes hranice EU. V rozporu s tím však SDEU ve svém rozsudku C-342/05 uvedl, že stav populace vlků ve Finsku není příznivý z hlediska ochrany, přičemž v úvahu bral pouze vlky na území Finska, nikoliv už na území Švédska, Norska nebo Ruska, a tedy posuzoval stav ochrany pouze na národní úrovni. Obdobně v infringementovém řízení proti

⁴²⁴ Čl. 1 písm. i) směrnice o stanovištích.

⁴²⁵ Guidance document on hunting under Council Directive 79/409/EEC on the conservation of wild birds “The Birds Directive”. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/hunting_guide_en.pdf.

⁴²⁶ Science for Environmental Policy. What is ‘favourable conservation status’ for species? Researchers clear up misinterpretations. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/what_is_favourable_conservation_status_for_species_457na4_en.pdf.

⁴²⁷ Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 23. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/pdf/guidance_en.pdf.

Švédsku byl posuzován stav ochrany vlků ve Švédsku a nikoliv v Norsku,⁴²⁸ ačkoliv tito vlci tvoří jednu skandinávskou populaci dohromady.⁴²⁹ Z rozhodnutí v případě C-383/09 vyplývá, že SDEU upřednostňuje úzký výklad toho, co je považována za populaci, jelikož se zde soud přiklonil k tomu, že v Alasku se vyskytuje spíše několik populací křečka polního (*Cricetus cricetus*), než aby se jednalo o malou část velké populace, která sahá až k Maďarsku.

Členský stát má tedy individuální povinnost podporovat příznivý stav z hlediska ochrany u populací, které jsou zcela nebo zčásti uvnitř jeho státních hranic. Komise navíc požaduje posuzování a podávání zpráv o tom, zda je stav druhu z hlediska ochrany příznivý, pro každou biogeografickou oblast v členském státě. Tato kombinace přispívá k příznivému stavu druhů z hlediska ochrany na evropské úrovni a podporuje důslednou ochranu napříč různými typy přírodních stanovišť.⁴³⁰ Bývá tedy doporučováno, aby členské státy usilovaly o příznivý stav druhů z hlediska ochrany jak na národní úrovni, tak na úrovni populace.⁴³¹

Opatření, která jsou na základě této směrnice přijímána, musí brát v úvahu hospodářské, sociální a kulturní požadavky a regionální a místní charakteristiky.⁴³² Judikatura SDEU je zde analogická k judikatuře vztahující se k obdobnému ustanovení směrnice o ptácích, a členský stát tudíž nemůže vynechat žádné místo, které biologicky zakládá možnost pro vyhlášení zvláštní oblasti ochrany (SAC) s ohledem na ekonomické, sociální a obdobné důvody.⁴³³ Ustanovení o hospodářských, sociálních a kulturních požadavcích, které jsou brány v úvahu, nepředstavuje autonomní výjimku z obecného systému ochrany zavedeného touto směrnicí.⁴³⁴

Územní ochrana

V souladu s tím, že směrnice kombinuje územní a druhovou ochranu, což lze hodnotit velmi kladně, je její obsah rozdělen do dvou hlavních částí – ochrana přírodních stanovišť a stanovišť druhů a ochrana samotných druhů. V rámci územní ochrany je nejprve třeba definovat základní pojmy, ke kterým se ochrana vztahuje. Přírodní stanoviště je přírodní nebo

⁴²⁸ TROUWBORST, Arie — FLEURKE, Floor M. *Killing Wolves Legally: Exploring the Scope for Lethal Wolf Management under European Nature Conservation Law*. In: *Journal of International Wildlife Law & Policy* č. 3/2019 (22), s. 231–273.

⁴²⁹ CHAPRON, Guillaume a kolektiv. *Recovery of large carnivores in Europe's modern human-dominated landscapes*. In: *Science* č. 6216/2014 (346), s. 1517–1519.

⁴³⁰ Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive. In: [Circabc.europa.eu](https://circabc.europa.eu) [online]. [cit. 18. 1. 2021]. Dostupné z: <https://circabc.europa.eu/sd/a/2c12cea2-f827-4bdb-bb56-3731c9fd8b40/Art17-Guidelines-final.pdf>.

⁴³¹ TROUWBORST, Arie. *Living with Success – and with Wolves: Addressing the Legal Issues Raised by the Unexpected Homecoming of a Controversial Carnivore*. In: *European Energy and Environmental Law Review* č. 3/2014 (23), s. 89–101.

⁴³² Čl. 2 odst. 3 směrnice o stanovištích.

⁴³³ Viz rozsudek SDEU C-371/98.

⁴³⁴ Viz rozsudek SDEU C-226/08.

přírodě blízká suchozemská nebo vodní oblast vymezená zeměpisnými abiotickými a biotickými znaky.⁴³⁵ Stanoviště druhu je prostředí definované specifickými abiotickými a biotickými faktory, ve kterém druh žije v kterékoliv fázi svého biologického cyklu.⁴³⁶

V rámci územní ochrany je upravena výše zmíněná soustava Natura 2000, která je složena z lokalit s přírodními stanovišti uvedenými v příloze I a stanovišti druhů uvedenými v příloze II (jejichž ochrana vyžaduje vyhlášení zvláštních oblastí ochrany) a zahrnuje i zvláště chráněná území označená členskými státy podle směrnice o ptácích. Každý členský stát přispěje k vytvoření soustavy v poměru, který odpovídá zastoupení typů těchto přírodních stanovišť a stanovišť druhů na jeho území a za tímto účelem vymezí lokality jako zvláštní oblasti ochrany.⁴³⁷ Pro ně členské státy stanoví nezbytná ochranná opatření zahrnující v případě potřeby odpovídající plány péče a vhodná opatření právního, správního nebo smluvního charakteru, a přijmou vhodná opatření, aby v těchto oblastech vyloučily poškozování stanovišť a vyrušování druhů, pro něž jsou tato území určena.⁴³⁸

Dále je upraveno tzv. naturové posuzování, kdy jakýkoliv plán nebo projekt, který s danou lokalitou přímo nesouvisí nebo není pro péči o ni nezbytný, avšak bude mít pravděpodobně na tuto lokalitu významný vliv, musí podléhat odpovídajícímu posouzení jeho důsledků pro lokalitu z hlediska cílů její ochrany. To, že stačí, aby byl významný vliv pouze pravděpodobný, je zcela v souladu s principem předběžné opatrnosti. Není podstatné, zda plán nebo projekt může mít vliv samostatně, nebo jen v kombinaci s jinými plány a projekty. V rámci posuzování vlivů je třeba posoudit i alternativní varianty řešení.⁴³⁹ Příslušné orgány příslušného státu mohou schválit tento plán nebo projekt teprve poté, co se ujistí, že nebude mít nepříznivý účinek na celistvost příslušné lokality, a co si v případě potřeby opatří stanovisko široké veřejnosti. Pokud i přes negativní výsledek posouzení musí být určitý plán nebo projekt z naléhavých důvodů převažujícího veřejného zájmu uskutečněn a není-li k dispozici žádné alternativní řešení, zajistí členský stát veškerá kompenzační opatření nezbytná pro zajištění ochrany celkové soudržnosti soustavy Natura 2000, o kterých uvědomí Komisi. Pokud je lokalita tzv. prioritní⁴⁴⁰, mohou být uplatněny pouze důvody související s ochranou lidského

⁴³⁵ Čl. 1 písm. b) směrnice o stanovištích.

⁴³⁶ Čl. 1 písm. f) směrnice o stanovištích.

⁴³⁷ Čl. 3 směrnice o stanovištích.

⁴³⁸ Čl. 6 odst. 1 a 2 směrnice o stanovištích.

⁴³⁹ Viz rozsudky SDEU C-209/02 nebo C-239/04.

⁴⁴⁰ Viz čl. 1 písm. d) a h) směrnice o stanovištích.

zdraví a veřejné bezpečnost s nesporně příznivými důsledky mimořádného významu pro životní prostředí nebo jiné naléhavé důvody převažujícího zájmu podle stanoviska Komise.⁴⁴¹

Komise pravidelně přezkoumává, jak soustava Natura 2000 přispívá k dosažení cílů směrnice, a v této souvislosti může zvážit zrušení klasifikace určité lokality jako zvláštní oblasti ochrany v případě, kde je to zabezpečeno přírodním vývojem zjištěným jako výsledek sledování stavu přírodních stanovišť a druhů z hlediska jejich ochrany.⁴⁴²

Druhová ochrana

Ačkoliv je za 1. pilíř směrnice o stanovištích označována územní ochrana⁴⁴³, a tedy hlavně právní úprava soustavy Natura 2000, nesmíme zapomínat ani na 2. pilíř, kterým je přísná druhová ochrana mající spíše preventivní charakter, a tedy vyžadující, aby členské státy zabránily a předcházely řadě situací, které by mohly mít nepříznivý dopad na daný druh.

V rámci druhové ochrany poskytuje směrnice zvláštní ochranu druhům, které označuje jako druhy v zájmu Společenství. Těmi se rozumí druhy, které jsou na evropském území členských států:

- a) ohrožené (s výjimkou druhů, jejichž přírodní areál rozšíření je na tomto území okrajový a které nejsou ohrožené nebo zranitelné v západním palearktickém regionu),
- b) zranitelné (tedy se u nich předpokládá, že pravděpodobně budou v blízké budoucnosti přesunuty do kategorie ohrožených druhů, pokud na ně budou nadále působit ohrožující faktory),
- c) vzácné (tedy s málo početnými populacemi, které nejsou v současné době ohrožené nebo zranitelné, ale jsou v nebezpečí; tyto druhy se vyskytují v prostorově omezených oblastech nebo jsou řídce rozptýleny v rozsáhlejších areálech), nebo

⁴⁴¹ Čl. 6 odst. 3 a 4 směrnice o stanovištích.

⁴⁴² Čl. 9 směrnice o stanovištích.

⁴⁴³ Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 23. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/pdf/guidance_en.pdf.

- d) endemické a vyžadují zvláštní pozornost z důvodů specifického charakteru jejich stanoviště nebo možného dopadu jejich využívání na jejich stanoviště nebo na jejich stav z hlediska ochrany.⁴⁴⁴

Takové druhy jsou nebo mohou být uvedeny v příloze II (jejich ochrana vyžaduje vyhlášení zvláštních oblastí ochrany), IV (vyžadují přísnou ochranu) nebo V (jejich odebrání z volné přírody a využívání může být předmětem určitých opatření na jejich obhospodařování). Pro druhy v příloze II je zachování jejich (často zcela specifického) stanoviště hlavním faktorem ovlivňujícím jejich přežití a pohodu. Naopak pro druhy uvedené v příloze IV může být stanovení chráněných oblastí méně vhodné, zatímco „fyzická“ ochrana vztahující se přímo k druhu a ochrana nejdůležitějších částí stanoviště (místa rozmnožování a místa odpočinku) je efektivnější. U druhů z přílohy V platí, že má EU zájem na jejich ochraně, ale je dovoleno je omezeně využívat.

Není vyloučeno, aby byl jeden druh uveden ve více přílohách, přičemž nejčastěji jde o kombinaci zahrnutí v příloze II + IV (45 %), případně o kombinaci zahrnutí v příloze II + V (5 %), tedy o kombinaci územní a druhové ochrany, jelikož jsou druhy obvykle vystaveny kombinaci hrozeb a není možné je zařadit jen do jedné přílohy.⁴⁴⁵ Vzhledem k tématu disertační práce nebudou dále rozebírána ustanovení týkající se výlučně rostlinných druhů.

Příloha IV tedy obsahuje seznam živočišných druhů vyžadujících přísnou ochranu a zahrnuje širokou škálu druhů, od velkých obratlovců až po malé bezobratlé. Podle čl. 12 jsou členské státy povinny přijmout nezbytná opatření pro vytvoření systému přísné ochrany těchto druhů v jejich přirozeném areálu rozšíření. K dodržení tohoto ustanovení musí členské státy nejen přijmout úplný právní rámec, ale také provést konkrétní a zvláštní ochranná opatření. Systém přísné ochrany proto předpokládá přijetí preventivních ucelených a zkoordinovaných opatření.⁴⁴⁶ Tento systém má zakazovat:

- Úmyslný odchyt nebo usmrcování jedinců těchto druhů v přírodě – Zákaz se vztahuje na veškeré formy odchytu nebo usmrcování a platí pro všechna životní stádia živočichů. Co se týče stanovené podmínky úmyslného charakteru, vztahuje se tato současně k odchytu i k usmrcování. K tomu, aby byla splněna,

⁴⁴⁴ Čl. 1 písm. g) směrnice o stanovištích.

⁴⁴⁵ Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 23. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/pdf/guidance_en.pdf.

⁴⁴⁶ Viz rozsudky SDEU C-383/09 nebo C-441/17.

musí být prokázáno, že původce jednání zamýšlel odchyt nebo usmrcování jedince chráněného živočišného druhu, nebo byl alespoň s možností takového odchytu nebo usmrcování srozuměn.⁴⁴⁷ To znamená, že pro splnění podmínky postačí i jen nepřímý úmysl.⁴⁴⁸

- Úmyslné vyrušování těchto druhů, zejména v období rozmnožování, výchovy mláďat, přezimování a migrace – Zákaz platí pro všechna životní stadia živočichů. Pojem vyrušování není ve směrnici definován, ale může jít např. o hluk nebo zdroj světla, který má na druh nepřímý nepříznivý vliv, přičemž různé druhy živočichů mohou vnímat různé způsoby vyrušování jinak, a proto je při posuzování pojmu „vyrušování“ nutné zaujmout individuální přístup dle konkrétního případu.
- Úmyslné ničení nebo sběr jejich vajec ve volné přírodě – To, že se zákaz vztahuje i na sběr vajec, lze hodnotit velmi pozitivně, jelikož je tím zajištěna ochrana populací druhů a jejich životaschopnosti z dlouhodobého hlediska.
- Poškození nebo ničení míst rozmnožování nebo míst odpočinku – Jelikož zde není explicitně uvedena úmyslná forma zavinění, opatření se má vztahovat i na nedbalostní formu zavinění.⁴⁴⁹ Zde můžeme vidět rozdíl mezi směrnici o stanovištích a Bernskou úmluvou, která ve svém čl. 6 písm. b) zakazuje pouze záměrné poškození nebo ničení, nicméně její výčet zákazů v tomto ustanovení je vzhledem k pojmu „zejména“ demonstrativní, a proto může smluvní strana Bernské úmluvy zakázat i nedbalostní formu. Dle judikatury SDEU pojem „místo odpočinku“ zahrnuje také místa odpočinku, která již nejsou obývána jedním z chráněných druhů živočichů uvedených v příloze IV, pokud existuje dostatečně vysoká pravděpodobnost, že se uvedený druh na tato místa odpočinku vrátí.⁴⁵⁰ Pojem „místo rozmnožování“ zatím nebyl SDEU upřesněn, ale mohl by zahrnovat všechna místa, která dotčený druh využívá po dobu trvání reprodukčního cyklu včetně námluv, páření, hnízdění a vývoje mláďat. Tento

⁴⁴⁷ Viz rozsudek SDEU C-221/04.

⁴⁴⁸ O nepřímý úmysl se podle českého právního řádu jedná, pokud pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn. Více viz JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, s. 240–243.

⁴⁴⁹ Viz rozsudky SDEU C-98/03, C-6/04, C-477/19, C-473/19 a C-474/19.

⁴⁵⁰ Viz rozsudek SDEU C-477/19.

zákaz stanoví režim přísné ochrany míst rozmnožování a míst odpočinku druhů živočichů uvedených v příloze IV směrnice bez ohledu na počet jedinců dotyčného druhu vyskytujícího se v dané oblasti.⁴⁵¹

U živočišných druhů zařazených do přílohy IV je dále zakázáno jejich držení a chov, doprava a prodej nebo výměna a nabízení za účelem prodeje nebo výměny jedinců odebraných z volné přírody, a to v jakémkoliv životním stádiu živočicha, avšak výjimka se vztahuje na jedince, kteří byli z přírody legálně odebráni ještě před prováděním této směrnice.⁴⁵²

Členské státy zřídí systém sledování nahodilého odchyty a usmrcování živočišných druhů zařazených do přílohy IV. Na základě takto shromážděných údajů uskuteční další výzkum nebo přijmou ochranná opatření k vyloučení významného negativního dopadu nahodilého odchyty a usmrcování na příslušný druh.⁴⁵³ Příkladem uplatňování tohoto ustanovení může být sledování vedlejších úlovků kytovců nebo sledování úmrtí netopýrů ve větrných turbínách a na silnicích.⁴⁵⁴

První rozsudek, ve kterém se SDEU zabýval aplikací čl. 12 na konkrétní druh je rozsudek C-103/00 Komise v. Řecko (*Caretta caretta* na ostrově Zakynthos). Mořská želva kareta obrovská využívá k rozmnožování pouze několik pláží ve Středozemním moři, přičemž se ty nejdůležitější nacházejí na ostrově Zakynthos. Tento druh je zařazen do přílohy II a přílohy IV směrnice. V roce 1998 odhalila řada nevládních organizací zhoršení životních podmínek tohoto druhu mořské želvy. Hlavním problémem bylo zejména nekontrolované využívání ostrovních pláží a okolního moře turisty, nelegální výstavba nebo používání mopedů na pláži. Všechny tyto činnosti byly sice zakázány značkami, ale Komise při návštěvě ostrova zjistila, že k narušením dochází ve velkém rozsahu. Proto podala žalobu k SDEU, který na jejím základě rozhodl, že Řecko nesplnilo povinnosti, které pro něj vyplývají z čl. 12 odst. 1 písm. b) a d), tím, že nepřijalo ve stanovené lhůtě opatření nezbytná k zavedení přísného a účinného systému ochrany, která mají zabránit úmyslnému rušení tohoto druhu během rozmnožování a dalším činnostem, které mohou poškodit nebo ničit místa rozmnožování.

⁴⁵¹ Viz rozsudky SDEU C-441/17, C-473/19 a C-474/19.

⁴⁵² Čl. 12 odst. 2 směrnice o stanovištích.

⁴⁵³ Čl. 12 odst. 4 směrnice o stanovištích.

⁴⁵⁴ Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 23. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/pdf/guidance_en.pdf.

Příloha V obsahuje druhy v zájmu Společenství, jejichž odebrání z volné přírody a využívání může být předmětem určitých opatření na jejich obhospodařování. Podle čl. 11 sledují členské státy stav přírodních stanovišť a stanovišť druhů z hlediska jejich ochrany se zvláštním zřetelem na prioritní typy přírodních stanovišť⁴⁵⁵ a prioritní druhy⁴⁵⁶. Pokud to na základě tohoto sledování pokládají za nezbytné, přijmou opatření zajišťující, že odebrání jedinců druhů uvedených v příloze V z volné přírody a jejich využívání bude slučitelné se zachováním jejich příznivého stavu z hlediska jejich ochrany. Tato opatření mohou zahrnovat mimo jiné nařízení týkající se vstupu na určitá území, dočasný nebo místní zákaz odebrání jedinců z volné přírody, regulace období a metod tohoto odebrání nebo vytvoření systému povolení k odebrání.⁴⁵⁷

Příloha VI směrnice obsahuje zakázané metody a prostředky odchyty a usmrcování a způsoby přepravy. Zde můžeme stejně jako u směrnice o ptácích vidět inspiraci Bernskou úmluvou, kdy se výčet daných příloh od sebe odlišuje pouze minimálně. Mezi nevýběrové prostředky patří např. magnetofony, zdroje umělého světla, zrcadla, výbušniny, kuše nebo plynování, a mezi způsoby přepravy pak letadla a motorová vozidla. V případě odchyty nebo usmrcování druhů volně žijících živočichů z přílohy V a v případech, kdy jsou uplatněny odchylky při odebrání, odchyty nebo usmrcování druhů uvedených v příloze IV musí členské státy zakázat použití veškerých nevýběrových prostředků schopných způsobit vymizení populací těchto druhů v místním měřítku nebo vážné narušení populací těchto druhů, zejména pak těch, které jsou uvedeny v příloze VI.⁴⁵⁸

Přísná úprava druhové ochrany je stejně jako v případě směrnice o ptácích mírně oslabena možností odchylek dle čl. 16. K těm se lze uchýlit, pokud jsou současně splněny tyto tři podmínky:

1. Neexistence žádného jiného uspokojivého řešení – V souladu se zásadou subsidiarity je na příslušných vnitrostátních orgánech, aby provedly nezbytná srovnání a vyhodnotily alternativní řešení, kdy je stejně jako v případě odchylky podle směrnice o ptácích třeba zkoumat, jaký problém nebo specifickou situaci

⁴⁵⁵ Podle čl. 1 písm. d) směrnice o stanovištích se prioritními typy přírodních stanovišť rozumí „typy přírodních stanovišť ohrožené vymizením, které se vyskytují na území uvedeném v článku 2 a za jejichž ochranu má Společenství zvláštní odpovědnost vzhledem k podílu jejich přirozeného areálu rozšíření na území uvedeném v článku 2“.

⁴⁵⁶ Podle čl. 1 písm. h) směrnice o stanovištích se prioritními druhy rozumí „druhy uvedené v písm. g) bod i), za jejichž zachování má Společenství zvláštní odpovědnost vzhledem k podílu jejich přirozeného areálu rozšíření na území uvedeném v článku 2“.

⁴⁵⁷ Čl. 14 směrnice o stanovištích.

⁴⁵⁸ Čl. 15 směrnice o stanovištích.

je třeba řešit, dále zda existuje jiné řešení a pokud ano, zda vyřeší daný problém nebo situaci, pro kterou je odchylka požadována.

2. Populace daného druhu přetrvávají navzdory udělené odchylce ve svém přirozeném areálu rozšíření bez negativního ovlivnění v dobrém stavu z hlediska jejich ochrany.
 - V tomto ustanovení došlo k nekonzistentnímu překladu pojmu *favourable status*, který měl být do českého jazyka přeložen jako „příznivý stav“ (nikoliv „dobrý stav“) v souladu s čl. 1 písm. i) směrnice.
 - V rámci této podmínky se zkoumá, jaký je skutečný stav druhu z hlediska ochrany a jaký bude dopad odchylky jako takové, přičemž obecně platí, že výjimku nelze udělit, pokud by měla mít škodlivý účinek na příznivý stav populace druhu z hlediska ochrany. Nicméně SDEU ve své judikatuře poměrně překvapivě připustil, že je možné udělit výjimku i v případě, kdy stav druhu z hlediska ochrany není příznivý, avšak pouze za výjimečných okolností a za dodržení zásady předběžné opatrnosti.⁴⁵⁹
 - Pojmem „přirozený areál rozšíření“ (který je obsažen i v čl. 12 odst. 1 směrnice o stanovištích) se v relativně nedávné době zabýval SDEU v řízení o předběžné otázce ve věci C-88/19. Na začátku rumunského vnitrostátního sporu byl vlk, který se již několik dní objevoval v místě bydliště místního obyvatele, kde si hrál a jedl s jeho psy. Po nějakém čase byl vlk uspán a odchycen se záměrem jeho převezení do medvědí přírodní rezervace Liberty de Zărnești. Během převozu ovšem vlk poškodil svou klec a unikl. Pro odchyt ani převoz vlka nepožádaly příslušné subjekty o povolení. Judecătoria Zărnești (soud prvního stupně v Zărnești, Rumunsko) si nebyl jistý, jak řešit situaci při absenci výjimky, pokud je zvíře spatřeno na okraji lokality nebo vnikne na území územního správního celku, a zda je výjimka nezbytná pro jakéhokoliv volně žijícího jedince, který se nenachází v zajetí, bez ohledu na skutečnost, že vnikl na území takového celku. SDEU vyšel ze skutečnosti, že čl. 12 nezakládá ochranu, kterou zakotvuje, na pojmu „přírodní stanoviště“ a že nezavádí režim ochrany jedinců chráněných

⁴⁵⁹ Viz rozsudek SDEU C-674/17.

živočišných druhů v závislosti na místě, prostoru nebo stanovišti, kde se nacházejí v daném okamžiku. Pojem „přirozený areál rozšíření“ je širší než zeměpisný prostor, který vykazuje fyzické nebo biologické prvky nezbytné pro život a reprodukci chráněných živočišných druhů. Tento areál odpovídá zeměpisnému území, v němž se dotyčný živočišný druh v rámci svého přirozeného chování vyskytuje, respektive do něhož se rozšiřuje. Pojem „přirozený areál rozšíření“ by měl být definován v zásadě stejně jako pojem „areál rozšíření“ podle CMS. Použití výrazu „v přírodě“ v čl. 12 odst. 1 písm. a) a c) směrnice o stanovištích toto konstatování nijak nepopírá, jelikož musí být chápáno v tom smyslu, že se přísná ochrana chráněných živočišných druhů prostřednictvím zákazů stanovených v čl. 12 odst. 1 směrnice o stanovištích použije nejen na určitých konkrétních místech, ale vztahuje se na všechny jedince chráněných živočišných druhů, které žijí v přírodě, respektive volné přírodě, a plní tak svou funkci v přirozených ekosystémech, aniž se nutně vztahuje na jedince, kteří jsou v zákonném zajetí.⁴⁶⁰

3. Splnění alespoň jedné z podmínek taxativně vymezených v čl. 16 odst. 1 písm. a) až e), kterou je např. zájem ochrany volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin nebo přírodních stanovišť, zájem prevence závažných škod (u kterého je na rozdíl od směrnice o ptácích uveden demonstrativní výčet, na čem zejména mohou být škody způsobeny), naléhavý důvod převažujícího veřejného zájmu nebo výzkumné a vzdělávací důvody – Splnění této podmínky by mělo být zkoumáno jako první, jelikož z praktického hlediska nemá smysl zkoumat otázku existence jiného uspokojivého řešení a dopadu udělené odchylka na stav populace, pokud činnost, na kterou se má odchylka vztahovat, nespadá pod některé z písmen a) až e).

Judikatura SDEU, která se vztahuje k ustanovení o odchylkách z druhové ochrany, je poměrně kazuistická, nicméně jako obecný závěr lze vyvodit to, že dané ustanovení by mělo být vykládáno restriktivně⁴⁶¹ a orgány musí mít v okamžiku, kdy rozhodují o udělení povolení,

⁴⁶⁰ VOMÁČKA, Vojtěch. *K rozsahu druhové ochrany podle směrnice o stanovištích: Lidské osídlení coby přirozený areál rozšíření zvláště chráněných živočichů*. In: *České právo životního prostředí* č. 2/2020 (56), s. 70–89. [online]. [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_56.pdf.

⁴⁶¹ Viz rozsudky SDEU C-98/03, C-6/04, C-508/04 nebo C-46/11.

k dispozici nejlepší relevantní vědeckotechnické poznatky⁴⁶², přičemž tato úvaha platí obdobně i pro čl. 9 odst. 2 směrnice o ptácích.⁴⁶³

Členské státy nemusí předem konzultovat udělení odchylky s Komisí, ale jsou povinny ji pak každé dva roky předkládat zprávu o odchylkách s přesně uvedenými údaji. Komise do 12 měsíců po obdržení zprávy vydá k těmto odchylkám své stanovisko.⁴⁶⁴

Postup pro změny příloh

Směrnice upravuje v čl. 19 také postup pro změny příloh. Změny, které jsou nezbytné pro přizpůsobení jednotlivých příloh technickému a vědeckému pokroku, přijme Rada EU na návrh Komise kvalifikovanou většinou (u příloh I, II, III, V a VI), nebo jednomyslně (u přílohy IV). Je tedy přesně stanoveno, že změny směrnice a zejména jejich příloh musí vycházet z nových vědeckých poznatků.

Ochrana před nepůvodními druhy

Stejně jako směrnice o ptácích se i směrnice o stanovištích dotýká problematiky nepůvodních druhů, když stanoví povinnost pro členské státy zajistit, aby záměrné vysazení jakéhokoliv druhu do volné přírody, který není na jejich území původní, bylo řízeno tak, aby nedošlo k poškození přírodních stanovišť v jejich přirozeném areálu rozšíření nebo původních volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Pokud to považují za nezbytné, tak takové vysazování státy dokonce zakážou. O výsledcích provedeného hodnocení musí být informován Výbor, který směrnice o stanovištích zřizuje v čl. 20 jako pomocný orgán Komise.⁴⁶⁵

V zemích EU jsou invazivními nepůvodními druhy ohroženy zejména ostrovy, především v oblasti Britských ostrovů nebo makarónské oblasti (Kanárské ostrovy, Azory, Madeira), známé svým vysokým počtem endemitů.⁴⁶⁶

Z judikatury SDEU k danému ustanovení vyplývá, že záměrné vysazení nepůvodního druhu do volné přírody je nutné řídit tak, aby nedošlo k žádným škodám, nikoliv jen trvalým.⁴⁶⁷ Tohoto ustanovení se dotýká také rozsudek C-249/07 Komise v. Nizozemsko, který se týká

⁴⁶² Viz rozsudky SDEU C-127/02 nebo C-674/17.

⁴⁶³ Viz rozsudek SDEU C-900/19.

⁴⁶⁴ Čl. 16 odst. 2 a 3 směrnice o stanovištích.

⁴⁶⁵ Čl. 22 písm. b) směrnice o stanovištích.

⁴⁶⁶ HORA, Jan a kol. *Legislativa EU a ochrana přírody*. Praha: Česká společnost ornitologická, 1998, s. 68.

⁴⁶⁷ Viz rozsudek SDEU C-508/04.

případu, kdy bylo podle nizozemského práva zakázáno skladovat slávky a ústřice v nizozemských pobřežních vodách bez povolení. V důsledku toho bylo vyžadováno povolení pro výsev slávek a ústřic patřících k druhům původem z Nizozemska, ale dovezených z jiných členských států. Výsev těchto druhů pocházejících z Nizozemska přitom podléhal tomuto systému pouze v určitých případech, a byl tedy zvýhodněn. Dle SDEU se jednalo o porušení čl. 28 SFEU, který zakazuje opatření s účinkem rovnocenným množstevnímu omezení dovozu. Nizozemsko tvrdilo, že vytýkaná opatření mohou být odůvodněna udržením biologické rozmanitosti a zachováním rybolovných druhů v zájmu rybolovu, jelikož režim povolování sloužil k zabránění vysazování nepůvodních organismů, které se mohly vázat na měkkýše, ve vodách, kde jsou tyto měkkýši přepravováni k výsevu v Nizozemsku. Vytýkané opatření tedy mělo být opatřením k provedení tohoto článku směrnice o stanovištích, protože možné vysazení nepůvodních organismů vázaných na měkkýše ve vodách, kde jsou vysévány, mělo být dle Nizozemska považováno za záměrné vysazení nepůvodních druhů. SDEU se z touto argumentací neztotožnil a poznamenal, že ustanovení se vztahuje pouze na záměrné vysazování nepůvodních druhů, přičemž nepůvodní organismy, které se váží k měkkýšům určeným k výsevu, nelze považovat za druhy nepocházející z výsevních vod, a tudíž jejich zavlečení nelze tímto způsobem klasifikovat jako záměrné. Slovy „záměrné vysazení“ zákonodárce odkazuje na projekty týkající se vysazování nepůvodních druhů, které musí být regulovány tak, aby nepoškozovaly stanoviště nebo volně žijící živočichy a planě rostoucí rostliny nebo v případě potřeby musí být vysazení zakázáno. Z toho vyplývá, že nepůvodními druhy podle tohoto ustanovení jsou ty, jejichž zavádění je zaměřeno na konkrétní projekty, a nikoli ty, jejichž zavádění je možné a vyplývá pouze z přemístění jiných druhů.

3.3.3. Směrnice o zoologických zahradách

Jak již bylo řečeno výše, ochrana biologické rozmanitosti je realizována dvěma základními přístupy – *in situ* (ochrana v přirozeném prostředí, na místě samém) a *ex situ* (ochrana mimo přirozená stanoviště). Ochrana *ex situ* probíhá v umělých podmínkách v lidské péči a jejím typickým příkladem jsou zoologické zahrady.

Na rozdíl od botanických zahrad⁴⁶⁸ je problematika zoologických zahrad upravena na unijní úrovni. Základem je směrnice o zoologických zahradách, důvodem jejíhož vzniku byla

⁴⁶⁸ Více k problematice botanických zahrad viz DAMOHORSKÝ, Milan. *Potřebujeme zákon o botanických zahradách?!* In: *České právo životního prostředí* č. 4/2016 (42), s. 31–40. [online]. [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_42.pdf.

mimo jiné potřeba, aby zoologické zahrady plnily důležitou úlohu při ochraně druhů, vzdělávání veřejnosti a vědeckém výzkumu. Směrnice se tedy snaží zajistit to, aby zoologické zahrady nejen chovaly zvířata a vystavovaly je veřejnosti, ale také se aktivně účastnily vědeckého výzkumu a plnily informační a výchovnou funkci. Právě za tímto účelem bylo nutné zajistit společnou právní úpravu pro členské státy EU.

Cílem směrnice je ochrana volně žijících živočichů a zachování biologické rozmanitosti tím, že směrnice zajistí, aby členské státy přijaly opatření pro udělování licencí zoologickým zahradám a pro dohled nad nimi, a tím posílily úlohu zoologických zahrad v zachování biologické rozmanitosti.⁴⁶⁹

Cíle směrnice souvisí s čl. 9 CBD, který se týká ochrany *ex situ* a mimo jiné požaduje po smluvních stranách, aby vytvořily a udržovaly zařízení na ochranu a výzkum zvířat, přijaly opatření pro obnovu a záchranu ohrožených druhů a pro jejich opětovné vysazování na jejich přirozená stanoviště a řídily získávání biologických zdrojů z přírodních stanovišť pro účely ochrany *ex situ*. Směrnice se dále odvolává na nařízení o regulování obchodu s druhy, a nepřímo tak i na CITES, a dále na směrnici o ptácích a směrnici o stanovištích.

Z vyhodnocení Komise této poměrně stručné směrnice vyplývá, že prvotní očekávání toho, že všechna zoo v EU budou dodržovat minimální harmonizované standardy pro chov volně žijících živočichů, bylo do značné míry naplněno. Jako hlavní přidaná hodnota směrnice byla označena její závazná povaha, která poskytuje společný právní rámec pro všechna zoo v členských státech EU. Ovšem aby byl v plné míře využit její potenciál, je třeba zlepšit její implementaci, která podle vyhodnocení nepředstavuje neúměrnou administrativní zátěž nebo náklady.⁴⁷⁰ Na podporu lepší implementace vydala Komise dokument o osvědčených postupech souvisejících se směrnicí o zoologických zahradách (*EU Zoos Directive Good Practices Document*),⁴⁷¹ který ovšem nebyl zpočátku přeložen do úředních jazyků členských

⁴⁶⁹ Čl. 1 směrnice o zoologických zahradách.

⁴⁷⁰ Evaluation of Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999 relating to the keeping of wild animals in zoos (Zoos Directive). In Ec.europa.eu [online]. [cit. 21. 6. 2020]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/refitzoosdirective/pdf/SWD%20Zoos%20Directive%20Evaluation.pdf>.

⁴⁷¹ EVROPSKÁ UNIE. *EU Zoos Directive Good Practices Document*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2015, s. 10. [online]. [cit. 29. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/pdf/EU_Zoos_Directive_Good_Practices.pdf.

států a většinou z nich byl proto ignorován.⁴⁷² Postupně však dochází k jeho překladu, přičemž je v současné době dostupný v 15 jazycích⁴⁷³, čímž by se mohla implementace směrnice zlepšit.

Definice zoologické zahrady

Pro účely této směrnice se zoologickou zahradou rozumí podle čl. 2 „*trvalé zařízení, kde mohou být živočichové volně žijících druhů vystaveni veřejnosti sedm nebo více dní v roce*“.

Z definice tedy vyplývají tři základní znaky:

1. Jde o *trvalé zařízení* – Tento znak souvisí s tím, že živočichové mohou být vystaveni „sedm a více dní v roce“. Lze diskutovat o tom, zda je pouze sedm dní v roce opravdu znakem *trvalého* zařízení. Těžko si lze představit klasickou zoologickou zahradu, která je otevřena jen jeden týden v roce, nicméně členské státy mohou ve svých vnitrostátních předpisech stanovit vyšší počet dnů. Jako doplňkové kritérium může být užitečné zohlednit, zda je zařízení dočasné nebo trvalé, avšak bez toho, aby tato úvaha sloužila jako ospravedlnění případů, kdy zůstává otevřeno nějaké zařízení s dočasnými prostory, kde jsou ale živočichové vystavováni ve skutečnosti po dlouhou dobu, čímž se vyhýbá uplatňování směrnice o zoologických zahradách.
2. V tomto trvalém zařízení jsou *živočichové volně žijících druhů* – Díky tomuto znaku se definice zoologické zahrady vztahuje i na akvária, kde jsou chováni živočichové volně žijících vodních a mořských druhů. Kolekce zoologických zahrad jsou nejčastěji složeny z volně žijících původních i exotických druhů, nicméně mohou zahrnovat i domácí zvířata a domestikované druhy (užitková zvířata). Co se týče těchto domácích a domestikovaných druhů, mohou příslušné orgány členských států zvážit, zda se na ně vztahují požadavky chovu a ustájení podle čl. 3 směrnice.
3. Tito živočichové mohou být *vystaveni veřejnosti* – Definice vyžaduje, aby byly zoologické zahrady otevřeny pro veřejnost, ať už zdarma nebo za vstupné, a aby si návštěvníci mohli vystavené živočichy prohlédnout, a to bez ohledu na to, že

⁴⁷² Commission report urges Member States to improve animal welfare and conservation efforts of zoos. In Eurogroupforanimals.org [online]. [cit. 21. 6. 2020]. Dostupné z: <https://www.eurogroupforanimals.org/news/commission-report-urges-member-states-improve-animal-welfare-and-conservation-efforts-zoos>.

⁴⁷³ Zoos Directive. In: Ec.europa.eu [online]. [cit. 19. 1. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/zoos/index_en.htm.

někteří jednotliví živočichové mohou být dočasně nebo trvale umístěni mimo dohled návštěvníků.⁴⁷⁴

Všechny kolekce nebo zařízení, které splňují tyto tři znaky, jsou směrnicí považovány za zoologickou zahradu bez ohledu na jejich název (např. přírodní centrum, biologický park), veřejnou nebo soukromou povahu (např. městské zoologické zahrady, soukromé nadace), typ vystavovaných druhů (např. ptačí zahrady, sbírky motýlů) a to, že poskytují další služby (např. obchody, restaurace, ubytování).

Výjimkou z definice zoologické zahrady jsou cirkusy, obchody s oblíbenými zvířaty a zařízení, která členské státy vyjmou z působnosti této směrnice, pokud nevystavují větší počet živočichů nebo druhů a výjimka neohrozí cíle směrnice.⁴⁷⁵ Cirkusy a obchody s oblíbenými zvířaty (zverimexy) jsou z definice zoologické zahrady vyjmuty, jelikož činnosti, kterým se věnují, spadají do oblastí, které jsou neslučitelné s cíli směrnice. Pojem „větší počet živočichů nebo druhů“ není ve směrnici definován, takže jeho konkrétní podobu mají stanovit členské státy. V ideálním případě by příslušné orgány měly zveřejnit kritéria, z nichž se při posuzování vychází. Hlavní kritérium, které je třeba vzít v úvahu, je požadavek, aby výjimka udělená těmto zařízením neohrozila cíle směrnice. Posouzení může zahrnovat zvážení kvantitativních i kvalitativních aspektů. Toto kritérium u druhů uvedených a vymezených v mezinárodních úmluvách a právních předpisech EU, jakož i ve vnitrostátních a regionálních předpisech o ochraně volně žijících živočichů, a zejména pak u volně žijících druhů v zájmu Společenství podle směrnice o stanovištích a směrnice o ptácích souvisí se stavem z hlediska ochrany.⁴⁷⁶

V některých případech mohou příslušné orgány členských států čelit určitým obtížím při hodnocení, zda zařízení spadají do působnosti směrnice, nebo ne. Jde např. o veřejné parky, ve kterých žijí druhy volně žijících živočichů, expozice několika živočichů v restauracích, kolekce živočichů pouze jednoho nebo dvou druhů, malé akvárium u zubaře atd. Pro vyjasnění tohoto problému některé státy zpřesňují pojem „zoologická zahrada“ ve svých vnitrostátních právních předpisech nebo upravují výjimky z definice pro určitá zařízení v souladu se směrnicí. V některých případech jsou zařízení kategorizována v závislosti na počtu živočichů a druhů

⁴⁷⁴ EVROPSKÁ UNIE. *EU Zoos Directive Good Practices Document*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2015, s. 10. [online]. [cit. 29. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/pdf/EU_Zoos_Directive_Good_Practices.pdf.

⁴⁷⁵ Čl. 2 směrnice o zoologických zahradách.

⁴⁷⁶ EVROPSKÁ UNIE. *EU Zoos Directive Good Practices Document*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2015, s. 10. [online]. [cit. 29. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/pdf/EU_Zoos_Directive_Good_Practices.pdf.

nebo podle úrovně jejich ochrany (např. rakouské nařízení o zoologických zahradách⁴⁷⁷ rozlišuje tři kategorie podle chovaných druhů, nebo slovinské nařízení o zoologických zahradách a podobných zařízeních⁴⁷⁸ uvádí definici zoo a podobných zařízení, která se od zoo liší omezeným počtem různých druhů, a dále výjimky z definice např. pro zařízení, ve kterých jsou dekorativní akvária nebo terária). K definici zoologické zahrady v českém zákoně o zoologických zahradách více v podkapitole 4.6.1.

Požadavky na zoologické zahrady

Článek 3 obsahuje požadavky na zoologické zahrady, které se týkají různých ochranných opatření. Členské státy mají povinnost zajistit, aby se všechny zoologické zahrady zúčastnily výzkumů, z nichž vyplyne prospěch pro ochranu jednotlivých druhů, výcviku v příslušných ochrannářských dovednostech, výměny informací nebo případně chovu v zajetí, obnovování stavů živočišných druhů a jejich opětovného vysazování do volné přírody. Tyto činnosti lze kromě chovu v zajetí provádět *ex situ* i *in situ*.

Vedle toho jsou členské státy povinny zajistit, aby zoologické zahrady podporovaly výchovu veřejnosti k povědomí o ochraně biologické rozmanitosti. Toto opatření navazuje na Aichi strategický cíl 1, který chtěl, aby si lidé byli nejpozději do roku 2020 vědomi hodnot biodiverzity a kroků, které vedou k její ochraně a udržitelnému využívání. Tento cíl ovšem nebyl splněn.⁴⁷⁹

Dále členské státy zajistí, aby zoologické zahrady chovaly živočichy v podmínkách zaměřených na uspokojení biologických a ochrannářských požadavků pro jednotlivé druhy a udržovaly vysoký standard chovu a ustájení živočichů.

Směrnice nezapomíná ani na problematiku nepůvodních druhů, a proto mají zoologické zahrady bránit živočichům v útěku, jelikož spousta druhů chovaných v zoo je právě nepůvodních. Bránit mají také pronikání škodlivých organismů z vnějšího prostředí, což mohou být škůdci a patogeny, které mohou nepříznivě ovlivnit živočichy v zoo.

V neposlední řadě přijmou členské státy opatření, aby zoologické zahrady provedly aktualizované záznamy o jejich kolekci v rozsahu odpovídajícím jednotlivým druhům. Tyto

⁴⁷⁷ Zoo-Verordnung BGBI. II Nr. 491/2004.

⁴⁷⁸ Uredba o živalskem vrtu in živalskem vrtu podobnem prostoru (Ur. I. RS, št. 37/2003).

⁴⁷⁹ SECRETARIAT OF THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY. *Global Biodiversity Outlook 5*. Montréal: CBD, 2020, s. 12.

záznamy jsou zdrojem informací pro příslušné orgány během inspekce a povolování, ale jsou nezbytné i pro zoo při plánování a provádění záchranných projektů a výměně informací. Požadavek aktualizovaných záznamů o kolekci zoologické zahrady je z pěti požadavků čl. 3 směrnice nejčastěji porušován.⁴⁸⁰

Udělování licencí a dohled

Zoologické zahrady je možné provozovat pouze na základě licence, ve které musí být uvedeny podmínky k zajištění výše popsaných požadavků podle čl. 3. Každá zoologická zahrada musela získat licenci do 4 let od vstupu směrnice v platnost, nové zoologické zahrady ji musí mít už před jejich zpřístupněním veřejnosti.

Směrnice upravuje dva druhy kontroly – (1) pravidelnou kontrolu, která sleduje plnění podmínek k zajištění požadavků čl. 3, přičemž směrnice nestanoví četnost těchto kontrol, takže ji členské státy mohou upravit ve svých vnitrostátních právních předpisech, a (2) kontrolu provedenou příslušnými orgány před udělením, zamítnutím, prodloužením platnosti nebo podstatnou změnou licence, aby bylo zjištěno, zda jsou stávající nebo navrhované podmínky licence plněny. Ve směrnici není upravena doba platnosti licence, a proto za její stanovení odpovídají členské státy.

Podmínky licence se nepoužijí, pokud členský stát může Komisi uspokojivě prokázat, že cíle směrnice a požadavky čl. 3 jsou plněny a průběžně sledovány prostřednictvím nějakého jiného systému regulace a registrace. Takový systém by měl mimo jiné obsahovat též ustanovení týkající se dohledu a uzavírání zoologických zahrad.⁴⁸¹ Jde tedy o alternativní systém regulace a registrace, kdy není vyžadováno vydávání licence.

Uzavření zoologické zahrady

Pokud není licence v souladu se směrnicí nebo nejsou plněny její podmínky, zoologická zahrada nebo její část bude příslušnými orgány uzavřena pro veřejnost, nebo musí splnit odpovídající požadavky nařízené příslušným orgánem, aby byly podmínky dodrženy. Pokud by tyto požadavky nebyly splněny v termínu, který stanoví příslušný orgán a který nesmí být delší

⁴⁸⁰ EVROPSKÁ UNIE. *EU Zoos Directive Good Practices Document*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2015, s. 10. [online]. [cit. 29. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/pdf/EU_Zoos_Directive_Good_Practices.pdf.

⁴⁸¹ Čl. 5 směrnice o zoologických zahradách.

než dva roky, příslušný orgán licenci odejme nebo změní a zoologickou zahradu nebo její část uzavře.⁴⁸² Je vhodné zde upozornit na to, že příslušný orgán nemá diskreční pravomoc, aby rozhodl, zda zoologickou zahradu nebo její část uzavře, nebo ne, nýbrž jazykovou interpretací daného ustanovení dojdeme k závěru, že tak učinit musí.

Uzavření zoologické zahrady nebo její části má dopad i na samotné živočichy, kteří jsou v ní chováni, a proto musí příslušný orgán zajistit, aby se s nimi zacházelo a aby byly odstraňovány podle podmínek, které členský stát považuje za vhodné a v souladu s účelem a ustanoveními této směrnice.⁴⁸³ Uzavření zoo může být dočasné, nebo trvalé, a částečné, nebo celkové. V určitých případech (např. částečné a dočasné uzavření zoo), mohou někteří živočichové v zoo zůstat, pokud jsou splněny příslušné podmínky. Pokud však zoo již neposkytuje živočichům přijatelné podmínky a musí být trvale uzavřena, je třeba pro živočichy přijmout jiné řešení. IUCN navrhuje tyto tři možnosti:⁴⁸⁴

1. Ponechání jednotlivých živočichů v zajetí – V závislosti na okolnostech a právních předpisech mohou být živočichové darováni nebo prodáni veřejným nebo soukromým zařízením, komerčním nebo nekomerčním zařízením, nebo soukromým osobám. Vždy by měly být splněny humánní podmínky a zajištěna řádná péče o živočichy. Příkladem je přemístění živočichů do jiné zoo nebo akvária, záchrané stanice, útulku či vědecké instituce.
2. Navrácení do volné přírody – Vzhledem k riziku, které představují propuštění živočichové ze zoo pro populace volně žijících živočichů, se tato možnost považuje za žádoucí jen ve velmi malém počtu případů a za specifických okolností. Příkladem je reintrodukce nebo posílení stávající populace.
3. Odstranění živočichů – Nejzazší možností je eutanazie, ke které by se ale mělo přistoupit až ve chvíli, kdy neexistuje žádná jiná vhodná instituce, kam by mohli být živočichové umístěni, není možné je vypustit do volné přírody, nebo pokud jsou živočichové nemocní nebo zranění do té míry, že je eutanazie doporučena a podle vnitrostátních právních předpisů povolena.

⁴⁸² Čl. 4 směrnice o zoologických zahradách.

⁴⁸³ Čl. 6 směrnice o zoologických zahradách.

⁴⁸⁴ IUCN. *IUCN Guidelines for the Placement of Confiscated Animals*. Gland: IUCN, 2002, s. 2. [online]. [cit. 3. 4. 2020]. Dostupné z: <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/2002-004.pdf>.

3.3.4. Nařízení o regulování obchodu s druhy

Evropská unie je smluvní stranou CITES od roku 2015. Pozdější přistoupení EU je odůvodněno tím, že úmluva nejdříve umožňovala, aby její smluvní stranou byly pouze jednotlivé státy. To se změnilo až tzv. Gaboronským dodatkem, který umožnil přistoupení i organizacím pro regionální hospodářskou integraci. Nicméně EU dodržovala úmluvu dobrovolně a implementovala ji do unijního práva i předtím, než se stala její smluvní stranou.⁴⁸⁵

Požadavky CITES byly v tehdejší Evropském hospodářském společenství od roku 1984 zajišťovány nejprve v nařízení Rady č. 3626/82⁴⁸⁶. Toto nařízení muselo být později kvůli zlepšení ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou nebo mohou být ohroženy obchodem, nahrazeno novým nařízením, které bere v úvahu vědecké poznatky a současnou strukturu obchodu. Vedle toho bylo důvodem pro přijetí nového nařízení zrušení kontrol na vnitřních hranicích v důsledku zavedení jednotného trhu, což vyžadovalo přijetí přísnějších opatření k regulaci obchodu na vnějších hranicích EU a kontrolu dokumentů a zboží na hraničním celním úřadě v místě dovozu.⁴⁸⁷ Proto bylo toto nařízení ke dni 1. 6. 1997 zrušeno a nahrazeno současným nařízením o regulování obchodu s druhy, které reguluje mezinárodní i vnitřní obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami v EU.

Ve Strategii EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 označuje Komise nezákonný obchod s rostlinnými a živočišnými druhy za čtvrtý nejlukrativnější černý trh na světě. Tento obchod podle ní přispívá k poklesu nebo vyhynutí celých druhů, je jednou z příčin vzniku zoonotických onemocnění, a je proto povinností tento trh odstranit. S ohledem na to plánuje Komise zejména revidovat Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy (více viz podkapitulu 3.1.4) a navrhnout další zpřísnění pravidel pro obchodování se slonovinou v EU.⁴⁸⁸

⁴⁸⁵ EU Accession to CITES. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/cites/gaborone_en.htm.

⁴⁸⁶ Nařízení Rady (EHS) č. 3626/82 ze dne 3. prosince 1982 o provádění Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ve Společenství.

⁴⁸⁷ Odůvodnění nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁴⁸⁸ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 20. května 2020 – Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 - Navrácení přírody do našeho života. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 1. 11. 2020]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0013.02/DOC_1&format=PDF.

Základní cíle a definice nařízení

Cílem nařízení o regulování obchodu s druhy je ochrana druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a zaručení jejich zachování regulováním obchodu s nimi podle ustanovení tohoto nařízení. Nařízení se provádí v souladu s cíli, zásadami a ustanoveními CITES.^{489, 490} Úprava nařízení je však v mnoha ohledech přísnější než úprava CITES (např. přílohy nařízení zahrnují více druhů než přílohy CITES a některé druhy jsou nařízením chráněny přísněji). Navíc tím, že nařízení je přímo použitelné a závazné, je odstraněn jeden z hlavních nedostatků CITES, kdy je velká část její problematiky upravena v právně nezávazných rezolucích. Další výhodou nařízení oproti CITES je, že orgán dohlížející na jeho uplatňování (tj. Komise) může jeho nedodržení řešit soudně u SDEU.

Obchod je definován jako dovoz do EU (včetně přivezení z moře) a vývoz či zpětný vývoz z EU (tedy vývoz exempláře, který byl do EU předtím dovezen⁴⁹¹), a také jako využívání, přemísťování a převod vlastnictví exemplářů, včetně případů uvnitř jednoho členského státu.⁴⁹² Kromě vnějšího obchodu je tedy nad požadavky CITES regulován i vnitřní obchod v rámci EU. Naproti tomu se CITES vztahuje pouze na mezinárodní obchod. Pokud tedy nařízení hovoří o dovozu, vývozu nebo zpětném vývozu, má na mysli obchod s třetími zeměmi a nikoliv obchod uvnitř EU mezi členskými státy.⁴⁹³

Stejně jako CITES používá i nařízení jako základní pojem tzv. „exemplář“. Ten je definován o něco detailněji než v CITES. Je jím jakýkoliv živočišný nebo rostlinný jedinec, ať živý nebo neživý, který patří k některému z druhů zařazených do příloh A až D. Dále je jím jakákoliv část nebo odvozenina, ať tvoří součást jiného zboží či nikoliv, jakož i jakékoliv jiné zboží, u něhož je podle průvodních dokumentů, obalu, označení, etikety nebo jakýchkoliv jiných příznaků patrné, že představuje nebo obsahuje části či odvozeniny, pokud nejsou takové části či odvozeniny vyňaty z působnosti ustanovení. Na rozdíl od samotného textu úmluvy upravuje nařízení i problematiku tzv. hybridů, kteří jsou považováni za exemplář druhu zařazeného do příloh A až D, pokud jde o živočicha nebo rostlinu, z jehož „rodičů“ alespoň

⁴⁸⁹ Čl. 1 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁴⁹⁰ Viz rozsudky SDEU C-510/99 nebo C-154/02.

⁴⁹¹ Čl. 2 písm. n) nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁴⁹² Čl. 2 písm. u) nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁴⁹³ STEJSKAL, Vojtěch — VILÍMKOVÁ, Veronika. *Zákon o obchodování s ohroženými druhy, prováděcí a související předpisy. Komentář*. Praha: Linde Praha, a. s., 2005, s. 40.

jeden patří ke druhu zařazenému do těchto příloh, případně pokud jde o část či odvozeninu z takového živočicha nebo rostliny.⁴⁹⁴

Přílohy nařízení

Nařízení se vztahuje pouze na druhy, které jsou uvedeny v jeho přílohách. Na rozdíl od CITES, která má tři přílohy I–III, obsahuje nařízení čtyři přílohy A až D a vztahuje se na více druhů.⁴⁹⁵ Velké množství druhů je navíc zařazeno do přísnější kategorie než v přílohách CITES, přičemž důvodem je např. vnitrouijní zákaz obchodování s mnoha druhy podle směrnice o stanovištích a směrnice o ptácích, ačkoliv obchod s těmito druhy CITES nezakazuje.⁴⁹⁶

Příloha A zhruba odpovídá příloze I CITES a obecně jsou v ní uvedeny druhy přímo ohrožené vyhubením. Konkrétně obsahuje všechny druhy zařazené do přílohy I CITES, u kterých členské státy EU nevznesly výhradu, přičemž k srpnu 2021 nebyla žádná výhrada zatím vznesena⁴⁹⁷, tudíž jsou zde zahrnuty všechny druhy z přílohy I CITES. Příloha A dále obsahuje jakýkoliv druh, který je nebo může být předmětem poptávky za účelem využívání nebo mezinárodního obchodu a kterému buď hrozí vyhynutí, nebo je tak vzácný, že by jakýkoli objem obchodu ohrozil jeho přežití, nebo patří do rodu, z něhož je většina druhů zařazena do této přílohy, nebo který je druhem, většina jehož poddruhů je zařazena do této přílohy, přičemž je jeho zařazení do této přílohy nezbytné pro účinnou ochranu těchto taxonů.⁴⁹⁸ Ačkoliv to není v nařízení přímo řečeno, tato příloha zahrnuje také druhy, které v roce 1997 podléhaly zakazu obchodování podle směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích.⁴⁹⁹ Příkladem druhu zařazeného do přílohy A je vlk obecný (*Canis lupus*), čírka modrá (*Anas querquedula*) nebo jasoň červenooký (*Parnassius apollo*).

Příloha B obsahuje druhy zařazené do přílohy II CITES a zároveň nezařazené do přílohy A, avšak opět za podmínky, že u nich členské státy nevznesly výhradu, což se stejně jako v předchozím případě prozatím nestalo.⁵⁰⁰ Byly by zde také zahrnuty druhy z přílohy I

⁴⁹⁴ Čl. 2 písm. t) nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁴⁹⁵ JANS, Jan H. *European Environmental Law*. Zutphen: Europa Law Publishing, 2000, s. 422.

⁴⁹⁶ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Základní informace se zaměřením na Českou republiku a Evropskou unii*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, s. 14. [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/\\$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf).

⁴⁹⁷ Reservations entered by Parties. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/app/reserve.php>.

⁴⁹⁸ Čl. 3 odst. 1 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁴⁹⁹ Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/referenceguide_en.pdf.

⁵⁰⁰ Reservations entered by Parties. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/app/reserve.php>.

CITES, u nichž by byla vznesena výhrada. Dále příloha B obsahuje jakýkoli jiný druh nezařazený do přílohy I ani II CITES, který je předmětem mezinárodního obchodu v objemech, jež by mohly být neslučitelné s jeho přežitím nebo s přežitím jeho populace v určitých zemích, nebo s udržením celkové populace na úrovni, která odpovídá jeho úloze v ekosystémech, v nichž se vyskytuje. Stejně jako u CITES jsou v příloze zařazeny i tzv. *look-alike species*, tedy druhy, jejichž zařazení je z důvodu podobnosti jejich vzhledu s jinými druhy z přílohy A nebo B nezbytné pro zajištění účinné kontroly obchodu s exempláři takových druhů. V neposlední řadě jsou v příloze B zařazeny také druhy, u kterých bylo zjištěno, že by zavedení živých exemplářů do přírodního prostředí EU představovalo ekologické ohrožení původních druhů.⁵⁰¹ V příloze B je zařazen např. kozorožec kavkazský (*Capra caucasica*), hoko žlutozobý (*Crax fasciolata*) nebo úhoř říční (*Anguilla anguilla*).

Příloha C obsahuje druhy zařazené do přílohy III CITES, které nejsou zároveň zařazené do přílohy A nebo B, pokud u nich členské státy nevznesly výhradu, a dále by zde byly druhy z přílohy II CITES, u kterých by byla vznesena výhrada.⁵⁰² V příloze C bychom našli např. hyenku hřivnatou (*Proteles cristata*), která je zařazena v příloze III CITES v souvislosti s Botswanou, nebo holuba růžového (*Nesoenas mayeri*), který je zařazen v příloze III CITES v souvislosti s Mauriciem.

Poslední příloha D nemá ekvivalent k některé z příloh CITES. Obsahuje druhy, které nejsou zařazené do příloh A až C a které jsou do EU dováženy v počtech, jež dostatečně opodstatňují jejich sledování (proto se příloze někdy říká také „*monitoring list*“⁵⁰³), a dále druhy zařazené do přílohy III CITES, u nichž byla vznesena výhrada⁵⁰⁴, což se prozatím týká sedmi druhů⁵⁰⁵. Příkladem druhu zařazeného do přílohy D je liška obecná, poddruh *griffithi* (*Vulpes vulpes griffithi*), která je zařazena v příloze III CITES v souvislosti s Indií, nebo kachna madagaskarská (*Anas melleri*), která není v žádné z příloh CITES.

⁵⁰¹ Čl. 3 odst. 2 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵⁰² Čl. 3 odst. 3 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵⁰³ EVROPSKÁ UNIE. *Wildlife Trade Regulations in the European Union*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2010, s. 11. [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/trade_regulations/short_ref_guide.pdf.

⁵⁰⁴ Čl. 3 odst. 4 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵⁰⁵ Reservations entered by Parties. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/app/reserve.php>.

Dovoz a vývoz exemplářů

Dovoz exemplářů druhů z příloh A a B do EU je možný pouze poté, co byly provedeny potřebné kontroly, a na hraničním celním úřadě v místě dovozu bylo předloženo dovozní povolení. To je rozdíl oproti CITES, jelikož ta pro dovoz druhů z přílohy II nevyžaduje dovozní povolení, tudíž v tomto ohledu je nařízení EU opět přísnější. Dovozní povolení vydává na žádost výkonný orgán (kterým je v České republice MŽP⁵⁰⁶) cílového členského státu, a to pouze v případě splnění přísných (a pro každou z příloh jiných) podmínek. Dovozní povolení může být vydáno, pokud žadatel předloží vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu.⁵⁰⁷

Pro exempláře druhů z přílohy C a D se místo dovozního povolení předkládá pouze oznámení o dovozu. U exemplářů druhů z přílohy C musí být toto oznámení doprovázeno ještě písemným dokumentem ve formě vývozního povolení (vývozní povolení CITES) v případě vývozu ze země uvedené v souvislosti s dotyčnými druhy v příloze C, nebo vývozním povolením, potvrzením o zpětném vývozu či potvrzením o původu v případě vývozu ze země neuvedené v souvislosti s dotyčnými druhy v příloze C.⁵⁰⁸

Některé exempláře určené k dovozu musí být jednotlivě označeny (např. neopracované surové kly slona afrického nebo surové a zpracované krokodýlí kůže).⁵⁰⁹

To, že je nařízení v některých ohledech přísnější než CITES můžeme vidět i v tom, že Komise může omezit dovoz některých druhů z určitých zemí, ačkoliv je jejich obchod v rámci CITES povolen. Důvodem pro takové omezení je ochrana těchto druhů, ekologické ohrožení původních druhů nebo humánní důvody (např. vysoká úmrtnost živočišných exemplářů při přepravě). Seznam těchto omezení Komise čtvrtletně zveřejní v Úředním věstníku EU.⁵¹⁰

Vývoz a zpětný vývoz exemplářů druhů zařazených do přílohy A až C z EU je možný pouze poté, co byly provedeny potřebné kontroly a na celním úřadě, kde se vyřizují vývozní formalities, bylo předloženo vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu.⁵¹¹ Toto povolení a potvrzení vydává výkonný orgán členského státu, ve kterém se exempláře nacházejí, opět pouze po splnění určitých podmínek. Pro vývoz exemplářů druhů z přílohy D není

⁵⁰⁶ § 25 odst. 2 písm. a) zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁵⁰⁷ Čl. 4 odst. 1 a 2 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵⁰⁸ Čl. 4 odst. 3 a 4 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵⁰⁹ Čl. 20 odst. 4 a čl. 64 odst. 1 nařízení č. 865/2006.

⁵¹⁰ Čl. 4 odst. 6 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵¹¹ Čl. 5 nařízení o regulování obchodu s druhy.

vyžadováno žádné zvláštní povolení, pokud druh není zařazen současně v příloze III CITES, jelikož je obchod s nimi pouze monitorován.

Předpisy EU stanoví v některých přesně vymezených případech mírnější režim dovozu a vývozu pro neživé exempláře, jejich části a odvozeniny, které jsou exempláři osobního nebo rodinného charakteru⁵¹². Další odchylky z obecně platných pravidel nařízení jsou povolené u exemplářů narozených a odchovaných v zajetí nebo uměle vypěstovaných, pro tranzit a vědecké instituce⁵¹³ nebo u konkrétně určených neživých exemplářů (např. neživé zpracované exempláře druhů krokodýlů nebo neživé exempláře mořských koníčků).⁵¹⁴

Jelikož příloha A zahrnuje druhy přímo ohrožené vyhubením, platí pro ně z důvodu jejich ochrany zákaz obchodního využívání. Je tedy zakázán jejich nákup, nabízení ke koupi, nabývání pro obchodní účely, veřejné vystavování pro obchodní účely, využívání pro obchodní zisk a prodej, držení za účelem prodeje, nabízení k prodeji nebo převážení za účelem prodeje. Je třeba zde upozornit na definici prodeje, za který se pro účely nařízení považuje i pronajmutí, směna nebo výměna.⁵¹⁵ Tyto zákazy se vztahují také na exempláře druhů z přílohy B, s výjimkou případů, kdy lze příslušnému orgánu dotyčného členského státu přesvědčivě prokázat, že takové exempláře byly získány (resp. dovezeny, pokud pocházejí z území mimo EU) v souladu s požadavky platných právních předpisů o ochraně volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.⁵¹⁶

Z taxativně vymezených důvodů může výkonný orgán členského státu udělit z těchto zákazů výjimku. Důvodem je např. starožitnost (jedná se o exempláře získané před více než 50 lety před účinností nařízení), odchov (jedná se o exemplář živočišného druhu narozeného a odchovaného v zajetí), zvláštní vědecký nebo biomedicínský účel, chov za účelem zachování druhu, legální odběr z přírody atd.⁵¹⁷ Živý exemplář podléhající výjimce ze zákazu obchodního využívání musí být označen nezaměnitelným způsobem nesnímatelnou značkou.⁵¹⁸

⁵¹² Podle čl. 2 písm. j) nařízení o regulování obchodu s druhy se exemplářem osobního nebo rodinného charakteru rozumí „neživé exempláře, jejich části nebo odvozeniny, které patří fyzické osobě a tvoří nebo mají tvořit součást jejího normálního osobního movitého majetku“.

⁵¹³ Čl. 7 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵¹⁴ Čl. 57 odst. 5 nařízení č. 865/2006.

⁵¹⁵ Čl. 2 písm. p) nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵¹⁶ Čl. 8 odst. 5 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵¹⁷ Čl. 8 odst. 3 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵¹⁸ Čl. 59 a 66 nařízení č. 865/2006.

Vedle zákazu obchodního využívání mohou členské státy zakázat také držení exemplářů, a to zejména živých zvířat druhů zařazených do přílohy A.⁵¹⁹ Česká republika ve svém právním řádu této možnosti zákazu nevyužívá.

Ze strany SDEU bylo opakovaně konstatováno, že režim ochrany zavedený pro exempláře druhů zařazených do příloh A a B má za cíl zajistit co možná nejširší ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi za současného respektování cílů, zásad a ustanovení CITES.⁵²⁰

Vnitroujinní obchod

Jak již bylo řečeno výše, pokud nařízení hovoří a dovozu, vývozu a zpětném vývozu, rozumí se tím pohyb přes vnější hranice EU, nikoliv přes hranice členských států. Pokud si tedy chovatel bude chtít dovést papoušky z Brazílie do Prahy, půjde o dovoz podle terminologie nařízení, ale jestliže si bude chtít papoušky dovést z Berlína, bude se jednat o přemístění v rámci vnitroujinního obchodu, přičemž zde platí stejné podmínky jako pro přemístění např. z Brna do Prahy.⁵²¹

Pro přemístění *živého*⁵²² exempláře druhu uvedeného v příloze A v rámci EU z místa uvedeného v dovozním povolení nebo v jakémkoliv potvrzení vydaném v souladu s tímto nařízením je potřeba předběžné povolení výkonného orgánu členského státu, ve kterém se exemplář nachází. V jiných případech přemístění musí být osoba zodpovědná za přemístění exempláře schopna předložit doklad o legálním původu exempláře. Toto *povolení*⁵²³ se nevyžaduje, pokud musí být živé zvíře přemístěno za účelem neodkladného veterinárního zákroku a následně je navraceno zpět na povolené místo určení. Při přemísťování živého exempláře druhu zařazeného do přílohy B v rámci EU může držitel exemplář opustit teprve

⁵¹⁹ Čl. 8 odst. 2 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵²⁰ Viz rozsudky SDEU C-344/08 nebo C-532/13.

⁵²¹ STEJSKAL, Vojtěch — VILÍMKOVÁ, Veronika. *Zákon o obchodování s ohroženými druhy, prováděcí a související předpisy. Komentář*. Praha: Linde Praha, a. s., 2005, s. 30.

⁵²² V českém překladu nařízení chybí slovo „živý“ exemplář, které je uvedeno např. v anglickém, francouzském, německém nebo slovenském znění. Z ustálené judikatury SDEU vyplývá, že nutnost jednotného výkladu ustanovení práva EU vylučuje, aby byl v případě pochybností text ustanovení posuzován izolovaně v jedné ze svých jazykových verzí, ale naopak vyžaduje, aby byl vykládán a uplatňován ve světle svého znění v ostatních úředních jazycích (viz rozsudky SDEU C-174/05, C-311/06 nebo C-263/08). Mimoto nutnost takového výkladu vyžaduje, aby bylo v případě rozdílu mezi různými jazykovými verzemi dotčené ustanovení vykládáno s ohledem na celkovou systematiku a účel právní úpravy, jejíž část tvoří (viz rozsudky SDEU C-449/93 nebo C-263/08). Z toho vyplývá, že slovo „živý“ chybí v českém překladu pravděpodobně omylem a ustanovení se má tedy vztahovat na živé exempláře, čemuž odpovídá i nadpis článku „Přemísťování živých exemplářů“.

⁵²³ V českém překladu nařízení o regulování obchodu s druhy je v tomto případě použit pojem „souhlas“. Jedná se o chybný překlad anglického pojmu *authorization*, který je v čl. 9 jinak překládán jako „povolení“, a proto je tento pojem použit i zde.

poté, co zajistil, aby zamýšlený příjemce byl odpovídajícím způsobem informován o ubytování, vybavení a postupech potřebných k zajištění řádné péče o exemplář.⁵²⁴

Sankce

K zaručení dodržování nařízení je důležité, aby členské státy stanovily sankce za jeho porušování způsobem, který je vzhledem k povaze a závažnosti porušení dostatečný a přiměřený. Členské státy jsou tedy povinny přijmout vhodná opatření, která zajistí uložení sankcí alespoň za případy porušení vymezené v čl. 16 nařízení o regulování obchodu s druhy. Je nutné, aby tato opatření zahrnovala také ustanovení týkající se zadržení a případně i zabavení exempláře.

Požadavek na zajištění toho, aby obchodování s jedinci chráněných druhů volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin a s jejich částmi nebo odvozeninami představovalo trestný čin (pokud je protiprávní a bylo spácháno úmyslně nebo alespoň z hrubé nedbalosti), obsahuje také směrnice 2008/99/ES o trestněprávní ochraně životního prostředí. Tento požadavek se nevztahuje na případy, kdy se toto jednání týká zanedbatelného množství jedinců těchto druhů a má zanedbatelný dopad na stav daných druhů z hlediska ochrany.⁵²⁵

Přehled souvisejících právních norem

S problematikou CITES souvisí na unijní úrovni několik dalších předpisů. Nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s těmito druhy (dále jen „nařízení č. 865/2006“) je sice fakticky prováděcím právním předpisem, nicméně některá ustanovení obsahují exkluzivní právní úpravu stojící vedle úpravy nařízení o regulování obchodu s druhy, když např. definují pojmy lovecká trofej nebo exemplář narozený a odchovaný v zajetí nebo uvádí podmínky značení exemplářů a značkovací metody. Nařízení se zabývá praktickými aspekty regulace obchodu a upravuje další podmínky vydávání dokladů, jejich platnosti a použití.

⁵²⁴ Čl. 9 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁵²⁵ Čl. 3 písm. g) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí.

Prováděcí nařízení Komise č. 792/2012, kterým se stanoví vzor formuláře povolení, potvrzení a dalších dokumentů⁵²⁶ obsahuje (jak vyplývá z jeho názvu) vzory formulářů povolení, potvrzení a dalších dokumentů používaných jednotně v celé EU.

Nařízení Komise 2017/160, kterým se mění nařízení o regulování obchodu s druhy⁵²⁷, obsahuje aktuální znění příloh A až D. Jedná se o vhodný legislativní postup unijního zákonodárce, kdy jsou tyto přílohy nařízení pravidelně novelizovány, aniž by bylo nutné novelizovat samotné nařízení o regulování obchodu s druhy.

Prováděcí nařízení Komise 2019/1587 o zákazu dovozu exemplářů některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do Unie⁵²⁸ uvádí výčet druhů, typů exemplářů a zemí, ze kterých je pozastaven dovoz v souladu s čl. 4 odst. 6 nařízení o regulování obchodu s druhy. Prováděcí nařízení je novelizováno v závislosti na vývoji vědeckých poznatků.

Problematiky obchodování s ohroženými druhy volně žijících živočichů se ovšem týkají i jiné právní předpisy. Nařízení Rady (EHS) č. 348/81 ze dne 20. ledna 1981 o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců (dále jen „nařízení o kytovcích“) reguluje dovoz výrobků z kytovců. Ačkoliv nebylo zrušeno, bylo *de facto* nahrazeno nařízením o regulování obchodu s druhy.⁵²⁹

Podle směrnice Rady 83/129/EHS ze dne 28. března 1983 o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států (dále jen „směrnice o tuleních mláďatech“) členské státy přijmou nebo ponechají veškerá nezbytná opatření k zajištění toho, aby produkty uvedené na seznamu v příloze nebyly komerčně dováženy na jejich území.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009 ze dne 16. září 2009 o obchodování s produkty z tuleňů (dále jen „nařízení o obchodování s produkty z tuleňů“) stanovuje harmonizovaná pravidla pro uvádění produktů z tuleňů na trh.

Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 ze dne 4. listopadu 1991 o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchytáváni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod

⁵²⁶ Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 792/2012 ze dne 23. srpna 2012, kterým se stanoví vzor formuláře povolení, potvrzení a dalších dokumentů uvedených v nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a mění nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

⁵²⁷ Nařízení Komise (EU) 2017/160 ze dne 20. ledna 2017, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.

⁵²⁸ Prováděcí nařízení Komise (EU) 2019/1587 ze dne 24. září 2019 o zákazu dovozu exemplářů některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do Unie podle nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.

⁵²⁹ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 299.

odchytu, které nesplňují mezinárodní normy humánního odchytu do pastí (dále jen „nařízení o nášlapných pastech“) zakazuje používání nášlapných pastí v EU a dovoz kožešin a výrobků z kožešin uvedených na seznamu v přílohách.

Žádost ČR o rozhodnutí o předběžné otázce

Na závěr podkapitoly považuji za důležité zmínit nedávno podanou žádost Nejvyššího správního soudu ČR (dále jen „NSS“) ve věci C-659/20, která se týká především definice pojmu „chovné hejno“.

Vnitrostátní spor začíná u žalobce, který v roce 2015 zažádal o udělení výjimky ze zákazu obchodních činností pro 5 exemplářů papouška ary hyacintového (*Anodorhynchus hyacinthius*), které se narodily z odchovu žalobce. Na základě stanoviska AOPK jako vědeckého orgánu nebylo žádosti vyhověno na základě toho, že prarodiče posuzovaných papoušků byly do ČR dovezeny za nestandardních okolností a v otázce jejich původu panovala řada nesrovnalostí. Prarodičovský pár byl na hranicích ČR v roce 1993 zabaven, nicméně rozhodnutí bylo v roce 1996 zrušeno a papoušci byli vráceni. Tento prarodičovský pár byl následně poskytnut jako výpůjčka vypůjčitel, který z nich v roce 2000 odchoval rodičovský pár, který získal žalobce.

AOPK posoudila nabytí rodičovského páru žalobcem jako založení chovného hejna a zkoumala, zda tímto založením nebyl porušen zejména čl. 54 odst. 2 nařízení č. 865/2006, podle kterého musí být chovné hejno založeno v souladu se zákonnými ustanoveními platnými v době získání a způsobem, který nebyl na újmu přežití příslušného druhu ve volné přírodě. Při zkoumání splnění těchto podmínek AOPK dovodila, že nebyla zabezpečena o založení hejna v souladu s právními předpisy a nesouhlasila tedy s udělením výjimky. V registračních listech prarodičovských exemplářů byla totiž řada nesrovnalostí a nebyly v nich uvedeny žádné informace ohledně původu exemplářů.

Správní orgán při svém rozhodování vyšel ze stanoviska AOPK a výjimku neudělil, proti čemuž podal žalobce odvolání a vznesl námitku nesprávné definice chovného hejna, které podle něj tvoří jen rodičovský pár a potomci, takže správní orgán neměl původ prarodičů vůbec zkoumat. MŽP jako odvolací správní orgán tuto argumentaci odmítlo, protože za klíčové považovalo to, jak byl získán první rozmnožující se pár. Jeho původ žalobce nikdy neprokázal, a tudíž nebylo možné výjimku udělit. Toto rozhodnutí žalobce napadl u krajského soudu, který jeho žalobu zamítl a konstatoval, že obchod s papoušky druhu *Anodorhynchus hyacinthius* je

zakázán a může být povolen jen za výjimečných okolností. Podmínky pro udělení výjimek v čl. 54 nařízení č. 865/2006 musí být splněny kumulativně a správní orgán musí být o jejich splnění žadatelem ubezpečen, přičemž podle soudu žalobce tyto podmínky nesplnil, jelikož prarodičovský pár byl podle zjištění správního orgánu dovezen do ČR za zcela nestandardních okolností. Podle krajského soudu tvoří chovné hejno všechny tři generace, protože jde o živočichy v chovném zařízení na území ČR, kteří jsou používáni k rozmnožování.

Proti rozsudku krajského soudu podal žalobce kasační stížnost k NSS a odkazoval při tom na čl. 1 odst. 3 nařízení č. 865/2006, podle kterého se chovným hejnem rozumí všichni živočichové v chovném zařízení, kteří jsou používáni k rozmnožování, z čehož odvozoval, že chovným hejnem nejsou předkové živočichů chovaní v jiných zařízeních, popř. jinými chovateli. Žalovaný krajský soud toto odmítl, protože podle něj pojem „založení“ chovného hejna míří do minulosti a jednoznačně odkazuje na počátek chovné linie. Podle názoru žalovaného krajského soudu tedy problematický původ prarodičovského páru zatěžuje i další generace, zatímco podle žalobce se jejich „kletba“ přetrhla převodem do jeho vlastního chovu.

NSS se obrátil na SDEU s předběžnými otázkami, které míří na to, zda jsou součástí chovného hejna rodiče exemplářů chovaných příslušným chovatelem, ačkoliv ten je nikdy nevlastnil ani nedržel, a pokud ne, tak zda jsou příslušné orgány oprávněny při zkoumání podmínky podle čl. 54 odst. 2 nařízení č. 865/2006 prověřovat původ těchto rodičovských exemplářů, a z něj usuzovat, zda bylo chovné hejno založeno v souladu s pravidly obsaženými v čl. 54 odst. 2 tohoto nařízení. Třetí část předběžné otázky řeší, zda lze brát při zkoumání splnění podmínek podle čl. 54 odst. 2 nařízení č. 865/2006 na zřetel další okolnosti věci (zejména dobrá víra při převodu exemplářů a legitimní očekávání, že s jejich případnými potomky bude možné obchodovat).

Ke dni uzavření rukopisu disertační práce nebyly předběžné otázky ze strany SDEU zatím zodpovězeny. MŽP ve své argumentaci uvedlo, že pro udělení výjimky je podstatné stanovisko AOPK, která podle ustálené praxe původ prarodičů zkoumá, což je v souladu s běžnou praxí v EU. Opačný přístup by mohl vést ke snadné legalizaci chovů založených na exemplářích získaných z přírody, jelikož ty by mohly snadno zakládat chovy, s kterými by se v dalších generacích dalo bez dalšího obchodovat. Snadná legalizace chovů založených na pochybně dovezených exemplářích by měla negativní dopady v podobě snadné legalizace takového chovu, kdy by pouze stačilo „přetrhnout“ linii převodem potomků, což by bylo nežádoucí z hlediska ochrany exemplářů.

3.3.5. Nařízení o invazních nepůvodních druzích

Invazní nepůvodní druhy jsou v současné době považovány za jeden z největších zdrojů ohrožení biologické rozmanitosti, které spočívá především v negativním vlivu na fungování ekosystému a na původní druhy, které mohou být ovlivněny různými způsoby – predací, konkurencí, hybridizací (křížením), ničením nebo změnou přírodních stanovišť, změnou dynamiky původních druhů nebo přenosem nemocí.^{530,531}

Kromě ohrožení biologické rozmanitosti představují invazní nepůvodní druhy také ekonomickou hrozbu. Škody, které způsobují, a náklady nezbytné na jejich kontrolu dosahují i jen v EU každoročně několika miliard eur. Zároveň nesmíme zapomínat ani na jejich dopad na lidské zdraví, jako je např. způsobení různých alergií, kožních problémů nebo nemocí způsobených přenášením virů.⁵³²

Těchto skutečností si začala být vědoma i EU, která se problematikou začala zabývat již v roce 2008, kdy byl vypracován Plán strategie EU pro invazní druhy.⁵³³ V té době byla úprava řešena pouze na vnitrostátní úrovni, pokud vůbec členské státy přijaly nějaká opatření. Taková úprava ale byla nedostatečná, jelikož se soustředila spíše na minimalizaci již způsobených škod než na prevenci, která je v této oblasti klíčová. Dalším nedostatkem bylo to, že úprava nebyla sjednocená, tudíž různé státy upravovaly danou problematiku různým způsobem, přičemž invazní nepůvodní druhy nerespektují státní hranice, a tak se mohou snadno rozšířit z jednoho členského státu do jiného. Komise proto navrhla tři možné varianty řešení – využít již existující legislativu EU, vypracovat společnou strategii/koncepci, nebo přijmout zcela novou závaznou právní normu, což bylo řešení, které bylo vzhledem k závažnosti a potřebě řešit problém na celounijní úrovni, nejvhodnější.⁵³⁴

V 7. Akčním programu pro období 2014–2020 se v bodě 18 přílohy uvádí, že invazní nepůvodní druhy představují pro zdraví rostlin, zvířat i lidí, životní prostředí a hospodaření větší riziko, než se dříve odhadovalo, a proto je třeba zintenzivnit provádění Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020 a plnit její cíle. Tato strategie z roku 2011

⁵³⁰ MILLENNIUM ECOSYSTEM ASSESSMENT. *Ecosystems and Human Well-being: Current State and Trends, Volume 1, Chapter 4 Biodiversity*. Washington, Covelo, Londýn: Island Press, 2005, s. 96–97. [online]. [cit. 10. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.millenniumassessment.org/documents/document.273.aspx.pdf>.

⁵³¹ NENTWIG, Wolfgang. *Nevítaní vetřelci: invazní rostliny a živočichové v Evropě*. Praha: Academia, 2014, s. 12–15.

⁵³² Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 3. prosince 2008 – Plán strategie EU pro invazní druhy. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 10. 4. 2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0789:FIN:CS:PDF>.

⁵³³ GÖRNER, Tomáš. *Nařízení EU k invazním druhům*. In: Krása našeho domova č. jaro-léto/2016, s. 20–21.

⁵³⁴ PLESNÍK, Jan. *Evropská unie versus invazní nepůvodní druhy: pomůže nová legislativa?*. In: Živa č. 1/2017, s. XIX–XXI.

identifikovala rozšiřování nepůvodních invazních druhů jako jeden z klíčových faktorů úbytku biologické rozmanitosti, a proto její cíl 5 požadoval identifikovat invazní nepůvodní druhy a způsoby jejich šíření, nad kterými je třeba zajistit dohled, aby se zabránilo zavlečení a uchycení nových nepůvodních invazních druhů, a dále stanovit prioritní druhy, které budou předmětem kontroly nebo eradikace. Strategie požadovala po Komisi, aby do roku 2012 vypracovala legislativní nástroj k odstranění nedostatků.⁵³⁵

To se ovšem vzhledem k politickým důvodům (nástup nové Komise) povedlo až v roce 2014 přijetím nařízení o invazních nepůvodních druzích, které vstoupilo v platnost 1. ledna 2015. Jde o první právní předpis EU, který komplexně řeší boj proti invazním nepůvodním druhům a stanoví pravidla pro prevenci, minimalizaci a zmírnění jejich nepříznivých dopadů.

V aktuální Strategii EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 je opět připomenuto, že invazní nepůvodní druhy mohou významně narušit úsilí v oblasti ochrany a obnovy přírody, přičemž míra jejich průniku v posledních letech vzrostla. Strategie proto zdůrazňuje potřebu posílit provedení nařízení o invazních nepůvodních druzích. Cílem je vyloučit nebo alespoň minimalizovat zavlékání a usazování nepůvodních druhů, dále řídit již usazené invazní nepůvodní druhy a hlavně snížit počet druhů na Červeném seznamu IUCN, které jsou invazními nepůvodními druhy ohroženy, o 50 %.⁵³⁶ 8. Akční program invazní nepůvodní druhy explicitně nezmiňuje.

Věcná působnost nařízení a základní pojmy

Nařízení se vztahuje na všechny invazní nepůvodní druhy s určitými výjimkami, jako jsou např. geneticky modifikované organismy, druhy upravené nařízením Rady (ES) č. 708/2007 ze dne 11. června 2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře (dále jen „nařízení o cizích druzích v akvakultuře“) nebo druhy, které migrují přirozeně v reakci na změny životního prostředí.⁵³⁷ To, že se právní úprava věnuje pouze druhům, které jsou zavlečeny mimo svůj přirozený areál kvůli lidské činnosti, nikoliv samovolně, je problematické, jelikož samovolně zavlečený druh může vykazovat stejně invazní

⁵³⁵ EVROPSKÁ UNIE. *The EU Biodiversity Strategy to 2020*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2011, s. 20.

⁵³⁶ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 20. května 2020 – Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 - Navrácení přírody do našeho života. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 1. 11. 2020]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0013.02/DOC_1&format=PDF.

⁵³⁷ Čl. 2 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

chování jako druh, který byl zavlečen v důsledku lidské činnosti. Na druhou stranu je ale třeba poznamenat, že právo může regulovat pouze lidskou činnost.

Terminologie je v oblasti nepůvodních druhů na mezinárodní úrovni poměrně problematická, protože je jejich existence globálním problémem a týká se různých organismů, tudíž stejné jevy bývají nazývány různě a naopak jeden výraz může označovat různé jevy. Situaci ještě zhoršuje fakt, že mnoho právních předpisů ani neobsahuje definici pojmu „nepůvodní druh“ (*alien species*) nebo „invazní nepůvodní druh“ (*invasive alien species*). O sjednocení terminologie se pokusila CBD (více viz podkapitulu 2.1.3), jejíž návrh přijala právě i Komise.⁵³⁸

Podle čl. 3 odst. 1 se nepůvodními druhy rozumí „*živí jedinci druhu, poddruhu nebo nižšího taxonu živočichů, rostlin, hub nebo mikroorganismů zavlečených nebo vysazených mimo svůj přirozený areál; patří sem všechny části, gamety, semena, vejce nebo propagule těchto druhů, jakož i kříženci, odrůdy či plemena, které mohou přežít a následně se rozmnožovat*“. Invazním je pak nepůvodní druh, u kterého bylo zjištěno, že jeho zavlečení/vysazení nebo šíření ohrožuje biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby nebo na ně má nepříznivý dopad.⁵³⁹

Zavlečením či vysazením se rozumí přesun druhů mimo jejich přirozený areál v důsledku lidského zákazu.⁵⁴⁰ Jedná se o překlad anglického slova „*introduction*“. Na rozdíl např. od slovenské verze nařízení, ve kterém je slovo přeloženo jako „*introdukcija*“, přistoupila česká verze k překladu pomocí dvou výrazů, a to zavlečení a vysazování (u živočichů by bylo vhodnější mluvit o „vypouštění“, což by bylo v souladu s terminologií zákona o ochraně přírody a krajiny⁵⁴¹). V nařízení není vysvětleno, jaký je rozdíl mezi zavlečením a vysazením, ale patrně je vysazením myšlena záměrná forma introdukce a zavlečením nahodilá forma.

⁵³⁸ EVROPSKÁ KOMISE. *Alien species and nature conservation in the EU. The role of the LIFE program*. Lucemburk: Office for Official Publications of the European Communities, 2004, s. 4. [online]. [cit. 11. 4. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/archives/life/publications/lifepublications/lifefocus/documents/alienspecies_en.pdf.

⁵³⁹ Čl. 3 odst. 2 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁵⁴⁰ Čl. 3 odst. 7 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁵⁴¹ Viz např. § 54 odst. 3 nebo § 77a odst. 5 písm. f) zákona o ochraně přírody a krajiny.

Nakládání s nepůvodními druhy, které nejsou invazní

Nepůvodním druhem je obecně druh vyskytující se v cizím prostředí. V některých případech bývá pojem *alien species* překládán také jako vetřelecký druh⁵⁴², cizí druh⁵⁴³ nebo exotický druh⁵⁴⁴. Z biologického hlediska je druh původní ve svém minulém nebo současném přirozeném biotopu nebo ekosystému, ve kterém žil nebo žije, nebo v rámci oblasti svého přirozeného potenciálu rozptýlení, tedy oblasti, do které se může dostat za pomoci vlastních noh, křídel, vodní a větrné disperze, i když se zde nachází jen zřídka. Pokud se druh nachází mimo tuto oblast, považuje se za nepůvodní. Vzhledem k tomu, že se do této oblasti nemohl dostat vlastními silami, je zde přítomen některý lidský faktor (např. mobilita osob, klimatická změna, mezinárodní obchod nebo turismus).⁵⁴⁵ Z ekologického hlediska je důraz kladen na to, že druh překročí biogeografické hranice, přičemž zprostředkovatelem je člověk. Z evropského pohledu je druh nepůvodní, pokud pochází z oblastí mimo kontinent.⁵⁴⁶

Ačkoliv jsou nepůvodní druhy lidmi zavlékány mimo svůj přirozený areál již po tisíciletí, v posledních 50 letech jejich počet v Evropě exponenciálně vzrostl, a to hlavně kvůli zvyšujícímu se obchodu a cestování. Velká část nepůvodních druhů byla do Evropy zavlečena úmyslně pro účely využívání v zemědělství, lesnictví, zahradnictví nebo akvakultuře.⁵⁴⁷ Řada z nich se sem dostává přímo jako legální i nelegální zboží, určitá část sem ale putuje jako tzv. „černý pasažér“, který je přenášen s komoditou.^{548,549}

Ve většině případů se nepůvodní druhy nedokáží novému okolí a podmínkám přizpůsobit, nevytvoří životaschopné populace a jejich zavlečení je tedy neúspěšné. Řada nepůvodních druhů se ani po vzniku životaschopné populace nechová invazně nebo dokonce

⁵⁴² PLESNÍK, Jan. *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. Přeložil Petr ROTH. Praha: Scientia spol. s r. o., 2004, s. 94.

⁵⁴³ Nařízení o cizích druzích v akvakultuře.

⁵⁴⁴ PRIMACK, Richard B. — KINDLMANN, Pavel — JERSÁKOVÁ, Jana. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 157.

⁵⁴⁵ SHINE, Clare — WILLIAMS, Nattley — GÜNDLING, Lothar. *A Guide to Designing Legal and Institutional Frameworks on Alien Invasive Species*. Gland, Cambridge a Bonn: IUCN, 2000, s. 1. [online]. [cit. 17. 4. 2020]. Dostupné z: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/EPLP-040-En.pdf>.

⁵⁴⁶ NENTWIG, Wolfgang. *Nevítaní vetřelci: invazní rostliny a živočichové v Evropě*. Praha: Academia, 2014, s. 10.

⁵⁴⁷ EVROPSKÁ KOMISE. *INVASIVE ALIEN SPECIES: a European response*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2016, s. 7. [online]. [cit. 10. 4. 2020]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6f9e5ecf-c81f-11e6-a6db-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF>.

⁵⁴⁸ MLÍKOVSKÝ, Jiří — STÝBLO, Petr. *Nepůvodní druhy fauny a flóry České republiky*. Praha: ČSOP, 2006, s. 462.

⁵⁴⁹ PLESNÍK, Jan. *Šíření nepůvodních organismů ve světě bude pokračovat*. In: *Ochrana přírody* č. 3/2017, s. II–III.

působí na biologickou rozmanitost a ekosystémy kladně tím, že podporuje jeho základní funkce stejně jako původní druhy.⁵⁵⁰

Samotné odůvodnění nařízení o invazních nepůvodních druzích uvádí, že výskyt nepůvodních druhů není vždy důvodem ke znepokojení. Podle evropské informační sítě EASIN se na území EU nachází k srpnu 2021 celkem 13 964 nepůvodních druhů.⁵⁵¹ Odůvodnění nařízení odhaduje, že zhruba 10–15 % nepůvodních druhů je invazních. V ČR je celkem 595 nepůvodních druhů živočichů, z čehož je 113 druhů považováno za invazní.⁵⁵²

Ne všechny nepůvodní druhy jsou tedy invazní, pouze určité procento z nich se v novém prostředí uchytí a začne mít negativní vliv na přirozenou biodiverzitu. Naopak některé invazní druhy mohou být podle některých terminologických systémů dokonce původní.⁵⁵³ Takové druhy se vlastními silami šíří do modifikovaných prostředí, kde dochází k jejich populační explozi, která často vede k rozsáhlým ekonomickým škodám na plodinách nebo jiných složkách biologické rozmanitosti.⁵⁵⁴ Ačkoliv mohou mít tyto druhy podobný dopad jako invazní druhy, je z důvodu odlišení vhodnější nazývat je jako expanzní.⁵⁵⁵

Vzhledem k výše řečenému se někteří ekologové přiklánějí k názoru, že ochránci přírody by měli hodnotit organismy individuálně spíše podle jejich vlivu na životní prostředí než podle toho, zda jsou, nebo nejsou v dané oblasti původní. Podle nich je k nepůvodním druhům často přistupováno nikoliv na základě důkazů o jejich fungování v ekosystémech, ale na základě nepodložených tvrzení o škodě způsobené nepůvodními druhy. Objevilo se i několik příkladů, kdy regulace a eradikace nevedly k žádoucímu efektu nebo se dokonce ukázalo, že cílové nepůvodní druhy ani nejsou invazní. Podle jejich názoru by měly být z prostředí odebírány pouze invazní nepůvodní druhy, které mají negativní vliv na biologickou rozmanitost, lidské zdraví nebo hospodářství.^{556,557}

⁵⁵⁰ PLESNÍK, Jan. *Někdo to rád horké*. In: Ochrana přírody č. 5/2011, s. 26–29.

⁵⁵¹ European Alien Species Information Network. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://easin.jrc.ec.europa.eu/easin>.

⁵⁵² Časté invazní druhy v ČR. In Nature.cz [online]. [cit. 17. 4. 2020]. Dostupné z: <http://invaznidruhy.nature.cz/caste-invazni-druhy-v-cr>.

⁵⁵³ SIMBERLOFF, Daniel — REJMÁNEK, Marcel. *Encyclopedia of biological invasions*. Berkeley: University of California Press, 2011, s. 472–475.

⁵⁵⁴ SHINE, Clare — WILLIAMS, Nattley — GÜNDLING, Lothar. *A Guide to Designing Legal and Institutional Frameworks on Alien Invasive Species*. Gland, Cambridge a Bonn: IUCN, 2000, s. 3–4. [online]. [cit. 17. 4. 2020]. Dostupné z: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/EPLP-040-En.pdf>.

⁵⁵⁵ ANDĚRA, Miloš. *Cizinci mezi našimi savci*. In: Živa č. 5/2018, s. 277–279.

⁵⁵⁶ DAVIS, Mark A. a kolektiv. *Don't judge species on their origins*. In: Nature č. 474, 2011, s. 153–154.

⁵⁵⁷ SÁDLO, Jiří. *Nepůvodní rostliny, neofyty, invazní druhy - A je to vůbec téma?* In: Fórum ochrany přírody č. 3/2017, s. 11–13.

S těmito závěry je úprava nařízení o invazních nepůvodních druzích v souladu, jelikož se vztahuje pouze na invazní nepůvodní druhy⁵⁵⁸, nikoliv plošně na všechny nepůvodní druhy, což lze vzhledem k výše řečenému hodnotit kladně, protože regulace všech nepůvodních druhů bez ohledu na to, zda jsou, nebo nejsou invazní, není nezbytná.

Hierarchie nakládání s invazními nepůvodními druhy

Nařízení přejímá třístupňovou hierarchii uvedenou v rozhodnutí konference smluvních stran CBD.⁵⁵⁹ Primárním opatřením je prevence, tedy zamezení zavlečení nebo vysazení. Toto lze hodnotit pozitivně, jelikož by prevence měla být naprosto prvořadým způsobem, jak zastavit šíření invazních nepůvodních druhů. Představuje vždy nejmenší dopad na životní prostředí a je nákladově efektivnější než jakákoliv následná reakce.^{560,561} Prevence spočívá v relativním zákazu dovozu, převozu, držení, chování, přepravy, využívání či výměny a rozmnožování, pěstování nebo kultivování invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii, pro které lze vydat povolení při splnění stanovených podmínek z důvodu výzkumu nebo ochrany *ex situ*, a v absolutním zákazu jejich uvádění na trh a uvolňování do životního prostředí.⁵⁶²

Po prevenci je na druhém místě eradikace, tedy úplné a trvalé vymýcení populace.⁵⁶³ Ta je možná v případě výskytu nového invazního nepůvodního druhu, který zatím není příliš rozšířen (tzn. počet jedinců je omezený) a může být tedy zlikvidován v celé oblasti svého výskytu. Může jít např. o jednorázový odstřel či vypuštění nádrže a její vyčištění.⁵⁶⁴ V případě většího rozšíření druhu tedy nepůjde o žádnou hromadnou likvidaci.

Aby bylo včasné zjištění zavlečení/vysazení nebo výskytu potvrzeno a aby se zabránilo dalšímu rozšíření, zřídí členské státy systém dohledu k shromažďování a zaznamenávání údajů o výskytu invazních nepůvodních druhů, případně takový systém začlení do svého stávajícího systému.⁵⁶⁵ V ČR provoz tohoto systému zajišťuje AOPK a můžeme ho nalézt na jejich

⁵⁵⁸ Čl. 2 odst. 1 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁵⁵⁹ COP 6 Decision VI/23. In Cbd.int [online]. [cit. 11. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7197>.

⁵⁶⁰ LOCKWOOD, Julie L. — HOOPES, Martha F. — MARCHETTI, Michael P. *Invasion ecology*. Second edition. Chichester: Wiley-Blackwell, 2013, s. 299–334.

⁵⁶¹ DAVIS, Mark A. *Invasion biology*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 132–160.

⁵⁶² Čl. 7 a 8 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁵⁶³ Čl. 3 odst. 13 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁵⁶⁴ GÖRNER, Tomáš. *Invazní druhy v EU a u nás – co nového?* In: Krása našeho domova č. podzim-zima/2017, s. 24–25.

⁵⁶⁵ Čl. 14 odst. 1 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

webových stránkách.⁵⁶⁶ Členské státy uplatní eradikační opatření po včasném zjištění a do 3 měsíců poté, co bylo předáno oznámení o včasném zjištění Komisi.⁵⁶⁷

V souvislosti s eradikací by byla jistě vhodná osvěta, aby lidé věděli, že invazní nepůvodní druhy jsou jedním z nejvýznamnějších faktorů ohrožujících biologickou rozmanitost, protože o tomto problému nemá pravděpodobně spousta lidí ani takové povědomí, jako např. o kácení deštných pralesů nebo změně klimatu. Důležitá je tedy informovanost a angažovanost veřejnosti, aby se aktivně zapojila do boje proti invazním nepůvodním druhům, např. i prostřednictvím výše zmíněného informačního systému AOPK. Osvěta je důležitá i proto, že by se v některých případech mohla veřejnost stavět negativně k eradikaci sympaticky působících živočichů, jejichž negativní vlivy mohou být ale stejně nebezpečné jako u ostatních invazních nepůvodních druhů.

Při eradikaci by měly být zvažovány hlavně neletální prostředky, nicméně nařízení dovoluje i ty letální. I přestože budou využity nejlepší dostupné technické prostředky, může být zvířatům způsobena bolest, strach, úzkost nebo jiné utrpení, a proto by členské státy, které k eradikaci přistoupí, měly přijmout opatření, která jsou nezbytná k tomu, aby toho byla zvířata ušetřena. Dále by měly zaručit, že použité metody umožňují účinně dosáhnout úplného a trvalého odstranění populace dotčeného druhu, přičemž je náležitě zohledněno lidské zdraví a životní prostředí, zejména v souvislosti s necílovými druhy a jejich stanovišti.⁵⁶⁸

Jestliže nemůže být eradikace provedena, protože je technicky neproveditelná, náklady by byly mimořádně vysoké a neúměrné přínosům, nebo metody eradikace nejsou k dispozici nebo k dispozici jsou, ale mají velice závažné nepříznivé dopady na lidské zdraví, životní prostředí nebo jiné druhy, přejde se k izolačním opatřením, aby se zabránilo dalšímu šíření daného druhu do jiných členských států.⁵⁶⁹

Pokud je invazní nepůvodní druh na území členského státu již značně rozšířen, mají být zavedena regulační opatření, aby byl minimalizován dopad na biologickou rozmanitost, související ekosystémové služby, a případně na lidské zdraví nebo hospodářství. Tato opatření mají odpovídat dopadům na životní prostředí a být přizpůsobena konkrétním podmínkám státu, tudíž členský stát sám rozhodne o tom, jakým způsobem bude dané opatření provedeno. Může

⁵⁶⁶ Více viz GÖRNER, Tomáš. *Systém včasného varování na stránkách AOPK ČR o invazních druzích*. In: Ochrana přírody č. 5/2014, s. 18–19.

⁵⁶⁷ Čl. 17 odst. 1 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁵⁶⁸ Čl. 17 odst. 2 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁵⁶⁹ Čl. 18 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

mít jak letální, tak neletální účinky a je provedeno k eradikaci, kontrole nebo izolaci populace.⁵⁷⁰ Členský stát tudíž nemusí přistoupit rovnou k eradikaci druhu. Zvířata mohou být např. chycena a předána zoo, ve které mohou dožít svůj život.

Ačkoliv má právní úprava formu nařízení, tak možnost, aby členský stát rozhodl o tom, jakým způsobem bude regulační opatření provedeno, a tedy jaká bude jeho konkrétní podoba, působí spíše jako ustanovení směrnice. V případě nařízení totiž bývá přijat vnitrostátní zákon, který obsahuje zpravidla hlavně úpravu výkonu státní správy nebo skutkové podstaty přestupků. Jelikož ale nařízení ponechává v řadě oblastí velký prostor členským státům, bude třeba tyto oblasti upravit na vnitrostátní úrovni. Tuto volnost lze však hodnotit kladně, jelikož členské státy mohou zohlednit své vnitrostátní podmínky, kdy určitý druh nemusí mít v podmínkách jednoho státu takový dopad jako v jiné části EU.⁵⁷¹ Navíc regulace šíření invazních nepůvodních druhů v rámci obchodu a dopravy vyžaduje s ohledem na podmínky volného trhu jednotnou úpravu a nadregionální přístup. Nařízení je sice přímo použitelné pro členské státy, nicméně je nutné, aby byly jejich vnitrostátní právní řády s nařízením vždy provázány a došlo tedy k jejich adaptaci. V návaznosti na implementaci nařízení o invazních nepůvodních druzích probíhá v současnosti rozsáhlá novelizace relevantních českých právních předpisů (více viz podkapitolu 4.3.1).

Seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii

Jelikož je invazních nepůvodních druhů na území EU velké množství, bylo potřeba vybrat ty, které mají významný dopad na EU a je tedy prioritní u nich zajistit prevenci, minimalizaci a zmírnění jejich nepříznivých dopadů. Významný dopad mají invazní nepůvodní druhy v případě, že škoda, kterou způsobují v zasažených členských státech, je natolik závažná, že je důvodem k přijetí zvláštních opatření použitelných v celé EU, a to včetně členských států, které dosud zasaženy nebyly, nebo je dokonce nepravděpodobné, že zasaženy budou. Právní úprava na úrovni EU je pak zaměřena pouze na tyto vybrané (tzv. prioritní) druhy, které jsou zařazeny na tzv. unijní seznam.⁵⁷²

⁵⁷⁰ Čl. 19 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁵⁷¹ ŠÍMA, Jan. *Legislativa v oblasti nepůvodních a invazních druhů a její změny*. In: Fórum ochrany přírody č. 3/2017, s. 14–18.

⁵⁷² Invazní nepůvodní druhy s dopadem na Evropskou unii. Otázky a odpovědi. In Nature.cz [online]. [cit. 11. 4. 2020]. Dostupné z: <http://invaznidruhy.nature.cz/res/archive/375/061194.pdf?seek=1513258196>.

Aby mohl být druh zařazen na unijní seznam, musí kumulativně splňovat následující kritéria:

- být nepůvodní na celém území EU s výjimkou nejbližších regionů,
- být schopen vytvořit životaschopnou populaci a rozšířit se v jedné biogeografické oblasti společně více než dvěma členskými státy nebo v jedné mořské podoblasti,
- je u něj pravděpodobné, že bude mít nepříznivý dopad na biologickou rozmanitost, související ekosystémové služby, lidské zdraví nebo hospodářství,
- posouzení rizik prokázalo, že je nutné podniknout společné kroky na úrovni EU, a
- je pravděpodobné, že zařazením na unijní seznam bude zajištěna prevence, minimalizace nebo zmírnění jeho nepříznivých dopadů.⁵⁷³

Unijní seznam přijímá Komise prostřednictvím prováděcích aktů. První unijní seznam je obsažen v prováděcím nařízení Komise (EU) 2016/1141 ze dne 13. července 2016, kterým se přijímá seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014. Původně obsahoval 37 druhů (23 živočišných a 14 rostlinných), z nichž se většina se na území ČR nevyskytuje.⁵⁷⁴

Jelikož mohou být do EU zavlékány nebo zde vysazovány nové invazní nepůvodní druhy a naopak některé druhy zařazené na unijní seznam mohou přestat splňovat výše uvedená kritéria, je nezbytné zajistit, aby byl unijní seznam průběžně přezkoumáván a aktualizován. Komise proto alespoň jednou za 6 let provede komplexní přezkoumání seznamu a případně ho aktualizuje.⁵⁷⁵ K první aktualizaci seznamu došlo v roce 2017 prováděcím nařízením Komise (EU) 2017/1263 ze dne 12. července 2017, kterým se aktualizuje seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii přijatý prováděcím nařízením (EU) 2016/1141 podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014. Tím byl seznam rozšířen o 12 druhů, takže obsahoval celkem 49 druhů (26 živočišných a 23 rostlinných). Druhá aktualizace pak proběhla v roce 2019 prováděcím nařízením Komise (EU) 2019/1262 ze dne 25. července 2019, kterým se mění prováděcí nařízení (EU) 2016/1141 za účelem aktualizace seznamu invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii, díky kterému přibýlo

⁵⁷³ Čl. 4 odst. 3 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁵⁷⁴ GÖRNER, Tomáš. *Invazní druhy v EU a u nás – co nového?* In: Krása našeho domova č. podzim-zima/2017, s. 24–25.

⁵⁷⁵ Čl. 4 odst. 2 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

na seznam dalších 17 druhů a ten tedy nyní obsahuje 66 druhů (30 živočišných a 36 rostlinných). V současné době projednává unijní výbor pro invazní nepůvodní druhy návrhy na zařazení mimo jiné sumečka amerického (*Ameiurus nebulosus*), axise indického (*Axis axis*), korálovky pruhované (*Lampropeltis getula*), drápatky vodní (*Xenopus laevis*) nebo bobra kanadského (*Castor canadensis*), u kterého je ovšem problém, že je téměř k nerozeznání od ohroženého bobra evropského (*Castor fiber*).⁵⁷⁶

Určitý nedostatek nařízení o invazních nepůvodních druzích vidím v tom, že se vztahuje pouze na omezený okruh invazních nepůvodních druhů, kteří musí splňovat daná kritéria, a řeší jen invazní nepůvodní druhy, které jsou původem mimo území EU.⁵⁷⁷ Pravděpodobně i z těchto důvodů je členským státům umožněno sestavit si seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na členský stát, tedy tzv. národní seznam. Díky tomuto seznamu mohou být lépe zohledněny zájmy a priority jednotlivých států, což umožňuje flexibilnější řešení případů invazí uvnitř EU. Pro druhy zařazené na národní seznam je možné uplatňovat stejná opatření, jaká se vztahují na druhy na unijním seznamu. O těchto druzích informuje členský stát Komisi a ostatní členské státy.⁵⁷⁸ K případnému českému národnímu seznamu více v podkapitole 4.3.1.

Přechodná opatření

Jednou z předností nařízení o invazních nepůvodních druzích je, že v rámci svých přechodných opatření nezapomíná ani na jedince druhů, kteří byli v držení nekomerčních vlastníků a komerčních držitelů ještě před jejich zařazením na unijní seznam.

Nekomerční vlastníci si mohou své zvíře v zájmovém chovu, které bylo zařazeno na unijní seznam, ponechat do konce jejich přirozeného života za kumulativního splnění dvou podmínek:

⁵⁷⁶ Risk assessments – IAS proposed for listing. In Europa.eu [online]. [cit. 30. 7. 2021]. Dostupné z: https://circabc.europa.eu/faces/jsp/extension/wai/navigation/container.jsp?FormPrincipal:_idcl=FormPrincipal:_id1&FormPrincipal_SUBMIT=1&id=1dd916e3-e138-43c1-8a88-44a03100a9da&javax.faces.ViewState=t3PgLr9bR%2BLrfDKgjJj3b6dkCpfYhQw3n98NCNzWci4iJSP6fJLveKHDqmHvtiYMPRlaNauyRyh35U%2FAxnlPm0PqHLPxNpLawtFc83dcM9f%2BX5dZMhaWRFdAj%2FjJwomol81FEGtthdQIzQ9nalkX28IMxAo%3D.

⁵⁷⁷ ŠÍMA, Jan. *Legislativa v oblasti nepůvodních a invazních druhů a její změny*. In: Fórum ochrany přírody č. 3/2017, s. 14–18.

⁵⁷⁸ Čl. 12 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

1. Zvíře bylo v držení ještě před tím, než bylo zařazeno na unijní seznam – To je zcela v souladu s principem právní jistoty, protože vlastník nemohl dopředu vědět, že bude zvíře, které má v zájmovém chovu, zařazeno na unijní seznam.
2. Zvíře je drženo v oddělených prostorách a jsou zavedena veškerá vhodná opatření, aby bylo zaručeno, že se nemůže rozmnožovat nebo uniknout – Nařízení nestanoví konkrétní způsob, jak má být zaručeno, že se zvíře nemůže rozmnožovat. Nemusí se tedy jednat přímo o kastraci, ale postačí např. oddělený chov samců a samic nebo používání antikoncepce.

Nekomerčním vlastníkům, kteří nemohou zaručit splnění těchto podmínek, nesmí být dovoleno ponechat si dotčená zvířata. Členské státy mohou těmto vlastníkům nabídnout možnost převzetí jejich zvířat. Taková zvířata pak mohou být držena v zařízeních, která mají povoleno provádět výzkum nebo ochranu *ex situ* u invazních nepůvodních druhů zařazených na unijní seznam, nebo v zařízeních zřízených členskými státy přímo k tomuto účelu.⁵⁷⁹

V souvislosti s možností nekomerčních vlastníků ponechat si své zvíře v zájmovém chovu spatřuji následující dva problémy:

1. Není jasné, jak se prokáže, že bylo zvíře v držení ještě před jeho zařazením na unijní seznam. Platná právní úprava nařízení neukládá vlastníkům těchto zvířat, aby si v přechodné době opatřili nějaké potvrzení toho, že zvíře mají v držení ještě před jeho plánovaným zařazením na unijní seznam. Navíc by vydání takového potvrzení vyžadovalo velkou informovanost veřejnosti o tom, jaké druhy budou zařazeny na unijní seznam a že je potřeba pro jejich stávající držení získat potvrzení. Způsob implementace tohoto ustanovení tedy zůstává na úvaze každého členského státu.
2. Vzhledem k nedotknutelnosti obydlí, která je stanovena v rámci ČR v čl. 12 Listiny základních práv a svobod, by byla kontrola toho, zda byla za účelem zamezení úniku a rozmnožování provedena vhodná opatření, velmi obtížná.

Možnost ponechání si zvířete v zájmovém chovu se vztahuje pouze na zvířata již držená, což je sice v souladu s principem prevence, ale ve skutečnosti nemusí být rozdíl v tom, zda někdo začal chovat zvíře již před jeho zařazením na unijní seznam, nebo by ho začal chovat až po jeho zařazení, pokud by bylo zajištěno, že neunikne a nedojde k jeho rozmnožování. To

⁵⁷⁹ Čl. 31 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

souvisí s tím, že problémy s nepůvodními druhy obecně vznikají až ve chvíli, kdy se tito dostanou z izolovaných míst a začnou se chovat invazně, a tedy nemusí působit potíže, pokud se zdržují pouze na zahradě, v akváriu nebo doma a nerozmnožují se.

Jako negativum daného nařízení vnímám skutečnost, že se vztahuje na všechna chovatelská zařízení, tedy např. i na zoologické zahrady. I pro ně tedy platí povinnosti nařízení, jako je znemožnění reprodukce a úniku. Zvířata, která patří mezi invazní nepůvodní druhy zařazené na unijní seznam, je povoleno mít v držení jen do konce jejich přirozeného života, čímž mohou zcela zaniknout všechny chované populace v zoologických zahradách v rámci EU. Zařízení si sice mohou zažádat o udělení výjimky, která je možná právě z důvodu ochrany *ex situ* nebo výzkumu, ale to s sebou ponese administrativní zátěž při dokládání konkrétních údajů. Některé zoologické zahrady tudíž budou možná chtít upřednostnit jednodušší variantu a daného druhu se raději zbaví. Tím ale mohou být částečně oslabeny některé role zoologických zahrad, kterými je mimo jiné role vzdělávací, výzkumná, ochranná nebo rekreační. Oslabení ochranné role a s tím související negativní vliv na ochranu biodiverzity lze ilustrovat na příkladu muntzaka malého (*Muntiacus reevesi*), který byl zařazen na unijní seznam, ale v Číně je zařazen do národního seznamu ohrožených druhů.⁵⁸⁰

Pokud jde o držitele komerčních populací, což mohou být např. prodejny domácích mazlíčků, tak ti mohou mít populace jedinců, které získali před jejich zařazením na unijní seznam, po dobu až dvou let od jejich zařazení v držení a přepravovat je za účelem prodeje nebo předání do zařízení zabývajících se ochranou *ex situ* nebo k léčebným činnostem. To vše za předpokladu, že jedinci jsou drženi a přepravováni v oddělených prostorách a jsou zavedena veškerá vhodná opatření s cílem zaručit, že není možné, aby se tito jedinci rozmnožovali nebo aby unikli.⁵⁸¹ Otázkou však je, jaký zájem o jedince budou tato zařízení mít. Pro držitele komerčních populací proto bude možná bohužel „pohodlnější“ zvolit druhou možnost, kterou je utracení nebo usmrcení humánním způsobem, čímž bude vlastněná populace vyčerpána.

Dále je pro ně povolen prodej nebo předání živého jedince nekomerčním uživatelům po dobu jednoho roku od zařazení druhu na unijní seznam. V tomto ale shledávám rozpor s výše zmíněnou možností nekomerčního vlastníka ponechat si zvíře v zájmovém chovu pouze v případě, že ho držel ještě před tím, než byl druh zařazen na unijní seznam. Bylo by tedy

⁵⁸⁰ PLUHÁČEK, Jan. *Invazní druhy a omezení jejich chovu v zoologických zahradách*. In: Živa č. 5/2018, s. CXXXIV–CXXXV.

⁵⁸¹ Čl. 32 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

v rozporu s nařízením, pokud by začal držet nebo chovat jedince až po jeho zařazení na unijní seznam.

Související unijní právní předpis – nařízení o cizích druzích v akvakultuře

Dalším významným nařízením, které se týká problematiky nepůvodních druhů, je nařízení o cizích druzích v akvakultuře. Akvakulturou je pěstování nebo chov vodních organismů za použití postupů určených ke zvýšení produkce těchto organismů nad přirozenou kapacitu životního prostředí.⁵⁸² Organismy zůstávají ve vlastnictví fyzických nebo právnických osob v průběhu celého chovu nebo kultury včetně sklizně.

Toto nařízení je založeno na dobrovolných pravidlech pro cizí druhy Mezinárodní rady pro průzkum moří a Poradní komise pro evropský vnitrozemský rybolov.⁵⁸³ Oblast působnosti je užší než u nařízení o invazních nepůvodních druzích. Vztahuje se na vysazování cizích druhů a přemísťování místně se nevyskytujících druhů za účelem jejich využití v akvakultuře v EU. Naopak se nevztahuje na přemísťování místně se nevyskytujících druhů uvnitř jednotlivých členských států a na chov okrasných vodních živočichů nebo rostlin v obchodech se zvířaty v zájmovém chovu, zahradních centrech, izolovaných zahradních jezírkách nebo akváriích, jelikož to nespadá do působnosti společné rybářské politiky. Vzhledem k velkému množství výjimek, které nařízení obecně obsahuje, a skutečnosti, že autoři museli vzít v potaz celý region EU, je úprava značně nedokonalá.⁵⁸⁴

Český překlad nařízení o cizích druzích v akvakultuře používá jinou terminologii než nařízení o invazních nepůvodních druzích. Základními pojmy jsou „cizí druh“ a „místně se nevyskytující druh“. Cizí druh je však v anglickém znění označován jako *alien species*, který je v nařízení o invazních nepůvodních druzích překládán do češtiny jako „nepůvodní druh“. Český překlad tudíž není v rámci těchto dvou nařízení jednotný. Definice *alien species* je v obou nařízeních různá, ale to je pochopitelné, jelikož nařízení o cizích druzích v akvakultuře představuje pouze speciální, sektorovou právní úpravu.

⁵⁸² Čl. 4 odst. 1 bod 25 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1380/2013 ze dne 11. prosince 2013 o společné rybářské politice, o změně nařízení Rady (ES) č. 1954/2003 a (ES) č. 1224/2009 a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 2371/2002 a (ES) č. 639/2004 a rozhodnutí Rady 2004/585/ES.

⁵⁸³ Cizí a místně se nevyskytující druhy. In: Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:128179>.

⁵⁸⁴ PERGL, Jan — PYŠEK, Petr — PERGLOVÁ, Irena. Nepůvodní druhy rostlin, možné příčiny a důsledky invazí. In: FROUZ, Jan — MOLDAN, Bedřich [eds]. *Příležitosti a výzvy environmentálního výzkumu*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2015, s. 33–47.

Cizím druhem je druh nebo poddruh vodního organismu vyskytující se mimo svůj známý přirozený areál rozšíření a mimo oblast svého přirozeného potenciálu rozšíření, a také polyploidní organismy a uměle křížené druhy schopné rozmnožování, bez ohledu na svůj přirozený areál rozšíření nebo potenciál rozšíření.⁵⁸⁵ Místně se nevyskytujícím druhem je pak druh nebo poddruh vodního organismu, který se z biogeografických důvodů místně nevyskytuje v určité oblasti v rámci svého přirozeného areálu rozšíření.⁵⁸⁶

Příloha IV uvádí druhy vodních organismů, které jsou v určitých částech EU používány v akvakultuře běžně po dlouhou dobu, a proto se s výjimkou definic a opatření proti nepříznivým účinkům úprava nařízení na tyto druhy nepoužije.⁵⁸⁷

Členské státy jsou povinny zajistit přijetí veškerých vhodných opatření s cílem zabránit nepříznivým účinkům na biologickou rozmanitost.⁵⁸⁸ Pokud chce provozovatel akvakultury vysadit cizí druh nebo přemístit místně se nevyskytující druh, musí k tomu mít povolení příslušného orgánu přijímacího členského státu. K žádosti o povolení přikládá dokumentaci, že záměr není v rozporu se zájmy nařízení o cizích druzích v akvakultuře.⁵⁸⁹ Nařízení dále upravuje vypracování pohotovostních plánů a povinnost členských států vést rejstřík vysazení a přemístění.

Nařízení o cizích druzích v akvakultuře nebylo do českého právního řádu prozatím implementováno. K tomu má dojít až novelou zákona o ochraně přírody a krajiny a dalších relevantních právních předpisů, která se týká rovněž implementace nařízení o invazních nepůvodních druzích (více v podkapitole 4.3.1).

3.4. Shrnutí a dílčí závěry kapitoly

Stejně jako na mezinárodněprávní úrovni **není problematika ochrany volně žijících živočichů na unijní úrovni sjednocena do jediného právního aktu.**

Primární prameny práva se ochraně volně žijících živočichů konkrétně nevěnují, ale slouží jako základ pro další právní úpravu, kterou jsou sekundární prameny práva. V rámci nich je úprava obsažena především ve směrnících a nařízeních.

⁵⁸⁵ Čl. 3 odst. 6 nařízení o cizích druzích v akvakultuře.

⁵⁸⁶ Čl. 3 odst. 7 nařízení o cizích druzích v akvakultuře.

⁵⁸⁷ Čl. 2 odst. 5 nařízení o cizích druzích v akvakultuře.

⁵⁸⁸ Čl. 4 nařízení o cizích druzích v akvakultuře.

⁵⁸⁹ Čl. 6 nařízení o cizích druzích v akvakultuře.

Základem pro ochranu biologické rozmanitosti jsou naturové směrnice, tedy směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, které se věnují jak územní, tak druhové ochraně. V mnohém se sice inspirovaly od Bernské úmluvy, ale hlavním rozdílem a zároveň jejich výhodou je to, že jakožto předpisy EU jsou lépe vynutitelné. Toto se samozřejmě týká i ostatních směrnic a nařízení, protože pokud členský stát nesplní povinnost, která pro něj vyplývá ze Smluv, může být věc předložena SDEU. V tomto ohledu má tedy unijní právo nad mezinárodním právem jistou výhodu.

Ochrana volně žijících živočichů *ex situ* je pak obsažena v poměrně stručné směrnici o zoologických zahradách, která upravuje především požadavky na zoologické zahrady a podmínky pro udělování licencí k jejich provozu.

Na CITES navazuje na unijní úrovni především nařízení o regulování obchodu s druhy, které je v několika ohledech dokonce přísnější než samotná úmluva, jelikož jeho přílohy obsahují více druhů než přílohy CITES a některé z druhů jsou navíc zařazeny do jiné přílohy, která jim poskytuje přísnější ochranu. Kromě vnějšího obchodu reguluje nařízení i vnitřní obchod v rámci EU.

Alespoň zčásti komplexně je na unijní úrovni řešena regulace invazních nepůvodních druhů, která je obsažena v nařízení o invazních nepůvodních druzích a v nařízení o cizích druzích v akvakultuře. Prvně jmenované nařízení je ve srovnání s ostatními právními akty v této kapitole stále relativně nové a česká právní úprava tak ještě čeká na svou adaptaci. Toto nařízení upravuje hierarchii nakládání s invazními nepůvodními druhy a dopadá na tzv. prioritní druhy, které jsou uvedeny na unijním seznamu. Vyzdvihla bych zde především to, že nařízení nemá na mezinárodněprávní úrovni obdobu, resp. na této úrovni dosud neexistuje komplexní právní úprava prevence a regulace invazních nepůvodních druhů.

Jelikož má SDEU zásadní vliv na interpretaci, aplikaci a prosazování unijního práva, věnovala se tato kapitola rovněž vybraným rozsudkům na úseku ochrany volně žijících živočichů. Vedle toho byly na začátku kapitoly zmíněny i relevantní strategické dokumenty koncepční povahy, které mohou sloužit jako základ pro směřování budoucí právní úpravy.

Co se týče pojmu „volně žijící živočich“, ani na unijní úrovni **není jeho definice nikde uvedena** a v některých případech není ani sjednocen jeho český překlad (např. nařízení o regulování obchodu s druhy používá pro pojem *animal* překlad „zvíře“ i „živočich“).

4. Česká právní úprava

Stejně jako na mezinárodní a unijní úrovni, ani v České republice neexistuje právní úprava, která by komplexním způsobem řešila volně žijící živočichy a jejich ochranu. Problematika je roztržena do většího množství zákonů, což ji činí hůře uchopitelnou. Mimoto je vnitrostátní právní úprava ovlivněna mezinárodním právem a především právem EU, tedy výše zmíněnými směrnicemi a nařízeními. Tato kapitola disertační práce proto nejdříve vysvětlí základní pojem „volně žijící živočich“ a následně představí některé strategické dokumenty koncepční povahy a nejvýznamnější zákony, které se ochranou volně žijících živočichů zabývají.

Pomyslné jádro české právní úpravy nalezneme v zákoně o ochraně přírody a krajiny. Další úprava je pak obsažena v:

- zákoně o poskytování náhrad škod,
- zákoně o obchodování s ohroženými druhy,
- zákoně o zoologických zahradách,
- zákoně o myslivosti,
- zákoně o rybářství.

Výše zmíněné zákony představují základní právní předpisy z oblasti tzv. druhové ochrany, která je v této disertační práci řešena především. Druhou část právní úpravy týkající se živočichů tvoří regulace ochrany zvířat jako jedinců především podle zákona na ochranu zvířat proti týrání. Toto rozdělení ostatně odpovídá i německé teorii *Artenschutzrecht* (právní úprava druhové ochrany živočišných druhů) a *Tierschutzrecht* (právní úprava ochrany zvířat).⁵⁹⁰ Obě oblasti ochrany spolu úzce souvisí, jelikož na ochranu druhů přímo navazuje ochrana jedinců těchto druhů, pokud se ocitnou v situaci, kdy s nimi nakládá člověk. V reálné situaci totiž člověk nenakládá s celým druhem jako takovým, nýbrž s jedincem, případně skupinou jedinců, kteří daný druh reprezentují. Vzhledem k tomu lze tvrdit, že druhová ochrana, která je obecně součástí ochrany přírody, obsahuje v některých směrech prvky ochrany zvířat proti týrání.⁵⁹¹

⁵⁹⁰ MÜLLEROVÁ, Hana — STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 192–195.

⁵⁹¹ MÜLLEROVÁ, Hana — STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 413.

4.1. Pojem volně žijící živočich

Na začátek kapitoly je třeba definovat základní pojem, kterého se celá disertační práce týká, a to **volně žijící živočich**. Jeho základní definici obsahuje zákon o ochraně přírody a krajiny, který jej ve svém § 3 odst. 1 písm. d) vymezuje jako jedince živočišného druhu (kterým je myšlena i systematická jednotka nižšího řádu⁵⁹², tedy poddruh), jehož populace se udržují v přírodě samovolně. Samovolným udržováním se myslí schopnost žít a rozmnožovat se bez další pomoci.⁵⁹³

Volně žijícím živočichem je i jedinec odchovaný v lidské péči, který je vypuštěn do přírody v souladu s právními předpisy. Naopak se za něj nepovažuje jedinec zdivočelé populace domestikovaného druhu (např. uprchlí psi a kočky nebo různé druhy ptáků, kteří by si zvykli žít na svobodě, jako jsou třeba městští holubi). Za volně žijící živočichy tedy nejsou považována uprchlá zvířata nebo zvířata vypuštěná do přírody v rozporu s právními předpisy (zejména s úpravou ochrany zvířat proti týrání nebo se zákazem záměrného rozšíření geograficky nepůvodního druhu do krajiny bez povolení), přestože si objektivně zvyknou v přírodě žít.⁵⁹⁴ Za volně žijícího živočicha proto nelze považovat ani např. želvu nádhernou (*Trachemys scripta elegans*), která je zařazena na seznamu invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii. Ačkoliv znakem volně žijícího živočicha není výslovně původnost druhu, ochrana invazních nepůvodních druhů by byla proti smyslu a účelu zákona o ochraně přírody a krajiny.

Definice pojmu dle zákona o ochraně přírody a krajiny odpovídá obdobným definicím v jiných právních předpisech. Pro účely zákona o obchodování s ohroženými druhy se volně žijícím živočichem rozumí jedinec živočišného druhu, jestliže se populace tohoto druhu v přírodě udržují anebo udržovaly samovolně, včetně druhu v přírodě nezvěstného nebo v přírodě vyhynulého, a to i v případě chovu jedince v lidské péči nebo jiného ovlivňování jeho vývoje člověkem.⁵⁹⁵ Podle zákona o zoologických zahradách je jím jedinec takového živočišného druhu, jehož populace se udržuje anebo udržovala, v případě druhů v přírodě nezvěstných nebo vyhynulých, v přírodě samovolně, přičemž může jít i o jedince chovaného v lidské péči anebo závislého na péči člověka.⁵⁹⁶ Při srovnání těchto dvou definic se základní definicí uvedenou v zákoně o ochraně přírody a krajiny dojdeme k závěru, že se všechny

⁵⁹² § 3 odst. 1 písm. g) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁵⁹³ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 21.

⁵⁹⁴ VOMÁČKA, Vojtěch a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 28.

⁵⁹⁵ § 2 písm. a) zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁵⁹⁶ § 2 odst. 1 písm. d) zákona o zoologických zahradách.

definice v zásadě shodují ve znacích „udržení populace v přírodě samovolně“, avšak zákon o ochraně přírody a krajiny nepočítá s druhy v přírodě nezvěstnými a vyhynulými. Zákon o poskytování náhrad škod vlastní definici pojmu „volně žijící živočich“ neuvádí. Ani zákon o rybářství neobsahuje vlastní definici pojmu „volně žijící živočich“, klíčovým je pro něj především pojem ryba a vodní organismus (k tomu více viz podkapitolu 4.8.1).

Podle zákona o ochraně přírody a krajiny zahrnuje pojem „volně žijící živočich“ také všechna vývojová stadia daného jedince, tedy např. pulce a vejce. Naopak zákon o obchodování s ohroženými druhy explicitně nepočítá s vývojovými stádii živočichů, nicméně unijní úprava regulování obchodu s ohroženými druhy za exemplář považuje i vývojová stadia. O vývojových stádiích se nezmiňuje ani zákon o zoologických zahradách. V jeho případě by jistě bylo vhodné danou úpravu do zákona výslovně doplnit, nicméně v praxi poskytují zoologické zahrady ochranu a péči i vývojovým stádiím.

Pojem „volně žijící živočich“ nelze zaměňovat s pojmem „zvíře“. Pojem „živočich“ se v českém právním řádu užívá hlavně v oblasti ochrany živočišných druhů a ochrany biodiverzity, zatímco pojem „zvíře“ spíše v souvislosti s ochranou jedinců.⁵⁹⁷ Legální definici zvířete nalezneme v zákoně na ochranu zvířat proti týrání. Je jím každý živý obratlovec, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo.⁵⁹⁸ Živočichem se naopak rozumí jak obratlovec (s výjimkou člověka), tak bezobratlí.^{599,600} Definice zvířete je tedy v porovnání s definicí volně žijícího živočicha daleko užší, jelikož se nevztahuje na bezobratlé. Výjimečné postavení mají podle zákona na ochranu zvířat proti týrání ovšem živí hlavonožci, kteří jsou nebo mají být použiti k pokusům. Ti jsou dle definice považováni za pokusná zvířata, a tudíž jsou pro účely pokusů chráněni.⁶⁰¹ Z úzké definice zvířete jako obratlovce se mimochodem vymyká také definice hospodářského zvířete podle veterinárního zákona, který do ní řadí i včely, včelstva a hmyz určený k lidské spotřebě nebo k výrobě zpracované živočišné bílkoviny.⁶⁰²

Dalším rozdílem mezi pojmy „volně žijící živočich“ a „zvíře“ je, že se definice zvířete podle zákona na ochranu zvířat proti týrání týká pouze živých jedinců, zatímco se právní předpisy na úseku ochrany přírody v určitých případech vztahují i na mrtvé jedince (např. § 5a odst. 2 a § 48 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny). Definice zvířete je použitelná i ve

⁵⁹⁷ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, s. 16–18.

⁵⁹⁸ § 3 písm. a) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁵⁹⁹ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 21.

⁶⁰⁰ VOMÁČKA, Vojtěch a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 28.

⁶⁰¹ § 3 písm. j) bod 2 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁶⁰² § 3 odst. 1 písm. c) veterinárního zákona.

sféře dalších právních předpisů, které s tímto pojmem pracují, ale nedefinují ho.⁶⁰³ Příkladem je veterinární zákon, který obsahuje několik definic zvířete s různým přívlastkem (např. hospodářské nebo jatečné), ale samotný pojem „zvíře“ nedefinuje. Nicméně tam, kde se ve veterinárním zákoně hovoří o zvířatech, rozumí se tím podle povahy věci a okolností též sperma, vaječné buňky, embrya, násadová vejce, oplodněné jikry a plemeno včel.⁶⁰⁴

Ačkoliv tedy existuje rozdíl mezi pojmy „živočich“ a „zvíře“, jednotlivé zákony toto ne vždy důsledně dodržují. Třeba § 19 odst. 2 zákona o zoologických zahradách hovoří o zvířatech v souvislosti s jejich darováním a přijímáním darem, ačkoliv má pravděpodobně na mysli i bezobratlé a správně by měl být tedy použit pojem „živočich“ (více viz podkapitulu 4.6.5). Stejně tak podle § 2 odst. 1 písm. c) zákona o zoologických zahradách jsou domácími zvířaty domestikovaní *živočichové*, a tedy zvířaty mohou být i bezobratlí. Zákon o obchodování s ohroženými druhy pracuje s pojmem „živočich“ ve smyslu zákona o ochraně přírody a krajiny, tedy se zahrnutím i bezobratlých, ale po žadateli o udělení povolení k vývozu nebo dovozu exempláře požaduje popis podmínek, za jakých bude živý exemplář živočišného druhu dopravován během přepravy a umístěn po dovozu v souladu s předpisy na ochranu zvířat (přičemž v poznámce pod čarou odkazuje na zákon na ochranu zvířat proti týrání).⁶⁰⁵ Tímto odkazem je vlastně dosah zákona na ochranu zvířat proti týrání rozšířen přímo podle požadavku zákona i mimo kategorii obratlovců. Otázkou je, zda tím nedochází k nepřímé novelizaci zákona na ochranu zvířat proti týrání.⁶⁰⁶

Zákon na ochranu zvířat proti týrání definuje také pojem volně žijící zvíře, což je zvíře, které patří k druhu, jehož populace se udržuje v přírodě samovolně, a to i v případě jeho chovu v zajetí.⁶⁰⁷ Z toho lze vyvodit, že volně žijící zvířata nejsou synonymem, ale podmnožinou volně žijících živočichů, a přívlastek „volně žijící“ znamená v obou zákonech to samé.⁶⁰⁸

⁶⁰³ MÜLLEROVÁ, Hana. *Zvíře jako objekt právních vztahů*. In: Dny práva - 2010 - Days of Law. 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1916–1928. [online]. [cit. 11. 7. 2020]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Mullerova_Hana_\(4342\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Mullerova_Hana_(4342).pdf).

⁶⁰⁴ § 3 odst. 2 veterinárního zákona.

⁶⁰⁵ § 4 odst. 2 písm. e), § 6 odst. 2 písm. d), § 8 odst. 2 písm. f) a § 11 odst. 2 písm. e) zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁶⁰⁶ MÜLLEROVÁ, Hana. *Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník*. In: České právo životního prostředí č. 1/2014 (35), s. 9–28. [online]. [cit. 23. 7. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_35.pdf.

⁶⁰⁷ § 3 písm. b) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁶⁰⁸ MÜLLEROVÁ, Hana. *Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník*. In: České právo životního prostředí č. 1/2014 (35), s. 9–28. [online]. [cit. 23. 7. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_35.pdf.

Na tomto místě je žádoucí pozastavit se u výrazu „v zajetí“, respektive „v lidské péči“. Pokud pomineme gramatické a etické aspekty a budeme se soustředit pouze na platnou právní úpravu, dojdeme k tomu, že je pro oba výrazy klíčovým zákon na ochranu zvířat proti týrání. Ten definuje pouze výraz „zvíře v lidské péči“, a to jako zvíře, které je přímo závislé na bezprostřední péči člověka.⁶⁰⁹ Tento výraz používá ovšem jen v § 5 odst. 2 písm. g) a § 13b odst. 1 písm. a), zatímco s výrazem „v zajetí“, který není v zákoně definován, pracuje častěji (např. § 4 odst. 4, § 14 odst. 6 nebo § 17c odst. 4). Výraz „v zajetí“ se dostal i do definice volně žijícího zvířete podle § 3 písm. b) zákona na ochranu zvířat proti týrání, a to novelou zákona č. 77/2004 Sb. na základě požadavku MŽP, jehož důvodem bylo zajištění souladu s vymezením volně žijícího živočicha v zákoně o ochraně přírody a krajiny, který od této koncepce již ovšem ustoupil a v definici volně žijícího živočicha používá výraz „v lidské péči“. Při novelizaci zákona na ochranu zvířat proti týrání bylo vypuštění slov „a to i v případě jeho chovu v zajetí“ z definice volně žijícího zvířete dokonce i zvažováno, avšak z důvodu navazujících ustanovení to nebylo možné.⁶¹⁰ Nejednotnou terminologii v tomto ohledu používá i zákon o ochraně přírody a krajiny, kde je tato nekonceptnost dílem vinou MŽP a dílem neodborného zásahu skupiny poslanců do vládní předlohy novely zákona při projednávání v Parlamentu v roce 2004.⁶¹¹ Naproti tomu zákon o poskytování náhrad škod, zákon o myslivosti a zákon o zoologických zahradách používají terminologii jednotně, nicméně se zákon o poskytování náhrad škod a zákon o myslivosti přiklání k výrazu „v zajetí“, zatímco zákon o zoologických zahradách k výrazu „v lidské péči“. Zákon o obchodování s ohroženými druhy také častěji pracuje s výrazem „v lidské péči“, avšak pojem „v zajetí“ používá při odkazu na unijní nařízení č. 865/2006 a na zákon o ochraně přírody a krajiny, v kterých je tento výraz nicméně použit, a nekonceptně ve svém § 24 odst. 3. Zákon o rybářství nepracuje ani s jedním z těchto výrazů.

Je vhodné zde zmínit rovněž postavení zvířete a jeho definici v rovině soukromého práva. Účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“) se postavení zvířete v soukromém právu zásadně změnilo. Starý občanský zákoník⁶¹² považoval zvíře za věc, zatímco tento nový občanský zákoník přistoupil

⁶⁰⁹ § 3 písm. c) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁶¹⁰ TRAPLOVÁ, Jana. Člověk a zvíře – zajetí či péče. Zákon na ochranu zvířat proti týrání – zajetí či péče. In: STEJSKAL, Vojtěch — LESKOVJAN, Martin [eds]. *Člověk a zvíře – v zajetí či v péči? Aktuální právní a věcné otázky nakládání se zvířaty*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 76–85.

⁶¹¹ STEJSKAL, Vojtěch. Recentní právní úprava nakládání se zvířaty v rámci lidské péče. In: STEJSKAL, Vojtěch — LESKOVJAN, Martin [eds]. *Člověk a zvíře – v zajetí či v péči? Aktuální právní a věcné otázky nakládání se zvířaty*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 8–24.

⁶¹² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

k tzv. dereifikaci zvířete, kdy je přímo stanoveno, že živé zvíře není věc a ustanovení o věcech se na něj použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze. Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu jako smysly nadaný živý tvor.⁶¹³ Ze zmínky o živém tvoru vyplývá, že z hlediska soukromého práva jsou zvířaty i bezobratlí, pokud jsou schopni cítit bolest a stres (např. včely).⁶¹⁴ To potvrzuje i důvodová zpráva, která uvádí, že pojetí zvířete v občanském zákoníku je širší než v zákoně na ochranu zvířat proti týrání, který se omezuje pouze na obratlovce, a zvířaty jsou tedy ze soukromoprávního hlediska i bezobratlí, kteří jsou schopní cítit bolest a stres. Toto široké použití pojmu „zvíře“ v občanském zákoníku je tak jen dalším projevem nejednotného používání pojmů v českém právním řádu.

Občanský zákoník dělí zvířata na domácí a divoká, bez ohledu na kategorizace zavedené veřejnoprávními předpisy. Domácími zvířaty jsou ze soukromoprávního hlediska ta zvířata, jejichž druh žije s člověkem buď bezvýjimečně, nebo z převážné části. Domácí zvíře se považuje za opuštěné, pokud je z okolností zřejmý vlastníkův úmysl zbavit se zvířete nebo je vyhnat.⁶¹⁵ Toto ustanovení je problematické v tom ohledu, že opuštění zvířete může být v rozporu se zákonem na ochranu zvířat proti týrání, podle kterého nikdo nesmí zvíře opustit s úmyslem se ho zbavit nebo je vyhnat, přičemž je takové jednání (s výjimkou volně žijících zvířat) považováno za týrání zvířat.⁶¹⁶ Za divoká se považují všechna zvířata nedomestikovaných druhů, což znamená, že celý druh žije zcela nebo převážně ve volné přírodě, byť jsou jeho jednotlivé kusy chovány v zajetí. To v podstatě odpovídá pojmu „volně žijící zvíře“ podle zákona na ochranu zvířat proti týrání, pokud pomíneme rozdíl v rozsahu pojmu „zvíře“ jako obratlovec a problém určení naplnění znaku domestikace.⁶¹⁷ Divoká zvířata jsou bez pána, dokud žijí na svobodě.⁶¹⁸ Nejsou tedy objektem vlastnického práva, a pokud se zdržují na něčím pozemku, nejsou vlastnictvím vlastníka pozemku. Jejich přivlastnění je možné za podmínek stanovených zvláštními právními předpisy (např. zákon o myslivosti nebo zákon o rybařství).⁶¹⁹ Divoká zvířata dále dělíme na zajatá zvířata, kterým je fyzickými překážkami

⁶¹³ § 494 občanského zákoníku.

⁶¹⁴ DVOŘÁK, Jan — ŠVESTKA, Jiří — ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kolektiv. *Občanské právo hmotné*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 397.

⁶¹⁵ § 1048 občanského zákoníku.

⁶¹⁶ § 4 písm. t) a § 6 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁶¹⁷ MÜLLEROVÁ, Hana. *Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník*. In: *České právo životního prostředí* č. 1/2014 (35), s. 9–28. [online]. [cit. 23. 7. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_35.pdf.

⁶¹⁸ § 1046 odst. 1 občanského zákoníku.

⁶¹⁹ ŠVESTKA, Jiří — DVOŘÁK, Jan — FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: komentář. Svazek III*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 147.

bráněno v útěku, a zkrocená zvířata, kterým zpravidla není trvale bráněno ve volném pohybu a na svého pána si tak zvykla, že se u něho samovolně zdržují nebo se k němu pravidelně vracejí.⁶²⁰

Od pojmu „živočich“ je dále nutné odlišovat pojem „zvěř“, který je vymezen v zákoně o myslivosti jako obnovitelné přírodní bohatství představované populacemi druhů volně žijících živočichů, které jsou uvedeny v ustanoveních § 2 písm. c) a d).⁶²¹ Tato dvě ustanovení čítají v současné době celkem 69 druhů, a proto je pojem zvěř v porovnání s pojmy „živočich“ a „zvíře“ nejužší (více k pojmu „zvěř“ v podkapitole 4.8.1).

4.2. Strategické dokumenty koncepční povahy

Ochraně volně žijících živočichů se vedle právních předpisů věnují i některé strategické dokumenty koncepční povahy, které jsou důležité v tom ohledu, že se využívají při interpretaci a aplikaci právních předpisů a zpravidla stanovují základní cíle, kterých by mělo být dosaženo v určitém časovém období.⁶²²

Na vnitrostátní úrovni jsou v oblasti ochrany volně žijících živočichů důležité především Státní politika životního prostředí, Strategie ochrany biologické rozmanitosti, Státní program ochrany přírody a krajiny, Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů a Akční plán pro potírání nelegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin.

4.2.1. Státní politika životního prostředí ČR

Státní politika životního prostředí České republiky je dlouhodobý národní strategický dokument na vrcholové úrovni, který formuluje cíle v oblasti ochrany životního prostředí v ČR. Cílem **Státní politiky životního prostředí České republiky 2012–2020**⁶²³ (dále jen „SPŽP 2020“) bylo zajistit zdravé a kvalitní životní prostředí pro občany žijící v ČR, výrazně přispět k efektivnímu využívání veškerých zdrojů a minimalizovat negativní dopady lidské činnosti na životní prostředí. SPŽP 2020 byla zaměřena na ochranu a udržitelné využívání přírodních

⁶²⁰ VOMÁČKA, Vojtěch a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 27–28.

⁶²¹ § 2 písm. b) zákona o myslivosti.

⁶²² DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 40–41.

⁶²³ Státní politika životního prostředí České republiky 2012–2020. In Mzp.cz [online]. [cit. 21. 1. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/\\$FILE/OPZPUR-Aktualizace_SPZP_2012_2020-20210112.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/$FILE/OPZPUR-Aktualizace_SPZP_2012_2020-20210112.pdf).

zdrojů, ochranu klimatu a zlepšení kvality ovzduší, ochranu přírody a krajiny, a bezpečné prostředí. Vzhledem k tématu disertační práce byla nejrelevantnější právě třetí tematická oblast o ochraně přírody a krajiny, která se zaměřovala především na ochranu a posílení ekologických funkcí krajiny, zachování přírodních a krajinných hodnot a zlepšení kvality prostředí ve městech. Ve vztahu k druhové ochraně volně žijících živočichů byly významné cíle zaměřené na zastavení úbytku původních druhů a přírodních stanovišť (specifický cíl 3.2.2) a omezení negativního vlivu invazních druhů a zajištění účinných opatření k jejich regulaci (specifický cíl 3.2.3), v rámci kterých byla jednotlivá opatření zaměřena na:

- zajištění ochrany zvláště chráněných druhů a udržení stavu jejich biotopů,
- zajištění ochrany a udržitelného využívání genetických zdrojů živočichů,
- realizaci záchranných programů pro vybrané zvláště chráněné druhy a programů péče pro management populací dalších vybraných druhů a optimalizaci *ex situ* ochrany vymírajících druhů,
- zmírňování negativních následků lidské činnosti (např. opatření k eliminaci zraňování a usmrcování živočichů nebo péče o handicapované živočichy),
- zajištění revize ochrany a péče o přírodní stanoviště a zabezpečení řádného managementu nebo obnovy vzácných a mizejících typů stanovišť a v rámci toho provedení revize seznamu zvláště chráněných druhů,
- podporu účinných opatření pro regulaci počtu druhů živočichů s ohledem na vyváženou strukturu společenstev,
- návrh a realizaci komplexních systémových opatření k snížení negativního vlivu druhů s nepříznivými dopady na biologickou rozmanitost či hospodářskou produkci a usměrňování míry jejich využívání,
- omezení rizik zavlékání a šíření invazních nepůvodních druhů v rámci obchodu a dopravy,
- tvorbu a realizaci programů k potlačení vybraných druhů s nepříznivými dopady na biologickou rozmanitost či hospodářskou produkci.

Z vyhodnocení SPŽP 2020⁶²⁴ vyplývá, že z 30 specifických cílů bylo průběžně nebo zcela splněno 12 specifických cílů (40 %) a částečně splněno 18 cílů (60 %). Oba výše uvedené specifické cíle byly splněny pouze částečně. Vyhodnocení obecně uvádí, že došlo ke zlepšení stavu ohrožených druhů u většiny skupin druhů mezi provedenými měřeními z roku 2012 a 2017. Konkrétní čísla však nejsou uvedena. O něco přesnější je to u evropsky významných druhů, jejichž monitoring je kvůli povinnostem vyplývajícím z unijní legislativy prováděn ve větším rozsahu i za větší finanční podpory. Výsledky monitoringu stavu evropsky významných druhů v období 2013–2018 hodnotí živočišné druhy v rámci ČR jako 31,5 % v příznivém stavu, 32,9 % v méně příznivém stavu a 27,4 % v nepříznivém stavu. V souvislosti s omezením významných faktorů ohrožení volně žijících živočichů jsou vytvářeny metodické pokyny a strategické dokumenty, např. aktualizovaný Národní akční plán k bezpečnému používání pesticidů v České republice 2018–2022 nebo Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav ohrožení volně žijících živočichů (viz níže). Pokud jde o genetickou diverzitu původních druhů, v současnosti se připravuje Koncepce ochrany genetické diverzity planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů v ČR. Vyhodnocení nezmiňuje, že se nepodařilo revidovat seznam zvláště chráněných druhů, ačkoliv je toto opáření hodnoceno jako „plněno průběžně“. Ve vztahu k invazním nepůvodním druhům je zejména poukázáno na připravovanou novelizaci českých právních předpisů.

V návaznosti na seznam opatření obsahovala SPŽP 2020 indikátory ke sledování řady jevů a změn, ale sama upozorňovala na to, že nejsou k dispozici potřebné datové sady, a proto mají sledované údaje jen omezenou vypovídající schopnost. Příkladem indikátoru je početnost původních ohrožených druhů, který byl vyhodnocen jako nejednoznačný, stav evropsky významných druhů, který byl vyhodnocen jako nevyhovující, nebo celkový počet invazních druhů, který byl rovněž vyhodnocen jako nejednoznačný.

Novou **Státní politiku životního prostředí České republiky 2030 s výhledem do 2050**⁶²⁵ (dále jen „SPŽP 2030“) schválila vláda 11. ledna 2021. Tento dokument nahrazuje předchozí SPŽP 2020 a jeho úkolem je pokračovat v ochraně životního prostředí a klimatu,

⁶²⁴ Vyhodnocení Státní politiky životního prostředí ČR 2012-2020. In Mzp.cz [online]. [cit. 10. 2. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/\\$FILE/OPZPUR-Vyhodnoceni_SPZP_CR_2012-20210112.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/$FILE/OPZPUR-Vyhodnoceni_SPZP_CR_2012-20210112.pdf).

⁶²⁵ Státní politika životního prostředí České republiky 2030 s výhledem do 2050. In Mzp.cz [online]. [cit. 21. 1. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/OPZPUR-statni_politika_zp_2030_s_vyhledem_2050-20210111.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OPZPUR-statni_politika_zp_2030_s_vyhledem_2050-20210111.pdf).

aktivně se zasadit na národní i mezinárodní úrovni o řešení palčivých problémů a pomoci dosažení Cílů udržitelného rozvoje 2030 a Pařížské dohody.

SPŽP 2030 je tematicky členěna do 3 oblastí – životní prostředí a zdraví, klimaticky neutrální a oběhové hospodářství, a příroda a krajina, která je z hlediska tématu disertační práce nejpodstatnější. Základní vizí této oblasti je, že v roce 2050 má ČR rozmanitou, ekologicky stabilní krajinu a přírodu, kterou chrání a šetrně využívá. ČR patří k územím s poměrně vysokou bohatostí druhů, avšak i zde se projevuje celosvětový pokles biodiverzity, a to především kvůli degradaci stanovišť, nešetrnému způsobu hospodaření v lesích a na zemědělské půdě nebo působením nepůvodních druhů. Přibližně třetina druhů, které se na území ČR vyskytují, je ohrožena vyhynutím. Strategickým cílem do roku 2030 je, že biologická rozmanitost bude zachovávána v mezích tlaku změny klimatu. V rámci tohoto strategického cíle jsou dále vytyčeny následující specifické cíle:

- Zlepšení stavu přírodních stanovišť a zajištění ochrany druhů – Obdobně jako u předchozí SPŽP 2020 se opatření vztahují např. k zajištění prostupnosti krajiny (tedy odstraňování překážek ve vodních tocích, budování rybích přechodů nebo zachování a obnově konektivity pro pohyb živočichů), realizaci záchranných programů, regulaci početnosti druhů nebo realizaci opatření proti zraňování a usmrcování jedinců volně žijících druhů.
- Zajištění ochrany a péče o nejcennější části přírody a krajiny – Opatření se zde vztahují k územní ochraně, nicméně jsou poměrně vágní (např. zajištění reprezentativního podchycení nejcennějších částí přírody a krajiny v soustavě zvláště chráněných území a Natura 2000) a bylo by ambicióznější stanovit konkrétní procento území ČR, které má být zvláště chráněno (jako to stanoví Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030).
- Omezení negativního vlivu invazních nepůvodních druhů – Invazní nepůvodní druhy závažně ohrožují biodiverzitu, a proto jsou pravidelně zmiňovány v koncepčních dokumentech z oblasti ochrany životního prostředí (včetně 8. Akčního programu, Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti nebo Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR). I v SPŽP 2030 se objevují klasická opatření mířící na eradikaci a regulaci invazních nepůvodních druhů nebo identifikaci rizik a priorit, která jsou doplněna posílením mezinárodní spolupráce nebo vzděláváním veřejnosti.

- Zajištění ochrany volně žijících živočichů v lidské péči – Tento specifický cíl se vztahuje především k problematice obchodování s ohroženými druhy, k zoologickým zahradám a záchranným stanicím. Je na místě vyzdvihnout, že v předchozí SPŽP 2020 nebyla problematika *wildlife crime* vůbec zmíněna a zoologickým zahradám se SPŽP 2020 věnovala pouze v kontextu optimalizace *ex situ* ochrany vymírajících druhů. Ačkoliv má tento specifický cíl stanovenou nejnižší prioritu, jedná se alespoň o nová opatření. Těmi jsou posílení vymahatelnosti práva a mezinárodní spolupráce při potírání nelegálního obchodu s ohroženými druhy a osvěta veřejnosti o této problematice, podpora odborné činnosti zoologických zahrad a záchranných stanic, nastavení standardů pro soukromé chovatelské subjekty provádějící ekologickou výchovu, zpřísnění podmínek chovu a omezení počtu jedinců jednoho druhu chráněných živočichů držených v soukromých chovech, osvěta široké veřejnosti o zacházení s nalezenými volně žijícími živočichy, omezení počtu druhů živočichů využívaných pro vystupování v cirkusech nebo vytvoření kapacity pro zabavené živočichy. SPŽP 2030 totiž správně identifikuje, že chov vybraných skupin živočichů v lidské péči je z hlediska ochrany ohrožených druhů značně problematickou oblastí a že ve vztahu k zoologickým zahradám je nutné revidovat systém jejich licencování a podpory.

SPŽP 2030 uvádí některá nová opatření, která se v předchozí SPŽP 2020 neobjevovala, ale zůstává i u předchozích opatření, která jsou obdobná jako v SPŽP 2020. V oblasti přírody a krajiny jsou stanoveny počáteční hodnoty identifikátorů, nicméně jejich cílové hodnoty k roku 2030 chybí, tudíž v rámci vyhodnocení pak budou cíle těžko měřitelné. Střednědobé vyhodnocení má být realizováno v roce 2025, na což bude navazovat případná aktualizace v roce 2026, a závěrečné vyhodnocení pak proběhne v roce 2030.

4.2.2. Strategie ochrany biologické rozmanitosti

Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025 (dále jen „SOBR“) je základním koncepčním dokumentem, který definuje priority v oblasti ochrany a udržitelného využívání biodiverzity na území ČR. Jeho obsah je ovlivněn SPŽP 2020, Strategií EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020 a Strategickým plánem Úmluvy o biologické rozmanitosti do roku 2020. Tímto dokumentem je naplňován závazek podle čl. 6

písm. a) CBD, podle kterého mají členské státy rozvíjet národní strategie, plány a programy pro ochranu a trvale udržitelné využívání biodiverzity.

Hlavní úlohou SOBR je vytvořit koncepční rámec, který vychází ze stávající právní úpravy a který přispěje ke zlepšení celkového stavu a udržitelnému využívání biodiverzity v ČR. Základním cílem je zabránit pokračujícímu úbytku biodiverzity na území ČR a přispět ke zvýšení povědomí o významu biodiverzity, jelikož na základě nízkého povědomí o rizicích a důsledcích způsobených jejím úbytkem chybí i nadále veřejný a politický zájem o její ochranu.

SOBR obsahuje celkem 4 prioritní oblasti, které jsou následující:

1. Společnost uznávající hodnotu přírodních zdrojů – Tato priorita se zaměřuje především na začlenění ochrany biodiverzity do veřejného a soukromého sektoru. Dílčím cílem je mimo jiné harmonizovat zákonné předpisy s ostatními resorty, podporovat spolupráci mezi soukromou a veřejnou sférou nebo rozvíjet společenskou odpovědnost firem. Priorita je dále zaměřena na zvýšení povědomí o významu biodiverzity. V souvislosti s tím má být podporováno environmentální vzdělávání, výchova a osvěta, a realizovány kampaně pro veřejnost. V neposlední řadě se priorita týká i cestovního ruchu, kdy je cílem např. podporovat správy národních parků a AOPK nebo vytvořit jednotný plán udržitelného cestovního ruchu. K tomu všemu jsou samozřejmě nezbytné cíle z oblasti ekonomických nástrojů a finančních prostředků, které se týkají zajištění dostatečného objemu finančních prostředků a dotací určených pro péči o přírodu a krajinu nebo přípravy celkové koncepce financování ochrany biodiverzity.⁶²⁶
2. Dlouhodobě prosperující biodiverzita a ochrana přírodních procesů – Druhá priorita je zaměřena hlavně na dostatečné zajištění ochrany vybraných složek biodiverzity. Volně žijícím živočichům se ze všech čtyř priorit věnuje právě tato, a proto bude představena o něco podrobněji. Její jednotlivé cíle jsou následující:
 - Genetická rozmanitost – Ze všech tří druhů biologické rozmanitosti je právě ta genetická nejméně známá, ačkoliv má pro člověka a jeho hospodářskou činnost velký význam. V legislativě ČR je genetická rozmanitost řešena především v zákoně č. 93/2018 Sb., o podmínkách

⁶²⁶ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 12–34.

využívání genetických zdrojů podle Nagojského protokolu, který byl přijat v návaznosti na nařízení č. 511/2014 o opatřeních pro dodržování pravidel, která vyplývají z Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání, ze strany uživatelů v Unii, a na prováděcí nařízení 2015/1866, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 511/2014, pokud jde o registr sbírek, monitorování dodržování pravidel ze strany uživatelů a osvědčené postupy. V této oblasti je dílčími cíli vytvoření národního programu ochrany genetické diverzity volně žijících organismů, vytvoření infrastruktury pro její výzkum a ochranu a aplikace poznatků genetického výzkumu do praktické druhové ochrany.

- Druhy – Základní jednotkou pro definici rozmanitosti přírody jsou druhy, a proto je druhová ochrana vedle územní ochrany jedním z pilířů péče o přírodu a krajinu. V současné době je však v mnoha ohledech nedostatečná, tudíž dílčími cíli je revidovat systém druhové ochrany, sledovat a vyhodnocovat stav druhů, rozvíjet a podporovat speciální nástroje druhové ochrany (např. záchranné programy nebo přeshraniční projekty na ochranu populací cílových druhů) a usměrnit správu státního majetku tak, aby podporovala ochranu druhů.
- Invazní nepůvodní druhy – Pro původní druhy, společenstva a ekosystémy představují invazní nepůvodní druhy vážnou hrozbu. Dílčími cíli je omezit šíření stávajících a zabránit či utlumit rozšíření nových invazních druhů, stanovit prioritní druhy a oblasti pro regulaci, a zahrnout legislativu EU do legislativy ČR. Novelizace dotčených právních předpisů a stanovení kompetence státních orgánů měla být provedena do konce roku 2017, nicméně vládní návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů, se ke dni uzavření rukopisu disertační práce zatím stále projednává v Parlamentu ČR.⁶²⁷ Regulaci invazních

⁶²⁷ Sněmovní tisk 731 – VI.n.z. – invazní nepůvodní druhy – EU. Stav projednávání ke dni: 13. srpna 2021. In Psp.cz [online]. [cit. 13. 8. 2021]. Dostupné z: <https://public.psp.cz/en/sqw/historie.sqw?o=8&t=731>.

nepůvodních druhů v rámci české právní úpravy se více věnuje podkapitola 4.3.1.

- Přírodní stanoviště – Bylo identifikováno, že stav přírodních stanovišť v ČR je téměř ze 75 % nepříznivý. V současné době chybí zákonná celoplošná ochrana stanovišť, která jsou cíleně chráněna zatím pouze jako předměty ochrany zvláště chráněných území a EVL. Největší tlaky představuje homogenizace krajiny, intenzifikace hospodaření, eutrofizace prostředí a nadměrná zástavba. SOBR si proto klade za cíl zajistit zákonnou ochranu přírodních stanovišť, zvýšit či alespoň zachovat jejich rozlohu, regulovat cílené využívání nevhodných druhů a zajistit ochranu přírodních procesů.
 - Krajina – Stejně jako u přírodních stanovišť je pro krajinu hrozbou intenzivní hospodaření, suburbanizace a dále rozvoj dopravní infrastruktury. Cílem je tedy omezit rozšiřování zástavby do volné krajiny v souvislosti s upřednostňováním tzv. brownfieldů pro novou výstavbu a zlepšovat strukturu krajiny a její propustnost pro biotu.
 - Sídla – V rámci ochrany a udržitelného využívání biodiverzity představují sídla specifickou oblast, ve které lze vytvořit vhodné podmínky pro zapojení veřejnosti do problematiky ochrany biodiverzity. Je cíleno na zavedení standardů pro podíl ploch zeleně v urbanizovaných územích, posílení biodiverzity ve městech a podporu samosprávy a občanské aktivity a iniciativy, které přispívají k posílení biodiverzity ve městech.⁶²⁸
3. Šetrné využívání přírodních zdrojů – Zaměření třetí priority se týká zejména zlepšení postupů v oblasti využívání složek biodiverzity a přírodních zdrojů. V oblasti zemědělské krajiny je cílem mimo jiné podpořit vzdělávání a informovanost zemědělců a ochranu biodiverzity v zemědělské krajině prostřednictvím dotačních programů nebo omezit eutrofizaci a intenzitu hospodaření v krajině. V lesních ekosystémech je třeba zajistit udržitelné využívání lesa a pečovat o příznivý stav půd a vod v lesích. U vodních systému

⁶²⁸ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 36–58.

jde především o omezení znečištění, zlepšení kvality vody, zajištění průchodnosti vodních toků, snížení negativního vlivu intenzivního rybářství nebo zvýšení retenční schopnosti krajiny. V rámci cíle zaměřeného na půdu a nerostné bohatství je nutné snížit riziko eroze a zvýšit obsah organické hmoty v půdě. Ačkoliv má lidská činnost v posledních desetiletích převážně negativní dopad na ekosystémy a jejich fungování, zachovala se na území ČR řada částí přírody umožňujících zachování a obnovu ekosystému, a proto je cílem omezit negativní vlivy suburbanizace, zlepšit režim ochrany významných krajinných prvků nebo zvýšit propojenost krajiny. V rámci posledního cíle, který se vztahuje k udržitelnému využívání genetických zdrojů, měl být ratifikován Nagojský protokol, což se již stalo v roce 2016, a dále má být posílen výzkum.⁶²⁹

4. Strategické plánování a politika – Poslední priorita věnuje pozornost zajištění relevantních informací o biodiverzitě. Dílčím cílem je zajistit a koordinovat výzkum a sledování stavu biodiverzity, na základě výsledků výzkumu pak rozhodovat a strategicky plánovat a výsledky rovněž komunikovat s veřejností. Druhým okruhem je stanovení postupu pro národní hodnocení ekosystémových služeb a jeho následné uvedení do praxe. A jelikož ochranu biodiverzity nelze účinně realizovat bez mezinárodní spolupráce, směřují poslední dílčí cíle k aktivní podpoře společných přeshraničních projektů nebo zapojení se do mezinárodních aktivit.⁶³⁰

SOBR v rámci výše uvedených 4 prioritních oblastí obsahuje celkem 20 rámcových cílů, což je ve srovnání s předchozí strategií pro roky 2005–2015 daleko méně. Samotná SOBR to ve svém souhrnu odůvodňuje tím, že s ohledem na zkušenosti s předchozí verzí strategie bylo nyní snahou zaměřit se na skutečné, urgentní priority a stanovit cíle, které jsou po dobu její platnosti dosažitelné. Vyhodnocení předchozí strategie totiž došlo k závěru, že bylo dosaženo pouze 28 % ze 161 strategických cílů, 45 % bylo splněno částečně, 19 % nebylo splněno a 8 %

⁶²⁹ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 60–86.

⁶³⁰ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 88–99.

nemohlo být vyhodnoceno. Tyto výsledky byly odůvodněny tím, že polovina cílů byla příliš ambiciózní nebo neměřitelná.⁶³¹

Spousta dílčích cílů navíc není dostatečně konkrétní. Např. jedním z nich je rozvoj a podpora speciálních nástrojů druhové ochrany, v rámci něhož je opatřením rozvíjet a realizovat záchranné programy a navazující opatření, přičemž indikátorem je počet realizovaných programů. Není ale stanoveno žádné (alespoň minimální) číslo, kolik záchranných programů má být realizováno, aby byl dílčí cíl splněn. Stačí tedy pouze jeden? Dalším příkladem jsou cíle týkající se zachování či zvýšení rozlohy přírodních stanovišť nebo omezování rozšiřování zástavby do volné krajiny. O kolik procent se musí zvýšit rozloha přírodních stanovišť nebo omezit rozšiřování zástavby, aby byl cíl označen za splněný?

Posledním nedostatkem je vynechání problematiky obchodování s ohroženými druhy živočichů a rostlin, který zmiňuje i Akční plán pro potírání nelegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin do roku 2023.

V roce 2020 proběhlo střednědobé vyhodnocení plnění dílčích cílů SOBR v polovině období její platnosti, jehož závěry vzala vláda na vědomí v dubnu 2021.⁶³² Toto vyhodnocení stručně zmiňuje, že většina cílů je plněna, nicméně tyto výsledky nelze interpretovat jako pozitivní trend ve vztahu k celkovému plnění SOBR.⁶³³

4.2.3. Státní program ochrany přírody a krajiny

V rámci SOBR není obsažen žádný dílčí akční plán, který by podrobněji rozpracovával navržená opatření. V tomto ohledu odkazuje SOBR na Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky (dále jen „SPOPK“), který byl aktualizován pro období 2020–2025 a ve kterém jsou dále rozvedena opatření, která SOBR ukládá především v prioritních oblastech 2 a 3. Jeho hlavní úlohou je posílit ochranu přírody a krajiny s cílem zefektivnit využívání stávajících nástrojů a přispět ke zlepšení celkového stavu a k udržitelnému využívání biodiverzity v ČR.

SPOPK je rozdělen do dvou hlavních částí – analytické, která shrnuje hlavní hrozby a tlaky na přírodu a krajinu a dále popisuje stávající legislativní a ekonomické nástroje, a návrhové, která obsahuje 3 prioritní oblasti (příroda a ochrana přírodních procesů, krajina

⁶³¹ OECD. *Hodnocení politik životního prostředí OECD: Česká republika 2018*. Přeložilo Ministerstvo životního prostředí České republiky. Paříž: OECD Publishing, 2018, s. 85–86.

⁶³² Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky pro období 2016–2025. In Mzp.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/ochrana_biologicke_rozmanitosti_strategie.

⁶³³ Střednědobé vyhodnocení Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR pro období 2016–2025. In Odok.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNBYSHRN9S>.

a ekosystémy, průřezové cíle a nástroje), v rámci kterých je stanoveno 12 rámcových cílů s 36 hlavními cíli a 119 specifickými opatřeními.

Vzhledem k tématu disertační práce je z návrhové části relevantní především prioritní oblast zaměřená na přírodu a ochranu přírodních procesů a její rámcový cíl zaměřený na druhy. V rámci něj jsou stanoveny tyto hlavní cíle (některé z nich jsou následně více rozebrány v příslušných podkapitolách týkajících se zákona o ochraně přírody a krajiny):

- zavést nové pojetí systému druhové ochrany beroucí ohled na ochranu biotopů druhů,
- zajistit komplexní přístup k ochraně vybraných zvláště chráněných druhů živočichů s konfliktním potenciálem včetně řešení socioekonomických aspektů spojených s jejich rozšířením,
- realizovat a rozvinout záchranné programy, programy péče a navazující opatření,
- omezit negativní vliv fragmentace krajiny a dalších významných antropogenních příčin úhynu, zraňování a dalších ohrožujících faktorů působících na živočichy,
- zohledňovat informace o genetické variabilitě a struktuře při ochraně jednotlivých druhů a společenstev, a
- stabilizovat systém záchrany volně žijících živočichů.⁶³⁴

Z průřezových nástrojů je pak relevantní cíl zaměřený na pravidelnou aktualizaci červených seznamů založených na cíleném průzkumu vybraných skupin, na monitoring invazních druhů nebo na analýzu právních předpisů z hlediska jejich souladu s politikou ochrany přírody a krajiny.

4.2.4. Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů

Na začátku roku 2020 byla přijata Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030, která se zaměřuje na tyto závažné a dlouhodobé problémy. Impulsem pro přijetí této strategie bylo zejména několik rezolucí

⁶³⁴ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 46–54.

a směrnic CMS týkajících se tohoto tématu.⁶³⁵ Okruhy, kterým se strategie věnuje, jsou následující:

- Nelegální otravy volně žijících živočichů – Celosvětově dochází k otravám živočichů především pozřením jedovatých návnad, olověného střeliva a jeho fragmentů nebo olověných rybářských závaží, a požíváním kořisti zasažené pesticidy, mršin nebo exkrementů domácích zvířat ošetřených veterinárními přípravky.⁶³⁶ I přes existující legislativní zákazy je trávení ve volné přírodě široce rozšířené a bohužel i akceptované alespoň částí veřejnosti. Velkým problémem je konání této trestné činnosti ve skrytu, kdy je počet zdokumentovaných a nahlášených případů velmi nízký. Mezi navrhovaná opatření proto patří např. zajištění informovanosti zájmových skupin (zejména myslivců, rybářů, holubářů atd.), která by ale mohla být zaměřena i na širší veřejnost, dále zajištění medializace a publicity u zjištěných případů trávení, zajištění obecného postupu při vyšetřování nebo zavedení centrální evidence případů trávení.⁶³⁷
- Další způsoby nelegálního zabíjení volně žijících živočichů – Velké množství živočichů je každoročně zabito i jinak než trávením. Obecně je motivací k jejich zabíjení skutečnost, že loví chovanou drůbež, holuby, ryby nebo zvěř, na kterou si dělá člověk nárok. Navrhovaná opatření směřují k aplikaci stejných opatření jako u otrav (např. zavedení jednotné metodiky vyšetřování nebo centrální evidence případů), systematické informovanosti veřejnosti nebo novelizaci zákona o poskytování náhrad škod.⁶³⁸
- Pesticidy (zejména rodenticidy a insekticidy) – Pro volně žijící živočichy obývající zemědělskou krajinu je rizikem přímé zasažení pesticidy používanými k ochraně plodin, ačkoliv jsou aplikovány v souladu s návodem k použití,

⁶³⁵ Např. Resolution 11.15 (Rev.COP13). Preventing Poisoning of Migratory Birds. In Cms.int [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop13_res.11.15_rev.cop13_e.pdf nebo Resolution 11.16 (Rev.COP13). The Prevention of Illegal Killing, Taking and Trade of Migratory Birds. In Cms.int [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop13_res.11.16_rev.cop13_e.pdf.

⁶³⁶ Review and Guidelines to Prevent the Risk of Poisoning of Migratory Birds. In Cms.int [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/COP11_Doc_23_1_2_Bird_Poisoning_Review_%26_Guidelines_E_0.pdf.

⁶³⁷ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2019, s. 9–13.

⁶³⁸ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2019, s. 14–16.

a konzumace potravy, která byla pesticidy kontaminována (tzv. druhotná expozice). Problémem jsou především úniky rizikových látek do půdního nebo vodního prostředí, otrava necílových volně žijících živočichů nebo nízký společenský zájem věc řešit. Proto jsou navrhovanými opatřeními např. tvorba akčního plánu k omezení vlivu pesticidů na volně žijící živočichy, zefektivnění kontroly dodržování předpisů nebo podpora ekologicky bezpečných alternativních přípravků.⁶³⁹ Mezi navrhovanými opatřeními ovšem chybí osvěta široké veřejnosti a zajištění informovanosti především zájmových skupin.

- Veterinární léčivé přípravky (dále jen „VLP“) – Pro volně žijící živočichy mohou VLP představovat narušení zdravotního stavu a případně i nebezpečí ohrožení života. Riziko vzniká, pokud se volně žijící živočichové živí zdechlinami zvířat nebo při zkrmování poražených, utracených či uhynulých zvířat, která byla VLP ošetřena a nebyla u nich dodržena ochranná lhůta. V rámci aplikace VLP nejsou v současné době zohledňována zjištění negativního vlivu na populace některých skupin bezobratlých. Alespoň co se týče obratlovců, nebyly příslušným orgánům státní správy dosud hlášeny úhyny z důvodu kontaktu s VLP. Mezi navrhovaná opatření spadá např. zpracování rešerše dosavadních poznatků o možných vlivech VLP na zdraví volně žijících živočichů a na životní prostředí, omezení nadměrného využívání antiparazitik, minimalizace rizik expozice zvířat držených v zajetí nebo upozorňování široké veřejnosti na možné nebezpečí VLP.⁶⁴⁰

Jako pozitivum strategie je třeba zmínit především to, že se týká závažné problematiky, na kterou upozorňují i doporučení přijatá v rámci mezinárodních úmluv v ochraně přírody⁶⁴¹,

⁶³⁹ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2019, s. 17–20.

⁶⁴⁰ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2019, s. 21–24.

⁶⁴¹ Např. Resolution 11.15 (Rev.COP13). Preventing Poisoning of Migratory Birds. In Cms.int [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop13_res.11.15_rev.cop13_e.pdf, Resolution 11.16 (Rev.COP13). The Prevention of Illegal Killing, Taking and Trade of Migratory Birds. In Cms.int [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop13_res.11.16_rev.cop13_e.pdf, nebo Recommendation No. 205 (2019) of the Standing Committee, adopted on 6 December 2019, on the Rome Strategic Plan 2020-2030 for the eradication of illegal killing, trapping and trade of wild birds. In Coe.int [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/2019-rec-205e-ikb/1680993e0c>.

a která v obecném povědomí bohužel stále často přetrvává jako přijatelná. Tématu otrav ptáků se proto již několik let věnuje také Česká společnost ornitologická.⁶⁴²

4.2.5. Akční plán pro potírání nelegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin

Jelikož je ČR stále významnou zemí z hlediska nelegálního obchodu s ohroženými druhy (v rámci EU patří ČR k zemím s nejvyšší úrovní obchodu s živými živočichy a rostlinami)⁶⁴³ přijala vláda v lednu 2020 Akční plán pro potírání nelegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin do roku 2023.⁶⁴⁴ Jeho jednotlivé cíle jsou následující:

1. Zvýšit důležitost tématu *wildlife crime* na úrovni vlády – V rámci jednotlivých ústředních správních úřadů není problematice *wildlife crime*, v porovnání s jinými typy nelegální činnosti, věnována dostatečná pozornost, což se projevuje např. v nedostatečném počtu pověřených pracovníků, nedostatečné možnosti specializace na tento typ kriminality nebo nedostatečném vybavení. Problematika není rovněž dostatečně prosazována v koncepčních nástrojích (např. SPŽP, SOBR, SPOPK), a proto akční plán slibuje její doplnění mezi prioritní oblasti činnosti jednotlivých institucí prosazujících právo a ochranu životního prostředí.
2. Posílení spolupráce mezi orgány vymáhajícími právo v oblasti životního prostředí – Odhalování případů *wildlife crime* se neobejde bez úzké spolupráce všech zainteresovaných státních orgánů [Celní správa, Policie ČR, justiční orgány, Česká inspekce životního prostředí (dále jen „ČIŽP“), AOPK]. V současné době existuje v ČR pouze Stálá zvláštní pracovní skupina pro CITES ustavená na základě dohody mezi ČIŽP a Celní správou, která ovšem není dostatečná. Měl by být tudíž vytvořen funkční mezirezortní tým se zapojením všech orgánů vymáhajících právo a tyto orgány by se měly intenzivněji zapojovat do mezinárodní spolupráce.

⁶⁴² Volná křídla. In Birdlife.cz [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.birdlife.cz/co-delame/vyzkum-a-ochrana-ptaku/ochrana-druhu/volna-kridla/>.

⁶⁴³ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Akční plán pro potírání nelegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin do roku 2023*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 3.

⁶⁴⁴ Vláda schválila akční plán boje proti nelegálnímu obchodu s ohroženými druhy. In Mzp.cz [online]. [cit. 28. 10. 2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20200120-Vlada-schvalila-akcni-plan-boje-proti-nelegalnimu-obchodu-s-ohrozenymi-druhy?fbclid=IwAR3f_qRRaNp096hbpJulLZNIP_Ncn121Qz_iFid6FM3KOKgQoF-G4Ml_F14.

3. Zlepšení mezinárodní spolupráce při vyšetřování *wildlife crime* – Kromě spolupráce na národní úrovni je nutná i mezinárodní spolupráce, jelikož má mnoho případů mezinárodní charakter a jejich šetření vyžaduje spolupráci se zahraničními orgány a institucemi. Taková spolupráce ovšem není zatím zcela účinná a dostatečná, a proto si akční plán klade za cíl její zlepšení.
4. Zlepšení systému vzdělávání a zvýšení povědomí o závažnosti *wildlife crime* orgánů vymáhajících právo v oblasti životního prostředí – V prvním kroku je třeba zhodnotit stávající systém vzdělávání u všech orgánů vymáhajících právo v oblasti životního prostředí v problematice *wildlife crime* a navrhnout vhodný systém vzdělávání, který má být v druhém kroku realizován a zaveden v příslušných orgánech.
5. Zlepšení a zefektivnění pracovních podmínek orgánů vymáhajících právo v oblasti životního prostředí při vyšetřování – Kontrolní činnost orgánů, které vymáhají právo v oblasti životního prostředí, není vždy dostatečně efektivní. Z tohoto důvodu je navrhováno několik opatření, která zahrnují zhodnocení stávající struktury a kapacity těchto orgánů a eventuální vytvoření specializovaných útvarů, zefektivnění kontrolní činnosti, sdílení evidence přestupků nebo zhodnocení potřeb pracovišť kontrolních orgánů na letišti Václava Havla.
6. Zlepšení péče o zajištěné exempláře – Na základě závazků plynoucích z CITES je stát povinen zajistit péči o zadržené a zabavené exempláře. K tomu jsou zřizována záchraná centra, která však často nemají dostatečnou kapacitu, karanténní prostory nebo prostory pro velké druhy živočichů (např. šelmy). Cílem je tedy zhodnotit stávající kapacity záchraných center pro živé exempláře a skladových prostor pro neživé exempláře a případně upravit či vybudovat další. V úvahu by mohlo připadat vybudování prostoru na mezinárodním letišti v Praze pro umístění zadržených živých exemplářů před převozem do záchraného centra a též vybudování menšího záchraného centra, které pokryje záchyty živých exemplářů na mezinárodním letišti v Praze a celní poště, nebo vybudování centrálního záchraného centra s dostatečnou kapacitou, které bude umožňovat rovněž umístění problémových typů exemplářů (např. šelem).

7. Zvyšování povědomí veřejnosti o problematice *wildlife crime* – Velkým problémem je skutečnost, že široká veřejnost má o problematice velmi nízké povědomí a její přístup je spíše lhostejný, což může způsobovat páchaní nedbalostních trestných činů nebo bagatelizaci této trestné činnosti. Navrhuje se tedy vytvoření a následná realizace mediálního plánu.⁶⁴⁵

Akční plán reflektuje požadavky CITES a jednotlivých priorit Akčního plánu EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy. Jak již bylo řečeno výše, problematice *wildlife crime* se nijak nevěnuje SOBR, a proto je vhodné, že je obsažena alespoň v tomto strategickém dokumentu koncepční povahy. Otázkou je, jak moc efektivně bude tento akční plán moci být v současné době naplňován, když zvážíme reorganizaci odboru ochrany přírody, lesa a CITES na ČIŽP.⁶⁴⁶

4.3. Ochrana volně žijících živočichů v rámci právní úpravy ochrany přírody a krajiny

Prvním zákonem týkajícím se ochrany přírody a krajiny (včetně ochrany živočišných druhů) na území dnešní ČR byl zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody. Jeho územní působnost byla omezena pouze na české kraje a předmětem ochrany byla chráněná území, chráněné přírodní výtvořry, chráněné přírodní památky a dále chráněné druhy živočichů, rostlin, nerostů a zkamenělin. Druhová ochrana byla stručně upravena v § 7, podle kterého mohly být za chráněné druhy organismů a přírodnin prohlášeny zejména ty druhy živočichů, rostlin, nerostů a zkamenělin, které se vyskytují jen vzácně anebo jsou ve svém bytí ohroženy. Jejich určení a stanovení podmínek ochrany mělo podle § 8 odst. 2 na starosti ministerstvo školství a kultury v dohodě se zúčastněnými ústředními úřady a orgány. Toto ministerstvo spolu s odbory kultury rad krajských národních výborů vedlo podle § 12 odst. 1 státní seznamy ochrany přírody, do kterých se zapisovaly mimo jiné i chráněné druhy živočichů. Podle § 11 odst. 1 nebylo dovoleno chráněné živočichy zejména hubit, rušit ve vývoji, chovat v zajetí nebo jednat proti podmínkám jejich ochrany.

⁶⁴⁵ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Akční plán pro potírání nelegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin do roku 2023*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 3–15.

⁶⁴⁶ Více viz STEJSKAL, Vojtěch. *Podivné rozhodnutí na České inspekci životního prostředí aneb Komu vadí renomovaný tým kontroly obchodování s exempláři CITES?*. In: *České právo životního prostředí* č. 2/2020 (56), s. 128–134. [online]. [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_56.pdf.

Na počátku 70. let 20. století bylo již zřejmé, že tato ochrana přírody není dostačující.⁶⁴⁷ V souvislosti s politickými, hospodářskými a společenskými změnami po roce 1989 bylo překročeno k přijetí nové právní úpravy ochrany přírody a krajiny, a proto byl v roce 1992 přijat nový zákon.

Účelem současného zákona o ochraně přírody a krajiny je přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás, k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji a vytvořit v souladu s právem EU soustavu Natura 2000 v ČR.⁶⁴⁸ Ochranou přírody a krajiny se rozumí mimo jiné vymezená péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy.⁶⁴⁹ Zajišťuje se kromě jiného obecnou ochranou druhů volně žijících živočichů a zvláštní ochranou těch druhů, které jsou vzácné či ohrožené, dále pozitivním ovlivňováním jejich vývoje v přírodě a zabezpečováním předpokladů pro jejich zachování, popřípadě i za použití zvláštních pěstebních a odchovných zařízení.⁶⁵⁰

Právní úprava je tedy založena na **obecné a zvláštní ochraně**. Obecnou ochranou je základní ochrana veškeré přírody a krajiny. Zvláštní ochranou je pak zvýšená ochrana pouze jejích vybraných částí. Ochranu podle zákona o ochraně přírody a krajiny můžeme dále dělit na **územní a druhovou**.⁶⁵¹

Ačkoliv je disertační práce zaměřena především na druhovou ochranu, je vhodné zde územní ochranu alespoň nastínit, jelikož spolu oba druhy ochrany souvisí. Obecná územní ochrana je realizována na základě těchto šesti institutů – územní systém ekologické stability, významné krajinné prvky, ochrana dřevin rostoucích mimo les, ochrana neživé přírody, ochrana krajinného rázu a přechodně chráněná plocha.⁶⁵² Zvláštní územní ochrana se oproti tomu vztahuje na přírodovědecky či esteticky velmi významná nebo jedinečná území, která jsou vyhlášována jako zvláště chráněná v jedné z těchto šesti kategorií – národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky a přírodní památky.⁶⁵³

⁶⁴⁷ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 404.

⁶⁴⁸ § 1 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁴⁹ § 2 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁵⁰ § 2 odst. 2 písm. b) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁵¹ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 364.

⁶⁵² STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 422.

⁶⁵³ JANČÁŘOVÁ, Ilona — DUDOVÁ, Jana — HANÁK, Jakub — PEKÁREK, Milan — PRŮCHOVÁ, Ivana — TKÁČIKOVÁ, Jana. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 237.

Druhová ochrana zahrnuje ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které budou opět vzhledem k tématu disertační práce vynechány. Speciální individuální ochrana se pak vztahuje na památné stromy a vybrané nerosty.⁶⁵⁴ Druhovou ochranu můžeme rozlišovat na tu, která je čistě vnitrostátní, a na tu, která vyplývá z unijní právní úpravy (příkladem je obecná ochrana volně žijících ptáků podle § 5a a 5b zákona o ochraně přírody a krajiny).

Tato kapitola disertační práce bude věnovat pozornost ochraně volně žijících živočichů zejména podle zákona o ochraně přírody a krajiny a některých jeho prováděcích vyhlášek.

4.3.1. Obecná druhová ochrana volně žijících živočichů

Obecná druhová ochrana volně žijících živočichů spočívá v tom, že zákon o ochraně přírody a krajiny stanovuje minimální režim pro zachování všech druhů živočichů. Ačkoliv to zákon výslovně nezmiňuje, z jeho smyslu a účelu vyplývá, že se tato ochrana vztahuje pouze na geograficky původní druhy vyskytující se ve volné přírodě na našem území, popřípadě druhy, které sice nejsou původní, ale plně se zapojily do zdejších společenstev a nechovají se invazně. Explicitní vyčlenění invazních nepůvodních druhů a nepůvodních druhů, pro které budou stanovena opatření k regulaci, z obecné druhové ochrany by mělo nastat až novelou zákona v souvislosti s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů.

Tento minimální režim obecné druhové ochrany je založen na tom, že jsou všechny druhy chráněny před zničením, poškozováním, sběrem nebo odchycem v takové míře, která vede nebo by mohla vést k ohrožení těchto druhů na bytí nebo k jejich degeneraci, k narušení rozmnožovacích schopností druhů, zániku populace druhů nebo zničení ekosystému, jehož jsou součástí.⁶⁵⁵ Z toho vyplývá, že zásahy, které nevedou a nemohou vést k ohrožení druhů na bytí, k jejich degeneraci, narušení jejich rozmnožovacích schopností, zániku populace druhů nebo ke zničení ekosystému, jehož jsou součástí, nejsou zakázány, a proto z pohledu obecné druhové ochrany nemusí být usmrcení jednoho jedince (na rozdíl od zvláštní druhové ochrany) vůbec relevantní. Každé ohrožení je však nutné posuzovat jednotlivě případ od případu. Porušení tohoto minimálního režimu ovšem není uvedeno ve výčtu přestupků.

Při porušení podmínek obecné druhové ochrany je orgán ochrany přírody oprávněn rušivou činností omezit stanovením závazných podmínek ve formě opatření obecné povahy (pro blíže neurčený okruh osob) nebo správního rozhodnutí (pro konkrétní subjekt).⁶⁵⁶ To však

⁶⁵⁴ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 423.

⁶⁵⁵ § 5 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁵⁶ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 51.

znamená, že orgán ochrany přírody nemůže rušivou činností zcela zakázat, ale může ji pouze omezit, což může být problematické, pokud je činnost vykonávána již v omezeném rozsahu a přesto přispívá k poškozování chráněného zájmu.

Obecná druhová ochrana se nevztahuje na zásahy při hubení živočichů upravené zvláštními předpisy⁶⁵⁷ (např. zákon na ochranu zvířat proti týrání, zákon o myslivosti nebo veterinární zákon), protože cílem takových zásahů je naopak likvidace populace daného druhu kvůli jeho škodlivému působení.

Při provádění určitých činností (zemědělských, lesnických a stavebních prací, vodohospodářských úpravách, dopravě a energetice) mají fyzické a právnické osoby povinnost postupovat tak, aby nedocházelo k nadměrnému zraňování nebo úhynu živočichů nebo ničení jejich biotopů, kterému lze zabránit technicky i ekonomicky dostupnými prostředky.⁶⁵⁸ Může se jednat o organizační opatření (např. poskytnutí dostatečné doby pro plašení zvěře v polích před sklizní), změny používaných technologií, instalace různých bariér nebo opatření proti nárazům ptáků.⁶⁵⁹ Ustanovení odráží princip prevence, jelikož je zde stanovena povinnost, aby osoby škodám na druhích předcházely a aby tedy k nežádoucím důsledkům vůbec nedocházelo. Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že nepostupuje tak, aby nedocházelo k nadměrnému úhynu živočichů podle tohoto ustanovení.⁶⁶⁰ Právnická a podnikající fyzická osoba se ovšem přestupku dopustí tím, že nepostupuje tak, aby nedocházelo k *nadbytečnému* (nikoliv nadměrnému) úhynu živočichů.⁶⁶¹ Význam slov „nadměrný“ a „nadbytečný“ nemusí být zcela totožný, což může vést v praxi k potížím při aplikaci sankce, kterou lze uložit pouze za porušení povinnosti uložené zákonem. Posouzení toho, zda byla daná míra překročena, bude tedy na orgánech ochrany přírody.⁶⁶² Za tyto přestupky hrozí pokuta ve výši 100 000 Kč pro fyzické osoby a 2 000 000 Kč pro právnické a podnikající fyzické osoby.⁶⁶³

MŽP⁶⁶⁴ má povolovat vývoz a dovoz ohrožených živočichů chráněných mezinárodními úmluvami, kterými je ČR vázána, s výjimkou vývozu a dovozu ohrožených druhů volně žijících živočichů, který je upraven zákonem o obchodování s ohroženými druhy.⁶⁶⁵ Vzhledem

⁶⁵⁷ § 5 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁵⁸ § 5 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁵⁹ JELÍNKOVÁ, Jitka. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 34.

⁶⁶⁰ § 87 odst. 3 písm. g) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁶¹ § 88 odst. 2 písm. i) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁶² DAMOHORSKÝ, Milan — PÁLENSKÁ, Drahomíra — PRŮCHOVÁ, Ivana — PEKÁREK, Milan. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související: komentované znění*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 35.

⁶⁶³ § 87 odst. 4 písm. c) a § 88 odst. 3 písm. b) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁶⁴ § 79 odst. 3 písm. b) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁶⁵ § 5 odst. 7 zákona o ochraně přírody a krajiny.

k neexistenci mezinárodní smlouvy, kterou by byla ČR vázána mimo režim CITES a která by upravovala dovoz a vývoz ohrožených druhů živočichů, je toto ustanovení obsoletní.^{666,667,668}

V případě běžných druhů se obecná druhová ochrana uplatní jen u skutečně masivních zásahů nebo v případech, kdy se jedná o početně slabší druhy, izolované populace nebo specifické ekosystémy. Vzhledem k poměrně vysoké odborné náročnosti, kdy je potřeba vycházet ze znalosti stavu a podoby fungování populací jednotlivých druhů a zároveň kauzálně dovozovat vliv ohrožujících činností, není nástroj v podstatě využíván.⁶⁶⁹

Obecná druhová ochrana se z velké části zakládá na ochraně populací a nemá přímou vazbu na ochranu biotopů druhů, která je v současné době velmi omezená. To významně přispívá k tomu, že je třetina druhů v ČR hodnocena v rámci červených seznamů jako „ohrožené“. Proto je nutné obecnou druhovou ochranu v tomto směru revidovat a zaměřit ji více právě na ochranu biotopů. V souladu s tím si SOBR a SPOPK kladou za cíl navrhnout a zavést nové pojetí systému druhové ochrany, který bude brát ohled na ochranu biotopů druhů. Indikátorem je schválení úpravy legislativních předpisů a uplatnění nového systému v praxi do konce roku 2022.^{670,671}

V rámci obecné druhové ochrany upravuje zákon o ochraně přírody a krajiny také ochranu volně žijících ptáků, činnost záchranných stanic, jakožto klíčových institutů pro záchranu raněných živočichů, a s tím spojenou péči o handicapované živočichy, a rozšiřování nepůvodních druhů a kříženců.

Ochrana volně žijících ptáků

Druhy volně žijících ptáků, kteří se vyskytují ve volné přírodě na evropském území členských států EU, mají v rámci české právní úpravy obecné ochrany volně žijících živočichů výjimečné postavení, které vyplývá především z existence unijní směrnice o ptácích. Ptáci jsou

⁶⁶⁶ VOMÁČKA, Vojtěch a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 70–71.

⁶⁶⁷ MIKO, Ladislav — BOROVIČKOVÁ, Hana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 106.

⁶⁶⁸ JELÍNKOVÁ, Jitka. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 38–39.

⁶⁶⁹ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 21.

⁶⁷⁰ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 41–43.

⁶⁷¹ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 46.

jedním z významných druhů indikátorů vývoje stavu životního prostředí a klimatických změn, a také proto mají i samostatnou legislativní úpravu.⁶⁷²

Co se týče pojmu „volně žijící pták“, zákon o ochraně přírody a krajiny neobsahuje jeho definici, a proto je třeba ho vykládat v souladu se směrnicí o ptácích, která se týká ochrany všech druhů ptáků přirozeně se vyskytujících ve volné přírodě na evropském území členských států EU. Stejskal a Vermouzek⁶⁷³ definují pojem jako „*jedinec živočišného druhu třídy Aves, jehož populace se v přírodě udržují samovolně, a to i v případě jeho chovu v lidské péči*“. S touto definicí lze souhlasit, jelikož je odvozena od definice pojmu „volně žijící živočich“, s kterou je v souladu.

Stejně jako směrnice o ptácích stanovuje zákon o ochraně přírody a krajiny zákaz úmyslného usmrcování nebo odchyty ptáků jakýmkoliv způsobem, úmyslného poškozování nebo ničení hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd (umělých i přirozených, obsazených i neobsazených), sběr vajec ve volné přírodě a jejich držení (a to i prázdných), úmyslné vyrušování (zejména během rozmnožování a odchovu mláďat), pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů směrnice o ptácích, a držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt jsou zakázány. Dále je zakázán prodej a za jeho účelem přeprava, držení, chov a nabízení, a to jak živých, tak mrtvých ptáků, ale také jejich snadno rozpoznatelných částí nebo výrobků z nich.⁶⁷⁴ Oproti obecné druhové ochraně se tedy ochrana ptáků vztahuje nejen na celý druh či populaci, ale i na každého jedince.⁶⁷⁵

Všechny tyto zákazy mají pouze relativní povahu, a proto u nich zákon o ochraně přírody a krajiny stanovuje odchylné postupy nebo umožňuje určité výjimky, které jsou následující⁶⁷⁶:

- Na lov některých druhů ptáků, který je vymezený a prováděný v souladu s předpisy o myslivosti a zákonem o ochraně přírody a krajiny, se nevztahuje zákaz úmyslného usmrcování nebo odchyty, a držení ptáků – Seznam těchto druhů je uveden v příloze č. 5 vyhlášky č. 166/2005 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů, v souvislosti s vytvářením soustavy NATURA 2000, ve

⁶⁷² STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 70.

⁶⁷³ STEJSKAL, Vojtěch — VERMOUZEK, Zdeněk. *Ptáci & zákon aneb Právní příručka nejen pro ornitologa*. Praha: ČSO, 2004, s. 19.

⁶⁷⁴ § 5a odst. 1 a 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁷⁵ VOMÁČKA, Vojtěch a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 76.

⁶⁷⁶ § 5a odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny.

znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 166/2005 Sb.“) a téměř odpovídá druhům ptáků, které lze podle zákona o myslivosti obhospodařovat lovem (k rozdílům mezi nimi více v podkapitole 4.8.2). V tomto seznamu nalezneme mimo jiné i bažanta královského (*Syrnaticus reevesii*) a perličku kropenatou (*Numida meleagris*). Ani jeden z těchto druhů však není uveden na seznamu přílohy II směrnice o ptácích obsahujícím druhy, které mohou být loveny (tzn. druhy, k jejichž lovu se nemusí stanovit odchylný postup, pokud budou dodrženy ostatní požadavky směrnice o ptácích). Z toho vyplývá, že v souladu s unijní právní úpravou je k lovu bažanta královského i perličky kropenaté potřeba stanovit odchylný postup podle § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny, potažmo čl. 9 směrnice o ptácích, a to individuálním rozhodnutím nebo opatřením obecné povahy. Ustanovení § 5a odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny spolu s vyhláškou č. 166/2005 Sb. nám ale říká, že na lov těchto druhů se zákaz úmyslného usmrcování, odchyty nebo držení nevztahuje, a tudíž k jejich lovu není nutné stanovit odchylný postup. V tomto ohledu je tedy česká právní úprava (konkrétně příloha č. 5 vyhlášky č. 166/2005 Sb.) v rozporu se směrnicí o ptácích, jelikož seznam druhů ve vyhlášce nerespektuje seznam druhů ve směrnici o ptácích.

- Na chov ptáků, kteří jsou zvěří, již lze lovit, se nevztahuje zákaz držení ptáků a zákaz komerčního využívání – Ačkoliv to tak na první pohled může vypadat, výjimka se nevztahuje na všechny druhy ptáků, které jsou uvedeny v § 2 písm. d) zákona o myslivosti jako druhy zvěře, kterou lze obhospodařovat lovem, nýbrž je seznam těchto druhů uveden v příloze č. 4 vyhlášky č. 166/2005 Sb. a patří do něj pouze kachna divoká (*Anas platyrhynchos*), bažant obecný (*Phasianus colchicus*) a holub hřivnáč (*Columba palumbus*). Tyto tři druhy jsou uvedeny v příloze III směrnice o ptácích a tento seznam je tedy v souladu s unijní právní úpravou.

Co se týče odchylných postupů, ty jsou možné v souladu s čl. 9 směrnice o ptácích, který umožňuje odchylky. Důvody, kvůli kterým je možné rozhodnout o odchylném postupu, vyplývají ze směrnice o ptácích a jsou jimi tedy např. zájem veřejného zdraví nebo bezpečnosti, zájem bezpečnosti leteckého provozu, prevence závažných škod na úrodě, domácích zvířatech, lesích, rybníkářství a vodním hospodářství, ochrana volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin nebo výzkum a výuka. V každém případě ale musí být splněna podmínka neexistence

jiného uspokojivého řešení, která znamená nemožnost dosažení stejného zákonného účelu především běžnými a standardně užívanými metodami. Nejde tedy o povinnost správního orgánu zabývat se absolutně všemi možnými způsoby.⁶⁷⁷ Formou pro stanovení odchylného postupu je buď rozhodnutí orgánu ochrany přírody, nebo opatření obecné povahy MŽP, pokud se odchylný postup týká blíže neurčeného okruhu osob, přičemž musí být v obou případech obsaženy vymezené podstatné náležitosti (např. označení druhů a množství ptáků, na které se má odchylný postup vztahovat nebo důvod pro odchylný postup).⁶⁷⁸

Až do 30. 11. 2009, tedy do účinnosti novely č. 349/2009 Sb., stanovovalo MŽP v případě blíže neurčeného okruhu osob odchylný postup prováděcím právním předpisem. Příkladem je vyhláška č. 152/2006 Sb., o odchylném postupu při ochraně ptáků a výjimce ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných druhů ptáků pro jejich značení, nebo vyhláška č. 294/2006 Sb., o odchylném postupu pro usmrcování špačka obecného. Obě tyto vyhlášky i nadále platí, a to až do vydání nových odchylných opatření formou opatření obecné povahy.⁶⁷⁹ Způsob stanovení odchylného postupu prostřednictvím vyhlášky MŽP je již překonaný z důvodu nedostatečného odůvodnění, kdy orgány členských států musejí při vykonávání svých pravomocí brát v úvahu řadu posuzovacích prvků, které se týkají údajů geografické, klimatické, environmentální a biologické povahy, a také celkové roční reprodukce a úmrtnosti živočišných druhů přirozenou smrtí.⁶⁸⁰ Důkazní břemeno, co se týče dodržení uvedených požadavků, přísluší tedy vnitrostátnímu orgánu, který o ní rozhoduje.⁶⁸¹

Těm, kdo drží, chovají, dopravují, vyměňují nebo nabízí za účelem prodeje nebo výměny ptáky, na které se vztahuje zákaz, ukládá zákon o ochraně přírody a krajiny povinnost prokázat na výzvu orgánu ochrany přírody nebo strážce přírody jejich zákonný původ (např. povolený dovoz, povolené odebrání z přírody nebo povolený odchov z jedinců s prokázaným původem) a svou totožnost.⁶⁸²

Nad rámec úpravy, která je obsažena ve směrnici o ptácích, stanovuje zákon o ochraně přírody a krajiny povinnost pro každého, kde buduje nebo rekonstruuje nadzemní vedení vysokého napětí, aby je opatřil ochrannými prostředky, které účinně zabrání usmrcování ptáků

⁶⁷⁷ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 6. 2009, č. j. 8 As 33/2009-56.

⁶⁷⁸ § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁷⁹ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 86.

⁶⁸⁰ Viz rozsudek SDEU C-60/05.

⁶⁸¹ Viz rozsudek SDEU C-507/04.

⁶⁸² § 5a odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny.

elektrickým proudem.⁶⁸³ Tuto povinnost lze hodnotit velmi kladně, jelikož jsou zranění a úhyny volně žijících ptáků při kontaktu s elektrickým vedením závažným a stále aktuálním problémem jejich ochrany.⁶⁸⁴ S touto povinností souvisí úprava obsažená v energetickém zákoně⁶⁸⁵, který stanoví pro provozovatele distribuční soustavy povinnost provést technická opatření k ochraně ptactva na nově instalovaných stožárech venkovního vedení vysokého napětí a při výměně stávajících stožárů. Porušení této povinnosti je možné sankcionovat jako přestupek. Stejná povinnost se podle přechodných ustanovení novely č. 158/2009 Sb. vztahuje i na stávající stožáry venkovního vedení vysokého napětí. U těch je provozovatel distribuční soustavy totiž povinen provést technická opatření k ochraně ptactva do 15 let ode dne nabytí účinnosti této novely (tedy od 4. 7. 2009).

Co se týče vztahu ochrany volně žijících ptáků vůči obecné ochraně volně žijících živočichů, je úprava ochrany volně žijících ptáků speciální. Přesný opak však platí pro vztah ochrany volně žijících ptáků a zvláštní druhové ochrany. Na zvláště chráněné druhy ptáků se vztahují ustanovení o ochraně volně žijících ptáků jen tehdy, neplatí-li pro ně přísnější ochrana, a proto je úprava ochrany volně žijících ptáků vůči zvláštní druhové ochraně obecná.

Záchranné stanice a péče o handicapované živočichy

Zákon o ochraně přírody a krajiny upravuje v rámci obecné druhové ochrany také činnost záchranných stanic a stanoví základ pro úpravu péče o handicapované živočichy⁶⁸⁶, která je více rozvedena ve vyhlášce č. 316/2009 Sb., o držení živočichů dočasně nebo trvale neschopných přežít ve volné přírodě a o péči o tyto živočichy v záchranných stanicích (vyhláška o handicapovaných živočiších), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška o handicapovaných živočiších“).

Handicapovaným živočichem je živočich, který je neschopný v důsledku zranění, nemoci nebo jiných okolností dočasně nebo trvale přežít ve volné přírodě.⁶⁸⁷ Jinými okolnostmi se rozumí oslabení živočicha parazity, hladověním nebo příznaky otravy, výskyt živočicha

⁶⁸³ § 5a odst. 5 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁸⁴ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Zajištění ochrany ptáků před úrazy na elektrických vedeních podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.* In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 10/2016, s. 3. [online]. [cit. 22. 5. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1983C582BE55B11FC12580990035DBF1/\\$file/V%C4%9Bstn%C3%ADk_10_prosinec_2016_final.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1983C582BE55B11FC12580990035DBF1/$file/V%C4%9Bstn%C3%ADk_10_prosinec_2016_final.pdf).

⁶⁸⁵ § 25 odst. 11 písm. g) zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁸⁶ § 5 odst. 11 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁸⁷ § 1 vyhlášky o handicapovaných živočiších.

patřícího k migrujícímu nebo hibernujícímu druhu v nevhodnou roční dobu, nebo porušení přirozených vzorců chování.⁶⁸⁸

Ze zákona o ochraně přírody a krajiny nevyplývá povinnost se handicapovaného živočicha ujmut a volně žijící živočichy ve volné přírodě aktivně zachraňovat. Člověk by měl do fungování ekosystémů zasahovat jen v opravdu nezbytných situacích, přičemž v případě volně žijících živočichů není vždy žádoucí a nutné je zachraňovat.⁶⁸⁹ Naopak se může jednat např. o zdravá mláďata v blízkosti hnízd a rodičů nebo hibernující jedince.⁶⁹⁰ Pokud se ale handicapovaného živočicha někdo ujme, je povinen zajistit jeho nezbytné ošetření, nebo ho za tímto účelem předat provozovateli záchranné stanice.⁶⁹¹ Jestliže jde o handicapovaného zvláště chráněného živočicha, je povinen jej vždy bezodkladně předat k ošetření do záchranné stanice. Ta vede evidenci přijatých zvláště chráněných živočichů a záznamy o průběhu jejich ošetření.⁶⁹²

Záchrannou stanicí je možné provozovat pouze na základě rozhodnutí MŽP, a to vždy na konkrétně vymezeném území. Toto rozhodnutí nenahrazuje povolení požadované podle jiných ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny (tedy zejména ustanovení odchylného postupu podle § 5b nebo povolení výjimky podle § 56).⁶⁹³ Cíle péče záchranné stanice se liší podle toho, zda je handicapovaný živočich neschopný přežít ve volné přírodě pouze dočasně, nebo trvale. U dočasně neschopných živočichů je cílem navrátit je do přírody. Podmínkou však je, aby byl živočich vyléčený, tedy v dobrém zdravotním stavu, bez následků poškození, úrazu nebo nemoci, které by znemožňovaly plnohodnotný život v přirozeném prostředí, a jsou u něj zachovány přirozené vzorce chování, bez vadných návyků a vtištění.⁶⁹⁴ Vyléčené živočichy je možné vypouštět pouze v rámci areálu výskytu populace daného druhu, případně v oblasti výskytu populace geneticky příbuzné, dále přednostně v místě, kde byl vyléčený živočich nalezen, a vždy pouze v období, které odpovídá období aktivity daného druhu.⁶⁹⁵ V případě

⁶⁸⁸ § 2 vyhlášky o handicapovaných živočiších.

⁶⁸⁹ Více viz GRIM, Tomáš. *Když pomoc zabíjí*. In: Vesmír č. 5/2021, s. 284–285.

⁶⁹⁰ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Sdělení k postupu při povolování odchylného při ochraně ptáků a výjimek ze zákazů u zvláště chráněných druhů živočichů v souvislosti se zajištěním péče o handicapované živočichy prostřednictvím záchranných stanic*. In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 1/2018, s. 55. [online]. [cit. 21. 5. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2018/\\$FILE/SOTPR_Vestnik_leden_180215.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2018/$FILE/SOTPR_Vestnik_leden_180215.pdf).

⁶⁹¹ § 5 odst. 8 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁹² § 52 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁹³ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Sdělení k postupu při povolování odchylného při ochraně ptáků a výjimek ze zákazů u zvláště chráněných druhů živočichů v souvislosti se zajištěním péče o handicapované živočichy prostřednictvím záchranných stanic*. In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 1/2018, s. 55–57. [online]. [cit. 21. 5. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2018/\\$FILE/SOTPR_Vestnik_leden_180215.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2018/$FILE/SOTPR_Vestnik_leden_180215.pdf).

⁶⁹⁴ § 5 odst. 3 vyhlášky o handicapovaných živočiších.

⁶⁹⁵ § 5 odst. 5, 6 a 7 vyhlášky o handicapovaných živočiších.

vypuštění vyléčeného zvláště chráněného živočicha musí záchranná stanice oznámit příslušnému orgánu ochrany přírody termín, místo a způsob vypuštění. U handicapovaného živočicha trvale neschopného přežít ve volné přírodě nelze uvažovat o jeho vypuštění zpět do přírody, a proto mu záchranná stanice poskytuje odpovídající dlouhodobou péči, pokud je to vhodné a účelné vzhledem k jeho zdravotnímu stavu. Pokud by péče o něj nebyla vhodná ani účelná, je naplněn důvod pro jeho usmrcení podle § 5 odst. 2 zákona na ochranu zvířat proti týrání. Činností záchranné stanice je dále poskytovat informace o příčinách ohrožení a vhodných způsobech ochrany živočichů, a případně spolupracovat při provádění opatření k předcházení zraňování nebo úhynu živočichů.⁶⁹⁶

V případě, že záchranná stanice plánuje přijímat živočichy, které jsou zároveň zvěři podle zákona o myslivosti, je třeba vzít v potaz také § 7 odst. 1 zákona o myslivosti, podle kterého je možné provádět záchranné chovy zvláště chráněných živočichů a péči o zraněné živočichy zvláště nechráněné, pokud jsou zvěři, jen v zařízeních schválených také orgánem státní správy myslivosti. Vypouštění jedinců z těchto zařízení do honitby je pak možné jen po projednání s orgánem státní správy myslivosti a s vědomím držitele a uživatele honitby. Zde nastává v praxi obtížně řešitelný problém. Národní síť záchranných stanic přijala v roce 2020 celkem 9 869 živočichů, kteří jsou současně považováni za zvěř. Jednalo se např. o 2 190 poštolek obecných. MZE ochránce přírody opakovaně písemně upozornilo, že taková pomoc je porušením zákona o myslivosti a může být pytláctvím. Druhým problémem je výše zmíněná povinnost projednat vypouštění s orgánem státní správy myslivosti a s vědomím držitele a uživatele honitby, což vyžaduje určitý čas a úkony i ze strany státní správy. Jako řešení by se proto nabízelo vyřadit některé druhy zvěře [tedy hlavně ty, které spadají do kategorie zvěře podle § 2 písm. c) zákona o myslivosti (více ke kategoriím zvěře viz podkapitolu 4.8.1)], ze zákona o myslivosti, čímž by se z těchto „pytláků“ stali ochránci přírody.⁶⁹⁷

První záchranná stanice zaměřená na péči o zraněné a jinak handicapované živočichy vznikla na našem území v roce 1983. Poté se rozvinul celý funkční systém záchrany handicapovaných živočichů, jejichž činnost je podle SPOPK na dobré úrovni. Po necelých 40 letech fungování ale vyvstává potřeba reflektovat současnou situaci a upravit systém záchrany živočichů tak, aby odpovídal aktuálním potřebám. Zaměřením záchranných stanic by mělo být vedle péče o poraněné a oslabené živočichy a jejich následného navrácení zpět do

⁶⁹⁶ § 3 odst. 1 písm. f) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁶⁹⁷ Pojďme udělat z 9869 pytláků obětavé ochránce přírody. Stačí nyní změnit zákon o myslivosti!. In: Csop.cz [online]. [cit. 24. 7. 2021]. Dostupné z: http://www.csop.cz/index.php?m_id_old=1000&m_id_akt=9648&fbclid=IwAR0s1cktOAG23m9cZXCfL9jTE8ubYs3FY3-9LdkZrHyDSnI4YFsV9eOqA.

přírody i provádění činností, které povedou k eliminaci vzniku handicapu u živočichů. Tato preventivní složka záchrany živočichů by měla být zajištěna prostřednictvím osvěty a informování veřejnosti o příčinách ohrožení volně žijících živočichů. SPOPK proto slibuje zpracování analýzy přístupu k handicapovaným živočichům a činnosti záchranných stanic a v návaznosti na to poté zajištění stabilního právního prostředí v oblasti záchranných stanic a péče o handicapované živočichy.⁶⁹⁸

Úprava nakládání s handicapovanými živočichy je doplněna o ochranu handicapovaných zvířat v zákoně na ochranu zvířat proti týrání (především v jeho ustanovení § 14b) a vyhlášce č. 114/2010 Sb., o ochraně handicapovaných zvířat při chovu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška o ochraně handicapovaných zvířat“). Setkáme se zde s obdobným rozdílem jako u definic pojmů „volně žijící živočich“ a „zvíře“. Handicapovaným zvířetem je volně žijící zvíře, které je v důsledku zranění, nemoci nebo jiných okolností dočasně či trvale neschopno přežít ve volné přírodě.⁶⁹⁹ Opět jde tedy o jakousi podmnožinu pojmu „handicapovaný živočich“, která zahrnuje pouze obratlovce. Lze hodnotit kladně, že přívlastek „handicapovaný“ znamená u obou pojmů to samé.

Úprava obou zákonů je v některých případech v podstatě totožná (např. povinnost toho, kdo se handicapovaného živočicha/zvířete ujal), někdy však zákon na ochranu zvířat proti týrání poskytuje detailnější úpravu (např. povinnost toho, kdo se neujme handicapovaného zvířete, aby oznámil místo nálezu záchranné stanici nebo povinnost provozovatele záchranné stanice vést seznam přijatých zvířat). Dále zákon na ochranu zvířat proti týrání stanovuje zakázané prostředky odchyty volně žijících zvířat, které platí i pro odchyt handicapovaného zvířete. Jedinou výjimkou je, že se na jejich odchyt nevztahuje zákaz odchyty do sítí a smyček.⁷⁰⁰

Nakládání s nepůvodními druhy

Nepůvodní druhy a s nimi spojená rizika se nevyhýbají ani České republice. Na našem území se vyskytuje celá řada nepůvodních druhů (více než 1 450 druhů rostlin a 600 druhů živočichů), přičemž se některé z nich stávají invazními (z uvedeného počtu cca 5 % nepůvodních druhů rostlin a 20 % nepůvodních druhů živočichů), takže se samovolně šíří

⁶⁹⁸ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 54.

⁶⁹⁹ § 3 písm. f) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁷⁰⁰ § 14 odst. 6 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

a negativně působí na ostatní druhy a společenstva. V případě živočichů patří mezi nejzávažnější příklady invazí šíření nepůvodních druhů raků, norka amerického, mývala severního, střevličky východní, karase stříbřitého či některých bezobratlých (např. plzák španělský nebo sluněčko asijské).⁷⁰¹

Právní úprava v oblasti nepůvodních druhů v ČR v posledních 25 letech poměrně stagnuje na rozdíl od ostatních členských států EU, jejichž právní úprava procházela v průběhu let většími změnami.⁷⁰² V současné době jsou však připravovány legislativní změny, které souvisí s přijetím nařízení o invazních nepůvodních druzích a nařízení o cizích druzích v akvakultuře, kterými by mělo dojít k novelizaci české právní úpravy. Obě nařízení jsou sice přímo použitelnými předpisy EU, nicméně je nutné zajistit adaptaci českého právního řádu, tedy hlavně stanovit kompetence, upřesnit procesní postupy a vytvořit zásady regulace, které budou zohledňovat vlastnosti jednotlivých druhů a s nimi spojená rizika.⁷⁰³ Ke dni uzavření rukopisu této disertační práce se vládní návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, projednává v Parlamentu ČR, konkrétně byl 26. 7. 2021 vrácen Senátem Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy.⁷⁰⁴

Pomyslné jádro pro úpravu nakládání s nepůvodními druhy je tedy obsaženo především v zákoně o ochraně přírody a krajiny, nicméně jejich regulace je průřezovým tématem, které se objevuje v různých oblastech práva, zejména práva veřejného.⁷⁰⁵ Dílčí úpravu proto nalezneme také v zákoně o myslivosti nebo zákoně o rybářství (více viz podkapitulu 4.8.4).

Současné znění zákona o ochraně přírody a krajiny neobsahuje definici nepůvodního druhu, místo toho však definuje geograficky nepůvodní druh. Tím je druh, který není součástí přirozených společenstev určitého regionu.⁷⁰⁶ Ačkoliv je tato definice v zásadě shodná s definicí nepůvodního druhu obsažené v nařízení o invazních nepůvodních druzích, jelikož v obou případech je klíčovým znakem charakteristika přirozeného výskytu nebo případně

⁷⁰¹ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 17.

⁷⁰² ŠÍMA, Jan. *Legislativa v oblasti nepůvodních a invazních druhů a její změny*. In: Fórum ochrany přírody č. 3/2017, s. 14–18.

⁷⁰³ DOLEJSKÝ, Vladimír. *K problematice naplňování legislativy EU v oblasti invazních druhů*. In: Ochrana přírody č. 1/2017, s. 25–27.

⁷⁰⁴ Sněmovní tisk 731 – VI.n.z. – invazní nepůvodní druhy – EU. Stav projednávání ke dni: 13. srpna 2021. In Psp.cz [online]. [cit. 13. 8. 2021]. Dostupné z: <https://public.psp.cz/en/sqw/historie.sqw?o=8&t=731>.

⁷⁰⁵ DOLEŽALOVÁ, Helena. *Překážky regulace invazních nepůvodních druhů zvířat*. In: Dny práva - 2011 - Days of Law. 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 23–45. [online]. [cit. 3. 10. 2020]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/sbornik/zvire.pdf.

⁷⁰⁶ § 5 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny.

absence druhu, je definice v zákoně nadbytečná a není plně v souladu s unijní úpravou, jejíž definice je o něco detailnější. Z tohoto důvodu by měla být novelou zákona o ochraně přírody a krajiny definice geograficky nepůvodního druhu odstraněna.

Co se týče systematiky zákona o ochraně přírody a krajiny, je ochrana rostlin a živočichů před nepůvodními druhy zahrnuta do obecné ochrany, která se týká ochrany všech druhů rostlin a živočichů. V rámci novely zákona by z této obecné ochrany měly být invazní nepůvodní druhy a nepůvodní druhy, pro které budou přijata regulační opatření, vyloučeny, jinak by vznikl rozpor mezi opatřeními k odstranění či regulaci invazních nepůvodních druhů a nástroji obecné druhové ochrany.

V souladu s principem prevence je záměrné rozšíření geograficky nepůvodního druhu do krajiny možné pouze na základě povolení orgánu ochrany přírody, kterým je zpravidla obecní úřad obce s rozšířenou působností.⁷⁰⁷ Záměrným rozšiřováním se u živočichů myslí jejich aktivní vypouštění, ale i záměrné vytvoření podmínek pro jejich rozšíření.⁷⁰⁸ Nedostatkem právní úpravy je, že v zákoně o ochraně přírody a krajiny není řešeno nedbalostní rozšiřování nepůvodních druhů, jejich samovolné šíření, ani otázka již zavlečených či vysazených nepůvodních druhů, protože se povolení vztahuje jen na budoucí introdukci nových jedinců nepůvodních druhů. Další mezerou zákona ve vztahu k povolení je, že zákon neřadí záměrné šíření geograficky nepůvodního druhu bez povolení mezi přestupky a sankce za toto jednání tedy není možná.

Z judikatury NSS⁷⁰⁹ vyplývá, že je orgán ochrany přírody oprávněn vydat povolení k záměrnému rozšíření i *ex post*, pokud je ve správním řízení i po realizaci záměru naplněn hlavní účel povolovacího procesu, tedy dostatečné posouzení otázek souvisejících s ochranou přírody a krajiny.

I po novele zákona o ochraně přírody a krajiny má být zachován princip záměrného rozšíření nepůvodního druhu pouze na základě povolení. Výjimka má platit při využití vybraných (hospodářsky významných) nepůvodních druhů ryb stanovených v nařízení vlády podle zákona o rybářství. Platnost povolení má zanikat případným zařazením příslušného druhu na unijní seznam, z čehož implicitně vyplývá, že pro druh již zařazený na unijní seznam nelze povolení k záměrnému rozšíření vydat. To je v souladu s nařízením o invazních nepůvodních

⁷⁰⁷ § 77 odst. 1 písm. e) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁰⁸ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 53.

⁷⁰⁹ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 5. 2016, č. j. 4 As 44/2016-41.

druzích, které zakazuje uvolňování druhů zařazených na unijní seznam do životního prostředí.⁷¹⁰

Novelou by měl být doplněn přestupek spočívající v zavlečení, vysazení nebo šíření invazního nepůvodního druhu na unijním seznamu. Vzhledem k tomu, že zákon o ochraně přírody a krajiny nestanoví výslovně, že se k odpovědnosti za tento přestupek vyžaduje úmyslné zavinění, postačí zavinění z nedbalosti.⁷¹¹ To je reakcí na unijní úpravu, která požaduje postihovat také případy nezáměrného zavlékání, vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů na unijním seznamu.⁷¹² V případě úmyslného rozšíření jedince nepůvodního druhu do krajiny bez povolení orgánu nebo v rozporu s ním půjde o jiný přestupek, za který lze uložit vyšší pokutu. Do zákona mají být doplněny rovněž některé další přestupky (např. úmyslné porušení některého ze zákazů stanoveného v čl. 7 nařízení o invazních nepůvodních druzích nebo porušení podmínek povolení k využívání invazního nepůvodního druhu na unijním seznamu).

Povolení záměrného rozšiřování geograficky nepůvodních druhů je zakázáno na území národních parků (zde se ale zákaz týká pouze rostlin, jelikož vypouštění živočichů je obecně na území národních parků zakázáno), chráněných krajinných oblastí, národních přírodních rezervací a přírodních rezervací, což odpovídá zvláštní ochraně těchto území, nicméně má tento zákaz relativní charakter, a proto je možné z něj udělit výjimku podle ustanovení § 43 zákona o ochraně přírody a krajiny.⁷¹³ Po novele zákona by se měl zákaz povolení záměrného rozšiřování na těchto území vztahovat kromě nepůvodních druhů i na cizí a místně se nevyskytující druhy v akvakultuře.

Orgán ochrany přírody může v souladu se zvláštními právními předpisy (např. zákonem o myslivosti nebo zákonem na ochranu zvířat proti týrání), rozhodnout o odlovu geograficky nepůvodních živočichů.⁷¹⁴ Děje se tak formou rozhodnutí ve správním řízení, ve kterém orgán ochrany přírody posuzuje, zda je naplněn zákonný důvod pro odlov a zda jde o geograficky nepůvodního živočicha.⁷¹⁵ Toto ustanovení má být novelou zákona o ochraně přírody a krajiny nahrazeno tím, že orgán ochrany přírody bude moci stanovit opatření k regulaci nepůvodního

⁷¹⁰ Čl. 7 odst. 1 písm. h) nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁷¹¹ § 15 odst. 1 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů.

⁷¹² Čl. 7 odst. 2 nařízení o invazních nepůvodních druzích.

⁷¹³ TUHÁČEK, Miloš — JELÍNKOVÁ, Jitka a kolektiv. *Právo životního prostředí: praktický průvodce*. Praha: Grada, 2015, s. 94–95.

⁷¹⁴ § 5 odst. 6 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷¹⁵ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 60–61.

druhu včetně podmínek jeho provádění, pokud je to nezbytné s ohledem na místní dopady na přírodu a krajinu. Vzhledem k tomu, že bude zavedena komplexní regulace invazních nepůvodních druhů, se tento postup omezuje pouze na případy místních dopadů nepůvodního druhu (např. lokální přemnožení nepůvodního druhu, který jinak regulaci nevyžaduje, nebo situace, kdy takový nepůvodní druh významně ohrožuje pomístní výskyt původních druhů).⁷¹⁶ Toto opatření má v rámci běžné péče o pozemek provádět uživatel pozemku, případně jeho vlastník.

Novelou zákona o ochraně přírody a krajiny má být do části druhé zákona vložena celá hlava druhá, která se týká používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře a ochrany přírody a krajiny před invazními nepůvodními druhy, a která tedy představuje vlastní adaptaci českého právního řádu na obě unijní nařízení. Tato hlava je dále rozdělena na dva díly.

První díl (§ 13a–13c zákona o ochraně přírody a krajiny ve znění vládního návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů) má zajišťovat implementaci nařízení o cizích druzích v akvakultuře a upravovat především kompetence, proces povolování vysazování cizích a přemísťování místně se nevyskytujících druhů a kontrolu tohoto využívání.

Druhý díl (§ 13d–13l zákona o ochraně přírody a krajiny ve znění vládního návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů) má pak implementovat nařízení o invazních nepůvodních druzích. Nejdříve řeší postup vydávání povolení k využívání invazního nepůvodního druhu na unijním seznamu, který souvisí s čl. 8 a 9 nařízení o invazních nepůvodních druzích, přičemž se příslušným orgánem pro vydání povolení stanovuje MŽP.

Dále jsou upravena mimořádná opatření vůči invaznímu nepůvodnímu druhu, který není zařazen na unijní seznam, ale u kterého příslušné orgány na základě předběžných vědeckých poznatků zjistily, že pravděpodobně splňuje kritéria pro jeho zařazení, a jehož výskyt byl na území ČR zjištěn nebo jehož zavlečení nebo vysazení na území ČR bezprostředně hrozí. Taková mimořádná opatření podle čl. 10 nařízení o invazních nepůvodních druzích stanoví, mění nebo ruší vláda svým nařízením, ve kterém bude uvedeno, jaká omezení mají být uplatňována a v jakém rozsahu. Mimořádná opatření budou mít analogicky předepsanou formu omezení stanovených pro invazní nepůvodní druhy zařazené na unijním seznamu.

⁷¹⁶ Sněmovní tisk 731/0, důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, s. 56–57.

Upraveno je také sledování výskytu a způsobu šíření podle čl. 13 a 14 nařízení o invazních nepůvodních druzích, kdy sledování invazních nepůvodních druhů a vyhodnocení míry jejich rozšíření na území ČR zajišťuje AOPK a analýzu způsobů šíření invazních nepůvodních druhů na unijním seznamu MŽP. Ve spolupráci s dalšími dotčenými ústředními orgány státní správy pak MŽP zpracuje Akční plán zaměřený na způsoby šíření invazních nepůvodních druhů na unijním seznamu. Ten by měl být schválen formou usnesení vlády.

Další ustanovení se týká opatření při včasném zjištění výskytu invazních nepůvodních druhů na unijním seznamu na území ČR podle čl. 16–18 nařízení o invazních nepůvodních druzích (tj. v případech potvrzení přítomnosti druhu dříve, než dojde k etablování jeho populace a dalšímu rozšíření). V takovém případě by MŽP poskytlo bez zbytečného podkladu informaci Komisi a dalším členským státům EU. To samé platí, pokud hrozí vážné riziko, že se invazní nepůvodní druh na unijním seznamu, který se vyskytuje na území ČR, rozšíří na území jiného členského státu EU. Při včasném zjištění invazního nepůvodního druhu na unijním seznamu MŽP stanoví rozhodnutím nebo opatřením obecné povahy eradikační opatření, nebo případně izolační opatření, pokud eradikační opatření nemohou být provedena.

Pokud je invazní nepůvodní druh na unijním seznamu již značně rozšířen na území ČR, vypracuje MŽP zásady jeho regulace podle čl. 19 nařízení o invazních nepůvodních druzích. Jejich součástí bude stanovení postupů regulace a vymezení prioritních území, v nichž je potřeba regulace zvláště naléhavá s ohledem na výskyt a šíření druhu. Na tyto regulační zásady bude na regionální úrovni navazovat podrobnější stanovení způsobu a podmínek provádění regulace formou opatření obecné povahy. Popsaný postup by se ze stávajícího unijního seznamu měl týkat přibližně čtvrtiny druhů (např. rak signální a rak pruhovaný, stěvlička východní, mýval severní, psík mývalovitý, ondatra pižmová nebo nutrie říční). Intenzita a územní působnost konkrétních regulačních opatření se budou odlišovat právě v závislosti na povaze značně rozšířeného invazního nepůvodního druhu i místních podmínkách postiženého území (např. v případě nutrie říční půjde plošně pouze o zajištění extenzivní regulace; aktivnější zásahy typu odchyt či odlov celé místní populace či významnější regulace početnosti budou pravděpodobně výjimečné a omezené na místa závažných škod jako jsou vodohospodářská díla nebo i přírodní stanoviště).⁷¹⁷ V rámci projednávání novely zákona v Poslanecké sněmovně byl

⁷¹⁷ Sněmovní tisk 731/0, důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, s. 65–66.

přijat pozměňovací návrh⁷¹⁸, který do ustanovení o regulaci značně rozšířených invazních nepůvodních druhů na unijním seznamu doplnil omezení jejich komerčního využívání jen na základě povolení orgánu ochrany přírody a za splnění podmínek nařízení o invazních nepůvodních druzích.⁷¹⁹

Poslední ustanovení se pak týká náhrady nákladů podle čl. 21 nařízení o invazních nepůvodních druzích. Povinnost k náhradě nákladů bude mít v souladu s principem odpovědnosti původce a zásadou znečišťovatel platí osoba, která stanovenou povinnost porušila.

V rámci společných ustanovení o invazních nepůvodních druzích nezapomíná novela zákona také na postup při uplatnění regionální spolupráce při regulaci invazních nepůvodních druhů, které nebyly zařazeny na unijní seznam, ale které některý z členských států zařadil na svůj vnitrostátní seznam, dále na zapojení veřejnosti do projednávání akčního plánu a zásad regulace, nebo na přechodná opatření nařízení, o kterých byla řeč v podkapitole o unijní právní úpravě. V návaznosti na tato přechodná opatření bude muset vlastník nebo držitel jedince invazního nepůvodního druhu živočicha na unijním seznamu tohoto jedince zaregistrovat prostřednictvím evidence druhové ochrany, aby mohl prokázat, že jej měl v držení již před zařazením druhu na unijní seznam, a to do 1 roku ode dne jeho zařazení na unijní seznam. Tato evidence druhové ochrany má být součástí nově vzniklého informačního systému ochrany přírody, jehož správcem a provozovatelem bude AOPK. Zde vyvstává otázka, jestli je vůbec kontrolovatelné, zda vlastník nebo držitel začal jedince držet opravdu před jeho zařazením na unijní seznam, nebo až v průběhu jednoho roku po jeho zařazení. Pravděpodobně to kontrolovatelné není, nicméně by takové jednání naplňovalo skutkovou podstatu přestupku spočívající v úmyslném porušení některého ze zákazů podle čl. 7 odst. 1 nařízení o invazních nepůvodních druzích.⁷²⁰ Vzhledem k tomu, že bylo několik druhů živočichů zařazeno na unijní seznam již před účinností novely zákona, začne lhůta 1 roku pro jejich registraci běžet až ode dne nabytí účinnosti novely zákona.

S ohledem na ztížené podmínky chovu invazních nepůvodních druhů živočichů zařazených na unijní seznam bude mít vlastník nebo držitel jedince takového druhu vedle toho

⁷¹⁸ Sněmovní tisk 731/5, pozměňovací a jiné návrhy k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, s. 1.

⁷¹⁹ Schválený text tisku 731. In Psp.cz [online]. [cit. 9. 7. 2021]. Dostupné z: <https://public.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=731&ct1=0&v=PZ&pn=5&pt=1>.

⁷²⁰ § 87 odst. 3 písm. p) a § 88 odst. 2 písm. q) zákona o ochraně přírody a krajiny, ve znění vládního návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů (sněmovní tisk 731/0).

ještě možnost umístit ho do jednoho ze zařízení, která určí MŽP, čímž dojde k přechodu vlastnického práva k jedinci na toto zařízení. Tato zařízení budou muset splňovat podmínky stanovené v čl. 8 odst. 2 a 3 nařízení o invazních nepůvodních druzích. MŽP povede jejich evidenci, která bude zveřejněna na jeho webových stránkách. Tato zařízení budou vedle jedinců invazních nepůvodních druhů, jejichž chovatelé si je nebudou chtít ponechat v zájmovém chovu, přijímat také jedince, kteří budou chovatelům odebráni v případě nesplnění podmínek pro pokračování v chovu. Do ustanovení § 89 zákona o ochraně přírody a krajiny, které se v současné době týká odebrání nedovoleně držných jedinců zvláště chráněných druhů, má být totiž doplněna také úprava odebrání jedinců invazního nepůvodního druhu živočicha na unijním seznamu, pokud (jde-li o jedince v zájmovém chovu) vlastník nesplňuje podmínky podle čl. 31 odst. 1 nařízení o invazních nepůvodních druzích pro to, aby si jej mohl ponechat v držení do konce jeho přirozeného života, nebo při jeho přepravě na území EU neprokáže, že jej měl v držení již v době před zařazením druhu na unijní seznam. Samotné opomenutí registrace jedince tedy nebude důvodem pro jeho odebrání. Novela zákona sice nehovoří o žádném jiném způsobu, jak by mohl vlastník nebo držitel jedince prokázat, že ho měl v držení ještě před jeho zařazením na unijní seznam, ale zároveň ho ani nevylučuje. Jelikož má být důvodem pro odebrání jedince nesplnění podmínek stanovených v čl. 31 odst. 1 nařízení o invazních nepůvodních druzích (které nestanoví konkrétní způsob, jak by se mělo prokázat, že jedinec byl v držení ještě před zařazením druhu na unijní seznam, a tedy nehovoří přímo o registraci) a nikoliv samotné opomenutí registrace jedince, nebude možné tohoto jedince odebrat, pokud by jeho vlastník prokázal, že jej měl v držení již před zařazením druhu na unijní seznam, jiným způsobem. Opomenutí registrace jedince nemá ani naplňovat skutkovou podstatu žádného z přestupků, a proto je možné, že bude úprava registrace trochu „bezzubá“, když vlastníkově nebude hrozit správní trest a případně ani odebrání jedince, pokud prokáže jeho dřívější držení jiným způsobem. Je však nutné poznamenat, že registrace jedince bude pravděpodobně nejjednodušším a nejméně sporným způsobem, jak prokázat jeho držení před zařazením druhu na unijní seznam.

Pokud jde o jedince v chovu pro obchodní účely, může orgán ochrany přírody takového jedince odebrat, pokud jeho držitel nepřijme opatření uvedené v čl. 32 nařízení o invazních nepůvodních druzích, nebo jej neprodá či nepředá do některého ze zařízení uvedených v tomtéž ustanovení, případně jej neutratí či neusmrtí ve stanovené době.

Jak již bylo řečeno v kapitole o unijní právní úpravě, nařízení o invazních nepůvodních druzích se vztahuje pouze na omezený okruh invazních nepůvodních druhů zařazených na unijní seznam. Kvůli větší flexibilitě a lepšímu zohlednění zájmů a priorit jednotlivých členských států umožňuje čl. 12 nařízení o invazních nepůvodních druzích sestavení vnitrostátního seznamu invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na členský stát (tzv. národní seznam), vůči kterým může členský stát na svém území uplatňovat stejná opatření jako vůči druhům z unijního seznamu.

Ačkoliv si i samotná SOBR kladla za cíl stanovit prioritní druhy a oblasti pro regulaci na základě unijního a národního seznamu⁷²¹, vládní návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, nakonec možnosti sestavení národního seznamu nevyužil. Důvodem by měly být výsledky jednání MŽP s MZE a zástupci řady dalších zainteresovaných subjektů.⁷²²

V rámci projednávání novely zákona v Poslanecké sněmovně byl během druhého čtení dokonce přednesen pozměňovací návrh⁷²³, který by do zákona o ochraně přírody a krajiny začlenil národní seznam. Při rozpravách na schůzích zemědělského výboru a výboru pro životní prostředí, které druhému čtení předcházely, bylo opakovaně ze strany MŽP a MZE zmiňováno, že se oba rezorty shodly na tom, že národní seznam není potřeba.⁷²⁴ Pozměňovací návrh byl během třetího čtení návrhu zákona nakonec zamítnut.⁷²⁵

Současná právní úprava ovšem v tomto ohledu nevychází z přírodovědných výzkumů a zatím tedy v ČR neexistuje žádný seznam nepůvodních druhů, ve kterém by byly druhy rozřazeny do jednotlivých kategorií podle míry jejich rizik, a v kterém by byly označeny druhy, jejichž dopady na přírodní ekosystémy jsou biology považovány za nejnebezpečnější.^{726,727} Významný negativní vliv totiž nemusí mít všechny nepůvodní druhy, ale naopak je mnoho

⁷²¹ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 47.

⁷²² Sněmovní tisk 731/0, důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, s. 68.

⁷²³ Sněmovní tisk 731/5, pozměňovací a jiné návrhy k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, s. 4–9.

⁷²⁴ Viz zápis z 33. schůze výboru pro životní prostředí, která se konala dne 3. února 2021 od 11.00 hodin, zápis z 41. schůze zemědělského výboru, která se konala dne 3. února 2021 nebo zápis z 34. schůze výboru pro životní prostředí, která se konala dne 17. února 2021 od 11.00 hodin.

⁷²⁵ Stenoprotokol ze 104. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 26. 5. 2021. In Psp.cz [online]. [cit. 9. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/104schuz/s104157.htm>.

⁷²⁶ DOLEŽALOVÁ, Helena. *Právní úprava regulace šíření invazních nepůvodních druhů rostlin a živočichů*. In: České právo životního prostředí č. 2/2013 (34), s. 7–122. [online]. [cit. 3. 10. 2020]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_34.pdf.

⁷²⁷ PERGL, Jan. *Pomůže škatulkování při likvidaci invazních druhů?*. In: Fórum ochrany přírody č. 3/2017, s. 19–21.

z nich využíváno v hospodářských a společenských oblastech.⁷²⁸ Bez národního seznamu nebudou jednotlivé invazní nepůvodní druhy, které nejsou zároveň na unijním seznamu, prioritizovány. Navíc se většina ustanovení hlavy druhé, která má být do zákona o ochraně přírody a krajiny novelou přidána, vztahuje pouze na invazní nepůvodní druhy na unijním seznamu.

Východiskem pro český národní seznam mohl být černý seznam, který obsahuje významné invazní druhy, u kterých je likvidace prioritou, dále šedý seznam zahrnující druhy, jejichž vliv je malý, ale nikoliv zanedbatelný, a druhy s dosud neznámým dopadem, u kterých je nutné aplikovat princip předběžné opatrnosti, a varovný seznam obsahující druhy, které se ve volné krajině daného území dosud nevyskytují, ale může hrozit jejich zavlečení nebo rozšíření z kultury.⁷²⁹ Český národní seznam mohl mít formu nařízení vlády z důvodu jeho nadrezortní povahy, mohl obsahovat další invazní nepůvodní druhy, které nejsou obsaženy na unijním seznamu a kterým je nutné na našem území věnovat pozornost (např. norek americký⁷³⁰, sumeček americký⁷³¹, karas stříbřitý, plzák španělský nebo sluněčko asijské⁷³²) a mohlo v něm být rovněž vymezeno území, v kterém by platila určitá omezení, a způsob managementu.

Vedle nepůvodních druhů jsou v rámci obecné druhové ochrany řešeni obdobně kříženci druhů, jejichž záměrné rozšiřování do krajiny je rovněž vázáno na povolení orgánu ochrany přírody. Ani v jejich případě nepředstavuje rozšíření do krajiny bez povolení skutkovou podstatu přestupku a sankce za toto jednání tedy není možná, což by mělo být opět napraveno novelou zákona v souvislosti s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů. Z dikce zákona o ochraně přírody a krajiny tedy vyplývá, že zakázáno je pouze záměrné rozšiřování kříženců do krajiny bez povolení, nikoliv samotné křížení. Původní text zákona před účinností novely zákona č. 218/2004 Sb. sice rovněž nevyžadoval povolení pro samotné

⁷²⁸ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 17.

⁷²⁹ PERGL, Jan — SÁDLO, Jiří — PETRUSEK, Adam — PYŠEK, Petr. *Seznam prioritních invazních druhů pro ČR*. In: *Ochrana přírody* č. 2/2016, s. 29–33.

⁷³⁰ PERGL, Jan — ŠÍMA, Jan — GÖRNER, Tomáš — PĚKNICOVÁ, Jana. *Biologické invaze a související právní nástroje*. In: *Živa* č. 5/2018, s. CXXVI–CXXIX.

⁷³¹ GÖRNER, Tomáš. *Invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Evropskou unii, jejich charakteristiky, výskyt a možnosti regulace*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2018, s. 13.

⁷³² MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 17.

křížení, nicméně bylo nutné mít povolení v případě křížení a následného rozšiřování do krajiny.⁷³³

4.3.2. Zvláštní druhová ochrana volně žijících živočichů

Předmětem zvláštní druhové ochrany jsou ohrožené nebo vzácné, vědecky či kulturně velmi významné druhy, které lze vyhlásit za zvláště chráněné.⁷³⁴ Zvláštní druhová ochrana je tedy založena na zpřísněném režimu nakládání s vybranými zvláště chráněnými druhy a týká se na rozdíl od obecné druhové ochrany i jen jedinců, nikoliv celých druhů, poddruhů a populací. Cílem úpravy je však v obou druzích ochrany zachování biologické rozmanitosti, a proto je zájem na ochraně zvláště chráněných živočichů také zájmem chráněným podle ustanovení o obecné druhové ochraně.⁷³⁵ Důvodem pro zvláštní druhovou ochranu jsou vedle vědecké a společenské hodnoty především požadavky mezinárodního a unijního práva, ale také např. nebezpečnost nelegálního pronásledování těchto druhů.

V rámci zvláštní druhové ochrany požívá stejné ochrany jako živý jedinec také mrtvý jedinec tohoto druhu, jeho část nebo výrobek z něho, u něhož je patrné z průvodního dokumentu, obalu, značky, etikety nebo z jiných okolností, že je vyroben z částí takového živočicha.⁷³⁶ Obdobnou úpravu nalezneme i v oblasti právní úpravy týkající se mezinárodního obchodu s exempláři ohrožených druhů. Výrobkem přitom nemusí být pouze zboží, ustanovení se naopak vztahuje na různé výtvary vzniklé zpracováním částí jednotlivců zvláště chráněných druhů. Označení takového předmětu přitom nehraje velkou roli, pokud je seznatelné, o co se v konkrétním případě jedná. Obstojí tak i pojmy, které zákon o ochraně přírody a krajiny nezná, jako je „vycpanina“.⁷³⁷

Ochrana mrtvých jedinců se podle tohoto ustanovení týká tedy všech jedinců zvláště chráněných druhů. V rozporu s tím je pak ale zmocnění MŽP, podle kterého má stanovit obecně závazným právním předpisem pouze vybrané živočichy, kteří jsou chráněni i uhynulí.⁷³⁸ Toto zmocnění nebylo dosud naplněno a v současné době, kdy ochrana mrtvých jedinců zvláště

⁷³³ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 59.

⁷³⁴ § 48 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷³⁵ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 7. 2011, č. j. 1 As 86/2011-50.

⁷³⁶ § 48 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷³⁷ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 7. 2009, č. j. 9 As 79/2008-55.

⁷³⁸ § 50 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny.

chráněných druhů vyplývá z požadavků směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, je již zbytečné.⁷³⁹

Ze zákona o ochraně přírody a krajiny dále vyplývá, že MŽP stanoví prováděcím právním předpisem způsob hodnocení stavu zvláště chráněných druhů a jejich stanovišť včetně evropsky významných druhů z hlediska jejich ochrany.⁷⁴⁰ Jedná se o požadavek směrnice o stanovištích, nicméně z důvodu přírodovědecké obtížnosti hodnocení stavu z hlediska ochrany u těchto druhů nebylo zmocnění dosud v praxi naplněno, a takový prováděcí právní předpis tedy zatím neexistuje.⁷⁴¹

Kategorizace zvláště chráněných druhů a její význam

Podle stupně ohrožení dělíme zvláště chráněné druhy na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené.⁷⁴² Stupeň ohrožení zvláště chráněných druhů stanoví MŽP obecně závazným právním předpisem.⁷⁴³ Tím je vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 395/1992 Sb.“). Samotné zařazení do jednotlivých stupňů ohrožení je významné, co se týče intenzity uložených povinností k jejich ochraně a dále vzniku a rozsahu právní odpovědnosti nastupující v případě porušení těchto povinností. Plná ochrana se vztahuje pouze na druhy kriticky ohrožené a silně ohrožené.

Podle § 50 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny platí pro druhy v kategorii „ohrožené“, že se ochrana podle tohoto zákona nevztahuje na případy, kdy je zásah do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů prokazatelně nezbytný v důsledku běžného obhospodařování nemovitostí a jiného majetku nebo z důvodů hygienických, ochrany veřejného zdraví, veřejné bezpečnosti nebo leteckého provozu. V takových případech je k zásahu nutné předchozí stanovisko orgánu ochrany přírody, ve kterém může být uloženo náhradní ochranné opatření (např. záchranný přenos živočichů). Výjimkou, kdy není předchozí stanovisko nutné, je případ, kdy by šlo o naléhavý zásah z hlediska veřejného zdraví, veřejné bezpečnosti nebo bezpečnosti leteckého provozu.

⁷³⁹ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 299.

⁷⁴⁰ § 48 odst. 5 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁴¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 293.

⁷⁴² § 48 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁴³ § 48 odst. 1–3 zákona o ochraně přírody a krajiny.

Je třeba mít na paměti, že výkonem běžného obhospodařování nemůžou být překonány požadavky vyplývající z obecné ochrany druhů. I tak je ale zvláštní ochrana druhů z kategorie „ohrožené“ tímto ustanovením značně oslabena. Ustanovení § 50 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny se neuplatní ve vztahu k ohroženým druhům ptáků, protože nepředstavuje přísnější ochranu než režim obecné ochrany.⁷⁴⁴ Zásahy z důvodu běžného obhospodařování nemovitostí a jiného majetku navíc nepatří mezi taxativní důvody pro udělení odchylky, které uvádí čl. 16 směrnice o stanovištích, a tudíž by druhy chráněné unijním právem (resp. ty, které jsou zařazené v příloze IV směrnice o stanovištích) měly být zařazeny pouze do kategorie silně ohrožených nebo kriticky ohrožených druhů. Ve vztahu k druhům chráněným unijním právem by aplikace tohoto ustanovení znamenala porušení závazků ČR, které ze směrnic vyplývají. Při porovnání českého seznamu zvláště chráněných druhů živočichů a seznamu druhů živočichů v zájmu Společenství, které vyžadují přísnou ochranu (příloha IV směrnice o stanovištích) dojdeme k závěru, že český seznam řadí všechny druhy z rodu batolec (*Apatura*), což je rod motýlů z čeledi babočkovití, do kategorie „ohrožený“, ačkoliv je jeden z nich [batolec podunajský (*Apatura metis*)] uveden v příloze IV směrnice o stanovištích. Ve vztahu k tomuto druhu by tedy orgán ochrany přírody neměl vydávat pozitivní stanovisko k zásahům podle § 50 odst. 3, nýbrž výjimku podle § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny.

Další rozdíl mezi ochranou druhů z jednotlivých kategorií je patrný u správní a trestní odpovědnosti, kdy pro druhy v kategoriích „kriticky ohrožené“ a „silně ohrožené“ platí přísnější ochrana a lze uložit přísnější sankce. V rámci odpovědnosti za přestupky je rozdíl viditelný např. u přestupku fyzických osob spočívajícím v usmrcení zvláště chráněného živočicha. Při usmrcení živočicha z kategorie „ohrožený“ lze uložit pokutu až 20 000 Kč, zatímco při usmrcení živočicha z kategorie „kriticky ohrožený“ a „silně ohrožený“ až 100 000 Kč, přičemž obě tyto pokuty mohou být až dvojnásobné, pokud byly přestupky spáchány ve zvláště chráněných územích.⁷⁴⁵ V rámci trestní odpovědnosti je rozdíl v počtu jedinců, který postačí ke vzniku odpovědnosti za trestné činy neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (k těmto trestním činům více viz podkapitolu 4.5.7). U úmyslné formy musí být nakládáno buď s více než 25 kusy jedinců ohroženého druhu nebo postačí 1 jedinec silně nebo kriticky ohroženého druhu. U nedbalostní formy, kde je nutná hrubá nedbalost, je to 25 kusů jedinců ohroženého nebo silně ohroženého druhu nebo 1 jedinec kriticky ohroženého druhu.⁷⁴⁶ Posouzení, zda určité jednání naplňuje skutkovou podstatu

⁷⁴⁴ § 5a odst. 6 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁴⁵ § 87 odst. 2 písm. c), odst. 3 písm. b), odst. 4 písm. b) a c) a odst. 5 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁴⁶ § 299 a 300 trestního zákoníku.

přestupku, nebo už trestného činu, spočívá tedy především v počtu kusů, s kterými je nakládáno, a u fyzických osob i ve formě zavinění (u přestupků postačí zavinění z nedbalosti, nestanoví-li zákon výslovně, že je třeba úmyslného zavinění⁷⁴⁷, zatímco u trestných činů je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti⁷⁴⁸).

Seznam zvláště chráněných druhů živočichů

Jak již bylo řečeno výše, zvláštní druhová ochrana se vztahuje pouze na vybrané druhy. Seznam zvláště chráněných druhů stanoví MŽP obecně závazným právním předpisem⁷⁴⁹, kterým je vyhláška č. 395/1992 Sb., jejíž příloha III obsahuje seznam zvláště chráněných druhů živočichů, v kterém nalezneme obratlovce i bezobratlé.

Velkou slabinou tohoto seznamu je jeho neaktuálnost. Seznam je platný již od roku 1992 a byl měněn jen velmi málo. Jeho poslední aktualizace⁷⁵⁰ (pokud nepočítáme vynětí kormorána velkého ze seznamu⁷⁵¹) proběhla před 15 lety a pouze reflektovala požadavky druhové ochrany stanovené ve směrnici o stanovištích. Původně sice měla zahrnovat další výrazné změny, kdy AOPK dokonce oslovila vybrané odborníky, se kterými konzultovala tvorbu nového seznamu, nicméně navrhované úpravy byly nakonec omezeny, a to především kvůli klíčovému ustanovení § 55 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny požadujícímu dohodu MŽP s MZE, která nebyla dosažena.⁷⁵²

Seznam tedy neodpovídá současnému stavu, což způsobuje, že zahrnuje druhy, které již zákonnou ochranu nepotřebují, protože jsou na tom jejich populace dostatečně dobře nebo u nás již zřejmě vyhynuly [např. štír kýlnatý (*Euscorpius tergestinus*)], a naopak nezahrnuje druhy, které by dle aktuálních poznatků v tomto seznamu měly být zahrnuty [např. orl královský (*Aquila heliaca*)].^{753,754,755} Z tohoto důvodu by bylo vhodné do zákona o ochraně přírody

⁷⁴⁷ § 15 odst. 1 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴⁸ § 13 odst. 2 trestního zákoníku.

⁷⁴⁹ § 48 odst. 1–3 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁵⁰ Vyhláška č. 175/2006 Sb., kterou se mění vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵¹ Vyhláška č. 393/2012 Sb., kterou se mění vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵² ŠÍMA, Jan — ZMEŠKALOVÁ, Jana. *Aktualizace seznamu zvláště chráněných druhů a změny v druhové ochraně*. In: Fórum ochrany přírody č. 1/2018, s. 11–13.

⁷⁵³ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 41.

⁷⁵⁴ HORODYNSKÁ, Eliška — KRÁSA, Antonín — NEUWIRTHOVÁ, Helena — TOMÁŠKOVÁ, Lenka. *Aktualizace seznamu zvláště chráněných druhů v České republice*. In: Životné prostredie č. 5/2011 (45), s. 235–239.

⁷⁵⁵ Více viz Vzácni orli královští už začínají hnízdit. In Birdlife.cz [online]. [cit. 24. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.birdlife.cz/vzacni-orli-kralovsti-uz-zacinaji-hnizdit/>.

a krajiny začlenit požadavek na pravidelný přezkum tohoto seznamu a na případné doplnění nebo vyjmutí některých druhů. Obdobné ustanovení o aktualizaci je obsaženo v nařízení o invazních nepůvodních druzích ve vztahu k unijnímu seznamu invazních nepůvodních druhů. Problematické je ovšem již výše zmíněné ustanovení § 55 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny, kdy MŽP a MZE zpravidla považují za klíčová jiná východiska a údaje o stavu jednotlivých druhů, a proto je obtížné dosáhnout dohody na vyhlášení zvláště chráněných druhů.

Problému neaktuálnosti seznamu si je vědoma i SOBR, která proto mezi svá opatření zařadila i zavedení pravidelné aktualizace seznamu na základě pravidelného vyhodnocování zvláště chráněných druhů. Indikátorem pro splnění cíle je aktualizace seznamu formou vyhlášky do konce roku 2022.⁷⁵⁶

Důležitým odborným podkladem pro zvláštní druhovou ochranu jsou tzv. červené seznamy a červené knihy. Červené seznamy obsahují soupis ohrožených druhů a poddruhů, které jsou rozdělené do jednotlivých kategorií podle stupně jejich ohrožení. Vedle červených seznamů se vydávají také černé seznamy, které zahrnují již vyhubené nebo vyhynulé druhy, modré seznamy zahrnující zachráněné druhy, jejichž početnost je naopak stabilizovaná, a jantarové seznamy s druhy zranitelnými nebo téměř ohroženými.⁷⁵⁷ Ačkoliv nejsou červené seznamy právně závazné, představují ucelený názor předních odborníků, informační zdroj pro tvorbu příslušných legislativních nástrojů a v některých případech i podklad pro rozhodování orgánů ochrany přírody. V ČR vydala červené seznamy obratlovců⁷⁵⁸ i bezobratlých⁷⁵⁹ AOPK. Na červené seznamy navazují červené knihy, které hodnotí příčiny ohrožení jednotlivých druhů a poskytují důležité údaje pro praktickou ochranu jejich populací a prostředí.⁷⁶⁰

S výše zmíněným problémem neaktuálnosti seznamu zvláště chráněných druhů souvisí skutečnost, že několik druhů uvedených na červeném seznamu není zahrnuto do seznamu

⁷⁵⁶ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 43.

⁷⁵⁷ PLESNÍK, Jan. *Červené knihy a červené seznamy ohrožených druhů jako podklad pro ochranu planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a jejich stanovišť*. In: Příroda č. 22/2003, s. 7–31. [online]. [cit. 26. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/res/archive/109/014976.pdf?seek=1373454248>.

⁷⁵⁸ Viz CHOBOT, Karel — NĚMEC, Michal. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci*. In: Příroda č. 34/2017, s. 1–182. [online]. [cit. 26. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/res/archive/372/058863.pdf?seek=1509630170>.

⁷⁵⁹ Viz HEJDA, Radek — FARKÁČ, Jan — CHOBOT, Karel. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí*. In: Příroda č. 36/2017, s. 1–612. [online]. [cit. 26. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/res/archive/372/058861.pdf?seek=1509630128>.

⁷⁶⁰ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 426–427.

zvláště chráněných druhů, a ten tudíž dostatečně nereflektuje červený seznam. Tento problém může být způsoben mimo jiné i tím, že červené seznamy nejsou nijak právně zakotveny a v současné době tedy *de iure* ani neexistují. Zcela jistě by tedy stálo za to, aby byly červené seznamy v zákoně o ochraně přírody a krajiny definovány a byl vymezen jejich účel a úloha při tvorbě seznamu zvláště chráněných druhů, jako tomu je např. v zákonech ochrany přírody Černé Hory, Srbska nebo Chorvatska.⁷⁶¹

Jelikož bývají zvláště chráněné druhy obvykle chráněny i mezinárodním a unijním právem, stát při jejich výběru do seznamu obvykle přihlíží i k seznamům uvedeným v mezinárodních úmluvách a unijních pramenech práva v oblasti ochrany biodiverzity. V některých případech však sehrají roli při rozhodování o změnách seznamu bohužel i jiná než přírodovědecká kritéria. Příkladem je vyřazení kormorána velkého z ekonomicko-politických důvodů (více v podkapitole 4.4.2).⁷⁶²

Základní podmínky ochrany

Zvláštní druhová ochrana je z podstaty restriktivním nástrojem. První ze základních podmínek ochrany zvláště chráněných živočichů spočívá v zákazu škodlivě zasahovat do jejich přirozeného vývoje, zejména je chytat, chovat v zajetí, rušit, zraňovat nebo usmrčovovat. Ze slova „zejména“ můžeme dovodit, že výčet zakázaných činností je pouze demonstrativní, a proto jsou zakázány i jiné činnosti, kterými by bylo škodlivě zasahováno do jejich přirozeného vývoje. Zvláště chránění živočichové jsou navíc chráněni ve všech svých vývojových stádiích (tedy např. vejce a mláďata), a proto je zakázáno jejich vývojová stádia sbírat, ničit, poškozovat či přemísťovat.⁷⁶³ Nedovolený zásah do přirozeného vývoje zvláště chráněného živočicha je přestupkem, za který lze uložit pokutu 10 000 Kč fyzické osobě nebo 1 000 000 Kč právnické a podnikající fyzické osobě.⁷⁶⁴

Zvláště chráněné živočichy je dále zakázáno držet, chovat, dopravovat, prodávat, vyměňovat a nabízet za účelem prodeje nebo výměny.⁷⁶⁵ V rámci projednávání vládního návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů EU

⁷⁶¹ ROTH, Petr. *Červené seznamy, jejich legislativní (ne)uchopení a (ne)pochopení v ČR*. In: Fórum ochrany přírody č. 1/2018, s. 16–17.

⁷⁶² STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 292–293.

⁷⁶³ § 50 odst. 1 a 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁶⁴ § 87 odst. 1 písm. c), odst. 4 písm. a) a § 88 odst. 1 písm. e), odst. 3 písm. a) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁶⁵ § 50 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

v oblasti invazních nepůvodních druhů, v Poslanecké sněmovně byl přijat pozměňovací návrh zákona⁷⁶⁶, který stanoví dvě výjimky ze zákazu držení a dopravy. První se týká mrtvých jedinců zvláště chráněného druhu živočicha, jeho části nebo výrobku z něho, dovezeného do ČR, jestliže držitel prokáže zákonný původ jedince v souladu s § 54 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny. Stávající znění zákona totiž nerozlišuje situaci, kdy se držení a další nakládání s mrtvými jedinci zvláště chráněného druhu, jeho části nebo výrobku z něho, týká jedinců získaných mimo území ČR a na takové jedince se pak tedy vztahuje stejná ochrana jako na jedince pocházející z přírody v ČR, ačkoliv k jejich odebrání došlo legálně na území jiného státu.⁷⁶⁷ Dle odůvodnění má tento pozměňovací návrh přinést snížení administrativní zátěže jak osobám, které s těmito mrtvými jedinci zvláště chráněných druhů živočichů nakládají, tak příslušným orgánům státní správy.⁷⁶⁸

Druhá výjimka se týká mrtvých jedinců zvláště chráněného druhu živočicha odebraného z přírody na území ČR před datem přistoupení k EU, jestliže držitel prokáže zákonný původ jedince v souladu s právní úpravou platnou v době jeho nabytí.⁷⁶⁹ To má dle odůvodnění přispět k odstranění právní nejistoty, jelikož tehdejší právní úprava neomezovala držení jedinců zařazených v současnosti mezi zvláště chráněné druhy, a vést k transpozici čl. 12 odst. 2 směrnice o stanovištích.⁷⁷⁰

I když se může na první pohled zdát, že se tento pozměňovací návrh dotýká problematiky CITES, není tomu tak, jelikož souvisí především s myslivostí, konkrétně hlavně s trofejemi. Dáme-li stranou fakt, že pozměňovací návrh nemá s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů nic společného, vyplývá z něho i jiný, pro praxi daleko horší problém. Pokud bude novela zákona včetně tohoto pozměňovacího návrhu nakonec přijata, nebude již dále nutné žádat pro držení a dopravu v těchto dvou případech o povolení výjimky podle § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny (k tomu více viz následující

⁷⁶⁶ Sněmovní tisk 731/5, pozměňovací a jiné návrhy k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, s. 3.

⁷⁶⁷ Stanovisko Ministerstva životního prostředí k pozměňovacím návrhům předloženým zemědělskému výboru k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů (sněmovní tisk č. 731). In Psp.cz [online]. [cit. 11. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=184837>.

⁷⁶⁸ Pozměňovací návrh Margity Balaščíkové k Vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů (sněmovní tisk 731). In Psp.cz [online]. [cit. 10. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=184838>.

⁷⁶⁹ Schválený text tisku 731. In Psp.cz [online]. [cit. 9. 7. 2021]. Dostupné z: <https://public.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=731&ct1=0&v=PZ&pn=5&pt=1>.

⁷⁷⁰ Pozměňovací návrh Margity Balaščíkové k Vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů (sněmovní tisk 731). In Psp.cz [online]. [cit. 10. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=184838>.

podkapitolu) a tedy zkoumat veřejný zájem v rámci řízení o povolení takové výjimky. Navíc ačkoliv je v odůvodnění pozměňovacího návrhu pro druhou výjimku argumentováno transpozicí směrnice o stanovištích, v případě první výjimky se úprava může naopak dostat do rozporu s touto směrnicí, pokud jde o druhy zařazené v příloze IV a), jelikož tato směrnice zakazuje mimo jiné jejich držení a dopravu, pro které je vydávání výjimek (za přísně stanovených podmínek) přímo vyžadováno.⁷⁷¹ Návrh může v praxi způsobit, že si lovec na území ČR nelegálně uloví jedince zvláště chráněného druhu a v rámci kontroly pak bude tvrdit, že si trofej dovezl ze zahraničí.⁷⁷²

Základem zvláštní druhové ochrany je také komplexní ochrana stanovišť volně žijících živočichů, což je zásada, na které je založena moderní druhová ochrana.⁷⁷³ Chráněna jsou jimi užívaná sídla, ať již přirozená (např. hnízda, nory, pelechy), nebo umělá (např. otvory pod střechou a na fasádě, štoly v hornických dolech nebo podkrovní prostory), která je zakázáno sbírat, ničit, poškozovat či přemísťovat, a dále jejich biotop.⁷⁷⁴ Tím se rozumí soubor veškerých neživých a živých činitelů, které ve vzájemném působení vytvářejí životní prostředí určitého jedince, druhu, populace nebo společenstva. Biotop je takové místní prostředí, které splňuje nároky charakteristické pro druhy rostlin a živočichů.⁷⁷⁵ Z pohledu přírodních věd je biotop klasifikační jednotkou definovanou pomocí vegetačních typů (rostlinných společenstev).⁷⁷⁶ V praxi je ovšem s ohledem na způsob regulace v zákoně o ochraně přírody a krajiny často nutné identifikovat i jen potenciální biotop živočichů např. v souvislosti s rekonstrukčními stavebními pracemi. To, zda je určité místo součástí biotopu některého zvláště chráněného druhu, je skutečností, kterou musí příslušný orgán ochrany přírody zjišťovat a posuzovat preventivně. Není tedy vyžadováno komplexní vymezení biotopu konkrétního živočicha, ale spíše identifikování dopadu, který daný zásah představuje ve vztahu k životním podmínkám organismu.⁷⁷⁷ K prokázání biotopu zvláště chráněného druhu mohou sloužit jakékoliv dostupné podklady, z kterých je zřejmé, že se v nedávné minulosti v místě nebo v jeho okolí vyskytovali pravidelně a prokazatelně jedinci daného druhu jako ve svém životním prostředí. Příkladem takového podkladu může být Nálezová databáze ochrany přírody⁷⁷⁸.

⁷⁷¹ Čl. 12 odst. 2 a čl. 16 odst. 1 směrnice o stanovištích.

⁷⁷² STEJSKAL, Vojtěch. *Implementace předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů jako příležitost k likvidaci nepohodlných paragrafů zákona o ochraně přírody a krajiny*. In: *České právo životního prostředí* č. 1/2021 (59), s. 82–91.

⁷⁷³ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 298.

⁷⁷⁴ § 50 odst. 1 a 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁷⁵ § 3 odst. 1 písm. k) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁷⁶ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 23–24.

⁷⁷⁷ VOMÁČKA, Vojtěch a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 32–33.

⁷⁷⁸ Nálezová databáze ochrany přírody. In *Portal.nature.cz* [online]. [cit. 18. 7. 2020]. Dostupné z: <https://portal.nature.cz/nd>.

Povolování výjimek ze zákazů

Všechny výše uvedené zákazy jsou pouze relativního charakteru, a proto je z nich možné povolit výjimku. Tu povoluje orgán ochrany přírody v případech, kdy jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody. Veřejný zájem musí být výslovně formulován ve vztahu ke konkrétní posuzované záležitosti a musí být přesvědčivě odlišen od zájmu soukromého či kolektivního.⁷⁷⁹ Existenci veřejného zájmu v konkrétním případě nelze předjímat, naopak je potřeba posoudit, zda zjištěný skutkový stav lze pod veřejný zájem podřadit.⁷⁸⁰

Výjimku lze povolit pouze z taxativně vymezených důvodů, mezi které patří např. zájem na ochraně volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin a přírodních stanovišť, prevence závažných škod, veřejné zdraví a veřejná bezpečnost, výzkum a vzdělávání nebo využívání ptáků v malém množství. U zvláště chráněných druhů živočichů, které jsou předmětem ochrany podle unijního práva (takže se na ně vztahuje čl. 9 směrnice o ptácích nebo čl. 16 směrnice o stanovištích), musí být dále splněna podmínka neexistence jiného uspokojivého řešení a neovlivnění dosažení nebo udržení příznivého stavu druhu z hlediska ochrany.⁷⁸¹ Pro posouzení splnění těchto podmínek je rozhodující stav před udělením výjimky.⁷⁸² Důkazní břemeno leží v řízení o povolení výjimky na žadateli, a ten tedy musí předložit přesvědčivé podklady prokazující splnění výše uvedených podmínek.⁷⁸³ Dle judikatury NSS⁷⁸⁴ je smyslem ustanovení dosažení vyšší úrovně ochrany a přísnějších kritérií pro budoucí zásahy do biotopů zvláště chráněných rostlin a živočichů, než je tomu u obecné druhové ochrany.

Vyhláška č. 395/1992 Sb. uvádí výslovně dvě činnosti, které lze provádět pouze na základě výjimky. První je preparace zvláště chráněných živočichů, kdy orgán udělující výjimku stanoví podmínky a rozsah nezbytných údajů, které se vedou formou knihy záznamů evidované a kontrolované orgánem ochrany přírody, který výjimku vydal.⁷⁸⁵ Druhou činností je fotografování zvláště chráněných druhů živočichů, pokud by tím byly rušeny v přirozeném

⁷⁷⁹ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 5. 2013, č. j. 6 As 65/2012-161.

⁷⁸⁰ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 8. 2012, č. j. 9 As 30/2012-88.

⁷⁸¹ § 56 odst. 1 a 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁸² Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 9. 2014, č. j. 1 As 100/2014-36.

⁷⁸³ Viz rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 8. 2012, č. j. 9 As 30/2012-88, nebo ze dne 30. 9. 2015, č. j. 6 As 73/2015-40.

⁷⁸⁴ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 11. 2015, č. j. 10 As 2/2015-251.

⁷⁸⁵ § 16 odst. 5 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

vývoji.⁷⁸⁶ Kazuistické vymezení této druhé činnosti je nadbytečné, jelikož by se na takové fotografování vztahovalo obecné ustanovení o zákazu škodlivého zasahování (§ 50 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny) i bez toho.

V rozhodnutí o výjimce může orgán ochrany přírody stanovit povinnost označit živočicha nezaměnitelnou a trvalou značkou nebo podmínky pro výkon povolované činnosti, což budou místní, časové, věcné a kontrolní podmínky.⁷⁸⁷ Z dikce zákona o ochraně přírody a krajiny vyplývá, že výjimku je možné udělit na žádost, nicméně NSS zastává názor, že může jít i o řízení zahájené z vlastní iniciativy orgánu ochrany přírody. K zahájení řízení o výjimce postačuje pouhá eventualita zásahu do přirozeného vývoje zvláště chráněného živočicha, a právě pravděpodobnost negativního účinku a míra škodlivosti zásahu jsou hledisky, s nimiž se musí orgán ochrany přírody v řízení o výjimce ze zákazu náležitě vypořádat.⁷⁸⁸ Na udělení výjimky není právní nárok⁷⁸⁹, nicméně její udělení či neudělení je věcí správního uvážení orgánu ochrany přírody a jeho postup a rozhodnutí musí být přezkoumatelné.⁷⁹⁰

Výjimka je udělována buď v individuálním případě ve formě rozhodnutí, nebo v případě neurčeného okruhu osob ve formě opatření obecné povahy. Dále může orgán ochrany přírody uzavřít dohodu s fyzickými a právnickými osobami, která nahrazuje výjimku ze zákazů. Jedná se o subordinační veřejnoprávní smlouvu ve smyslu § 159 a násl. zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.⁷⁹¹ Dohoda je omezena jen na taxativně vymezené činnosti, jimiž jsou činnosti realizované v zájmu ochrany volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin a ochrany jejich přírodních stanovišť nebo pro účely výzkumu a vzdělávání, opětovného osídlení určitého území populací druhu nebo opětovného vysazení v původním areálu druhu, a chovu a pěstování nezbytných pro tyto účely.⁷⁹² Čtvrtou formou výjimky je rozhodnutí v rámci územního řízení, územního řízení s posouzením vlivů na životní prostředí, společného územního a stavebního řízení, společného územního a stavebního řízení s posouzením vlivů na životní prostředí nebo stavebního řízení, kdy se po zahájení řízení zjistí, že stavebním záměrem povolovaným v tomto řízení budou dotčeny ochranné podmínky zvláště chráněného druhu rostliny nebo živočicha stanovené v § 49 nebo 50 zákona o ochraně přírody

⁷⁸⁶ § 16 odst. 6 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

⁷⁸⁷ § 56 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁸⁸ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 12. 2015, č. j. 2 As 49/2013-109.

⁷⁸⁹ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 7. 2004, č. j. 7 A 139/2001-67.

⁷⁹⁰ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 11. 2004, č. j. 3 As 24/2004-79.

⁷⁹¹ STEJŠKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 316.

⁷⁹² § 56 odst. 5 zákona o ochraně přírody a krajiny.

a krajiny, a tato skutečnost nebyla před zahájením tohoto řízení známa. Rozhodnutí v tomto řízení lze vydat pouze na základě závazného stanoviska orgánu ochrany přírody příslušného k povolení výjimky ze zákazů u zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů, v němž orgán ochrany přírody posoudí splnění podmínek pro povolení výjimky a může případně stanovit další podmínky. Takové povolení výjimky ze zákazů je pak součástí výrokové části rozhodnutí vydávaného v daném řízení.⁷⁹³

Zákon o ochraně přírody a krajiny nehovoří o tom, že by výjimku bylo možno udělit zpětně *ex post*, nicméně z judikatury NSS⁷⁹⁴ vyplývá, že je takový postup ve výjimečných případech možný, pokud byly podmínky pro povolení výjimky naplněny ještě před uskutečněním dané činnosti nebo zásahu. Zpětné povolení je žádoucí např. v případě záchranu opuštěného jedince zvláště chráněného druhu, protože nálezce potřebuje určitý čas především k tomu, aby se o nalezeného jedince postaral, než o udělení výjimky požádá. Nutno ovšem dodat, že se žadatel o výjimku ani dodatečnou legalizací nezproští deliktů odpovědnosti.⁷⁹⁵

Potenciální změna pojetí systému zvláštní druhové ochrany

Vedle aktualizace seznamu zvláště chráněných druhů bývá někdy také diskutována úplná změna systému zvláštní druhové ochrany.⁷⁹⁶ Jak bylo zmíněno výše, zvláštní druhová ochrana se vztahuje i jen na jedince a je tedy zúžena na jednoduché, ale již zastaralé paradigma, že jakýkoliv jedinec zvláště chráněného druhu je všude a za všech okolností nedotknutelný, a není tedy rozlišováno, zda se jedná o obratlovce, u kterých má ochrana všech jedinců svůj význam, jelikož úhyn jedince může např. u kriticky ohrožených velkých druhů obratlovců ohrozit celou přežívající populaci, anebo se jedná o bezobratlé, kde je ochrana všech jedinců (až na výjimky) u dočasně mnohamiliónových populací bezpředmětná. Při ochraně těchto velkých populací nemá příliš velký smysl zachránit každého jedince, cílem by mělo být spíše zachování genofondu v celé jeho šíři a ochrana jejich stanovišť.⁷⁹⁷

Nabízí se zde tedy otázka, zda by nebylo vhodnější rozdělit zvláště chráněné druhy pouze do dvou kategorií, přičemž u jedné kategorie by byli chráněni všichni jedinci, a to především nejohroženějších a málopočetných druhů nebo druhů, které čelí riziku likvidace či

⁷⁹³ § 56 odst. 6 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁹⁴ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 9. 2008, č. j. 1 As 30/2008-49.

⁷⁹⁵ VOMÁČKA, Vojtěch a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 438–440.

⁷⁹⁶ HOŠEK, Michael — DUŠEK, Jan. *Druhová ochrana potřebuje změnu*. In: Fórum ochrany přírody č. 1/2015, s. 9–11.

⁷⁹⁷ KOSTKAN, Vladimír — TRNKA, Filip — DVOŘÁK, Václav. *Praktické poznatky z druhové ochrany rostlin a živočichů*. In: Fórum ochrany přírody č. 1/2018, s. 18–21.

využívání jedinců ze strany člověka (např. velké šelmy) a u druhé kategorie by byly chráněny jen populace, kterým by byla poskytována přísnější ochrana než jen v rámci obecné druhové ochrany a důraz by byl kladen na ochranu jejich biotopů (např. někteří bezobratlí). Do této druhé kategorie by případně mohly být zařazeny i deštníkové druhy, jejichž ochrana pokryje i další, často menší, méně nápadné a známé druhy žijící ve stejném prostředí. V rámci jednotlivých biotopů by pak případně mohly být regulovány činnosti, které by ohrožovaly místní populaci, čímž by byla ochrana lokálně zpřísněna i na ochranu jedinců. Každý případ by ovšem musel být posuzován jednotlivě a vyžadoval by kvalitní monitoring. Zákon o ochraně přírody a krajiny navíc nedělá rozdíl mezi kriticky a silně ohroženými druhy, co se týče základních podmínek ochrany, udělování výjimek ze zákazů ani skutkových podstat přestupků, a proto nevidím příliš důvod, proč by současné tři kategorie nemohly být nahrazeny pouze dvěma kategoriemi. V souvislosti s přerozdělením druhů do dvou kategorií by samozřejmě musely být zohledněny všechny požadavky mezinárodního práva (např. Bernské úmluvy) a unijního práva (především naturových směrnic), nesměla by být opomenuta ochrana druhů např. před nelegálním pronásledováním, zabíjením, otravami nebo pytláctvím a znemožněna kontrola z hlediska CITES a nařízení o regulování obchodu s druhy.

Pro zajímavost např. slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny vůbec nerozděluje chráněné druhy do více kategorií, ale uvádí u každého z nich jejich společenskou hodnotu. Ta vyjadřuje jejich biologickou, ekologickou a kulturní hodnotu a určuje se s přihlédnutím k jejich vzácnosti, ohrožení a plnění mimoprodukčních funkcí. Tato společenská hodnota se pak uplatňuje zejména při posuzování závažnosti jednání spočívajícího v nedovoleném nakládání s nimi, při vypracování znaleckého posudku nebo určování nálezného.⁷⁹⁸ Německý spolkový zákon o ochraně přírody a krajiny⁷⁹⁹ doplněný nařízením upravujícím ochranu ohrožených druhů⁸⁰⁰ dělí zvláště chráněné druhy do dvou kategorií, a to na druhy podléhající zvláštní ochraně (*besonders geschützte Arten*), kterými jsou podle § 7 odst. 2 bodu 13 zákona druhy uvedené v příloze A nebo B nařízení o regulování obchodu s druhy, nebo druhy uvedené v příloze IV směrnice o stanovištích a evropské druhy ptáků, a druhy, které jsou uvedeny v nařízení podle § 54 odst. 1 zákona, a dále na přísně chráněné druhy (*streng geschützte Arten*), kterými jsou podle § 7 odst. 2 bodu 14 zákona druhy uvedené v příloze A nařízení o regulování

⁷⁹⁸ § 95 zákona č. 543/2002 Z. z., o ochrane prírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁹⁹ Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundesnaturschutzgesetz - BNatSchG).

⁸⁰⁰ Verordnung zum Schutz wild lebender Tier- und Pflanzenarten (Bundesartenschutzverordnung - BArtSchV).

obchodu s druhy, v příloze IV směrnice o stanovištích nebo v nařízení podle § 54 odst. 2 zákona.⁸⁰¹

Objevují se i názory, že mezi zvláště chráněné druhy nemá smysl zahrnovat všechny ohrožené a vzácné druhy, ale pouze ty, které jsou běžně rozpoznatelné a lze je účinně chránit.⁸⁰² Kritérium rozpoznatelnosti, tedy možnost druh snadno odlišit od příbuzných taxonů, by podle nich mohlo hrát roli především u bezobratlých, kterých žije na území ČR zhruba 40 000 druhů, ale naše poznání je nepřímě úměrné jejich počtu a o mnoha taxonech nevíme prakticky nic. Vyvarovali bychom se pak zbytečného zahlcování seznamu špatně určitelnými a snadno zaměnitelnými druhy, k jejichž identifikaci je nutné používat preparační techniky. Kritérium možnosti účinné ochrany je pak dle jejich názoru důležité z toho hlediska, že nemá smysl zařazovat do seznamu druhy, o kterých není k dispozici dostatek informací, a nevíme tedy, jaké faktory je ohrožují a jak jejich ochranu prakticky zajistit.⁸⁰³ V souvislosti s tímto názorem je nicméně problematické, že kritérium rozpoznatelnosti není zohledněno v mezinárodních smlouvách ani v unijním právu, a česká právní úprava by se tedy dostala v případech, kdy jsou druhy mezinárodním nebo unijním právem chráněny, do rozporu s nimi.

I samotná SOBR si za jeden z dílčích cílů klade revizi systému druhové ochrany, jejíž účinnost měla být do roku 2017 objektivně posouzena, protože je v současnosti založena hlavně na ochraně všech jedinců. Indikátorem je analýza efektivity druhové ochrany v ČR za období 1993–2015⁸⁰⁴, která byla dle střednědobého vyhodnocení SOBR již zpracována jako podklad pro stanovení dalšího přístupu k oblasti druhové ochrany.⁸⁰⁵

Navazující SPOPK pak uvádí, že AOPK ve spolupráci s akademickými institucemi již dokonce zpracovala návrh úpravy kategorizace zvláště chráněných druhů a podmínek ochrany jednotlivých kategorií, který počítá s posílením ochrany populací vybraných zvláště chráněných druhů, u kterých nemá ochrana každého jedince význam. K tomu má být připraven

⁸⁰¹ K německé právní úpravě ochrany přírody více viz STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, s. 198–203.

⁸⁰² LACINA, David — PEŠOUT, Pavel. *Úvahy nad dalším směřováním druhové ochrany v ČR*. In: *Ochrana přírody* č. 6/2018, s. 10–13.

⁸⁰³ HORODYNSKÁ, Eliška — KRÁSA, Antonín — NEUWIRTHOVÁ, Helena — TOMÁŠKOVÁ, Lenka. *Aktualizace seznamu zvláště chráněných druhů v České republice*. In: *Životné prostredie* č. 5/2011 (45), s. 235–239.

⁸⁰⁴ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 43.

⁸⁰⁵ Střednědobé vyhodnocení Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR pro období 2016–2025. In *Odok.cz* [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNBYSHRN9S>.

aktualizovaný seznam zvláště chráněných druhů, který je navázán na tuto úpravu kategorizace. Projednávání těchto legislativních úprav však zatím nebylo zahájeno.⁸⁰⁶

V návrhové části si SPOPK klade za cíl zavést nové pojetí systému druhové ochrany, jelikož považuje za nutné revidovat stávající přístup, zaměřit se více na ochranu stanovišť a lokálních populací a diferencovat ochranu jedinců podle míry a způsobu ohrožení jednotlivých druhů. Návrh legislativní úpravy druhové ochrany, včetně zavedení nové kategorizace zvláště chráněných druhů, by měl být připraven do roku 2023. Návrh na zařazení zvláště chráněných druhů do nových kategorií (tedy návrh prováděcího právního předpisu) by měl být projednán do roku 2025.⁸⁰⁷

Záchranné programy a programy péče

Specifickým nástrojem zvláštní druhové ochrany jsou záchranné programy, které spočívají v návrhu a uskutečňování zvláštních režimů řízeného vývoje. Příkladem mohou být introdukce, reintrodukce, záchranné přenosy nebo záchranné chovy, kterými se rozumí držení většího počtu jedinců zvláště chráněných živočichů za účelem jejich rozmnožování.⁸⁰⁸ Jedná se o komplex aktivních opatření, který kombinuje opatření *ex situ* s ochranou *in situ*. Klíčovou podmínkou každého záchranného programu je zajištění dostatečné rozlohy biotopů v odpovídající kvalitě, důkladný monitoring populací druhu a efektu realizovaných zásahů, ale také výchova, osvěta a informování veřejnosti.⁸⁰⁹

Záchranné programy jsou zajišťovány všemi orgány ochrany přírody s cílem vytvořit podmínky umožňující takové posílení populací těchto druhů, které by vedlo ke snížení stupně jejich ohrožení.⁸¹⁰ Přednostně jsou zpracovávány a realizovány pro kriticky a silně ohrožené druhy.⁸¹¹ Přípravují se tedy pro druhy, u kterých hrozí vysoké riziko vyhynutí, pokud nebude neodkladně zahájena realizace nápravných opatření. Jejich využití je nezbytné v situaci, kdy

⁸⁰⁶ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 38.

⁸⁰⁷ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 46–47.

⁸⁰⁸ § 16 odst. 2 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

⁸⁰⁹ Záchranné programy. In Mzp.cz [online]. [cit. 2. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/zachranne_programy.

⁸¹⁰ § 52 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸¹¹ DAMOHORSKÝ, Milan. Koncepční nástroje ochrany životního prostředí v českém právu. In: DAMOHORSKÝ, Milan — STEJSKAL, Vojtěch [eds]. *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí z pohledu práva: sborník z konference: mezinárodní česko-polsko-slovenská konference konaná na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 24. až 26. října 2002 v Praze*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2003, s. 66–72.

jiné řešení nedokáže zabránit vyhynutí druhu, měly by však být využívány pouze v přesně stanovených a vědecky odůvodněných případech.⁸¹²

Záchranné programy zajišťuje a schvaluje MŽP.⁸¹³ V praxi to znamená schvalování seznamu druhů, pro které má být program vypracován nebo schvalování vlastních záchranných programů. Přípravou a koordinací záchranných programů je pověřena AOPK. Mezi ukončené záchranné programy patří tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*) a rys ostrovid (*Lynx lynx*)⁸¹⁴, mezi přijaté např. perlorodka říční (*Margaritifera margaritifera*), sysel obecný (*Spermophilus citellus*) nebo sýček obecný (*Athene noctua*), a mezi připravované např. rak kamenáč (*Austropotamobius torrentinum*), drop velký (*Otis tarda*) nebo raroh velký (*Falco cherrug*).⁸¹⁵

U záchranných programů je vhodné vyzdvihnout zejména to, že se jedná o aktivní nástroj druhové ochrany, která je jinak založena zejména na plošném pasivním přístupu spočívajícím v restriktivních zákazech a sankcích.⁸¹⁶ Ty ovšem neudrží populace podstatné části druhů v dobrém stavu, jelikož jsou tyto druhy přímo závislé na aktivní péči člověka.⁸¹⁷ I SOBR považuje záchranné programy za velmi důležitou a úspěšnou aktivitu v rámci druhové ochrany, a proto si klade za cíl je i nadále rozvíjet a realizovat.⁸¹⁸ Naopak nevýhodou záchranných programů je jejich selektivní zaměření pouze na určité cílové druhy, ale přitom časová, finanční a personální náročnost. Vzhledem k tomu je jejich počet stále velmi omezený.

Vedle záchranných programů existují ještě programy péče týkající se druhů, které nejsou bezprostředně ohrožené vyhynutím, ale patří k tzv. konfliktním druhům. Nejčastěji jde o případy, kdy dochází ke konfliktu mezi hospodářskými zájmy a působením zvláště chráněných druhů. Hlavním cílem je proto zachování udržitelného výskytu druhů na našem území a zároveň zmírnění potenciálních konfliktů s lidskou činností. Na rozdíl od záchranných programů nemají programy péče zákonnou úpravu, a proto jde obecně o resortní dokument na pomezí metodického a koncepčního. Přijaté programy péče se týkají bobra evropského (*Castor*

⁸¹² MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 39.

⁸¹³ § 79 odst. 3 písm. o) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸¹⁴ Koncepce záchranných programů a programů péče zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin v České republice. In Mzp.cz [online]. [cit. 2. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zachranne_programy/\\$FILE/ODOIMZ_koncepce_20170905.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zachranne_programy/$FILE/ODOIMZ_koncepce_20170905.pdf).

⁸¹⁵ Záchranné programy živočichů (ZP). In Zachranneprogramy.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.zachranneprogramy.cz/zivocichove>.

⁸¹⁶ ZMEŠKALOVÁ, Jana. *Jsou záchranné programy zbytečným luxusem nebo příkladem dobré praxe?*. In: Fórum ochrany přírody č. 1/2017, s. 9–12.

⁸¹⁷ HOŠEK, Michael — DUŠEK, Jan. *Druhová ochrana potřebuje změnu*. In: Fórum ochrany přírody č. 1/2015, s. 9–11.

⁸¹⁸ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 43.

fiber), vydry říční (*Lutra lutra*) nebo vlka obecného (*Canis lupus*), a připravované pak velkých šelem.⁸¹⁹

Prokázání původu a živočichů odchovaných v lidské péči

Dalším nástrojem zvláštní druhové ochrany je prokázání původu. Pro každého, kdo drží, chová, dopravuje, prodává, vyměňuje nebo nabízí za účelem prodeje nebo výměny zvláště chráněného živočicha, živočicha chráněného podle mezinárodních úmluv nebo podle zvláštního právního předpisu o dovozu a vývozu ohrožených druhů (např. zákon o obchodování s ohroženými druhy nebo nařízení o regulování obchodu s druhy), platí povinnost prokázat zákonný původ na výzvu orgánu ochrany přírody. Bez tohoto prokázání původu nelze tyto činnosti vykonávat.⁸²⁰

Zákonný původ lze prokázat např. povoleným dovozem, povoleným odebráním z přírody, povoleným odchovem z jedinců s prokázaným původem nebo pravomocným rozhodnutím o odebrání. Zákon o ochraně přírody a krajiny uvádí pouze demonstrativní výčet způsobů prokázání původu a je tedy možné původ prokázat i jinak.⁸²¹ Povinnost prokázání původu se vztahuje k individualizovaným jedincům chráněného druhu, přičemž je taková individualizace zajištěna jejich nezaměnitelným a nesnímatelným označením v souladu s unijními a národními předpisy.⁸²² Neprokázání původu může zakládat důvodné podezření na nelegální původ živočicha.⁸²³

Ve stejném ustanovení s názvem „Prokázání původu“ (§ 54) nalezneme také úpravu týkající se živočichů odchovaných v lidské péči, pravidla pro vypouštění těch, kteří jsou zvláště chráněni, a úpravu vydání osvědčení. Začlenění této úpravy do daného ustanovení je nesystematické, jelikož se jedná o jiný institut, než je uvedeno v jeho názvu, a daná úprava by si proto zasloužila vlastní ustanovení.

Živočichem odchovaným v lidské péči se rozumí jedinec živočišného druhu narozený a odchovaný v kontrolovaném prostředí jako potomek rodičů získaných v souladu se zákonem o ochraně přírody a krajiny a právními předpisy v oblasti obchodování s ohroženými druhy.⁸²⁴

⁸¹⁹ Záchrané programy živočichů (ZP). In Zachraneprogramy.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.zachraneprogramy.cz/zivocichove>.

⁸²⁰ § 54 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸²¹ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2013, č. j. 2 As 61/2013-31.

⁸²² Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 7. 2013, č. j. 4 As 79/2013-43.

⁸²³ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 9. 2007, č. j. 8 As 62/2006-97.

⁸²⁴ § 3 odst. 1 písm. e) zákona o ochraně přírody a krajiny.

Na takové živočichy se vztahují zejména podmínky ochrany zvířat v zájmových chovech vyplývající z § 13 zákona na ochranu zvířat proti týrání, podle kterého je každý povinen zabezpečit zvířeti v zájmovém chovu⁸²⁵ přiměřené podmínky pro zachování jeho fyziologických funkcí a zajištění jeho biologických potřeb tak, aby nedocházelo k bolesti, utrpení nebo poškození zdraví zvířete, a učinit opatření proti úniku zvířat.

Rozhodnutí o tom, že se jedná o živočicha odchovaného v lidské péči, vydávají orgány ochrany přírody. Jde o tzv. osvědčení, které je veřejnou listinou. Na živočicha, ke kterému bylo vydáno toto osvědčení, se nevztahují zákazy vyplývající z obecné ochrany volně žijících ptáků (§ 5a odst. 1 a 2 zákona o ochraně přírody a krajiny) a zákaz škodlivého zásahu do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů (§ 50 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny).⁸²⁶ Osvědčení může být nahrazeno potvrzením o výjimce ze zákazu obchodních činností, které bylo vydáno pro exemplář živočišného druhu narozený a odchovaný v zajetí v souladu s čl. 8 odst. 3 písm. d) nařízení o regulování obchodu s druhy.⁸²⁷

Pro vydání osvědčení je nutné, aby byl živočich odchovaný v lidské péči nezaměnitelně a trvale označen značkovací metodou v souladu s přímo použitelným předpisem EU⁸²⁸, nebo jinak nezaměnitelně a trvale identifikován, pokud fyzické vlastnosti živočicha neumožňují označit ho touto metodou, zejména pokud by existovalo riziko, že by živočich takové značení nepřežil nebo by mu působilo bolest a utrpení.⁸²⁹

Pokud je živočich odchovaný v lidské péči zároveň zvláště chráněným živočichem, je možné jej vypouštět do přírody pouze se souhlasem orgánu ochrany přírody, kterým je krajský úřad.⁸³⁰ Ten udělí souhlas v případě, že nehrozí riziko zhoršení stavu volně žijící populace a jedná-li se o vypuštění v areálu původního výskytu daného druhu za účelem obnovy, stabilizace nebo posílení jeho populace. Neudělí ho ovšem, pokud by k vypuštění mělo dojít na ploše pro umístění vedení dopravní infrastruktury vymezené v územním plánu.⁸³¹

Fyzická i právnická osoba se dopustí přestupku tím, že vypustí zvláště chráněné živočichy narozené a odchované v zajetí do volné přírody bez souhlasu orgánu ochrany

⁸²⁵ Podle § 3 písm. e) zákona na ochranu zvířat proti týrání se zvířetem v zájmovém chovu rozumí „zvíře, u kterého hospodářský efekt není hlavním účelem chovu, a to buď chované v prostorách k tomu určených nebo v domácnosti, jehož chov slouží především zájmové činnosti člověka, nebo zvíře sloužící člověku jako jeho společník“.

⁸²⁶ § 54 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸²⁷ JELÍNKOVÁ, Jitka. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 278.

⁸²⁸ Tím se rozumí čl. 66 nařízení č. 865/2006.

⁸²⁹ § 54 odst. 5 písm. a) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸³⁰ § 77a odst. 5 písm. f) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸³¹ § 54 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny.

přírody.⁸³² Daná ustanovení sice hovoří o narození a odchovu „v zajetí“, nicméně je tím v souladu s předchozí terminologií zákona o ochraně přírody a krajiny pravděpodobně myšleno „v lidské péči“. Přestupkem je rovněž neprokázání původu nebo jiné porušení povinnosti nebo zákazu stanoveného v § 54 zákona o ochraně přírody a krajiny.⁸³³

Odebrání nedovoleně držených jedinců zvláště chráněných druhů

Specifickým prostředkem odpovědnosti na úseku ochrany přírody je odebrání nedovoleně držených jedinců zvláště chráněných druhů. Povaha odebrání je sporná, většinou je považováno za určitý druh opatření k nápravě, a nikoliv sankci⁸³⁴, ačkoliv jeho užitím často již k žádné nápravě nedochází.⁸³⁵ Podle judikatury NSS⁸³⁶ se jedná o druh postihu.

Orgán ochrany přírody může nedovoleně držené jedince zvláště chráněných druhů a všech druhů ptáků odebrat. Dále může odebrat také jedince zvláště chráněných druhů a druhů chráněných podle mezinárodních úmluv, pokud držitel takového jedince neprokáže jeho původ nebo pokud je obchod s ním omezen nebo zakázán podle mezinárodních úmluv. Ustanovení má obecnou povahu, a proto se nepoužije v případě odebrání na základě zákona o obchodování s ohroženými druhy, který obsahuje vlastní úpravu.⁸³⁷

Orgán ochrany přírody musí nejpozději do 15 dnů ode dne odebrání vydat písemné rozhodnutí o odebrání. Vlastníkem odebraného jedince se stává stát. Další podrobnosti může stanovit MŽP obecně závazným právním předpisem, k čemuž zatím nedošlo.⁸³⁸

4.4. Poskytování náhrad škod způsobených vybranými živočichy

V návaznosti na to, že stát prostřednictvím zákona o ochraně přírody a krajiny poskytuje některým druhům volně žijících živočichů zvláštní ochranu (čímž je zakázáno tyto druhy mimo jiné usmrcovat nebo chytat), bere na sebe podobně jako v jiných zemích (např. v Polsku nebo Rakousku) povinnost hradit některé škody, které tyto zvláště chráněné živočichové způsobují.⁸³⁹

⁸³² § 87 odst. 1 písm. j) a § 88 odst. 1 písm. n) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸³³ § 87 odst. 3 písm. o) a § 88 odst. 2 písm. o) zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸³⁴ MIKO, Ladislav — BOROVIČKOVÁ, Hana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 335.

⁸³⁵ VOMÁČKA, Vojtěch a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 618.

⁸³⁶ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 7. 2013, č. j. 4 As 79/2013-43.

⁸³⁷ § 89 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸³⁸ § 89 odst. 2 a 3 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸³⁹ HENDRYCH, Dušan a kolektiv. *Správní právo: obecná část*. 9. vyd. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 449.

Podmínky, rozsah a způsob poskytování náhrad škod způsobených šesti vybranými zvláště chráněnými druhy a kormoránem velkým (*Phalacrocorax carbo*) upravuje zákon o poskytování náhrad škod, kterému zejména se bude věnovat tato podkapitola. Cílem tohoto zákona je mimo jiné pomoci udržet početnost druhové rozmanitosti v ČR tím, že se vyplácením náhrad škod státem alespoň částečně zmírní antipatie společnosti vůči vybraným zvláště chráněným živočichům, kterých se tento zákon týká a jejichž stavy není možné regulovat v rámci výkonu práva myslivosti, a tím posílit ochranu těchto tzv. konfliktních druhů živočichů. Populace těchto druhů jsou v ČR málo početné a jejich udržení či mírné zvýšení početnosti je z hlediska ochrany biologické rozmanitosti žádoucí.⁸⁴⁰

V souladu s tímto zákonem je i zákon o myslivosti, který spolu s odkazem na zákon o poskytování náhrad škod v poznámce pod čarou stanoví, že škody způsobené zvěří, jejíž početní stavy nemohou být lovem snižovány, hradí stát.⁸⁴¹

Zákon o poskytování náhrad škod bylo potřeba přijmout alespoň pro vybrané zvláště chráněné živočichy, jelikož na jedné straně existuje veřejný zájem na ochraně a zachování ohrožených druhů, ale přitom na druhé straně vznikají jejich působením škody jednotlivým vlastníkům. Náhrada jimi způsobených škod má sloužit jako pozitivní stimulace k dodržování zákazu jejich usmrcování, jelikož hrozba sankce za jeho porušení nemusí být v některých případech dostatečnou motivací.⁸⁴² Nicméně je těžké vyhodnotit, jaký přínos má tento zákon reálně pro ochranu vybraných zvláště chráněných druhů, jelikož neexistuje žádná studie, která by nám ukázala, kolik těchto vybraných živočichů bylo díky právní úpravě ušetřeno před usmrcením.

Pro poskytnutí náhrady škod státem musí být splněno několik materiálních i procesních podmínek, které se mírně liší podle toho, jaký živočich škodu způsobil. Obecně však platí, že poškozený musí ohlásit vzniklou škodu do 48 hodin od jejího zjištění místně příslušnému orgánu ochrany přírody podle místa, kde ke škodě došlo. Ten po ohlášení škody neprodleně provede místní šetření, sepíše protokol a zajistí vhodným způsobem důkazy.⁸⁴³ O poskytnutí náhrady škody poškozený požádá příslušný úřad, kterým je krajský úřad příslušný podle místa, kde ke škodě došlo, nebo Magistrát hlavního města Prahy, došlo-li ke škodě na území hlavního

⁸⁴⁰ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 452.

⁸⁴¹ § 54 odst. 3 zákona o myslivosti.

⁸⁴² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy.

⁸⁴³ § 10 odst. 1 zákona o poskytování náhrad škod.

města Prahy, a to ve stanovených lhůtách od vzniku škody, jinak nárok na náhradu škody podle tohoto zákona zaniká.⁸⁴⁴ Písemná žádost o poskytnutí náhrady škody musí být doložena doklady a podklady potřebnými pro posouzení nároku na náhradu škody, které jsou spolu s obsahovými náležitostmi žádosti vymezeny v příloze zákona.⁸⁴⁵ Pokud příslušný orgán zjistí, že škodu skutečně způsobil vybraný živočich, jsou splněny podmínky stanovené tímto zákonem a neexistují pochybnosti o vzniku škody poškozenému a o výši jím požadované náhrady škody, zaplatí příslušný orgán náhradu škody poškozenému nejpozději do 4 měsíců ode dne, kdy obdržel žádost poškozeného o poskytnutí náhrady škody, a to způsobem, který poškozený ve své žádosti navrhl. Není-li škoda nebo její výše prokázána, příslušný orgán náhradu škody nezaplatí. V takovém případě se může poškozený domáhat přiznání náhrady škody u soudu, a to nejpozději do 1 roku ode dne, kdy příslušný orgán žádost poškozeného obdržel.⁸⁴⁶

Z výše popsaného je asi zřejmé, že proces administrace je poměrně obtížný. Žádosti o náhradu škod navíc generují další finanční náklady k tíži poškozeného, což způsobuje, že potenciální žadatel často na podání žádosti rezignuje. K tomu je obecným problémem prokázání výše vzniklé škody. Tím vším je účinnost zákona o poskytování náhrad škod snižována, a proto by měl být proces administrace zjednodušen. V souvislosti s tím si SPOPK klade za cíl mimo jiné novelizovat tento zákon za účelem optimalizace procesu administrace náhrad škod.⁸⁴⁷ Doložení škody musí být dostatečně průkazné, aby se vyloučilo zneužívání, a současně přijatelně jednoduché, aby neodrazovalo žadatele.⁸⁴⁸

4.4.1. Náhrada škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Zákon o poskytování náhrad škod taxativně uvádí seznam vybraných zvláště chráněných živočichů, za jimiž způsobené škody lze poskytnout náhradu. Jedná se o bobra evropského (*Castor fiber*), vydra říční (*Lutra lutra*), losa evropského (*Alces alces*), medvěda hnědého (*Ursus arctos*), rysa ostrovida (*Lynx lynx*) a vlka (*Canis lupus*).⁸⁴⁹ Podle důvodové zprávy byli vybráni právě tyto živočichové, jelikož mohou způsobit markantní škody na hospodářských zvířatech či zemědělských kulturách, a je zde důvodná obava, aby to nevedlo

⁸⁴⁴ § 8 zákona o poskytování náhrad škod.

⁸⁴⁵ § 9 zákona o poskytování náhrad škod.

⁸⁴⁶ § 10 odst. 3 a 4 zákona o poskytování náhrad škod.

⁸⁴⁷ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 38 a 48.

⁸⁴⁸ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2019, s. 15.

⁸⁴⁹ § 3 zákona o poskytování náhrad škod.

k jejich usmrcování. Náhradu škod pak lze považovat za specifický způsob ochrany těchto druhů, které je třeba zachovat v naší přírodě, do níž odedávna patří. Seznam vybraných živočichů je však velmi úzký, což je jedním z problémů zákona. V návaznosti na to si proto SPOPK klade za cíl tento zákon do roku 2023 novelizovat včetně případných změn výčtu zvláště chráněných druhů, za jimiž způsobené škody jsou náhrady poskytovány.⁸⁵⁰ Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030 navrhuje doplnit do výčtu jestřába lesního (*Accipiter gentilis*), aby byla umožněna náhrada jím způsobených škod na drůbeži.⁸⁵¹

V případě těchto vybraných živočichů se škodou rozumí újma na životě nebo zdraví fyzické osoby a na vybraném majetku, konkrétně na vymezených domestikovaných zvířatech⁸⁵², psech sloužících k hlídání vybraných domestikovaných zvířat, rybách⁸⁵³, včelstvech a včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách, trvalých porostech, uzavřených objektech⁸⁵⁴ nebo movitých věcech v uzavřených objektech.⁸⁵⁵

Podmínkou nároku na náhradu škody je prokazatelně způsobená škoda na území ČR, a to jen v případech, že vybraný živočich byl v době, kdy ke škodě došlo, zvláště chráněným živočichem podle zákona o ochraně přírody a krajiny. Nehradí se však škoda způsobená vybraným živočichem chovaným v zajetí člověka nebo uprchlým z tohoto zajetí, způsobená vybraným živočichem fyzické osobě v rámci jejích pracovněprávních vztahů jako pracovní úraz, nebo vzniklá lovcí při lovu vybraného živočicha, který škodu ve smyslu tohoto zákona způsobil.⁸⁵⁶

Zákon o poskytování náhrad škod ukládá poškozeným řadu preventivních povinností k minimalizaci nebezpečí vzniku škody, které musí být splněny, aby bylo možné náhradu škody přiznat. Jde o podmínky technické (např. uzavřený objekt, elektrický ohradník, hlídací pes nebo oplocení a mřížky bránící vniknutí vydry na případném přítoku a odtoku vody), časové

⁸⁵⁰ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, s. 48.

⁸⁵¹ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2019, s. 15–16.

⁸⁵² Podle § 2 písm. a) zákona o poskytování náhrad škod se vymezenými domestikovanými zvířaty rozumí „skot, prasata, ovce, kozy, hrabavá a vodní drůbež, koně, osli a jejich kříženci, králíci a kožešinová zvířata“.

⁸⁵³ Podle § 2 písm. d) zákona o poskytování náhrad škod se rybami rozumí „ryby chované k hospodářským účelům v rybnících, sádkách, rybích líhních a odchovnách, klecových odchovech nebo pstružích farmách; a rovněž ryby v rybářských revírech“.

⁸⁵⁴ Podle § 2 písm. f) zákona o poskytování náhrad škod se uzavřeným objektem rozumí „stavba nebo zařízení, které zabraňují vymezeným domestikovaným zvířatům ve volném pohybu mimo tento objekt (např. budova, ohrada, dvůr, oplocený pozemek)“.

⁸⁵⁵ § 4 zákona o poskytování náhrad škod.

⁸⁵⁶ § 5 zákona o poskytování náhrad škod.

(např. sklizeň v obvyklých agrotechnických lhůtách) i prostorové (např. u vydry se hradí škoda, jen pokud bylo prokázáno, že se v době a na místě vzniku škody prokazatelně zdržovala).⁸⁵⁷

Rozsah náhrady škody je v závislosti na tom, o jakou škodu jde, upraven v tomto zákoně, v občanském zákoníku nebo ve vyhlášce MŽP. K prokázání výše škody lze použít též odborné nebo znalecké posudky.⁸⁵⁸ Do 31. 3. 2021 byla účinná vyhláška č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy na vymezených domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech, včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách a na lesních porostech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 360/2000 Sb.“). Už z jejího samotného názvu vyplývá, že nestanovovala způsob výpočtu výše náhrady škody na jiných než lesních trvalých porostech, uzavřených objektech nebo movitých věcech v nich, ačkoliv jsou tyto v zákoně o poskytování náhrad škod vymezeny jako předmět náhrady škody a MŽP má vyhláškou stanovit způsob výpočtu výše škody na nich. V takovém případě tedy bylo třeba postupovat subsidiárně podle právní úpravy náhrady škody uvedené v občanském zákoníku. Tato vyhláška navíc nereflektovala poznatky a postupy, které byly za dobu více než 20 let její účinnosti učiněny a využívány v metodické rovině (např. postup stanovení výše škod na rybách způsobených vydrou říční) a neobsahovala bližší specifikaci způsobu výpočtu výše škody v jednotlivých případech (např. při poranění a léčbě zvířat).

MŽP proto připravilo novou vyhlášku č. 126/2021 Sb., o způsobu výpočtu výše škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy (dále jen „vyhláška č. 126/2021 Sb.“), která je účinná od 1. 4. 2021. Tato vyhláška napravuje výše uvedené nedostatky a obsahuje tedy způsob výpočtu výše škod způsobených na vymezených domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech a včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách, trvalých porostech, uzavřených objektech a movitých věcech v uzavřených objektech. U způsobu výpočtu výše škody způsobené na trvalých porostech se odkazuje na oceňovací vyhlášku⁸⁵⁹ (pokud jde o jiné než lesní trvalé porosty) a na vyhlášku o způsobu výpočtu výše újmy nebo škody způsobené na lesích⁸⁶⁰ (pokud jde o lesní porosty). V příloze

⁸⁵⁷ § 6 zákona o poskytování náhrad škod.

⁸⁵⁸ § 7 zákona o poskytování náhrad škod.

⁸⁵⁹ Část pátá vyhlášky č. 441/2013 Sb., k provedení zákona o oceňování majetku (oceňovací vyhláška), ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁶⁰ Vyhláška č. 55/1999 Sb., o způsobu výpočtu výše újmy nebo škody způsobené na lesích, ve znění pozdějších předpisů.

vyhlášky je matematickým vzorcem nově stanoven způsob výpočtu výše škody způsobené na rybách vydrou říční, který se použije při zpracování odborného nebo znaleckého posudku.⁸⁶¹

4.4.2. Náhrada škod způsobených kormoránem velkým

V případě kormorána velkého je situace ohledně poskytování náhrad škod poměrně problematická. Až do 31. 3. 2013 byl kormorán velký zařazen v seznamu zvláště chráněných druhů živočichů ve vyhlášce č. 395/1992 Sb. v kategorii „ohrožený“ a patřil mezi „vybrané živočichy“ podle zákona o poskytování náhrad škod. Od 1. 4. 2013 byl kormorán velký ze seznamu zvláště chráněných druhů vyškrtnut⁸⁶², a od té doby na něj tedy dopadá stejná ochrana jako na všechny ostatní běžné druhy volně žijících ptáků v ČR. MŽP toto rozhodnutí odůvodnilo ve své tiskové zprávě⁸⁶³ jednak tím, že z unijního práva nevyplývá žádný požadavek na zvýšenou míru ochrany tohoto druhu, a také tím, že se současný stav celoevropské populace kormorána velkého zvyšoval (v té době čítal v ČR asi 300 párů, avšak při jarním a podzimním tahu se na našem území pohybovaly tisíce párů z jiných částí Evropy a dalších 8 000 až 10 000 jedinců u nás ročně zimovalo), což začalo mít negativní vliv na stav ryb v řekách a rybnících a na stromy, které byly kvůli trusu poškozovány, a proto byla tehdejší ochrana považována za nadbytečnou.

Po vynětí kormorána ze seznamu zvláště chráněných druhů nastala absurdní situace, kdy byl kormorán velký z nepochopitelného důvodu stále výslovně uveden v taxativním výčtu vybraných živočichů v zákoně o poskytování náhrad škod, ačkoliv jeho vynětím ze seznamu zvláště chráněných druhů došlo k tomu, že nadále nebylo možné hradit nově vzniklé škody na rybách způsobené kormoránem velkým, jelikož ten nesplňoval základní podmínku být zvláště chráněným živočichem v době vzniku škody.⁸⁶⁴ Produkční rybáři se tedy v tomto ohledu dostali do stejné situace, ve které již byli sportovní rybáři, kterým nebyly škody na rybách hrazeny

⁸⁶¹ § 3 odst. 2 vyhlášky č. 126/2021 Sb.

⁸⁶² Vyhláška č. 393/2012 Sb., kterou se mění vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁶³ Kormorán velký byl vyřazen ze seznamu zvláště chráněných druhů. In Mzp.cz [online]. [cit. 25. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_121121_Kormoran.

⁸⁶⁴ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Sdělení odboru legislativního a odboru druhové ochrany a implementace mezinárodních závazků MŽP k otázkám souvisejícím s vyřazením kormorána velkého ze seznamu zvláště chráněných druhů živočichů, k němuž dojde od 1. dubna 2013 nabytím účinnosti vyhlášky č. 393/2012 Sb., kterou se mění vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.* In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 3/2013, s. 40. [online]. [cit. 27. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/E24AEE419C7A8AA0C1257B4A00255540/\\$file/Vestnik_3_2013.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/E24AEE419C7A8AA0C1257B4A00255540/$file/Vestnik_3_2013.pdf).

nikdy⁸⁶⁵, jelikož jsou ryby v jejich revírech považovány za věc ničí (*res nullius*). To vyplývá ze skutečnosti, že rybářské právo lze vykonávat pouze v rybářských revírech, které mohou být vyhlášeny na vodním toku, na rybníce nebo na uzavřené vodě.⁸⁶⁶ Ryby ve vodních tocích jsou ovšem obdobně jako zvěř věc ničí. Nejde o vlastnictví konkrétní osoby, protože to vzniká až v případě ulovení těchto ryb, tudíž nemůže vzniknout škoda žádnému konkrétnímu vlastníkově a škody vzniklé na těchto rybách není možné finančně kompenzovat.⁸⁶⁷ Toto je v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu ČR⁸⁶⁸, který opakovaně vyslovil právní názor, že na rozdíl od ryb v rybnících není vlastnictví k rybám v tekoucích vodách možné a neulovené ryby ve vodních tocích se považují za věc ničí. Ztráta dosud neulovených ryb žijících ve vodních tocích nemůže představovat snížení majetkového stavu oprávněného subjektu rybářského práva, neboť ten ryby k okamžiku jejich ztráty nevlastnil.⁸⁶⁹

MŽP v předmětné tiskové zprávě dále uvedlo, že škodám způsobeným kormorány subjektům podnikajícím v rybářství by mělo být předcházeno prostřednictvím odstřelu a plašení. Jelikož na kormorány dopadá obecná ochrana volně žijících ptáků podle § 5a zákona o ochraně přírody a krajiny, je k jejich odstřelu nutné splnit podmínky pro odchylný postup při ochraně ptáků podle § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny. Mezi důvody, pro které je možné stanovit odchylný postup, patří prevence závažných škod na rybářství a vodním hospodářství nebo ochrana volně žijících živočichů, vždy ale pouze pokud neexistuje jiné uspokojivé řešení. Co se týče plašení, tak u tažných a zimujících jedinců by toto nemělo vést k vyrušování, které by bylo významné z hlediska cílů směrnice o ptácích. V případě nevýznamného plašení není stanovení odchylného postupu vyžadováno. Avšak v případě hnízdních kolonií, kde by vyrušování během rozmnožování a odchovu mláďat již mohlo být významné z hlediska cílů

⁸⁶⁵ ČECH, Martin. *Kormorán velký - skvělý lovec i obávaný škůdce*. In: Svět myslivosti č. 1/2013 (14), s. 17–20.

⁸⁶⁶ § 4 odst. 1 zákona o rybářství.

⁸⁶⁷ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Sdělení odboru legislativního k problematice poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy za škody způsobené na rybách v rybářských revírech*. In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 9/2006, s. 6. [online]. [cit. 29. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/69CC2774E944CC91C125710D0037D437/\\$file/vestnik09_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/69CC2774E944CC91C125710D0037D437/$file/vestnik09_web.pdf).

⁸⁶⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 4. 2004, sp. zn. 25 Cdo 540/2003, rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 25 Cdo 791/2011, rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3335/2013 nebo rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3683/2015.

⁸⁶⁹ Více k této problematice viz POKORNÁ, Lucie. *Náhrada škod způsobených vybranými druhy zvláště chráněných živočichů - aktuální otázky*. In: Dny práva - 2010 - Days of Law. 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1933–1947. [online]. [cit. 29. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pokorna_Lucie_\(1819\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pokorna_Lucie_(1819).pdf) nebo LUBOVSKÝ, Zbyněk. *Právní povaha ryb v zákoně o rybářství a náhrada škod na rybách způsobená zvláště chráněnými živočichy*. In: Dny práva - 2011 - Days of Law. 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 126–143. [online]. [cit. 29. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/sbornik/zvire.pdf.

směrnice o ptácích, by bylo v takovém případě nutné stanovit odchylný postup.⁸⁷⁰ Vyrušování při hnízdění a kladení mláďat je navíc zakázáno i podle § 9 odst. 1 zákona o myslivosti, jelikož je kormorán velký zařazen mezi tzv. nelovnou zvěř podle § 2 písm. c) zákona o myslivosti.

Pro produkční rybáře začala být situace, ve které jim nebyla vyplácena náhrada škody způsobené kormoránem velkým podle zákona o poskytování náhrad škod, neudržitelná, jelikož jim jeho vynětím ze seznamu zvláště chráněných druhů škody samozřejmě vznikají nepřestaly. Proto byla s účinností od 1. 1. 2018 přijata novela zákona o poskytování náhrad škod⁸⁷¹, která sice ze seznamu vybraných živočichů vyškrtla kormorána velkého, jehož zařazení na tento seznam bylo již stejně obsoletní, ale podle které se zároveň škody způsobené kormoránem velkým na rybách v letech 2018–2020 mohly opět proplácet. Novela nebyla jazykově dokonalá, proplácení škod v letech 2018–2020 bylo upraveno jen v přechodném ustanovení a některá ustanovení zákona o poskytování náhrad škod se podle dikce zákona měla vztahovat pouze na vybrané zvláště chráněné živočichy, mezi které se kormorán velký nemohl řadit, když už nebyl na seznamu zvláště chráněných druhů zahrnut.⁸⁷² Proto byl zákon s účinností od 9. 4. 2019 znovu novelizován⁸⁷³ a jeho ustanovení byla upravena tak, aby z nich bylo zřejmé, že se náhrady škod mohou týkat i těch, které byly způsobené kormoránem velkým.

Opomenuto bylo ovšem ustanovení § 10 odst. 3 zákona o poskytování náhrad škod, podle kterého zaplatí příslušný orgán náhradu škody poškozenému do 4 měsíců ode dne obdržení jeho žádosti, pokud zjistí, že škodu způsobil *vybraný živočich*, jsou splněny podmínky stanovené tímto zákonem a nejsou pochybnosti o vzniku škody poškozenému a o výši jím požadované náhrady škody. Mezi vybrané živočichy ovšem kormorán velký již nepatří, a proto v souladu s jazykovým výkladem nemuselo být podle tohoto ustanovení postupováno. To znamená, že příslušný orgán neměl povinnost zaplatit náhradu škody do 4 měsíců ode dne

⁸⁷⁰ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Metodický pokyn sekce ochrany přírody a krajiny Ministerstva životního prostředí ke sjednocení postupu orgánů ochrany přírody při stanovení odchylného postupu dle § 5b odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, při prevenci závažných škod na rybářství působených kormoránem velkým (*Phalacrocorax carbo sinensis*) a za účelem ochrany volně žijících živočichů v souvislosti s predací tímto druhem.* In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 3/2013, s. 24–39. [online]. [cit. 27. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/E24AEE419C7A8AA0C1257B4A00255540/\\$file/Vestnik_3_2013.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/E24AEE419C7A8AA0C1257B4A00255540/$file/Vestnik_3_2013.pdf).

⁸⁷¹ Zákon č. 197/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁷² Více k této problematice viz SVOBODOVÁ, Olga. *K vyplácení náhrad za škody způsobené kormoránem velkým v letech 2018–2020.* In: České právo životního prostředí č. 2/2018 (48), s. 67–74. [online]. [cit. 29. 5. 2020]. Dostupné z: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_48.pdf.

⁸⁷³ Zákon č. 100/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů.

obdržení žádosti poškozeného a poškozený neměl možnost se nepřiznané náhrady škody domáhat u soudu podle § 10 odst. 4.

Další problematická úprava byla obsažena v § 7 odst. 5 zákona o poskytování náhrad škod, podle kterého se náhrada škody na rybách způsobené kormoránem velkým poskytovala na základě odborného nebo znaleckého posudku ve výši 100 % prokázané škody, pokud šlo o škodu vzniklou v letech 2018 a 2019, nebo 80 % prokázané škody, pokud šlo o škodu vzniklou v roce 2020. Takové stanovení výše prokázané škody bylo nekoncepční, protože v jiných případech byl způsob výpočtu náhrady škody stanoven podle vyhlášky č. 360/2000 Sb. To mohlo vést k rozdílné výši odškodnění v případě škod na rybách způsobených v jednom případě kormoránem velkým a v druhém případě vydrou říční.

Předpoklad postupného snižování predačního tlaku kormorána velkého na rybí obsádky a odstranění problému spojeného s jeho přemnožením nebyl v období 2018–2020 naplněn⁸⁷⁴, a proto v červenci 2020 předložila skupina poslanců návrh další novely, podle které se zákon o poskytování náhrad škod bude v období 2021–2023 i nadále vztahovat na kormorána velkého.

Novela zákona⁸⁷⁵ nabyla účinnosti 1. 4. 2021 a v současné době je tedy situace taková, že zákon upravuje i nadále poskytování náhrad škod způsobených kormoránem velkým na rybách, a to v letech 2021, 2022 a 2023. V případě jím způsobené škody na rybách v tomto období se splnění podmínky, že živočich byl v době, kdy ke škodě došlo, zvláště chráněným živočichem, nevyžaduje.⁸⁷⁶ Výše škody, kterou způsobil kormorán velký na rybách, se musí vždy prokázat odborným nebo znaleckým posudkem.⁸⁷⁷ Ustanovení o procentní výši náhrady prokázané škody pro roky 2018–2020 bylo novelou zákona odstraněno kvůli obsolenci.

Do ustanovení § 10 odst. 3 zákona o poskytování náhrad škod byl k vybraným živočichům novelou doplněn i kormorán velký, a to z důvodu posílení právní jistoty a dodržení zákonem stanovené lhůty 4 měsíců ode dne žádosti poškozeného, ve které má příslušný orgán zaplatit poškozenému náhradu škody. Tím byl odstraněn výše zmíněný nedostatek a nyní tak bude možné se (stejně jako u vybraných živočichů) domáhat nepřiznané náhrady u soudu podle § 10 odst. 4.

⁸⁷⁴ Sněmovní tisk 938/0, důvodová zpráva k zákonu č. 50/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁷⁵ Zákon č. 50/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁷⁶ § 5 odst. 1 zákona o poskytování náhrad škod.

⁸⁷⁷ § 7 odst. 4 zákona o poskytování náhrad škod.

Co stále ještě neodpovídá realitě, je ovšem název zákona, který by měl *de facto* znít „zákon o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými druhy a kormoránem velkým“.

Vyhláška č. 126/2021 Sb. upravuje způsob výpočtu výše škody způsobené na rybách tak, že se výše škody určí jako cena obvyklá. Vzhledem k tomu, že pro škody na rybách způsobené vydrou říční je v příloze vyhlášky stanoven vzorec pro výpočet, který pro škody způsobené kormoránem velkým stanoven není, může docházet k rozdílné výši odškodnění v případě škod na rybách způsobených v jednom případě kormoránem, kde bude stěžejní vyčíslení škody v odborném nebo znaleckém posudku, a v druhém případě vydrou říční.

Lov kormorána velkého

V rámci směrnice o ptácích není kormorán velký zařazen na seznam přílohy II obsahující druhy, které mohou být loveny podle vnitrostátních právních předpisů. I po jeho vynětí ze seznamu zvláště chráněných druhů zůstal v rámci zákona o myslivosti zařazen mezi druhy zvěře, které nelze lovit podle mezinárodních smluv, jimiž je ČR vázána a které byly vyhlášeny ve Sbírce zákonů nebo ve Sbírce mezinárodních smluv, nebo druhy zvěře, které jsou zvláště chráněnými živočichy podle zvláštních právních předpisů a nebyla-li k jejich lovu povolena výjimka podle těchto předpisů. To znamená, že pro něj ani není stanovena doba lovu ve vyhlášce č. 245/2002 Sb., o době lovu jednotlivých druhů zvěře a o bližších podmínkách provádění lovu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška o době lovu“).

Při jeho lovu se tedy musí postupovat v souladu s § 39 zákona o myslivosti, podle kterého v případě, že zájem vlastníka/nájemce honebních pozemků nebo zájem zemědělské nebo lesní výroby, ochrany přírody anebo zájem mysliveckého hospodaření vyžaduje, aby byl počet některého druhu zvěře snížen, povolí orgán státní správy myslivosti příslušnou úpravu stavu zvěře, avšak po dohodě s orgány ochrany přírody. Vedle tohoto povolení je k jeho lovu navíc nutné stanovit odchylný postup podle § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny, jak bylo zmíněno výše. Formou pro stanovení odchylného postupu je buď rozhodnutí orgánu ochrany přírody, nebo opatření obecné povahy MŽP, pokud se odchylný postup týká blíže neurčeného okruhu osob. Takové opatření obecné povahy již bylo vydáno např. pro území Jihomoravského nebo Jihočeského kraje.

Lov se nejčastěji povoluje na období od 1. srpna do 31. března.⁸⁷⁸ Ačkoliv došlo vynětím kormorána velkého ze seznamu zvláště chráněných druhů k určitému zjednodušení povolení lovu, rybáři se musejí obracet na místní myslivecké spolky a tato povolení podle zákona o myslivosti a rozhodnutí o odchýlném postupu podle zákona o ochraně přírody a krajiny pro ně vyřizovat. Těm však žádná povinnost lovu z ničeho nevyplývá, a tak situace zůstává na ochotě jednotlivých myslivců a finanční motivaci. Pravděpodobně i z tohoto důvodu bylo s účinností od 1. 11. 2018 novelizováno nařízení vlády č. 30/2014 Sb., o stanovení závazných pravidel poskytování finančních příspěvků na hospodaření v lesích a na vybrané myslivecké činnosti, které ve svém § 41a zavedlo finanční příspěvek na snižování početních stavů kormorána velkého. Předmětem tohoto finančního příspěvku je ulovení kormorána velkého v souladu se zákonem o myslivosti a zákonem o ochraně přírody a krajiny. Tento finanční příspěvek lze poskytnout za každou horní část zobáku kormorána velkého oddělenou na úrovni ozobí, jejíž předání ke zničení je potvrzeno v příloze žádosti o poskytnutí finančních příspěvků poskytovaných uživatelům honiteb. Sazba finančního příspěvku činí 500 Kč.

Dlouholetý tlak rybářských svazů a majitelů rybníků se tedy nakonec vyplatil – kormorán byl vyřazen ze seznamu zvláště chráněných druhů a jeho odstřel a odchyt je nyní o něco jednodušší. Myslivci navíc dostanou za každý zobák zapláceno 500 Kč. Stalo se tedy přesně to, čemu chce zákon o poskytování náhrad škod zabránit a zákon tedy v tomto ohledu selhal. Náhradou škod způsobených kormoránem na rybách se ani ve spojení s možností náhrady za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření pro vlastníky rybníka s chovem ryb podle § 58 zákona o ochraně přírody a krajiny nepodařilo zmírnit antipatii společnosti.

4.4.3. Otázka povahy náhrady škod ve světle judikatury SDEU

Na závěr je vhodné zmínit žádost o rozhodnutí o předběžné otázce ve věci C-238/20, které může mít výrazný dopad i na ČR. Předkládajícím soudem je Nejvyšší soud Lotyšské republiky (*Augstākā tiesa – Senāts*). Spor začal u společnosti SIA Sātiņi-S, jejíž nemovitosti Liegumi a Centri se nacházejí v chráněné přírodní oblasti Sātiņu dīķi, která je zahrnuta do oblasti soustavy Natura 2000. V srpnu 2017 podala tato společnost žádost k Úřadu pro ochranu životního prostředí (*Dabas aizsardzības pārvalde*), aby jí byla přiznána náhrada škody způsobené na akvakultuře na jejích nemovitostech Liegumi a Centri stěhovavými druhy živočichů a zvláště chráněnými druhy živočichů, které nelze lovit. Krajská správa Úřadu pro

⁸⁷⁸ MIKULKA, Ondřej. *Kormorán velký*. In: *Myslivost* č. 11/2018, s. 44.

ochranu životního prostředí v Kurzeme měla za to, že ztráty vzniklé v důsledku škod činí 87 428,50 €. Úřad pro ochranu životního prostředí odmítl požadovanou náhradu škody z důvodu, že navrhovatelka již obdržela podporu *de minimis* v maximální výši 30 000 €. ⁸⁷⁹ Společnost proto podala žalobu k soudu, kterou se domáhala, aby bylo Úřadu pro ochranu životního prostředí uloženo přiznat jí náhradu škody s odůvodněním, že se horní hranice *de minimis* vztahuje na státní podpory, aby nedošlo k narušení vnitřního trhu EU. Kompenzace ztrát podle ní nepředstavuje výhodu poskytnutou státem a je náhradou škody vzniklé podniku při plnění úkolů veřejného zájmu.

Soudy prvního i druhého stupně návrhy společnosti zamítly, a tak společnost podala kasační opravný prostředek k Nejvyššímu soudu Lotyšské republiky, v němž uvedla, že příslušné orgány tedy mohly využít postupu oznámení, při kterém se podpora, která překročí horní hranici *de minimis* za období tří let, musí oznámit Komisi, která ji pak může prohlásit za slučitelnou s vnitřním trhem, čímž je její poskytnutí možné. V projednávaném řízení u Nejvyššího soudu bylo ovšem sporné, zda náhrada závažných škod způsobených na akvakultuře stěhovavými druhy živočichů a zvláště chráněnými druhy živočichů, které nelze lovit, v oblastech soustavy Natura 2000 podléhá limitům *de minimis* vztahujícím se na platby státních podpor, respektive zda je tuto náhradu škod třeba požadovat za státní podporu.

Ministerstvo pro životní prostředí a regionální rozvoj (*Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija*) tvrdilo s odkazem na rozsudek SDEU ve spojených věcech C-399/10 P a C-401/10 P, že náhrada za ztráty způsobené v odvětví rybolovu a akvakultury chráněnými živočichy musí být považována za státní podporu. Nejvyšší soud měl však pochybnosti o možnosti uplatnit právní úpravu týkající se státních podpor na kompenzační platby. Podle něj představuje kompenzace škody způsobené ptáky a živočichy náhradu vzniklé ztráty ve smyslu čl. 17 LZE EU, a nikoli doplňkovou platbu, kterou lze považovat za státní podporu. Dále měl za to, že pojem „státní podpora“ definovaný SDEU ve výše uvedených spojených věcech nepokrývá jednoznačně náhradu vzniklé škody, o jakou se jedná v projednávané věci, a proto úprava podpory *de minimis* není použitelná na náhradu ztrát způsobených ptáky, stěhovavými živočichy nebo živočichy, které není možné lovit. Vedle toho je rovněž nutné zabývat se otázkou přiměřené výše náhrady.

⁸⁷⁹ Podle Úřadu pro ochranu životního prostředí se v projednávané věci použije čl. 3 odst. 2 nařízení Komise (EU) č. 717/2014 ze dne 27. června 2014 o použití článků 107 a 108 Smlouvy o fungování Evropské unie na podporu *de minimis* v odvětví rybolovu a akvakultury, podle kterého „*Celková výše podpory de minimis, kterou členský stát poskytne jednomu podniku z odvětví rybolovu a akvakultury, nesmí překročit částku 30 000 EUR za libovolná tři po sobě jdoucí účetní období.*“

Nejvyšší soud se tedy obrátil na SDEU s předběžnými otázkami, které se týkají toho, zda čl. 17 LZP EU umožňuje, aby náhrada poskytnutá státem za ztráty způsobené na akvakultuře v oblasti Natura 2000 ptáky chráněnými směrnicí o ptácích byla výrazně nižší než skutečně utržené ztráty, dále zda tato náhrada představuje státní podporu ve smyslu čl. 107 a 108 SFEU, a pokud ano, tak zda se na ní vztahuje horní hranice *de minimis* ve výši 30 000 €.

SDEU zatím na tyto otázky neposkytl odpověď, nicméně jeho rozhodnutí může mít významný dopad na hospodařící subjekty v ČR (např. rybáře). V současné době není tato náhrada škod pojmána podle české právní úpravy jako státní podpora a je tedy umožněno nahradit škody ve výši 100 % bez ohledu na částky, které byly kumulativně vyplaceny v předchozích letech. Pokud však SDEU rozhodne o druhé předběžné otázce v tom smyslu, že náhrada škody představuje státní podporu ve smyslu čl. 107 a 108 SFEU, budou příslušné správní orgány nuceny postupovat odlišně od stávající praxe a navíc budou spolu s žadateli o náhradu škody vystaveny vyšší administrativní zátěži. V případě, že by navíc SDEU rozhodl o třetí předběžné otázce v tom smyslu, že se na takovou náhradu škod vztahuje horní hranice podpory *de minimis*, došlo by k nastavení horního limitu náhrady škody způsobené ptáky chráněnými podle směrnice o ptácích (včetně kormorána velkého) ve výši 30 000 €, kterou by mohl žadatel obdržet v kterémkoli tříletém období. ČR by k tomu ještě byla vázána maximální kumulovanou výší podpory *de minimis* přiznanou za libovolná tři po sobě jdoucí účetní období.⁸⁸⁰ Takovým rozhodnutím by tedy došlo ke značnému snížení vyplácených náhrad škod. Bude proto jistě zajímavé sledovat, jak se SDEU k těmto předběžným otázkám postaví.

4.5. Regulace a kontrola obchodování s ohroženými druhy

Podmínky dovozu a vývozu ohrožených druhů upravoval v ČR nejprve zákon č. 16/1997 Sb.⁸⁸¹, který byl ode dne vstupu ČR do EU nahrazen současným zákonem o obchodování s ohroženými druhy.⁸⁸² Hlavním důvodem bylo převzít závazky vyplývající z CITES a vzhledem k tomu, že je problematika obchodování s ohroženými druhy upravena na unijní úrovni v přímo použitelných nařízeních, tak také zajistit soulad s unijní úpravou,

⁸⁸⁰ Čl. 3 odst. 3 nařízení Komise (EU) č. 717/2014 ze dne 27. června 2014 o použití článků 107 a 108 Smlouvy o fungování Evropské unie na podporu *de minimis* v odvětví rybolovu a akvakultury.

⁸⁸¹ Zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸² Více k vývoji české právní úpravy viz BĚLOHRADOVÁ, Jitka. *Vývoj české právní úpravy v oblasti obchodování s exempláři CITES*. In: Dny práva - 2010 - Days of Law. 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1787–1801. [online]. [cit. 8. 2. 2021]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Belohradova_Jitka_\(3994\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Belohradova_Jitka_(3994).pdf).

implementovat relevantní nařízení a zajistit jejich aplikaci v ČR, tedy zejména stanovit sankce za porušení nařízení a určit příslušné správní orgány. Jelikož tedy současná právní úprava regulace a kontroly obchodování s ohroženými druhy vychází především z CITES (více viz podkapitolu 2.2) a z unijního nařízení o regulování obchodu s druhy (více viz podkapitolu 3.3.4), zbylo toho pro českou právní úpravu poměrně málo k doplnění.

Tato podkapitola tedy věnuje pozornost zejména zákonu o obchodování s ohroženými druhy, který se vztahuje na stanovené druhy živočichů a rostlin a výrobky z těchto druhů vyjmenované v CITES nebo v přílohách unijního nařízení o regulování obchodu s druhy, nařízení o kytovcích nebo nařízení o nášlapných pastech, dále na tuleně a produkty z nich a také na vývoz dalších zvláště chráněných druhů z ČR, které může stanovit prováděcí právní předpis.⁸⁸³

Postup při dovozu, vývozu, zpětném vývozu a dalších způsobech regulace nakládání s exempláři upravují unijní nařízení v oblasti obchodování s ohroženými druhy. Jelikož je zákon o obchodování s ohroženými druhy prováděcím právním předpisem k příslušným nařízením, které upravují podmínky obchodu s ohroženými druhy velmi podrobně, je nutné nahlížet při aplikaci tohoto zákona i do těchto nařízení. Český zákon upřesňuje další obecné podmínky a náležitosti žádostí pro dovoz, vývoz, zpětný vývoz, přemísťování exemplářů a další nakládání s nimi, přičemž formuláře žádostí jsou opět upraveny na unijní úrovni.

V případě přemísťování exemplářů je třeba zákonu o obchodování s ohroženými druhy vytknout, že používá nejednotnou terminologii, kdy dochází k zaměňování termínů „potvrzení“ a „povolení“ potřebného k přemísťování exempláře, což může činit problémy při aplikaci zákona.⁸⁸⁴ Terminologie by měla být sjednocena na „potvrzení o přemísťování“, jelikož podle čl. 9 odst. 2 písm. b) nařízení o regulování obchodu s druhy má být povolení podloženo vydáním potvrzení, které podle čl. 49 nařízení č. 865/2006 obsahuje prohlášení, že je povoleno přemísťování⁸⁸⁵. Česká úprava se v případě přemísťování živého exempláře navíc dostává do rozporu s unijním úpravou, jelikož zákon o obchodování s ohroženými druhy upravuje potvrzení pro

⁸⁸³ § 1 odst. 2 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁸⁸⁴ Pojem „potvrzení“ je použit v § 3 odst. 2 a § 15c odst. 3, zatímco pojem „povolení“ v § 14 odst. 1, § 15 a § 21 odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁸⁸⁵ V českém překladu nařízení je pojem *movement* chybně přeložen jako „přesun“, ačkoliv v jiných případech používá český překlad pojem „přemísťování“, a proto je tento pojem použit i v této větě disertační práce.

přemístění živého exempláře pouze živočišného druhu, ačkoliv se nařízení o regulování obchodu s druhy vztahuje na jakýkoliv živý exemplář, tedy i rostlinného druhu.⁸⁸⁶

4.5.1. Obchod se zvláště chráněnými druhy

Ze zákona o ochraně přírody a krajiny vyplývá, že je vývoz zvláště chráněných druhů upraven v zákoně o obchodování s ohroženými druhy.⁸⁸⁷ Na to navazuje § 1 odst. 2 písm. c) zákona o obchodování s ohroženými druhy, podle kterého se tento zákon vztahuje na vývoz dalších zvláště chráněných druhů z ČR, které může v zájmu jejich ochrany stanovit prováděcí právní předpis. Tento prováděcí předpis nebyl ovšem dosud vydán, ačkoliv byla MŽP jasně uložena povinnost tak učinit.⁸⁸⁸

Zákon o obchodování s ohroženými druhy zavádí ve svém § 2 písm. h) definici „jiného jedince“, kterým se rozumí „*jedinec zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny, který není exemplářem a který je vymezen prováděcím právním předpisem podle § 1 odst. 2 písm. c)*“. *De facto* se má tedy jednat o jakousi zbytkovou kategorii druhů, které jsou uvedeny v seznamu zvláště chráněných druhů ve vyhlášce č. 395/1992 Sb., a které zároveň nejsou exemplářem ve smyslu čl. 2 písm. t) nařízení o regulování obchodu s druhy. K tomu navíc mají být tito jedinci vymezení v (zatím neexistujícím) prováděcím právním předpise. Pokud by byl takový seznam jiných jedinců vydán, dalo by se aplikovat ustanovení § 18 zákona o obchodování s ohroženými druhy, týkající se obchodu se zvláště chráněnými druhy, podle kterého by bylo nutné povolení MŽP k vývozu těchto jiných jedinců z ČR. Toto povolení k vývozu by bylo možné vydat pouze tehdy, pokud by žadatel prokázal, že vývoz tohoto jedince neohrozí druh na přežití (odborné stanovisko vydává na žádost žadatele AOPK), tento jedinec byl získán v souladu s jiným právním předpisem (tj. žadatel prokáže původ jedince podle § 54 zákona o ochraně přírody a krajiny) a tento živý jedinec bude během přepravy zajištěn v souladu s jiným právním předpisem (zejména zákonem na ochranu zvířat proti týrání) tak, aby nehrozilo nebezpečí úhynu nebo poškození zdraví.

Na území ČR by pro vývoz těchto jedinců platila obdobná úprava jako pro exempláře druhu přímo ohroženého vyhynutím nebo vyhubením.⁸⁸⁹ Takový druh zákon o obchodování s ohroženými druhy definuje jako druh uvedený v příloze A nařízení o regulování obchodu

⁸⁸⁶ Viz čl. 9 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁸⁸⁷ § 53 zákona o ochraně přírody a krajiny.

⁸⁸⁸ § 42 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁸⁸⁹ § 18 odst. 2 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

s druhy a zavádí pro něj legislativní zkratku „druh ohrožený vyhynutím“.⁸⁹⁰ V této podobě ale zkratku v zákoně nenalezneme, protože ten dále pracuje s termínem „druh *přímo* ohrožený vyhynutím“. To znamená, že by bylo vhodné, aby byla tato legislativní zkratka buď upravena na „druh přímo ohrožený vyhynutím“, nebo aby v zákoně bylo u tohoto termínu odstraněno slovo „přímo“.

Zákaz vývozu zvláště chráněných druhů bez povolení je tedy komplikován chybějícím prováděcím právním předpisem a není tudíž z čeho dovodit, že je k vývozu všech jedinců zvláště chráněných druhů nutné vývozní povolení. Při porovnání českého seznamu zvláště chráněných druhů živočichů a seznamu druhů uvedených v přílohách nařízení o regulování obchodu s druhy přitom dojdeme k tomu, že spousta zvláště chráněných druhů není zároveň exemplářem. V tomto ohledu je tedy úprava vývozu zvláště chráněných druhů nedostatečná a tato mezera by měla být odstraněna vydáním prováděcího právního předpisu se seznamem těchto jiných jedinců.

Co se týče dovozu jedinců zvláště chráněných druhů uvedených v seznamu ve vyhlášce č. 395/1992 Sb., na které se nevztahují žádné mezinárodní smlouvy a unijní nařízení, není k němu dle zákona o obchodování s ohroženými druhy nutné povolení, ale vztahují se na něj základní podmínky ochrany zvláště chráněných živočichů (§ 50 zákona o ochraně přírody a krajiny), prokázání zákonného původu (§ 54 zákona o ochraně přírody a krajiny) a případně režim výjimek (§ 56 zákona o ochraně přírody a krajiny).

4.5.2. Obchod s výrobky z tuleňů

Dovoz výrobků z některých tuleních mláďat, které jsou uvedeny v příloze č. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy [konkrétně tuleň grónský (*Pagophilus groenlandicus*) a čepcol hřebenatý (*Cystophora cristata*)], pro obchodní účely, tedy zejména pro prodej, výměnu, nákup, nabízení k prodeji a další, je zakázán. Výjimku z tohoto zákazu může v odůvodněných případech udělit MŽP pro ty výrobky, u kterých dovozce prokáže, že jsou výsledkem tradičního lovu prováděného Inuity v souladu s platnými právními předpisy země původu.⁸⁹¹ Tato výjimka je v souladu se směrnicí o tuleních mláďatech, která uznává, že využívání tuleňů je přirozeným a legitimním povoláním a v jistých oblastech světa dokonce důležitou součástí tradičního způsobu života (samozřejmě v závislosti na schopnosti tuleňů

⁸⁹⁰ § 2 písm. c) zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁸⁹¹ § 19 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

vydržet stávající využívání). Konkrétně zmiňuje lov prováděný tradičně Inuity, který nechává tulení mláďata nepoškozená. Platnost tohoto zákazu potvrdil i Tribunál SDEU.⁸⁹²

4.5.3. Regulace lovu některých druhů mořských živočichů

V rámci regulace lovu některých druhů mořských živočichů je na lodích plujících pod státní vlajkou ČR zakázán lov kytovců, na které se vztahuje zákon o obchodování s ohroženými druhy. Výjimku ze zákazu může za účelem vědeckého výzkumu udělit MŽP. K udělení této výjimky si musí MŽP vyžádat stanovisko AOPK.⁸⁹³ Zákon tímto ustanovením vytvořil právní podporu pro ratifikaci Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství.⁸⁹⁴

V případě porušení tohoto zákazu může v praxi nastat problém, jelikož zákon o obchodování s ohroženými druhy uvádí v § 34c odst. 3 písm. b), že se fyzická, právnická nebo podnikající fyzická osoba dopustí přestupku tím, že poruší zákaz lovu kytovců stanovený v § 20 odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy. Z dikce zákona tedy není zcela jasné, kdo by byl odpovědný za spáchání přestupku v případě porušení tohoto zákazu – zda konkrétní osoba, která lov prováděla, nebo provozovatel lodi, případně její kapitán.

4.5.4. Registrace a značení exemplářů

Jedním z přísnějších národních opatření, které není upraveno dokonce ani v unijním právu, je institut registrace některých exemplářů. Unijní právní úprava totiž umožňuje, aby členské státy přijaly v některých případech přísnější opatření k ochraně, čehož ČR využila právě při zavedení institutu registrace některých exemplářů. Tento institut není zakotven jako povinný ani podle CITES, ale byl doporučen Sekretariátem a je používán v řadě evropských zemí. Jeho důležitost spočívá v tom, že usnadňuje prokazování původu exemplářů a jejich evidenci.⁸⁹⁵

Vlastník nebo dlouhodobý držitel⁸⁹⁶ exempláře má povinnost přihlásit ho k registraci, pokud jde o exemplář druhu přímo ohroženého vyhynutím (tedy druhu zařazeného do přílohy A

⁸⁹² Viz rozsudek T-526/10 Inuit Tapiriit Kanatami a další v. Komise.

⁸⁹³ § 20 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁸⁹⁴ STEJSKAL, Vojtěch — VILÍMKOVÁ, Veronika. *Zákon o obchodování s ohroženými druhy, prováděcí a související předpisy. Komentář*. Praha: Linde Praha, a. s., 2005, s. 75.

⁸⁹⁵ STEJSKAL, Vojtěch — VILÍMKOVÁ, Veronika. *Zákon o obchodování s ohroženými druhy, prováděcí a související předpisy. Komentář*. Praha: Linde Praha, a. s., 2005, s. 84.

⁸⁹⁶ Dlouhodobým držitelem je v souladu s §15a odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy „právnická nebo fyzická osoba, která má v držení exemplář na základě dlouhodobé výpůjčky z ciziny po dobu delší než 90 dnů, nebo osoba, která exemplář oprávněně drží v případě, že exemplář nemá vlastníka nebo vlastník není znám“.

nařízení o regulování obchodu s druhy), na který se vztahuje zákaz obchodních činností. Výjimkou jsou druhy, které se vyskytují přirozeně v přírodě ČR, a to včetně zvláště chráněných druhů, a exempláře druhů, pro které může prováděcí právní předpis stanovit, že se na ně povinnost registrace nevztahuje. Seznam těchto dalších druhů, na jejichž exempláře se nevztahuje povinnost registrace, obsahuje příloha č. 6 vyhlášky č. 210/2010 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o obchodování s ohroženými druhy, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 210/2010 Sb.“). Ten uvádí exempláře druhů, pro které Komise stanovila všeobecné výjimky ze zákazu obchodních činností⁸⁹⁷ a které jsou specifikovány v čl. 62 nařízení č. 865/2006, dále všechny druhy obojživelníků, ryb a bezobratlých, všechny neživé exempláře a některé druhy savců, ptáků a plazů. Jde především o druhy, které se v ČR běžně rozmnožují v zájmových chovech, a druhy, pro které by registrace byla obtížně vymahatelná zejména proto, že exempláře nelze bezproblémově označit.⁸⁹⁸

Povinnost registrace se dále vztahuje na exempláře jiných druhů než druhů přímo ohrožených vyhynutím, které jsou uvedeny v příloze č. 2 zákona o obchodování s ohroženými druhy.⁸⁹⁹ *De facto* jde pouze o druhy zařazené do přílohy B.⁹⁰⁰ V seznamu těchto druhů nalezneme všechny druhy čeledi slonovitých (*Elephantidae*), nosorožcovitých (*Rhinocerotidae*) a kočkovitých (*Felidae*) s výjimkou domestikované formy „kočka domácí“, všechny druhy z řádu primátů (*Primates*), a dále orla stepního (*Aquila nipalensis*) a orla okrového (*Aquila rapax*).

Vlastník nebo dlouhodobý držitel musí daný exemplář registrovat bez ohledu na to, zda ho využívá ke komerčním aktivitám či nikoliv. Dále je povinen hlásit změny týkající se registrovaného exempláře, jimiž jsou úhyn, ztráta, výpůjčka, nájem, převod vlastnictví k exempláři, dodatečné označení exempláře nebo trvalý vývoz z ČR. V případě úhynu nebo ztráty exempláře má vlastník nebo dlouhodobý držitel povinnost odevzdat registračnímu úřadu doklad o registraci ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy k úhynu nebo ztrátě exempláře došlo.⁹⁰¹ Nemělo by tedy dojít k situaci, kdy chovatel disponuje volným registračním listem, ke kterému

⁸⁹⁷ Čl. 8 odst. 1 a 3 nařízení o regulování obchodu s druhy.

⁸⁹⁸ STEJSKAL, Vojtěch — VILÍMKOVÁ, Veronika. *Zákon o obchodování s ohroženými druhy, prováděcí a související předpisy. Komentář*. Praha: Linde Praha, a. s., 2005, s. 84–85.

⁸⁹⁹ § 23 odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹⁰⁰ Informace pro veřejnost k provádění Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES) a souvisejících právních předpisů EU a ČR. In Mzp.cz [online]. [cit. 8. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/informace_pro_veřejnost_cites/\\$FILE/ODOIMZ-171212_INFO_CITES_pro_veřejnost_verze%2012-20180122.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/informace_pro_veřejnost_cites/$FILE/ODOIMZ-171212_INFO_CITES_pro_veřejnost_verze%2012-20180122.pdf).

⁹⁰¹ § 23a odst. 2 a 3 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

neexistuje konkrétní exemplář, nicméně v praxi se často doklady nevrací a zneužívají se k legalizaci nezákonně získaného exempláře.⁹⁰²

Dokladem o registraci exempláře je registrační list exempláře, který vydává příslušný krajský úřad. Registrační list platí pouze na území ČR a není úředním potvrzením o zákonném původu exempláře.⁹⁰³ Ke každému exempláři musí existovat konkrétní registrační list, z něhož se musí jednoznačně podávat, že se vztahuje právě a jen k tomuto exempláři.⁹⁰⁴

Mezi povinnosti vlastníka nebo dlouhodobého držitele exempláře dále patří povinnost označit exemplář, a to na své náklady. Pro účely individuální identifikace musí být jeho označení nezaměnitelné, a proto nesmí být použito pro více než jeden exemplář. Základními metodami značení jsou mikročipy, kroužky nebo identifikační fotografie.⁹⁰⁵ Výjimka platí pro mláďata savců v období kojení (a to nejdéle do 6 měsíců), vejce a mláďata ptáků, pokud zůstávají na hnízdě nebo v péči rodičů (a to nejdéle do 3 měsíců) a vejce, jikry, zárodečná stadia a mláďata plazů (a to nejdéle do 3 měsíců), pokud se s exemplářem neobchoduje a nedojde ke změně jeho vlastníka nebo dlouhodobého držitele.⁹⁰⁶

4.5.5. Prokázání původu

Dalším prostředkem ochrany dle zákona o obchodování s ohroženými druhy je prokázání původu. Každý, kdo drží, chová, pěstuje, přepravuje, veřejně vystavuje, prodává, vyměňuje, nabízí za účelem prodeje nebo výměny nebo zpracovává exemplář, jiného jedince, výrobek z kytovců, výrobek z tuleně nebo regulovanou kožešinu, je povinen na výzvu ČIŽP nebo celního úřadu prokázat jejich původ.⁹⁰⁷ Obdobná povinnost je upravena i v zákoně o ochraně přírody a krajiny v rámci zvláštní druhové ochrany⁹⁰⁸, podle kterého se prokázání původu vztahuje i na živočichy chráněné podle mezinárodních úmluv nebo podle zvláštního právního předpisu o dovozu a vývozu ohrožených druhů (tedy např. zákon o obchodování

⁹⁰² ŘÍHOVÁ, Pavla. *Wildlife crime. Příručka pro kontrolní orgány*. Praha: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2012, s. 27.

⁹⁰³ § 23 odst. 3 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹⁰⁴ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 7. 2010, č. j. 7 As 22/2010-111.

⁹⁰⁵ ŘÍHOVÁ, Pavla. *Wildlife crime. Příručka pro kontrolní orgány*. Praha: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2012, s. 29.

⁹⁰⁶ § 23c zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹⁰⁷ § 24 odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹⁰⁸ § 54 odst. 1 a 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

s ohroženými druhy nebo nařízení o regulování obchodu s druhy). V souladu s jeho úpravou proto navíc platí povinnost prokázat zákonný původ na výzvu orgánu ochrany přírody.

Původ se prokazuje zejména uvedením, kdy a kde byl exemplář odebrán z přírody, nebo zda, kdy a kde se narodil v zajetí, nebo kdy, z kterého státu a na základě jakých dokladů CITES byl exemplář dovezen.⁹⁰⁹ K prokázání zákonného původu exempláře, který byl dovezen podle nařízení o regulování obchodu s druhy, slouží kopie dokladu CITES potvrzená celním úřadem nebo potvrzená kopie dokladu CITES vydaná krajským úřadem.⁹¹⁰

Každý, kdo nabývá nebo veřejně vystavuje pro obchodní účely, využívá pro obchodní zisk a prodej, nabízí k prodeji nebo drží, prodává, přepravuje a přemísťuje za účelem prodeje exemplář, je povinen o tom vést písemné záznamy o obchodu a umožnit ČIŽP jejich kontrolu. Kontrolu záznamů je povinen umožnit také ten, kdo chová exemplář uvedený v příloze A nebo B nařízení, a má tedy povinnost vést záznamy o jeho chovu. Výjimka platí pro zoologické zahrady, kterým byla udělena licence podle zákona o zoologických zahradách.⁹¹¹ Náležitosti záznamů o obchodu a záznamů o chovu stanovuje vyhláška č. 210/2010 Sb.

Koupě, prodej, darování, směna nebo jiný převod vlastnictví a zapůjčení nebo pronájem exempláře jsou možné jen s písemným dokladem původního vlastníka, dlouhodobého držitele nebo držitele. Příkladem může být stvrzenka nebo faktura prodejce, smlouva o půjčce nebo nájemní, směnná nebo darovací smlouva.⁹¹²

4.5.6. Zadržení a zabavení exempláře

Při porušení unijního práva o ochraně ohrožených druhů nebo zákona o obchodování s ohroženými druhy nebo v případě důvodných pochybností o původu exempláře, zákonném nakládání s ním, pravosti nebo platnosti povolení/potvrzení nebo o tom, zda exemplář patří ke druhům nebo populacím, jejichž dovoz, vývoz, zpětný vývoz, tranzit nebo obchodní činnosti s nimi jsou omezeny nebo zakázány nebo je zakázáno jejich držení⁹¹³, zadrží exemplář ČIŽP nebo celní úřad. V případě, že exemplář zadrží celní úřad, neprodleně o tom uvědomí ČIŽP, která stanoví, zda zahájí řízení o zabavení exempláře, nebo zda ponechá zadržený exemplář

⁹⁰⁹ § 24 odst. 3 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹¹⁰ § 22 odst. 2 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹¹¹ § 24 odst. 2, 7 a 8 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹¹² § 24 odst. 3 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹¹³ Vedle těchto důvodů, které jsou vyjmenovány v § 34 odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy, nalezneme další důvody v § 34a odst. 2 zákona o obchodování s ohroženými druhy nebo v nařízení o regulování obchodu s druhy.

v režimu zadržení k provedení nezbytných kontrol.⁹¹⁴ V odůvodněných případech lze tedy zadržený exemplář ponechat v péči jeho držitele, který s ním po dobu zadržení nesmí kromě nezbytné péče bez souhlasu ČIŽP jinak nakládat. Takovým výjimečným případem může být např. zadržení živých mořských korálů, pro které neexistuje v ČR záchranné centrum.⁹¹⁵ Osoba, které je exemplář zadržen, je povinna jej vydat, jinak jí může být odňat. O zadržení vydá celní úřad nebo ČIŽP osobě, které byl exemplář zadržen, písemné potvrzení.⁹¹⁶

Po zadržení exempláře vznikne zákonitě otázka, jak s ním naložit. Jedná-li se o neživé exempláře nebo výrobky, měly by být uskladněny ve vhodných prostorech tak, aby v průběhu řízení nedošlo k jejich znehodnocení. Pokud je zadržený exemplář živý, předá ho ČIŽP záchrannému centru, kterým jsou např. některé zoologické zahrady.⁹¹⁷

Záchranným centrem je trvalé zařízení, v kterém jsou chovány zadržené nebo zabavené živé exempláře, jakož i živé exempláře, jejichž správa přísluší ČIŽP. Může být provozováno pouze na základě povolení MŽP, které zveřejňuje jejich seznam⁹¹⁸ způsobem umožňujícím dálkový přístup.⁹¹⁹ Problémem je, že v současné době neexistuje záchranné centrum se schválenou karanténou pro umístění ptáků ze třetích zemí mimo EU s veterinárně neznámým původem, pro které platí přísnější veterinární pravidla z důvodu ptačí chřipky. Až na výjimky, které mohou udělit veterináři, u nich tedy přichází v úvahu hlavně vrácení do země vývozu nebo eutanazie.⁹²⁰ V ČR se k srpnu 2021 nachází 5 záchranných center, které lze využít pro umístění zadržených živých exemplářů živočichů, nicméně dalším problémem je, že ani jedno z těchto center není schopno umístit velké savce, zejména velké šelmy, a to kvůli absenci potřebných kapacit, které nejsou kvůli narůstajícím případům problematického chovu a nelegálního obchodu dostačující. To způsobuje především nemožnost řádného vymáhání práva, kdy chovateli nelze zvíře odebrat, protože to není kam umístit, a také představuje hrozbu pro společnost v případě úniku zvířete ze špatně zabezpečeného chovu.

⁹¹⁴ § 26 odst. 5 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹¹⁵ ŘÍHOVÁ, Pavla. *Wildlife crime. Příručka pro kontrolní orgány*. Praha: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2012, s. 70.

⁹¹⁶ § 34 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹¹⁷ ŘÍHOVÁ, Pavla. *Wildlife crime. Příručka pro kontrolní orgány*. Praha: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2012, s. 75.

⁹¹⁸ Seznam záchranných center povolených podle § 25 odst. 2 písm. j) zákona č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy (stav k 1. 10. 2015). In Mzp.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/informace_pro_verejnost_cites/\\$FILE/odoimz-ZC_CITES-20151122.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/informace_pro_verejnost_cites/$FILE/odoimz-ZC_CITES-20151122.pdf).

⁹¹⁹ § 29a odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹²⁰ ŘÍHOVÁ, Pavla. *Wildlife crime. Příručka pro kontrolní orgány*. Praha: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2012, s. 76.

Z tohoto důvodu vyhlásilo MŽP od 1. 9. 2020 výzvu v rámci Národního programu Životní prostředí a uvolnilo 20 milionů Kč na rozšíření chovných kapacit pro zajištěné ohrožené druhy velkých šelem (např. tygry, lvy, medvědy nebo vlky). Kromě záchranných center mohou o příspěvek žádat i zoologické zahrady.⁹²¹

Provozovatel záchranného centra je povinen předkládat na vyžádání MŽP nebo ČIŽP vyúčtování nezbytných nákladů na péči o svěřené živé exempláře. Výši náhrady nákladů péče o skupinu druhů exemplářů zahrnující náklady na krmivo, energie a chovatelskou péči s výjimkou nákladů veterinární péče stanovuje vyhláška č. 198/2013 Sb., o výši náhrady nákladů péče o skupiny druhů exemplářů v záchranných centrech.

Jelikož je zadržení pouze dočasným institutem, přistoupí se po zadržení exempláře k vyjasňování pochybností, kvůli kterým byl exemplář zadržen. Pokud se pochybnosti ukáží jako neodůvodněné, musí příslušný orgán exemplář vrátit jeho vlastníkov, oprávněnému držiteli nebo přepravci včetně všech zadržených dokladů. Nebudou-li však do 30 dnů od zadržení pochybnosti vyjasněny, zahájí ČIŽP řízení o zabavení exempláře.⁹²²

ČIŽP zabaví nelegálně získaný, dovážený, vyvážený, zpětně vyvážený nebo držený exemplář, exemplář, který nebyl zaregistrován, anebo exemplář, u něhož nebyl prokázán původ. Stejně postupuje i v případě, že bylo porušeno unijní právo o ochraně ohrožených druhů.⁹²³

O zabavení se rozhoduje ve správním řízení, jehož účastníkem je i vlastník zabavovaného exempláře, jelikož řízení směřuje ke zrušení jeho vlastnického práva.⁹²⁴ Rozhodnutí o zabavení vydá ČIŽP do 90 dnů ode dne zahájení řízení. Odvolání proti tomuto rozhodnutí nemá suspenzivní účinek, což je pochopitelné, aby nemohlo být s exemplářem dále nakládáno až do právní moci rozhodnutí. Zabavení exempláře nevyklučuje souběžné uložení pokuty či jiného správního trestu za přestupek.⁹²⁵

Vlastníkem zabaveného exempláře se stává stát, přičemž hospodaření s ním přísluší MŽP, které do 3 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zabavení určí, jak bude s exemplářem dále naloženo. Může převést právo k hospodaření s exemplářem na jinou organizační složku státu nebo právnickou osobu, a v odůvodněných případech může dokonce

⁹²¹ Umístit zabavené šelmy z problematických chovů bude snazší, MŽP uvolňuje miliony na rozšíření chovných kapacit. In Mzp.cz [online]. [cit. 18. 7. 2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20200713_Selmy-z-problematicky-chovu-najdou-domov.

⁹²² § 34 odst. 3 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹²³ § 34a odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹²⁴ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 9. 2013, č. j. 6 As 52/2013-40.

⁹²⁵ STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. Praha: Eva Rozkotová - IFEC, 2006, s. 163.

převést exemplář i do vlastnictví vhodné osoby.⁹²⁶ Nejčastějším řešením je chov v lidské péči, kdy jsou živé exempláře převáděny do vlastnictví zoologických zahrad. Neživé exempláře se převádějí do vlastnictví různých státních institucí (jako jsou muzea, univerzity nebo školy) např. z důvodu vzdělání a výchovy. Další možností je návrat do volné přírody, který lze realizovat pouze ve výjimečných případech a za specifických podmínek, aby nebyla ohrožena stávající populace žijící ve volné přírodě. K návratu do volné přírody se v praxi přistupuje ovšem spíše u rostlin než u živočichů. Nejzazší možností je pak eutanazie, která je problematická u živých exemplářů. Mělo by k ní být přistoupeno, pouze pokud jsou živočichové ve špatném zdravotním stavu, není možné najít vhodné umístění nebo zajistit řádnou péči o ně. U neživých exemplářů je likvidace naopak poměrně vhodným řešením, aby nedocházelo k dalšímu nelegálnímu obchodu se zabaveným exemplářem.⁹²⁷ Zabavené exempláře nelze vrátit zpět osobě, které byly zabaveny, a to ani zprostředkovaně. Dojde-li k porušení tohoto ustanovení, ČIŽP exemplář opětovně zabaví.⁹²⁸

Závěrem je ještě třeba dodat, že se ustanovení o zadržení a zabavení exempláře vztahují obdobně na zadržení nebo zabavení regulované kožešiny, výrobku z tuleňů nebo jiného jedince.⁹²⁹

4.5.7. Deliktní odpovědnost na úseku obchodování s ohroženými druhy

Nařízení o regulování obchodu s druhy ukládá členským státům povinnost přijmout vhodná opatření, která zajistí uložení sankcí alespoň za vymezené případy porušení tohoto nařízení, mezi které spadá např. dovoz do EU, vývoz nebo zpětný vývoz z EU bez řádného povolení nebo potvrzení, nedodržení podmínek povolení nebo potvrzení, použití falešného, padělaného nebo neplatného povolení nebo potvrzení atd. Opatření musí být přiměřená povaze a závažnosti protiprávního jednání a zahrnovat také ustanovení týkající se zadržení a případně zabavení exempláře.⁹³⁰

Reakcí na tento požadavek jsou (vedle právní úpravy zabavení a zadržení exempláře) ustanovení hlavy X zákona o obchodování s ohroženými druhy, která obsahují jednotlivé

⁹²⁶ § 34a odst. 7 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹²⁷ ŘÍHOVÁ, Pavla. *Wildlife crime. Příručka pro kontrolní orgány*. Praha: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2012, s. 76–77.

⁹²⁸ § 34a odst. 3 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹²⁹ § 34b odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹³⁰ Čl. 16 nařízení o regulování obchodu s druhy.

skutkové podstaty přestupků vyplývající jak z porušení nařízení o regulování obchodu s druhy, tak z nařízení č. 865/2006, nařízení o náslapných pastech, nařízení o obchodování s produkty z tuleňů nebo z porušení samotného zákona o obchodování s ohroženými druhy. Přestupky projednává ČIŽP, která i vybírá pokuty, které uložila. Tyto pokuty jsou příjmem Státního fondu životního prostředí.⁹³¹

Vedle výše zmíněného požadavku nařízení o regulování obchodu s druhy obsahuje směrnice 2008/99/ES o trestněprávní ochraně životního prostředí požadavek na zajištění toho, aby obchodování s jedinci chráněných druhů volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin a s jejich částmi nebo odvozeninami představovalo trestný čin⁹³², nikoliv tedy jen přestupek.

Tento požadavek byl promítnut do ustanovení § 299 a 300 trestního zákoníku obsahujících trestné činy týkající se neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami. Objektem obou trestných činů je zájem na ochraně zvláště chráněných druhů živočichů nebo rostlin nebo exemplářů chráněného druhu. Předmětem je jedinec zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář chráněného druhu.⁹³³ Hlavním rozdílem mezi těmito trestnými činy je forma zavinění, kdy v prvním případě (§ 299 tr. zák.) musí jít o úmysl, kdežto v druhém případě (§ 300 tr. zák.) o hrubou nedbalost.

Objektivní stránkou obou trestných činů je neoprávněné nakládání se zvláště chráněným druhem živočicha nebo rostliny nebo exemplářem chráněného druhu. Toto neoprávněné nakládání trestní zákoník vymezuje jako usmrcení, zničení, poškození, odejmutí z přírody, zpracovávání, dovoz, vyvoz, provezení, přechovávání, nabízení, zprostředkování a opatření sobě nebo jinému. U obou trestných činů může být pachatelem fyzická i právnická osoba. Pachatel bude potrestán odnětím svobody, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

U úmyslného neoprávněného nakládání (§ 299 tr. zák.) musí pachatel takový čin spáchat buď na více než 25 kusech zvláště chráněných živočichů nebo rostlin nebo exemplářů chráněného druhu (první skutková podstata) nebo na jedinci silně nebo kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo na exempláři druhu přímo ohroženého vyhubením nebo

⁹³¹ § 34f zákona o obchodování s ohroženými druhy.

⁹³² Čl. 3 písm. g) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí.

⁹³³ ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 2990–3004.

vyhynutím (druhá skutková podstata). V druhém případě tedy postačí i jen jeden kus, ale vyžaduje se u něj vyšší stupeň ohrožení.

Jedna z kvalifikovaných skutkových podstat se týká toho, že pachatel spáchá čin jako člen organizované skupiny nebo ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech. Trestní zákoník tedy zohledňuje nebezpečnost organizované trestné činnosti v oblasti nelegálního obchodu s ohroženými druhy. Nicméně prvním soudním případem, kdy se trestní stíhání organizovaného zločinu na tomto úseku podařilo dotáhnout do úspěšného konce, je až usnesení Ústavního soudu ČR z dubna 2015.⁹³⁴ Příklad se týkal dovozu a vývozu vzácných druhů papoušků. Nejméně pět pachatelů bylo obžalováno za zločin podle § 299 odst. 2 a 4 tr. zák., někteří z nich pak byli Okresním soudem v Hodoníně v roce 2013 shledáni vinnými a odsouzeni k trestu odnětí svobody v trvání dvou let, zákazu obchodní činnosti s exempláři CITES na dobu pěti let a trestu propadnutí věci. Obžalovaní podali odvolání ke Krajskému soudu v Brně, poté i dovolání k Nejvyššímu soudu ČR. Ani u jednoho soudu neuspěli, proto byla nakonec podána ústavní stížnost k Ústavnímu soudu ČR, který ji však odmítl jako zjevně neopodstatněný návrh.⁹³⁵

Další kvalifikované skutkové podstaty ustanovení § 299 tr. zák. se týkají spáchání tohoto činu v úmyslu získat značný prospěch, nebo dokonce prospěch velkého rozsahu, a dále způsobení dlouhodobého nebo nevratného poškození populace volně žijícího živočicha nebo planě rostoucí rostliny nebo místní populace nebo biotopu zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny.

U druhého trestného činu (§ 300 tr. zák.), tedy neoprávněného nakládání z hrubé nedbalosti, je opět nutné spáchat tento čin na více než 25 kusech zvláště chráněných živočichů nebo rostlin nebo exemplářů chráněného druhu, nebo (a zde je rozdíl oproti § 299 tr. zák.) na jedinci kriticky (nikoliv jen silně) ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo na exempláři druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím. Další rozdíl spočívá v části objektivní stránky, kdy dovoz, vývoz a převoz musí být opakované.

⁹³⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. dubna 2015 č. III. ÚS 3871/14.

⁹³⁵ STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní postih organizovaného zločinu v případě pašování CITES exemplářů – Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. dubna 2015 č. III. ÚS 3871/14*. In: *České právo životního prostředí* č. 2/2015 (38), s. 111–118. [online]. [cit. 25. 7. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_38.pdf.

4.6. Ochrana volně žijících živočichů v rámci provozování zoologických zahrad

Ochrana druhů *ex situ*, tedy ochrana mimo místo přirozeného výskytu, nastupuje druhotně, pokud z nějakého důvodu (např. kvůli vlivu člověka nebo velikosti populace druhu, která je příliš malá k tomu, aby zajistila zachování druhu) již není možné přistoupit k primární ochraně druhů *in situ*, tedy v místě samém. Ačkoliv se tedy k ochraně *ex situ* přistupuje až jako k druhotné variantě, je důležitou součástí ucelené strategie ochrany přírody, jelikož se ochrana *in situ* a *ex situ* navzájem doplňují. Jsou známé případy, kdy živočišný druh vyhynul nebo byl vyhuben ve volné přírodě, ale životaschopná populace přežívá v lidské péči. Jedním z nejznámějších případů je kůň Převalského (*Equus przewalskii*) nebo jelen milu (*Elaphurus davidianus*).⁹³⁶

Ochrana *ex situ* probíhá mimo přirozená stanoviště druhů, tedy v umělých podmínkách v lidské péči. Realizována je nejčastěji v zoologických a botanických zahradách, arboretech (dendrologické zahrady), zvířecích farmách, akváriích a teráriích, genových bankách, záchranných stanicích, ale i záchranným přenosem v rámci volné přírody z jedné lokality do jiné.⁹³⁷ Jedinci z populací žijících *ex situ* mohou být dokonce vypuštěni do volné přírody, čímž se může zvýšit efektivita ochrany *in situ*.

Z výše uvedeného výčtu patří k jedněm z veřejnosti nejoblíbenějších bezesporu zoologické zahrady. Ty jsou poměrně multifunkční, jelikož dokáží plnit zároveň funkci výchovnou a vzdělávací, záchrannou a ochrannou, vědeckou a výzkumnou, zábavní a volnočasovou, i estetickou. O jejich popularitě svědčí vysoká návštěvnost, kdy je na celém světě navštíví ročně více než 700 milionů lidí.⁹³⁸ Spolu s přidruženými univerzitami, vládními agenturami ochrany přírody a ochránářskými organizacemi chovají zoologické zahrady v současné době více než 400 000 suchozemských obratlovců.⁹³⁹

Historické počátky zoologických zahrad sahají až do starověku, kdy byly jejich předchůdcem panovnické zvěřince. První skutečná zoologická zahrada byla zřízena v Paříži v roce 1793 po Velké francouzské revoluci, kdy revolucionáři přemístili část zvířat z bývalého

⁹³⁶ PRIMACK, Richard B. — KINDLMANN, Pavel — JERSÁKOVÁ, Jana. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 255.

⁹³⁷ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 350.

⁹³⁸ GUSSET, Markus — DICK, Gerald. *The global reach of zoos and aquariums in visitor numbers and conservation expenditures*. In: *Zoo Biology* č. 5/2011 (30), s. 566–569.

⁹³⁹ PRIMACK, Richard B. — KINDLMANN, Pavel — JERSÁKOVÁ, Jana. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 258–259.

zvěřince ve Versailles do pařížské Jardin des Plantes.⁹⁴⁰ Po vzoru Paříže začaly brzy vznikat zoologické zahrady, které se už více blížily dnešnímu pojetí, i jinde po světě. V České republice byla první zoo otevřena v roce 1919 v Liberci.⁹⁴¹ První zoologické zahrady především ukazovaly živočichy široké veřejnosti, a důraz byl tedy kladen na výchovnou a vzdělávací funkci. Úloha zoologických zahrad v oblasti přispívání k záchraně ohrožených druhů se datuje až zhruba od poloviny 20. století.⁹⁴² Dřívější snahy o odchyt zvířat z volné přírody a jejich následné využívání k získání obchodního zisku ustaly v okamžiku uzavření CITES a rovněž usnesení Světové organizace zoologických zahrad, které je zavazuje k absolutní dekomercializaci chovu zvířat.⁹⁴³

Negativem zoologických zahrad je skutečnost, že důraz je kladen na vystavování tzv. charismatické megafauny (jako jsou např. pandy, žirafy, tygři nebo sloni) která je oblíbená u návštěvnické veřejnosti, na úkor toho, aby byla pozornost věnována také velkému počtu ohrožených druhů hmyzu a dalších bezobratlých.⁹⁴⁴ Zoologické zahrady by navíc mohly chovat daleko větší počet jedinců různých druhů, kdyby více chovaly druhy s menší velikostí těla, jako jsou právě různé druhy hmyzu, ale i obojživelníci a plazi, jejichž chov je navíc levnější než chov velkých savců. Bylo by tedy vhodné vytvořit lepší rovnováhu mezi počtem větších obratlovců, jako jsou savci a ptáci, kteří jsou atraktivní pro návštěvnickou veřejnost, a počtem menších obratlovců i bezobratlých, kteří sice nejsou návštěvnickou veřejností tolik oblíbeni, ale představují velké procento celosvětové biologické rozmanitosti.⁹⁴⁵

Chov volně žijících živočichů v zoologických zahradách upravuje na unijní úrovni směrnice o zoologických zahradách (více viz podkapitolu 3.3.3), k jejíž transpozici byl s účinností od 9. 6. 2003 vydán český zákon o zoologických zahradách, který upravuje především podmínky pro vydání licence k provozování zoologických zahrad, kontrolu nad dodržováním povinností, které plynou z tohoto zákona, nebo základní podmínky pro

⁹⁴⁰ DOBRORUKA, Luděk J. *Zoologické zahrady*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 9–16.

⁹⁴¹ JIROUŠEK, Vladislav T. a kolektiv. *Zoologické zahrady České republiky a jejich přínos k ochraně biologické rozmanitosti*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005, s. 8. [online]. [cit. 3. 4. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/379B301626F7EF96C12570DC002B689B/\\$file/zoo.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/379B301626F7EF96C12570DC002B689B/$file/zoo.pdf).

⁹⁴² KOMÁREK, Stanislav. *Ochlupení bližní: zvířata v kulturních kontextech*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2012, s. 173.

⁹⁴³ VESELOVSKÝ, Zdeněk. *Člověk a zvíře*. Praha: Academia, 2000, s. 132.

⁹⁴⁴ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 314.

⁹⁴⁵ PRIMACK, Richard B. — KINDLMANN, Pavel — JERSÁKOVÁ, Jana. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 258.

poskytování dotací ze státního rozpočtu a jiných veřejných zdrojů provozovatelům zoologických zahrad.⁹⁴⁶ Tato kapitola disertační práce věnuje pozornost právě tomuto zákonu.

4.6.1. Definice zoologické zahrady

Základním pojmem zákona o zoologických zahradách je samozřejmě zoologická zahrada, kterou se rozumí trvalé zařízení, v kterém jsou chováni a po dobu nejméně 7 dnů v kalendářním roce vystavováni pro veřejnost volně žijící živočichové, popřípadě též domácí zvířata⁹⁴⁷.

Damohorský⁹⁴⁸ i Stejskal⁹⁴⁹ se shodují, že ačkoliv je počet nejméně 7 dní v kalendářním roce přepisem z čl. 2 směrnice o zoologických zahradách, měl by být v definici stanoven větší počet dnů, jelikož je tato doba zneužitelná a s trochou nadsázky pak může jít místo klasických zoologických zahrad o nepřístupné budovy otevírané jen několikrát ročně při státních svátcích.

Zákon o zoologických zahradách obsahuje také taxativní výčet toho, co zoologickou zahradou není. Pro účely tohoto zákona se tedy za zoologickou zahradu nepovažují:

- cirkusy a podobná zařízení zaměřená na předvádění drezúry zvířat,
- obchody se zvířaty,
- akvária, terária, expozice a jiná výstavní zařízení, která chovají méně než 20 druhů volně žijících savců a ptáků, jsou-li součástí zařízení, jehož hlavní činností není vystavování volně žijících živočichů pro veřejnost – Toto ustanovení původně nezahrnovalo expozice a jiná výstavní zařízení a neobsahovalo upřesnění počtu druhů, který mohou výstavní zařízení chovat, aby nebyly považovány za zoologickou zahradu. Novelou č. 141/2008 Sb., která je účinná od 25. 4. 2008, byla tedy upřesněna tato definice zařízení chovajících volně žijící živočichy v omezeném počtu, které si nekladou cíle zoologických zahrad (např. různé dvorce, koutky zvířat nebo tzv. *petting farms*).⁹⁵⁰

⁹⁴⁶ § 1 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁴⁷ Podle § 2 odst. 1 písm. c) zákona o zoologických zahradách se zvířetem domácím rozumí „živočich, který patří k biologickému druhu, jenž vznikl činností člověka domestikací a žije převážně v přímé závislosti na péči člověka, případně druhotně zdivočelý živočich původně domestikovaného druhu nebo poddruhu“.

⁹⁴⁸ DAMOHORSKÝ, Milan. *Nad návrhem zákona o zoologických zahradách*. In: České právo životního prostředí č. 2/2001 (2), s. 21–25. [online]. [cit. 15. 5. 2020]. Dostupné z: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_02.pdf.

⁹⁴⁹ STEJSKAL, Vojtěch. *Zoologické zahrady mají vlastní zákon*. In: České právo životního prostředí č. 2/2003 (8), s. 9–26. [online]. [cit. 15. 5. 2020]. Dostupné z: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_08.pdf.

⁹⁵⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 141/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách).

- zařízení pro chov a držení živočichů, která slouží ke zvláštním účelům (např. záchranné stanice, záchranná centra, zařízení pro chov zvěře a farmové chovy),
- zařízení pro chov a držení volně žijících živočichů, které chová méně než 20 druhů volně žijících savců a ptáků, přičemž tyto živočichy vystavuje veřejnosti bezplatně, a to především za účelem výchovy nebo poučení veřejnosti tím, že poskytuje informace o vystavených druzích, jejich přírodních stanovištích a úloze v ekosystémech.⁹⁵¹

Tyto výjimky jsou v souladu se směrnicí o zoologických zahradách, která umožňuje členským státům vyjmout z působnosti této směrnice zařízení, která nevystavují větší počet živočichů nebo druhů a výjimka neohroží cíle této směrnice.

Definice zoologické zahrady není omezena tak, že by se týkala pouze zařízení, která chovají více různých druhů volně žijících živočichů a poskytují tím jakýsi průřez světem fauny, tedy takových, která si většina z nás pod pojmem ZOO nejspíše představí. Definice tedy dopadá i na zařízení, která chovají pouze určité druhy volně žijících živočichů, jako jsou např. krokodýlí zoo. Definicí může naplňovat i akvárium, které je definováno jako zařízení, v němž se chovají ryby a další vodní živočichové, s výjimkou savců a ptáků,⁹⁵² a terárium, kterým se rozumí zařízení, v němž se chovají plazi, obojživelníci a další živočichové, s výjimkou savců, ptáků a vodních živočichů.⁹⁵³ Jelikož akvária a terária bývají zpravidla umístěna v budovách, vyplývá z toho, že znakem zoologické zahrady není, aby se skutečně jednalo o *zahradu*, tedy aby tato měla nějaké pozemky, po kterých návštěvníci chodí, a stavby na nich, jako jsou výběhy, klece, voliéry, ale také návštěvnická infrastruktura.

Otázkou je, zda by definici zoologické zahrady splňovala i delfinária. Jde o zařízení, která chovají savce (např. delfiny a jiné kytovce) žijící výlučně ve vodě, a proto nenaplňují definici akvária ani terária. V původním návrhu zákona o zoologických zahradách, který byl v roce 2001 odmítnut Parlamentem, se za zoologickou zahradu považovalo i delfinárium.⁹⁵⁴ Argumentem pro tvrzení, že delfinária splňují definici zoologické zahrady, by bylo, že pokud zoologickou zahradou není zařízení, které chová méně než 20 druhů, přičemž živočichy vystavuje veřejnosti bezplatně, tak *a contrario* zoologickou zahradou je zařízení, které

⁹⁵¹ § 2 odst. 1 písm. a) a odst. 2 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁵² § 2 odst. 1 písm. f) zákona o zoologických zahradách.

⁹⁵³ § 2 odst. 1 písm. g) zákona o zoologických zahradách

⁹⁵⁴ STEJSKAL, Vojtěch. *Zoologické zahrady mají vlastní zákon*. In: České právo životního prostředí č. 2/2003 (8), s. 9–26. [online]. [cit. 15. 5. 2020]. Dostupné z: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_08.pdf.

vystavuje živočichy komerčně, a to i v případě, že vystavuje méně než 20 druhů volně žijících savců a ptáků, což by mohla splňovat právě i delfinária. Ovšem na druhou stranu se za zoologickou zahradu nepovažují cirkusy a podobná zařízení zaměřená na předvádění drezúry zvířat, kterou se rozumí zvláštní způsob výcviku pro přípravu a provedení triků nebo výkonu v cirkuse, divadelním a varietním představení, filmu, televizním programu nebo podobném veřejném představení⁹⁵⁵, což by popisu delfinárií také odpovídalo. Vzhledem k novele zákona na ochranu zvířat proti týrání, která je účinná od 1. 2. 2021 a která zakazuje drezúru kytovců narozených od 1. 3. 2004 včetně, dojdeme systematickým výkladem k tomu, že by delfinária naplňovala spíše definici cirkusů a podobných zařízení, a nikoliv tedy zoologických zahrad. V současné době na území ČR žádné delfinárium činnost neprovozuje, nicméně se zde tyto snahy v minulosti objevily⁹⁵⁶, ale byly problematické a skončily neúspěchem.⁹⁵⁷ Vystupování delfinů v delfináriích ovšem nebude do budoucna díky novele zákona na ochranu zvířat proti týrání v ČR možné. Jen pro srovnání jsou podle slovenské právní úpravy zoologickými zahradami i delfinária.⁹⁵⁸

Problematické jsou pak specifické případy, kdy MŽP a ČIŽP vyžadují licenci i pro zařízení, která jsou expozicemi v budovách, jako je výstava našich sladkovodních ryb v pronajatých akváriích a prostorách Národní galerie v Praze, což neodpovídá praxi vyžadované směrnici o zoologických zahradách ani zákonem o zoologických zahradách.⁹⁵⁹

V ustanovení o základních pojmech uvádí zákon o zoologických zahradách i poslání zoologických zahrad, kterým je v souladu se směrnicí o zoologických zahradách⁹⁶⁰ přispět k zachování biologické rozmanitosti volně žijících živočichů jejich chovem v lidské péči, se zvláštním zřetelem na záchranu ohrožených druhů, jakož i výchova veřejnosti k ochraně přírody. Tato „definice“ by měla mít spíš své vlastní ustanovení s nadpisem „Poslání zoologických zahrad“, nebo být na začátku zákona jako preambule, a to i kvůli jazykovému hledisku, jelikož tato „definice“ nenavazuje na návěští ustanovení, které pak dohromady zní:

⁹⁵⁵ § 14a odst. 1 písm. b) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁵⁶ Delfinárium v Praze nejspíš nebude. In Ct24.ceskatelevize.cz [online]. [cit. 24. 7. 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1120510-delfinarium-v-praze-nejspis-nebude>.

⁹⁵⁷ Sněmovní tisk 514/0, důvodová zpráva k zákonu č. 501/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, s. 73.

⁹⁵⁸ § 44 odst. 1 zákona č. 543/2002 Z. z., o ochrane přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁵⁹ DAMOHORSKÝ, Milan. *Potřebujeme zákon o botanických zahradách?!* In: České právo životního prostředí č. 4/2016 (42), s. 31–40. [online]. [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_42.pdf.

⁹⁶⁰ V poznámce pod čarou č. 1 zákona o zoologických zahradách je nepřesně uvedeno číslo směrnice jako 99/22/ES místo správného 1999/22/ES.

„Pro účely tohoto zákona *se rozumí* posláním zoologických zahrad *je* v souladu s právem Evropských společenství...“⁹⁶¹

4.6.2. Udělování licence

Základní podmínkou pro provozování zoologické zahrady je získání licence. Její kopii musí provozovatel viditelně umístit ve vchodech do zoologické zahrady, které jsou určené pro veřejnost. Názvy „zoologická zahrada“ nebo „zoo“ může používat pouze provozovatel, který je držitelem platné licence.⁹⁶² Provozovatelem se pro účely zákona o zoologických zahradách rozumí právnická nebo fyzická osoba, která zoologickou zahradu provozuje podle tohoto zákona.⁹⁶³ V definici provozovatele není výslovně uveden stát, který je však pravděpodobně možné podřadit pod kategorii právnických osob. Z hlediska právní jistoty bylo ovšem lepší, kdyby byl stát v definici uveden výslovně.

O vydání licence rozhoduje MŽP, které si v řízení o vydání licence vyžádá vyjádření ČIŽP, místně příslušné veterinární správy a Ústřední komise pro ochranu zvířat. Neobdrží-li MŽP takové vyjádření ve lhůtě 30 dnů, má se za to, že dožádaný orgán nemá k žádosti výhrad. Po obdržení vyjádření provede MŽP za účasti Komise pro zoologické zahrady, která je poradním orgánem MŽP⁹⁶⁴, šetření na místě, kde má být provozována zoologická zahrada, při němž ověří údaje uvedené v žádosti a posoudí skutečnosti rozhodné pro udělení licence.⁹⁶⁵

Žadatel o licenci musí splňovat stanovené podmínky, které se týkají jednak chovu a péče o živočichy (např. chovat živočichy v podmínkách, které směřují k zajištění biologických a ochranných požadavků jednotlivých druhů a požadavků na zajištění zdraví a pohody živočichů) a jednak oblasti výchovné, výzkumné a organizační, a k tomu být bezúhonný. Stanovené podmínky musí být splněny kumulativně, avšak je umožněna výjimka pro případ, kdy sice žadatel nespĺňuje všechny podmínky, ale je předpoklad, že je splní do 2 let a není ohroženo plnění poslání zoologických zahrad.⁹⁶⁶

MŽP rozhodne o žádosti ve lhůtě 90 dnů ode dne jejího doručení. V případě výjimky se licence vydává maximálně na 2 roky, jinak je vydána na dobu neurčitou.⁹⁶⁷ Jako problematické

⁹⁶¹ § 2 odst. 1 písm. b) zákona o zoologických zahradách.

⁹⁶² § 3 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁶³ § 2 odst. 1 písm. h) zákona o zoologických zahradách.

⁹⁶⁴ § 11 odst. 1 písm. g) zákona o zoologických zahradách.

⁹⁶⁵ § 5 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁶⁶ § 6 odst. 2 a 3 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁶⁷ § 6 odst. 1 a 7 odst. 2 zákona o zoologických zahradách.

shledávám, že při splnění podmínek MŽP licenci (dle jazykové interpretace) *vydá*, nikoliv *může vydat*. Chybí zde tedy větší možnost uvážení státu, aby MŽP nemuselo vydávat licenci automaticky každému, kdo jen trochu formálně splní vymezené podmínky.

V České republice je v současné době provozováno 28 zoologických zahrad s licenci. Většina je příspěvkovými organizacemi zřízenými městem nebo krajem, některé jsou soukromé.⁹⁶⁸

4.6.3. Práva a povinnosti provozovatelů zoologických zahrad

Ačkoliv ve srovnání s povinnostmi má provozovatel daleko méně práv, pár jich v zákoně o zoologických zahradách přeci jen najdeme. Tak především jde o oprávnění provozovat zoologickou zahradu a používat název „zoologická zahrada“ nebo „zoo“.⁹⁶⁹ Dále má provozovatel právo na poskytnutí dotace ze státního rozpočtu nebo z rozpočtů územních samosprávných celků⁹⁷⁰ (více viz podkapitolu 4.6.6) a na darování a přijímání zvířat darem v rámci mezinárodní spolupráce⁹⁷¹ (více viz podkapitolu 4.6.5). Podmínkou je, že provozovatel musí být držitelem platné licence.

Povinnosti provozovatele je možné vyvodit z různých ustanovení zákona o zoologických zahradách a týkají se jak administrativních požadavků, tak vědeckého výzkumu, výchovy a osvěty veřejnosti nebo záležitostí spojených s chovem živočichů. Vedle výše zmíněných povinností umístit viditelně kopii licence ve vchodech do zoologické zahrady určených pro veřejnost⁹⁷² a dodržování podmínek podle § 6 odst. 2 a 3 zákona o zoologických zahradách, je to třeba povinnost oznámit MŽP všechny změny a doplnění týkající se údajů a dokladů stanovených pro podání žádosti o licenci a každoročně vypracovat a zaslat MŽP výroční zprávu o činnosti zoologické zahrady, která bude zároveň zpřístupněna veřejnosti.⁹⁷³ Dále je provozovatel povinen oznámit MŽP záměr ukončit provozování zoologické zahrady.⁹⁷⁴ Další povinnosti jsou spojeny např. s řízením o zrušení licence nebo kontrolou.

⁹⁶⁸ Seznam zoologických zahrad s licenci. In Mzp.cz [online]. [cit. 24. 7. 2021]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/Informace_o_zoologickych_zahradach.

⁹⁶⁹ § 3 a 6 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁷⁰ § 14 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁷¹ § 19 odst. 2 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁷² § 3 odst. 3 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁷³ § 7 odst. 3 a 4 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁷⁴ § 9 písm. c) zákona o zoologických zahradách.

4.6.4. Zrušení nebo zánik licence

Konec provozování zoologické zahrady nastává zrušením nebo zánikem licence. Řízení o zrušení licence zahájí MŽP, jestliže bylo při kontrole provozovatele zjištěno porušení podmínek stanovených zákonem o zoologických zahradách. V odůvodněných případech může MŽP toto řízení přerušit a stanovit rozhodnutím provozovateli lhůtu nejdéle 12 měsíců k odstranění nedostatků, kvůli nimž bylo řízení zahájeno. Řízení je zastaveno, pokud provozovatel odstraní nedostatky ve stanovené lhůtě.⁹⁷⁵

Licence jinak zaniká uplynutím doby stanovené k dodatečnému splnění podmínek (nejdéle tedy do 2 let), zánikem nebo smrtí provozovatele, a ukončením provozování zoologické zahrady.⁹⁷⁶

Pokud je zoologická zahrada provozována bez licence, právně podle zákona neexistuje. V takovém případě vydá ČIŽP rozhodnutí o jejím uzavření a informuje o tom veřejnost.⁹⁷⁷

4.6.5. Darování zvířat a přijímání zvířat darem

Provozovatel s platnou licencí může darovat a přijímat darem zvířata v rámci mezinárodní spolupráce.⁹⁷⁸ Problematické je, že jazykovou interpretací dojdeme k tomu, že toto oprávnění přísluší výhradně jen provozovateli s platnou licencí. Otázkou je, zda by nemělo částečně příslušet i provozovateli bez licence. Co se týče přijímání zvířat, je vcelku logické, že pokud provozovatel licenci např. ztratil, tak zvířata přijímat nesmí. Jinak je na tom však darování zvířat, jelikož provozovatel má i v případě zrušení nebo zániku licence povinnost zabezpečit řádnou péči chovaným živočichům a nakládání s nimi v souladu se zvláštními právními předpisy (např. zákon o ochraně přírody a krajiny nebo zákon na ochranu zvířat proti týrání).⁹⁷⁹ Je tedy nesmyslné, aby provozovatel po zrušení nebo zániku licence nemohl darovat zvířata např. jiným zoologickým zahradám a v tomto ohledu by bylo vhodné toto ustanovení upravit.

Na tomto ustanovení je také zajímavé, že pracuje s pojmem „zvíře“, nikoliv „volně žijící živočich“, přičemž pojem „zvíře“ není v základních pojmech zákona o zoologických zahradách vymezen. Ten totiž ve svém § 2 odst. 1 písm. c) definuje pouze zvíře domácí. Pokud bychom

⁹⁷⁵ § 8 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁷⁶ § 9 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁷⁷ § 15 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁷⁸ § 19 odst. 2 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁷⁹ § 10 zákona o zoologických zahradách.

pojem interpretovali v souladu se zákonem na ochranu zvířat proti týrání, došli bychom k závěru, že se toto ustanovení nevztahuje na bezobratlé. To by bylo nelogické, jelikož není důvod, aby provozovatel nemohl darovat a přijímat darem také bezobratlé živočichy (např. motýly, pavouky, žahavce), a proto by bylo vhodnější, kdyby ustanovení pracovalo s pojmem „živočich“.

4.6.6. Podpora provozovatelů

Dále je třeba podotknout, že cílem zákona o zoologických zahradách nebyla pouze transpozice unijní právní úpravy, ale také vlastní důvody spočívající v nezbytném vymezení dotačních titulů ze strany státu a krajů pro podporu zoologických zahrad. Proto je stanoveno, že provozovateli, který je držitelem platné licence, mohou být ze státního rozpočtu nebo z rozpočtů územních samosprávných celků poskytnuty dotace.

Zákon o zoologických zahradách uvádí demonstrativní výčet případů, kdy lze poskytnout dotaci, mezi kterými je např. chov druhů volně žijících živočichů chráněných podle zvláštních právních předpisů, podpora spolupráce provozovatele v rámci mezinárodních programů nebo výstavba nebo rekonstrukce objektu zoologické zahrady.⁹⁸⁰

Pravidla poskytování dotací jsou stanovena v nařízení vlády č. 17/2004 Sb.⁹⁸¹ Toto nařízení se nevztahuje na poskytování dotací na projekty vědy a výzkumu podle § 14 odst. 1 písm. f) zákona o zoologických zahradách, které se řídí zákonem č. 130/2002 Sb. o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje). Nařízení mimo jiné stanovuje požadavky na provozovatele zoologické zahrady, náležitosti žádosti o dotaci nebo základní procesní postupy.

4.6.7. Kontrola a deliktní odpovědnost

Kontrola podle zákona o zoologických zahradách je dvojího druhu. Zaprvé jde o pravidelnou kontrolu, kterou provádí MŽP ve spolupráci s ČIŽP a Komisí pro zoologické zahrady nejméně jednou za 2 roky. Předmětem této kontroly je zjišťování, zda jsou plněny podmínky licence.⁹⁸² Zadruhé jde o „klasickou“ kontrolu, jak jsou právníckými nebo fyzickými osobami dodržována ustanovení zákona o zoologických zahradách, kterou provádí ČIŽP. Ta

⁹⁸⁰ § 14 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁸¹ Nařízení vlády č. 17/2004 Sb., o pravidlech pro poskytování dotací provozovatelům zoologických zahrad.

⁹⁸² § 11 odst. 1 písm. c) a § 13 zákona o zoologických zahradách.

poskytuje MŽP informace o provedených kontrolách a o uložených pokutách nebo jiných obdobných opatřeních podle zákona o zoologických zahradách, zákona o ochraně přírody a krajiny a zákona o obchodování s ohroženými druhy. Rozhodnutím může provozovateli uložit odstranění nedostatků způsobených nedodržením povinnosti umístit kopii licence viditelně ve vchodech do zoologické zahrady.⁹⁸³ Vedle toho není vyloučena ani kontrola dodržování ustanovení jiných zákonů, jako je zákon o ochraně přírody a krajiny, zákon o obchodování s ohroženými druhy, zákon na ochranu zvířat proti týrání nebo veterinární zákon.

Pokud jde o delikt ní odpovědnost, zákon o zoologických zahradách obsahuje v § 16 poměrně stručný výčet skutkových podstat přestupků. Fyzická, právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že neoprávněně používá název „zoologická zahrada“ nebo „zoo“, provozuje zoologickou zahradu bez licence, neumístí kopii *licence*⁹⁸⁴ viditelně ve vchodech do zoologické zahrady určených pro veřejnost nebo nevypracovává, nezasílá MŽP nebo nezveřejňuje výroční zprávu o činnosti.⁹⁸⁵

Trestní odpovědnost za porušení ustanovení zákona o zoologických zahradách nebyla v trestním zákoníku dosud zavedena. Fyzické a právnické osoby se však mohou v souvislosti s provozováním zoologické zahrady dopustit jiných trestných činů, zejména podle § 299 a 300 trestního zákoníku (k těmto trestním činům více viz podkapitolu 4.5.7).

4.7. Ochrana volně žijících živočichů v rámci ochrany zvířat jako jedinců

Jak již bylo vysvětleno výše, vedle právní úpravy ochrany živočišných druhů existuje i právní úprava zabývající se ochranou jedinců všech druhů bez ohledu na stav jejich populace. V českém právu ji upravuje zejména zákon na ochranu zvířat proti týrání, kterému se věnuje tato podkapitola. Cílem této disertační práce není detailní rozbor jednotlivých ustanovení tohoto zákona, ale analýza těch ustanovení, která mají vztah k ochraně volně žijících živočichů, ať již ve volné přírodě, či chovaných v lidské péči. Klíčovým pojmem je v rámci tohoto zákona „zvíře“, popřípadě „volně žijící zvíře“, kterým se rozumí zvíře patřící k druhu, jehož populace se udržuje v přírodě samovolně, a to i v případě jeho chovu v zajetí.⁹⁸⁶ Na závěr této podkapitoly budou představeny také relevantní trestné činy na úseku ochrany zvířat.

⁹⁸³ § 12 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁸⁴ V § 16 odst. 1 písm. c) zákona o zoologických zahradách je nesprávně uveden pojem „povolení“, ale v souladu s § 3 odst. 3 zákona o zoologických zahradách by zde mělo být uvedeno „licence“.

⁹⁸⁵ § 16 odst. 1 zákona o zoologických zahradách.

⁹⁸⁶ § 3 písm. b) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

Účelem zákona na ochranu zvířat proti týrání je chránit zvířata, která jsou živými tvory schopnými pociťovat bolest a utrpení, před týráním, poškozováním jejich zdraví a jejich usmrcením bez důvodu, pokud byly způsobeny, byť i z nedbalosti, člověkem.⁹⁸⁷

Základním rysem tohoto zákona je zákaz týrání zvířat a všech forem jeho propagace.⁹⁸⁸ Zákon ve svém § 4 odst. 1 vymezuje, jaká jednání jsou považována za týrání. Ačkoliv může výčet působit taxativně, není tomu tak, jelikož poslední písm. y) stanoví „zbytkovou klauzuli“, podle které se za týrání považuje i jiné jednání v rozporu s tímto zákonem, v jehož důsledku dojde k utrpení zvířete. Týrání nebo utýrání zvířete je přestupkem, za který lze uložit pokutu do 1 000 000 Kč pro fyzické osoby a 3 000 000 Kč pro právnické a podnikající fyzické osoby.⁹⁸⁹ Spolu s pokutou je možné uložit zákaz činnosti, propadnutí zvířete nebo zákaz chovu zvířat na dobu až 5 let, a právnické a podnikající fyzické osobě navíc i zveřejnění rozhodnutí o přestupku.⁹⁹⁰ Tento přestupek se zapisuje do evidence přestupků vedené Rejstříkem trestů.⁹⁹¹ Propagace týrání zvířat je rovněž přestupkem, za který je možné uložit pokutu do 400 000 Kč pro fyzické osoby a 1 000 000 Kč pro právnické a podnikající fyzické osoby, a spolu s ní i zákaz činnosti nebo právnické a podnikající fyzické osobě zveřejnění rozhodnutí o přestupku.⁹⁹²

Vedle těchto zákazů je navíc každý navíc povinen zajistit, aby zvíře, které chová, nezranilo ani neusmrtilo zvíře jiného chovatele, přičemž se toto ustanovení vztahuje i na volně žijící zvíře, pokud je chováno v zajetí.⁹⁹³ Porušení této povinnosti je přestupkem podle § 27 odst. 2 písm. a) a § 27a odst. 3 písm. a) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

Dalším základním rysem zákona na ochranu zvířat proti týrání je zákaz usmrcení zvířete bez zákonného důvodu (spolu s vymezením okruhu důvodů pro legální usmrcení zvířete) a zakázané metody usmrcování⁹⁹⁴, přičemž usmrcení zvířete zakázanými metodami je považováno za utýrání.⁹⁹⁵ Usmrcení zvířete bez naplnění zákonného důvodu je rovněž přestupkem, za který lze uložit pokutu ve stejné výši jako u týrání nebo utýrání zvířete.⁹⁹⁶

⁹⁸⁷ § 1 odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁸⁸ § 2 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁸⁹ § 27 odst. 1 písm. b), § 27 odst. 12 písm. a), § 27a odst. 1 písm. b) a § 27a odst. 19 písm. a) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁹⁰ § 27 odst. 13 a § 27a odst. 20 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁹¹ § 27 odst. 15 a § 27a odst. 22 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁹² § 27 odst. 1 písm. a), § 27 odst. 12 písm. b), § 27 odst. 13, § 27a odst. 1 písm. a), § 27a odst. 19 písm. b) a § 27a odst. 20 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁹³ § 4 odst. 4 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁹⁴ § 5 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁹⁵ § 3 písm. r) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁹⁶ § 27 odst. 1 písm. d), § 27 odst. 12 písm. a), § 27a odst. 1 písm. c) a § 27a odst. 19 písm. a) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

Ačkoliv se zákon na ochranu zvířat proti týrání týká převážně zvířat v lidské péči, která jsou přímo závislá na bezprostřední péči člověka, obsahuje i základ pro regulaci nakládání s volně žijícími zvířaty, který je pro tuto disertační práci nejrelevantnější. Pojem „volně žijící zvíře“ se od pojmu „volně žijící živočich“ liší tím, že zahrnuje pouze obratlovce, nikoliv bezobratlé (více k výkladu pojmů a jejich vztahu viz podkapitulu 4.1).

4.7.1. Ochrana volně žijících zvířat

Podstatou ochrany volně žijících zvířat proti týrání je zejména to, že řadu jednání, která jsou klasifikovaná jako týrání, lze vztáhnout výlučně nebo zejména na volně žijící zvířata. Příkladem je cvičení nebo zkoušení zvířete na jiném živém zvířeti, používání jiných živých zvířat jako lákadel nebo nástrah, aniž by to vyžadoval lov, nebo štvání zvířat proti sobě.⁹⁹⁷

Jak již bylo řečeno výše, k usmrcení zvířete je nutná existence zákonného důvodu, přičemž volně žijící zvířata přímo zmiňuje § 5 odst. 2 písm. g) zákona na ochranu zvířat proti týrání, podle kterého je důvodem k usmrcení regulování populace volně žijících zvířat. Tím se rozumí soubor soustavně prováděných preventivních opatření, která mají přispět k udržení populace v určité zdravotní a genetické kvalitě, zejména omezením nepřírodní nabídky potravních zdrojů a možností rozmnožování populace, a jejichž cílem je omezit rizika, která mohou vzniknout nárůstem populace v jejím teritoriu nebo rizika ohrožení populací volně žijících zvířat, a zabránit vzniku utrpení zvířat a nadměrných škod, zejména šíření nákaz nebo jiných nežádoucích vlivů.

Z důvodu právní jistoty by měl být v rámci adaptace českého právního řádu na nařízení o invazních nepůvodních druzích přidán mezi zákonné důvody k usmrcení samostatný důvod, který se týká provádění opatření k regulaci nepůvodního druhu zvířete nebo opatření k regulaci, eradikaci nebo izolaci invazního nepůvodního druhu zvířete zařazeného na unijní seznam.

Vedle základních zakázaných metod usmrcování (např. utopení, udušení, ubití, ubodání, použití elektrického proudu nebo lepů), které platí pro usmrcování jakýchkoliv zvířat, stanoví zákon na ochranu zvířat proti týrání navíc zakázané metody a prostředky odchyty nebo usmrcování volně žijících zvířat. Patří mezi ně např. oka, smyčky, sítě, harpuny, jedy, výbušniny, zvuky magnetofonu, zrcadla, zdroje umělého osvětlení nebo zvířata použitá jako živá návnada. Určité výjimky jsou stanoveny pro vědecký výzkum a výkon práva myslivosti či rybářského práva. Zákaz odchyty do sítí se tedy nevztahuje na odchyt savců nebo ptáků za

⁹⁹⁷ MÜLLEROVÁ, Hana — STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 349.

účelem zazvěřování honiteb a jejich návratu do přirozeného prostředí (reintrodukce), dále na odchyt ptáků a netopýrů za účelem výzkumu, na odchyt zvířete drženého v zajetí a na odchyt toulavého nebo opuštěného zvířete. Pro účely ornitologického výzkumu dále neplatí zákaz odchyty ptáků do sítí za použití zvuku magnetofonu nebo podobného zařízení a za použití zdroje umělého osvětlení. Zákaz odchyty do sítí a smyček se nevztahuje na odchyt handicapovaných zvířat za účelem jejich přijetí do záchrané stanice. Zákaz použití sítí, elektrického proudu, magnetofonu a umělého zdroje osvětlení se nevztahuje na odchyt volně žijících zvířat s jejich zpětným vypuštěním do volné přírody prováděný za účelem určení druhu, pohlaví, stáří a získání biometrických údajů v rámci sledování stavu volně žijících zvířat.⁹⁹⁸

Dále je zakázán odchyt jedinců druhů původních volně žijících na území ČR pro chov ve farmovém chovu, zájmovém chovu nebo chovu, jehož cílem je domestikace, včetně drezúry (výjimkou je odchyt a chov loveckých dravců provedený v souladu se zákonem o ochraně přírody a krajiny a zákonem o obchodování s ohroženými druhy, a odlov generačních ryb pro potřeby umělého výtěru).⁹⁹⁹ Porušení zákazu odchyty je přestupkem podle § 27 odst. 1 písm. j) a § 27a odst. 1 písm. h) zákona na ochranu zvířat proti týrání. Tento zákaz je absolutní a nelze z něj podle zákona na ochranu zvířat proti týrání udělit výjimku, což je problematické, protože výjimku pro odchyt a chov v zajetí lze pro ptáky a zvláště chráněné druhy živočichů udělit v souladu s § 5b nebo § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny.

4.7.2. Zakázané činnosti s volně žijícími zvířaty

Zákon na ochranu zvířat proti týrání zakazuje provozovat mobilní zařízení typů pojízdných zvěřinců, exotarií, terárií a akvárií, v nichž jsou jedinci volně žijících druhů umístěni převážně v prostoru dopravního prostředku, s výjimkou zvířat, se kterými je pracováno v cirkusové manéži.¹⁰⁰⁰

Od 1. 2. 2021 je pak účinná novela zákona na ochranu zvířat proti týrání¹⁰⁰¹, která zakazuje drezúru primátů, ploutvonožců, kytovců (nově včetně delfinovitých, u kterých předtím drezúra zakázána nebyla), nosorožců, hrochů a žiraf narozených od 1. 3. 2004 a nově také jedinců ostatních volně žijících druhů zvířat (tedy např. slonů nebo tygrů) narozených od 1. 1. 2022. Zakázán je také vstup s nimi na území ČR za účelem drezúry. Výjimkou je výcvik

⁹⁹⁸ § 14 odst. 1 a 6 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

⁹⁹⁹ § 14 odst. 7 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰⁰⁰ § 14a odst. 1 písm. a) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰⁰¹ Zákon č. 501/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

nebo veřejné vystoupení loveckého dravce, sokola nebo sovy chovaných k sokolnickému využití a cílené pohybové aktivity zvířat v zoologických zahradách s platnou licencí konané za vzdělávacím účelem či v zájmu zvířat. Volně žijící zvířata musí být chována a jejich drezúra musí být prováděna s ohledem na druh, věkovou kategorii, hmotnost a další specifické podmínky nároků na jejich ochranu podle podmínek vyhlášky č. 346/2006 Sb., o stanovení bližších podmínek chovu a drezúry zvířat.¹⁰⁰²

Další část novely, která začne být účinná až od 1. 1. 2022, navíc zakazuje množit nebo jinak nabývat nově narozené jedince volně žijících druhů zvířat za účelem jejich drezúry či veřejného předvádění v delfináriích, cirkusech a podobných zařízeních zaměřených na předvádění drezúry zvířat. Výjimkou je výcvik nebo veřejné vystoupení loveckého dravce, sokola nebo sovy chovaných k sokolnickému využití.¹⁰⁰³

Dále se od 1. 2. 2021 rozšířila ochrana lidoopů a vybraných druhů šelem, které jsou vymezeny k příloze zákona na ochranu zvířat proti týrání (medvědovití, hyenovití a někteří psoví a kočkovití). Zakázán je fyzický kontakt s těmito zvířaty osobám odlišným od chovatele. Výjimka platí pro veterinárního lékaře, osoby provádějící odchyt a přepravu zvířat, osoby blízké chovateli nebo zaměstnanci chovatele. V praxi to znamená zákaz kontaktních zooparků a chovů (tedy tzv. „mazlících koutků“) a podobných zařízení, která využívají mazlení s volně žijícími zvířaty chovanými v zajetí ke zvýšení svého zisku. Tento zákaz by mohl vést ke snížení poptávky po mláďatech kočkovitých šelem, jelikož v těchto zařízeních bylo vždy nutné mít k dispozici nová mláďata, která jsou atraktivní pro mazlení a focení. Dále je zakázáno odebírání mláďat těchto zvířat od matky a jejich umělé dokrmování před odstavem, s výjimkou případů, kdy je to podle posouzení veterinárního lékaře nutné z důvodu zdravotního stavu matky nebo mláďat. V neposlední řadě se zakazuje venčení lidoopů a vybraných druhů šelem mimo prostory určené k chovu zvířete nebo k veřejnému vystoupení.¹⁰⁰⁴ U lidoopů a vybraných druhů šelem byly od 1. 2. 2021 rovněž zpřísněny podmínky jejich chovu.¹⁰⁰⁵

Po 1. 1. 2022 bude navíc zakázáno lidoopy a vybrané druhy šelem rozmnožovat (s výjimkou rozmnožování v rámci chovu v zoologické zahradě s platnou licencí a chovu provozovaného za účelem ochrany druhu v souladu se zákonem o ochraně přírody a krajiny)

¹⁰⁰² § 14a odst. 1 písm. b) a odst. 2 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰⁰³ § 14a odst. 1 písm. c) zákona na ochranu zvířat proti týrání, ve znění účinném od 1. 1. 2022.

¹⁰⁰⁴ § 14a odst. 4 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰⁰⁵ Viz § 14c a 14d zákona na ochranu zvířat proti týrání.

a přesunovat ze zahraničí na území ČR (opět s výjimkou přesunu za účelem chovu v zoologické zahradě s platnou licenci).¹⁰⁰⁶

Porušení zákazu činnosti s volně žijícími zvířaty je přestupkem, za který lze uložit pokutu do 1 000 000 Kč pro fyzické osoby a 3 000 000 Kč pro právnické a podnikající fyzické osoby.¹⁰⁰⁷

4.7.3. Chov zvířat vyžadujících zvláštní péči

V rámci ochrany zvířat v zájmových chovech se speciální úprava věnuje druhům zvířat vyžadujícím zvláštní péči. Druhem těchto zvířat se rozumí druh zvířete v zájmovém chovu, který má vzhledem ke svým biologickým vlastnostem zvláštní nároky na zacházení, umístění, krmení, napájení a případně ošetřování.¹⁰⁰⁸ Tato kategorie byla v minulosti nazývána jako „nebezpečné druhy zvířat“, nicméně její název a definice byly s účinností od 1. 10. 2008 novelou¹⁰⁰⁹ upraveny, a to především z toho důvodu, aby byl lépe respektován účel zákona na ochranu zvířat proti týrání, kterým je ochrana zvířat, nikoliv ochrana osob. Podle původního znění totiž docházelo k výkladu, který byl převážně ovlivněn podmínkou, že zvíře je způsobilé ohrozit zdraví nebo život člověka a podmínky ochrany zvířat tedy nebyly plně respektovány. Kritériem pro zařazení zvířete mezi druhy zvířat vyžadující zvláštní péči není tedy jeho nebezpečnost pro člověka, ale především náročnost chovu zvířete.¹⁰¹⁰ V praxi jde nicméně o obdobný okruh zvířat jako dříve, z nichž je alespoň určitá část pro člověka nebezpečná, což způsobuje specifickou náročnost jejich chovu.

Druhy zvířat vyžadující zvláštní péči jsou taxativně vymezeny ve vyhlášce č. 411/2008 Sb., o stanovení druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška o druzích vyžadujících zvláštní péči“). Jde o jedovaté druhy plazů, všechny druhy z řádu krokodýli (*Crocodylia*), některé druhy ptáků, všechny druhy z řádu primátů (*Primates*) a chobotnatci (*Proboscidea*) nebo některé druhy z řádu šelmy (*Carnivora*),

¹⁰⁰⁶ § 14a odst. 5 zákona na ochranu zvířat proti týrání, ve znění účinném od 1. 1. 2022.

¹⁰⁰⁷ § 27 odst. 2 písm. j), § 27 odst. 12 písm. a), § 27a odst. 3 písm. g) a § 27a odst. 19 písm. a) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰⁰⁸ § 3 písm. g) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰⁰⁹ Zákon č. 312/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 312/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

lichokopytníci (*Perissodactyla*) a sudokopytníci (*Artiodactyla*). Z důvodu jejich ochrany před neodborným zacházením může být jejich chovatelem pouze fyzická osoba starší 18 let nebo právnická osoba, která stanoví osobu starší 18 let, které bude svěřena péče o zvíře. Podmínka dosažení věkové hranice 18 let má zabránit zacházení se zvířetem osobou, která k tomu v důsledku nízkého věku nemůže mít dostatečné znalosti a zkušenosti.¹⁰¹¹ K chovu je potřeba povolení krajské veterinární správy, přičemž výjimka platí pro chov zvířat v zoologických zahradách a záchranných stanicích a chov loveckých dravců držených podle zákona o myslivosti. Chovatel může zahájit chov nebo ho rozšířit z hlediska počtu nebo druhů chovaných zvířat až po nabytí právní moci rozhodnutí o povolení chovu.¹⁰¹² O povolení tedy není možné požádat až dodatečně po pořízení si druhu zvířete vyžadujícího zvláštní péči.

Chov v rozporu s výše uvedenými podmínkami je přestupkem, za který hrozí fyzické osobě pokuta ve výši 1 000 000 Kč a právnické nebo podnikající fyzické osobě ve výši 3 000 000 Kč.¹⁰¹³ Pachateli takového přestupku může obecní úřad obce s rozšířenou působností navíc uložit propadnutí zvířete, a to i když nedošlo k jeho utrpení. Vlastníkem propadlého zvířete se stává stát.¹⁰¹⁴ V praxi však bývá problém, kam zvíře po jeho propadnutí umístit.

Vzhledem k tomu, že zákonná definice pojmu zvířete dopadá pouze na obratlovce, jsou ve vyhlášce o druzích vyžadujících zvláštní péči vymezeny rovněž pouze druhy obratlovců. Z toho vyplývá, že pro chov bezobratlých živočichů, kteří by rovněž mohli vyžadovat zvláštní péči (např. jedovatí pavouci nebo štíři), není vyžadováno žádné povolení ani minimální hranice věku chovatele, což je velkou slabinou české právní úpravy. Rozhodně by tedy bylo žádoucí doplnit některé bezobratlé živočichy do této vyhlášky. Byl by tím sice překročen rozsah úpravy zákona na ochranu zvířat proti týrání, resp. jeho definice zvířete jako obratlovce, nicméně k tomu došlo už i při zahrnutí živého hlavonožce, který je nebo má být použit k pokusům, do definice pokusného zvířete.

Žádost o povolení k chovu druhu zvířat vyžadujícího zvláštní péči se podává na formuláři, jehož závazný vzor je uveřejněn na internetových stránkách MZE¹⁰¹⁵. K žádosti je nutné přiložit mimo jiné i souhlas odpovědné osoby s prováděním kontroly chovaného jedince

¹⁰¹¹ MÜLLEROVÁ, Hana — STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 340.

¹⁰¹² § 13 odst. 5 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰¹³ § 27 odst. 2 písm. i), § 27 odst. 12 písm. a), § 27a odst. 3 písm. f) a § 27a odst. 19 písm. a) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰¹⁴ § 27b odst. 3 a 5 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰¹⁵ Druhy zvířat vyžadující zvláštní péči. In Eagri.cz [online]. [cit. 12. 2. 2021]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ochrana-zvirat/dalsi-temata/druhy-zvirat-vyzadujici-zvlastni-peci>.

nebo skupiny druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči, míst a zařízení, v němž jsou tato zvířata chována, a prostor s chovem spojených, a kolaudační souhlas nebo rozhodnutí pro stavbu pro chov zvířat vydané stavebním úřadem, pokud se jedná o chov lidoopů a vybraných druhů šelem.¹⁰¹⁶

Žadatel musí splňovat požadavky stanovené zákonem na ochranu zvířat proti týrání a prováděcími právními předpisy. Povolení se vydává na 3 roky a může být prodlouženo, ale v průběhu jeho platnosti také změněno nebo odejmuto krajskou veterinární správou, jestliže se změnilo nebo zanikly podmínky, za jakých bylo uděleno. Je vhodné rovněž poznamenat, že toto povolení nezbavuje adresáta povinností vyplývajících případně z jiných právních předpisů (např. zákon o obchodování s ohroženými druhy). Krajská veterinární správa v povolení stanoví maximální počty zvířat, které je možno chovat. Rozhodnutí o povolení chovu, o jeho změně nebo odnětí zasílá krajská veterinární správa na vědomí obci, na jejímž území se nachází místo chovu zvířete. Cílem je zvýšit informovanost obcí o tom, jaké druhy zvířat vyžadující zvláštní péči jsou na jejich území chovány a kým. Krajská veterinární správa je povinna alespoň jednou za rok provádět dozor nad dodržováním podmínek chovu.¹⁰¹⁷

Povinností chovatele je vést evidenci o každém chovaném zvířeti obsahující stanovené údaje a uchovávat ji ještě po dobu 3 let ode dne ukončení chovu, což umožňuje větší efektivitu jejich kontroly. Evidenci lze nahradit evidencí vedenou podle jiného právního předpisu (např. zákon o obchodování s ohroženými druhy), pokud obsahuje stanovené údaje, aby chovatelé nebyli nuceni vést evidence duplicitně.¹⁰¹⁸

Požadavky týkající se péče a požadavky na prostory a vybavení pro chov vybraných druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči mají být stanoveny v nové vyhlášce o ochraně druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči, kterou v současné době připravuje Ministerstvo zemědělství a která má být vydána na základě § 13 odst. 11 zákona na ochranu zvířat proti týrání. Ke dni uzavření rukopisu této disertační práce skončilo k vyhlášce mezirezortní připomínkové řízení, jehož vypořádání zatím nebylo provedeno.¹⁰¹⁹ Tato vyhláška má nahradit současnou vyhlášku o druzích vyžadujících zvláštní péči. Dle návrhu se má vyhláška vztahovat v souladu se zněním zákona na ochranu zvířat proti týrání na druhy zvířat vyžadující zvláštní péči, které jsou chovány v zájmových chovech (nikoliv tedy např. v zoologických zahradách, záchranných

¹⁰¹⁶ § 13 odst. 6 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰¹⁷ § 13 odst. 7 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰¹⁸ § 13 odst. 6, 7 a 10 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰¹⁹ Návrh vyhlášky o ochraně druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči. In Odok.cz [online]. [cit. 13. 8. 2021]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNC4ADQRG7>.

centrech, záchranných stanicích, útulcích, cirkusech, na chov v prodejnách se zájmovými zvířaty nebo na pokusná zvířata). Vyhláška má opět obsahovat také seznam druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči, který se však od toho předchozího neliší. Návrh vyhlášky dále upravuje obecné podmínky, které se vztahují na všechny druhy zvířat vyžadující zvláštní péči, s výjimkou vybraných druhů šelem a lidoopů (ke kterým má být dle důvodové zprávy k navrhované vyhlášce vydána jiná vyhláška podle § 14c odst. 4 zákona na ochranu zvířat proti týrání) a konkrétní podmínky pro vybrané druhy zvířat vyžadující zvláštní péči, které jsou nejčastěji chovány (tedy pro jedovaté hady a krokodýly).

4.7.4. Ochrana volně žijících zvířat v rámci provádění pokusů

Právní úprava pokusů na zvířatech doznala s účinností novely zákona¹⁰²⁰ od 1. 1. 2013 zásadních změn, kdy došlo k transpozici požadavků směrnice 2010/63/EU o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely. Obecně lze pokusy provádět pouze pro účely, které jsou taxativně vymezeny v § 18 odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání (např. výzkum nebo ochrana přírodního prostředí v zájmu zdraví nebo dobrých životních podmínek lidí nebo zvířat). Zakázáno je používat k pokusům zvířata odchycená ve volné přírodě. Zákaz je ale pouze relativního charakteru, takže je z něj umožněna výjimka, pokud uživatel pokusných zvířat prokáže, že je vědecky doloženo, že účelu pokusu nelze dosáhnout za použití pokusného zvířete, které je pro použití k pokusům chováno.¹⁰²¹

Ochrana volně žijících zvířat je v rámci provádění pokusů posílena také tím, že se k žádosti o schválení projektu pokusů v případě použití jedinců druhů volně žijících zvířat vyjadřuje místně příslušný orgán ochrany přírody, jehož vyjádření je pro orgán příslušný ke schvalování projektů pokusů závazné.¹⁰²²

Jedinci ohrožených druhů uvedených v příloze A nařízení o regulování obchodu s druhy, na které se nevztahuje čl. 7 odst. 1 tohoto nařízení (tedy nejedná se o exempláře narozené a odchované v zajetí nebo uměle vypěstované), se k pokusům nesmějí používat. Výjimkou by byly pokusy, které by sloužily k jednomu z účelů uvedených v § 18 odst. 1 písm. b) bodě 1 nebo v § 18 odst. 1 písm. c) nebo e) zákona na ochranu zvířat proti týrání a bylo

¹⁰²⁰ Zákon č. 359/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰²¹ § 17d zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰²² § 16a odst. 1 písm. h) a § 23a odst. 3 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

by vědecky doloženo, že účelu pokusu nelze dosáhnout za použití jiných druhů pokusných zvířat než těch, které jsou vyjmenovány v příloze A nařízení o regulování obchodu s druhy.¹⁰²³

Provedení pokusu na jedinci ohroženého druhu zvířat v rozporu s § 17b odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání nebo na zvířeti odchyceném ve volné přírodě v rozporu s § 17d odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání je přestupkem, kterého se může dopustit právnická nebo podnikající fyzická osoba jako uživatel pokusných zvířat.¹⁰²⁴ Přestupek se zapisuje do evidence přestupků vedené Rejstříkem trestů a lze za něj uložit pokutu do 3 000 000 Kč.¹⁰²⁵

Pokusná zvířata, která byla nebo měla být použita k pokusům, mohou být vypuštěna do volné přírody, avšak pouze pokud to umožňuje zdravotní stav pokusného zvířete, není ohroženo veřejné zdraví, zdraví zvířat ani životní prostředí, byla přijata vhodná opatření, na základě kterých budou pokusnému zvířeti zajištěny dobré životní podmínky, a není to v rozporu se zákonem o ochraně přírody a krajiny, zákonem o obchodování s ohroženými druhy, zákonem o myslivosti nebo zákonem o rybářství.¹⁰²⁶ Pokud by právnická nebo podnikající fyzická osoba jako chovatel, dodavatel nebo uživatel pokusných zvířat jednala v rozporu s tímto ustanovením, dopustila by se přestupku, za který lze uložit pokutu do 200 000 Kč.¹⁰²⁷ Pokud je to vhodné, musí být v případě zvířat žijících ve volné přírodě zaveden program rehabilitace před jejich navrácením do jejich přírodních stanovišť.¹⁰²⁸

4.7.5. Trestné činy na úseku ochrany zvířat jako jedinců

Jednotlivé přestupky zákona na ochranu zvířat proti týrání byly již zmíněny výše u jednotlivých porušení stanovených povinností a zákazů, a proto se tato podkapitola bude věnovat pouze trestným činům na úseku ochrany zvířat. U všech těchto trestných činů může být pachatelem fyzická i právnická osoba. Trestní zákoník pojem zvíře nedefinuje, a je tedy nutné vycházet z definice zákona na ochranu zvířat proti týrání.

Prvním trestným činem je týrání zvířat (§ 302 tr. zák.). Pojem týrání není trestním zákoníkem rovněž definován, a proto se pro jeho výklad použije § 4 odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání. Trestného činu týrání zvířat se dopustí ten, kdo týrá zvíře surovým nebo trýznivým způsobem. Rozlišující okolností, zda půjde u týrání zvířat o trestný čin nebo

¹⁰²³ § 17b zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰²⁴ § 27a odst. 15 písm. f) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰²⁵ § 27a odst. 19 písm. a) a § 27a odst. 22 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰²⁶ § 18f odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰²⁷ § 27a odst. 12 písm. q) a § 27a odst. 19 písm. c) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰²⁸ § 18f odst. 2 zákona na ochranu zvířat proti týrání.

přestupek, je tedy to, zda jde o surový nebo trýznivý způsob týrání. Pachatel bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

Trestný čin týrání zvířat doznal od 1. 6. 2020 podstatných změn, když byl novelizován zákonem č. 114/2020 Sb. Před účinností této novely bylo k naplnění základní skutkové podstaty totiž nutné, aby pachatel týral zvíře *zvlášť* surovým nebo trýznivým způsobem, nebo surovým nebo trýznivým způsobem na veřejnosti¹⁰²⁹ nebo na místě veřejnosti přístupném¹⁰³⁰ (což je dnes kvalifikovanými skutkovými podstatami tohoto trestného činu). Navíc dolní hranice trestu odnětí svobody nebyla vůbec stanovena a horní hranice byla jen 2 roky. Za *zvlášť* surový nebo trýznivý způsob týrání bylo považováno týrání, které se výrazněji vymyká běžným případům, je spojeno s vyšší mírou bolesti, utrpení nebo příkoří týraného zvířete a které může odůvodňovat vysoká intenzita týrání, jeho delší doba, opakované jednání charakterizované jako týrání, použití více různých způsobů týrání, týrání většího počtu zvířat apod.¹⁰³¹ Dle důvodové zprávy k této novele trestního zákoníku změna reflektuje trend dereifikace zvířat a nárůst případů *zvlášť* zavrženíhodného nakládání se zvířaty v posledních letech.¹⁰³²

Tato novela trestního zákoníku přinesla i nový druh trestu, a to zákaz držení a chovu zvířat, který je možné uložit samostatně, i když trestní zákon na některý trestný čin takový trest nestanoví¹⁰³³, a nový trestný čin, kterým je chov zvířat v nevhodných podmínkách (§ 302a tr. zák.). Pachatel se dopustí tohoto trestného činu, pokud chová větší počet zvířat v nevhodných podmínkách a tím ohrožuje jejich život nebo jim způsobuje značné útrapy. Pro trestnost není nutný úmysl se zvířaty obchodovat, nicméně je požadováno větší množství zvířat. Pachateli je možné uložit trest odnětí svobody až na 1 rok nebo zákaz činnosti. Kvalifikovanou skutkovou podstatou je např. chov zvířat v nevhodných podmínkách za účelem obchodu, anebo kořistění z takového chovu, čímž pachatel ohrožuje jejich život nebo jim způsobuje značné útrapy. Kořistěním se rozumí jakýkoliv způsob získávání majetkového prospěchu z takového jednání. Tento trestný čin míří zejména na negativní a stále více frekventovaný fenomén tzv. množíren a jeho účelem je postihnout případy nepromyšlené a nezodpovědné produkce štěňat, kot'at

¹⁰²⁹ Podle § 117 písm. b) trestního zákoníku je trestný čin spáchán veřejně, jestliže je spáchán před nejméně třemi osobami současně přítomnými.

¹⁰³⁰ V souladu s usnesením Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. června 2011, sp. zn. 6 Tdo 657/2011, jde o spáchání činu na místě veřejnosti přístupném i v případě, že se ho pachatel dopustil v soukromém prostoru, do kterého není volný přístup a není samo o sobě považováno za místo veřejnosti přístupné, ale veřejnost může negativně vnímat projevy týrání z jiného veřejně přístupného místa (např. ze sousedního pozemku), který nebyl dostatečně oddělen ani oplocením, a nebyla vytvořena ani jiná bariéra, která by zabránila vizuálnímu pozorování a zvukovému vnímání projevů týrání.

¹⁰³¹ ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 3013.

¹⁰³² Důvodová zpráva k zákonu č. 114/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹⁰³³ § 52 odst. 1 písm. h) a § 53 odst. 2 trestního zákoníku.

a jiných mláďat, jejich držení ve zcela nevyhovujících podmínkách, nerespektování základních zásad pro jejich odběr od matek a nedostatečnou následnou péči o ně a jejich matky.¹⁰³⁴

Dalším trestným činem na úseku ochrany zvířat je zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 303 tr. zák.), kterého se dopustí ten, kdo z hrubé nedbalosti zanedbá potřebnou péči o zvíře, které vlastní nebo o něž je povinen se z jiného důvodu starat, a způsobí mu tím trvalé následky na zdraví nebo smrt. Obecně půjde nejčastěji o opomenutí takového zacházení se zvířetem, ke kterému je pachatel povinen. Typickým příkladem je situace, kdy osoba, která má pečovat o zvíře, odjede na dovolenou nebo opustí bydliště, bez přiměřených důvodů spoléhá na to, že zvíře samo přežije, nicméně zvíře trpí hladem, žízní nebo působením klimatických vlivů, a následně dojde k poškození jeho fyziologických funkcí.¹⁰³⁵ Pachateli je možné uložit trest odnětí svobody až na šest měsíců, zákaz činnosti nebo propadnutí věci. Přísnější trest, a to odnětí svobody až na dva roky, je možné uložit, pokud se pachatel dopustí tohoto činu ve vztahu k většímu počtu zvířat. Případy, kdy dojde sice k zanedbání péče o zvíře, ale nedojde u něj ke smrti nebo k trvalým následkům na zdraví, jsou postihovány jako přestupky na základě zákona na ochranu zvířat proti týrání.

Objektem dalšího trestného činu, neoprávněné výroby, držení a jiného nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitkovost hospodářských zvířat (§ 305 tr. zák.), je vedle zájmu na ochraně hospodářských zvířat před zvyšováním jejich užitkovosti také zájem na ochraně zdraví spotřebitelů živočišných produktů. Pojem hospodářské zvíře není v trestním zákoníku definován, a tak se použije definice v zákoně na ochranu zvířat proti týrání, podle které se hospodářským zvířetem rozumí „*zvíře chované pro produkci živočišných produktů, vlny, kůže nebo kožešin, popřípadě pro další hospodářské nebo podnikatelské účely, zejména skot, prasata, ovce, kozy, koně, osli a jejich kříženci, drůbež, králíci, kožešinová zvířata, zvěř a jiná zvířata ve farmovém chovu a ryby, včetně zvířat produkovaných jako výsledek genetických modifikací nebo nových genetických kombinací*“.¹⁰³⁶ Trestný čin obsahuje dvě základní skutkové podstaty, jejichž pachatel bude v obou případech potrestán odnětím svobody až na 1 rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci. V prvním případě pachatel neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak opatří nebo přechovává látku s hormonálními účinky, beta-agonisty nebo jinou látku určenou ke stimulaci užitkovosti hospodářských zvířat nebo přípravek obsahující takovou látku. V druhém případě

¹⁰³⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 114/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹⁰³⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁰³⁶ § 3 písm. d) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

pachatel v rozporu s jiným právním předpisem [zejména s veterinárním zákonem nebo zákonem č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech), ve znění pozdějších předpisů o léčivech (dále jen „zákon o léčivech“)] používá léčiva za účelem zvýšení užitkovosti hospodářských zvířat nebo je za tím účelem vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak opatří nebo přechovává. Přestupky související s tímto trestným činem lze sankcionovat zejména podle zákona na ochranu zvířat proti týrání a zákona o léčivech.

Poslední trestný čin, šíření nakažlivé nemoci zvířat (§ 306 tr. zák.), se týká zvířat v zájmových chovech, hospodářských zvířat a volně žijících zvířat. Objektivní stránka základní skutkové podstaty spočívá v tom, že pachatel způsobí nebo zvýší nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé nemoci těchto zvířat. Zavlečení znamená vyvolání nebezpečí nakažlivé nemoci zvířat v místech, kde se taková nemoc zatím vůbec nevyskytovala, nebo se alespoň nevyskytovala v epidemické podobě. Rozšířením nemoci se pak rozumí zvýšení jejího nebezpečí tam, kde se již vyskytuje v epidemické podobě.¹⁰³⁷ Z hlediska subjektivní stránky zde postačuje zavinění ve formě nedbalosti. Pachatel bude za tento trestný čin potrestán odnětím svobody až na 1 rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci. Jedná se o ohrožovací trestný čin, tudíž k trestnosti není nutné, aby k zavlečení nebo rozšíření nemoci opravdu došlo, postačí i jen hrozící nebezpečí. Pokud však k rozšíření opravdu dojde, půjde o kvalifikovanou skutkovou podstatu, v jejímž případě lze uložit přísnější trest odnětí svobody na šest měsíců až tři roky. V souladu s § 308 tr. zák. je výčet nemocí zvířat, které se považují za nakažlivé, stanoven v nařízení vlády č. 453/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za nakažlivé lidské nemoci, nakažlivé nemoci zvířat, nakažlivé nemoci rostlin a škůdce užitkových rostlin, ve znění pozdějších předpisů. Může jít o nemoci přenosné ze zvířete na zvíře, ale i ze zvířete na člověka. Jde jak o nákazy společné více druhům zvířat, tak o nákazy jednotlivých druhů zvířat (skotu, ovcí a koz, koní, prasat, drůbeže a ryb).

4.8. Ochrana volně žijících živočichů v rámci regulace lovu

Významnou součástí tématu ochrany volně žijících živočichů je i právní úprava podmínek jejich lovu. Jak již bylo vysvětleno výše, v mezinárodním právu tvoří základ právní úpravy především Bernská úmluva a v unijním právu zejména naturové směrnice. Na úrovni českého práva se tyto prameny dílčím způsobem promítly do zákona o ochraně přírody

¹⁰³⁷ ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 3032.

a krajiny. Podmínkami lovu se zabývá také zákon na ochranu zvířat proti týrání (viz podkapitolu 4.7.1). Základem vnitrostátní právní úpravy podmínek lovu jsou však zákon o myslivosti a zákon o rybářství, kterým zejména se věnuje tato podkapitola. V jejím závěru bude zmíněn také trestný čin pytláctví podle § 304 tr. zák.

Myslivost i rybářství jsou specifické činnosti, ve kterých primárně nejde o ochranu volně žijících živočichů, ale o výkon určité aktivity, která je často zálibou, způsobem trávení volného času či opatřením v rámci hospodářských aktivit příslušného subjektu. Zákon o myslivosti a zákon o rybářství spadají do skupiny zákonů zaměřených především na hospodářské využití živočišstva¹⁰³⁸, a proto budou zmíněny jen ty instituty, které mají vazbu na ochranu volně žijících živočichů. Oba zákony stanovují podmínky lovu pro oprávněné osoby, vymezují základní pojmy jako zvěř, roční a denní doba lovu, honitba a rybářský revír (tedy lokality, ve kterých se smí lov uskutečňovat) a také výčet některých zakázaných způsobů odchytu a usmrcování.

Ve vztahu k tématu disertační práce upravuje zákon o myslivosti zejména chov a zachování druhů zvěře volně žijící na území ČR, výjimečné držení zvěře v zajetí, dovoz a vývoz živé zvěře, dovoz a vypouštění živočichů, kteří zatím nežijí na území ČR, zlepšování životních podmínek zvěře, regulaci stavů zvěře, provádění lovu zvěře a lovu živočichů, kteří nejsou zvěří, náhradu škody způsobené zvěří a při provozování myslivosti, jakož i náhradu škody způsobené na zvěři a na mysliveckých zařízeních, nebo kontrolu ulovené zvěře.¹⁰³⁹

Zákon o rybářství pak upravuje zejména chov, ochranu a lov ryb, pěstování a lov vodních organismů a ochranu jejich života a životního prostředí nebo ochranu mořských rybolovných zdrojů.¹⁰⁴⁰

4.8.1. Základní pojmy

Co se týče základních pojmů, zákon o myslivosti vymezuje **myslivost** jako soubor činností prováděných v přírodě ve vztahu k volně žijící zvěři jako součásti ekosystému a spolkovou činnost směřující k udržení a rozvíjení mysliveckých tradic a zvyků jako součásti českého národního kulturního dědictví.¹⁰⁴¹ Jde vlastně o dvě definice, obecnou a spolkovou,

¹⁰³⁸ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 406.

¹⁰³⁹ § 1 zákona o myslivosti.

¹⁰⁴⁰ § 1 odst. 1 zákona o rybářství.

¹⁰⁴¹ § 2 písm. a) zákona o myslivosti.

kteře se nemusejí vždy překřývat. Zatímco první definice myslivosti jako obecné činnosti v sobě zahrnuje spíše prvky činnosti ochraňující než činnosti hospodářské¹⁰⁴², druhá definice jako spolková činnost staví tuto v podstatě zájmovou činnost soukromých osob na roveň např. archeologie nebo památkové péče, tedy činností kulturních a skutečně naplňujících myšlenku veřejného zájmu celé společnosti.¹⁰⁴³ Zde si dovolím vyjádřit svou pochybnost nad tím, zda je lov zvířat opravdu součástí českého národního kulturního dědictví, když se jedná o činnost vesměs nehumánní a nekulturní.

Druhá činnost, **rybářství**, je pak v zákoně o rybářství vymezena jako chov, zušlechťování, ochrana a lov ryb, popřípadě vodních organismů, v rybníkářství nebo při výkonu rybářského práva.¹⁰⁴⁴ Pod pojem rybářství tedy zahrnujeme dvě činnosti – rybníkářství¹⁰⁴⁵ a výkon rybářského práva¹⁰⁴⁶ v rybářských revírech. Na rozdíl od myslivosti není rybářství zákonnou úpravou považováno za součást českého národního kulturního dědictví.

Pojem **zvěř** je definován zákonem o myslivosti jako obnovitelné přírodní bohatství představované populacemi vymezených druhů volně žijících živočichů.¹⁰⁴⁷ Zvěř se pak dělí do dvou kategorií podle stupně ochrany druhu před lovem, které jsou dále členěny na savce a ptáky, čímž zákon opustil předchozí dělení na zvěř srstnatou a pernatou. Přesto však na některých místech hovoří místo ptáků o pernaté zvěři¹⁰⁴⁸, která není v zákoně vymezena.

První kategorií jsou druhy zvěře, které nelze lovit podle mezinárodních smluv, jimiž je ČR vázána a které byly vyhlášeny ve Sbírce zákonů nebo ve Sbírce mezinárodních smluv, nebo druhy zvěře, které jsou zvláště chráněnými živočichy podle zákona o ochraně přírody a krajiny a vyhlášky č. 395/1992 Sb. a nebyla-li k jejich lovu povolena výjimka podle těchto předpisů. Výjimku k lovu zvláště chráněných druhů tedy bude vydávat orgán ochrany přírody, nikoliv orgán státní správy myslivosti. Příkladem těchto druhů zvěře je bobr evropský (*Castor fiber*),

¹⁰⁴² PETR, Bohuslav a kolektiv. *Zákon o myslivosti: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 8.

¹⁰⁴³ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, s. 442.

¹⁰⁴⁴ § 2 písm. a) zákona o rybářství.

¹⁰⁴⁵ Podle § 2 písm. b) zákona o rybářství se rybníkářstvím rozumí „chov a lov ryb, popřípadě vodních organismů v rybníce nebo ve zvláštním rybochovném zařízení, uskutečňovaný k zajištění produkce ryb a rybího masa, popřípadě produkce vodních organismů nebo produkce rybí násady pro rybníky anebo pro zarybňování rybářských revírů“.

¹⁰⁴⁶ Podle § 2 písm. f) zákona o rybářství se výkonem rybářského práva rozumí „činnost v rybářském revíru povolená právnícké nebo fyzické osobě příslušným orgánem státní správy rybářství podle § 19 až 24, spočívající v plánovitém chovu, ochraně, lovu a přisvojování si ryb, popřípadě vodních organismů, jakož i v užívání pobřežních pozemků v nezbytném rozsahu“.

¹⁰⁴⁷ § 2 písm. b) zákona o myslivosti.

¹⁰⁴⁸ § 45 odst. 1 písm. c) a d) zákona o myslivosti.

rys ostrovid (*Lynx lynx*), vlk euroasijský (*Canis lupus*) nebo tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*).¹⁰⁴⁹

Druhou kategorií jsou druhy zvěře, kterou lze podle dikce zákona o myslivosti „obhospodařovat“ lovem. U nich je tedy lov umožněn, ale pouze po stanovenou dobu lovu, která je uvedena ve vyhlášce o době lovu. Do této skupiny patří např. jelen evropský (*Cervus elaphus*), liška obecná (*Vulpes vulpes*), prase divoké (*Sus scrofa*) nebo bažant obecný (*Phasianus colchicus*).¹⁰⁵⁰

Druhy, které nejsou uvedené ani v jedné z těchto kategorií, označují někteří autoři z oblasti myslivosti zjednodušeně jako „nezvěř“ a příkladem může být lasice, veverka nebo hrdlička divoká.¹⁰⁵¹ Zvláštní skupinu druhů, které nejsou zvěří, tvoří zavlečené druhy živočichů v přírodě nežádoucí, jejichž regulace je více rozebrána v podkapitole 4.8.4.

Definici pojmu **ryba** v zákoně o rybářství ani jinde v českém právním řádu nenalezneme, ale jednoduše by se dala ryba definovat např. jako jedinec živočišného druhu třídy *Osteichthyes*.¹⁰⁵² Výčet alespoň vybraných druhů ryb např. ve vztahu k jejich nejmenší lovné míře, dob jejich hájení v rybářském revíru nebo jejich znalosti pro složení zkoušky pro výkon funkce rybářské stráže nalezneme ve vyhlášce č. 197/2004 Sb., k provedení zákona č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 197/2004 Sb.“). Ryby chované v rybnících nebo ve zvláštních rybochovných zařízeních nemůžeme považovat za volně žijící zvířata podle zákona na ochranu zvířat proti týrání, nýbrž za zvířata hospodářská¹⁰⁵³, kterými jsou zvířata chovaná pro produkci živočišných produktů, vlny, kůže nebo kožešin, popřípadě pro další hospodářské nebo podnikatelské účely, a dále ryby, včetně zvířat produkovaných jako výsledek genetických modifikací nebo nových genetických kombinací.¹⁰⁵⁴ Na rozdíl od pojmu „ryba“ obsahuje zákon o rybářství definici „vodního organismu“, jehož se rybářství vedle ryb také týká. Vodním organismem se rozumí vodní živočich nebo vodní rostlina, která je zdrojem potravy ryb nebo

¹⁰⁴⁹ § 2 písm. c) zákona o myslivosti.

¹⁰⁵⁰ § 2 písm. d) zákona o myslivosti.

¹⁰⁵¹ PETR, Bohuslav a kolektiv. *Zákon o myslivosti: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 9.

¹⁰⁵² BURNIE, David [ed.]. *Zvíře: obrazová encyklopedie živočichů všech kontinentů*. 5. vyd. Přeložil Jiří ŠMAHA. Praha: Euromedia Group, 2020, s. 22.

¹⁰⁵³ ŠÍMA, Alexander. *Zákon o rybářství: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 8.

¹⁰⁵⁴ § 3 písm. d) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

je přirozenou součástí vodního prostředí¹⁰⁵⁵, což mohou být např. raci, perlorodka říční, škeble nebo velevrubové.

4.8.2. Právní úprava ochrany zvěře v rámci myslivosti

Zákon o myslivosti stanoví zásady chovu zvěře, kterým se rozumějí odborné zásahy sledující určité vymezené biologické cíle, zachování rovnováhy mezi stavy spárkaté zvěře a prostředím, udržování přírodní kvality genofondu zvěře, cílené zvyšování chovné kvality zvěře a úprava stavů zvěře na optimální stav.¹⁰⁵⁶ Pojem „spárkatá zvěř“ není v zákoně o myslivosti definován, nicméně jde o odborný myslivecký název pro skupinu volně žijících živočichů, a to sudokopytníků, který je odvozen od rohovitého útvaru, který mají sudokopytníci na třetím a čtvrtém prstu svých běhů a který slouží k pohybu.¹⁰⁵⁷

Uživatel honitby má povinnost zajišťovat v honitbě chov zvěře v rozmezí mezi minimálním a normovaným stavem zvěře, které jsou určeny v rozhodnutí orgánu státní správy myslivosti o uznání honitby.¹⁰⁵⁸ Nesplnění nebo porušení této povinnosti uživatelem honitby je přestupkem, za který lze uložit pokutu do 200 000 Kč.¹⁰⁵⁹ Minimální stav je vlastně nejnižší přípustná hranice počtu určitého druhu zvěře v honitbě, pod kterou nelze vzhledem k existenci a reprodukční schopnosti tohoto druhu zvěře klesnout. Normovaný stav na druhé straně určuje nejvyšší přípustnou hranici počtu určitého druhu zvěře vzhledem ke kvalitě životního prostředí a úživnosti honitby. Přitom se jedná o jarní stav na počátku lovecké sezóny, což je logické vzhledem ke kolísání stavů v jejím průběhu z důvodu např. odlovu nebo přírůstku zvěře.¹⁰⁶⁰

Do honitby může držitel honitby, případně jiná osoba s jeho souhlasem, vypouštět zvěř pouze se souhlasem orgánů státní správy myslivosti, lesů a ochrany přírody.¹⁰⁶¹ Nesplnění nebo porušení této povinnosti je přestupkem, za který lze uložit pokutu do 30 000 Kč a zákaz činnosti do 2 let pro fyzické osoby a pokutu do 40 000 Kč pro právnické a podnikající fyzické osoby.¹⁰⁶² V zájmu zachování druhů zvěře se zakazuje vypouštět do honiteb jedince druhů zvěře, které jsou drženy ve farmových chovech nebo jejich mláďata, zvěř a zvířata získaná křížením mezi

¹⁰⁵⁵ § 2 písm. h) zákona o rybářství.

¹⁰⁵⁶ § 3 odst. 1 zákona o myslivosti.

¹⁰⁵⁷ Co je to spárkatá zvěř?. In Temata.rozhlas.cz [online]. [cit. 29. 6. 2020]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/co-je-sparkata-zver-7865052>.

¹⁰⁵⁸ § 3 odst. 2 zákona o myslivosti.

¹⁰⁵⁹ § 64 odst. 3 písm. c) a odst. 4 písm. c) zákona o myslivosti.

¹⁰⁶⁰ PETR, Bohuslav a kolektiv. *Zákon o myslivosti: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 20.

¹⁰⁶¹ § 5 odst. 2 zákona o myslivosti.

¹⁰⁶² § 63 odst. 1 písm. b), § 63 odst. 3 písm. b), § 63 odst. 4, § 64 odst. 1 a § 64 odst. 4 písm. b) zákona o myslivosti.

druhy zvěře a mezi druhy hospodářských zvířat, a zvěř, která byla chována v zajetí, a dále zavádět v honitbě další druhy zvěře bez předchozího souhlasu orgánu státní správy myslivosti.¹⁰⁶³ Porušení tohoto zákazu je přestupkem právnické nebo podnikající fyzické osoby, za který lze uložit pokutu do 200 000 Kč.¹⁰⁶⁴

Chov zvěře v zajetí je možný pouze se souhlasem orgánu státní správy myslivosti, o kterém se rozhoduje vždy v dohodě s orgánem ochrany přírody.¹⁰⁶⁵ Souhlas není potřeba pro chov zvěře v zoologické zahradě zřízené obcí nebo krajem, nebo pokud jde o držení a chov loveckých dravců. Za chov zvěře v zajetí se nepovažuje krotký chov nebo polodivoký chov zvěře prováděný pro účely zazvěřování honiteb, péče o zraněnou zvěř prováděná uživatelem honitby po nezbytnou dobu, záchranné chovy a stanice potřebné péče o zraněné živočichy zřizované podle zákona o ochraně přírody a krajiny.¹⁰⁶⁶ Nesplnění nebo porušení této povinnosti je přestupkem právnické nebo podnikající fyzické osoby, za který lze uložit pokutu do 40 000 Kč.¹⁰⁶⁷

Ochranou myslivosti se rozumí jak ochrana zvěře před nepříznivými vlivy prostředí, před nakažlivými nemocemi, před škodlivými zásahy lidí a před volně pobíhajícími domácími zvířaty, tak ochrana životních podmínek zvěře, zajištění klidu v honitbě a ochrana mysliveckých zařízení. Pro každého, kdo vstupuje se svou činností do přírody, platí obecně povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke zbytečnému ohrožování nebo zraňování zvěře, ale i k další činnosti, při které dochází k poškozování životních podmínek zvěře.¹⁰⁶⁸

Zakazuje se plašit zvěř jakýmkoliv způsobem, s výjimkou opatření k zabránění škodám působeným zvěří a dovolených způsobů lovu. Dále je zakázáno rušit zvěř při hnízdění a kladení mláďat a provádět další činnosti záporně působící na život zvěře jako volně žijících živočichů, pokud nejde o činnosti při obhospodařování pozemků nebo o činnosti při návštěvách honiteb jako součástí krajiny.¹⁰⁶⁹ Jedná se o absolutní zákazy, z kterých není možné udělit výjimku, a jde tedy dokonce o přísnější úpravu než v zákoně o ochraně přírody a krajiny. Porušení zákazu je přestupkem, za který lze uložit pokutu do 10 000 Kč pro fyzické osoby a 40 000 Kč pro právnické a podnikající fyzické osoby.¹⁰⁷⁰ Orgán státní správy myslivosti je oprávněn na žádost

¹⁰⁶³ § 5 odst. 1 zákona o myslivosti.

¹⁰⁶⁴ § 64 odst. 2 a odst. 4 písm. c) zákona o myslivosti.

¹⁰⁶⁵ § 66 zákona o myslivosti.

¹⁰⁶⁶ § 7 zákona o myslivosti.

¹⁰⁶⁷ § 64 odst. 1 a odst. 4 písm. b) zákona o myslivosti.

¹⁰⁶⁸ § 8 zákona o myslivosti.

¹⁰⁶⁹ § 9 odst. 1 zákona o myslivosti.

¹⁰⁷⁰ § 63 odst. 1 písm. a), § 63 odst. 3 písm. a), § 64 odst. 1 a § 64 odst. 4 písm. b) zákona o myslivosti.

uživatele honitby nařídit (zejména v době hnízdění, kladení a odchovu mláďat nebo provádění lovů) omezení nebo dokonce zákaz vstupu do honitby nebo jejích částí, omezení jízdy koňmi a tažnými psy a omezení jiných sportovních nebo zájmových činností.¹⁰⁷¹

Jelikož je jedním ze základních znaků myslivosti péče o zvěř a její ochrana, má uživatel honiteb povinnost provádět v době nouze, kdy zvěř může kvůli přírodním podmínkám strádat, opatření k záchraně zvěře, zejména ve spojitosti se záplavami, povodněmi, lesními požáry a extrémně vysokou sněhovou pokrývkou.¹⁰⁷² Nesplnění nebo porušení této povinnosti je přestupkem, za který lze uživateli honitby uložit pokutu do 200 000 Kč.¹⁰⁷³ Uživatel honitby je dále povinen provozovat krmelce, zásypy, slaniska, napajedla a v době nouze zvěř řádně přikrmovat.¹⁰⁷⁴ Nesplnění nebo porušení této povinnosti je rovněž přestupkem, za který lze uživateli honitby uložit pokutu do 10 000 Kč.¹⁰⁷⁵ Jestliže orgán státní správy myslivosti zjistí, že zvěř trpí hladem, a uživatel honitby nezjedná po výzvě orgánu státní správy myslivosti okamžitou nápravu, rozhodne tento orgán o krmení zvěře na náklad uživatele.¹⁰⁷⁶ Nesplnění i této povinnosti je přestupkem, za který lze uživateli honitby uložit pokutu do 200 000 Kč.¹⁰⁷⁷

Co se týče samotných podmínek výkonu lovu, tak zákon o myslivosti umožňuje lovit pouze zvěř, která není hájena podle § 2 písm. c), a to ve stanovené době lovu.¹⁰⁷⁸ Porušení tohoto pravidla lovu je přestupkem, za který lze fyzické osobě jako držiteli loveckého lístku uložit pokutu do 30 000 Kč a zákaz činnosti do 2 let (v případě jehož uložení se odebere lovecký lístek) a uživateli honitby pokutu do 200 000 Kč.¹⁰⁷⁹ Terminologie zákona o myslivosti není v tomto případě důsledná, jelikož je použit pojem „zvěř, která není hájena“, s kterým zákon v definicích základních pojmů nepracuje, a pravděpodobně souvisí s tím, že druhy zvěře, které nelze lovit, byly dříve nazývány jako „hájená zvěř“.¹⁰⁸⁰ Vhodnější by tedy bylo používat pojem „zvěř uvedená v § 2 písm. d)“ v souladu se současným zákonem o myslivosti.

Dobu lovu jednotlivých druhů zvěře a bližší podmínky provádění lovu stanovuje vyhláška o době lovu. V této vyhlášce nejsou uvedeny doby lovu pro tchoře tmavého (*Mustela*

¹⁰⁷¹ § 9 odst. 3 zákona o myslivosti.

¹⁰⁷² § 11 odst. 3 zákona o myslivosti.

¹⁰⁷³ § 64 odst. 3 písm. c) a § 64 odst. 4 písm. c) zákona o myslivosti.

¹⁰⁷⁴ § 11 odst. 4 zákona o myslivosti.

¹⁰⁷⁵ § 64 odst. 3 písm. a) a § 64 odst. 4 písm. a) zákona o myslivosti.

¹⁰⁷⁶ § 11 odst. 5 zákona o myslivosti.

¹⁰⁷⁷ § 64 odst. 3 písm. e) a § 64 odst. 4 písm. c) zákona o myslivosti.

¹⁰⁷⁸ § 42 zákona o myslivosti.

¹⁰⁷⁹ § 63 odst. 2, § 63 odst. 3 písm. b), § 63 odst. 4, § 64 odst. 3 písm. c) a § 64 odst. 4 písm. c) zákona o myslivosti.

¹⁰⁸⁰ DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 414.

putorius), tchoře stepního (*Mustela eversmanii*), orebici horskou (*Alectoris graeca*) a špačka obecného (*Sturnus vulgaris*), kteří jsou přitom obsaženi v § 2 písm. d), a patří tedy mezi druhy zvěře, kterou lze obhospodařovat lovem. V případě tchořů uvádí komentář k zákonu o myslivosti, že jde o chybu vyhlášky, která pro ně zapoměla stanovit dobu lovu, což nemůže být interpretováno tak, že tchoře nelze vůbec obhospodařovat lovem, nýbrž naopak, že je lze lovit celoročně.¹⁰⁸¹ S touto interpretací zásadně nesouhlasím, a to především z toho důvodu, že kdyby bylo možné lovit tchoře (a potažmo i orebici horskou a špačka obecného) celoročně, stanovila by pro ně vyhláška dobu lovu od 1. 1. do 31. 12., jako tomu je v případě např. lišky obecné (*Vulpes vulpes*). Z toho vyplývá, že když pro tyto druhy není stanovena doba lovu, nelze je lovit vůbec [určitá výjimka ovšem platí pro špačka obecného (viz níže)]. Tchoř stepní je navíc druhem, který vyžaduje přísnou ochranu podle směrnice o stanovištích (je zařazen do její přílohy IV), a je tedy uveden na seznamu zvláště chráněných druhů ve vyhlášce č. 395/1992 Sb. MZE ve svém sdělení¹⁰⁸² tvrdí, že cíle směrnice o stanovištích jsou naplněny tím, že pro tchoře stepního není stanovena doba lovu, nicméně by bylo jistě vhodnější přesunout ho z § 2 písm. d) do § 2 písm. c), který obsahuje druhy zvěře, které jsou zvláště chráněnými živočichy podle zvláštních právních předpisů. V takovém případě by k jeho lovu musela být povolena výjimka podle zákona o ochraně přírody a krajiny, čímž by byl odstraněn nesoulad zákona o myslivosti se směrnicí o stanovištích.

U orebice horské a špačka obecného je situace obdobná, jelikož jde o volně žijící ptáky, kteří všichni požívají výjimečnou ochranu podle zákona o ochraně přírody a krajiny v souladu se směrnicí o ptácích, a je tedy zakázáno mimo jiné jejich úmyslné usmrcování nebo odchyt. Tento zákaz se nevztahuje na lov některých druhů ptáků vymezený a prováděný v souladu s předpisy o myslivosti a zákonem o ochraně přírody a krajiny. Seznam těchto druhů, na které se zákaz nevztahuje, stanovilo MŽP po dohodě s MZE v příloze č. 5 vyhlášky č. 166/2005 Sb. Nalezneme v něm všechny druhy ptáků z § 2 písm. d) zákona o myslivosti, které lze obhospodařovat lovem, až na dvě výjimky, kterými jsou právě orebice horská a špaček obecný. Pro lov těchto dvou druhů by tedy obecně musely být splněny podmínky pro odchylný postup při ochraně ptáků podle § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny (stejně jako pro lov ostatních druhů ptáků volně žijících na evropském území členských států EU, které nejsou v tomto

¹⁰⁸¹ PETR, Bohuslav a kolektiv. *Zákon o myslivosti: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 170.

¹⁰⁸² Sdělení k lovu tchoře stepního, orebice horské a špačka obecného. In *Eagri.cz* [online]. [cit. 22. 5. 2020]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/lesy/myslivost/sdeleni-k-lovu-tchore-stepniho-orebice.html>.

seznamu uvedeny) a proto by bylo z hlediska přehlednosti vhodnější, kdyby byly z výčtu zvěře v § 2 písm. d) odstraněny, čímž by byla zajištěna lepší transpozice směrnice o ptácích.

U špačka obecného je situace o něco složitější vzhledem k vyhlášce č. 294/2006 Sb., o odchýlném postupu pro usmrcování špačka obecného, jejíž účelem ovšem není snižování početních stavů špačka obecného lovem, ale zvýšení účinnosti střelby jako metody jeho plašení. Působnost této vyhlášky je omezena místně pouze na vinice a v pásmu o šířce 50 m kolem vinice na území vinařské oblasti Morava (s výjimkou pozemků nacházejících se na území Národního parku Podyjí), a časově od 15. srpna do 31. října pouze ve vymezeném denním období začínajícím po východu slunce a končícím hodinu před západem slunce. Tato vyhláška dále stanoví prostředky, způsoby a metody odchýlného postupu a další podmínky jeho uplatnění.

Výkon práva myslivosti je důvodem k usmrcení zvířete podle zákona na ochranu zvířat proti týrání¹⁰⁸³, a proto je zákon o myslivosti v tomto ohledu se zákonem na ochranu zvířat proti týrání v souladu. Právem myslivosti se rozumí souhrn práv a povinností zvěř chránit, cílevědomě chovat, lovit, přivlastňovat si ulovenou nebo nalezenou uhynulou zvěř, její vývojová stadia a shozy paroží, jakož i užívat k tomu v nezbytné míře honebních pozemků.¹⁰⁸⁴ Toto právo lze provádět na honitbě, což je soubor souvislých honebních pozemků jednoho nebo více vlastníků vymezený v rozhodnutí orgánu státní správy myslivosti.¹⁰⁸⁵

Uživatel honitby je povinen zajistit sledování a dohledání zvěře postřelené nebo jiným způsobem poraněné, která přeběhne nebo přeletí do cizí honitby nebo na nehonební pozemky, přičemž je oprávněn použít loveckého psa.¹⁰⁸⁶ Nesplnění nebo porušení této povinnosti je přestupkem uživatele honitby, za který mu lze uložit pokutu do 40 000 Kč.¹⁰⁸⁷

Zvláštními případy, kdy lze přistoupit k lovu mimo standardní pravidla, patří a) snížení stavů zvěře a zrušení jejího chovu, b) povolení lovu mimo dobu lovu a c) povolení lovu na nehonebních pozemcích.

Vyžaduje-li zájem vlastníka/nájemce honebních pozemků, zájem zemědělské nebo lesní výroby, ochrany přírody nebo mysliveckého hospodaření, aby byl počet některého druhu snížen, povolí orgán státní správy myslivosti příslušnou úpravu stavu zvěře. Nelze-li škody

¹⁰⁸³ § 5 odst. 2 písm. d) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰⁸⁴ § 2 písm. h) zákona o myslivosti.

¹⁰⁸⁵ § 2 písm. i) zákona o myslivosti.

¹⁰⁸⁶ § 43 odst. 1 zákona o myslivosti.

¹⁰⁸⁷ § 64 odst. 3 písm. b) a § 64 odst. 4 písm. b) zákona o myslivosti.

působené zvěří snížit technicky přiměřenými a ekonomicky únosnými způsoby, uloží orgán státní správy myslivosti na návrh vlastníka/nájemce honebního pozemku, orgánu ochrany přírody nebo orgánu státní správy lesa snížení stavu zvěře až na minimální stav, popřípadě zruší chov druhu zvěře, který škody působí.¹⁰⁸⁸ Jelikož nejsou blíže určeny druhy zvěře, kterých se toto ustanovení týká, půjde obecně o kterýkoliv druh zvěře, tedy jak druhy zvěře, které lze obhospodařovat lovem, tak i druhy zvěře, které nelze lovit podle mezinárodních smluv, jimiž je ČR vázána a které byly vyhlášeny ve Sbírce zákonů nebo ve Sbírce mezinárodních smluv, nebo druhy zvěře, které jsou zvláště chráněnými živočichy. U posledně jmenovaných je nutno k jejich lovu získat nejdříve výjimku podle zákona o ochraně přírody a krajiny. Smyslem snížení početních stavů zvěře může být např. zájem o dosažení mezidruhové vyváženosti, snižování škod způsobených rybími predátory jako je volavka nebo kormorán na rybích obsádkách nebo snižování škod na pobřežních porostech způsobovaných bobrem.¹⁰⁸⁹

Mimo dobu lovu povolí orgán státní správy myslivosti v dohodě s orgánem ochrany přírody lov některého druhu zvěře uvedené v § 2 písm. d) pro vědecké účely a stejně se postupuje při povolení odchytu zvěře, lovu poraněné zvěře a lovu zvěře pro účely výcviku a zkoušek loveckých psů a loveckých dravců.¹⁰⁹⁰ V případě tzv. sanitárního odstřelu, tedy lovu poraněné zvěře, je nesmyslné, aby uživatel honitby nemohl ulovit poraněnou zvěř mimo dobu jejího lovu bez povolení příslušného orgánu státní správy myslivosti vzhledem k termínům pro vydání takového povolení a k trápení poraněné zvěře. Zde by bylo namístě vyjít z pravidel myslivecké etiky, a tedy poraněnou zvěř ulovit, situaci dokladovat a poté oznámit orgánu státní správy myslivosti, případně zažádat o dodatečné povolení.¹⁰⁹¹

Vznikne-li potřeba jednorázově omezit nebo trvale regulovat stavy některého druhu zvěře, popřípadě i jiných živočichů (tedy tzv. nezvěře – např. zdivočelých holubů ve městech) na nehonebních pozemcích, povolí lov na těchto pozemcích na žádost jejich vlastníků/nájemců nebo z vlastního podnětu orgán státní správy myslivosti. Tento lov lze povolit i mimo dobu lovu.¹⁰⁹² Lov zvěře na nehonebních pozemcích není výkonem práva myslivosti, ale jen regulací stavů zvěře.¹⁰⁹³

¹⁰⁸⁸ § 39 zákona o myslivosti.

¹⁰⁸⁹ PETR, Bohuslav a kolektiv. *Zákon o myslivosti: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 164.

¹⁰⁹⁰ § 40 zákona o myslivosti.

¹⁰⁹¹ PETR, Bohuslav a kolektiv. *Zákon o myslivosti: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 166.

¹⁰⁹² § 41 zákona o myslivosti.

¹⁰⁹³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o myslivosti.

Zákon o myslivosti obsahuje také úpravu sokolnictví, podle které použití loveckých dravců v sokolnictví povoluje orgán státní správy myslivosti. Loveckým dravcem se rozumí dravec chovaný k sokolnickému využití. Držení a chov loveckého dravce jsou možné jen po povolení výjimky ze základních podmínek zvláště chráněných živočichů podle zákona o ochraně přírody a krajiny a za podmínek uvedených v povolení. Držitel loveckého dravce musí mít složeny sokolnické zkoušky a být členem sokolnické organizace.¹⁰⁹⁴ Další podrobnosti stanoví vyhláška č. 244/2002 Sb.¹⁰⁹⁵

4.8.3. Právní úprava ochrany ryb a vodních organismů v rámci rybníkářství a rybářství

Zákon o rybářství neposkytuje ochranu pouze rybám, ale také vodním organismům, jejichž definice byla uvedena výše. Ryby jakožto obratlovci naplňují definici zvířete podle zákona na ochranu zvířat proti týrání, a proto je nutné při jejich usmrcování postupovat v souladu s tímto zákonem. Stejně jako v případě práva myslivosti je i výkon práva rybářství důvodem k usmrcení zvířete podle zákona na ochranu zvířat proti týrání¹⁰⁹⁶, a v tomto ohledu je tedy zákon o rybářství v souladu se zákonem na ochranu zvířat proti týrání. Samotný zákon o rybářství ve svém § 12 odst. 1 uvádí, že rybníkářství a výkon rybářského práva nesmí být v rozporu se zvláštními právními předpisy, jako je třeba zákon na ochranu zvířat proti týrání, zákon o ochraně přírody a krajiny nebo veterinární zákon.

Pro zacházení s živými rybami stanoví zákon na ochranu zvířat proti týrání zakázané způsoby manipulace, které jsou považovány za týrání zvířat. Konkrétně jde o zbavování ryb šupin nebo ploutví, vsouvání prstů pod skřele do žáber ryb, vtlačování prstů do očnic ryb anebo násilné vytlačování jiker nebo mlíčí, pokud se nejedná o výzkum a umělý chov ryb a nejde-li o postup stanovený zákonem o rybářství a zákonem o ochraně přírody a krajiny.¹⁰⁹⁷ Upraveno je i vykrvení ryb, které může být prováděno pouze po jejich omráčení zaručujícím ztrátu citlivosti a vnímání po celou dobu vykrvování. Vykrvování ryb při prodeji se provádí po omráčení silným úderem tupým předmětem na temeno hlavy a přetětím žaberních oblouků nebo přetětím míchy a cév řezem bezprostředně za hlavou. Jatečné zpracování ryb před jejich

¹⁰⁹⁴ § 44 odst. 2 zákona o myslivosti.

¹⁰⁹⁵ Vyhláška č. 244/2002 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti.

¹⁰⁹⁶ § 5 odst. 2 písm. d) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰⁹⁷ § 4 odst. 1 písm. u) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

vykrvením je zakázáno.¹⁰⁹⁸ V případě manipulace s vodními organismy neupravuje zákon na ochranu zvířat proti týrání žádné zakázané způsoby.

Pro rybářství má zásadní význam kvalita vodních zdrojů, ve kterých ryby žijí, což je upraveno především v § 35 vodního zákona¹⁰⁹⁹, který obsahuje úpravu týkající se podpory života ryb. Cílem ustanovení je jednak ochrana nebo zlepšení jakosti povrchových vod, které jsou vhodné pro život ryb nebo které by se staly vhodnými v případě snížení nebo odstranění znečištění, a jednak ochrana genofondu původních druhů rostlin a živočichů.¹¹⁰⁰ Dané ustanovení zmocnilo vládu k vydání nařízení, kterým se stanoví povrchové vody, které jsou nebo se mají stát trvale vhodnými pro život a reprodukci původních druhů ryb a dalších vodních živočichů, s rozdělením na vody lososové a kaprové. Tímto nařízením je nařízení vlády č. 71/2003 Sb., o stanovení povrchových vod vhodných pro život a reprodukci původních druhů ryb a dalších vodních živočichů a o zjišťování a hodnocení stavu jakosti těchto vod.

Osoba nakládající s povrchovými vodami je povinna nenarušovat ochranu ryb a vodních organismů, popřípadě zdrojů jejich potravy. Tato povinnost se vztahuje na každého, kdo nakládá s povrchovými vodami, tedy nejen na rybáře, ale také např. na vodáky nebo koupající se rekreaty. Každý si musí počínat tak, aby nedocházelo ke zbytečnému ohrožování, zraňování nebo rušení ryb a vodních organismů a poškozování jejich životních podmínek.¹¹⁰¹ Porušení této povinnosti ovšem není uvedeno ve výčtu přestupků podle zákona o rybářství.

Výkon rybářského práva je možný pouze v rybářském revíru, kterým je část vodního útvaru povrchových vod o výměře nejméně 500 m² souvislé vodní plochy, umožňující život rybí obsádky a vodních organismů, vyhlášená rozhodnutím příslušného orgánu státní správy rybářství, a to na vodním toku, na rybníce nebo na uzavřené vodě.¹¹⁰² Ačkoliv to zákon o rybářství výslovně nedeklaruje, patří rybářské právo státu, a není tedy spojeno s vlastnictvím pozemku, na kterém se vodní plocha, ke které se vztahuje rybářské právo, nachází nebo po kterém vodní tok teče. S rybářským právem jako výlučným oprávněním státu nelze obchodovat, a proto uživatel rybářského revíru nemá právo povolit výkon rybářského práva jiné osobě. Tím není vyloučeno povolit výkon rybářského práva fyzickým osobám, které mají rybářský lístek a

¹⁰⁹⁸ § 5i zákona na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁰⁹⁹ Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁰⁰ HORÁČEK, Zdeněk a kolektiv. *Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti nového občanského zákoníku k 15. 3. 2015*. 3. vydání. Praha: Soudy, 2015, s. 106.

¹¹⁰¹ § 12 odst. 9 zákona o rybářství.

¹¹⁰² § 2 písm. e) a § 4 odst. 1 zákona o rybářství.

povolenu k lovu.¹¹⁰³ Výkon rybářského práva povolí na dobu 10 let příslušný rybářský orgán osobě, která splňuje podmínky pro řádný výkon rybářského práva stanovené zákonem o rybářství.¹¹⁰⁴

Část příslušného rybářského revíru, popřípadě celý rybářský revír, může příslušný rybářský orgán po projednání s uživatelem rybářského revíru vyhlásit za chráněnou rybí oblast, v které může být omezen nebo zakázán lov ryb nebo vodních organismů. Účelem vyhlášení chráněné rybí oblasti je vytvoření podmínek pro chov a ochranu ryb nebo pěstování a reprodukci vodních organismů. Příslušný rybářský orgán v rozhodnutí stanoví, které ryby nebo vodní organismy mají být předmětem ochrany, dále stanoví zdroje a způsob vysazování těchto ryb a vodních organismů, a podmínky pro jejich chov a lov v příslušném rybářském revíru. Další podrobnosti o vyhlášení, změně a rušení chráněných rybích oblastí a podrobnosti týkající se předmětu ochrany, zdroje, způsobu a místa vysazování ryb a vodních organismů jsou stanoveny ve vyhlášce č. 197/2004 Sb.¹¹⁰⁵

Lov ryb a vodních organismů smí být prováděn v rybníkářství pouze hromadně účinnou metodou lovu nebo na udici. V rybářském revíru se lov provádí zpravidla lovem na udici nebo jiným způsobem lovu, který stanoví příslušný rybářský orgán. V rybářském revíru může jednotlivá oprávněná osoba provádět lov nejvýše na 2 udice, nicméně porušení zákazu lovu na více než 2 udice není uvedeno ve výčtu skutkových podstat přestupků. Některé prostředky lovu jsou v rybářském revíru, případně i v rybníkářství, zakázány. Jde např. o používání prostředků výbušných, otravných nebo omamných látek, používání bodců nebo užívání elektrického proudu. Dále zákon o rybářství obsahuje výčet druhů ryb, které je zakázáno lovit, míst, kde je zakázáno lovit (např. z obytných lodí, v plavebních komorách, ze silničních a železničních mostů atd.) a zakázaných způsobů a metod lovu. V určitých případech je možné z některých zákazů udělit výjimku, kterou uděluje buď MZE, nebo krajský úřad podle toho, z jakého zákazu má být výjimka udělena. Osoba provádějící lov je při lovu v rybářském revíru povinna mít doklad o udělení výjimky u sebe a na požádání ho předložit rybářské strážní. Z důvodu ochrany rybí obsádky je v rybářských revírech zakázán také lov mimo denní doby lovu ryb v kalendářním roce, které jsou uvedeny ve vyhlášce č. 197/2004 Sb.¹¹⁰⁶ Porušení těchto zákazů

¹¹⁰³ ŠÍMA, Alexander. *Zákon o rybářství: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 29.

¹¹⁰⁴ § 6 odst. 2 zákona o rybářství.

¹¹⁰⁵ § 2 písm. k) a § 5 zákona o rybářství.

¹¹⁰⁶ § 13 zákona o rybářství.

pro lov ryb je přestupkem, za který lze uložit pokutu do 30 000 Kč pro fyzickou osobu a 50 000 Kč pro právnickou a podnikající fyzickou osobu.¹¹⁰⁷

Součástí zákona o rybářství je také ochrana mořských rybolovných zdrojů¹¹⁰⁸, která spočívá ve stanovení pravidel pro dovoz, popřípadě tranzit, mořských ryb a mořských živočichů do ČR, a výkonu státního dozoru nad dodržování těchto pravidel.

4.8.4. Regulace nepůvodních druhů v rámci zákona o myslivosti a zákona o rybářství

Zákon o myslivosti dle svého § 1 odst. 1 písm. d) upravuje mimo jiné také dovoz a vypouštění živočichů, kteří zatím nežijí na území ČR. K dovozu a vývozu geograficky nepůvodních druhů živočichů, které jsou považovány Mezinárodní mysliveckou organizací (CIC) za zvěř, je nutný předchozí souhlas orgánu ochrany přírody, orgánu státní správy myslivosti a dodržení veterinárních předpisů, jako je např. veterinární zákon. Po takto povoleném vypouštění se tento druh stává zvěří.¹¹⁰⁹ Za porušení této povinnosti je možné uložit právnické a podnikající fyzické osobě pokutu až do výše 200 000 Kč.¹¹¹⁰

Novela zákona v souvislosti s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů má zavést povinnost mít k dovozu a vypouštění nepůvodních druhů živočichů za účelem mysliveckého hospodaření souhlas orgánu státní správy myslivosti a povolení orgánu ochrany přírody. Změna formy ze souhlasu orgánu ochrany přírody na povolení je nezbytná vzhledem k plánované novelizaci zákona o ochraně přírody a krajiny. Dále bude nutné (stejně jako nyní) dodržet veterinární předpisy. Odstraněn má být odkaz na výčet zvěře podle Mezinárodní myslivecké organizace, jelikož takový přehled zvěře v mezinárodním měřítku v současné době neexistuje.¹¹¹¹

Podle § 14 odst. 1 písm. f) zákona o myslivosti je myslivecká stráž oprávněna usmrcovat některé zavlečené druhy živočichů v přírodě nežádoucí, které nejsou podle zákona zvěří. Konkrétně se jedná o mývala severního (*Procyon lotor*), psíka mývalovitého (*Nyctereutes procyonoides*), norka amerického (*Neovison vison*) nebo nutrii říční (*Myocastor coypus*). Další

¹¹⁰⁷ § 30 odst. 1 písm. e), § 30 odst. 6, § 31 odst. 1 písm. c) a § 31 odst. 5 zákona o rybářství.

¹¹⁰⁸ § 27–29 zákona o rybářství.

¹¹⁰⁹ § 4 odst. 2 zákona o myslivosti.

¹¹¹⁰ § 64 odst. 2 a § 64 odst. 4 písm. c) zákona o myslivosti.

¹¹¹¹ Sněmovní tisk 731/0, důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, s. 80.

druhy může stanovit MZE vyhláškou v dohodě s MŽP¹¹¹², nicméně taková vyhláška nebyla nikdy vydána, a proto se ustanovení týká pouze těchto čtyř taxativně vymezených druhů.

Pro usmrcení těchto živočichů nejsou stanoveny žádné omezující podmínky a neplatí pro ně zakázané způsoby lovu zvěře, čímž však nejsou dotčeny zákazy stanovené zákonem na ochranu zvířat proti týrání a zákonem o ochraně přírody a krajiny.¹¹¹³ Nedostatkem tohoto ustanovení je, že k jejich usmrcení je oprávněna pouze myslivecká stráž. Vzhledem k nebezpečí, které tyto druhy představují, by se mělo zvážit, zda by toto oprávnění neměl mít i myslivecký hospodář, případně uživatel honitby, aby mohla být eliminace invazních druhů více efektivní.

Po novele zákona v souvislosti s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů má zákon o myslivosti nově upravovat podmínky *usmrcování* živočichů, kteří nejsou zvěří a vyžadují regulaci. Tím bude nahrazeno současné ustanovení, podle kterého zákon o myslivosti upravuje provádění *lovu* živočichů, kteří nejsou zvěří. Pojem „lov“ se má totiž vztahovat pouze na obhospodařování zvěře. Pro tyto živočichy zavádí novela zákona legislativní zkratku „živočich vyžadující regulaci“. Tito živočichové mají být vymezeni v prováděcím právním předpise, tedy vyhlášce MZE. Do této vyhlášky se předpokládá zařadit výše uvedené čtyři druhy z § 14 odst. 1 písm. f) a dále některé druhy z aktuálního unijního seznamu (např. husice nilská, ondatra pižmová, kachnice kaštanová, muntžak malý nebo severoamerické druhy veverek).¹¹¹⁴ Takové živočichy bude oprávněna usmrcovat jak myslivecká stráž, tak nově také uživatel honiteb a myslivecký hospodář. Uživatel honitby bude navíc moci vydat povolenku k lovu k usmrcování těchto živočichů a umožnit jejich celoroční usmrcování i jiným osobám oprávněným podle zákona o myslivosti než myslivecké strážní a mysliveckému hospodáři. Tím se významně rozšíří možnost regulace invazních druhů živočichů v rámci myslivosti, která je v současnosti omezena pouze na mysliveckou stráž.

V rámci **zákona o rybářství** je nepůvodní ryba a nepůvodní vodní organismus definován jako geograficky nepůvodní nebo geneticky nevhodná nebo neprověřená populace ryb a vodních organismů, vyskytující se na území jednotlivého rybářského revíru v ČR méně než 3 po sobě následující generační populace.¹¹¹⁵ Z toho vyplývá, že nepůvodnost ryby lze

¹¹¹² § 68 zákona o myslivosti.

¹¹¹³ § 45 odst. 3 zákona o myslivosti.

¹¹¹⁴ Sněmovní tisk 731/0, důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, s. 79–80.

¹¹¹⁵ § 2 písm. s) zákona o rybářství.

„zhojit“ plynutím času, tedy výskytem tří po sobě jdoucích generačních populací. To je z pohledu zoogeografie zcela chybné a navíc v rozporu s definicí geograficky nepůvodního druhu obsažené v zákoně o ochraně přírody a krajiny.¹¹¹⁶ Z definice totiž dovodíme, že by se za původní měl považovat např. nějaký exotický druh ryby, který byl do ČR přivezen neúmyslně s násadou jiných ryb a kterému se podařilo vytvořit třikrát po sobě generační populaci. Pokud bychom obdobnou definici chtěli použít analogicky v případě např. savců, je to to samé, jako kdybychom řekli, že mýval severní je zde již tedy také původním druhem, když se mu podařilo vytvořit tři po sobě následující generační populace.

Ačkoliv tedy na některé druhy ryb a vodních organismů nemusí úprava zákona o rybářství dopadat, neznamená to, že se nemůže jednat o nepůvodní druh podle zákona o ochraně přírody a krajiny, jehož definice geograficky nepůvodního druhu platí obecně, nikoli pouze pro účely tohoto zákona, jako to stanoví zákon o rybářství.¹¹¹⁷

Povolení k vypouštění nepůvodních druhů ryb a vodních organismů se dle § 12 odst. 6 zákona o rybářství řídí § 5 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny, podle kterého vydává povolení orgán ochrany přírody, kterým je zpravidla obecní úřad obce s rozšířenou působností.¹¹¹⁸ Vedle toho je ve vodním zákoně upraven zákaz vypouštět ryby a ostatní vodní živočichy nepůvodních, geneticky nevhodných a neprověřených populací přirozených druhů do vodních toků a vodních nádrží bez souhlasu příslušného vodoprávního úřadu¹¹¹⁹, kterým je rovněž obecní úřad obce s rozšířenou působností¹¹²⁰, tudíž je úprava v tomto ohledu duplicitní.

Připravovanou novelou zákona v souvislosti s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů má být ze zákona o rybářství odstraněna definice nepůvodní ryby a nepůvodního vodního organismu, aby byl zajištěn soulad s unijní legislativou. Ze zákona o rybářství by mělo být dále vypuštěno výše zmíněné ustanovení § 12 odst. 6, podle kterého se povolení k vypouštění nepůvodních druhů ryb a vodních organismů řídí zákonem o ochraně přírody a krajiny, a které je nadbytečné, protože ke stejnému závěru dojdeme jazykovým a systematickým výkladem ustanovení § 5 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny. Toto ustanovení má být nahrazeno tím, že vláda nařízením stanoví vybrané nepůvodní druhy ryb,

¹¹¹⁶ LUSK, Stanislav — LUSKOVÁ, Věra — HANEL, Lubomír. Černý seznam nepůvodních invazních druhů ryb České republiky. In: LUSK, Stanislav — LUSKOVÁ, Věra [ed.]. *Biodiverzita ichtyofauny České republiky (VIII)*. Brno: Ústav biologie obratlovců AV ČR, 2011, s. 79–97.

¹¹¹⁷ POKORNÁ, Lucie. *Nepůvodní druhy ryb*. In: *Ochrana přírody* č. 1/2011, s. 12–13.

¹¹¹⁸ § 77 odst. 1 písm. e) zákona o ochraně přírody a krajiny.

¹¹¹⁹ § 35 odst. 3 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹¹²⁰ § 106 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

k jejichž vysazování v rybářském revíru se nebude vyžadovat povolení k záměrnému rozšíření druhu do krajiny podle zákona o ochraně přírody a krajiny. Cílem má být zjednodušení využívání některých nepůvodních druhů ryb, které jsou hospodářsky významné. Jejich vysazování tedy nebude řešeno individuálně, nýbrž souhrnně a pro delší časové období v rámci stanovení „zarybňovací povinnosti“.¹¹²¹ V neposlední řadě má přibýt mezi zákazy při lovu v rybářském revíru a v rybníkářství nově také zákaz vrátit po ulovení zpět do vody a použít za nástražní rybu invazní nepůvodní druh na unijním seznamu. Porušení těchto zákazů má být přestupkem, za který lze uložit pokutu do 30 000 Kč fyzické osobě a do 50 000 Kč právnické a podnikající fyzické osobě.¹¹²²

4.8.5. Lov ve zvláště chráněných územích

Analýzu právní úpravy týkající se lovu volně žijících živočichů podle zákona o myslivosti a zákona o rybářství je na závěr vhodné doplnit o úpravu lovu ve zvláště chráněných územích podle zákona o ochraně přírody a krajiny.

Na území národních parků mimo zastavěná území a zastavitelné plochy obcí je zakázáno odchytávat živočichy s výjimkou mimo jiné výkonu práva myslivosti a práva rybářství.¹¹²³ Výkon těchto práv však může být v určitých částech národního parku nebo na celém jeho území rozhodnutím nebo opatřením obecné povahy orgánu ochrany přírody omezen nebo dokonce vyloučen. Držitelé a uživatelé honiteb nebo uživatelé rybářských revírů v národních parcích jsou povinni při výkonu práva myslivosti a práva rybářství postupovat tak, aby se udržoval nebo zlepšoval stav ekosystémů národního parku a aby byly zachovány nebo podporovány jejich přirozené ekologické funkce.¹¹²⁴

Pro území chráněných krajinných oblastí není výkon mysliveckého a rybářského práva nijak upraven. Ve vztahu k zvěři je na území první a druhé zóny zakázáno zavádět její intenzivní chovy (např. obory, farmové chovy nebo bažantnice).¹¹²⁵

V národních přírodních rezervacích je výkon mysliveckého a rybářského práva obecně zakázán a možný je jen se souhlasem orgánu ochrany přírody.¹¹²⁶ V přírodních rezervacích

¹¹²¹ Sněmovní tisk 731/0, důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, s. 83–84.

¹¹²² § 30 odst. 1 písm. e), § 30 odst. 6, § 31 odst. 1 písm. c) a § 31 odst. 5 zákona o rybářství.

¹¹²³ § 16 odst. 2 písm. e) zákona o ochraně přírody a krajiny.

¹¹²⁴ § 21 zákona o ochraně přírody a krajiny.

¹¹²⁵ § 26 odst. 3 písm. b) zákona o ochraně přírody a krajiny.

¹¹²⁶ § 30 zákona o ochraně přírody a krajiny.

může příslušný orgán omezit výkon práva myslivosti a rybářství, pokud je tento výkon v rozporu s podmínkami ochrany území přírodní rezervace. To znamená, že v přírodní rezervaci nemůže být výkon těchto práv zcela zakázán, ale pouze omezen stanovením podmínek pro tyto činnosti.¹¹²⁷

Ve vztahu k národním přírodním památkám a přírodním památkám zákon o ochraně přírody a krajiny výslovně neupravuje výkon mysliveckého a rybářského práva. Pro obě zvláště chráněná území platí obecně formulovaná základní ochranná podmínka spočívající v zákazu změny či poškozování památek. Při posuzování toho, zda výkon mysliveckého nebo rybářského práva nevede ke změnám či poškození památek, je třeba vycházet ze základního předmětu ochrany konkrétního zvláště chráněného území. Pokud by k takovým změnám v rozporu s předměty a cíli ochrany při výkonu mysliveckého a rybářského práva docházelo, je nutné činnost vyhodnotit jako zakázanou. Při vyhlášení národních přírodních památek a přírodních památek je možné stanovit bližší ochranné podmínky a v nich např. vázat některé činnosti náležející do výkonu práva myslivosti a práva rybářství na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody.^{1128,1129}

4.8.6. Trestný čin pytláctví

Trestný čin pytláctví (§ 304 tr. zák.) je v trestním zákoníku zařazen do hlavy VIII týkající se trestných činů proti životnímu prostředí a jeho objektem je zájem na ochraně přírody, především zájem na ochraně volně žijící zvěře a ryb, práva myslivosti a rybářství, a cizího majetku (vlastnictví k ulovené zvěři a rybám).

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v neoprávněném lovení zvěře nebo ryb v hodnotě nikoli nepatrné nebo ukrytí, převedení na sebe nebo jiného nebo přechovávání neoprávněně ulovené zvěře nebo ryb v hodnotě nikoli nepatrné. Pachatel, kterým může být fyzická i právnická osoba, bude potrestán odnětím svobody až na dva roky, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

První alternativou trestného činu je tedy neoprávněný lov. Po novele trestního zákoníku provedené zákonem č. 330/2011 Sb. stačí k dokonání trestného činu, že pachatel zvěř nebo ryby

¹¹²⁷ § 34 zákona o ochraně přírody a krajiny.

¹¹²⁸ § 35 a 36 zákona o ochraně přírody a krajiny.

¹¹²⁹ Výkon práva myslivosti a rybářství ve zvláště chráněných územích a na území EVL a ptačích oblastí. In Forumochranyprirody.cz [online]. [cit. 25. 7. 2021]. Dostupné z: <http://www.forumochranyprirody.cz/vykon-prava-myslivosti-rybarstvi-ve-zvlaste-chranenych-uzemich-na-uzemi-evl-ptacich-oblasti>.

loví, nikoliv skutečně *uloví*, jak bylo vyžadováno před účinností této novely. Lovem je činnost směřující ke skolení či chycení zvěře nebo ryb. Není rozhodné, zda si pachatel zamýšlí ulovenou zvěř nebo ryby ponechat, nebo je vypustit zpět do přírody, ani zda se pachatel dostal se zvěří nebo rybami do kontaktu či zda se v daný okamžik nějaká zvěř nebo ryby na místě nacházely. Neoprávněně loví zvěř nebo ryby ten, kdo k tomu není povolán a ani nemá k takové činnosti zvláštní povolení nebo toto povolení sice má, ale jedná nad jeho rámeček.¹¹³⁰

Druhou alternativou trestného činu je, že pachatel neoprávněně ulovenou zvěř nebo ryby ukryje, na sebe nebo na jiného převede nebo přechovává. Ukrytí znamená, že pachatel ulovenou zvěř nebo ryby odstraní z dosahu možného odhalení nebo zjištění. Převodem na sebe nebo jiného se rozumí získání dispoziční moci nad věcí, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, a směřuje k realizaci užítku (např. prodej, darování nebo výměna). Za přechovávání se považuje jakékoliv držení neoprávněně ulovené zvěře nebo ryb.¹¹³¹

Kvalifikovanou skutkovou podstatou je případ, kdy pachatel spáchá čin jako člen organizované skupiny, získá takovým činem větší prospěch (nejméně 100 000 Kč), spáchá čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost chránit životní prostředí (např. myslivecká nebo rybářská stráž), spáchá čin zvlášť zavrženíhodným způsobem, hromadně účinným způsobem nebo v době hájení, nebo se dopustil recidivy. V těchto případech bude pachatel potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let, peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

Pro odlišení, zda půjde v daném případě o přešůpek nebo trestný čin, je klíčové, že pro trestný čin musí být zavinění ve formě úmyslu a musí být naplněn pojem „hodnota nikoli nepatrná“. Tou se v současné době rozumí částka nejméně 10 000 Kč.¹¹³² Až do 30. 9. 2020 byla tato částka nejméně 5 000 Kč, ale novela trestního zákoníku provedená zákonem č. 333/2020 Sb. ji s účinností od 1. 10. 2020 navýšila na dvojnásobek. Při překročení této částky a úmyslné formě zavinění se tedy bude jednat o trestný čin. U přešůpku není ani potřeba, aby k nějaké škodě došlo, postačí neoprávněný lov zvěře nebo chytání ryb samo o sobě.

Jako vodítko byly pro účely rozhodování zejména Policie ČR, zda se v daném případě jedná o přešůpek či trestný čin, vypracovány hodnotové sazebníky pro zvěř i ryby. Ty byly konstruovány tak, aby výsledná hodnota neoprávněně ulovené zvěře nebo ryb odrážela účelně vynaložené náklady na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo uvedení věci v předešlý stav.

¹¹³⁰ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, s. 790.

¹¹³¹ ŠÁMAL, Pavel a kolektiv: *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 3022.

¹¹³² § 138 trestního zákoníku.

Hodnoty v sazebníku se skládají mimo jiné z ceny za nákup, odlov, veterinární ošetření, karanténní péči a další.¹¹³³

Přestupková úprava pytláctví je obsažena v zákoně o myslivosti a zákoně o rybářství. Neoprávněným lovem zvěře je lov zvěře bez povinných náležitostí stanovených v § 46 zákona o myslivosti¹¹³⁴, podle kterého musí mít ten, kdo loví zvěř, u sebe lovecký lístek, povolenku k lovu a potvrzení o povinném pojištění, při lovu se zbraní též zbrojní průkaz a průkaz zbraně a při lovu s loveckým dravcem jeho evidenční kartu. Tyto průkazy je povinen předložit na požádání orgánu policie, orgánu státní správy myslivosti, mysliveckému hospodáři a myslivecké strážci příslušné honitby. Neoprávněný lov zvěře je přestupkem fyzické osoby, za který jí lze uložit pokutu do 30 000 Kč a zákaz činnosti do 2 let, a který se zapisuje do evidence přestupků vedené Rejstříkem trestů.¹¹³⁵

Neoprávněné chytání ryb je rovněž přestupkem podle zákona o rybářství, za který lze fyzické osobě uložit pokutu do 8 000 Kč a zákaz činnosti do 1 roku, a který se zapisuje do evidence přestupků vedené Rejstříkem trestů.¹¹³⁶

Ukrytí, užívání nebo převedení věci, která byla získána přestupkem spáchaným jinou osobou, nebo toho, co za takovou věc bylo opatřeno, je přestupkem fyzické osoby podle § 8 odst. 1 písm. d) a právnické osoby podle § 8 odst. 2 písm. d) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, za který lze uložit pokutu do 50 000 Kč¹¹³⁷. Tento zákon neobsahuje výkladové ustanovení o tom, zda se věci rozumí i zvěře. *De lege ferenda* by bylo tedy vhodnější tuto skutkovou podstatu přestupku tzv. nepravého pytláctví (nebo také „podílnictví na pytláctví“ dle terminologie starého zákona o myslivosti¹¹³⁸), která by se vztahovala přímo na zvěř a ryby, přidat ke skutkovým podstatám přestupků neoprávněného lovu v zákoně o myslivosti a zákoně o rybářství.

4.9. Shrnutí a dílčí závěry kapitoly

Na vnitrostátní úrovni je pojem „volně žijící živočich“ definován v zákoně o ochraně přírody a krajiny, ale také v zákoně o obchodování s ohroženými druhy a zákoně o zoologických

¹¹³³ Hodnotu neoprávněně ulovené zvěře pomáhá policistům stanovit sazebník. In Eagri.cz [online]. [cit. 26. 7. 2021]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2010_hodnotu-neopravnene-ulovene-zvere-pomaha.html.

¹¹³⁴ § 48a zákona o myslivosti.

¹¹³⁵ § 63 odst. 1 písm. b), § 63 odst. 3 písm. b), § 63 odst. 4 a § 63 odst. 5 zákona o myslivosti.

¹¹³⁶ § 30 odst. 1 písm. i), § 30 odst. 6 a § 30 odst. 7 zákona o rybářství.

¹¹³⁷ § 8 odst. 4 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹³⁸ § 52 a 53 zákona č. 225/1947 Sb., o myslivosti.

zahradách. Definice jsou mezi sebou poměrně v souladu, odchylky jsou pochopitelné vzhledem k jednotlivým zaměřením každého z těchto zákonů. Od pojmu je třeba odlišovat pojem „zvíře“, respektive „volně žijící zvíře“, a „zvěř“. Rozdíly mezi těmito pojmy byly v příslušné kapitole vysvětleny. Ne vždy však terminologie právní úpravy důsledně dodržuje rozdíl mezi používáním pojmu „volně žijící živočich“ jako bezobratlý podle zákona o ochraně přírody a krajiny a „zvíře“ jako obratlovec podle zákona na ochranu zvířat proti týrání. Prohloubení nekonzistence pojmů v českém právním řádu přinesl i občanský zákoník, který do pojmu „zvíře“ řadí i ty bezobratlé, kteří jsou schopni cítit bolest a stres. Nekoncepční je rovněž používání výrazů „v zajetí“ a „v lidské péči“, kdy každý zákon pracuje s jiným výrazem nebo ve svých ustanoveních dokonce uvádí oba výrazy.

Ani na vnitrostátní úrovni **není ochrana volně žijících živočichů upravena komplexně v jediném právním předpise**. Jádrem české právní úpravy je především zákon o ochraně přírody a krajiny, podle kterého můžeme druhovou ochranu rozdělit především na obecnou a zvláštní. Nedostatkem obecné ochrany, která se týká všech druhů, je především to, že je založena na ochraně populací a nemá přímou vazbu na ochranu biotopů druhů. V rámci obecné ochrany požívají výsadní postavení ptáci, jejichž ochrana vyplývá ze směrnice o ptácích. Do obecné ochrany spadá rovněž režim nakládání s handicapovanými živočichy, přičemž se péče o ně prolíná s péčí o handicapovaná zvířata podle zákona na ochranu zvířat proti týrání. Dále je upravena, byť drobně, problematika podmínek vypouštění kříženců do přírody. Konečně je upraveno v rámci obecné druhové ochrany také nakládání s nepůvodními druhy, nicméně tato úprava není dostatečná s ohledem na unijní nařízení, a proto je připravována rozsáhlá novelizace dotčených právních předpisů pomocí vládního návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů.

Zvláštní druhová ochrana dopadá pak pouze na vybrané zvláště chráněné druhy, které jsou vymezeny ve vyhlášce č. 395/1992 Sb. Tento seznam zvláště chráněných druhů je ovšem v současné době neaktuální, což je jednou z hlavních slabín zvláštní druhové ochrany. V této kapitole byly rovněž zmíněny úvahy nad potenciální změnou celého pojetí systému zvláštní druhové ochrany.

O zmírnění tlaku na tzv. konfliktní druhy živočichů, jejichž ochrana je důležitá s ohledem na ochranu biologické rozmanitosti, se snaží zákon o poskytování náhrad škod. Ten byl několikrát novelizován, hlavně co se týče náhrad škod způsobených kormoránem velkým.

Jedna z podkapitol tedy mapuje historický vývoj této právní úpravy a podmínky lovu kormorána velkého.

Volně žijící živočichové jsou dále chráněni v zákoně o obchodování s ohroženými druhy, který implementuje především CITES a nařízení o regulování obchodu s druhy. Zákon se vztahuje také na tuleně a produkty z nich a na vývoz dalších zvláště chráněných druhů z ČR, jehož úprava je ovšem bezzubá kvůli neexistenci příslušné vyhlášky. Nad požadavky CITES a unijního nařízení upravuje český zákon institut registrace některých exemplářů. Jedná se tedy o přísnější úpravu, než kterou vyžaduje mezinárodní a unijní právní úprava, byť se vztahuje jen na omezený počet druhů.

Pro ochranu volně žijících živočichů je důležitá rovněž ochrana *ex situ*, a proto je dalším klíčovým zákonem také zákon o zoologických zahradách. Ten je podobně jako příslušná unijní směrnice poměrně stručný a upravuje zejména definici zoologické zahrady, podmínky pro udělování licence nebo kontrolu a přestupky.

S druhovou ochranou volně žijících živočichů souvisí ochrana jedinců těchto druhů, s kterými je nakládáno v lidské péči. Disertační práce se proto také částečně zabývala zákonem na ochranu zvířat proti týrání, a to především těmi ustanoveními, která se týkají volně žijících zvířat. Zákon byl v roce 2021 významně novelizován, a proto jsou zmíněny některé hlavní body této novely, které posílily ochranu volně žijících zvířat.

Na závěr nemohly být opomenuty ani zákon o myslivosti a zákon o rybářství, které se věnují regulaci těchto specifických činností, ve kterých nejde primárně o ochranu volně žijících živočichů, ale o výkon určité aktivity, která je často zálibou. I přesto (nebo možná právě proto) se však oba zákony ochrany volně žijících živočichů dotýkají, a proto byla relevantní ustanovení rovněž rozebrána.

Závěry

Rok 2020 měl být pro ochranu biodiverzity, a tedy i volně žijících živočichů, přelomový. Období 2011–2020 bylo Valným shromážděním OSN vyhlášeno jako Desetiletí pro biodiverzitu (*United Nations Decade on Biodiversity*).¹¹³⁹ Vzniklo několik koncepčních dokumentů, které si stanovily ambiciózní cíle do roku 2020 (např. Strategický plán pro biodiverzitu 2011–2020 v rámci CBD nebo Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020). Z jejich vyhodnocení ale většinou vyplývá, že stanovené cíle byly splněny spíše jen částečně, nebo vůbec. Biodiverzita klesá nebývalým tempem a tlaky, které tento pokles pohánějí, se zesilují. Snižování biodiverzity jde ruku v ruce s poklesem populací volně žijících živočichů, který je rovněž dramatický.

První základní výzkumná otázka řešila, zda je právní úprava ochrany volně žijících živočichů na mezinárodní, unijní a české úrovni upravena komplexně. Volně žijící živočichové a jejich ochrana jsou předmětem rozmanitého souboru právních předpisů na úrovni mezinárodní, unijní i vnitrostátní. Ani na jedné z těchto úrovní není problematika upravena komplexně v jediné mezinárodní úmluvě, v jediném právním předpise EU nebo ve vnitrostátním zákoně ČR. Ochrany volně žijících živočichů se týkají vždy jednotlivá ustanovení nebo celé části relevantních právních předpisů (tj. mezinárodních úmluv, nařízení a směrnic EU, zákonů a prováděcích právních předpisů ČR), což činí problematiku hůře uchopitelnou a méně přehlednou.

Druhá základní výzkumná otázka se zabývala tím, zda existuje v mezinárodní, unijní a české právní úpravě definice pojmu „volně žijící živočich“ a případně jestli je tato používána v rámci dané úrovně jednotně. Na mezinárodní ani unijní úrovni definice pojmu „volně žijící živočich“ neexistuje. U většiny mezinárodních úmluv dokážeme alespoň odvodit, co mají na mysli, když hovoří o živočiších, resp. volně žijících živočiších, jelikož tyto obsahují přílohy, které uvádí výčet konkrétních druhů, na které se úmluva vztahuje. Problémem je ovšem nekonzistentní překlad klíčových pojmů, jako je *wildlife*, *wild animal*, *wild fauna* nebo *animal*. Různé výrazy bývají překládány stejně (např. *wild fauna* i *wild animal* přeloženo jako „volně žijící živočich“) a naopak jeden výraz může označovat v češtině různé pojmy (např. pojem *animal* bývá překládán někdy jako „zvíře“ a někdy jako „živočich“ – viz nařízení o regulování obchodu s druhy nebo nařízení o invazních nepůvodních druzích).

¹¹³⁹ Resolution 65/161 adopted by the General Assembly. In Cbd.int [online]. [cit. 18. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/undb/goals/undb-unresolution.pdf>.

Jiná situace je na vnitrostátní úrovni, která byla analyzována samostatně v podkapitole 4.1, kdy je pojem „volně žijící živočich“ definován v rámci několika zákonů, přičemž se za hlavní definici považuje ta v zákoně o ochraně přírody a krajiny, která odpovídá obdobným definicím v jiných právních předpisech (zákon o zoologických zahradách nebo zákon o obchodování s ohroženými druhy). Pojem by měl být odlišován od pojmu „zvíře“ podle zákona na ochranu zvířat proti týrání, který je užší, jelikož v sobě zahrnuje pouze obratlovce (výjimečné postavení podle tohoto zákona mají ovšem živí hlavonožci, kteří jsou chráněni pro účely pokusů). Tyto pojmy ovšem nejsou používány jednotně (např. § 19 odst. 2 zákona o zoologických zahradách hovoří o zvířatech, ačkoliv má pravděpodobně na mysli i bezobratlé a správně by měl být tedy použit pojem „živočich“). Nekoncepčně pracuje s pojmem „zvíře“ i občanský zákoník, který považuje za zvířata i bezobratlé, pokud jsou schopni cítit bolest a stres. Pojem „volně žijící živočich“ nelze zaměňovat ani s pojmem „zvěř“ podle zákona o myslivosti, který v sobě zahrnuje jen vybrané druhy savců a ptáků, a je tedy ze všech tří pojmů nejužší. Zákon o poskytování náhrad škod vlastní definici pojmu „volně žijící živočich neobsahuje“. To samé platí pro zákon o rybářství, nicméně pro něj je klíčový pojem „ryba“ a „vodní organismus“.

Nejednotné je v české právní úpravě rovněž používání výrazů „v zajetí“ a „v lidské péči“. Zákon o poskytování náhrad škod a zákon o myslivosti se přiklání k výrazu „v zajetí“, zatímco zákon o zoologických zahradách k výrazu „v lidské péči“. Zákon na ochranu zvířat proti týrání, zákon o ochraně přírody a krajiny a zákon o obchodování s ohroženými druhy pracuje nekoncepčně dokonce s oběma výrazy. Zákonodárce by měl být tedy rozhodně důslednější a přiklonit se pouze k jednomu výrazu, přičemž dle mého názoru by to byl z etických důvodů spíše pojem „v lidské péči“.

Třetí základní výzkumná otázka hledala odpověď na to, zda je česká právní úprava ochrany volně žijících živočichů v souladu s unijní právní úpravou. V kapitole o české právní úpravě bylo nalezeno několik nesouladů s unijní právní úpravou (např. příloha č. 5 vyhlášky č. 166/2005 Sb. není v souladu s přílohou II směrnice o ptácích – více viz odpověď na první dílčí výzkumnou otázku v závěrech k české právní úpravě; definice geograficky nepůvodního druhu podle zákona o ochraně přírody a krajiny není v souladu s definicí používanou v nařízení o invazních nepůvodních druzích; výčet druhů zvěře podle zákona o myslivosti není v souladu s úpravou naturových směrnic – více viz odpověď na třetí dílčí výzkumnou otázku v závěrech k české právní úpravě; definice nepůvodní ryby a nepůvodního vodního organismu není

v souladu s úpravou nařízení o invazních nepůvodních druzích). Česká právní úprava ochrany volně žijících živočichů tudíž není zcela v souladu s unijní právní úpravou.

Čtvrtá základní výzkumná otázka řešila, zda česká právní úprava ochrany volně žijících živočichů odpovídá praxi, nebo je vhodné ji novelizovat. V kapitole o české právní úpravě bylo zjištěno několik nedostatků. Některé z nich mají být odstraněny připravovanou novelou v souvislosti s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů, daleko víc jich ovšem zůstane alespoň prozatím nevyřešeno. Jedná se zejména o neaktuální seznam zvláště chráněných druhů, zastaralý systém zvláštní druhové ochrany, chybějící skutkové podstaty některých přestupků, nedostatečná úprava podmínek pro vývoz zvláště chráněných druhů živočichů, které nejsou exemplářem podle nařízení o regulování obchodu s druhy, nebo chybějící povinnost povolení a minimální hranice věku chovatele bezobratlých živočichů, kteří by mohli vyžadovat zvláštní péči. Česká právní úprava ochrany volně žijících živočichů tedy neodpovídá praxi zcela a bylo by vhodné ji novelizovat. Podrobnosti k těmto nedostatkům a úvahy *de lege ferenda* na jejich odstranění jsou více rozebrány níže v závěrech k české právní úpravě.

Závěry k mezinárodněprávní úpravě

Stejně jako většina ostatních problémů životního prostředí, tak i ochrana volně žijících živočichů vyžaduje spolupráci jednotlivých států. Volně žijící živočichové v přírodě nerespektují státní hranice a k jejich efektivní ochraně je proto třeba, aby jednotlivé státy řešily problematiku na mezinárodní úrovni. Mezinárodní úmluvy jsou tedy důležitým nástrojem jejich ochrany. Jejich obecným problémem je ovšem jejich charakter, který je ve většině případů *soft law*. Ustanovení jsou v takovém případě neurčitě formulována a obsahují slovní obraty jako „*státy se vynasnaží*“, „*každá smluvní strana se zasadí*“ nebo „*pokud je to vhodné a možné*“. Důvodem je zpravidla neochota států přijmout konkrétně formulované závazky, které by pro ně byly závazné. Nevýhodou takových úmluv je to, že jejich obsah není právně vynutitelný a zakládá smluvním státům pouze politickou odpovědnost. Z hlediska vynutitelnosti by byly mezinárodní úmluvy typu *hard law* tedy samozřejmě lepší, ale nutno říct, že by státy většinu z nich pravděpodobně nebyly ochotny přijmout.

Dělení charakteru mezinárodních úmluv na *hard law* a *soft law* neznámá, že úmluva je nutně jen to nebo ono, ale naopak může mít částečně oba znaky. To souvisí s **první dílčí výzkumnou otázkou z oblasti mezinárodněprávní úpravy**, která byla podrobně řešena v podkapitolách 2.1.3 a 2.1.4), zaměřenou na charakter **Úmluvy o biologické rozmanitosti**

a na její případný další protokol. CBD bych označila jako *hard law* úmluvu, která má *soft law* povahu, jelikož smluvním stranám ukládá jen malé množství přesných a závazných povinností nebo opatření, která mají být přijata. Většina závazků je rámcová, neurčitá a podmíněčná a jejich naplňování závisí na konkrétních okolnostech. Možnost donucení splnění závazků je slabá a odpovědnost států tedy pouze politická. Povaha CBD vyplývá i z toho, že jde o rámcovou úmluvu, mezi jejíž znaky patří, že ponechává na jednotlivých státech, aby si samy určily, jak budou její ustanovení implementovat. K takovým úmluvám pak bývají přijímány protokoly, což je i případ CBD, pro kterou byly ovšem přijaty zatím pouze dva.

Od přijetí druhého z nich (Nagojského protokolu) uplynulo již více než 10 let, tudíž je možná čas, aby byl přijat nějaký další protokol, který by podrobněji rozvíjel základní principy CBD. Dle mého názoru by se mohl týkat regulace invazních nepůvodních druhů, které jsou i samotnou CBD považovány za jeden z hlavních důvodů úbytku biodiverzity. Takový protokol by *de lege ferenda* mohl vycházet z relevantního čl. 8 písm. h) CBD, Aichi cíle 9, který byl splněn pouze částečně, a z rozhodnutí COP 6 VI/23, které obsahuje definici invazních nepůvodních druhů a hierarchii nakládání s nimi. Otázku vytvoření takového protokolu konference smluvních stran CBD již v historii několikrát otevřela, přičemž zejména rozvojové státy upřednostňovaly sjednání takovéto závaznější právní normy. Jiné státy nicméně chtěly ponechat řešení na jednotlivých vládách, což nepovažují za vhodné vzhledem k tomu, že invazní nepůvodní druhy živočichů nerespektují v přírodě státní hranice a neřídí se rozdílnými právními úpravami jednotlivých států, a proto by zde sjednocení právních úprav bylo žádoucí. Určitou předlohou pro takový protokol by mohla být unijní úprava prevence a regulace zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů, tedy zejména nařízení o invazních nepůvodních druzích.

Vedle charakteru mezinárodních úmluv je dalším nedostatkem některých z nich jejich nedostatečná komplexnost. Jejich úprava je často obecná, kdy platí, že čím většího globálního problému se úmluva týká, tím méně je její text konkrétní. Takové úmluvy se soustředí na vybraný dílčí problém ve specifické oblasti, který izolovaně regulují. Tento problém si uvědomovalo i světové společenství v čele s IUCN nebo UNEP, které v 80. letech 20. století začalo řešit možnosti přijetí mezinárodní mnohostranné úmluvy, která by integrovala druhovou i územní ochranu. Vytvoření jedné zastřešující úmluvy slučující všechny již existující úmluvy ovšem nebylo možné, a proto vznikla právě CBD, která má rámcovou podobu, vychází z předchozích mezinárodních úmluv a chrání biodiverzitu jako celek, nikoliv jen její jednotlivé

kategorie. Jelikož se týká opravdu velkého globálního fenoménu, biodiverzity, je její obsah značně obecný.

Už jen ze samotného názvu CBD vyplývá, že jedním z jejích hlavních cílů je ochrana biodiverzity, v rámci níž jsou chráněni i volně žijící živočichové. Ochrana biologické rozmanitosti je realizována dvěma základními způsoby *in situ* a *ex situ*, v rámci nichž mají smluvní strany různé povinnosti, které se týkají i volně žijících živočichů. V souladu s obecnějším přístupem neuvádí CBD žádné druhové seznamy, které by kategorizovaly jednotlivé druhy, a proto se může týkat všech nedomestikovaných živočichů – obratlovců i bezobratlých.

Smluvní stranou CBD nejsou např. USA, které ji sice podepsaly, ale nikdy neratifikovaly. Důvodem je pravděpodobně to, že podle čl. 37 CBD nemohou být k Úmluvě činěny žádné výhrady. To, že se klíčové mocnosti často nepodílí na řešení určitého problému ochrany přírody, je obecným nedostatkem mezinárodních úmluv, který je těžko řešitelný (dále např. Rusko není smluvní stranou Bernské úmluvy).

Mezinárodní úmluvy se často potýkají s problémem jejich nedostatečného dodržování. Obvyklým způsobem, jak nedostatečné dodržování a vymáhání úmluv zlepšit, je stanovit smluvním stranám povinnost pravidelně předkládat zprávy o činnostech k provedení úmluvy a pořádat pravidelná jednání smluvních stran, na kterých je provádění úmluvy přezkoumáváno, a případně jsou dána doporučení ke zlepšení. Těchto dvou způsobů využívá **Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin**, která je v tomto ohledu velmi efektivní. Úspěch úmluvy spočívá i v tom, že obsahuje jednoduché principy, které jsou státy ochotné akceptovat.

Účelem CITES je účinná kontrola mezinárodního obchodu s ohroženými druhy a zabránění tomu, aby byly tyto druhy v důsledku jejich nadměrného využívání vyhubeny. Úmluva se vztahuje pouze na vybrané chráněné druhy, které jsou uvedeny v jejích třech přílohách. Základním administrativním nástrojem jsou povolení (*permit*) a potvrzení (*certificate*), bez kterých nelze dovoz, vývoz a další obchodní transakce až na výjimky uskutečňovat.

CITES je úmluvou s *hard law* charakterem. Uložení povinností, které mají být implementovány do právních řádů smluvních stran, by samo o sobě nebylo dostatečné. Je tedy potřeba toto rovněž prosazovat, k čemuž slouží dva základní kontrolní mechanismy, a to

kontrola naplňování povinností a případné konstatování jejich nedodržení (tzv. *non-compliance procedure*).

Ačkoliv je nelegální obchod s ohroženými druhy stále rozšířen, neznamená to, že by CITES kompletně selhávala. Právě naopak, dle mého názoru se díky jejím kontrolním mechanismům jedná o jednu z nejučinnějších úmluv, z které by si ostatní úmluvy mohly brát příklad. Ani této úmluvě se ovšem nevyhnul jeden z nedostatků mezinárodních úmluv, kterým je možnost uplatňovat výhrady k jejím přílohám, čímž může být faktický dopad úmluvy značně oslaben.

Další úmluvou z oblasti ochrany volně žijících živočichů je **Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů**, jejímž hlavním cílem je ochrana všech stěhovavých druhů živočichů, a to v celém areálu jejich rozšíření, zejména na tahových cestách. V posledních letech se objevily spory ohledně interpretace pojmu „stěhovavý druh“ a na 12. zasedání konference smluvních stran v roce 2017 muselo být dokonce poprvé v historii úmluvy hlasováno o zařazení určitých druhů do přílohy, přičemž některé smluvní strany pochybovaly o tom, zda se jedná o stěhovavé druhy. Tendence k rozšiřování chápání pojmu „stěhovavý druh“ jsou úspěchem pro ochranu volně žijících živočichů. CMS se v budoucnu bude možná týkat spíše ochrany přeshraničních druhů (*transboundary species*), které žijí v blízkosti státních hranic a pravidelně přes ně putují tam a zpátky, než jen ochrany stěhovavých druhů v klasickém slova smyslu (*migratory species*). V krajním případě je dokonce možné, že CMS převezme roli úmluvy, která se bude obecně týkat ochrany volně žijících živočichů.

Nedílnou součástí CMS jsou její dvě přílohy. Příloha I obsahuje seznam stěhovavých druhů, které jsou ohroženy, a příloha II zahrnuje stěhovavé druhy, které mají být předmětem dohod. Samotná CMS je poměrně rámcová a z velké části je naplňována právě až systémem dohod, které dělíme na dohody v užším slova smyslu (*Agreements*), které jsou právně závazné, a memoranda o porozumění (*Memorandum of Understanding*), která nejsou právně závazná. Česká republika je smluvní stranou Dohody o ochraně populací evropských netopýrů a Dohody o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků, a podepsala Memorandum o porozumění o ochraně a managementu středoevropské populace dropa velkého a Memorandum o porozumění pro ochranu stěhovavých dravců a sov Eurasie. U žádné jiné dohody nebo memoranda o porozumění není ČR uvedena jako areálový stát, a tudíž z tohoto hlediska zatím není nutné, aby k nějakým dalším přistupovala. Slabinou CMS je skutečnost, že druhům z přílohy II, které nejsou chráněny některou z dohod nebo memorand o porozumění, a ani nejsou uvedeny zároveň v příloze I, neposkytuje CMS *de facto* žádnou ochranu. Takových

druhů z přílohy II je několik, a proto je zde určitě ještě prostor pro další mezinárodní spolupráci a vznik nových dohod a memorand o porozumění, aby byly všechny druhy z přílohy II pokryty. Tím byla zodpovězena **druhá dílčí výzkumná otázka z oblasti mezinárodněprávní úpravy**, které se více věnovala podkapitola 2.3.3. Jedno z memorand o porozumění, konkrétně Memorandum o porozumění týkající se opatření k ochraně kolihy tenkozobé, může sloužit jako ukázka dalšího nedostatku mezinárodních úmluv, a to dlouhého procesu jejich vyjednávání a pomalosti jejich uzavírání. Problémy ochrany biodiverzity je potřeba řešit co nejrychleji, což je ale pro oblast mezinárodní diplomacie problematické. Konkrétní druh, kterému hrozí vyhynutí, nebo přírodní stanoviště, kterému hrozí zánik, nemohou počkat, než se státy dohodnou na formě a obsahu mezinárodní smlouvy. Dlouhý proces vyjednávání může i přes konečný úspěšný výsledek vést tedy do ztracena, pokud již předmět ochrany téměř, nebo úplně zanikl.

Poslední mezinárodní úmluvou, kterou se disertační práce zabývala, je **Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť**. Ta se od předchozích tří úmluv liší tím, že má pouze regionální charakter, nicméně se jedná o poměrně úspěšnou úmluvu. Formulace většiny ustanovení je daleko více konkrétní, než tomu bývá u velké části ostatních mezinárodních úmluv, které většinou pouze povzbuzují smluvní státy k určité činnosti, ale neobsahují jasně stanovené povinnosti. Jednou z povinností smluvních stran podle Bernské úmluvy je, že přijmou nezbytná opatření, aby se rostlinné a živočišné populace udržely na úrovni nebo přizpůsobily stavu, který odpovídá zejména ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům. Není zde žádné „*pokud je to možné a vhodné*“ nebo „*státy se vynasnaží*“, což platí i pro další závazky smluvních stran.

Dalším důvodem, proč považuji Bernskou úmluvu za úspěšnou, je také její unikátní kontrolní mechanismus, který spočívá v tom, že občan nebo organizace smluvního státu mohou dát Sekretariátu podnět, že podle jejich názoru vláda této země v určitém konkrétním případě nedodrží závazky úmluvy. V případě oprávněné stížnosti požádá Stálý výbor vládu příslušné země o oficiální stanovisko a případně navrhne doporučení k nápravě. Na dalším zasedání přednese daný stát zprávu o tom, jak se s doporučeními vypořádal. Případ je uzavřen, pokud Stálý výbor dojde k závěru, že stát naplnil doporučení dostatečným způsobem.

Bernská úmluva obsahuje čtyři přílohy, které obsahují výčet (I) přísně chráněných druhů planě rostoucích rostlin, (II) přísně chráněných druhů volně žijících živočichů, (III) „běžně“ chráněných druhů volně žijících živočichů a (IV) zakázaných prostředků a způsobů zabíjení, odchyty a jiných forem využívání. Klíčovým ustanovením pro přísnou

ochranu druhů volně žijících živočichů je čl. 6 uvádějící zakázané činnosti, který inspiroval úpravu naturových směrnic. Jeho rozsah není omezen pouze na jednání na území národní jurisdikce smluvních stran a má se tedy vztahovat i na jednání občanů smluvních stran mimo území národní jurisdikce. Ačkoliv je zřejmé, že cílem úmluvy je v zásadě ochrana evropské původní fauny a flóry, při vyjednávání textu úmluvy bylo rozhodnuto, že v čl. 1 budou záměrně vynechána slova „v Evropě“ nebo „evropský“, aby oblast, na kterou se Bernská úmluva vztahuje, nebyla omezena pouze na evropský kontinent, když se spousta druhů rostlin i živočichů Evropy vyskytuje i mimo Evropu, a aby se týkala i neevropských stěhovavých druhů, které do Evropy migrují. Problémem je ovšem to, že ne všechny státy toto dostatečně implementují do svých vnitrostátních právních řádů. I Evropské unii je vyčítáno, že co se týče Bernské úmluvy, je Komise aktivní výlučně jen v rámci toho, co bylo zahrnuto do naturových směrnic, a nepodává žalobu k prosazení ustanovení úmluvy, které nebylo transponováno do unijního práva.

Třetí dílčí výzkumná otázka z oblasti mezinárodněprávní úpravy, které se věnovala podkapitola 2.4.3, řešila rozsah příloh Bernské úmluvy, respektive situaci, kdy jsou do nich zahrnuty všechny druhy určitého řádu nebo čeledi, a tedy zda se tím myslí i druhy, které se na území smluvních stran ve volné přírodě nevyskytují. Na základě jazykové a logické interpretace dojdeme dle mého názoru k tomu, že pokud je v příloze u nějakého řádu nebo čeledi napsáno, že jsou zahrnuty všechny druhy, myslí se tím pouze druhy, které mají nějakou spojitost s Evropou, což vyplývá ze samotného názvu úmluvy i z její důvodové zprávy („*spousta druhů rostlin i živočichů Evropy se vyskytuje i mimo Evropu*“), a proto např. z čeledi medvědovitých nebude chráněna mj. panda velká, která se na území smluvních stran ve volné přírodě nevyskytuje.

Bernská úmluva byla poměrně přelomová v tom ohledu, že jako jedna z prvních věnovala pozornost také bezobratlým, kteří byli začleněni do jejich příloh v roce 1988. To způsobilo, že se jejich ochrana začala postupně řešit i v právních úpravách jednotlivých států, a tím se změnilo jejich postavení na chráněné druhy, které mají být zachovány. V současné době tvoří bezobratlí zhruba desetinu druhů zařazených do příloh II a III (většinou jde o vážky, brouky nebo motýly, naopak z pavouků je zařazen jen jeden druh). Kromě Bernské úmluvy jsou bezobratlí zahrnuti i v přílohách CITES, kde představují také zhruba desetinu druhů živočichů, a jeden druh (konkrétně monarcha stěhovavý) také v příloze II CMS, k jehož ochraně ovšem nebyla zatím vydána žádná dohoda nebo memorandum o porozumění. Ochrana bezobratlých se v tomto ohledu tedy zlepšuje, ale při srovnání počtu druhů, které jsou zahrnuty

do příloh těchto mezinárodních úmluv, a skutečnosti, že bezobratlí představují až 97 % všech živočichů¹¹⁴⁰, lze konstatovat, že ochrana stále ještě není zcela dostatečná a do budoucna by bezobratlým mělo být v rámci mezinárodněprávní úpravy věnováno více pozornosti.

Bernská úmluva kombinuje druhovou a územní ochranu, což je důležité, jelikož je ničení přírodních stanovišť jednou z největších hrozeb pro volně žijící živočichy a druhová ochrana by tedy sama o sobě nebyla dostatečná. Vyčlenění obrovské plochy půdy, která musí zůstat zcela nedotčena a nesmí na ní být prováděny žádné zemědělské nebo průmyslové činnosti, protože je např. důležitým místem pro rozmnožování vzácného druhu živočicha, je často obtížné, a proto bývá přistupováno k tomu, že je taková činnost v dané oblasti možná, pokud nepoškozuje hodnotu daného místa pro druh. Této metody se drží právě i Bernská úmluva, která v čl. 6 písm. b) zakazuje záměrné poškozování nebo ničení míst sloužících k rozmnožování nebo k odpočinku, nicméně už je na rozhodnutí jednotlivých smluvních stran, zda budou chtít vyčlenit tato místa a udělat z nich zcela nedotčené parky nebo rezervace, nebo zda umožní pokračování dosavadního způsobu nakládání s územím do takové míry, která nebude místa sloužící k rozmnožování nebo k odpočinku poškozovat nebo ničit. Obecně si myslím, že zákazy stanovené v čl. 6 jsou důležitým nástrojem ochrany a určitě by bylo vhodné, kdyby platily nejen regionálně pro smluvní strany Bernské úmluvy, ale v rámci jiné úmluvy i pro ostatní státy světa. Obdobné ustanovení by mohlo být začleněno např. do CBD, ke které by ale musel být přijat seznam druhů, u kterých by byly dané činnosti zákazy.

CITES, CMS i Bernská úmluva mají (na rozdíl od CBD) společné tedy to, že využívají druhové seznamy. Ve všech třech případech obsahují tyto seznamy pozitivní výčet druhů, na které úmluva dopadá. Nevýhodou takových seznamů bývá to, že jsou velmi dlouhé, respektive komplikované. Některé druhy navíc dokáží rozpoznat jen odborníci, a široká veřejnost tedy nedokáže s jistotou říct, zda je některý druh chráněn, či nikoliv. Dalším nedostatkem seznamů s pozitivním výčtem je, že pokud je objeven nový ohrožený druh, tak není chráněn, dokud není na seznam také zařazen. Proto se někdy přistupuje naopak k negativním výčtům obsahujícím druhy, na které se ochrana zcela nevztahuje (příkladem může být na úrovni EU příloha III část A směrnice o ptácích, která uvádí druhy ptáků, na které se nevztahuje zákaz prodeje a přepravy, držení a nabízení za účelem prodeje).

V rámci kapitoly o mezinárodněprávní úpravě bylo identifikováno, že mezi hlavní nedostatky mezinárodních úmluv patří především jejich povaha, která je často pouze *soft law*,

¹¹⁴⁰ BURNIE, David [ed.]. *Zvíře: obrazová encyklopedie živočichů všech kontinentů*. 5. vyd. Přeložil Jiří ŠMAHA. Praha: Euromedia Group, 2020, s. 14.

a z toho vyplývající politická (nikoliv právní) odpovědnost, dále dlouhý proces jejich vyjednávání, obecnost jejich úpravy, otázka podpory řešení určitého problému ochrany přírody ze strany klíčových mocností nebo možnost uplatňování výhrad k některým jejím ustanovením či přílohám. I přesto je však mezinárodněprávní úprava velmi důležitá, jelikož je projevem ochoty států se globálními problémy ochrany biodiverzity zabývat, přičemž spousta z nich by na vnitrostátní úrovni ani nebylo možné řešit (např. ochranu stěhovavých druhů nebo nelegální obchod s ohroženými druhy). V tomto ohledu je velmi žádoucí, aby k mezinárodním úmluvám, kterým se věnovala tato disertační práce, přistupovaly i další státy světa, a aby smluvní strany dostatečně implementovaly ustanovení těchto úmluv do svých vnitrostátních právních řádů a následně je i dodržovaly.

Závěry k právní úpravě Evropské unie

Prameny práva EU dělíme na primární a sekundární, důležitá jsou však i rozhodnutí SDEU, která mají zásadní vliv na interpretaci, aplikaci a prosazování práva EU. Významným nástrojem environmentální politiky v oblasti ochrany biologické rozmanitosti jsou strategické dokumenty koncepční povahy. V oblasti ochrany volně žijících živočichů je nejvýznamnější Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030. Tento velmi ambiciózní dokument stanovuje několik klíčových opatření k dosažení svých cílů. Ve vztahu k ochraně volně žijících živočichů považují za nejvýznamnější požadavek, aby minimálně 30 % druhů a přírodních stanovišť, které v současné době nejsou v příznivém stavu, dosahovalo příznivého stavu z hlediska ochrany nebo alespoň vykazovalo pozitivní trend, dále např. požadavek na ochranu alespoň 30 % půdy a 30 % moří, vyloučení nebo alespoň minimalizaci zavlékání a usazování nepůvodních druhů, obnovení přirozeného toku na alespoň 25 000 km řek nebo výsadbu 3 miliard nových stromů.

Primární prameny práva EU ochranu volně žijících živočichů přímo neřeší a jsou spíše základem pro sekundární prameny práva EU, z nichž jsou nejvýznamnější nařízení a směrnice. Základem pro ochranu volně žijících živočichů jsou naturové směrnice, tedy směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, které byly obě silně ovlivněny Bernskou úmluvou. Inspiraci a rozdíly mezi Bernskou úmluvou a naturovými směrnicemi řešila **první dílčí výzkumná otázka z oblasti unijní právní úpravy**, kterou se zabývala část podkapitoly 3.3. Obě směrnice braly inspiraci zejména v základních cílech a povinnostech Bernské úmluvy. Směrnice o stanovištích přebírá z Bernské úmluvy dokonce celou řadu pasáží (např. z oblasti druhové ochrany). Rozdíl je ovšem např. mezi čl. 6 písm. b) Bernské úmluvy a čl. 12 odst. 1 písm. d) směrnice

o stanovištích, kdy Bernská úmluva požaduje po smluvních stranách, aby přijaly opatření k zajištění zvláštní ochrany druhů volně žijících živočichů uvedených v příloze II, u kterých je zakázáno mimo jiné *záměrně* poškozovat nebo ničit místa sloužící k jejich rozmnožování nebo odpočinku, zatímco v případě směrnice o stanovištích není explicitně uvedena úmyslná forma zavinění, takže se má opatření vztahovat i na nedbalostní formu. Velmi podobný, avšak ne úplně stejný, je také výčet druhů v přílohách. Bernská úmluva obsahuje v příloze II oproti naturovým směrnicím např. vychuchola povolžského (*Desmana moschata*), dhoula (*Cuon alpinus*) nebo potápku rudokrku (*Podiceps grisegena*). Některé druhy z přílohy II Bernské úmluvy se ovšem na území členských států EU ve volné přírodě nevyskytují, a tudíž je logické, že nejsou ve výčtu příloh naturových směrnic uvedeny. Drobné rozdíly jsou i mezi přílohou IV Bernské úmluvy a přílohou IV směrnice o ptácích spolu s přílohou VI směrnice o stanovištích, které uvádí výčet zakázaných metod a prostředků odchytu a usmrcování (např. Bernská úmluva řadí mezi zakázané způsoby u savců i smyčky a u ryb i anestetika nebo střídavý elektrický proud; směrnice o stanovištích řadí mezi zakázané způsoby u savců navíc i kuše; směrnice o ptácích řadí mezi dopravní prostředky, z kterých je zakázán lov, i lodě jedoucí rychlostí vyšší než 5 km/h). Další rozdíly mezi Bernskou úmluvou a naturovými směrnicemi jsou patrné zejména ve vynucovacím mechanismu, který je u směrnic silnější, dále v území, na které se vztahují, kdy Bernská úmluva dopadá na řadu států Evropy a částečně i Afriky, zatímco směrnice zavazuje jen členské státy EU, nebo ve zpřísnění povinností k ochraně stanovišť ve směrnici o stanovištích. Z povahy směrnic také vyplývá, že k nim na rozdíl od Bernské úmluvy nelze vznést výhrady.

Směrnice o ptácích, respektive její předchozí verze¹¹⁴¹, byla prvním právním předpisem dnešní EU zaměřeným na ochranu (alespoň některých) volně žijících živočichů, jelikož ochrana ptáků byla typickým přeshraničním problémem v oblasti životního prostředí. Směrnice se týká ochrany všech druhů ptáků, kteří se přirozeně vyskytují ve volné přírodě na evropském území členských států, a vztahuje se také na jejich vejce, hnízda a stanoviště. Rozlišena je ochrana územní a druhová, které se vzájemně nezbytně doplňují.

V rámci územní ochrany mají členské státy přijmout nezbytná opatření na ochranu, zachování nebo obnovení dostatečné rozmanitosti a rozlohy stanovišť pro všechny druhy ptáků. Vybrané druhy uvedené v příloze I mají být předmětem zvláštních opatření, které spočívá zejména ve vyhlášení tzv. ptačích oblastí. Ty tvoří spolu s evropsky významnými lokalitami podle směrnice o stanovištích soustavu Natura 2000. Druhová ochrana spočívá v zákazech

¹¹⁴¹ Směrnice Rady 79/409/EHS ze dne 2. dubna 1979 o ochraně volně žijících ptáků.

určitých činností, které jsou obdobné jako v čl. 6 Bernské úmluvy. Z těchto zákazů jsou umožněny odchylky při splnění několika podmínek, které si jednotlivé členské státy vykládají různým způsobem, takže je judikatura SDEU v této oblasti poměrně bohatá.

Nedostatek právní úpravy ve vztahu k zakazu úmyslného ničení, poškozování a odstraňování hnízd shledávám v tom, že na unijní úrovni není pojem „hnízdo“ nikde definován. Dle mého názoru by měl být tento zákaz vykládán spíše restriktivně, aby zahrnoval pouze ta hnízda, která mají určitou ekologickou hodnotu, plní ekologickou funkci nebo přispívají k ochraně daného druhu. V praxi totiž existuje rozdíl mezi hnízdy jednotlivých ptáků, přičemž jsou některá z nich stavěna pouze z vetché kupky materiálu, kusů slámy nebo mechu. Při extenzivním výkladu by pojem „hnízdo“ zahrnoval opravdu všechny druhy hnízd, tedy i takové, u kterých není na první pohled ani poznat, že jde o hnízdo. Právní úpravě by tedy rozhodně prospělo, kdyby byl pojem „hnízdo“ definován ve směrnici o ptácích nebo alespoň v judikatuře SDEU.

Obdobná úprava jako ve směrnici o ptácích je pro ostatní druhy volně žijících živočichů obsažena ve **směrnici o stanovištích**, která také dělí ochranu na územní a druhovou. V rámci územní ochrany je stanoven základ pro výše zmíněnou soustavu Natura 2000. Druhová ochrana je pak analogická k ochraně podle směrnice o ptácích a poskytuje zvláštní ochranu druhům v zájmu Společenství, které jsou nebo mohou být uvedeny v přílohách II, IV nebo V. Ochrana druhů v příloze II vyžaduje vyhlášení zvláštních oblastí ochrany. Druhy z přílohy IV vyžadují přísnou ochranu, která spočívá v systému zákazů určitých jednání, jako je odchyt, usmrcování, vyrušování, ničení a sběr vajec, poškozování a ničení míst rozmnožování a míst odpočinku nebo uvádění na trh. Judikatura SDEU¹¹⁴² v nedávné době vyložila pojem „místo odpočinku“ tak, že zahrnuje také ta místa odpočinku, která již nejsou obývána jedním z chráněných druhů živočichů uvedených v příloze IV, pokud existuje dostatečně vysoká pravděpodobnost, že se uvedený druh na tato místa odpočinku vrátí. Pojem „místo rozmnožování“ zatím nebyl SDEU upřesněn, ale *de lege ferenda* by mohl být vykládán tak, aby zahrnoval všechna místa, která dotčený druh využívá po dobu trvání reprodukčního cyklu včetně námluv, páření, hnízdění a vývoje mláďat. Příloha V pak obsahuje druhy v zájmu Společenství, jejichž odebrání z volné přírody a využívání může být předmětem určitých opatření na jejich obhospodařování. Nechybí ani výčet zakázaných metod a prostředků odchytu a usmrcování a způsobů přepravy v příloze

¹¹⁴² Viz rozsudek SDEU C-477/19.

VI. Přísná úprava druhové ochrany je stejně jako v případě směrnice o ptácích mírně oslabena možností odchylek, přičemž k daným ustanovením existuje opět bohatá judikatura SDEU.

Ochranu *ex situ* upravuje **směrnice o zoologických zahradách**, jejímž cílem je ochrana volně žijících živočichů a zachování biologické rozmanitosti tím, že zajistí, aby členské státy přijaly opatření pro udělování licencí zoologickým zahradám a pro dohled nad nimi. Definice zoologické zahrady obsahuje tři základní znaky – (1) musí jít o trvalé zařízení, (2) v kterém jsou živočichové volně žijících druhů, (3) kteří mohou být vystavováni veřejnosti. Výjimkou jsou cirkusy, obchody s oblíbenými zvířaty a zařízení, která členské státy vyjmou z působnosti této směrnice, pokud nevystavují větší počet živočichů nebo druhů a výjimka neohrozí cíle směrnice. U poslední výjimky je značný prostor pro uvážení státu, aby stanovil, jaká zařízení budou z definice pojmu vyjmuta. Směrnice dále upravuje požadavky, které jsou na zoologické zahrady kladeny, podmínky pro udělování licencí a provádění kontroly.

Požadavky CITES jsou na unijní úrovni řešeny především v **nařízení o regulování obchodu s druhy**. V některých ohledech je však nařízení přísnější, jelikož jeho přílohy A až D zahrnují více druhů než přílohy CITES a některé druhy jsou dokonce zařazeny do přísnější kategorie. Nařízení má o jednu přílohu navíc, přičemž tato příloha D obsahuje druhy, které nejsou zařazené do příloh A až C a které jsou do EU dováženy v počtech, jež dostatečně opodstatňují jejich sledování. Stejně jako v případě Bernské úmluvy a naturových směrnic má nařízení oproti CITES výhodu v tom, že je lépe vynutitelné a orgán dohlížející na jeho uplatňování (tj. Komise) může jeho nedodržení řešit soudně u SDEU. Z povahy nařízení navíc vyplývá to, že je přímo použitelné ve všech členských státech. Nad požadavky CITES je upraven vnitřní obchod v rámci EU, v jehož případě nejde podle terminologie nařízení o dovoz a vývoz, zatímco CITES upravuje pouze mezinárodní obchod. Specifickým institutem je pak podle čl. 9 nařízení přemísťování. Pro přemístění živého exempláře (ačkoliv slovo „živého“ v českém překladu nařízení omylem chybí) jsou pak stanoveny podmínky pro druhy z příloh A a B. Přísnější úprava oproti CITES se týká také dovozu exemplářů druhů z přílohy A a B do EU, který je možný pouze s dovozním povolením, které CITES nevyžaduje. Dovoz některých druhů z určitých zemí může být Komisí dokonce omezen, ačkoliv je jejich obchod v rámci CITES povolen.

Na rozdíl od mezinárodněprávní úpravy je na unijní úrovni poměrně komplexně řešena problematika invazních nepůvodních druhů v **nařízení o invazních nepůvodních druzích**. Právní úprava se zaměřuje převážně jen na vybrané (tzv. prioritní) druhy, které jsou zařazeny na unijní seznam. Ten v současné době obsahuje 30 živočišných druhů. Kvůli omezenému

okruhu invazních nepůvodních druhů, na které se nařízení vztahuje, mají členské státy možnost sestavit si seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na členský stát, tedy tzv. národní seznam.

Druhá dílčí výzkumná otázka z oblasti unijní právní úpravy řešila v jedné z podkapitol 3.3.5, zda by měla být v rámci nařízení o invazních nepůvodních druzích upravena také regulace nepůvodních druhů, které nejsou invazní. Skutečnost, že nařízení neupravuje nakládání s druhy, které jsou „jen“ nepůvodní a nejsou invazní, je v souladu s názory některých odborníků z oblasti přírodních věd, kteří požadují, aby organismy byly hodnoceny individuálně podle jejich vlivu na životní prostředí, a nikoliv podle toho, zda jsou v dané oblasti původní, nebo ne. Dle mého názoru je tudíž správné, že se nařízení soustředí pouze na vybrané invazní nepůvodní druhy, které mají významný dopad na EU, a nikoliv plošně na všechny nepůvodní druhy, jelikož i ze samotné preambule nařízení vyplývá, že až 90 % nepůvodních druhů není invazních. Není tedy nutné, aby byla v rámci nařízení o invazních nepůvodních druzích upravena také regulace nepůvodních druhů, které nejsou invazní.

Nařízení vychází z třístupňové hierarchie nakládání s invazními nepůvodními druhy. Primárním opatřením by vždy měla být prevence, která představuje nejmenší dopad na životní prostředí a je méně finančně nákladná než ostatní způsoby nakládání. Po prevenci je na druhém místě eradikace, kterou se rozumí úplné a trvalé vymýcení populace invazního nepůvodního druhu, který zatím není příliš rozšířen a může být tedy zlikvidován v celé oblasti svého výskytu. V souvislosti s ní je velmi důležitá osvěta, aby lidé věděli, že invazní nepůvodní druhy jsou jedním z nejvýznamnějších faktorů ohrožujících biodiverzitu, aby se aktivně zapojili do boje proti nim a aby se nestavěli negativně k eradikaci sympaticky působících invazních nepůvodních druhů živočichů. Pokud eradikace není technicky proveditelná nebo by náklady byly mimořádně vysoké a neúměrné přínosům, přichází na řadu izolační opatření k zabránění dalšího šíření daného druhu do jiných členských států.

Ačkoliv je držení invazních nepůvodních druhů zařazených na unijní seznam obecně zakázáno, nařízení nezapomíná na jedince druhů, kteří byli v držení nekomerčních vlastníků a komerčních držitelů ještě před jejich zařazením na unijní seznam, což je upraveno v rámci přechodných opatření. Problémy, které z těchto přechodných opatření vyplývají, řešila **třetí dílčí výzkumná otázka z oblasti unijní právní úpravy** v jedné z podkapitol 3.3.5. Nekomerční vlastníci si mohou své zvíře v zájmovém chovu ponechat do konce jeho přirozeného života, pokud bylo v držení ještě před jeho zařazením na unijní seznam, je drženo v oddělených prostorách a jsou zavedena veškerá vhodná opatření, aby bylo zaručeno, že se

nemůže rozmnožovat nebo uniknou. Z ustanovení nevyplývá, jakým způsobem se bude držení zvířete před jeho zařazením na unijní seznam dokazovat, tudíž je stanovení konkrétního způsobu ponecháno na členských státech. Obecně má jít pravděpodobně o nějaké potvrzení, které si vlastníci musí v přechodné době opatřit, což ovšem vyžaduje velkou informovanost veřejnosti o tom, jaké druhy budou zařazeny na unijní seznam a že je potřeba pro jejich stávající držení získat potvrzení. Ve vztahu k podmínce držení zvířete v oddělených prostorách, ze kterých nemůžou uniknout, ani se v nich rozmnožovat, shledávám v ČR za problematické, že vzhledem k nedotknutelnosti obydlí podle čl. 12 Listiny základních práv a svobod, by byla kontrola splnění této podmínky velmi obtížná. K zamyšlení se dále nabízí skutečnost, že se možnost ponechání si zvířete v zájmovém chovu vztahuje pouze na zvířata již držená, což sice reflektuje princip prevence, ale ve skutečnosti nevidím velký rozdíl v tom, zda někdo začal chovat např. oblíbenou želvu nádhernou (*Trachemys scripta elegans*) již před jejím zařazením na unijní seznam, nebo by ji začal chovat až potom, pokud by bylo zajištěno, že neunikne a nedojde k jejímu rozmnožování.

Jako problematické dále vnímám, že se podmínky pro ponechání si zvířete vztahují na všechna chovatelská zařízení, tedy např. i na zoologické zahrady, takže pro ně rovněž platí povinnost znemožnění reprodukce a úniku. Zvířata, která patří mezi invazní nepůvodní druhy zařazené na unijní seznam, mohou mít zoologické zahrady v držení jen do konce jejich přirozeného života, čímž mohou zcela zaniknout všechny chované populace v zoologických zahradách v rámci EU. To snižuje především jejich vzdělávací a výzkumnou roli. Zařízení si sice mohou zažádat o udělení výjimky, ta s sebou ale nese administrativní zátěž při dokládání konkrétních údajů. Některé zoologické zahrady tudíž budou možná chtít upřednostnit jednodušší variantu a daného druhu se raději zbaví. *De lege ferenda* by proto bylo vhodnější z tohoto režimu zoologické zahrady přímo vyjmout.

Dále podle přechodných opatření mohou mít držitelé komerčních populací v držení populace jedinců, které získali před jejich zařazením na unijní seznam, a to po dobu až dvou let od jejich zařazení, a také je přepravovat za účelem prodeje nebo předání do zařízení zabývajících se ochranou *ex situ* nebo k léčebným činnostem. Těžko však říct, jaký zájem budou tato zařízení o jedince mít, jak bylo zmíněno v odstavci výše. Pro držitele komerčních populací proto bude možná také bohužel „pohodlnější“ populaci utratit. Držitelé komerčních populací mohou dále prodat nebo předat živého jedince nekomerčním uživatelům po dobu jednoho roku od zařazení druhu na unijní seznam, což je ale dle mého názoru v rozporu s možností nekomerčního vlastníka ponechat si zvíře v zájmovém chovu pouze v případě, že

ho držel ještě před jeho zařazením na unijní seznam. Bylo by tedy přece v rozporu s nařízením, pokud by začal držet nebo chovat jedince až po jeho zařazení na unijní seznam.

Právní prameny EU bývají často inspirovány mezinárodními úmluvami (např. CITES nebo Bernskou úmluvou). Na rozdíl od nich jsou ale daleko lépe vynutitelné. Unijní právo životního prostředí velmi významně ovlivňuje vnitrostátní legislativu v oblasti práva životního prostředí, a to nejen členských států EU, ale také kandidátských zemí. Dle mého názoru upravuje unijní právo všechny významné oblasti, které souvisí s ochranou biodiverzity. Na rozdíl od mezinárodněprávní úpravy obsahuje dokonce také poměrně komplexní úpravu regulace nakládání s invazními nepůvodními druhy. Za jeden z nejdůležitějších sekundárních pramenů unijního práva ochrany biodiverzity považují naturové směrnice, jelikož se věnují jak územní, tak druhové ochraně. Judikatura k těmto směrnicím je poměrně bohatá a často vysvětluje některé jejich pojmy, nicméně v budoucnosti by bylo třeba vyložit i další z nich (např. hnízdo nebo místo rozmnožování). Úpravu ochrany *ex situ*, jejíž základ leží v CBD, obsahuje směrnice o zoologických zahradách. Ta je sice poměrně stručná, ale dle mého názoru je její úprava dostatečná. Jelikož se jedná o směrnici, je část její úpravy ponechána k upřesnění členským státům (např. pojem „větší počet živočichů nebo druhů“ ve vztahu k výjimce z definice zoologické zahrady). Problematiku CITES vhodným způsobem doplňuje nařízení o regulování obchodu s druhy upravující i některé instituty, s kterými CITES nepracuje (např. přemísťování v rámci vnitřního obchodu). Unijní právo upravující ochranu volně žijících živočichů bych tedy hodnotila jako poměrně zdařilé. Oproti mezinárodněprávní úpravě netrpí nedostatky, které byly u závěrů k mezinárodním úmluvám zmíněny, což ovšem vyplývá z jeho charakteru a lepší vynutitelnosti.

Závěry k české právní úpravě

I v rámci české právní úpravy se ochraně volně žijících živočichů vedle právních předpisů věnují v určité míře také strategické dokumenty koncepční povahy. Základním koncepčním dokumentem, který definuje priority v oblasti ochrany a udržitelného využívání biodiverzity na území ČR, je **Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025**. SOBR v rámci 4 prioritních oblastí obsahuje celkem 20 rámcových cílů, což je ve srovnání s předchozí strategií pro roky 2005–2015 daleko méně. Samotná SOBR to ve svém souhrnu odůvodňuje tím, že s ohledem na zkušenosti s předchozí verzí strategie bylo nyní snahou zaměřit se na skutečné, urgentní priority a stanovit cíle, které jsou po dobu její platnosti dosažitelné. Vyhodnocení předchozí strategie totiž došlo k závěru, že bylo dosaženo jen málo

strategických cílů, což mělo být způsobeno tím, že polovina cílů byla příliš ambiciózní nebo neměřitelná. Tento méně ambiciózní přístup je ovšem dle mého názoru trochu nešťastný. SOBR je strategickým dokumentem koncepční povahy, který není právně závazný, jako kdyby šlo o právní předpis, ale má sloužit hlavně jako interpretační a aplikační vodítko. Proto by bylo vhodnější, kdyby SOBR naopak mířila výše a nakonec některé cíle případně nesplnila, než když si hned od začátku stanoví nižší cíle kvůli tomu, aby byly tentokrát splněny.

Dalším negativem SOBR je fakt, že spousta dílčích cílů není dostatečně konkrétní. Např. jedním z nich je rozvoj a podpora speciálních nástrojů druhové ochrany, v rámci něhož je opatřením rozvíjet a realizovat záchranné programy a navazující opatření, přičemž indikátorem je počet realizovaných programů. Není ale stanoveno žádné (alespoň minimální) číslo, kolik záchranných programů má být realizováno, aby byl dílčí cíl splněn. Stačí tedy pouze jeden? Dalším příkladem je cíl týkající se zachování či zvýšení rozlohy přírodních stanovišť. O kolik procent se však musí jejich rozloha zvýšit, aby byl cíl označen za splněný?

Poslední nedostatek SOBR shledávám v tom, že se vůbec nezmiňuje o problematice obchodování s ohroženými druhy živočichů a rostlin, ačkoliv se jedná o závažný problém. Boj proti tzv. *wildlife crime* by měl být mezi prioritní oblasti tedy rozhodně doplněn.

Jádro právní úpravy ochrany volně žijících živočichů leží v **zákoně o ochraně přírody a krajiny**, který rozděluje druhovou ochranu na obecnou a zvláštní. Obecná ochrana dopadá na všechny druhy živočichů, pro které stanovuje minimální režim pro jejich zachování založený na tom, že jsou všechny druhy chráněny před zničením, poškozováním, sběrem nebo odchytem v takové míře, která vede nebo by mohla vést k ohrožení těchto druhů na bytí nebo k jejich degeneraci, k narušení rozmnožovacích schopností druhů, zániku populace druhů nebo zničení ekosystému, jehož jsou součástí. V případě běžných druhů se obecná ochrana uplatní pouze u skutečně masivních zásahů. Jejím nedostatkem je, že se soustředí hlavně na ochranu populací a nemá přímou vazbu na ochranu biotopů druhů. *De lege ferenda* by tedy bylo vhodné zavést nové pojetí systému druhové ochrany, který bude brát ohled i na ochranu biotopů druhů.

V rámci obecné ochrany mají výsadní postavení ptáci, jejichž ochrana vyplývá ze směrnice o ptácích. **První dílčí výzkumná otázka z oblasti české právní úpravy** se v jedné z podkapitol 4.3.1 zabývala tím, zda jsou české seznamy druhů ptáků, na které se vztahují výjimky ze zákazů podle § 5a zákona o ochraně přírody a krajiny, v souladu se směrnicí o ptácích, respektive jejími přílohami II a III. Bylo identifikováno, že v rozporu s touto směrnicí je seznam druhů ptáků, na jejichž lov se nevztahuje zákaz úmyslného usmrcování nebo odchytu a držení ptáků, který je uveden v příloze č. 5 vyhlášky č. 166/2005 Sb. Tento seznam totiž nad

rámec přílohy II směrnice o ptácích obsahuje bažanta královského a perličku kropenatou, k jejichž lovu by ale správně měl být stanoven odchylný postup podle § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny. *De lege ferenda* by tedy tyto dva druhy ptáků měly být ze seznamu odstraněny. Druhý seznam druhů ptáků (příloha č. 4 vyhlášky č. 166/2005 Sb.), na které se nevztahuje zákaz držení a komerčního využívání, obsahuje pouze tři druhy ptáků, které jsou zároveň uvedeny v příloze III směrnice o ptácích, a tento seznam je tedy v souladu s unijní právní úpravou.

Formou pro stanovení odchylného postupu podle § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny je buď rozhodnutí orgánu ochrany přírody, nebo opatření obecné povahy MŽP, pokud se odchylný postup týká blíže neurčeného okruhu osob. Dříve stanovovalo MŽP v případě blíže neurčeného okruhu osob odchylný postup prováděcím právním předpisem (konkrétně vyhláškou č. 152/2006 Sb., o odchylném postupu při ochraně ptáků a výjimce ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných druhů ptáků pro jejich značení, nebo vyhláškou č. 294/2006 Sb., o odchylném postupu pro usmrcování špačka obecného). Tyto vyhlášky jsou i nadále účinné, a to až do vydání nových odchylných opatření formou opatření obecné povahy. Z důvodu nedostatečného odůvodnění je však způsob stanovení odchylného postupu prostřednictvím vyhlášky MŽP již překonaný a dle mého názoru by tedy místo těchto dvou vyhlášek bylo *de lege ferenda* vhodnější vydat obdobná opatření obecné povahy.

Do obecné ochrany spadá také úprava záchranných stanic a s tím spojená péče o handicapované živočichy, kterou doplňuje ochrana handicapovaných zvířat v zákoně na ochranu zvířat proti týrání a vyhlášce o ochraně handicapovaných zvířat. Úprava obou zákonů je v některých případech v podstatě totožná, v některých případech však zákon na ochranu zvířat proti týrání poskytuje detailnější úpravu. Problematická je úprava § 7 odst. 1 zákona o myslivosti, podle které je možné vypouštět jedince ze zařízení, které provádí záchranné chovy jedinců zvláště chráněných živočichů a péči o zraněné živočichy zvláště nechráněné, pokud jsou zvěří, do honitby jen po projednání s orgánem státní správy myslivosti a s vědomím držitele a uživatele honitby. To samozřejmě vyžaduje určitý čas a úkony i ze strany státní správy. *De lege ferenda* by bylo řešením vyřadit některé druhy zvěře [resp. především ty, které stejně spadají do kategorie zvěře podle § 2 písm. c) zákona o myslivosti], ze zákona o myslivosti.

Obecná ochrana zahrnuje rovněž nakládání s nepůvodními druhy, přičemž tato část zákona je v současné době v procesu novelizace v souvislosti s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů (nařízení o invazních nepůvodních druzích a nařízení

o cizích druzích v akvakultuře). Ke dni uzavření rukopisu této disertační práce se vládní návrh novelizačního zákona projednává v Parlamentu ČR, konkrétně byl 26. 7. 2021 vrácen Senátem Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy. Novelou by mělo dojít především k odstranění definice pojmu „geograficky nepůvodní druh“ z důvodu její nadbytečnosti, k vyloučení invazních nepůvodních druhů z obecné ochrany všech druhů, aby nedocházelo k rozporu mezi opatřeními k odstranění či regulaci invazních nepůvodních druhů a nástroji obecné druhové ochrany, dále k zařazení úmyslného rozšíření jedince nepůvodního druhu do krajiny bez povolení mezi přestupky a k vložení celé nové hlavy zákona, která se bude týkat používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře a ochrany přírody a krajiny před invazními nepůvodními druhy, a která tedy představuje vlastní adaptaci českého právního řádu na obě unijní nařízení. Úprava by měla navazovat i na přechodná opatření nařízení o invazních nepůvodních druzích, v návaznosti na něž bude muset vlastník nebo držitel jedince invazního nepůvodního druhu živočicha na unijním seznamu tohoto jedince zaregistrovat prostřednictvím evidence druhové ochrany. Jelikož bude mít vlastník nebo držitel na takovou registraci jeden rok od zařazení druhu na unijní seznam, nebude dle mého názoru kontrolovatelné, jestli vlastník nebo držitel začal jedince držet opravdu před jeho zařazením na unijní seznam, nebo až v průběhu jednoho roku po jeho zařazení. Nově by mělo být upraveno také odebrání jedinců invazních nepůvodních druhů, podle kterého bude mít orgán ochrany přírody možnost odebrat takového jedince v zájmovém chovu, pokud vlastník nesplňuje podmínky podle čl. 31 odst. 1 nařízení o invazních nepůvodních druzích pro to, aby si jej mohl ponechat v držení do konce jeho přirozeného života, nebo při jeho přepravě na území EU neprokáže, že jej měl v držení již v době před zařazením druhu na unijní seznam. Čl. 31 odst. 1 nařízení o invazních nepůvodních druzích nestanoví konkrétní způsob, jak by se mělo prokázat, že jedinec byl v držení ještě před zařazením druhu na unijní seznam. Samotné opomenutí registrace jedince tedy nebude důvodem pro jeho odebrání, pokud by jeho vlastník prokázal jiným způsobem, že jej měl v držení již před zařazením druhu na unijní seznam. Ačkoliv bude registrace jedince pravděpodobně nejjednodušším a nejméně sporným způsobem, jak prokázat jeho držení před zařazením druhu na unijní seznam, její opomenutí nemá ani naplňovat skutkovou podstatu žádného z přestupků, a proto je možné, že bude úprava registrace trochu „bezzubá“, když vlastníku nebude hrozit správní trest a případně ani odebrání jedince. Aby v budoucnosti nedocházelo k náročnému dokazování toho, zda vlastník měl, nebo neměl jedince invazního nepůvodního druhu v držení již před zařazením druhu na unijní seznam, bylo by *de lege ferenda* dle mého názoru z hlediska právní jistoty lepší zavést rovnou povinnost takového jedince

registrovat. V případě jejího porušení by se pak jednalo o přešůpek a orgán ochrany přírody by takového jedince mohl odebrat.

Z novelty zákona v souvislosti s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů dále vyplývá, že ČR neplánuje tvorbu svého národního seznamu, ačkoliv si i samotná SOBR kladla za cíl stanovit prioritní druhy a oblasti pro regulaci na základě unijního a národního seznamu. To je dle mého názoru chyba, jelikož současná právní úprava v tomto ohledu nevychází z přírodovědných výzkumů a zatím tedy v právní úpravě ČR neexistuje žádný seznam nepůvodních druhů, ve kterém by byly druhy rozřazeny do jednotlivých kategorií podle míry jejich rizik, a v kterém by byly označeny druhy, jejichž dopady na přírodní ekosystémy jsou biologie považovány za nejnebezpečnější. Český národní seznam by *de lege ferenda* měl mít formu nařízení vlády z důvodu jeho nadřezorní povahy, jeho východiskem by měl být tzv. černý, šedý a varovný seznam, a obsahovat by měl další invazní nepůvodní druhy, které nejsou obsaženy na unijním seznamu a kterým je nutné na našem území věnovat pozornost (např. norek americký, sumeček americký, karas stříbřitý, plzák španělský nebo sluněčko asijské).

Na rozdíl od obecné ochrany se zvláštní druhová ochrana týká i jen jedinců, nikoliv celých druhů, poddruhů a populací, avšak pouze vybraných zvláště chráněných druhů. Stejně jako živí jedinci jsou chráněni i mrtví jedinci, což vyplývá z požadavků obou naturových směrnic. V rozporu s tím je pak ale zmocnění MŽP v § 50 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny, podle kterého stanoví obecně závazným právním předpisem pouze vybrané živočichy, kteří jsou chráněni i uhynulí. Toto zmocnění nebylo dosud naplněno, v současné době je vzhledem k požadavkům unijní právní úpravy již nadbytečné a ze zákona by tedy mělo být dle mého názoru *de lege ferenda* odstraněno.

Zvláště chráněné druhy dělí zákon do tří kategorií – ohrožený, silně ohrožený a kriticky ohrožený, avšak mezi kategoriemi silně ohrožený a kriticky ohrožený nedělá rozdíly, co se týče základních podmínek ochrany, udělování výjimek ze zákazů ani skutkových podstat přešůpků. I z tohoto důvodu by dle mého názoru mohla být vhodná změna systému zvláštní druhové ochrany, který by *de lege ferenda* rozlišoval pouze dvě kategorie, přičemž u jedné by byli chráněni všichni jedinci, jako je tomu nyní, a u druhé by byly chráněny pouze populace, kterým by byla poskytována přísnější ochrana než jen v rámci obecné druhové ochrany a důraz by byl kladen zejména na ochranu jejich biotopů a zachování genofondu v celé jeho šíři (např. někteří bezobratlí). V souvislosti s přerozdělením druhů do dvou kategorií by samozřejmě musely být zohledněny všechny požadavky mezinárodního práva (např. Bernské úmluvy) a unijního práva

(především naturových směrnic), nesměla by být opomenuta ochrana druhů např. před nelegálním pronásledováním, zabíjením, otravami nebo pytláctvím a znemožněna kontrola z hlediska CITES a nařízení o regulování obchodu s druhy.

Seznam a stupeň ohrožení zvláště chráněných druhů stanovuje vyhláška č. 395/1992 Sb. Tento seznam je neaktuální a neodpovídá současnému stavu, což způsobuje, že zahrnuje druhy, které již zákonnou ochranu nepotřebují, a naopak nezahrnuje druhy, které by dle aktuálních poznatků v tomto seznamu měly být zahrnuty. Bylo by proto vhodné seznam aktualizovat a *de lege ferenda* do zákona o ochraně přírody a krajiny začlenit požadavek na jeho pravidelný přezkum po vzoru obdobného požadavku na aktualizaci unijního seznamu invazních nepůvodních druhů podle čl. 4 odst. 2 nařízení o invazních nepůvodních druzích. Rovněž by bylo dle mého názoru žádoucí do zákona o ochraně přírody a krajiny právně zakotvit tzv. červené seznamy obsahující soupis ohrožených druhů a poddruhů s jejich rozdělením do jednotlivých kategorií podle stupně ohrožení, které nyní *de iure* neexistují, a poté tyto seznamy zohledňovat při aktualizaci seznamu zvláště chráněných druhů.

Zvláštní ochrana druhů z kategorie „ohrožené“ je značně oslabena ustanovením § 50 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny, podle kterého platí pro druhy v kategorii „ohrožené“, že se ochrana podle tohoto zákona nevztahuje na případy, kdy je zásah do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů prokazatelně nezbytný z taxativně vymezených důvodů (mimo jiné v důsledku běžného obhospodařování nemovitostí a jiného majetku). V takových případech je k zásahu nutné předchozí stanovisko orgánu ochrany přírody. Zásahy z důvodu běžného obhospodařování nemovitostí a jiného majetku ovšem nepatří mezi taxativní důvody pro udělení odchylky podle směrnice o stanovištích, a tudíž by druhy chráněné unijním právem (resp. ty, které jsou zařazené v příloze IV směrnice o stanovištích) měly být zařazeny pouze do kategorie silně ohrožených nebo kriticky ohrožených druhů. Ve vztahu k druhům chráněným unijním právem by totiž aplikace tohoto ustanovení znamenala porušení závazků ČR, které ze směrnic vyplývají. Při porovnání českého seznamu zvláště chráněných druhů živočichů a seznamu druhů živočichů v zájmu Společenství, které vyžadují přísnou ochranu (příloha IV směrnice o stanovištích) dojdeme k závěru, že český seznam řadí všechny druhy z rodu batolec (*Apatura*) do kategorie „ohrožený“, ačkoliv je jeden z nich [batolec podunajský (*Apatura metis*)] uveden v příloze IV směrnice o stanovištích. Ve vztahu k tomuto druhu by tedy orgán ochrany přírody neměl vydávat pozitivní stanovisko k zásahům podle § 50 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny, nýbrž výjimku podle § 56

zákona o ochraně přírody a krajiny. *De lege ferenda* by bylo vhodnější přeradit tento druh v seznamu zvláště chráněných druhů živočichů do kategorie alespoň „silně ohrožený“.

Poskytováním zvláštní druhové ochrany některým druhům volně žijících živočichů na sebe stát bere povinnost hradit některé škody, které tyto zvláště chráněné živočichy způsobují. Podmínky, rozsah a způsob poskytování náhrad takových škod upravuje **zákon o poskytování náhrad škod**. Nedostatkem tohoto zákona je, že administrativní proces je poměrně obtížný. Žádosti o náhrady škod navíc generují finanční náklady k tíži poškozeného, což může způsobovat rezignaci potenciálního žadatele. K tomu je obecným problémem prokázání výše vzniklé škody. Zákon se navíc vztahuje na škody způsobené pouze šesti zvláště chráněnými druhy, takže je seznam vybraných živočichů poměrně úzký a měl by být v budoucnosti rozšířen.

Vedle náhrady škod způsobené vybranými zvláště chráněnými druhy upravuje zákon nekonceptně také náhradu škod způsobenou kormoránem velkým na rybách. Ten totiž býval dříve zařazen do seznamu zvláště chráněných druhů, ale v roce 2013 z něj byl (dle mého názoru účelově) vyškrtnut. Nastala tedy situace, kdy kormorán velký nesplňoval základní podmínku zákona, tedy být zvláště chráněným živočichem v době vzniku škody, a proto nebylo nadále možné hradit jím nově vzniklé škody. Pro produkční rybáře začala být taková situace neudržitelná, a proto byla s účinností od 1. 1. 2018 přijata novela zákona, podle které se škody způsobené kormoránem velkým na rybách v letech 2018–2020 mohly opět proplácet bez ohledu na to, že kormorán velký nebyl zvláště chráněným druhem. Novela byla jazykově nedokonalá, takže byl zákon s účinností od 9. 4. 2019 znovu novelizován, ale i přesto zůstaly v zákoně určité nedostatky (např. nekonceptní stanovení výše prokázané škody na rybách, kterou způsobí kormorán velký v porovnání s vydrou říční nebo opomenutí zmínění kormorána velkého vedle vybraných živočichů v ustanovení § 10 odst. 3). Předpoklad postupného snižování predančního tlaku kormorána velkého na rybí obsádky nebyl v období 2018–2020 naplněn, takže byl zákon s účinností od 1. 4. 2021 znovu novelizován, aby upravoval poskytování náhrad škod způsobených na rybách kormoránem velkým pro další období 2021–2023. Od 1. 4. 2021 je rovněž účinná nová vyhláška č. 126/2021 Sb., která upravuje způsob výpočtu výše škod. Vzhledem k tomu, že pro škody na rybách způsobené vydrou říční je v příloze vyhlášky stanoven speciální vzorec pro výpočet, který pro škody způsobené kormoránem velkým stanoven není, může docházet k rozdílné výši odškodnění v případě škod na rybách způsobených v jednom případě vydrou říční a v druhém případě kormoránem velkým. V tomto ohledu je tedy právní úprava dle mého názoru nekonceptní.

Závazky vyplývající z CITES a nařízení o regulování obchodu s druhy do sebe převzal **zákon o obchodování s ohroženými druhy**. Ten se vztahuje na stanovené druhy a výrobky z těchto druhů vyjmenované v CITES nebo v přílohách nařízení o regulování obchodu s druhy, nařízení o kytovcích nebo nařízení o nášlapných pastech, dále na tuleně a produkty z nich a také na vývoz dalších zvláště chráněných druhů z ČR. To, zda je právní úprava podmínek pro vývoz těchto dalších zvláště chráněných druhů živočichů, které nejsou exemplářem podle nařízení o regulování obchodu s druhy, dostatečná, řešila **druhá dílčí výzkumná otázka z oblasti české právní úpravy** v podkapitole 4.5.1. Tyto další zvláště chráněné druhy mají být stanoveny v prováděcím právním předpise MŽP, který ovšem dosud nebyl vydán. Zákon pak zavádí definici pojmu „jiný jedinec“, kterým má být jedinec zvláště chráněného druhu, který není exemplářem a je vymezen prováděcím právním předpisem. *De facto* se má tedy jednat o jakousi zbytkovou kategorii druhů, které jsou uvedeny v seznamu zvláště chráněných druhů a které zároveň nejsou exemplářem. K tomu navíc je ale jejich znakem to, že jsou vymezené v prováděcím právním předpise, který neexistuje, a proto na ně nemůže být vztažena úprava obchodu se zvláště chráněnými druhy podle § 18 zákona o obchodování s ohroženými druhy, který by vyžadoval povolení MŽP k vývozu těchto jiných jedinců z ČR. Zákaz vývozu zvláště chráněných druhů bez povolení je tedy komplikován chybějícím prováděcím právním předpisem a není tudíž z čeho dovodit, že je k vývozu všech jedinců zvláště chráněných druhů nutné vývozní povolení. Právní úpravu lze v tomto ohledu hodnotit jako nedostatečnou, přičemž *de lege ferenda* by měl být dle mého názoru vydán prováděcí právní předpis se seznamem těchto jiných jedinců druhů, které jsou uvedeny v seznamu zvláště chráněných druhů a které zároveň nejsou exemplářem.

K zajištění transpozice směrnice o zoologických zahradách byl vydán **zákon o zoologických zahradách**, který upravuje především podmínky pro vydání licence k provozování zoologických zahrad, kontrolu nad dodržováním povinností nebo základní podmínky pro poskytování dotací ze státního rozpočtu a jiných veřejných zdrojů provozovatelům zoologických zahrad. Základním pojmem zákona je stejně jako u směrnice „zoologická zahrada“, kterou se rozumí trvalé zařízení, v kterém jsou chováni a po dobu nejméně 7 dnů v kalendářním roce vystavováni pro veřejnost volně žijící živočichové. Výjimku z této definice tvoří mimo jiné cirkusy a podobná zařízení zaměřená na provádění drezúry nebo zařízení pro chov a držení volně žijících živočichů, které chová méně než 20 druhů volně žijících savců a ptáků, přičemž tyto živočichy vystavuje veřejnosti bezplatně. V původním návrhu zákona, který byl v roce 2001 odmítnut Parlamentem, se za zoologickou zahradu

považovalo i delfinárium, o kterém ovšem v platném znění zákona není ani zmínka, a je tedy otázkou, zda by také naplňovalo definici zoologické zahrady. Argumentem pro by bylo, že pokud zoologickou zahradou není zařízení, které chová méně než 20 druhů volně žijících savců a ptáků, které vystavuje veřejnosti bezplatně, tak *a contrario* zoologickou zahradou je zařízení, které vystavuje živočichy komerčně, a to i v případě, že vystavuje méně než 20 druhů, což by mohlo splňovat právě i delfinárium. Ovšem argumentem proti je, že se za zoologickou zahradu nepovažují cirkusy a podobná zařízení zaměřená na předvádění drezúry zvířat, což by popisu delfinária odpovídalo. Vzhledem k novele zákona na ochranu zvířat proti týrání, která je účinná od 1. 2. 2021 a která zakazuje drezúru kytovců narozených od 1. 3. 2004 včetně, dojdeme dle mého názoru systematickým výkladem k tomu, že by delfinária naplňovala spíše definici cirkusů a podobných zařízení, a nikoliv tedy zoologických zahrad.

Za nedostatek zákona o zoologických zahradách považuji ustanovení, podle kterého může provozovatel s platnou licencí darovat a přijímat zvířata darem v rámci mezinárodní spolupráce. Zprv by *de lege ferenda* měl mít možnost darovat zvíře i provozovatel, který (již) nemá platnou licenci, protože má i po jejím zrušení nebo zániku povinnost zabezpečit řádnou péči chovaným živočichům a nakládání s nimi v souladu se zvláštními právními předpisy, a je tedy nesmyslné, aby nemohl zvířata darovat např. jiným zoologickým zahradám. Zadruhé spatřuji problém v terminologii, kdy zákon v tomto ustanovení hovoří o zvířatech, ačkoliv by zde *de lege ferenda* bylo vhodnější použít pojem „živočich“. Zákon o zoologických zahradách pojem „zvíře“ totiž nedefinuje, a pokud bychom měli při interpretaci pojmu vycházet ze zákona na ochranu zvířat proti týrání, znamenalo by to, že by provozovatel nemohl darovat a přijímat darem bezobratlé živočichy.

Vedle druhové ochrany se volně žijícím živočichům věnuje druhá část právní úpravy, kterou je ochrana zvířat jako jedinců podle **zákona na ochranu zvířat proti týrání**. Základním rysem tohoto zákona je zákaz týrání a všech forem jeho propagace a zákaz usmrcení zvířete bez zákonného důvodu. Ačkoliv se zákon týká převážně zvířat v lidské péči, obsahuje základ i pro regulaci nakládání s volně žijícími zvířaty. V rámci ní jsou stanoveny zakázané metody a prostředky jejich odchyty nebo usmrcování, zakázané činnosti s nimi nebo jejich ochrana v rámci provádění pokusů. Zákon doznal s účinností od 1. 2. 2021 několika významných změn z hlediska ochrany volně žijících zvířat. Jedná se především o rozšíření zákazu drezúry (který do té doby platil jen pro vybrané druhy zvířat) i na jedince ostatních volně žijících druhů zvířat narozených od 1. 1. 2022, a o rozšíření ochrany lidoopů a vybraných druhů šelem, s kterými je mimo jiné zakázán fyzický kontakt (což znamená zákaz např. kontaktních zooparků a chovů,

tedy tzv. „mazlíčích koutků“) a jejich venčení mimo prostory určené k chovu zvířete nebo k veřejnému vystoupení. K tomu bude od 1. 1. 2022 navíc zakázáno množení nebo jiné nabývání nově narozených jedinců volně žijících druhů zvířat za účelem jejich drezúry či veřejného předvádění a rozmnožování lidoopů a vybraných druhů šelem a jejich přesun ze zahraničí na území ČR (s výjimkou např. zoologických zahrad). Tyto změny považuji i v kontextu mé analýzy provedené v podkapitole 4.7.2 za věcně a právně správné a společensky odůvodnitelné a potřebné.

Zákon na ochranu zvířat proti týrání obsahuje také úpravu chovu druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči, ke kterému je nutné povolení krajské veterinární správy. Z důvodu ochrany těchto druhů před neodborným zacházením může být jejich chovatelem pouze fyzická osoba starší 18 let nebo právnická osoba, která stanoví osobu starší 18 let, které bude svěřena péče o zvíře. Jelikož zákonná definice pojmu zvířete podle zákona na ochranu zvířat proti týrání dopadá pouze na obratlovce, není k chovu bezobratlých živočichů, kteří by rovněž mohli vyžadovat zvláštní péči (např. jedovatí pavouci nebo štíři), vyžadováno žádné povolení ani minimální hranice věku chovatele. Tato skutečnost je dle mého názoru velkým nedostatkem právní úpravy, který by měl být odstraněn. Návrhem *de lege ferenda* by bylo doplnění některých bezobratlých živočichů do vyhlášky o druzích vyžadujících zvláštní péči. Byl by tím sice překročen rozsah úpravy zákona na ochranu zvířat proti týrání, resp. jeho definice zvířete jako obratlovce, nicméně k tomu došlo už i při zahrnutí živého hlavonožce, který je nebo má být použit k pokusům, do definice pokusného zvířete.

Z oblasti předpisů, které se zabývají hospodářským využitím živočichů, byly zmíněny zákon o myslivosti a zákon o rybářství, které stanovují podmínky lovu a rybolovu. **Zákon o rybářství** rozděluje rybářství na rybníkářství a výkon rybářského práva v rybářských revírech. Zákon neobsahuje definici pojmu „ryba“, nicméně definuje pojem „nepůvodní ryba a nepůvodní vodní organismus“. Tato definice je však z pohledu zoogeografie chybná, jelikož umožňuje „zhojit“ nepůvodnost výskytem tří po sobě jdoucích generačních populací, a proto by měla být ze zákona odstraněna.

Zákon o myslivosti definuje pojem „zvěř“ a uvádí její dvě kategorie – (1) druhy zvěře, které nelze lovit podle mezinárodních smluv, jimiž je ČR vázána a které byly vyhlášeny ve Sbírce zákonů nebo ve Sbírce mezinárodních smluv, nebo druhy zvěře, které jsou zvláště chráněnými živočichy podle zákona o ochraně přírody a krajiny a nebyla-li k jejich lovu povolena výjimka podle těchto předpisů, a (2) druhy zvěře, kterou lze obhospodařovat lovem, a to po stanovenou dobu lovu, která je uvedena ve vyhlášce o době lovu.

V této vyhlášce nejsou uvedeny doby lovu pro tchoře tmavého, tchoře stepního, orebici horskou a špačka obecného. Pokud by záměrem vyhlášky o době lovu bylo, aby byl lov jedinců těchto druhů umožněn celoročně, uváděla by u nich dobu lovu od 1. 1. do 31. 12., jako je tomu např. u lišky obecné. To se ale nestalo, což znamená, že tyto druhy nelze lovit vůbec, ačkoliv jsou uvedeny ve výčtu zvěře, kterou lze obhospodařovat lovem (určitá výjimka ovšem platí pro špačka obecného vzhledem k vyhlášce č. 294/2006 Sb., o odchylném postupu pro usmrcování špačka obecného). Tchoř stepní je navíc druhem, který vyžaduje přísnou ochranu podle směrnice o stanovištích, a je tedy uveden na seznamu zvláště chráněných druhů. Z důvodu lepší transpozice této směrnice by bylo *de lege ferenda* proto vhodnější, kdyby byl v rámci zákona o myslivosti zařazen do první kategorie obsahující druhy zvěře, které jsou zvláště chráněnými živočichy podle zvláštních právních předpisů. V takovém případě by k jeho lovu musela být povolena výjimka podle zákona o ochraně přírody a krajiny, čímž by byl odstraněn tento nesoulad zákona o myslivosti se směrnicí o stanovištích. U orebice horské a špačka obecného je situace obdobná, jelikož jde o volně žijící ptáky, kteří požívají výjimečnou ochranu podle zákona o ochraně přírody a krajiny v souladu se směrnicí o ptácích. Zákaz úmyslného usmrcování nebo odchyty se nevztahuje na lov některých druhů ptáků, které jsou uvedené v příloze č. 5 vyhlášky č. 166/2005 Sb., ovšem orebice horská a špaček obecný mezi nimi nejsou. Pro jejich lov by tedy musely být splněny podmínky pro odchylný postup při ochraně ptáků podle § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny a *de lege ferenda* by proto bylo z hlediska přehlednosti lepší, kdyby byly z výčtu zvěře, kterou lze obhospodařovat lovem odstraněny, čímž by byla zajištěna lepší transpozice směrnice o ptácích. V současné době tedy výčet druhů zvěře, kterou lze obhospodařovat lovem, není zcela v souladu s ochranou ptáků a zvláště chráněných druhů podle zákona o ochraně přírody a krajiny, resp. směrnicí o ptácích a směrnicí o stanovištích, což řešila **třetí dílčí výzkumná otázka z oblasti české právní úpravy** v podkapitole 4.8.2.

Z výše uvedeného vyplývá, že česká právní úprava obsahuje několik nedostatků a rozporů s unijní právní úpravou, zejména s úpravou směrnice o ptácích nebo směrnice o stanovištích. Některé nedostatky mají být sice odstraněny připravovanou novelou v souvislosti s implementací předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů, daleko víc jich ale bude na své odstranění teprve čekat.

V závěrech disertační práce jsem se snažila zodpovědět všechny základní a dílčí výzkumné otázky, které byly v úvodu disertační práce položeny, a rovněž navrhnout několik úprav *de lege ferenda*.

Konečně bych ráda zdůraznila, že druhová ochrana je pro volně žijící živočichy samozřejmě velmi důležitá, ale vedle toho nesmíme zapomínat ani na územní ochranu, která je pouze druhou stranou jedné mince. Bez přírodních stanovišť totiž živočichové nedokáží přežít bez ohledu na to, jak dokonalá bude regulace nakládání nebo obchodu s nimi.

Pro oba druhy ochrany je důležitá prevence, kdy by v ideálním případě neměla potřeba právního předpisu o ochraně ohrožených druhů vůbec vzniknout. Pokud bude společnost s ochranou druhů i nadále vyčkávat, než se daný druh stane ohroženým, aby mohl být zařazen na příslušný druhový seznam, budeme muset v budoucnosti řešit ochranu stále většího počtu druhů.

Klíčová je rovněž osvěta veřejnosti, která musí být obeznámena s tím, co pro lidstvo ztráta jednotlivých druhů živočichů a potažmo celé biodiverzity znamená. Jen tak může být zajištěno, že se lidstvo k řešení tohoto závažného problému semkne a bude ochotno omezit některé své činnosti. Biodiverzitu totiž bohužel nezachrání jen snaha menšiny ochranářů přírody, ale k tomu, aby tu po nás něco zbylo budoucím generacím, je nutný zájem široké veřejnosti.

Seznam zkratk

7. Akční program	7. Akční program EU pro životní prostředí do roku 2020
8. Akční program	8. Akční program EU pro životní prostředí do roku 2030
AOPK	Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
ASCI	Oblasti zvláštního zájmu ochrany přírody
Bernská úmluva	Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť
CBD	Úmluva o biologické rozmanitosti
CITES	Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
CMS	Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí
EVL	Evropsky významné lokality
IUCN	Světový svaz ochrany přírody
Komise	Evropská komise
LZP EU	Listina základních práv Evropské unie
MZE	Ministerstvo zemědělství
MŽP	Ministerstvo životního prostředí

Nařízení č. 865/2006	Nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s těmito druhy
Nařízení o cizích druzích v akvakultuře	Nařízení Rady (ES) č. 708/2007 ze dne 11. června 2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře
Nařízení o invazních nepůvodních druzích	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů
Nařízení o kytovcích	Nařízení Rady (EHS) č. 348/81 ze dne 20. ledna 1981 o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců
Nařízení o nášlapných pastech	Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 ze dne 4. listopadu 1991 o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchytáváni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchyty, které nesplňují mezinárodní normy humánního odchyty do pastí
Nařízení o obchodování s produkty z tuleňů	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009 ze dne 16. září 2009 o obchodování s produkty z tuleňů

Nařízení o regulování obchodu s druhy	Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi
Naturové směrnice	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků a směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
NSS	Nejvyšší správní soud ČR
Občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
SEU	Smlouva o Evropské unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
Směrnice o ptácích	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků
Směrnice o stanovištích	Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
Směrnice o tuleních mláďatech	Směrnice Rady 83/129/EHS ze dne 28. března 1983 o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států
Směrnice o zoologických zahradách	Směrnice Rady 1999/22/ES ze dne 29. března 1999 o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách

SOBR	Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025
SPOPK	Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky
SPŽP 2020	Státní politika životního prostředí České republiky 2012–2020
SPŽP 2030	Státní politika životního prostředí České republiky 2030 s výhledem do 2050
UNEP	Program OSN pro životní prostředí
VLP	Veterinární léčivé přípravky
Veterinární zákon	Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška č. 395/1992 Sb.	Vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška č. 360/2000 Sb.	Vyhláška č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy na vymezených domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech, včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách a na lesních porostech, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 197/2004 Sb.

Vyhláška č. 197/2004 Sb., k provedení zákona č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 166/2005 Sb.

Vyhláška č. 166/2005 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů, v souvislosti s vytvářením soustavy NATURA 2000, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 210/2010 Sb.

Vyhláška č. 210/2010 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o obchodování s ohroženými druhy, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 126/2021 Sb.

Vyhláška č. 126/2021 Sb., o způsobu výpočtu výše škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Vyhláška o době lovu

Vyhláška č. 245/2002 Sb., o době lovu jednotlivých druhů zvěře a o bližších podmínkách provádění lovu, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška o handicapovaných živočiších

Vyhláška č. 316/2009 Sb., o držení živočichů dočasně nebo trvale neschopných přežít ve volné přírodě a o péči o tyto živočichy v záchranných stanicích (vyhláška o handicapovaných živočiších), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška o ochraně handicapovaných zvířat	Vyhláška č. 114/2010 Sb., o ochraně handicapovaných zvířat při chovu, ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška o druzích vyžadujících zvláštní péči	Vyhláška č. 411/2008 Sb., o stanovení druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči, ve znění pozdějších předpisů
Zákon na ochranu zvířat proti týrání	Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o léčivech	Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech), ve znění pozdějších předpisů
Zákon o myslivosti	Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o obchodování s ohroženými druhy	Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy), ve znění pozdějších předpisů
Zákon o ochraně přírody a krajiny	Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o poskytování náhrad škod	Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o rybářství

Zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráží, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství), ve znění pozdějších předpisů

Zákon o zoologických zahradách

Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách), ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ANDĚRA, Miloš. *Cizinci mezi našimi savci*. In: *Živa* č. 5/2018, s. 277–279.

ANDERSSON, Astrid A. — TILLEY, Hannah B. — LAU, Wilson — DUDGEON, David — BONEBRAKE, Timothy C. — DINGLE, Caroline. *CITES and beyond: Illuminating 20 years of global, legal wildlife trade*. In: *Global Ecology and Conservation*, vol. 26/2021. [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2351989421000056>.

BĚLOHRADOVÁ, Jitka. *Vývoj české právní úpravy v oblasti obchodování s exempláři CITES*. In: *Dny práva - 2010 - Days of Law*. 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1787–1801. [online]. [cit. 8. 2. 2021]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Belohradova_Jitka_\(3994\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Belohradova_Jitka_(3994).pdf).

BEYERLIN, Ulrich — MARAUHN, Thilo. *International environmental law*. Oxford: Hart Publishing, 2011, 452 s. ISBN 978-1-84113-924-1.

BIRDLIFE INTERNATIONAL. *Birds and biodiversity targets: what do birds tell us about progress to the Aichi Targets and requirements for the post-2020 biodiversity framework? A State of the World's Birds report*. Cambridge: BirdLife International, 2020, s. 7. [online]. [cit. 11. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.birdlife.org/sites/default/files/attachments/birds_and_biodiversity_targets_report.pdf.

BIRDLIFE INTERNATIONAL. *State of the world's birds: taking the pulse of the planet*. Cambridge: BirdLife International, 2018, 79 s. [online]. [cit. 14. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.birdlife.org/sites/default/files/attachments/BL_ReportENG_V11_spreads.pdf.

BIRNIE, Patricia — BOYLE, Alan. *International law and the environment*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2002, 798 s. ISBN 0-19-876553-3.

BRAGDON, Susan. *The Convention on Biological Diversity*. In: *Global Environmental Change* č. 2/1996 (6), s. 177–179.

BROOMAN, Simon — LEGGE, Deborah. *Law Relating to Animals*. Londýn: Cavendish Publishing Limited, 1997, 498 s. ISBN 978-1859412381.

BURNIE, David [ed.]. *Zvíře: obrazová encyklopedie živočichů všech kontinentů*. 5. vyd. Přeložil Jiří ŠMAHA. Praha: Euromedia Group, 2020, 624 s. ISBN 978-80-242-7046-3.

COUZENS, Ed. *Whales and Elephants in International Conservation Law and Politics: A Comparative Study*. Abingdon a New York: Routledge, 2014, 256 s. ISBN 978-0-415-65906-2.

ČECH, Martin. *Kormorán velký - skvělý lovec i obávaný škůdce*. In: *Svět myslivosti* č. 1/2013 (14), s. 17–20.

ČEPELKA, Čestmír — ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. Vydání druhé. Praha: C.H. Beck, 2018, 549 s. ISBN 978-80-7400-721-7.

DAMOHOŘSKÝ, Milan. *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí v českém právu*. In: DAMOHOŘSKÝ, Milan — STEJSKAL, Vojtěch [ed.]. *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí z pohledu práva: sborník z konference : mezinárodní česko-polsko-*

slovenská konference konaná na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 24. až 26. října 2002 v Praze. Praha: Ediční středisko PF UK, 2003, s. 66–72. ISBN 80-85889-47-1.

DAMOHOŘSKÝ, Milan. *Nad návrhem zákona o zoologických zahradách*. In: České právo životního prostředí č. 2/2001 (2), s. 21–25. [online]. [cit. 15. 5. 2020]. Dostupné z: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_02.pdf.

DAMOHOŘSKÝ, Milan. *Potřebujeme zákon o botanických zahradách?!* In: České právo životního prostředí č. 4/2016 (42), s. 31–40. [online]. [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_42.pdf.

DAMOHOŘSKÝ, Milan — DROBNÍK, Jaroslav — SMOLEK, Martin — SOBOTKA, Michal — STEJSKAL, Vojtěch. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 630 s. ISBN 978-80-7400-338-7.

DAMOHOŘSKÝ, Milan — PÁLENSKÁ, Drahomíra — PRŮCHOVÁ, Ivana — PEKÁREK, Milan. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související: komentované znění*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, 320 s. ISBN 80-210-2376-7.

DAMOHOŘSKÝ, Milan — ŠTURMA, Pavel — ONDŘEJ, Jan — ZÁSTĚROVÁ, Jana — SMOLEK, Martin — SOBOTKA, Michal — STEJSKAL, Vojtěch — ŽÁKOVSKÁ, Karolina. *Mezinárodní právo životního prostředí - II. část (zvláštní)*. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, 318 s. ISBN 978-80-903409-8-9.

DAVIS, Mark A. *Invasion biology*. Oxford: Oxford University Press, 2009, 244 s. ISBN 978-0-19-921876-9.

DAVIS, Mark A. a kolektiv. *Don't judge species on their origins*. In: Nature č. 474, 2011, s. 153–154.

DE KLEMM, Cyrille — SHINE, Clare. *Biological Diversity Conservation and the Law: Legal Mechanisms for Conserving Species and Ecosystems*. Gland a Cambridge: IUCN, 1993, 292 s. ISBN 2-8317-0192-9.

DIAMOND, Jared M. *The present, past and future of human-caused extinctions*. In: Philosophical Transactions of the Royal Society of London č. 1228/1989 (325), s. 469–477.

DIMENTO, Joseph F. C. *The Global Environment and International Law*. Austin: University of Texas Press, 2003, 265 s. ISBN 978-0-292-78226-6.

DOBRORUKA, Luděk J. *Zoologické zahrady*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 201 s. ISBN 80-04-21177-1.

DOLEJSKÝ, Vladimír. *K problematice naplňování legislativy EU v oblasti invazních druhů*. In: Ochrana přírody č. 1/2017, s. 25–27.

DOLEŽALOVÁ, Helena. *Právní úprava regulace šíření invazních nepůvodních druhů rostlin a živočichů*. In: České právo životního prostředí č. 2/2013 (34), s. 7–122. [online]. [cit. 3. 10. 2020]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_34.pdf.

DOLEŽALOVÁ, Helena. *Překážky regulace invazních nepůvodních druhů zvířat*. In: Dny práva - 2011 - Days of Law. 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 23–45. [online]. [cit. 3. 10. 2020]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/sbornik/zvire.pdf.

DVOŘÁK, Jan — ŠVESTKA, Jiří — ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kolektiv. *Občanské právo hmotné*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 435 s. ISBN 978-80-7552-187-3.

EBBESSON, Jonas. Plenary Boundaries and the Matching of International Treaty Regimes. In: WAHLGREN, Peter [ed.]. *Scandinavian Studies in Law Volume 59 - Environmental law*. Stockholm: Stockholm Institute for Scandinavian Law, 2014, s. 259–284.

EPSTEIN, Yaffa. *The Habitats Directive and Bern Convention: Synergy and Dysfunction in Public International and EU Law*. In: Georgetown International Environmental Law Review (GIELR) č. 2/2014 (26), s. 139–173.

EVANS, Doug. *Natura 2000 - síť území EU k zachování její flóry a fauny*. In: Ochrana přírody č. 10/2005, s. 291–293.

EVROPSKÁ AGENTURA PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ. *The European environment - state and outlook 2020. Knowledge for transition to a sustainable Europe*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2019, 496 s.

EVROPSKÁ KOMISE. *Alien species and nature conservation in the EU. The role of the LIFE program*. Lucemburk: Office for Official Publications of the European Communities, 2004, 56 s. [online]. [cit. 11. 4. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/archives/life/publications/lifepublications/lifefocus/documents/alienspecies_en.pdf. ISBN 92-894-6022-9.

EVROPSKÁ KOMISE. *INVASIVE ALIEN SPECIES: a European response*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2016, 28 s. [online]. [cit. 10. 4. 2020]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6f9e5ecf-c81f-11e6-a6db-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF>. ISBN 978-92-79-63785-8.

EVROPSKÁ UNIE. *EU Action Plan against Wildlife Trafficking*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2016, 27 s. [online]. [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/WAP_EN_WEB.PDF. ISBN 978-92-79-55076-8.

EVROPSKÁ UNIE. *EU Zoos Directive Good Practices Document*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2015, 81 s. [online]. [cit. 29. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/pdf/EU_Zoos_Directive_Good_Practices.pdf.

EVROPSKÁ UNIE. *The EU Biodiversity Strategy to 2020*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2011, 27 s.

EVROPSKÁ UNIE. *Wildlife Trade Regulations in the European Union*. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2010, 24 s. [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/trade_regulations/short_ref_guide.pdf.

FISHER Elizabeth — LANGE, Bettina — SCOTFORD, Eloise. *Environmental Law: Text, Cases & Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2013, 1087 s. ISBN 9780199270880.

FLEURKE, Floor M. — TROUWBORST, Arie. European Regional Approaches to the Transboundary Conservation of Biodiversity: The Bern Convention and the EU Birds and Habitats Directive. In: KOTZÉ, Louis J. — MARAUHN, Thilo [ed.]. *Transboundary Governance of Biodiversity*. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2014, s. 128–162.

GILLESPIE, Alexander. *Conservation, Biodiversity and International Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2011, 601 s. ISBN 978-0-85793-515-1.

- GLOWKA, Lyle a kolektiv. *A Guide to the Convention on Biological Diversity*. Gland a Cambridge: IUCN, 1994, 161 s. ISBN 2-8317-0222-4.
- GÖRNER, Tomáš. *Invazní druhy v EU a u nás – co nového?* In: Krása našeho domova č. podzim-zima/2017, s. 24–25.
- GÖRNER, Tomáš. *Invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Evropskou unii, jejich charakteristiky, výskyt a možnosti regulace*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2018, 216 s. ISBN 978-80-7620-001-2.
- GÖRNER, Tomáš. *Nariadení EU k invazním druhům*. In: Krása našeho domova č. jaro-léto/2016, s. 20–21.
- GÖRNER, Tomáš. *Systém včasného varování na stránkách AOPK ČR o invazních druzích*. In: Ochrana přírody č. 5/2014, s. 18–19.
- GRIM, Tomáš. *Když pomoc zabíjí*. In: Vesmír č. 5/2021, s. 284–285.
- GURUSWAMY, Lakshman D. (1999). *The Convention on Biological Diversity: Exposing the flawed foundations*. In: Environmental Conservation č. 2/1999 (26), s. 79–82. [online]. [cit. 21. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/articles/2002-/A-00100.pdf>.
- GUSSET, Markus — DICK, Gerald. *The global reach of zoos and aquariums in visitor numbers and conservation expenditures*. In: Zoo Biology č. 5/2011 (30), s. 566–569.
- HARROP, Stuart H. *Living In Harmony With Nature? Outcomes of the 2010 Nagoya Conference of the Convention on Biological Diversity*. In: Journal of Environmental Law č. 1/2011 (23), s. 117–128.
- HARROP, Stuart H. *Human diversity and the diversity of life: international regulation of the role of indigenous and rural human communities in conservation*. In: Malayan Law Journal, vol. 4/2003, s. xxxviii–lxxx. ISSN 0025-1283.
- HARROP, Stuart R. — PRITCHARD, Diana J. *A hard instrument goes soft: The implications of the Convention on Biological Diversity's current trajectory*. In: Global Environmental Change č. 2/2011 (21), s. 474–480.
- HASLETT, John R. *European Strategy for the conservation of invertebrates*. Štrasburk: Council of Europe Publishing, 2007, 91 s. ISBN 978-92-871-6359-2.
- HEJDA, Radek — FARKÁČ, Jan — CHOBOT, Karel. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí*. In: Příroda č. 36/2017, s. 1–612. [online]. [cit. 26. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/res/archive/372/058861.pdf?seek=1509630128>.
- HENDRYCH, Dušan — ČEBIŠOVÁ, Taisia — KOPECKÝ, Martin — MIKULE, Vladimír — POMAHAČ, Richard — PRÁŠKOVÁ, Helena — STAŠA, Josef — VOPÁLKA, Vladimír. *Správní právo: obecná část*. 9. vyd. Praha: C.H. Beck, 2016, 570 s. ISBN 978-80-7400-624-1.
- HODGETTS, Timothy a kolektiv. *Improving the role of global conservation treaties in addressing contemporary threats to lions*. In: Biodiversity and Conservation č. 10/2018 (27), s. 2747–2765.
- HORA, Jan a kol. *Legislativa EU a ochrana přírody*. Praha: Česká společnost ornitologická, 1998, 95 s.

HORÁČEK, Zdeněk a kolektiv. *Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti nového občanského zákoníku k 15. 3. 2015*. 3. vydání. Praha: Sondy, 2015, 320 s. ISBN 978-80-86846-57-6.

HORODYNSKÁ, Eliška — KRÁSA, Antonín — NEUWIRTHOVÁ, Helena — TOMÁŠKOVÁ, Lenka. *Aktualizace seznamu zvláště chráněných druhů v České republice*. In: *Životné prostredie* č. 5/2011 (45), s. 235–239.

HOŠEK, Michael — DUŠEK, Jan. *Druhová ochrana potřebuje změnu*. In: *Fórum ochrany přírody* č. 1/2015, s. 9–11.

HUNTER, David — SALZMAN, James — ZAELKE, Durwood. *International environmental law and policy*. New York: Foundation Press, 1998, 500 s. ISBN 1-56662-589-0.

CHAPRON, Guillaume a kolektiv. *Recovery of large carnivores in Europe's modern human-dominated landscapes*. In: *Science* č. 6216/2014 (346), s. 1517–1519.

CHOBOT, Karel — NĚMEC, Michal. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci*. In: *Příroda* č. 34/2017, s. 1–182. [online]. [cit. 26. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/res/archive/372/058863.pdf?seek=1509630170>.

IPBES. *Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Bonn: IPBES secretariat, 2019, 56 s.

IPBES a IPCC. *IPBES-IPCC co-sponsored workshop report on biodiversity and climate change*. Bonn: IPBES secretariat, 2021, s. 4. [online]. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: https://www.ipbes.net/sites/default/files/2021-06/20210609_workshop_report_embargo_3pm_CEST_10_june_0.pdf.

IUCN. *IUCN Guidelines for the Placement of Confiscated Animals*. Gland: IUCN, 2002, 24 s. [online]. [cit. 3. 4. 2020]. Dostupné z: <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/2002-004.pdf>. ISBN: 2-8317-0622-X.

JANČÁŘOVÁ, Ilona — DUDOVÁ, Jana — HANÁK, Jakub — PEKÁREK, Milan — PRŮCHOVÁ, Ivana — TKÁČIKOVÁ, Jana. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 623 s. Učebnice Právnické fakulty MU. ISBN 978-80-210-8041-6.

JANS, Jan H. *European Environmental Law*. Zutphen: Europa Law Publishing, 2000, 480 s. ISBN 90-76871-01-9.

JELÍNEK, Jiří — TEJNSKÁ, Katarína — TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana — PELC, Vladimír — ŘÍHA, Jiří — STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, 1000 s. ISBN 978-80-7502-380-3.

JELÍNKOVÁ, Jindřiška — PLESNÍK, Jan — PELC, František. *Je žirafa až tak ohroženým druhem? A měla by být chráněna CITES?*. In: *Ochrana přírody* č. 2/2018, s. 44–48.

JELÍNKOVÁ, Jitka. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, 525 s. ISBN 978-80-7676-021-9.

JIROUŠEK, Vladislav T. a kolektiv. *Zoologické zahrady České republiky a jejich přínos k ochraně biologické rozmanitosti*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005, s. 8. [online]. [cit. 3. 4. 2020]. Dostupné

z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/379B301626F7EF96C12570DC002B689B/\\$file/zo_o.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/379B301626F7EF96C12570DC002B689B/$file/zo_o.pdf).

KISS, Alexandre C. — SHELTON, Dinah. *International environmental law*. Ardsley: Transnational Publishers, 2004, 837 s. ISBN 1-57105-309-3.

KOMÁREK, Stanislav. *Ochlupení bližní: zvířata v kulturních kontextech*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2012, 262 s. ISBN 978-80-200-2113-7.

KOSTKAN, Vladimír — TRNKA, Filip — DVOŘÁK, Václav. *Praktické poznatky z druhové ochrany rostlin a živočichů*. In: Fórum ochrany přírody č. 1/2018, s. 18–21.

KRUMPÁL, Miroslav a kolektiv. *Velká kniha živočichů*. Bratislava: IKAR, a.s., 2019, 344 s. ISBN 978-80-551-7045-9.

LACINA, David — PEŠOUT, Pavel. *Úvahy nad dalším směřováním druhové ochrany v ČR*. In: Ochrana přírody č. 6/2018, s. 10–13.

LAUSCHE, Barbara J. *Weaving a Web of Environmental Law*. Bonn: IUCN/ICEL, 2008, 563 s. ISBN 978-3-503-11045-2.

LEWIS, Melissa — TROUWBORST, Arie. Bonn Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals 1979 (CMS). In: FITZMAURICE, Malgosia — TANZI, Attila — PAPANTONIOU, Angeliki [ed.]. *Multilateral Environmental Treaties*. Cheltenham: Edward Elgar, 2017, s. 25–34. ISBN: 978-1-78347-720-3.

LEWIS, Melissa — TROUWBORST, Arie. *Large Carnivores and the Convention on Migratory Species (CMS) - Definitions, Sustainable Use, Added Value, and Other Emerging Issues*. In: *Frontiers in Ecology and Evolution* č. 7/2019. [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fevo.2019.00491/full>.

LOCKWOOD, Julie L. — HOOPES, Martha F. — MARCHETTI, Michael P. *Invasion ecology*. Second edition. Chichester: Wiley-Blackwell, 2013, 444 s. ISBN 978-1-4443-3365-7.

LUBOVSKÝ, Zbyněk. *Právní povaha ryb v zákoně o rybářství a náhrada škod na rybách způsobená zvláště chráněnými živočichy*. In: *Dny práva - 2011 - Days of Law*. 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 126–143. [online]. [cit. 29. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/sbornik/zvire.pdf.

LUSK, Stanislav — LUSKOVÁ, Věra — HANEL, Lubomír. Černý seznam nepůvodních invazních druhů ryb České republiky. In: LUSK, Stanislav — LUSKOVÁ, Věra [ed.]. *Biodiverzita ichtyofauny České republiky (VIII)*. Brno: Ústav biologie obratlovců AV ČR, 2011, s. 79–97.

LYSTER, Simon. *International Wildlife Law: an Analysis of International Treaties concerned with the Conservation of Wildlife*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1985, 470 s. ISBN 0-906496-22-5.

LYSTER, Simon. *The Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (The „Bonn Convention“)*. In: *Natural Resources Journal* č. 4/1989 (29), s. 979–1000.

MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 7. upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2020, 395 s. ISBN 978-80-210-9510-6.

MCNEELY, Jeffrey A. *IUCN and the CBD*. In: *The Convention on Biological Diversity: from conception to implementation. Historical perspectives on the occasion of the 10th*

Anniversary of the entry into force of the Convention on Biological Diversity. Montréal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2004, s. 5. [online]. [cit. 21. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/publications/CBD-10th-anniversary.pdf>.

MCNEELY, Jeffrey A. — MOONEY, Harold A. — NEVILLE, Laurie E. — SCHEI, Peter J. — WAAGE, Jeffrey K. [ed.]. *A Global Strategy on Invasive Alien Species*. Gland a Cambridge: IUCN, 2001, 50 s. ISBN 2-8317-0609-2.

MIKULKA, Ondřej. *Kormorán velký*. In: Myslivost č. 11/2018, s. 44.

MIKO, Ladislav — BOROVIČKOVÁ, Hana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, 590 s. ISBN 978-80-7179-585-8.

MILLENNIUM ECOSYSTEM ASSESSMENT. *Ecosystems and Human Well-being: Current State and Trends, Volume 1, Chapter 4 Biodiversity*. Washington, Covelo, Londýn: Island Press, 2005, s. 77–122. [online]. [cit. 10. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.millenniumassessment.org/documents/document.273.aspx.pdf>.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Akční plán pro potírání nelegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin do roku 2023*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, 17 s.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Evropská soustava Smaragd*. In: Planeta č. 1/2001, s. 5.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Metodický pokyn sekce ochrany přírody a krajiny Ministerstva životního prostředí ke sjednocení postupu orgánů ochrany přírody při stanovení odchylného postupu dle § 5b odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, při prevenci závažných škod na rybnářství působených kormoránem velkým (*Phalacrocorax carbo sinensis*) a za účelem ochrany volně žijících živočichů v souvislosti s predací tímto druhem*. In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 3/2013, s. 24–39. [online]. [cit. 27. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/E24AEE419C7A8AA0C1257B4A00255540/\\$file/Vestnik_3_2013.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/E24AEE419C7A8AA0C1257B4A00255540/$file/Vestnik_3_2013.pdf).

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2019, 30 s.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Sdělení k postupu při povolování odchylného při ochraně ptáků a výjimek ze zákazů u zvláště chráněných druhů živočichů v souvislosti se zajištěním péče o handicapované živočichy prostřednictvím záchranných stanic*. In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 1/2018, s. 55–59. [online]. [cit. 21. 5. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2018/\\$FILE/SOTPR_Vestnik leden_180215.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2018/$FILE/SOTPR_Vestnik leden_180215.pdf).

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Sdělení odboru legislativního a odboru druhové ochrany a implementace mezinárodních závazků MŽP k otázkám souvisejícím s vyřazením kormorána velkého ze seznamu zvláště chráněných druhů živočichů, k němuž dojde od 1. dubna 2013 nabytím účinnosti vyhlášky č. 393/2012 Sb., kterou se mění vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů*. In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 3/2013, s. 40. [online]. [cit. 27. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/E24AEE419C7A8AA0C1257B4A00255540/\\$file/Vestnik_3_2013.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/E24AEE419C7A8AA0C1257B4A00255540/$file/Vestnik_3_2013.pdf).

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Sdělení odboru legislativního k problematice poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy za škody způsobené na rybách v rybářských revírech*. In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 9/2006, s. 6. [online]. [cit. 29. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/69CC2774E944CC91C125710D0037D437/\\$file/ve stnik09_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/69CC2774E944CC91C125710D0037D437/$file/ve stnik09_web.pdf).

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2020, 114 s. ISBN: 978-80-7212-646-0.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, 134 s. ISBN: 978-80-7212-609-5.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Základní informace se zaměřením na Českou republiku a Evropskou unii*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, 43 s. [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/\\$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf).

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Zajištění ochrany ptáků před úrazy na elektrických vedeních podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů*. In: Věstník Ministerstva životního prostředí č. 10/2016, s. 1–17. [online]. [cit. 22. 5. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1983C582BE55B11FC12580990035DBF1/\\$file/V%C4%9Bstn%C3%ADk_10_prosinec_2016_final.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1983C582BE55B11FC12580990035DBF1/$file/V%C4%9Bstn%C3%ADk_10_prosinec_2016_final.pdf).

MLÍKOVSKÝ, Jiří — STÝBLO, Petr. *Nepůvodní druhy fauny a flóry České republiky*. Praha: ČSOP, 2006, 496 s. ISBN 80-86770-17-6.

MÜLLEROVÁ, Hana. *Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník*. In: *České právo životního prostředí* č. 1/2014 (35), s. 9–28. [online]. [cit. 23. 7. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_35.pdf.

MÜLLEROVÁ, Hana. *Zvíře jako objekt právních vztahů*. In: *Dny práva - 2010 - Days of Law*. 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1916–1928. [online]. [cit. 11. 7. 2020]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Mullerova_Hana_\(4342\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Mullerova_Hana_(4342).pdf).

MÜLLEROVÁ, Hana — STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, 490 s. ISBN 978-80-200-2317-9.

NENTWIG, Wolfgang. *Nevítaní vetřelci: invazní rostliny a živočichové v Evropě*. Praha: Academia, 2014, 247 s. ISBN 978-80-200-2316-2.

OECD. *Biodiversity: Finance and the Economic and Business Case for Action, report prepared for the G7 Environment Ministers' Meeting, 5-6 May 2019*. Paříž: OECD Publishing, 2019, 95 s.

OECD. *Hodnocení politik životního prostředí OECD: Česká republika 2018*. Přeložilo Ministerstvo životního prostředí České republiky. Paříž: OECD Publishing, 2018, 218 s. ISBN 978-92-64-30094-1.

OECD. *Trade Measures in Multilateral Environmental Agreements*. Paříž: OECD Publishing, 2000, 216 s. ISBN 978-92-64-18061-1.

PERGL, Jan. *Pomůže škatulkování při likvidaci invazních druhů?*. In: Fórum ochrany přírody č. 3/2017, s. 19–21.

PERGL, Jan — PYŠEK, Petr — PERGLOVÁ, Irena. *Nepůvodní druhy rostlin, možné příčiny a důsledky invazí*. In: FROUZ, Jan — MOLDAN, Bedřich [ed.]. *Příležitosti a výzvy environmentálního výzkumu*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2015, s. 33–47.

PERGL, Jan — SÁDLO, Jiří — PETRUSEK, Adam — PYŠEK, Petr. *Seznam prioritních invazních druhů pro ČR*. In: Ochrana přírody č. 2/2016, s. 29–33.

PERGL, Jan — ŠÍMA, Jan — GÖRNER, Tomáš — PĚKNICOVÁ, Jana. *Biologické invaze a související právní nástroje*. In: Živa č. 5/2018, s. CXXVI–CXXIX.

PETR, Bohuslav a kolektiv. *Zákon o myslivosti: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 277 s. ISBN 978-80-7478-781-2.

PLESNÍK, Jan. *7. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti: od plánování k realizaci*. In: Ochrana přírody č. 8/2004, s. 251–254.

PLESNÍK, Jan. *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. Přeložil Petr ROTH. Praha: Scientia spol. s r. o., 2004, 272 s. ISBN 80-7183-331-2.

PLESNÍK, Jan. *Bernská úmluva oslavila 25. výročí*. In: Ochrana přírody č. 3/2005, s. 85–89.

PLESNÍK, Jan. *Bernská úmluva slaví 40. výročí*. In: Ochrana přírody č. 5/2019, s. I–III.

PLESNÍK, Jan. *Červené knihy a červené seznamy ohrožených druhů jako podklad pro ochranu planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a jejich stanovišť*. In: Příroda č. 22/2003, s. 7–31. [online]. [cit. 26. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/res/archive/109/014976.pdf?seek=1373454248>.

PLESNÍK, Jan. *Evropská unie versus invazní nepůvodní druhy: pomůže nová legislativa?*. In: Živa č. 1/2017, s. XIX–XXI.

PLESNÍK, Jan. *Je Bernská úmluva již překonaným nástrojem celoevropské péče o přírodní dědictví?*. In: Zpravodaj MŽP č. 2/2003, s. 22–23.

PLESNÍK, Jan. *Někdo to rád horké*. In: Ochrana přírody č. 5/2011, s. 26–29.

PLESNÍK, Jan. *Šíření nepůvodních organismů ve světě bude pokračovat*. In: Ochrana přírody č. 3/2017, s. II–III.

PLESNÍK, Jan — STEJSKAL, Vojtěch — STAŇKOVÁ, Jindřiška. *Naplňování úmluvy CITES v České republice: současný stav a perspektivy*. In: EKO č. 4/2001, s. 4–8.

PLUHÁČEK, Jan. *Invazní druhy a omezení jejich chovu v zoologických zahradách*. In: Živa č. 5/2018, s. CXXXIV–CXXXV.

POKORNÁ, Lucie. *Náhrada škod způsobených vybranými druhy zvláště chráněných živočichů - aktuální otázky*. In: Dny práva - 2010 - Days of Law. 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1933–1947. [online]. [cit. 29. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pokorna_a_Lucie_\(1819\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pokorna_a_Lucie_(1819).pdf).

POKORNÁ, Lucie. *Nepůvodní druhy ryb*. In: Ochrana přírody č. 1/2011, s. 12–13.

- PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, 327 s. ISBN 978-80-7201-763-8.
- PRIMACK, Richard B. — KINDLMANN, Pavel — JERSÁKOVÁ, Jana. *Biologické principy ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 352 s. ISBN 80-7178-552-0.
- PRIMACK, Richard B. — KINDLMANN, Pavel — JERSÁKOVÁ, Jana. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 472 s. ISBN 978-80-7367-595-0.
- REEVE, Rosalind. *Policing International Trade in Endangered Species: The CITES Treaty and Compliance*. Londýn: Earthscan Publications, 2002, 346 s. ISBN 978-1-85383-880-4.
- RIVOLA, Martin. *Soustava Smaragd*. In: NIKA č. 2/2001 (22), s. 13.
- ROTH, Petr. *Červené seznamy, jejich legislativní (ne)uchopení a (ne)pochopení v ČR*. In: Fórum ochrany přírody č. 1/2018, s. 16–17.
- ROTH, Petr. *Nejčastější omyly kolem Natury 2000 v České republice*. In: Ochrana přírody č. 10/2005, s. 310–313.
- ŘÍHOVÁ, Pavla. *Wildlife crime. Příručka pro kontrolní orgány*. Praha: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2012, 112 s.
- SAND, Peter H. *The Effectiveness of International Environmental Agreements: A Survey of Existing Legal Instruments*. Cambridge: Grotius Publications Limited, 1992, 539 s.
- SÁDLO, Jiří. *Nepůvodní rostliny, neofyty, invazní druhy - A je to vůbec téma?* In: Fórum ochrany přírody č. 3/2017, s. 11–13.
- SECRETARIAT OF THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY. *Global Biodiversity Outlook 3*. Montréal: CBD, 2010, 94 s. ISBN 92-9225-220-8.
- SECRETARIAT OF THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY. *Global Biodiversity Outlook 5*. Montréal: CBD, 2020, 208 s. ISBN 9789292256883.
- SECRETARIAT OF THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY. *Handbook of the Convention on Biological Diversity Including its Cartagena Protocol on Biosafety*. 3rd edition. Montréal: CBD, 2005, s. xxiii–xxiv. ISBN: 92-9225-011-6.
- SHINE, Clare — WILLIAMS, Nattley — GÜNDLING, Lothar. *A Guide to Designing Legal and Institutional Frameworks on Alien Invasive Species*. Gland, Cambridge a Bonn: IUCN, 2000, 138 s. [online]. [cit. 17. 4. 2020]. Dostupné z: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/EPLP-040-En.pdf>. ISBN 2-8317-0548-7.
- SIMBERLOFF, Daniel — REJMÁNEK, Marcel. *Encyclopedia of biological invasions*. Berkeley: University of California Press, 2011, 765 s. ISBN 978-0-520-26421-2.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Implementace předpisů EU v oblasti invazních nepůvodních druhů jako příležitost k likvidaci nepohodlných paragrafů zákona o ochraně přírody a krajiny*. In: České právo životního prostředí č. 1/2021 (59), s. 82–91.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Komunitární legislativa územní a druhové ochrany přírody a její transpozice a implementace v České republice*. In: Ekologie a právo č. 1/2005, s. 7–16.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Nové evropské unijní strategie v oblasti ochrany biologické rozmanitosti a vztahu zemědělské politiky a environmentální politiky*. In: České právo životního prostředí č. 3/2020 (57), s. 125–132. [online]. [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_57.pdf.

- STEJSKAL, Vojtěch. *Podivné rozhodnutí na České inspekci životního prostředí aneb Komu vadí renomovaný tým kontroly obchodování s exempláři CITES?*. In: České právo životního prostředí č. 2/2020 (56), s. 128–134. [online]. [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_56.pdf.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. Praha: Eva Rozkotová - IFEC, 200, 242 s. ISBN 80-903409-5-4.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Právní prostředky ochrany biologické rozmanitosti*. In: České právo životního prostředí č. 1/2011 (29), s. 6–12. [online]. [cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf.
- STEJSKAL, Vojtěch. Recentní právní úprava nakládání se zvířaty v rámci lidské péče. In: STEJSKAL, Vojtěch — LESKOVJAN, Martin [eds]. *Člověk a zvíře – v zajetí či v péči? Aktuální právní a věcné otázky nakládání se zvířaty*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 8–24. ISBN 978 80-87146-33-0.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní postih organizovaného zločinu v případě pašování CITES exemplářů – Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. dubna 2015 č. III.ÚS 3871/14*. In: České právo životního prostředí č. 2/2015 (38), s. 111–118. [online]. [cit. 25. 7. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_38.pdf.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, 590 s. ISBN 80-7201-609-1.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, 301 s. ISBN 978-80-87146-65-1.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 576 s. ISBN 978-80-7552-229-0.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Zoologické zahrady mají vlastní zákon*. In: České právo životního prostředí č. 2/2003 (8), s. 9–26. [online]. [cit. 15. 5. 2020]. Dostupné z: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_08.pdf.
- STEJSKAL, Vojtěch — VERMOUZEK, Zdeněk. *Ptáci & zákon aneb Právní příručka nejen pro ornitologa*. Praha: ČSO, 2004, 76 s. ISBN 80-902216-9-6.
- STEJSKAL, Vojtěch — VILÍMKOVÁ, Veronika. *Zákon o obchodování s ohroženými druhy, prováděcí a související předpisy. Komentář*. Praha: Linde Praha, a. s., 2005, 420 s. ISBN 80-7201-512-5.
- STEJSKAL, Vojtěch — ZICHA, Jiří. *Judikatura Soudního dvora Evropské unie v oblasti ochrany přírody*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2011, 86 s. ISBN 978-80-7212-562-3.
- SVOBODOVÁ, Olga. *K vyplácení náhrad za škody způsobené kormoránem velkým v letech 2018-2020*. In: České právo životního prostředí č. 2/2018 (48), s. 67–74. [online]. [cit. 29. 5. 2020]. Dostupné z: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_48.pdf.
- SWANSON, Timothy. *Global Action for Biodiversity*. Londýn: Earthscan Publications, 1997, 191 s. ISBN 1-85383-353-3.
- ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÍMA, Alexander. *Zákon o rybářství: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 159 s. ISBN 978-80-7552-836-0.

- ŠÍMA, Jan. *Legislativa v oblasti nepůvodních a invazních druhů a její změny*. In: Fórum ochrany přírody č. 3/2017, s. 14–18.
- ŠÍMA, Jan — ZMEŠKALOVÁ, Jana. *Aktualizace seznamu zvláště chráněných druhů a změny v druhové ochraně*. In: Fórum ochrany přírody č. 1/2018, s. 11–13.
- ŠTURMA, Pavel — DAMOHORSKÝ, Milan — ONDŘEJ, Jan — SMOLEK, Martin — ZÁSATĚROVÁ, Jana. *Mezinárodní právo životního prostředí: I. část (obecná)*. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, 193 s. ISBN 80-903409-2-X.
- ŠVESTKA, Jiří — DVOŘÁK, Jan — FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: komentář. Svazek III*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 1298 s.
- TOMÁŠEK, Michal — TÝČ, Vladimír — PETRLÍK, David a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 3. akt. vyd. Praha: Leges, 2021, 512 s. ISBN 978-80-7502-491-6.
- TOWNSEND, Colin R. — BEGON, Michael — HARPER, John L. *Základy ekologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 503 s. ISBN 978-80-244-2478-1.
- TRAPLOVÁ, Jana. *Člověk a zvíře – zajetí či péče. Zákon na ochranu zvířat proti týrání – zajetí či péče*. In: STEJSKAL, Vojtěch — LESKOVJAN, Martin [eds]. *Člověk a zvíře – v zajetí či v péči? Aktuální právní a věcné otázky nakládání se zvířaty*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 76–85. ISBN 978 80-87146-33-0.
- TROUWBORST, Arie. *Living with Success – and with Wolves: Addressing the Legal Issues Raised by the Unexpected Homecoming of a Controversial Carnivore*. In: European Energy and Environmental Law Review č. 3/2014 (23), s. 89–101.
- TROUWBORST, Arie — FLEURKE, Floor M. *Killing Wolves Legally: Exploring the Scope for Lethal Wolf Management under European Nature Conservation Law*. In: Journal of International Wildlife Law & Policy č. 3/2019 (22), s. 231–273.
- TUHÁČEK, Miloš — JELÍNKOVÁ, Jitka a kolektiv. *Právo životního prostředí: praktický průvodce*. Praha: Grada, 2015, 288 s. ISBN 978-80-247-5464-2.
- UNEP-WCMC. *EU Wildlife Trade 2018: Analysis of the European Union and candidate countries' annual reports to CITES 2018*. Brusel: Evropská komise, 2020, 29 s.
- UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME — CONVENTION ON MIGRATORY SPECIES. *CMS Family Guide. The Encyclopaedia of the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. CMS Agreements and MOUs*. Bonn: UNEP/CMS Secretariat, 2015, s. 1–27. [online]. [cit. 26. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/publication/Agreements%20%26%20MOUs_en_1.pdf.
- VESELOVSKÝ, Zdeněk. *Člověk a zvíře*. Praha: Academia, 2000, 246 s. ISBN 80-200-0756-3.
- VOMÁČKA, Vojtěch. *K rozsahu druhové ochrany podle směrnice o stanovištích: Lidské osídlení coby přirozený areál rozšíření zvláště chráněných živočichů*. In: České právo životního prostředí č. 2/2020 (56), s. 70–89. [online]. [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_56.pdf.
- VOMÁČKA, Vojtěch a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018, 676 s. ISBN 978-80-7400-675-3.
- WALLACE, Alfred R. *The Philosophy of Birds' Nests*. In: Contributions to the Theory of Natural Selection: A Series of Essays. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 211–230.

WIJNSTEKERS, Willem. *The Evolution of CITES*. 11th edition. Budakeszi: CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation, 2018, 1022 s.

WILS, Wouter P. J. *The Birds Directive 15 Years Later: A Survey of the Case Law and a Comparison with the Habitats Directive*. In: *Journal of Environmental Law* č. 2/1994, s. 219–242.

WWF. *Living Planet Report 2020 - Bending the curve of biodiversity loss*. Gland: WWF, 2020, 45 s.

ZICHA, Jiří. *Právní problematika ochrany biodiverzity*. In: *České právo životního prostředí* č. 1/2011 (29), s. 13–152. [online]. [cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf.

ZICHA, Jiří — ROLFOVÁ, Eliška. *Aktuální vývoj právního rámce využívání genetických zdrojů*. In: *České právo životního prostředí* č. 1/2018 (47), s. 11–18. [online]. [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_47.pdf.

ZMEŠKALOVÁ, Jana. *Jsou záchranné programy zbytečným luxusem nebo příkladem dobré praxe?*. In: *Fórum ochrany přírody* č. 1/2017, s. 9–12.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

A History of “AGREEMENTS” under Article IV.3 and “agreements” under Article IV.4 in the Convention on Migratory Species. In *Cms.int* [online]. [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/COP11_Inf_31_History_of_Agreements_Eonly.pdf.

Ad Hoc Open-ended Working Group on the Review of Implementation of the Convention (WGRI). In *Cbd.int* [online]. [cit. 8. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/wgri>.

Addis Ababa Principles and Guidelines. In *Cbd.int* [online]. [cit. 21. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/sustainable/addis.shtml>.

AEWA. In *Unep-aewa.org* [online]. [cit. 7. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.unep-aewa.org/en/legalinstrument/aewa>.

Agreements. In *Cms.int* [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/cms-instruments/agreements>.

Aichi Biodiversity Targets. In *Cbd.int* [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/sp/targets/>.

Appendices. In *Cites.org* [online]. [cit. 8. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/app/appendices.php>.

Appendices I and II of the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS). In *Cms.int* [online]. [cit. 26. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/basic_page_documents/cms_cop12_appendices_e_0.pdf.

Application of the Convention - Summary of Case files and complaints - Reminder on the processing of complaints and new on-line form. In *Coe.int* [online]. [cit. 28. 7. 2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680746b75>.

Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive. In *Circabc.europa.eu* [online]. [cit. 18. 1. 2021]. Dostupné z: <https://circabc.europa.eu/sd/a/2c12cea2-f827-4bdb-bb56-3731c9fd8b40/Art17-Guidelines-final.pdf>.

Biodiversity Glossary. In Cbd.int [online]. [cit. 19. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/cepa/toolkit/2008/doc/CBD-Toolkit-Glossaries.pdf>.

Birds of Prey (Raptors). In Cms.int [online]. [cit. 7. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cms.int/raptors/en/legalinstrument/birds-prey-raptors>.

Bonnská úmluva. In Ochronaprirody.cz [online]. [cit. 25. 1. 2020]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvyy/bonnska-umluva>.

Case-files. In Coe.int [online]. [cit. 28. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/case-files>.

Cizí a místně se nevyskytující druhy. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:l28179>.

Co je to spárkatá zvěř?. In Temata.rozhlas.cz [online]. [cit. 29. 6. 2020]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/co-je-sparkata-zver-7865052>.

Commission report urges Member States to improve animal welfare and conservation efforts of zoos. In Eurogroupforanimals.org [online]. [cit. 21. 6. 2020]. Dostupné z: <https://www.eurogroupforanimals.org/news/commission-report-urges-member-states-improve-animal-welfare-and-conservation-efforts-zoos>.

Conference of the Parties. In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/disc/cop.php>.

Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats - Appendix II. In Coe.int [online]. [cit. 31. 1. 2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168078e2ff>.

Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats - Appendix III. In Coe.int [online]. [cit. 31. 1. 2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168097eb57>.

Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats - Appendix IV. In Coe.int [online]. [cit. 31. 1. 2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168097eb58>.

COP 5 Decision V/8. In Cbd.int [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7150>.

COP 6 Decision VI/23. In Cbd.int [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7197>.

COP 10 Decision X/2. In Cbd.int [online]. [cit. 18. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>.

COP 14 Decision 14/11. In Cbd.int [online]. [cit. 9. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-14/cop-14-dec-11-en.pdf>.

Countries currently subject to a recommendation to suspend trade. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/resources/ref/suspend.php>.

Czech Republic. In Cms.int [online]. [cit. 25. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cms.int/country/czech-republic>.

Časté invazní druhy v ČR. In Nature.cz [online]. [cit. 17. 4. 2020]. Dostupné z: <http://invaznidruhy.nature.cz/caste-invazni-druhy-v-cr/>.

Decisions of the Conference of the Parties to CITES in effect after the 18th meeting. In Cites.org [online]. [cit. 14. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/dec/index.php>.

Delfinárium v Praze nejspíš nebude. In Ct24.ceskatelevize.cz [online]. [cit. 24. 7. 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1120510-delfinarium-v-praze-nejspis-nebude>.

Developing, Resourcing and Servicing CMS Agreements: a Policy Approach. In Cms.int [online]. [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/COP11_Doc_22_2_Developing_Resourcing_%26_Servicing_Agreements_E.pdf.

Doc. 12459. The need to assess progress in the implementation of the Bern Convention. In Coe.int [online]. [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <https://pace.coe.int/pdf/76c6e28e1ac0cca28c056dfa0a1aa0d7426390e53326667a8259ffe25682ae848428feba12/doc.%2012459.pdf>.

Druhy zvířat vyžadující zvláštní péči. In Eagri.cz [online]. [cit. 12. 2. 2021]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ochrana-zvirat/dalsi-temata/druhy-zvirat-vyzadujici-zvlastni-peci>.

Emerald Network Reference Portal bis. In Coe.int [online]. [cit. 19. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network-reference-portal-bis>.

EU Accession to CITES. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/cites/gaborone_en.htm.

European Alien Species Information Network. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://easin.jrc.ec.europa.eu/easin>.

Evaluation of Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999 relating to the keeping of wild animals in zoos (Zoos Directive). In Ec.europa.eu [online]. [cit. 21. 6. 2020]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/refitzoosdirective/pdf/SWD%20Zoos%20Directive%20Evaluation.pdf>.

Evaluation of the EU Biodiversity Strategy to 2020. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 13. 8. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/1832-Evaluation-of-the-EU-Biodiversity-Strategy-to-2020_cs.

Evropsky významné lokality. In Drusop.nature.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/evl/index.php?>

Explanatory Notes on Second Revised Draft Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild. In Library.lclark.edu [online]. [cit. 19. 1. 2021]. Dostupné z: <https://library.lclark.edu/law/cms>.

Explanatory Report to the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. In Coe.int [online]. [cit. 7. 1. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16800ca431>.

First Draft of the Post-2020 Global Biodiversity Framework. In Cbd.int [online]. [cit. 28. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/c/abb5/591f/2e46096d3f0330b08ce87a45/wg2020-03-03-en.pdf>.

Giraffe. In Iucnredlist.org [online]. [cit. 26. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.iucnredlist.org/species/9194/136266699>.

Group of Experts on Invasive Alien Species (IAS). In Coe.int [online]. [cit. 28. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/on-invasive-alien-species>.

Guidance document on hunting under Council Directive 79/409/EEC on the conservation of wild birds “The Birds Directive”. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/birds-directive/guidance-document-on-hunting-under-council-directive-79-409-eeec-on-the-conservation-of-wild-birds-the-birds-directive_en.

z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/hunting_guide_en.pdf.

Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 23. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/pdf/guidance_en.pdf.

Hodnotu neoprávněně ulovené zvěře pomáhá policistům stanovit sazebník. In Eagri.cz [online]. [cit. 26. 7. 2021]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2010_hodnotu-neopravnene-ulovene-zvere-pomaha.html.

Chart of signatures and ratifications of Treaty 104. In Coe.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/104/signatures?module=signatures-by-treaty&treatynum=104>.

Important Bird and Biodiversity Areas (IBAs). In Birdlife.org [online]. [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.birdlife.org/worldwide/programme-additional-info/important-bird-and-biodiversity-areas-ibas>.

Informace pro veřejnost k provádění Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES) a souvisejících právních předpisů EU a ČR. In Mzp.cz [online]. [cit. 8. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/informace_pro_veřejnost_cites/\\$FILE/ODOIMZ-171212_INFO_CITES_pro_veřejnost_verze%2012-20180122.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/informace_pro_veřejnost_cites/$FILE/ODOIMZ-171212_INFO_CITES_pro_veřejnost_verze%2012-20180122.pdf).

Introduction to the Agreement. In Eurobats.org [online]. [cit. 7. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.eurobats.org/about_eurobats/introduction_to_agreement.

Invasive Alien Species. In Cbd.int [online]. [cit. 12. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/invasive/>.

Invazní nepůvodní druhy s dopadem na Evropskou unii. Otázky a odpovědi. In Nature.cz [online]. [cit. 11. 4. 2020]. Dostupné z: <http://invaznidruhy.nature.cz/res/archive/375/061194.pdf?seek=1513258196>.

IUCN Red List version 2021-1: Table 1a: Number of species evaluated in relation to the overall number of described species, and numbers of threatened species by major groups of organisms. In Iucnredlist.org [online]. [cit. 23. 5. 2021]. Dostupné z: https://nc.iucnredlist.org/redlist/content/attachment_files/2021-1_RL_Stats_Table1a.pdf.

Koncepce záchranných programů a programů péče zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin v České republice. In Mzp.cz [online]. [cit. 2. 5. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zachranne_programy/\\$FILE/ODOIMZ_koncepce_20170905.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zachranne_programy/$FILE/ODOIMZ_koncepce_20170905.pdf).

Kormorán velký byl vyřazen ze seznamu zvláště chráněných druhů. In Mzp.cz [online]. [cit. 25. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_121121_Kormoran.

Lions, Leopards and Giraffes Now Migratory Species, But at What Cost?. In Firstforwildlife.wordpress.com [online]. [cit. 13. 1. 2021]. Dostupné z: <https://firstforwildlife.wordpress.com/2017/11/10/lions-leopards-and-giraffes-now-migratory-species-but-at-what-cost/>.

List of Contracting Parties. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php>.

List of Parties. In Cbd.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/information/parties.shtml>.

List of Range State of Migratory Species Covered by the CMS Appendices. In Cms.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop13_inf.41_rangestatelist_e.pdf.

Memoranda of Understanding. In Cms.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/cms-instruments/mou>.

Middle-European Great Bustard. In Cms.int [online]. [cit. 7. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cms.int/great-bustard/en/legalinstrument/middle-european-great-bustard>.

Nagojský protokol. In Mzp.cz [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/nagojsky_protokol.

Nálezová databáze ochrany přírody. In Portal.nature.cz [online]. [cit. 18. 7. 2020]. Dostupné z: <https://portal.nature.cz/nd>.

Natura 2000. In Mzp.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/natura_2000.

Návrh rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2030. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 1. 2. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0652&qid=1612169014913&from=CS>.

Návrh vyhlášky o ochraně druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči. In Odok.cz [online]. [cit. 13. 8. 2021]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNC4ADQRG7>.

Notification to the Parties No. 2019/001. In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2019-001.pdf>.

Notification to the Parties No. 2019/003. In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2019-003.pdf>.

Notification to the Parties No. 2019/006. In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2019-006.pdf>.

Notification to the Parties No. 2019/007. In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2019-007.pdf>.

Notification to the Parties No. 2020/006. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/notif/E-Notif-2020-006.pdf>.

Parties and Range States. In Cms.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/parties-range-states>.

Parties to the Nagoya Protocol. In Cbd.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/abs/nagoya-protocol/signatories/>.

Pojďme udělat z 9869 pytláků obětavé ochránce přírody. Stačí nyní změnit zákon o myslivosti!. In: Csop.cz [online]. [cit. 24. 7. 2021]. Dostupné z: http://www.csop.cz/index.php?m_id_old=1000&m_id_akt=9648&fbclid=IwAR0s1cktOAG23m9cZXcHfLv9jTE8ubYs3FY3-9LDKzrHyDSnI4YFsV9eOqA.

Pozměňovací návrh Margity Balaščíkové k Vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů (sněmovní tisk 731). In Psp.cz [online]. [cit. 10. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=184838>.

Proceeding of the Second Meeting of the Conference of the Parties. In Cms.int [online]. [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/publication/COP2%20Proceedings_en_0.pdf.

Progress in the Implementation of Article IV Agreements Already Concluded, and Development of New Agreements. In Cms.int [online]. [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/doc_09_%20artiv_agreements_e_0.pdf.

Proposal for the inclusion of the giraffe (*Giraffa camelopardalis*) on Appendix II of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 26. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_doc.25.1.10_listing-proposal-giraffe-appII-angola_e.pdf.

Proposal for the inclusion of the gobi bear (*Ursus arctos isabellinus*) on Appendix I of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_doc.25.1.5_listing-proposal-gobi-bear-app%20I%20-mongolia_e.pdf.

Proposal for the inclusion of the leopard (*Panthera pardus*) on Appendix II of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_doc.25.1.4_listing-proposal-leopard-appII_gha-irn-ken-sau_e.pdf.

Proposal for the inclusion of the lion (*Panthera leo*) on Appendix II of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_doc.25.1.3_listing-proposal-lion-appII-chad-niger-togo_e.pdf.

Ptačí oblasti. In Drusop.nature.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/ptacob/index.php?>.

Recommendation No. 16 (1989) of the standing committee on areas of special conservation interest. In Coe.int [online]. [cit. 7. 2. 2020]. Dostupné z: https://search.coe.int/bern-convention/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680746c25.

Recommendation No. 205 (2019) of the Standing Committee, adopted on 6 December 2019, on the Rome Strategic Plan 2020-2030 for the eradication of illegal killing, trapping and trade of wild birds. In Coe.int [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/2019-rec-205e-ikb/1680993e0c>.

Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 8. 7. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/referenceguide_en.pdf.

Report of the 12th Meeting of the Conference of the Parties to the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_report_e.pdf.

Report of the United Nations Conference on the Human Environment. Stockholm, 5-16 June 1972. In Un.org [online]. [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/523249>.

Reporting mechanisms under the Convention and other conventions. In Cbd.int [online]. [cit. 18. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/meetings/wgri/wgri-01/official/wgri-01-10-en.pdf>.

Reservations entered by Parties. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/app/reserve.php>.

Resolution 2.2. Guidelines for the Application of Certain Terms of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 9. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/Res2.2_E_0_0.pdf.

Resolution 2.6. Implementation of Articles IV and V of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 10. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/Res2.6_E_0_0.pdf.

Resolution 3.5. Implementation of Article IV, paragraph 4, of the Convention concerning Agreements. In Cms.int [online]. [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/Res3.5_E_0_0.pdf.

Resolution 11.15 (Rev.COP13). Preventing Poisoning of Migratory Birds. In Cms.int [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop13_res.11.15_rev.cop13_e.pdf.

Resolution 11.16 (Rev.COP13). The Prevention of Illegal Killing, Taking and Trade of Migratory Birds. In Cms.int [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop13_res.11.16_rev.cop13_e.pdf.

Resolution 11.32. Conservation and Management of the African lion, *Panthera leo*. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/Res_11_32_African_Lion_Panthera_leo_E_1.pdf.

Resolution 11.33 (Rev.COP12). Guidelines for Assessing Listing Proposals to Appendices I and II of the Convention. In Cms.int [online]. [cit. 14. 2. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_res.11.33%28rev.cop12%29_e.pdf.

Resolution 65/161 adopted by the General Assembly. In Cbd.int [online]. [cit. 18. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/undb/goals/undb-unresolution.pdf>.

Resolution Conf. 4.25 (Rev. CoP18). In Cites.org [online]. [cit. 16. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/document/E-Res-04-25-R18.pdf>.

Resolution Conf. 9.24 (Rev. CoP17). In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/sites/default/files/document/E-Res-09-24-R17.pdf>.

Resolution Conf. 9.6 (Rev. CoP16). In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: https://cites.org/sites/default/files/document/E-Res-09-06-R16_0.pdf.

Resolution Conf. 10.17 (Rev. CoP14). In Cites.org [online]. [cit. 14. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-10-17-R14.pdf>.

Resolution Conf. 12.3 (Rev. CoP18). In Cites.org [online]. [cit. 14. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-12-03-R18.pdf>.

Resolution Conf. 12.8 (Rev. CoP18). In Cites.org [online]. [cit. 16. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-12-08-R18.pdf>.

Resolution Conf. 14.3 (Rev. CoP18). In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-14-03-R18.pdf>.

Resolution Conf. 18.3. In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: https://cites.org/sites/default/files/document/E-Res-18-03_0.pdf.

Resolution No. 5 (1998) concerning the rules for the Network of Areas of Special Conservation Interest (Emerald Network). In Coe.int [online]. [cit. 19. 6. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680746bfa>.

Resolutions of the Conference of the Parties in effect after the 18th meeting. In Cites.org [online]. [cit. 14. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/res/index.php>.

Review and Guidelines to Prevent the Risk of Poisoning of Migratory Birds. In Cms.int [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/document/COP11_Doc_23_1_2_Bird_Poisoning_Review_%26_Guidelines_E_0.pdf.

Review of Significant Trade (RST). In Cites.org [online]. [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/imp/sigtradereview>.

Risk assessments – IAS proposed for listing. In Europa.eu [online]. [cit. 30. 7. 2021]. Dostupné z: https://circabc.europa.eu/faces/jsp/extension/wai/navigation/container.jsp?FormPrincipal:_idcl=FormPrincipal:_id1&FormPrincipal_SUBMIT=1&id=1dd916e3-e138-43c1-8a88-44a03100a9da&javax.faces.ViewState=t3PgLr9bR%2BLrfDKgjJj3b6dkCpfYhQw3n98NCNzwCi4iJSP6fJLveKHDqmHvtiYMPRLaNauyRyh35U%2FAxnlPm0PqHLPxNpLawtFc83dcM9f%2BX5dZMhaWRFdAj%2FjJwomol81FEGtthdQIzQ9naIkX28IMxAo%3D.

Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1386/2013/EU ze dne 20. listopadu 2013 o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 „Spokojený život v mezích naší planety“. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 20. 11. 2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1386&from=EN>.

Science for Environmental Policy. What is ‘favourable conservation status’ for species? Researchers clear up misinterpretations. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/what_is_favourable_conservation_status_for_species_457na4_en.pdf.

Sdělení k lovu tchoře stepního, orebice horské a špačka obecného. In Eagri.cz [online]. [cit. 22. 5. 2020]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/lesy/myslivosť/sdeleni-k-lovu-tchore-stepniho-orebice.html>.

Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Evropské radě, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů COM/2019/640 final – Zelená dohoda pro Evropu. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 20. 6. 2021]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0010.02/DOC_1&format=PDF.

Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropské hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 26. února 2016 – Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 18. 11. 2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0087&from=CS>.

Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 20. května 2020 – Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 - Navrácení přírody do našeho života. In Eur-lex.europa.eu

[online]. [cit. 1. 11. 2020]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0013.02/DOC_1&format=PDF.

Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 16. července 2021 – Nová strategie EU v oblasti lesnictví do roku 2030. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 28. 7. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-new-eu-forest-strategy-2030_with-annex_en.pdf.

Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 3. prosince 2008 – Plán strategie EU pro invazní druhy. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 10. 4. 2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0789:FIN:CS:PDF>.

Seznam záchranných center povolených podle § 25 odst. 2 písm. j) zákona č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy (stav k 1. 10. 2015). In Mzp.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/informace_pro_verejnost_cites/\\$FILE/odoimz-ZC_CITES-20151122.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/informace_pro_verejnost_cites/$FILE/odoimz-ZC_CITES-20151122.pdf).

Seznam zoologických zahrad s licenci. In Mzp.cz [online]. [cit. 24. 7. 2021]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/Informace_o_zoologickych_zahradach.

Schválený text tisku 731. In Psp.cz [online]. [cit. 9. 7. 2021]. Dostupné z: <https://public.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=731&ct1=0&v=PZ&pn=5&pt=1>.

Slender-billed Curlew. In Iucnredlist.org [online]. [cit. 16. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.iucnredlist.org/species/22693185/131111201>.

Sněmovní tisk 731 – Vl.n.z. – invazní nepůvodní druhy – EU. Stav projednávání ke dni: 13. srpna 2021. In Psp.cz [online]. [cit. 13. 8. 2021]. Dostupné z: <https://public.psp.cz/en/sqw/historie.sqw?o=8&t=731>.

Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate. In Ipcc.ch [online]. [cit. 20. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.ipcc.ch/srocc/>.

Spokojený život v mezích naší planety. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 20. 11. 2020]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/cs.pdf>.

Stanovisko Ministerstva životního prostředí k pozměňovacím návrhům předloženým zemědělskému výboru k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů (sněmovní tisk č. 731). In Psp.cz [online]. [cit. 11. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=184837>.

State of the World's Birds – Species Dashboard. In Datazone.birdlife.org [online]. [cit. 1. 6. 2021]. Dostupné z: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiMWU1ZjVmYjgtYjIwMC00ZmUyLWI1MGYtODJiODEzZGFjMzc3IiwidCI6IjMxNTUyMGY1LTJhYmUtNGRhZi1hMjY4LTk5NTU5ODgzYTY4NSIsImMiOiJh>

Státní politika životního prostředí České republiky 2012–2020. In Mzp.cz [online]. [cit. 21. 1. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/\\$FILE/OPZPUR-Aktualizace_SPZP_2012_2020-20210112.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/$FILE/OPZPUR-Aktualizace_SPZP_2012_2020-20210112.pdf).

Státní politika životního prostředí České republiky 2030 s výhledem do 2050. In Mzp.cz [online]. [cit. 21. 1. 2021]. Dostupné

z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/OPZPUR-statni_politika_zp_2030_s_vyhledem_2050-20210111.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OPZPUR-statni_politika_zp_2030_s_vyhledem_2050-20210111.pdf).

Stenoprotokol ze 104. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 26. 5. 2021. In Psp.cz [online]. [cit. 9. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/104schuz/s104157.htm>.

Strategic Plan for Biodiversity 2011–2020 and the Aichi Targets – „Living in Harmony with Nature“. In Cbd.int [online]. [cit. 18. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/strategic-plan/2011-2020/Aichi-Targets-EN.pdf>.

Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky pro období 2016–2025. In Mzp.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/ochrana_biologicke_rozmanitosti_strategie.

Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR 2016-2025. In Mzp.cz [online]. [cit. 18. 1. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/\\$file/S_OBR_CR_2016-2025.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/$file/S_OBR_CR_2016-2025.pdf).

Střednědobé vyhodnocení Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR pro období 2016–2025. In Odok.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNBYSHRN9S>.

The Bern Convention. The European treaty for the conservation of nature. In Coe.int [online]. [cit. 7. 1. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168048dfb4>.

The Cartagena Protocol on Biosafety. In Cbd.int [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <http://bch.cbd.int/protocol>.

The CITES species. In Cites.org [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/disc/species.php>.

The Global Risks Report 2020. In Weforum.org [online]. [cit. 28. 11. 2020]. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf.

Umístit zabavené šelmy z problematických chovů bude snazší, MŽP uvolňuje miliony na rozšíření chovných kapacit. In Mzp.cz [online]. [cit. 18. 7. 2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20200713_Selmy-z-problematickych-chovu-najdou-domov.

Úmluva o biologické rozmanitosti. In Mzp.cz [online]. [cit. 10. 1. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/\\$file/CBD.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/$file/CBD.pdf).

Vláda schválila akční plán boje proti nelegálnímu obchodu s ohroženými druhy. In Mzp.cz [online]. [cit. 28. 10. 2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20200120-Vlada-schvalila-akcni-plan-boje-proti-nelegalnimu-obchodu-s-ohrozenymi-druhy?fbclid=IwAR3f_qRRaNp096hbpJulLZNIP_Ncn121Qz_iFId6FM3KOKgQoF-G4Ml_Fl4.

Volná křídla. In Birdlife.cz [online]. [cit. 23. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.birdlife.cz/co-delame/vyzkum-a-ochrana-ptaku/ochrana-druhu/volna-kridla/>.

Vyhodnocení Státní politiky životního prostředí ČR 2012-2020. In Mzp.cz [online]. [cit. 10. 2. 2021]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/\\$FILE/OPZPUR-Vyhodnoceni_SPZP_CR_2012-20210112.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/$FILE/OPZPUR-Vyhodnoceni_SPZP_CR_2012-20210112.pdf).

Výkon práva myslivosti a rybářství ve zvláště chráněných územích a na území EVL a ptačích oblastí. In Forumochranyprirody.cz [online]. [cit. 25. 7. 2021]. Dostupné z: <http://www.forumochranyprirody.cz/vykon-prava-myslivosti-rybarstvi-ve-zvlaste-chranenych-uzemich-na-uzemi-evl-ptacich-oblasti>.

Vzácní orli královští už začínají hnízdit. In Birdlife.cz [online]. [cit. 24. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.birdlife.cz/vzacni-orli-kralovsti-uz-zacinaji-hnizdit/>.

What is CITES?. In Cites.org [online]. [cit. 9. 2. 2020]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/disc/what.php>.

Záchranné programy. In Mzp.cz [online]. [cit. 2. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/zachranne_programy.

Záchranné programy živočichů (ZP). In Zachranneprogramy.cz [online]. [cit. 1. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.zachranneprogramy.cz/zivocichove/>.

Závěry Rady o akčním plánu EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy, přijaté Radou na jejím 3476. zasedání konaném dne 20. června 2016. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 19. 4. 2021]. Dostupné z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10512-2016-INIT/cs/pdf>.

Zoos Directive. In: Ec.europa.eu [online]. [cit. 19. 1. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/zoos/index_en.htm.

Zpráva Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů o hodnocení 7. rámcového programu pro životní prostředí. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 1. 2. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0233&qid=1612170729435&from=CS>.

Zpráva Komise Radě a Evropskému parlamentu ze dne 24. října 2018 – Zpráva o pokroku v provádění akčního plánu EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy. In Eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0711&from=en>.

3. Seznam použitých právních předpisů

Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundesnaturschutzgesetz - BNatSchG),
Listina základních práv Evropské unie,

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009 ze dne 16. září 2009
o obchodování s produkty z tuleňů,

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1380/2013 ze dne 11. prosince 2013
o společné rybářské politice, o změně nařízení Rady (ES) č. 1954/2003 a (ES)
č. 1224/2009 a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 2371/2002 a (ES) č. 639/2004 a rozhodnutí
Rady 2004/585/ES,

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 511/2014 ze dne 16. dubna 2014
o opatřeních pro dodržování pravidel, která vyplývají z Nagojského protokolu o přístupu

ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání, ze strany uživatelů v Unii,

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů,

Nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s těmito druhy,

Nařízení Komise (EU) č. 717/2014 ze dne 27. června 2014 o použití článků 107 a 108 Smlouvy o fungování Evropské unie na podporu de minimis v odvětví rybolovu a akvakultury,

Nařízení Komise (EU) 2017/160 ze dne 20. ledna 2017, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi,

Nařízení Rady (EHS) č. 348/81 ze dne 20. ledna 1981 o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců,

Nařízení Rady (EHS) č. 3626/82 ze dne 3. prosince 1982 o provádění Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ve Společenství,

Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 ze dne 4. listopadu 1991 o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchytáváni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchytu, které nesplňují mezinárodní normy humánního odchytu do pastí,

Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi,

Nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností a o změně směrnic 64/432/EHS a 93/119/ES a nařízení (ES) č. 1255/97,

Nařízení Rady (ES) č. 708/2007 ze dne 11. června 2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře,

Nařízení Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009 o ochraně zvířat při usmrcování,

Nařízení vlády č. 71/2003 Sb., o stanovení povrchových vod vhodných pro život a reprodukci původních druhů ryb a dalších vodních živočichů a o zjišťování a hodnocení stavu jakosti těchto vod, ve znění pozdějších předpisů,

Nařízení vlády č. 17/2004 Sb., o pravidlech pro poskytování dotací provozovatelům zoologických zahrad,

Nařízení vlády č. 453/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za nakažlivé lidské nemoci, nakažlivé nemoci zvířat, nakažlivé nemoci rostlin a škůdce užitkových rostlin, ve znění pozdějších předpisů,

Nařízení vlády č. 318/2013 Sb., o stanovení národního seznamu evropsky významných lokalit, ve znění pozdějších předpisů,

Nařízení vlády č. 30/2014 Sb., o stanovení závazných pravidel poskytování finančních příspěvků na hospodaření v lesích a na vybrané myslivecké činnosti, ve znění pozdějších předpisů,

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 792/2012 ze dne 23. srpna 2012, kterým se stanoví vzor formuláře povolení, potvrzení a dalších dokumentů uvedených v nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a mění nařízení Komise (ES) č. 865/2006,

Prováděcí Nařízení Komise (EU) 2015/1866 ze dne 13. října 2015, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 511/2014, pokud jde o registr sbírek, monitorování dodržování pravidel ze strany uživatelů a osvědčené postupy,

Prováděcí nařízení Komise (EU) 2016/1141 ze dne 13. července 2016, kterým se přijímá seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014,

Prováděcí nařízení Komise (EU) 2017/1263 ze dne 12. července 2017, kterým se aktualizuje seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii přijatý prováděcím nařízením (EU) 2016/1141 podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014,

Prováděcí nařízení Komise (EU) 2019/1262 ze dne 25. července 2019, kterým se mění prováděcí nařízení (EU) 2016/1141 za účelem aktualizace seznamu invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii,

Prováděcí nařízení Komise (EU) 2019/1587 ze dne 24. září 2019 o zákazu dovozu exemplářů některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do Unie podle nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi,

Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném využívání Karpat,

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 572/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin,

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 127/1994 Sb., o přístupu České republiky k Úmluvě o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, přijaté v Bonnu dne 23. června 1979,

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 134/1999 Sb., o sjednání Úmluvy o biologické rozmanitosti,

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 107/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť,

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 89/2005 Sb. m. s., o sjednání Cartagenského protokolu o biologické bezpečnosti k Úmluvě o biologické rozmanitosti,

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 36/2016 Sb. m. s., o sjednání Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání k Úmluvě o biologické rozmanitosti,

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí,

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků,

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010 o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely,

Směrnice Rady 79/409/EHS z 2. dubna 1979 o ochraně volně žijících ptáků,

Směrnice Rady 83/129/EHS ze dne 28. března 1983 o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států,

Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin,

Směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998 o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely,

Směrnice Rady 1999/22/ES ze dne 29. března 1999 o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách,

Smlouva o Evropské unii,

Smlouva o fungování Evropské unie,

Uredba o živalskem vrtu in živalskem vrtu podobnem prostoru (Ur. l. RS, št. 37/2003),

Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů,

Úmluva o biologické rozmanitosti,

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích,

Úmluvu o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů,

Úmluvu o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť,

Verordnung zum Schutz wild lebender Tier- und Pflanzenarten (Bundesartenschutzverordnung - BArtSchV),

Vídeňská úmluva o smluvním právu,

Vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 134/1996 Sb., kterou se provádí zákon o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 55/1999 Sb., o způsobu výpočtu výše újmy nebo škody způsobené na lesích, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy na vymezených domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech, včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách a na lesních porostech, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 244/2002 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 245/2002 Sb., o době lovu jednotlivých druhů zvěře a o bližších podmínkách provádění lovu, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 197/2004 Sb., k provedení zákona č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství), ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 166/2005 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů, v souvislosti s vytvářením soustavy NATURA 2000, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 175/2006 Sb., kterou se mění vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 152/2006 Sb., o odchylném postupu při ochraně ptáků a výjimce ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných druhů ptáků pro jejich značení,

Vyhláška č. 294/2006 Sb., o odchylném postupu pro usmrcování špačka obecného, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 346/2006 Sb., o stanovení bližších podmínek chovu a drezúry zvířat, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 411/2008 Sb., o stanovení druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 316/2009 Sb., o držení živočichů dočasně nebo trvale neschopných přežít ve volné přírodě a o péči o tyto živočichy v záchranných stanicích (vyhláška o handicapovaných živočiších), ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 114/2010 Sb., o ochraně handicapovaných zvířat při chovu, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 210/2010 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o obchodování s ohroženými druhy, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 393/2012 Sb., kterou se mění vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 198/2013 Sb., o výši náhrady nákladů péče o skupiny druhů exemplářů v záchranných centrech, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 441/2013 Sb., k provedení zákona o oceňování majetku (oceňovací vyhláška), ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 126/2021 Sb., o způsobu výpočtu výše škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy,

Zákon č. 225/1947 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 130/2002 Sb. o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 77/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů Zákon č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 218/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a o stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 141/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách),

Zákon č. 312/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 158/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů, a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 349/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 161/1999 Sb., kterým se vyhlašuje Národní park České Švýcarsko, a mění se zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 359/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 197/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 93/2018 Sb., o podmínkách využívání genetických zdrojů podle Nagojského protokolu, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 100/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 114/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony,

Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony,

Zákon č. 501/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 50/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 543/2002 Z. z., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,

Zoo-Verordnung BGBl. II Nr. 491/2004.

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 4. 2004, sp. zn. 25 Cdo 540/2003,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 25 Cdo 791/2011,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3335/2013,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3683/2015,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 7. 2004, č. j. 7 A 139/2001-67,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 11. 2004, č. j. 3 As 24/2004-79,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 9. 2007, č. j. 8 As 62/2006-97,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 9. 2008, č. j. 1 As 30/2008-49,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 6. 2009, č. j. 8 As 33/2009-56,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 7. 2009, č. j. 9 As 79/2008-55,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 7. 2010, č. j. 7 As 22/2010-111,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 7. 2011, č. j. 1 As 86/2011-50,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 8. 2012, č. j. 9 As 30/2012-88,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 5. 2013, č. j. 6 As 65/2012-161,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 7. 2013, č. j. 4 As 79/2013-43,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 9. 2013, č. j. 6 As 52/2013-40,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2013, č. j. 2 As 61/2013-31,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 9. 2014, č. j. 1 As 100/2014-36,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 9. 2015, č. j. 6 As 73/2015-40,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 11. 2015, č. j. 10 As 2/2015-251,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 12. 2015, č. j. 2 As 49/2013-109,
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 5. 2016, č. j. 4 As 44/2016-41,
Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. července 1987, Komise v. Belgie, C-247/85, ECLI:EU:C:1987:339,
Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. července 1987, Komise v. Itálie, C-262/85, ECLI:EU:C:1987:340,
Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. dubna 1988, Komise v. Francie, C-252/85, ECLI:EU:C:1988:202,
Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. srpna 1993, Komise v. Španělsko, C-355/90, ECLI:EU:C:1993:331,
Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. ledna 1994, Association pour la protection des animaux sauvages a další v. Préfet de Maine-et-Loire a Préfet de la Loire-Atlantique, C-435/92, ECLI:EU:C:1994:10,
Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 7. prosince 1995, Rockfon v. Specialarbejderforbundet i Danmark, agissant pour Søren Nielsen a další, C-449/93, ECLI:EU:C:1995:420,
Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 8. února 1996, Vergy, C-149/94, ECLI:EU:C:1996:37,
Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 7. března 1996, Associazione Italiana per il WWF a další, C-118/94, ECLI:EU:C:1996:86 (Associazione Italiana per il World Wildlife Fund a další versus Regione Veneto),

Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. července 1996, Regina v. Secretary of State for the Environment, ex parte Royal Society for the Protection of Birds, C-44/95, ECLI:EU:C:1996:297 (Lappel Bank),

Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. května 1998, Komise v. Nizozemsko, C-3/96, ECLI:EU:C:1998:238,

Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. listopadu 2000, First Corporate Shipping, C-371/98, ECLI:EU:C:2000:600,

Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 7. prosince 2000, Komise v. Francie, C-374/98, ECLI:EU:C:2000:670 (Basses Corbières),

Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 7. prosince 2000, Komise v. Francie, C-38/99, ECLI:EU:C:2000:674,

Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 23. října 2001, Tridon, C-510/99, ECLI:EU:C:2001:559,

Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 30. ledna 2002, Komise v. Řecko, C-103/00, ECLI:EU:C:2002:60 (*Caretta caretta* na ostrově Zakynthos),

Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 16. října 2003, Ligue pour la protection des oiseaux sauvages a další, C-182/02, ECLI:EU:C:2003:558,

Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 23. října 2003, Nilsson, C-154/02, ECLI:EU:C:2003:590,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 29. ledna 2004, Komise v. Rakousko, C-209/02, ECLI:EU:C:2004:61 (Wörschacher Moos),

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 7. září 2004, Waddenvereniging a Vogelsbeschermingvereniging, C-127/02, ECLI:EU:C:2004:482,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 9. prosince 2004, Komise v. Španělsko, C-79/03, ECLI:EU:C:2004:782,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 9. června 2005, Komise v. Španělsko, C-135/04, ECLI:EU:C:2005:374,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 20. října 2005, Komise v. Spojené království, C-6/04, ECLI:EU:C:2005:626,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 15. prosince 2005, Komise v. Finsko, C-344/03, ECLI:EU:C:2005:770,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 10. ledna 2006, Komise v. Německo, C-98/03, ECLI:EU:C:2006:3,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 9. března 2006, Zuid-Hollandse Milieufederatie a Natuur en Milieu, C-174/05, ECLI:EU:C:2006:170,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 18. května 2006, Komise v. Španělsko, C-221/04, ECLI:EU:C:2006:329,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 8. června 2006, WWF Italia a další, C-60/05, ECLI:EU:C:2006:378,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 26. října 2006, Komise v. Portugalsko, C-239/04, ECLI:EU:C:2006:665 (Castro Verde),

Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 10. května 2007, Komise v. Rakousko, C-508/04, ECLI:EU:C:2007:274,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 14. června 2007, Komise v. Finsko, C-342/05, ECLI:EU:C:2007:341,

Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 12. července 2007, Komise v. Rakousko, C-507/04, ECLI:EU:C:2007:427,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 13. prosince 2007, Komise v. Irsko, C-418/04, ECLI:EU:C:2007:780,

Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 4. prosince 2008, Komise v. Nizozemsko, C-249/07, ECLI:EU:C:2008:683,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 29. ledna 2009, Consiglio Nazionale degli Ingegneri, C-311/06, ECLI:EU:C:2009:37,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 16. července 2009, Rubach, C-344/08, ECLI:EU:C:2009:482,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 10. září 2009, Komise v. Malta, C-76/08, ECLI:EU:C:2009:535,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 15. října 2009, Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsörening, C-263/08, ECLI:EU:C:2009:631,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 14. ledna 2010, Stadt Papenburg, C-226/08, ECLI:EU:C:2010:10,

Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 15. července 2010, Komise v. Itálie, C-573/08, ECLI:EU:C:2010:428,

Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 11. listopadu 2010, Komise v. Itálie, C-164/09, ECLI:EU:C:2010:672,

Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 9. června 2011, Komise v. Francie, C-383/09, ECLI:EU:C:2011:369,

Rozsudek Soudního dvora (osmého senátu) ze dne 15. března 2012, Komise v. Polsko, C-46/11, ECLI:EU:C:2012:146,

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 19. března 2013, Bouygues a Bouygues Télécom v. Komise a další, C-399/10 P, ECLI:EU:C:2013:175, a Komise v. Francie a další, C-401/10 P (spojené věci),

Rozsudek Tribunálu (sedmého senátu) ze dne 25. dubna 2013, Inuit Tapiriit Kanatami a další v. Komise, T-526/10, ECLI:EU:T:2013:215,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 4. září 2014, Sofia Zoo, C-532/13, ECLI:EU:C:2014:2140,

Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 16. července 2015, Komise v. Slovinsko, C-140/14, ECLI:EU:C:2015:501,

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 17. dubna 2018, Komise v. Polsko (Bělověžský prales), C-441/17, ECLI:EU:C:2018:255,

Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 21. června 2018, Komise v. Malta, C-557/15, ECLI:EU:C:2018:477,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 10. října 2019, Luonnonsuojeluyhdistys Tapiola, C-674/17, ECLI:EU:C:2019:851,

Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 23. dubna 2020, Komise v. Rakousko (Jarní lov sluky lesní), C-161/19, ECLI:EU:C:2020:290,

Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 23. dubna 2020, Komise v. Finsko (Jarní lov samců kajky mořské), C-217/19 ECLI:EU:C:2020:291,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 11. června 2020, Alianța pentru combaterea abuzurilor, C-88/19, ECLI:EU:C:2020:458,

Rozsudek Soudního dvora (sedmého senátu) ze dne 2. července 2020, Magistrat der Stadt Wien (Křeček polní), C-477/19, ECLI:EU:C:2020:517,

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 4. března 2021, Föreningen Skydda Skogen, C-473/19, ECLI:EU:C:2021:166, a Naturskyddsforeningen i Härryda a Göteborgs Ornitologiska Förening, C-474/19 (spojené věci),

Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 17. března 2021, One Voice a Ligue pour la protection des oiseaux, C-900/19, ECLI:EU:C:2021:211,

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. června 2011, sp. zn. 6 Tdo 657/2011,

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. dubna 2015 č. III. ÚS 3871/14,

Žádost Augstākā tiesa (Senāts) (Lotyšsko) o rozhodnutí o předběžné otázce ze dne 5. června 2020, Sātiņi-S, C-238/20,

Žádost Nejvyššího správního soudu ČR o rozhodnutí o předběžné otázce ze dne 4. prosince 2020, Ministerstvo životního prostředí, C-659/20.

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o myslivosti,

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy,

Důvodová zpráva k zákonu č. 141/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách),

Důvodová zpráva k zákonu č. 312/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,

Důvodová zpráva k zákonu č. 114/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony,

Sněmovní tisk 514/0, důvodová zpráva k zákonu č. 501/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů,

Sněmovní tisk 731/0, důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů,

Sněmovní tisk 731/5, pozměňovací a jiné návrhy k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů,

Sněmovní tisk 938/0, důvodová zpráva k zákonu č. 50/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů,

Zápis z 33. schůze výboru pro životní prostředí, která se konala dne 3. února 2021 od 11.00 hodin,

Zápis z 34. schůze výboru pro životní prostředí, která se konala dne 17. února 2021 od 11.00 hodin,

Zápis z 41. schůze zemědělského výboru, která se konala dne 3. února 2021.

Právní úprava ochrany volně žijících živočichů

Abstrakt

Disertační práce se zabývá ochranou volně žijících živočichů a její právní úpravou. Volně žijící živočichové jsou chráněni v rámci ochrany biodiverzity a ochrany přírody a krajiny, kterou můžeme dělit na územní a druhovou, přičemž se disertační práce věnuje hlavně té druhové. Vedle vysvětlení základních pojmů obsahuje práce tři hlavní části, které se postupně věnují právní úpravě na úrovni mezinárodní, unijní a vnitrostátní.

První část o mezinárodněprávní úpravě analyzuje Úmluvu o biologické rozmanitosti, Úmluvu o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, Úmluvu o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů a Úmluvu o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť.

Další část o právní úpravě Evropské unie uvádí relevantní strategické dokumenty koncepční povahy a poté příslušné směrnice a nařízení. Jedná se zejména o směrnici o ochraně volně žijících ptáků, směrnici o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, směrnici o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách, nařízení o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a nařízení o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

Třetí hlavní část věnuje pozornost české právní úpravě. Nejdříve jsou nastíněny vybrané strategické dokumenty koncepční povahy a vysvětlen pojem „volně žijící živočich“ a jeho rozdíl od pojmů „zvíře“ a „zvěř“. Poté už se práce soustředí na ochranu volně žijících živočichů v rámci vybraných právních předpisů, jako je zejména zákon o ochraně přírody a krajiny, zákon o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, zákon o obchodování s ohroženými druhy, zákon o zoologických zahradách, zákon o myslivosti a zákon o rybářství. S druhovou ochranou živočichů souvisí ochrana zvířat jako jedinců, která je obsažena v zákoně na ochranu zvířat proti týrání, kterému je rovněž věnována jedna z podkapitol.

Hlavním cílem disertační práce je komplexně popsat a podrobně analyzovat současnou právní úpravu včetně jejího aktuálního legislativního vývoje, a tím zpracovat ucelený soubor mezinárodních, unijních a českých právních předpisů v oblasti ochrany volně žijících živočichů. Dalším cílem je tuto právní úpravu zhodnotit a navrhnout její případné změny.

Přínos práce spočívá především ve studiu velkého množství relevantních právních předpisů, ve zhodnocení platné právní úpravy a v návrzích *de lege ferenda* na její zlepšení.

Klíčová slova

ochrana biodiverzity, druhová ochrana, právo divoké přírody, zachování divoké přírody, invazní nepůvodní druhy, obchod s druhy

Legal Regulation of Wild Animal Protection

Abstract

The dissertation deals with the protection of wild animals and its legal regulation. Wild animals are protected within the biodiversity protection and nature and landscape conservation, which can be divided into territorial and species protection, while the dissertation focuses mainly on the species one. In addition to the explanation of basic terms, the dissertation consists of three main parts, which focus on the international, European Union and Czech legal regulation.

The first part on the international law analyzes the Convention on Biological Diversity, the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals and the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats.

The next part on the European Union law mentions pertinent conceptual tools and subsequently the relevant directives and regulations. These include, above all, the Birds Directive, the Habitats Directive, the Zoos Directive, the Regulation on the Protection of Species of Wild Fauna and Flora by Regulating Trade Therein, and the Regulation on Invasive Alien Species.

The third main part pays attention to the Czech legal regulation. First, representative conceptual tools are mentioned and the term “wild animal” and its difference from the terms “animal” and “game” are explained. Afterwards, the dissertation focuses on the protection of wild animals within a selected legislation, such as the Act on Nature and Landscape Protection, the Act on Compensation for Damage Caused by Selected Specially Protected Animals, the Act on Trade in Endangered Species, the Act on Conditions for the Operations of Zoological Gardens, the Act on Hunting and the Act on Fishing. Species protection is related to the protection of animals as individuals, which is covered by the Act on the Protection of Animals against Cruelty, which is also examined in one of the subchapters.

The main goal of the dissertation is to comprehensively describe and analyze the legal regulation in detail, including its current legislative development, and to process a complete set of the international, EU and Czech legal regulation in the field of wild animal protection. Another goal is to evaluate the legal regulation and propose its possible amendments. The contribution of the dissertation lies mainly in the study of a large number of relevant legal regulations, in their evaluation and in *de lege ferenda* amendments for its improvement.

Keywords

biodiversity protection, species protection, wildlife law, wildlife conservation, invasive alien species, wildlife trade